ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 1
DIMANCHE
1er MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 169

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.745 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.745

ՃԱՑԱԿԵՍՑՈ՛ՒՔ

(ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՈՆ՝ ՀԱՅԵՐԷՆ)

Անցեալ տարի «Գարուն» ամսագրի գրադարանը Հայաստանի տենդային կեանքին ու թերթային խառնիճաղանճին մէջ, ի չարս այլ բանաստեղծներու, փորձեց լսելի դարձնել նաեւ Արթիւր Ռեմպոյի ձայնը, թարգմանաբար հրատարակելով «աստղերու գողին» գրեթէ ամբողջ քերթողական ժառանգութիւնը: Այո՛, փորձեց, որովհետեւ, անկախ կեանքի պայմաններէն, թարգմանութիւնը, մանաւանդ չափածոյ թարգմանութիւնը, փորձի գրականութիւն է, որ կրնայ մէկ անգամէն բռնել, հասնիլ բոլոր սերունդներուն, այսինքն՝ դառնալ դասական, կտրելով յետագայ բոլոր թարգմանիչներու ճամբան դէպի խնդրոյ առարկայ ստեղծագործութիւնը: Օրինակներու համար հեռու չերթանք. մեր գրականութեան մէջ՝ Յովհաննէս Մասեհեանի Շէյքսփիրը, առանձին բանաստեղծութիւններ, ինչպէս Ն. Ռուսինեանի «Տերեւաթափ»ը, Հ. եւ Ջ. Ասատուրներու վէոլէնեան «Աշնան երգ»ը, Վ. Թէքէեանի արվէրեան «Հնչեակ»ը, «Ալպաթրոս»ը, Մ. Իշխանի «Եթէ»ն եւ ուրիշներ, իսկ ֆրանսականին մէջ՝ Ժեռար տը Ներվալի «Ֆաուստ»ը, պոտլէրեան արձակ թարգմանութիւնները Էտկար Ալէն Փոյէն: Ասոնք այն երջանիկ բացառութիւն-դիպուածներէն են, երբ հեղինակ ու թարգմանիչ բնադանցական ակնթարթի մը մէջ ներքին հայեացքով վերէն վար կը չափեն զիրար ու կը դառնան ցկեանս անբաժան, ինչպէս, կը պատմեն, Ժիւլիէթ Տրուէի եւ Վիկտոր Հիւկոյի երկարամեայ սիրոյ առաջին փայլատակումը: Իսկ կան նաեւ հսկայ բանաստեղծներ ու արձակագիրներ, որոնց հանդէպ թարգմանիչներու սերունդներ, հոմերոսեան բացատրութեամբ մը, «կոտոշ են ջարդած» եւ դեռ, դուցէ, երկար ջարդեն մինչեւ «գիրար մաղնիսող դոյգ արիւններու» (Ֆրէօյտ) բախտաւոր հանդիպումը:

Արթիւր Ռեմպոյի ստեղծագործութեան ծանօթ ամէն մարդ կրնայ վկայել, որ բանաստեղծական այդ ամենաանսովոր հանճարը ոչ թէ, ըսենք, հասարակ, այլ քարայծային դալարուն կոտոշ ջարդող հեղինակներէն է: Ուստի նախքան «մենամարտի բռնուիլը դրողին հետ» ինչպէս կը կոչէ Ֆլոպէռ թարգմանչական սխրագործութիւնը, Ռեմպոյի հայ թարգմանիչները՝ Գուրգէն Գասպարեան, Հենրիկ Բախչինեան, Աննա Ցակոբեան, Աշոտ Ալեքսանեան, արդեօք կըշռե՞ր դարկա՞ծ են իրենց ունակութիւնները, որովհետեւ հիմա, բարեբախտաբար, այն ժամանակները չեն արդէն, երբ մարդիկ «մի քանի գիշերում» խըրթնագոյն բանաստեղծի մը գիրքը կը թարգմանէին, ինչպէս օր մը անպատկառօրէն խոստովանեցաւ ինծի Ֆետերիքօ Կարսիա Լորքայի մե՜ծ-բանաստեղծ թարգմանիչը, ի քամահրական պատասխան իմ անկեղծ տրտունջքին, թէ գրեթէ երկու չարաթ է՝ կը չարչարուիմ Է. Ա. Փոյի «Ագռաւ»ը բանաստեղծութեան մէկ հատիկ տան վրայ, կամ երբ, իբր թէ փափքելով «հայերէն հնչեցնել» Սերգէյ Եսենինը, «հէրս»էն անոր կատարել տուին իր «հէչ» չըրած բաները - «իգիթօրէն» ասպարակներուն «թայը» ըլլալ, անոնց հետ ոչ թէ պարզ ի պարզոյ ռուսական օդի խմել, այլ չես գիտեր ինչպէս «սպիրտ տապակել» եւ «հարբած սֆաթով» «դեբոշներ» սարքել, - անբարեխղճութեան ու անպատասխանատուութեան իմաստով թարգմանչական իսկական դեբոշի հետեւանքները պարզելով Ռուսաստանի հոգին հանդիսացող վիթխարի քնարերգակի համարեա՛ ամբողջական գործերուն երկայնքն ի վար: Մի՞թէ նոյն ձեւով չվարուեցան Վիյոնի, Պէօռնսի, Պետեւիի, Հայնէի, Ռայներ Մարիա Ռիլքէի, Փասթեռնաքի եւ բազում ուրիշներու հետ, իրենց աչքերը սեւեռած ամէն բանի, բացի գրականութենէն ու արուեստէն: Տարիներ, տարինե՛ր չարունակ անոնք աշխարհի բոլոր լեզուներէն գիտցան մանաւանդ ի՛նչ թարգմանել. ո՛վ չյիշեր «մեծ ազգին» թորած ու թոմթրոկած թարգմանութիւնները եւ իրենց խեցբեկ ռուսերէնը:

Եթէ հանճարը ըստ կամս վերադրտնուած մանկութիւնն է (Պոտլէռ), թարգմանութիւնն ալ, ստեղծագործութեան նման, շատ յաճախ ըստ կամս վերակոչուած բառն է, որ «արքունի» բանաստեղծ - թարգմանիչներու ընդամէնը շուրջ հինգ հարիւր բառերէ բաղկացած բառաբանին բնակիչը չեղաւ ոչ մէկ ատեն, քանզի զայն փնտռելու անհեծ տաղանդը միշտ պակսեցաւ անոնց:

Վերադառնալով այն հարցումին, թէ Ռեմպոյի թարգմանիչները, նախքան գործի լծուիլը, հաշուի նստա՞ծ են արդեօք իրենց կարողութիւններու հետ: Դժբախտաբար մեծաւ մասամբ բացասական է պատասխանը: Կը թուի, թէ Գ. Գասպարեանը իր մայրենիի, ֆրանսերէնի մակարդակով եւ «քերթողական արուեստի» իմաստով ահագին պատասխանատուութիւն է վերցուցած իր վրայ, յանձն առնելով գրքի չափածոյի մեծագոյն մասի, Փօլ Գլոտէլի նուրբ յառաջաբանի եւ Ռեմպոյի երկու դժուարին նամակներու թարգմանութիւնը: Նոյնը կարելի է ըսել Ա. Ալեքսանեանի փոխադրած հինգ քերթուածներուն առընչութեամբ: Հ. Բախչինեանը թէեւ շատ յաճախ հաւատարիմ կը մնայ բնագրի տառին, սակայն միապաղաղ են, մեղկ ու սահմանափակ իր գեղարուեստական ու արտայայտչական միջոցները: Դեռ այս ձեւով կարելի է Պուալօ թարգմանել, բայց Ռեմպօ եւ նոյնիսկ անոր նախակարապետները՝ երբե՛ք: Ինչ կը վերաբերի «Մի եղանակ դժոխքում»ին եւ «Պայծառացումներ»ուն, զորս թարգմանած է Աննա Ցակոբեան: Ըստ իս, պակասաւոր են ու վիճելի այս խորագիրները, որովհետեւ հայերէն «եղանակ» բառը երկիմաստ է ու երկդիմի, ուստի եւ զուրկ այն խորհուրդէն, զոր նախասիրաբար կը դնէ Ռեմպօն անոր մէջ (ô saison, o château): «Պայծառացում»ը աւելի նիւթական է, արտաքին եւ չունի հոգեկան լուսաւորումի երանգ: Գալով այս գրքերուն. որպէս առաջին փորձ, ընդհանուր առմամբ պէտք է յաջող համարել «Մի եղանակ դժոխքում»ի հայացումը: «Պայծառացումներ»ու պարագային, նկատի ունենալով ստեղծագործութեան իւրայատուկ դրուագայնութիւնը, հարկաւոր էր թարգմանչական բոլորովին տարբեր մերձեցում որդեգրել, չյիշելու համար բացայայտութեան, ինքնահնարանքի եւ մանուանդ երկարաբանութեան մէջ, որոնք ոչ միայն կը թուլցնեն արձակ բանաստեղծութիւններու պրկուն մթնոլորտը, այլ նաեւ ծանծաղ ու ճապաղ կը դարձնեն ափէ ափ զարնուող անոնց զարնանադայր ընթացքը:

Որեւէ ստեղծագործութեան թերութիւններու, պակասներու, շուրջ խօսք բանալը արժանիքներ կ'ենթադրէ: Ահա թէ ինչու ես ըսելիք չունիմ Ռեմպոյի չափածոյ գործերուն թարգմանութեան մասին, քանի որ «թարգմանութիւն» կոչուող «սուրբ հաղորդութիւնը» չկայ այնտեղ, այլ շատ-շատ կան ռեմպոյական նիւթերու, պատկերներու հեռուէ հեռու աղօտ, անօգ ու անփոյթ նմանակումներ ահա սա՛ լեզուով ու «արուեստով».

«Մեր պատմութեան առաւել տխուր պահերից մէկի ժամանակ... Անդամահատ ոտք... Եւ նրա միտքը կամքին հակառակ է փախչում... Զանգի ձայնը ռսկեհունչ, որ զարկում է բարձրաձայն իր լեզուակը մետաղեայ գմբէթի տակ ապակէ... Թռչունի թեւն է թփի մէջ մըրթըպրտում թեթեւաթեւ... Գանկի վրայ հիւսում է ձիւնը գլխարկ թել առ թել... Պարարտ, փքուած գրասեղանը իր կնոջն է քարշում նարպոտ... Նստարանին՝ թռըշկառու ակումբներն են չարչիների... Նայում եմ պարանոցի չարանենի խոպոպներով զարդակարուած ներմակ մըսին... Եւ հաստաբուն մի ծառ... տերեւներն էր փետում՝ նախանձից չորացած... Ես վերջին համբոյրի մնացորդը անուշ դրոշմեցի կրծքին... Գոմռում է կողքին մի շուն մեծ, պատուաւոր... Ու սրունքների գծերում թերան քամին է շրջում... Թպրտում է շուրթերիդ, ինչպէս փոքրիկ մի գազան, համբոյրը տաք ու թովիչ... Թաւշեայ պաստառին խորը քնած կը լինի համբոյրների մի հին բոյն ... Դեւերի ամբոխը սեւ՝ դիմակները կարկատած սեւ աչքերին... Յետոյ թշիդ դու կը զգաս մի ճանկռոտուածք փաղաքուշ...»:

Ա՛լ հոս կենամ: Ես յառաջաբանէն քանի մը պարբերութիւն եւ առաջին տասնըհինգ բանաստեղծութիւնները կրցայ կարդալ միայն, յետոյ, տխուր, սկսայ թերթել մնացեալները, եւ թէպէտ մտայիր, բայց ուշադրութեանս կառչեցան հետեւեալ այնքա՜ն «բանաստեղծական» բառերը.

Կոնսեպսիոն (Ցղութիւն, Մարսէյլի հիւանդանոցին անունը), բռնօթի (Թրքերէն՝ պուրուն օթու, քթախոտ), ռանտիէ (հասատէր), գազոն (սէզ), նախու (միամիտ), միգրեն (գլխացաւ, անդար), թալանչի (կողոպտիչ, աւարառու), բանդիտ (աւազակ, հրոսակ), ռուբին (սուտակ), հայլալի (որսականչ), ամարանտ (թաւշածաղիկ), ակվեդուկ (ջրմուղ, ադուգայ), դրամատիկ (ողբերգական), թութուն (ծխախոտ), լոկոմոտիւ (շոգեկառք, շոգեքարշ) եւայլն, եւայլն, եւայլն:

Օտար բառերու այս երկար չարանին առջեւ մարդ ուղղակի լալ ու այլայլ կը կարի եւ բացատրութեան մը համար «հազար թուման վճարելու պատրաստ կ'ըլլայ» ինչպէս կ'ըսէ, կարծեմ, Օմար Խայեամ: Մի՞թէ բանաստեղծութեան թարգմանիչներու յուզաշխարհին աւելի կը խօսի օտար բառը, քան թէ անոր այնքա՜ն լեցուն, այնքա՜ն բզզուն համարժէքը հայերէն: Ի՜նչ գիտնաս...:

Եզրակացութիւն. - Ո՞վ կ'ըսէ, թէ Հայաստանի մէջ թուղթի տագնապ գոյութիւն ունի, եթէ տակաւին այս մակարդակի չափածոյ թարգմանութիւն լոյս կը տեսնէ ըստ բաւականին լաւորակ թուղթով, կազմով եւ ոչ աւելի, ոչ պակաս... քառասուն հազար տպաքանակով...:

Գրեց՝

ԱԲՐԱՀԱՄ ԱԼԻՔԵԱՆ

ՑԱՒԵՐԺԸ

ԱՐԹԻՒՐ ՌԵՄՊՕ

Գտնուեց կրկին:
Ի՞նչ: - Ցաւերժն ինքնին:
Նա ծովն է, ձուլուած
Մեկնող արեւին:

Հոգի ժամապահ,
Պատմէ՛ք՝ ինչ ասին
Օրը անոպայ,
Գիշերն այնքա՜ն սին:

Այնտեղ մարդկային
Թափ ու հաճութեան
Ձեմ դառնայ գերին,
Կը թռչես ըստ այնմ:

Զի պարտքը, սնդուս
Խարոյկներ անշէջ,
Ձեզնով է ցնդում,
Մարդը չի տենչում՝ վերջ:

Ո՛չ մի յոյսի սիւն,
Աղօթք, աղեղունք:
Հսկում եւ ուսում,
Կտտանքն էստոյգ:

Գտնուեց կրկին:
Ի՞նչ: Ցաւերժն ինքնին:
Նա ծովն է, ձուլուած
Մեկնող արեւին:

(Թարգմ. Ա. Ալիքեան,
«Գարուն», 1984, թիւ 5, էջ 94):

ՀԱՅԱԽՕՍ ՌԵՄՊՕ

Անցեալ տարի տօնուեցաւ Արթիւր Ռեմպոյի մահուան հարիւրամեակը: Բանաստեղծին ամբողջական երկերը (1) տպուեցան, հրատարակուեցան կամ վերահրատարկուեցան բազմաթիւ մենագրական յօդուածներ ու երկեր: Չեմ գիտեր ո՞ր չափով «Գարուն» ամսագրի «Ապողոն» հրատարակչութիւնը նախատեսած էր այս պարագան երբ հայ ընթերցողին կը ներկայացնէր Ռեմպոյի «Բանաստեղծութիւններ»ը, հոն խմբելով ո՛չ միայն չափածոները, այլեւ արձակ քերթուածները եւ քանի մը ընտրովի ու կարեւոր նամակներ: Հատորին կցուած է, որպէս նախաբան, Գլօտէլի նշանաւոր յօդուածը Ռեմպոյի մասին, իսկ վերջաւորութեան կայ ծանօթագրութեան բաժին մը (2):

Որքան գիտեմ այս հրատարակութիւնը Ռեմպոյի առաջին համապարփակ թարգմանութիւնն է մեր մէջ: Անկէ առաջ մասնակի հրապարակումներ եղած են. Ա. Ալիքեան իր «Ծաղկաքաղ ֆրանսիական դասական քնարերգութեան» հատորին (3) եւ յետոյ «Գարուն»ի մէջ տըպած էր քանի մը քերթուածի թարգմանութիւն (4): Հ. Բախչինեան կատարած է ուրիշ հայերէնի վերածումներ «Ֆրանսիական պոէզիա» հատորով (5): Թերեւս կան ինծի անծանօթ այլ թարգմանութիւններ: Հետեւաբար այս հրատարակութիւնը իր եւրին ունի թարգմանական որոշ փորձ մը:

Միահատորակը արժանի է մեր ուշադրութեան, որպէս թարգմանական երեւոյթ, ինքն իր մէջ: Անիկա մաս կը կազմէ ընդարձակ ձեռնարկի մը հայերէնի վերածելու դասական կամ «դասականացուած» երկեր, որոնք մինչեւ հիմա անծանօթ են մնացած հայ ընթերցողին, եթէ այս մէկը ուրիշ լեզուէ չէ անցած: Էլիոթ, Պորխէս, Մանտըլշտամ, բայց նաեւ Պինդար, հին յունական ողբերգութիւններ որքան գիտեմ հրատարակուած են կամ հրատարակուելու վրայ են: Ես խանդավառութեամբ կ'ողջունեմ այս ձեռնարկը:

Անոր կարեւորութիւնը եւ անհրաժեշտութիւնը խնդրոյ առարկայ դարձնել կը նշանակէ մոռնալ, որ ամէն օր, ամէն ժամ, բոլոր գրախանութներուն մէջ, ամէն քայլի կը հանդիպինք թարգմանութիւններու: Անոնք այլեւս ո՛չ միայն անբաժան են ընթերցողի մեր տեսադաշտէն, այլեւ սովորաբար գրականութենէն: Արդիւնք՝ գրքի շուկայի ընդարձակման, գրքի սպառողական առարկայի վերածման, տարբերակեալ մշակոյթներու տիեզերականացման կամ միամակարդակման:

Այստեղ կը բացառեմ թարգմանելիութեան աւելի՛ քան դասական ու գռեհկացած խնդիրը. թէ բանաստեղծութիւնը չի թարգմանուիր, թէ զայն պէտք է կարդալ իր լեզուին մէջ, եւայլն. շատ ընդունելի կարծիքներ են ասոնք, եւ անխոցելի՝ որպէս դիրքորոշում: Բայց թէ նոյն ատեն պէ՛տք է թարգմանել բանաստեղծութիւնը, այսինքն՝ անթարգմանելին, ահաւասիկ նախադրեալ յարակարծիք մը: Ամէն գրագէտ գիտէ իր լեզուին կարեւորութիւնը, բայց գիտէ նաեւ անոր սահմանները, որոնցմէ անդին կը սկսի ուրիշ լեզու, պահելու համար աշխարհագրական այս զատորոշումը: Իր գործը եւ կամ իր մշակոյթին բազմազան երկերը այսպէս գիտել դուրսէն ո՛չ այնքան արժեւորել է զանոնք, որքան նկատել, մտածել, ապրիլ անոնց յարաբերական առանձնայատկութիւնները:

Վ. Բենիամին կը գրէր, որ «թարգմանելիութիւնը էական պէտք է նկատուի որոշ գործերու պարագային» (6): Թերեւս աւելի ծայրայեղ հաստատումով մը կարելի էր ըսել, թարգմանելիութիւնը էական պէտք է նկատել բոլոր գրական երկերուն համար, ներառեալ անթարգմանելի բանաստեղծութիւնը, ճիշդ անոր համար որ իբրեւ գրուածք ամէն գրական երկ դրուած է արդէն լեզուներու շրջագայութեան մէջ: Ուստի՝ Ռեմպոյի, եւ ո՛չ միայն անոր, անթարգմանելի քերթըւածները պէտք է թարգմանել:

Բայց ինչու թարգմանել: Ինչո՞ւ Ռեմպո թարգմանել:

Ես պիտի ուզէի փորձել հասկնալ հարցումները եւ փորձել պատասխանել անոնց: Ո՛չ նպատակ, ոչ ալ տրամադրութիւն՝ մանրամասնօրէն քննելու միահատորեակի թարգմանութեանց որակը: Քանի մը պատճառներով:

Նախ՝ Ռեմպոյի քերթուածներուն հետ իմ հին յարաբերութիւնս չէ անցած հայերէնէն, զանոնք չեմ մտածած մեր լեզուով, չեմ խորհած որ կրնայի՞ն հայերէնով գրուած ըլլալ: Ամէն տողի ետին բնագիրը լսելը, առանց որ լսուածը գայ թարգմանութենէն, այլ նախօրօք եղած ընթերցումէն, կը ստեղծէ բոլոր պայմանները թարգմանութիւնը մերժելու իրբեւ այդ: Տարօրինակ կը հնչէ ականջիս հետեւեալը. «եւ օրինական կը լինի, որ ես տիրանամ հոգու եւ մարմնի մէջ բաժանուած ճշմարտութեանը», ուր կը լսուի «et il me sera loisible de posséder la vérité dans une âme et un corps»: Զանց կ'առնեմ հոս սխալին մատնանշումը: Դիւրին է անդադար թարգմանութիւնը պախարակել, խուսափելու համար այն ներքին, շատ տարտամ, բայց շատ ալ որոշ անհանգստութենէն, որուն պատճառով անկարող կը դառնամ ինծի տրուած թարգմանութիւնը ըմբռնելու իբրեւ գեղարուեստական ինքնուրոյն յօրինուածք (բստ բնագրի օրէնքին):

Ապա՝ կայ դեռ արդիւնքը ուրիշ աշխատանքի մը, ո ր եղաւ գրեթէ ինձմէ անկախ կերպով, երբ «Բանաստեղծութիւններ»ը թղթատեցի, յայտնաբերելով տողեր որ երբեք այդպէս եղած չէին ինծի համար. ընթերցումս կէտադրուած էր սա տեսակի դիտողութիւններով. «ուրեմն արեւելահայերէնով այսպէ՞ս կ'ըսեն եղեր»: Նկատեցի թարգմանութեան մը համար երբեմն աններելի սխալներ, ֆրանսերէնի եւ ... հայերէնի չիմացութեան փաստեր, մէկ կողմ կը ձգեմ չափին ու ոտքը, նրբութիւններու զանցումները. շատ բան պահանջել պիտի ըլլար սակայն: Երկու օրինակ կ'արտագրեմ որպէս փաստ, կարելի էր էջեր լեցնել նոյն թափով: Այսպէս «Առաւօտ» արձակ քերթըւածին մէջ կը կարդամ.

«*Pourtant, aujourd'hui, je crois avoir fini la relation de mon enfer. C'était bien l'enfer; l'ancien, celui dont le fils de l'homme ouvrit les portes*» (Œuvre-Vie, 449).

Ահա թարգմանութիւնը.

«Սակայն այսօր ինձ թւում է, որ կապերս խզել եմ իմ դժոխքի հետ: Դա իրօք դժոխքն էր, հին դժոխքը, այն դժոխքը, որի դռները բացեց Մարդու որդին» (Բ., էջ 107): Ընդգծած նախադասութիւնս ակնյայտօրէն սխալ թարգմանութիւն է, քանի որ Ռեմպոյի մօտ «je crois avoir fini la relation de mon enfer» կը նշանակէ պարզապէս. «կը կարծեմ աւարտած ըլլալ դժոխքիս պատմութիւնը». անշուշտ «յարաբերութիւնը, կապը» խզելու հարց չկայ, ոչ ալ կրնայ ըլլալ (7): Կը բաւէր բառարան նայիլ ու նշմարել կրկնիմաստ relation բառը: Կը բաւէր նաեւ հասկնալ գրուածը, քանի որ Ռեմպո հոս նկատի ունի դժոխքի կեցութեան վերաբերող իր պատումը:

Նոյն քերթուածին մէջ թարգմանութիւնը կը գրէ.

«Ե՞րբ ենք երկրպագելու, - առաջինը, - Ծննդեան տօնը երկրի վրայ (adorer .... Noël sur la terre)» (էջ 108): Որքան գիտեմ Աստուծոյ կամ կուռքերու կ'երկրպագենք, բայց տօն մը չենք երկրպագեր, տօնը կը տօնենք. բայց հոս կար պարզ լուծում մը. «Ե՞րբ ենք տօնելու Ծնունդը երկրի վրայ» (գլխագրով Ծնունդը կամ Ս. Ծնունդը ո՛չ մէկ կասկած կը ստեղծէր):

«Հրաժեշտ» արձակին մէջ, թարգմանութիւնը կը գրէ. «Աշուն է: Անշարժ մշուշների մէջ բարձրացած մեր նաւակը շրջւում է դէպի թշուառութեան նաւահանգիստը, դէպի երկնքի հսկայական, հրով ու ցեխով աղտոտուած քաղաքը» (էջ 108): Բնագիրը. «L'automne. Notre barque élevée dans les brumes immobiles tourne vers le port de la misière, la cité énorme au ciel taché de feu et de boue» (Œuvre-Vie, 451): Ընդգծած նախադասութիւնս անշուշտ բնագրին մէջ այլ է, բնագիրը կ'ըսէ. «դէպի հսկայական քաղաքը՝ բծաւորուած հուրէն ու ցեխէն»կամ «դէպի հուրէն ու ցեխէն բծաւոր՝ հսկայական քաղաքը»: Թարգմանիչը ուզած է քաղաքը տեսնել երկինքին մէջ, այնպէս ինչպէս Ռեմպո քիչ մը անդին գրած է. Quelquefois je vois au ciel des plages sans fin couvertes de blanches nations en joie. Un grand vaisseau d'or au-dessus de moi, agite ses pavillons multicolores sous les brises du matin» («Œuvres», 451-452):

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Բայց հոս Ռեմպո կ'անցնի իրականէն բանդագուշանքի ոգեկոչումին եւ երկու պատկերները չունին նոյն օրինաչափակը: Այլ հարց՝ որ «la cité énorme au ciel taché» դարձուածքին մէջ «au» նախադրութիւնը տեղի բնութեան խնդիր չի բերեր, յատակ է, այլ բացայայտիչ մը:

Անտեղի է շարունակել նոյն ուղղութեամբ: «Բանաստեղծութիւններ»ը ունին բոլոր թերութիւնները եւ անպատեհութիւնները առաջին ձեռնարկի մը, որմէ ետք -բայց ե՞րբ- գալու է աւելի խոհեմ ճիգ: Թարգմանութիւններն ալ յաջողելու համար պէտք ունին փորձի (Հայոց Աստուածաշունչինն ալ այդպէս եղած է): Իսկ փորձի շրջանի մը սխալները եթէ հեշտութեամբ կը ներենք, չենք կրնար մենք մեզի արտօնել չմտածել թարգմանութեան յարուցած հարցերուն մասին:

Կրկին՝ ի՞նչու թարգմանել: Ինչո՞ւ Ռեմպո, Պորխէս, Էլիոթ կամ Ահմատ. փերս վերածել (8) հայերէնի:

Հարցումը կու գայ անկէ, որ ինծի ծանօթ թարգմանութիւնները ժամանակակից օտար գրականութիւններէն, մասնաւորի ֆրանսական բանաստեղծութենէն, լեզուի չիմացման կամ թիւրըմբռնման մակարդակէն անդին կամ առ... դին կը տառապին հիմնական թերութ... նէ մը: Անոնց ընթերցման ընթացքին այն տպաւորութիւնը ունիք, որ Ռեմպօն, Վալերին կամ Փերսը գրած են հետեւողութեամբ հայ բանաստեղծութեան ամէնէն հետեւակ փաղանգին: Այլ խօսքով՝ թարգմանիչները օտար, գեղագիտական բոլորովին տարամէտ սկզբունքներ առաջարկող քերթուածներ կը թարգմանեն ժամանակակից արեւելահայ միջին որակի, բնականոնուած բանաստեղծական լեզուով, բոլորովին անտեղեակ արեւմտահայ քերթողութեան ընձեռած հնարաւորութիւններուն: Քանի մը օրինակ պիտի առնեմ միայն մեզի տրուած թարգմանութենէն բացայայտելու համար մտածումը: Ա. յսպէս՝ «Յաւերժութիւնը» քերթուածին առաջին քառեակը՝

«Elle est retrouvée.
Quoi ? - L'Eternité.
C'est la mer allée
Avec le soleil»

Մեր թարգմանիչին համար կը դառնայ.

«Գտնուե՛լ է կրկին:
Ո՞վ: - Յաւերժութիւնը:
Դա արեւի ձեռքից
Բռնած քայլող ծո՛վն է» «Բ. էջ 72):

Հարցը այն չէ անշուշտ, այստեղ, որ վերջին երկու տողերը պէտք էր մեկնաբանել (թարգմանութիւն մը կը մեկնաբանէ) այլ այն՝ որ մեկնաբանութիւնը ի՞նչ դնելու է կարդացածին դիմաց: Արդ՝ այս «արեւի ձեռքից բռնած քայլող ծովը» անձնականացուած, մարդկայնացուած պատկեր մըն է, շատ գիտակցաբար եղած, քանի որ վերի՝ չէզոք Quoi?-ին տեղ դրուած է «Ո՞վ»: Միթէ թարգմանիչը չի գիտեր տարբերութիւնը: Ռեմպօ՞ ալ չէր գիտեր որ Qui չէ գրած: Այս փոխանակման թերեւս այլ պատճառներ կարելի ըլլայ գտնել, սակայն կը թուի թէ անոր սկզբնակէտն է քիչ մը հէքեաթունակով սիրահար ոտանաւորը, որ տակաւին բանութեան երեւոյթները չէ ազատագրած մարդուն երեւակայութեան անտեղի միջամտութենէն: Ասիկա բանաստեղծական թէքնիքի մասնայատկութիւն մը չէ, այլ ...աշխարհիմացութեան: Պիտի չթուեմ անուններ արեւելահայ ոտանաւորէն, որոնք թումանեանէն ի վեր կը հեշտանան այս տեղուանքը: Աւելի՛ն. թարգմանութիւնը անհաղորդ կը թուի այն հիմնական եզրին, որ այս քերթուածինն է. յաւերժութիւնը մէկու մը յաւերժութիւնը չէ

ԱՐՇԱԼՈՅՍ

Ես գրկեցի արշալոյսը ամառային:

Դեռ չկար ոչ մի խլրտոց պալատների վերեւներում: Ջուրն անշարժ էր: Ստուերների վրանները չէին լքել անտառի ճանապարհը: Ես քայլեցի՝ արթնացնելով կենդանի ու տաք հեւքեր, եւ գոհար քարերը նայեցին, եւ թեւերը բարձրացան անաղմուկ:

Առաջին փորձութիւնս մի ծաղիկ եղաւ. որն արդէն թարմ ու գալուկ լոյսերով լի կածանում իր անունն ինձ շնորհեց:

Ես ժպտացի շիկահեր ջրվէժին, որի վարսերը խճճւում էին սօճիների միջեւ. ամենաբարձր արծաթազօծ կատարին ես ճանաչեցի աստուածուհուն:

Այնժամ ես մէկառմէկ բարձրացրի շղարշները բոլոր: Կածանում շարժելով թեւերս: Հովտում ես նրան մատնեցի աքաղաղին: Քաղաքում նա թաքնւում էր զանգատների ու գմբէթների տակ, իսկ ես մուրացիկի նման վազելով մարմարէ կառամատոյցներով, հալածում էի նրան:

Ճանապարհի վերջում, դափնուտի մօտ ես նրան պարուրեցի իր հաւաքած շղարշներով եւ դոյզն-ինչ զգացի նրա վիթխարի մարմինը: Արշալոյսն ու երեխան ընկան ծառի տակ:

Երբ արթնացայ, կէսօր էր:

(Թարգմ. Աննա Յակոբեան):

—օրինակ Աստուծոյ կամ մարդու մը, կամ կենդանի որեւէ անեղ կամ արարած շունչի մը— վերագտնուած յաւերժութիւնը չէ՞ք է, ո՛չ արեւն է միայն, ո՛չ ալ ծովը, միայն, այլ ծովը արեւուն հետ միասին։ Ո՛չ ծովը կը քալէ, ո՛չ արեւը, ո՛չ մանաւանդ ձեռք ձեռքի կ'երթան անոնք։ Գոնէ՛ այս քերթուածով։ Այդպէս կը քալեն բնութեան տարրերը միայն հովուերգակ գրողներուն մօտ, միշտ հետամուտ հասարակ տեղիքի ու կեղծ գեղջկական ճաշակի, նոյնիսկ երբ սովահար են Նորքի երկնաքերերուն մէջ։

Բանաստեղծութեան մէջ կայ ինքնուրոյն տրամաբանութիւն մը, որ երբեմն պատկերային տրամաբանութիւն կը կոչենք, եւ որ բանաստեղծութեան «իմաստն» է։ Մեր մօտ մեկնաբան, թարգմանիչ, չեմ ըսեր՝ բանաստեղծ —այս մէկն ալ ունի պատասխանատուութեան իր բաժինը— կը խորհին որ «իմաստ» կոչուածը գաղափարի արտայայտութիւն մըն է, որ գերիվեր է պատկերէն, ըսելակերպէն, մէկ խօսքով՝ լեզուէն։ Որով պատկեր, ըսելակերպ կը դառնան պարզ ու սովորական «զգեստներ», այսինքն՝ ստանաւորային արդուզարդ։ Ծով ու արեւ երբ ձեռք ձեռքի կ'երթան, պարզ է որ պատկեր մը կը յօրինեն, որ պճլտուն նախշ է, ո՛չ ուրիշ բան, բայց թելադրող նոյն ատեն, որ փոխաբերութիւն մըն է. ծով ու արեւ կ'ըսեն՝ մենք փոխաբերութիւնն ենք յաւերժութեան։ Սակայն բանաստեղծութիւնը մտածելու —կամ չմտածելու— այս ձեւը արդեօք ո՞ր չափով Ռեմպոյի քերթողութեան առջեւ ի զօրու մնալու է։ Դար մըն է, որ այդ քերթողութիւնը արժանացած է ամէն տեսակի իրարու ներհակ մեկնաբանութիւններու եւ իր որոշ մասերուն մէջ իմաստի այնպիսի տագնապներ կը յառաջացնէ, որ անոնց առջեւ տողեր շարելը կը դառնայ մանկամիտի սուլոց խաւարին մէջ։

Une saison en enfer-ը (9), որ ըստ իս Ռեմպոյի երկերուն կեդրոնը կը կազմէ, արդի բանաստեղծութեան համար կը բանայ բոլորովին նոր շրջան մը ուր բանաստեղծական փորձ ու փորձառութիւն խնդրոյ առարկայ կը դարձնեն կեանքը, իմացականութիւնը, շունչը անո՛ր որ կը յանձնուի այդ փորձին։ «Զգայարանքներու համակարգային խանգարումը» Ռեմպոյի մօտ «Տեսանող» դառնալու ծրագիր մը կը հետապնդէ չափազանց գիտակից ու համակարգային ձեւով, որուն փորձարկումն է «բանին ալքիմիան» եւ ասոր տիրապետումը։ Թմրեցուցիչ, բանդագուշանք, «մտքի ապականոնացման» մշակում՝ ի միջի այլոց ծայրագոյն ու չափազանց վիճակներու իսկական կիրարկումներ են, ուր խօսքը գեղեցիկ ստանաւոր մը դառնալէ առաջ կը միտի գրաւելու «ճշմարտութիւն մը հոգիի մը եւ մարմնի մը մէջ»։ Գրելը ոչինչ կ'արժէ առանց այդ մարմնաւորուած ճշմարտութեան, որ Թուղթէն անդին եւ բանաստեղծ խաղալու հաճոյքէն անդին տիրող պարտադրանք ու հարկ մըն է։

Նման քերթողութիւն չեմ կարծեր որ ամբողջովին կը բացայայտուի այն նախաբանով որ գրած էր Գլօտէլ եւ ուր Ռեմպոյի քերթողութիւնը կը մեկնաբանէ իբրեւ «վայրի վիճակի մէջ» եղող միստիքի մը բանաստեղծութիւնը, ուր «դժոխք» ու «լուսաւորում» (enfer, illumination) կը վերածէ քրիստոնէական փորձութեան մը եւ վերջնագոյն դարձի մը սկիզբին (10)։ Մեր բանաստեղծութեան մէջ նման «միստիքական» (ո՛րքան տարտամ ա՛յնքան լաւ) բաներ հասկնալի վիճակներ են եւ սակայն կը բացատրէ թէ ինչո՞ւ բոլոր մեկնաբաններէն ընտրուած է Գլօտէլ (կաթողիկէ հաւատացեալ)․ բայց մեր բանաստեղծներն իսկ չեն հասկնար —ո՞ւր մնացին թարգմանիչները—, որ բանաստեղծութիւն ու միստիքականութիւն երկու տարբեր կրթանքներ են եւ առաջինին ռեմպոյական տարբերակը կ'ենթադրէ իմացական արկածախնդրութեանց հանդէպ... ընկալչութիւն։ Մերիններէն միայն Ինտրան է որ հաւանաբար կարելի է մտցնել արդիւթեան այս եզրով ըմբռնուող քերթողութեան սահմաններուն մէջ. եւ թերեւս ա՛յս է պատճառը «Ներաշխարհ»ի վայելած չքեղ «արհամարհանքին»։

Ինչո՞ւ թարգմանել Ռեմպոյի երկերը։

Կարելի է եւ արդար է մտածել որ համաշխարհային արժէքներ տրուին նաեւ մեր լեզուով։ Մշակութային տեղեկութեան համար տեղ կայ անկասկած, եթէ գրականութիւնը տեղեկութիւններու հանդէս մըն է։ Սակայն բանաստեղծական երկերու տեղեկատուական «բովանդակութիւնը» անոնց ամէնէն անբանաստեղծական մասն է։ Տեղեկատուականէն անդին կը ձգտին բոլոր թարգմանութիւնները երբ ուրիշ լեզուով դաշնութեան եկած խօսք մը քանդելէ վերջ կը ճգնին դաշնութիւնը վերահաստատել, այլապէս։ Որոշ չափով թարգմանութիւնը կը մտնէ գրական երկի մը խորհրդաւոր զօներուն եւ հորիզոններուն մէջ զայն փոխադրելու համար այլ տեղ։ Կրկնօղական արարք մըն է ան մասնակիօրէն։ Արդ՝ այս կրկնումը դէմ յանդիման կը գտնուի ու կը դնէ մեզ այլութեան մը հետ։ Ռեմպօն, Մալլարմէն կամ Փերսը միայն բարբառներ չեն, այլեւ անստոյգ տեղեր լեզուո՛վ յայտնաբերողներ, որոնք նոյն ատեն լեզուին մէջ լեզու մը կը հաստատեն։ Մեր թարգմանիչները այդ երկերը հայերէնի կը վերածեն, ըսել կ'ուզեմ կը խօսեցնեն զանոնք ոչ միայն հայերէն, այլեւ շատ որոշ, արդէն գոյ ենթաբարբառ մը։

Թարգմանութիւն մը շահեկանութիւն կը ստանայ երբ կը խախտէ իմ լեզուս եւ ասոր վրայ կերտուած բանաստեղծական կերպերը։ Այսինքն՝ երբ փոխադրութեան լեզուն կը տագնապի ու ստեղծման կ'ենթարկուի։ Ժամանակակից Երեւանի ստանաւորի լեզուն, ա՛յնքան ծամծմուած, չորցած ու կոնծած բարբառ մըն է, ընդմէջ աշուղականութեան եւ լեզուի չիմացութեան, որ Ռեմպոյի հրձիգ, ըմբոստ ու քաոսային արարումը թարգմանական դայթակղութիւն է։ Նման բարբառ մը ի գործ դնել Ռեմպոյի արտադրութիւնը թարգմանելու համար անկասկած կարելիութիւն մըն է, փորձիչ բայց ի վերջոյ ամուլ՝ որովհետեւ թարգմանելին անդադար կ'ենթարկէ իր ոճային, գեղագիտական եւ բարոյա - բարացուցական սխեմաներուն։ Աստուած գիտէ, որքան այդ սխեմաները կը ճնշեն մեր գրողներու ջիղերուն ու մտքին վրայ -երբ ունին։

Ռեմպոյի բանաստեղծութեան հետ բախում մըն է թարգմանութիւնը, կամ բախում ըլլալու էր, որուն ընթացքին թարգմանիչը հանդիպէր իր իսկ լեզուի եւ իր իսկ բանաստեղծական աւանդութեան հետ ճակատումին, այնպէս ինչպէս Ռեմպօ իր դժոխքի երկայնքին կը բախի իր լեզուին։ Եթէ թարգմանիչները նկատի առնէին պահ մը ձեռագիրներու պատճէնները, պիտի համոզուէի՞ն որ այդ ըմբոստութիւնը, այդ խիտ, վերիվայրող, անդունդէ երկինք սլացող ճաճանչումները, մտածման տեւական փայլատակումներն ու խաւարումները նուաճում են եւ չեն բխիր «վայրի» միստիքին բնատուր ձիրքերէն։ Այդ ոճը, որ եղաւ այնքան ուսանելի Գլօտէլի, Ռ. Շարի, Պրըթոնի համար, չէ՞ր կրնար արդիւնաւոր դառնալ մեր թարգմանիչներու ձեռքին տակ, որով լքէին երեւանեան ստանաւորի բարբառը, միամակարդակ, անփայլ, յոգնած ու խելօք բառակոյտը, մտադիր՝ որ ֆրանսերէնէն հայերէնի չէ որ պիտի փոխադրէին Ռեմպօն, այլ բանէին, բանեցնէին հայերէնը, որ կը թուի այնքան դէշ ու քիչ գիտնալ։ Թարգմանութիւնը որոշ չափով եւ կարելի եղածին չափ՝ անչափօրէն, կրնայ ստանաւորի բարբառը բանալ այլութեան մը փորձառութեան, եթէ չփորձուի անդադար անծանօթը փոխադրել ծանօթով, անլուրը լուրով։ Դուրսէն, միայն դուրսէն եկող եւ տքնանքով շահուած միջոց մըն է որ կրնայ դառնալ բանաստեղծարար ու փրկարար՝ ազգայնականութենէ ծիւրած եւ երեւակայութենէ կրտուած, ի վերջոյ նաեւ ազգային աւանդներուն դաւաճանած մշակոյթի մը համար։ Ի՜նչ յափրանք եւ ի՜նչ ձանձրոյթ կարդալ բանաստեղծներուն է՛ն նորարարն ու բիրտը եւ պուտ մը խայծ ու մտքի հաճոյք չկարենալ առնել կարդացածէն։

Այդ հաճոյքը տօնելու համար, թերեւս պէտք ունինք, ինչպէս պիտի ըսէր Ռեմպօ, «համբերութեան»։

---

(1) Կը յիշատակեմ ամէնէն շահեկան հրատարկութիւնը․ *A. Rimbaud, Œuvre-Vie, Edition du centenaire par A. Borer, Arlea, Paris* 1991.

(2) Թարգմանիչներն են՝ Աննա Յակոբեան (արձակները), Գուրգէն Գասպարեան, Հենրիկ Բախչինեան եւ Աշոտ Ալեքսանեան (չափածոյ)։ Ծանօթագրութիւնները՝ Թադէոս Խաչատրեան։ Վերջինս լաւ գաղափրն ունեցած է ծանօթագրութեանց մէջ տալու ֆերթուածի մը մէկ ուրիշ թարգմանութիւնը, երբ ատիկա գոյութիւն ունի, բաղդատութեան հնարաւորութիւն տալով ընթերցողին։

(3) Երեւան, 1976։

(4) «Գարուն», 1984, թիւ 5։

(5) Երեւան, 1984։

(6) «ԿԱՄ», Հանդէս վերլուծական, թիւ 1, 1980, էջ 116։ Ընթերցողը կը յղեմ այս «Թարգմանիչին պարտականութիւնը» յօդուածին։ Տես նաեւ *L'Epreuve de l'Etranger, A. Berman*, Paris 1984, ինչպէս նաեւ Մ. Նշանեանի «Նօթեր Թարգմանութեան մը շուրջ» յօդուածին «Յառաջ» 1978, Մարտ 29-31։

(7) Ռեմպոյի դժոխքը վերջ չունի։

(8) Նախատեսուած էր նոյնիսկ Շնորհալիի «Յիսուս Որդին» արեւելահայերէնի վերածել, ինչ որ դուռ կը բանայ բոլորովին ուրիշ խնդրի եւ նոյն հարցումը կը սաստկացնէ։

(9) Այս խորագրին համար թարգմանիչները կ'առաջարկեն «Մի եղանակ դժոխքում», իսկ *Illuminations*ը կը դառնայ «Պայծառացումներ»։ Առաջինը անտեղի երկդիմութիւն մը կը մտցնէ, քանի որ հայ ընթերցողներուն մեծ մասը «եղանակը» պիտի հասկնայ երաժշտական եղանակ իմաստով եւ ոչ «տարուան եղանակ» իմաստով։ Ինչ կը վերաբերի «Պայծառացումներ»ուն, վերլէն խորագիրը կը յղէր անգլերէն *coloured plates*երու, գունաւոր գծանկարներու։ Կը խորհիմ որ Տեսանողի տեսածներն են անոնք եւ միստիք լուսաւորումի փորձառութիւն մը չեն թարգմաներ։

(10) Գլօտէլի ամբողջ յօդուածը քրիստոնեայ Ռեմպօ մը յօրինելու կը ձգտի։ Հասկնալի է, որ աւարտի Ռեմպոյի քրոջ իգապէլի վկայութեամբ բանաստեղծին վերջին օրերուն մասին, վկայութիւն՝ որ կ'արժէ ինչ որ նման վկայութիւններ կ'արժեն․ ո՛չ մեծ բան։

Գ. Պ.

MATIN

N'eus-je pas une fois *une jeunesse aimable, héroïque, fabuleuse, à écrire sur des feuilles d'or, — trop de chance ! Par quel crime, par quelle erreur, ai-je mérité ma faiblesse actuelle ? Vous qui prétendez que des bêtes poussent des sanglots de chagrin, que des malades désespèrent, que des morts rêvent mal, tâchez de raconter ma chute et mon sommeil. Moi, je ne puis pas plus m'expliquer que le mendiant avec ses continuels* Pater *et* Ave Maria. Je ne sais plus parler !

Pourtant, aujourd'hui, je crois avoir fini la relation de mon enfer. C'était bien l'enfer; l'ancien, celui dont le fils de l'homme ouvrit les portes.

Du même désert, à la même nuit, toujours mes yeux las se réveillent à l'étoile d'argent, toujours, sans que s'émeuvent les Rois de la vie, les trois mages, le cœur, l'âme, l'esprit. Quand irons-nous, par delà les grèves et les monts, saluer la naissance du travail nouveau, la sagesse nouvelle, la fuite des tyrans et des démons, la fin de la superstition, adorer — les premiers ! — Noël sur la terre !

Le chant des cieux, la marche des peuples ! Esclaves, ne maudissons pas la vie.

ԱՌԱՒՕՏ

Միթէ մի անգամ ես չունեցայ սիրառատ ջահելութիւն՝ հերոսական, առասպելական, որին կարելի է ոսկեգիր թերթիկներ ձօնել, — ի՜նչ մեծ յաջողութիւն։ Իմ ո՞ր ոճրի, ո՞ր սխալի համար արժանացայ այսօրուայ թուլութեանս։ Դուք, որ պնդում էք, թէ գազանները հեկեկում են վշտից, թէ հիւանդները յուսալքւում են, թէ մեռեալները վատ երազներ են տեսնում, փորձէք պատմել իմ անկումը եւ ննջը իմ։ Այսուհետեւ ես կարող եմ բացատրուել միայն ինչպէս մուրացիկն իր անվերջ *Փաթէր*-ով եւ *Աւէ Մարիա*-ով։ Ես չգիտեմ ա՛յլեւս խօսել։

Սակայն այսօր ինձ թւում է, որ կապերս խզել եմ իմ դժոխքի հետ։ Դա իրօք դժոխքն էր, հին դժոխքը, այն դժոխքը, որի դռները բացեց Մարդու որդին։

Նոյն անապատում, նոյնպիսի գիշերուայ մէջ իմ յոգնած աչքերն արթնանում են միշտ արծաթացոլ աստղի հետ, այնինչ դրանից չեն տագնապում կեանքի Արքաները – երեք մոգերը՝ սիրտը, հոգին, միտքը։ Ե՞րբ ենք գնալու աւազափերից ու լեռներից անդին՝ ողջունելու նոր գործի ծնունդը, նոր իմաստութիւնը, բռնակալների ու դեւերի փախուստը, սնոտիապաշտութեան վախճանը, ե՞րբ ենք երկրպագելու, — առաջինը, — Ծննդեան տօնը երկրի վրայ։

Երկնային ե՛րգը, ժողովուրդների ե՛րթը։ Ստրուկնե՛ր, կեանքը չանիծե՛նք։

(Թարգմ. Աննա Յակոբեան)։

ԳԻՆՈՎ ՆԱԻՐ

Քանի իջնում էի ես Գետերն ի վար անվրդով,
Զգացի, թէ առաջնորդ նաւաւարշներս, չկան·
Ցեղի դէմ գոյնզգոյն մերկամարմին գամելով,
Նրանց թիրախ դարձրին Կարմրամորթները ճչան:

Փոյթըս չէին ցորենով ու բամպակով բեռնաբարձ
Նաւերն ամէն, որ ստէպ յառնում էին իմ նամբին:
Գետերը ինձ թոյլ տուին, որ ես իջնեմ ըստ քմաց,
Երբ նիչերում խողխողուեց իմ նաւաւարշը վերջին:

Խաղացքների մոլեգին ճողփիւնի մէջ ու յորձքում,
Անցեալ ձմեռ, աւելի խուլ, քան ուղեղը մանկան,
Ես սուրացի: Եւ ամէն թերակղզի թող լքում
Դեռ չէր տեսել այդպիսի թոհուբոհեր յաղթական:

Խօլ փոթորիկը օրհնեց զարթնումներըս ծովային:
Ես, խցանից իսկ թեթեւ, պարեցի տասը գիշեր
Զոհուածների յաւերժ լաստ կոհակների կատարին,
Չափսոսալով, թէ չկան փարոսների բութ աչքեր:

Քաղցրագոյն, քան մանկական քիմքին միրգը թթուահամ,
Կանաչ ջուրը թափանցեց իմ նաւի մէջ եղեւնեայ
Եւ գրելով ամէնուր փոքրիկ խարիխը, դեկ ու կայմ,
Փսխուքի եւ մուգ գինու բծերից ինձ լուաց նա:

Եւ այն օրից՝ աստղերի կաթնաւիշով ներարկուած,
Ես Քերթուածի Ծովի մէջ թաթախուեցի, լափելով
Կապտութիւնները կանաչ, ուր մերթ խոհուն մի խեղդուած՝
Դալկոտ, պշնեալ ջրագիծ, վայր է իջնում անխռով:

Եւ ուր, յանկարծ ներկելով խաժութիւններ, զառանցանք
Եւ կշռոյթներ դանդաղկոտ՝ ցոլցըլանքի տակ շողի,
Ալկոհոլից անզամ թունդ, մեր քնարից իսկ արձակ
Լուռ խմորւում են սիրոյ այրուցքները դառնաղի:

Ես գիտեմ մութ երկինքներ փայլատակներով պատառուն,
Յորձանուտներ, թարառներ եւ երեկո՛ն գիտեմ ես,
Գիտեմ Այգը, աղաւնու երամների պէս խրտչուն,
Մերթ տեսայ այն, ինչ մարդը կարծեց տեսնել նախապէս:

Տեսայ անյայտ նախնիրով բծոտուած մի արեգակ,
Որ մարում էր մանուշակ մածնումներով երկնաձիգ,
Տեսայ, ինչպէս վաղնջուց դերասաններ ողբերգակ,
Սարսուռներով փեղկերի հեռուում փլուող բիւր ալիք:

Երազեցի ես կանաչ, ձիւն գիշերը սառուցիկ՝
Աչքերն ի վեր ծովերի յուշիկ ելնող մի համբոյր,
Դեղնակապոյտ զարթնումը փոսփորների երգեցիկ
Եւ աւիշի ու հիւթի շրջապտոյտը անլուր:

Ես ամիսներ շարունակ հետեւեցի ահաւոր
Ցուլի նման կոհակին, որ խեթկում էր քերծ ու ժայռ,
Չխորհելով, թէ լուսէ ոտքերը սուրբ Տիրամօր
Կը ջախջախեն ցռուկը ովկիանների հեւասպառ:

Հպանցեցի անպատում փլորիդներ, որ մարդու
Մորթով ինձի աչքերի ծաղիկների են ձուլւում,
Խաժ հոտերով բնակուած հորիզոնում՝ ամպաչու
Ծիածաններ, պրկուած պախուրցների պէս հեռւում:

Տեսայ եռալը հսկայ ճահիճների, թարփերի,
Ուր կնիւնի անտառում նեխում է մի Լեվիաթան,
Փլուզումներ ջրային՝ անդորրութեան մէջ վայրի,
Վիհերն ի վար խորախոր գահավիժող հեռաստան:

Արծաթ արեւ, հուր երկինք, սատափ ալիք, սառցալեռ,
Քստմնելի խրումներ ծոցերի խորքը մթին,
Ուր ծուռումուռ ծառերից վիշապօձեր որդնակեր
Ընկնում են վար, սփռելով իրենց սեւ բոյրը չորս դին:

Կ'ուզէի ցոյց տալ մանկանց լուրթ կոհակի ոսկեծին
Զկնիկներին այս բոլոր, ձկնիկներին երգասան:
-- Իմ մեկնումները ծաղկէ փրփուրները գգուեցին,
Եւ ինձ անճառ քամիներ թեւեր տուին մի վայրկեան:

Ու մերթ ծովը, որի հեծքն իմ աքքեցումն էր միակ,
Բեւեռներից տանջուածիս ·բուռ-բուռ բաշխում էր իրօք
Ծաղիկներն իր ստուերի, վարսանդներով դեղնորակ,
Եւ ես մնում էի միշտ մի կնոջ պէս ծնկաչոք...

Կղզու նման, ափերիս վրայ յանախ նօճելով
Ճէկ աչքերով հաւքերի ծիրտեր, կռիւ ու գոչիւն,
Նաւում էի, երբ փխրուն պարաններիս արանքով
Ջրահեղձներ ետուետ իջնում էին ու կորչում:

Ես՝ նաւ, կորած ծոցերի շամբուտներում, որ մի օր
Եթերի մէջ անթռչուն փոթորիկն է շպրտած,
Ես, ում հենքը ջրասէր դուրս չեն հանի ոչ հզօր
Տորմիղները, ոչ Հանսի առագաստներն հեռագնաց,

Ազատ, ծխուն, մանուշակ մշուշներով պարուրուած,
Ես, որ պատռի պէս բոսոր երկինքն էի միշտ ծակում

Եւ ամէն լաւ քերթողի տանում իբրեւ մեղրահաց
Քարաքոսներ արեւոտ եւ շողիքներ երկնագոյն,

Որ սուրացի, երկրային մահիկներով բծոտուած,
Սեւ ձիերով ծովային ուղեկցուած խօլ տաշեղ,
Երբ յուլիսն էր լախտերով փլում հարուած առ հարուած
Անդրծովեան երկինքներ ձագարներով հրաշէկ,

Ես, որ սարսում էի ողջ, երբ կտղուցից, շա՜տ հեռուում,
Գետաձին էր մռնչում կամ Թաթառը մոլեկան,
Ես՝ մշտական խուզարկուս անշարժութեանց կապտաւուն,
Ափսոսում եմ հինաւուրց պատուարներով Եւրոպան:

Ի՞նչ կզգիներ ես տեսայ, կղզեխմբեր աստղափայլ·
Նաւորդների դէմ բաց է երկինքն իրենց ցնորուն·
-- Մի՞թէ այդ խոր գիշերում ննջում էք դուք աքսորեալ,
Բիւր ոսկեգոյն թռչուննե՛ր, օ՛, ապագայ Զօրութի՛ւն:

Բայց ես, իրա՛ւ, շա՛տ լացի: Այգերն միշտ հոգեխոռվ,
Դառն է ամէն մի արեւ, ամէն լուսին՝ դժնդակ·
Կսկծոտ սէրն ինձ լցրեց արբեցուցիչ թմբիրով:
Թող ողնափայտըս ճաքի՛: Թող ես գնա՛մ ծովի տակ:

Եթէ մի ջուր եմ տենչում Եւրոպայում, ապա այն
Ջրափոսն է սեւ ու պաղ, ուր պպզած մի տղեկ
Իրիկուայ դէմ բուրաւէտ արձակում է լռելեայն
Թիթեռի պէս մայիսի իր նաւակը դիւրաբեկ:

Էլ չեմ կարող, ալիքնե՛ր, ձեր թալուկով թաթաւուն՝
Բամպակ դարձած նաւերի հետքով գնալ շարունակ,
Ո՛չ դրօշի ու բոցի յոխորտանքը տանել տուն,
Ո՛չ էլ նաւել բանտային լաստերի պիղծ աչքի տակ:

(*Թարգմ. Ա. Ալիքեան, Ծաղկաքաղ..., Եր.*, 1976, *էջ* 168-172):

"Paris s'éveille"

de OLIVIER ASSAYAS

On entre, on sort, on parle, on se promène, on cherche quelque chose et on ne trouve rien, tout est en rumeur. La jeune fille laisse tomber son homme et retrouve la liberté, mais cette liberté là ne lui va pas, ce doit être celle d'un autre. On entre, on sort, on parle, on se promène, on cherche de plus belle. L'autre est un jeune homme qui ne peut rien partager, c'est un bout de son histoire qui nous est contée. En d'autres termes, l'intrigue — comme toute intrigue qui se respecte, elle ne prétend qu'à l'humilité — étant suffisamment simple pour ne pas être rapportée : si c'était un concerto pour piano, ce serait le vingtième de Mozart, œuvre éminemment classique dont le caractère dramatique permet néanmoins au soliste une interprétation romantique; si c'était une madone, elle serait de Giorgione, car son lyrisme fougueux cache l'illustration la plus parfaite du classicisme vénitien au quinzième siècle.

C'est «Paris s'éveille», le troisième film de Olivier Assayas, une scène de la vie parisienne à l'aube des années quatre-vingt. A ceux qui lui reprochent un manque d'audace et peu d'engagement physique de la part des jeunes personnages, on dira que c'est l'occasion qui fait le larron : ce n'est pas à cause d'Assayas que le monde où il vit est peuplé de lâches héros qui, à l'image d'Adrien (Thomas Langmann) ne font que passer sans même prendre garde à leur passivité. A ceux qui trouvent l'argument facile, on rétorquera que le cinéaste en a pris le contre-pied : son héroïne Louise (Judith Godrèche) a beau être séduisante, elle ne le séduit pas, lui.

Ici une photographie de Louise Brooks dans «Loulou» de Pabst (1928), film à la violence indélébile, Loulou fille séduisante et fascinante, rigoureusement impassible, puissamment érotique.
Rappel, alors, de la première scène d'amour entre Adrien et Louise, image obsédante de ce beau visage qui avoue en même temps l'angoisse et le désir de se faire étrangler par ceux qu'elle aime.

Quatre séquences auparavant, Louise séduisait Adrien, elle portait une perruque brune, un carré, elle ressemblait à Loulou. Maintenant la caméra est au dessus des amants, elle entame doucement un mouvement héliocoïdal ascendant. Vertige devant ce qui apparait d'emblée incapable d'évoluer, fermé sur lui-même.

Mais on ne dira pas, avec Balzac, que le chagrin rend sublime le visage d'une jeune femme très belle. La cruauté de Louise est empreinte de naïveté et la peine qu'elle éprouvera à la fin du film ressemble plus à de l'amertume qu'à du chagrin. Surtout, lui fait défaut le pouvoir érotique : c'est la plus juste distance que le cinéaste pouvait prendre avec son personnage, il a taillé à même la chair. Louise séduit mais ne détruit pas, simplement elle se vend au plus offrant. Thème dans le thème puisque l'action se passe dans l'un des quartiers qui bordent la capitale, dont on sait bien qu'aujourd'hui ils sont vendus au plus offrant.

C'est cela qui nous touche dans «Paris s'éveille», le soleil qui jamais ne se lève de la même manière sur les toits de Paris. Merci monsieur Denis Lenoir pour vos images cruelles et pudiques à la fois, merci de nous emmener, de nous emporter même, caméra sur l'épaule, collé aux personnages, en plans serrés sur leurs visages parce que ce ne sont pas les gens qui changent mais les relations entre eux et qu'au milieu d'un long mouvement, un gros plan un peu flou nous en dit plus que toutes les paroles du monde. Merci monsieur Jean-Pierre Léaud (Clément, le père d'Adrien) de ne pas perdre votre âme et d'être mature et jobard à la fois, comme dans vos rôles chez Godard d'ailleurs. Merci moniseur Assayas pour ce beau film triste, intègre où circulent rigoureusement les sentiments morcelés, où la spéculation mène immanquablement au gâchis, où les personnages, à trop se mettre au vert, voient tout en gris.

FRANÇOIS MESTOUDJIAN

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris
Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 3

MARDI
3 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.746 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.746

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՊ-Ի ԶՕՐՔԵՐՈՒ ՔԱՇՈՒԵԼՈՒ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ ՎԱԽ ԿԱՅ ԿՌՈՒՆԵՐՈՒ ՍԱՍՏԿԱՑՄԱՆ

ԲԱՔՈՒ ԽՈՋԱԼՈՒԻ «ՋԱՐԴ»-Ի ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕՍԻ

«ՂԱՐԱԲԱՂ ԳՐԵԹԷ ՀԱՅ» ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ ՊՐԻՒՍԷԼԻ «ԼԸ ՍՈՒԱՌ» ԹԵՐԹԸ

Նախաթմահերջի առաջին եւ կարեւորագոյն նկատուած լուրն էր ՀԱՊ-ի զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար՝ մարշալ Շապոշնիկովի հրամանը՝ Ղարաբաղէն քաշել իր զօրքերը։ Այսինքն՝ 366րդ զօրաբաժինը, ինչ որ գործադրուած չէր անմիջապէս։ Այս որոշումը մեծ մտահոգութիւն կը ստեղծէր եւ մտածել կու տար բոլորին թէ այլեւս դէմ-դիմաց մնալով, ազերի եւ հայ աւելի սաստկացած պատերազմ մը պիտի մղեն։ Շապոշնիկով իր այս որոշումը հեռագրած է միաժամանակ Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի նախագահներուն, խնդրելով որ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուին, որպէսզի ՀԱՊ-ի ուժերուն վերադարձուին առնուած զէնքերը։ Կը կարծուի որ մառեշալին որոշումը հետեւանք է նաեւ Ազերիներու կողմէ վերջին շաբաթներու յարձակումներուն ՀԱՊ-ի ուժերու զինուորական կայաններուն, զինամթերքի գրաւման եւ զինուորականներու ըմբոստացման ըմբռնումին ... զինուորականներու դժգոհութեան։

Արեւմտեան մամուլը, գլխաւորաբար փարիզեան օրաթերթերը կը գրէին թէ այս միջոցին զինուորական գծալի առաւելութիւններ կ'արձանագրեն Հայերը։ Երեւանի համար, սակայն, անդրբեջանական վերջին շրջանի ռազմավարութիւնները կը ձգտին պարզապէս «Կովկասը քանդելու»։ Պի - Պի - Սի-էն սկսեալ, արեւմտեան այլ լրատուական աղբիւրները (ֆրանսական հեռատեսիլը նկարներ ալ կը սփռէր Կիրակի իրիկուն լուրերու ընթացքին) կը խօսէին նաեւ Հայերու գործած ջարդերու մասին ազերի գաղթականներու դէմ – Խոջալուի գրաւման առթիւ, Չորեքշաբթի, Փետրուար 26 – եւ Կարմիր Խաչը արտայայտուած էր մարդասիրական իր միջամտութիւնը, յանձնախումբ մը ղրկելով Բաքու, ուր երեք օրուան ազգային սուգ հռչակուած էր։ Կը թուէր թէ Վէլայաթի չէր յաջողած հաշտարար իր միջամտութիւնը, մինչ Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ն կը հրապարակէր իր ծրագիրը, որու գլխաւոր կէտերուն արձագանգած էինք Փետրուար 29-ի մեր թիւով եւ որ ամբողջութեան մէջ սա էր.– Ա) Անմիջական հրադադար։ Բ) Սէ - էՍ - Սէ - Ը-ի անդամ անձնաւորութեանց առաքումը տեղւոյն վրայ ծառայելու համար որպէս տարահամոզման տարր եւ տեղեկացնելու արտաքին աշխարհը։ Գ) Անմիջական ամպարկօ զէնքերու հայթայթման վրայ։ Դ) Մարդասիրական գօտիներու հաստատում բնակչութեան օգնութեան փութալու համար։ Ե) Անմիջական փոխանակում «պատանդներու» եւ դիակներու վերադարձ իրենց ընտանիքներուն։ Մամուլը կը նկատէր թէ Փրակայի ժողովականները լաւ բանաձեւում մը գտած էին սահմանելով Լեռնային Ղարաբաղը որպէս.– «Ազրպէյճանի մէկ շրջանը որու բնակչութիւնները արտայայտած են իրենց կամքը գործադրելու իրենց բոլոր իրաւունքները, ներառեալ անոնք որոնք նշուած են Հելսինքիի համաձայնագրին սկզբունքներուն մէջ»։ Այսինքն, այս բանաձեւը կ'ընդունի Հայերու ինքնորոշման իրաւունքը եւ կը հաստատէ որ այդ հողաշերտը Ազրպէյճան կը գտնուի։

⁂

Մարտ 2-ին, Երկուշաբթի առտու, Երեւանէն մեր առած լուրերը խիստ մտահոգիչ էին, որովհետեւ Կիրակի գիշեր Բալլուջա եկած էին ՀԱՊ-ի ուժերէն ութ թուան եւ տասնեակ մը զրահապատ մեքենաներ, որպէսզի փոխադրեն շրջանի զինեալ ուժերը, որոնց քաշուելու որոշումը տրուած էր, Ուրբաթ օր, Շապոշնիկովի կողմէ։ Այս քաղաքը կը գտնուի Ստեփանակերտի հիւսիս – արեւմուտքը եւ ուրեմն շրջանի բնակիչները խիստ տագնապած են ի լուր նման անմիջական մեկնումի մը, որ շատ ծանրակշիռ կացութիւն մը կը ստեղծէ։ Բանակցութիւններ կը տարուէին առաջքն առնելու համար այս մեկնումին։ Այն համոզումը կար նաեւ որ այս էր պատճառը 48 ժամէ ի վեր տիրող հանդարտութեան, այսինքն տեսակ մը համաձայնութիւն եթէ ոչ մեղսակցութիւն կայ Ազրպէյճանի եւ ՀԱՊ-ի հրամանատարութեան միջեւ եւ ազերի յարձակումները ընդհատուած են պարզապէս սպասելով ՀԱՊ-ի ուժերու մեկնումին։

Այս էր կացութիւնը Երկուշաբթի առտու։

Շատ կը խօսուի նաեւ Խոջալուի «ջարդին» մասին, բայց արեւմտեան մեծերը նոյնիսկ Բաքուի ծուղակը չէին ինկած, ոչ հեռատեսիլին, ոչ ալ գրաւոր մամուլի էջերէն եւ անտեղի չափազանցութիւն կ'որակէին 1000 մեռեալի թիւը, զոր կու տան Ազրպէյճանցիք։ Կասկած չկայ թէ զոհեր կան եւ անխուսափելի է որ անմեղ բնակչութիւն մըն ալ զոհ երթայ։ Ստեփանակերտը, որ ամէն օր կը ռմբակոծուէր, զինուորական բերդ մը չէր, եւ զոհերն ալ, ներառեալ մանուկներ, պարզ բնակիչներն էին։ Ընդհանուր պատկերը զոր կը ներկայացնեն թերթերը, հայկական յաղթանակ է զինուորական գետնի վրայ։

Բաքու ոչ միայն Խոջալուի «ջարդի» մը մասին կը խօսի, այլեւ՝ կը պնդէ որ Խոջալուի գրաւումը իրագործուած է շնորհիւ ՀԱՊ-ի 366-րդ զօրաբաժնին։ Մամեդովի համար (Ղարաբաղի նախագահ) «առ այժմ Լեռնային Ղարաբաղի ճակատամարտը կորսնցնելու վրայ ենք։ Բայց, պատերազմը պիտի չկորսնցնենք»։ Ինչ կը վերաբերի Խոջալուի «ջարդերուն», Երեւանէն կը տեղեկացնէին թէ (եւ «Լիպերասիոն»ն ալ նոյնը կ'ըսէր Մարտ 2-ին) այն թուրք մեսխեթները, որոնք Խոջալուէն Հայաստան ապաստանած են, հաստատած են որ ազերի քաղաքայինները Խոջալուէն մեկնած էին կռիւները չսկսած եւ հազիւ 1000 հոգի կար հոն, ներառեալ մարտիկները։

ՄԱՄՈՒԼ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 29

«LE FIGARO»

MOSCOU ABANDONNE LES ARMENIENS

LA «YOUGOSLAVISATION» DU CONFLIT DU KARABAGH

Այս յստակ եւ մեղադրական խորագրով է որ «Ֆիկառօ» կ'անդրադառնայ Շապոշնիկովի հրամանին։ Հակառակ իր ճախողութեան, կը գրէ, Վէլայաթի յոյսը չէ կորսնցուցած, մինչ իր թուրք պաշտօնակիցը՝ Չէթին Բաքու գացած է։ Կը նկատէ նաեւ թէ ՀԱՊ-ի ուժերու հեռացումը կը զուգադիպէր Սումգայիթի չորրորդ տարելիցին (1988, Փետրուար 28)։ Կը հաղորդէր թէ արդէն իսկ ՀԱՊ-ի զինուորականներու 11 հազար ընտանիքներ մեկնած էին դէպի Բելառուսիա։

«LIBERATION»

MOSCOU SE RETIRE DU HAUT - KARABAGH

Աւելի առարկայական եւ չէզոք է «Լիպերասիոն»ի խորագիրը, որ լուրը մանրամասնելով, կ'անդրադառնայ նաեւ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեանի մեկնաբանութեան։ Ըստ իրեն՝ պատերազմի վտանգը այլեւս իրական է եւ հետեւանքները ունի ոչ միայն շրջանին, այլեւ՝ ամբողջ աշխարհին համար։ Կոչ ըրած է արեւմտեան Պետութեանց եւ մարդասիրական կազմակերպութեանց որ դատապարտեն Բաքուի մտադրութիւնը ազգային բանակ կազմելու։

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

L'EX ARMEE ROUGE PLIE BAGAGES

Թերթը աննախընթաց կը նկատէ առնուած որոշումը եւ ինք ալ ՀԱՊ-ի «անկարողութիւնը» կը տեսնէ ազդամիջեան այս կնճիռին մէջ, բայց նաեւ ազդարարութիւն մը կողմերուն։

«LE MONDE»

(Մարտ 1 / 2)

LES FORCES DE LA CEI QUITTENT LE HAUT - KARABAGH

UN VIDE DANGEREUX

Նոյն մտահոգութիւնները կը յայտնէ «Լը Մոնտ» ալ լուրէն անկախ, խմբագրականը նուիրելով հարցին՝ «Վտանգաւոր պարապ մը» խորագրով եւ սա յատկանշական առաջին տողերով.– «Երբ հաւանական միջնորդները կը փախին, կը նշանակէ որ վատթարագոյնը կը պատրաստուի»։

ՀԱՊ-ի զօրքերու քաշուիլը կը մեկնաբանէ նաեւ որպէս հարուած մը Հասարակապետութեան, որ կը փաստէ իր անկարողութիւնը եւ ձեւով մը ազատ կը թողու պատերազմիկները որ սաստկացընեն բախումները շրջանի մը մէջ, ուր Հայերը կրնան արագօրէն փոքրամասնութիւն դառնալ։ Իրանի եւ Թուրքիոյ միջամտութիւնները կը բացայայտեն նաեւ Մոսկուայի ազդեցութեան կորուստը Կովկասի մէջ եւ կրնան առիթ տալ վտանգաւոր աճուրդի մը երկու երկիրներուն միջեւ, արդէն մրցակից լեցնելու համար Խորհրդային Միութեան քայքայումով ծընած պարապը ամբողջ շրջանին մէջ։

«LA LIBRE BELGIQUE»

(Փետրուար 28 եւ 29)

Բորիս Տումանով կը շարունակէ իր խոր վերլուծումները։ Կը ծանրանայ գլխաւորաբար Մութալիպովի դժուարութիւններուն վրայ եւ կը յայտնէ թէ միայն այսօր ծանօթ է որ ան, քանիցս, ծրագրեր ներկայացուցած էր (Ազգային Խորհուրդին, ուր կը տիրապետէին անզիջող ազգայնական – հայրենասէրները) Ղարաբաղի համար, որոնք կը նախատեսէին զանազան տարբերակներ անոր ինքնավարութեան, մինչեւ իսկ հողային ընդլայնման։ Բոլորն ալ մերժուած են ընդդիմութեան կողմէ։ Արդէն այս վերջին գործողութիւններն ալ կը վերագրէ Ազրպէյճանի ոչ թէ իշխանութեան, այլ՝ ժողովրդական ճակատին։

Գալով Երեւանի որոշումին ազգային բանակ մը կազմելու, հոն կը տեսնէ հետեւանքը, եթէ ոչ անմիջական զոհէ հաւանական իշխանութեան ձեռք ձգումը Ազրպէյճանի մէջ, ընդդիմութեան կողմէ։

ՄԱՐՏ 2

«LE FIGARO»

BAKOU DENONCE «LE MASSACRE»

ՌՈՅԹԸՐ – ԱՖՓ լրատուութեան մը կցուած է ազերի կիներու նկար մը, որուն տակ գրուած է.– «Այս ազերի կիները իրենց մեռելները կուլան հայկական յարձակման զոհերու թաղումին»։ Գրութիւնը կ'ակնարկէ ծագած բանավէճին Խոջալուի գրաւման առթիւ։ Բաքուի Ներքին նախարարը 1000 մեռեալի մասին կը խօսի եւ 4000 ալ վիրաւորուած կամ անհետացած իրենց փախուստին առթիւ։ Ազդամ գտնուող արեւմտեան լրագրողներու համաձայն թուանշերն ալ, որոնք ազերի գաղթական կը փոխադրէին Հայերու թիրախ եղած են։

«LIBERATION»

LES REFUGIES AZERBAïDJANAIS DENONCENT LA PASSIVITE DE LEURS DIRIGEANTS

Հոս, առաւելաբար կը խօսուի Խոջալուի Ազերիներու դժգոհութեանց մասին իրենց իսկ ղեկավարներուն դէմ։ Ամէն օր, կը գրէ ԱՖՓ-ի թղթակիցը, Ազդամի մզկիթը կ'ընդունի դիակները։ Կիներ hիսթերիք տեսարաններ պարզած են Ազդամի ազերի պատասխանատուներու ընդհանուր կեդրոնը, պոռչտուքներով պահանջելով իրենց ընտանիքներուն դիակներու յանձնումը։ Ազդամի քաղաքացիական թէ զինուորական ղեկավարները զգետնուած, վիտէօ արձանագրութիւն մը դիտած են որ կատարուած է Շաբաթ օր եւ որ կը ներկայացնէր հոս ու հոն ցրուած տասնեակներով դիակները ժողվելու ջանքերը։ Հոս, կիներու, ծերունիներու եւ երախաներու աւելի քան քսան դիակներ կը տեսնուին, վնդակներու զոհ։ Ազերի պատասխանատու մը յայտարարած է թէ այս տեսերիզը չէ ներկայացուած Բաքու այն վախով որ «ժողովուրդը փողոց կ'իջնէ եւ տեղի կու տայ hիսթերիի»։

«L'HUMANITE»

RETRAIT ANNONCÉ

Ընթացիկ լուրէն զատ, կը գրէ թէ ըստ ազերի հեռատեսիլին, Թուրքիոյ կառավարութիւնը թելադրած է Հայաստանի որ յարձակում չգործէ Շուշիի վրայ։ Վարչապետ Հասանով ալ չորսերու ժողով մը առաջարկած է (Ազրպէյճան, Հայաստան, Իրան, Թուրքիա) հարցին կարգադրութիւն մը գտնելու համար։ Անգարա դիմեր է նաեւ Միացեալ – Նահանգներու, Ֆրանսայի, Մեծն – Բրիտանիոյ, Ռուսաստանի եւ Գերմանիոյ որպէսզի օգտագործեն իրենց ազդեցութիւնը Երեւանի վրայ եւ ան վերջ դնէ բռնի ուժի գործածութեան Ղարաբաղ։

«Քոթիտիէն» միայն ՀԱՊ-ի ուժերու քաշուելու լուրը կու տայ։

«LE SOIR»

LE KARABAGH QUASI ARMENIEN

Պելժիական օրաթերթին այս խորագիրը արդէն խօսուն է։ Խոջալուի գրաւումէն ետք, Բորիս Հիւսէյնով Ազդամի պաշտպանութեան քննիչը յայտարարած է որ «Հայաստան այլեւս տէրն է ամբողջ Ղարաբաղի, ուր Շուշիէն եւ Լաչինէն զատ ազերի գիւղ չէ մնացած»։ Մութալիբով բոլոր ըրած է ՄԱԿ-ի որ Հայաստանը հռչակէ որպէս յարձակող։ (Ինչպէս ծանօթ է, Երկուշաբթի, Մարտ 2-ին է որ Հայաստան եւ Ազրպէյճան – ուրիշներու կարգին – պէտք է ՄԱԿ-ի անդամ դառնային։ Ուխտին 4-րդ յօդուածը կը նշէ որ

(Շար. ը Դ. էջ)

ՍՎԵՏԼԱՆԱ ՊԱՍԿԱԼԵՒԱ ԿԸ ՎԿԱՅԷ. – « ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾԸ ՀԱՄԱՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԷՐ »

Սվետլանա Պասկալեւայի անունը հասաւ արեւմտեան մամուլին ու մեզի, կապուած՝ Հայ լրագրողի մը ճակատագրին անստուգութեան. Վարդան Յովհաննիսեան հայաստանցի լրագրող մըն էր որ 1991–ի ամրան ձերբակալուեցաւ Ազերիներու կողմէ, երբ Գետաշէնի պատահարներուն մասին վկայութիւն բերելու գացած էր տեղւոյն վրայ: Զինք ամբաստանեցին Երեւանի եւ Գետաշէնի միջեւ կապ պահելու յանցանքով. ապա ամբաստանութիւնը զեղչուեցաւ կեղծ անձնաթուղթերու գործածութեան: Անոր վիճակած անարդարութեան մասին ահազանգ հնչեցուց պուլկար այս լրագրողուհին որ գտնուելով տեղւոյն վրայ, առիթը ստեղծած էր Վարդան Յովհաննէսեանի այցելելու իր բանտին մէջ ու հարցազրոյց մը կատարելու հետը: Հայ լրագրողին 45 օրեայ բանտարկութեան ընթացքին տեսած միակ անձը եղած էր Սվետլանա Պասկալեւա որ վերադարձին անոր պարագային վրայ հրաւիրած էր մամուլի աշխարհին ուշադրութիւնը, այն մտահոգութեամբ որ ոեւէ լրագրող օր մը կրնար նոյն պայմաններուն մէջ գտնուիլ. ու շնորհիւ գլխաւորաբար լրագրողուհիին ջանքերուն, հայ լրագրողը ազատ կ'արձակուէր անցեալ Յուլիսին:

Սվետլանա Պասկալեւա ապա ականատես եղած է Շահումեանի գիւղերու պարպումին, Բուզլուխ, Էրքէջ, Մանաշիտի հայութեան տեղահանութեան ընթացքին գտնուելով տեղւոյն վրայ: Ղարաբաղի հարցին ծանօթացումի պահէն մինչեւ Շահումեանի դիմադրութեան վերջին դրուագը ահա թէ ինչ պատմեց ան, «Յառաջ»ի խմբագրատունը տրուած այցելութեան մը ընթացքին:

**

– Ղարաբաղ երթալէ առաջ Խորհրդային Միութեան մէջ Հայրենական Օսէթիոյ հարցերով կը զբաղէի. հոն էի երբ արտակարգ վիճակ հռչակուեցաւ 1990 Դեկտեմբերին: Երբ Պուլկարիա վերադարձայ եւ գրած էի տեսագրած ժապաւէնիս պատասխանատուութեամբ, Գետաշէնի ողբերգութիւնը ծայր տուաւ. մեկնելով Օսէթիոյ փորձառութենէս, կռահեցի որ աւելի ծանրակշիռ են Գետաշէնի պատահարները ու որոշեցի հոն երթալ, գիտնալով հանդերձ թէ ոչ մէկ լրագրող նման արտօնութիւն պիտի ունենար: Նոյն շրջանին էր որ Ֆրանսական Թերթի մը մէջ կարդացի Վարդանի ձերբակալութեան լուրը: Մասնագիտական գետնի վրայ պատրաստ ըլլալու համար ուսումնասիրեցի Ղարաբաղի պատմութիւնը:

Երկու նպատակ ունէի որոնք անիրագործելի կը նկատուէին. Գետաշէն մտնել ու Վարդան Յովհաննիսեանը գտնել: Անիրագործելի, որովհետեւ երկու – երեք ամիսէ ի վեր ոչ մէկ լուր առնուած էր հայ լրագրողէն, բոլոր ջանքերը ապարդիւն մնացած էին: Գետաշէնը արտաքին աշխարհէն փակուած էր Կարմիր բանակի զինուորներով: Այսուհանդերձ մեկնեցայ Երեւան ու անկէ Թոայ Ստեփանակերտ: Այն պահէն որ ոտք կոխեցի հոն, տեսայ թէ ազերի օմոնականները որոնց ձեռքը կը գտնուէր օդակայանը, ինչ դէշ վերաբերում ունէին Հայերու հանդէպ:

Այդ պահուն կարեւորը այն էր որ նոյն օդանաւով գիս ետ չղրկեն: Տարին օդակայանի պետին մօտ որ չեմ գիտեր ինչու շատ ջղայնացած էր ու անձնաթուղթս, անցագիրս (պուլկարական), բոլոր թուղթերս մէկիկ չպրտեց, ըսելով որ ոչ մէկ լրագրողի հետ գործ ունենալ կ'ուզէ: Լռեցի, հասկցած թէ կարելի չէ բողոքել, լրագրողի իրաւունք պահանջել եւայլն: Միակ ընելիքը խնդրել էր. խնդրել ու աղաչել, մէկզի դնելով արժանապատւութիւն եւայլն:

Թուղթերս հաւաքելով նորանոք եկայ երկու ոստիկաններու հետ, ըսելով որ կրնամ սպասել ու ապա կը խօսինք: Ինծի համար կարեւորը ժամանակ շահիլ էր որպէսզի օդանաւը մեկնի ու հոն մնամ:

Յաջորդ օրը օդակայանը փակ էր ու կը մտածէի որ երկու օրուան մէջ թերեւս կը յաջողիմ բաներ մը ընել:

Վերջապէս օդանաւը մեկնեցաւ: Երկու օմոնականներու նայուածքներէն կը հասկնայի որ անձիս մէջ միայն կինը նկատի ունէին: Առաջարկեցին շրջապատը պտըտցնել եւայլն, մերժեցի: Օդակայանը պահեցին զիս 24 ժամ: Անդադար հարցումներ կ'ուղղէին. հասկցայ որ վարանումի մէջ են թէ զիս տանի՞ն թէ ոչ, կազմակերպիչ Կոմիտէի նախագահին՝ Պոլեանիչկոյի քով: Ամէնէն աւելի կը կրկնէին այն հարցումը թէ ինչո՞ւ Երեւանէն հոն գացած էի եւ ոչ Բաքուէն: Կը կասկածէին նաեւ որ պուլկարահայ եմ: Կը բացատրէի որ բաւական կարդացած ըլլալով Ղարաբաղի մասին, կ'ուզէի անկողմնակալ տեսակէտ մը կազմել, մանաւանդ աւելի մօտէն ծանօթանալ ազրբեջանական թէզին որ համեմատաբար քիչ ծանօթ էր Արեւմուտքին: Ըսի որ ինծի ցոյց տան Հայերու զէնքերը, զէնքի պահեստները եւայլն որպէսզի խօսիմ այդ մասին:

Յաջորդ օրը զիս տարին Ստեփանակերտի Կազմկոմիտէի շէնքը: Պոլեանիչկոյի փոխանորդը կար հոն, Վէլի Մէհմէտով: Հինգ ժամ հարցուփորձեց զիս: Ինք պատմաբան էր. կը ջանար զիս համոզել թէ Ղարաբաղը ազրբեջանական հող է եւայլն: Եթէ կարելի է ըսել, լաւ մը «լուսաւորուեցայ»:

Զարմացած էի տեսնելով որ ինք զինուորական չըլլալով հանդերձ, խորհրդային սպաներ եւայլն, իրմէ հրամաններ կը ստանային, հասկցայ որ զինուորականները հոն պարզապէս խամաճիկներ էին: Ըսի որ պատմածները շատ հետաքրքրական էին, բայց, եւ հետաքրքրելի թղթակից ըլլալով, պատմելու համար պատկերներու պէտք ունէի: Համաձայնեցան:

Կազմկոմիտէի շէնքը փշալարերով շըրջապատուած էր ու հրասայլերու, զրահապատներու հսկողութեան տակ: Հայ բնակիչները իրաւունք չունէին այս կողմը անցնելու: Այնպէս որ չկրցայ անոնց հետ խօսիլ:

Յետոյ յօժարեցան երկու «թիկնապահներով» Շուշի տանիլ զիս: Մտանք քըրէական դատախազութեան շէնքը. ուրախացայ որ քրէական յանցագործութիւններու թղթածրարներ պիտի տեսնեմ: Ըսին որ այդ կարգի գործերը կը վերաբերին Հայերու պահած զէնքերուն. ուրեմն հայ բանտարկեալներ ունէին: Ուզեցի տեսնել այդ զէնքերը եւ հայ բանտարկեալ մը որուն հետ կարենայի խօսիլ: Գիտէի որ Շուշիի բանտը ահաւոր տեղ մըն էր ուր տանջանքի միջնադարեան մեթոտներ կ'օգտագործուէին: Յոյս ունէի որ Վարդանն ալ հոն կը գտնեմ:

Մինչ մենք կը խօսէինք, եկաւ 40 – 45 տարեկան անձ մը որ Ազայեւ կը կոչուէր. միւսներուն անոր հանդէպ ունեցած վերաբերումէն հասկցայ թէ շատ կարեւոր մէկն էր. հարցուց թէ տեսնել ուզածս ճշգրիտ ի՛նչ էր. ըսի կրկին թէ կ'ուզէի փաստեր տեսագրել եւայլն: Փորձեցի շողոքորթել թէ ինք միայն կրնայ հարցս կարգադրել եւայլն: Ու ինք ուզեց ցոյց տալ որ իրօք այդպէս է: Յաջորդ օրը իր հրամանով բանտ մտնելու իրաւունք ստացայ:

Բակէն մուտքին իսկ մարդ կը տեսնէ որ հոնկէ դուրս գալ անկարելի բան է: Խցիկները ցոյց չտուին ինծի. տարին տնօրէնին աշխատասենեակը որ չէչտակի հակասութիւն կը կազմէր բանտին արտաքին տեսքին հետ: Մինչեւ որ հոն հասանք Ազայեւին անդադար կը հարցնէի Վարդանի մասին. բաւ թէ Վարդան չկար հոն, բայց կրնային ուրիշ հայ մարտիկներ ցոյց տալ: Ու բերին երեք Հայեր:

Անոնք զարմանալի կերպով իրարու կը նմանէին. ակներեւ էր որ ոչ միայն ֆիզիքականով, այլեւ հոգեկանով ալ քայքայուած էին. կը կրկնէին իրենց ըսուածը. կը զգայի որ ճշմարտութիւն չկար անոնց խօսքերուն մէջ, բայց մտիկ կ'ընէի: Երբ կը հարցնէի թէ զիրենք կը ծեծե՞ն, կը խոշտանգե՞ն, անոնք ժխտական պատասխան կուտային...:

Անոնցմէ մէկը, հաշմանդամ, շաքարախտաւոր ծերուկ մը բերնէն փախցուց թէ Կիրովէն տեղահանուելու ընթացքին ձերբակալուած էին եւ թէ իրեն պէս շատեր կային: Այդ պահուն չկեցայ բառերուն վրայ, բայց երբ վերադարձանք հարցուցի թէ ինչո՛ւ բանտարկած էին այդ ծեր մարդը, ի՞նչ ըրած էր ան: Ըսին որ ի պատիւ քեզի ազատ կ'արձակենք զինքը: Պատրաստեցին արտօնագիրը ու ազատ արձակեցին: Հարցուցի իրեն թէ ո՞ւր պիտի երթայ: Տեղ չունէր, իր գիւղը այլեւս գոյութիւն չունէր: Անով հանդերձ օգնութիւն չուզեց. հասկցայ որ իրեն համար նուազ վտանգաւոր էր կարենալ անցնիլ ամբողջ Շուշին, քան թէ մնալ այդ բանտին մէջ: Ու գնաց:

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇՈՒԿԱՆԵՐԸ

Պաթումի ծովեզերեայ սրճարանի մը մէջ կը ծրագրուի ամէն բան: Թուրքիայէն բերուած հրաւիրագրերու տրցակին համար միշտ յաճախորդ կայ հոն. իւրաքանչիւր հրաւիրագիր 1500 ռուբլի կ'արժէ. անոնք որպէս հասցէատէր կը կրեն Իսմայիլի մը անունը. թուղթին վրայ կայ անոր լուսանկարը եւ կնիք մը: Յաջորդ օրը առաջնորդ մը, երկու ինքնաշարժով ճամբորդները սահմանագլուխ կը տանի: Երկար հերթեր կը սպասեն, սակայն նոր եկողները անմիջապէս, յատուկ ճամբու երկայն մը կը հասնին ուղղակի մաքսատան առջեւ: Ճամբորդները ոչ մէկ փաստաթուղթ, անձնաթուղթ ունին: Այդ բաներով կը զբաղի առաջնորդը: Անոնց ճամպրուկները կը քննուին շատ հարեւանցի կերպով, որպէս պարզ ձեւակերպութիւն: Յետոյ կը հրաւիրուին մտնել իրենց կառքերը. չէզոք գօտին կարել անցնելէ ետք կը մտնեն թրքական մաքսատունը: Հոն ալ թունձա անուն մէկուն կը տրուին անցագրերը որոնց մէջ մէկ – մէկ տասը տոլարնոց գետեղուած պէտք է ըլլայ: Ան կը վազէ դէպի երկու ինքնաշարժերը ու կայծակնային արագութեամբ տեղի կ'ունենան մուտքի ձեւակերպութիւնները: Քննութեան վերջին հանգրուանին թուրք սահմանապահները հագիւ աչք մը կը նետեն իրենց ներկայացուած թուղթերուն ու բարեկամաբար գլխու շարժում մը կը կատարեն «բարի ճանապարհ» մաղթելու պէս:

Թուրքիոյ «խորհրդային» շուկան մաքսատունէն շուրջ 500 մեթր անդին կը սկսի: Ան կը բաղկանայ գետնին վրայ փռուած թերթերէ որոնց վրայ իրենց ապրանքը տեղաւորած են վաճառորդները: Հոն ամէն տեսակի լեզուներ կը լսուին. պալթեանները, հայերէն, վրացերէն, ռուսերէն եւայլն: Զանազան են նաեւ ապրանքները. չիչ մը ռուսական վոտկան երկու տոլար կ'արժէ, մեթր մը կերպասը 50 սէնթ: Հոն շատ յարդ չունին ելեկտրական գործիքները, մինչդեռ Լեհաստանի մէջ անոնք վայրկեանապէս կը ծախուին: Շուկային պահանջքը լաւ պէտք է գիտնալ, հակառակ պարագային փոխանակ դրամ շահելու, մարդ կրնայ ունեցածն ալ վրայ տալ:

Պաթումէն ճամբայ ելլողները կը շարունակեն իրենց ճամբան, կը հասնին Տրապիզոն: Երկյարկ շէնք մը կ'առաջնորդուին ուր լողարանով, տաք ջուրով սենեակներ կը տրուին անոնց, օրական 7 տոլարի փոխարէն: Տաք ջուրը պերճանք մըն էր թէեւ Թուրքիոյ այդ շրջանին համար բայց խորհրդային զբօսաշրջութեան շնորհիւ հիմա հարստացած է այլեւս: Սենեակներուն մէջ կայ նաեւ յաճախորդներուն ընթրիքն ու նախաճաշը: Այդ կարգադրութիւնը եղած է որպէսզի եկուորները դուրս ելլելու առիթ չունենան: Հսկողութեան տակ չեն անոնք, սակայն խաղին օրէնքը այն է որ Թուրքիան միայն պատուհանէն դիտեն:

Յաջորդ առաւօտուն անոնք կը կանչուին վար ու կ'առաջնորդուին մթերանոցի նըման տեղ մը, ուր վերարկուներ, բաճկոններ դիզուած են: Սեւամորթ մը ռուսերէն հայհոյելով կը դասէ զանոնք: Երբ կը զարմանան թէ ինչպէս սեւամորթը այնքան լաւ ռուսերէն կը խօսի, կը բացատրեն թէ Մոսկուայի Լումումպա համալսարանը աւարտած է...: Մթերանոցին մէջ կաշի վերարկուներ կ'առաջարկեն իրենց. չէ՛, որպէս նուէր չէ անշուշտ: Իրենք որպէս մանրէն պիտի ծառայեն: Այդ վերարկուները ապսպրուած են հաւանօրէն նոյն հասակ ու լայն ունեցողներու կողմէ:

Վերադարձը կը կատարուի նոյն ձեւով, մինչեւ Պաթումի նոյն սրճարանը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԹՌՈՒՑԻԿՆԵՐՈՎ

Արդիական ռումբերու, լազերավար հրթիռներու քով սպիտակ թուղթի կտորներ կրնա՞ն զէնք նկատուիլ: Փորձերը ցոյց տուած են թէ դրական է հարցումին պատասխանը, երբ այդ թուղթի կտորները թռուցիկներ են որոնք կը տեղան պատերազմող զօրաբաժիններու գլխուն: Այդպէս էր Ծոցի պատերազմին: Ամերիկացի զինուորականներու կիրարկած հոգեբանական այդ միջոցը կը միտէր համոզելու որ անձնատուր ըլլան Քուէյթ ներխուժած իրաքցի զինուորները: Անոր քով կար նաեւ ձայնաւոր պատրանքը: Իրաքցիները մոլորեցնելու համար դաշնակից ուժերու դիրքերուն մասին, զինուորականները բարձրախօսներ զետեղեցին իրաքեւսաուտի սահմանագծին երկայնքին: Այդ բարձրախօսները սփռեցին զըրահապատ միաւորի մը աղմուկը: Իսկ թռուցիկները փլաստիք շիշերու մէջ կը հասնէին Քուէյթի ծովափը. անոնք կը զգուշացնէին ծովային ու ցամաքային յարձակումի մը դէմ որ սակայն երբեք տեղի չունեցաւ: Հիւսէյնի նկարով կեղծ թղթադրամներու վրայ խակ ազդարարութիւններ տպուեցան, իրաքցի զինուորներու ուշադրութիւնը գրաւելու համար:

Ամէնէն ազդեցիկ միջոցը եղան սակայն պարզ այն թռուցիկները որոնք սաւառնակներէ կը տեղային իրաքեան զօրաբաժիններուն վրայ. անոնցմով խոյս տալու կամ անձնատուր ըլլալու թելադրանք կը կատարուէր: «Ասիկա մեր միակ ազդարարութիւնն է, վաղը հետեւակներու 20–րդ ջոկատը պիտի ռմբակոծուի» կ'ըսէր անոնցմէ մէկը: Մէկ մասին վրայ նոյնիսկ կար անձնատուր ըլլալու նկարագրութիւնը: Ուրիշներ կը դիմէին իրաքցիներու պարզագոյն սառուցքներուն: Ցոյց կուտային այն ուտելիքները որոնք կը սպասէին անձնատուր եղողներու: Անոնցմէ ամէնէն տխուր ու ազդեցիկ սնդեղէնը եղած էր պանիրը որ ներածումի արգելք մըն էր ու հաղուադէպ պերճանք մը կը նկատուէր Իրաքի մէջ, տարիներէ ի վեր:

Թռուցիկներու այս ձեւը յարմար էր անով որ զինուոր մը կրնար տեսնել զայն, նայիլ, առանց գետնէն վերցնելով իր մեծաւորներուն ուշադրութիւնը գրաւելու: Յետոյ թռուցիկներով կարելի էր քիչ խօսքով յստակօրէն պարզել նպատակը:

Սաուտցիները կը նախընտրէին որ թռուցիկները կոչ ընեն արաբական եղբայրութեան գաղափարին, փոխանակ շեշտելու ճակատումի հեռանկարը: Եգիպտացիները ընդհակառակն, կողմնակից էին աւելի արհեստական ձեւերու. կ'ուզէին որ օրինակ, թռուցիկները իրաքցի զինուորի մը արիւնլուայ դիակը ցոյց տան որուն տակ գրուած ըլլայ. «Հոս մնալ մեռնիլ կը նշանակէ»:

Բանտարկեալներու 70%–ը խոստովանած է թէ թռուցիկները անձնատուութեան մղած են զիրենք: Այդ գործողութեան դըժուար գնդապետն ալ գոհ է որ հոգեբանական պատերազմի նոր յաջողութիւն մը արձանագրած է:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՃԱՏՐԱԿ

ՔԱՆՆ. -- («Յառաջ»). -- Խաղերու միջազգային փառատօնին 6--րդին բացումը կատարուեցաւ Փետրուար 15--ին, իսկ փակումը 23--ին, քաղաքիս շատ ծանօթ Փալէ տէ Ֆեսթիվալի գեղատես ընդարձակ սրահներուն մէջ: Ճատրակ, Պրիճ, Տամ, Սքրապըլ, Պէքկամոն, Թղթախաղեր եւ այլ իրենց յատուկ տեղերը գրաւեցին:

Բացումին՝ քաղաքապետ Միշէլ Մույօ յայտարարեց եաք, թէ 1991--ին «այահովութեան» նկատառումներով (ամէն մարդ հասկցաւ; թէ ինչո՞ւ, ըսաւ ան) փառատօնը ընդհատում մը արձանագրեց, աճա, այս տարի, բնականոն չարքով կը վերսկսի: Ժողովրդականութիւնը մեծ է, քանի 1990--ին աւելի քան 80.000 հոգի այցելու եւ մասնակից «ունեցանք»:

Մեր ուշադրութիւնը կեդրոնացաւ ճատրակի մրցաշարքին վրայ: Ուրախօրէն, երկու երիտասարդներ Երեւանէն, Նորիկ Գալանթարեան 29 եւ Արտաշէս Մինասեան 25 տարեկան, ԱրմԷնի պատուանունով մասնակցեցան մրցումին:

Մրցաշարքը զոյգ դասաւորում ունէր՝ Ա. եւ Բ.: Արտաշէս մաս կը կազմէր առաջինին, Նորիկ՝ երկրորդին:

Ճշգուած կարգը: Անդրանիկ խաղին 60 չարժ (տարբեր՝ Թագաւոր, Թագուհի, խենթ, ձիաւոր, բերդ եւ զինուոր) անձ--գլուխ երեք ժամ տեւողութիւն: Երկրորդէն եօթներորդ՝ 40 չարժ այս անգամ երկու ժամուան պայմանով: Ութ -- Ինը (վերջինը՝ փինիշ) յաղթականներու միջեւ:

Առաջին հանդիսացաւ եւ յատուկ ախոյենական բաժակ ապահովեց Նորիկ Գալանթարեան: Ապահովեց ութ միաւոր իննի վրայ: (Եօթը յաղթանակ եւ երկու խաղ ոչ - ոքի արդիւնքով: Նկատել տանք, թէ այս վերջին պարագային խաղացողը կէս կէտ կ'ապահովէ, որով՝ բաղդուելով կը նկատուի մէկ կէտ, իբրեւ յաղթանակ):

Արտաշէս Մինասեան: Վեց յաղթանակ, երկու ոչ -- ոքի կէս կէտերու հաշուով՝ մէկ առաւել եւ մէկ պարտութիւն: Այս արդիւնքով ան գրաւեց երկրորդ տեղը, ուրիշ չորս խաղընկերներու հետ: Առջինեկը տուեալ շարքին, յատուկ հաշուարկումով:

Փակումը հանդիսաւոր եւ պաշտօնական, կատարուեցաւ Կիրակի, Փետրուար 23--ին, ուշ երեկոյ:

Երեւանցի երկու երիտասարդներուն կեցութիւնը Քանն, յարմարաւէտ պանդոկ, ապահովեցին շրջանիս Հայ Տիկնանցը եւ Հ. Բ. Ը. Մ.--ի մասնաճիւղը:

Աւելորդ է ըսել, թէ ազգայիններ ջերմ վերաբերում ցոյց տուին:

Ճատրակի խաղացանկին մէջ նկատեցինք Ժան--Ժագ Տէր--Սարգիսովի անունը: Հարցում -- պատասխանէն ի յայտ եկաւ, թէ ծնողը Բաքուցի եղած է, Տէր -- Սարգիսեան: Կը բնակի Նիս եւ մրցաշարքին կը մասնակցէր Քոթ տ'Ազիւրի շրջանակին մէջ: Իննի վրայ վեց յաղթանակ եւ երեք պարտութիւն:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԶԲՕՍԱՇՐՋՈՒԹԵԱՆ «ԱՐԿԱԾԸ»

Երեւանի զբօսաշրջութեան «Արկած» ձեռնարկութիւնը լայն գործունէութիւն ունի եւ միայն անցեալ տարի իր միջոցով երկու հազար հոգի ճամբորդած են: Ցառաջիկային ան ճամբորդութիւններ կը կազմակերպէ դէպի Թէլ - Ավիվ, Պէյրութ, Պոլիս, Փարիզ եւ այլ քաղաքներ:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ «ԱՐԿԱԴԻ» ՊԱՆԴՈԿԸ

Մոսկուա բացուած է «Արկադի» պանդոկը, որ պիտի վերականգնէ նախայեղափոխական պանդոկներու աւանդութիւնները. ունի ռուսական, հայկական եւ վրացական ճաշատեսակներ: Ճաշարանատէրը՝ Արկադի Վարդանեան նախկին լրագրող մըն է, աշխատակցած է նաեւ «ԱրմԷնփրէս»ի:

***

ՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Կիրովականի «Գրքի Տան» երկու սրահները տրամադրուած են կիրովականցի նկարիչներուն, որոնք հանդէս եկած են ցուցահանդէսով մը, ուր կը ներկայացուին անոնց կտաւները, փայտէ, քարէ, մետաղէ, կաւէ, ասեղնագործ եւայլն ստեղծագործութիւնները: Քաղաքի Կերպարուեստի Թանգարանը եւս կը ներկայացուի բազմաթիւ գործեր:

***

ՄՈԼԴՈՎԱՅԻ «ՎԵՐԱԾՆՈՒՆԴ»Ը

Մոլդովայի Գրիգորիոպոլ քաղաքի հայկական «Վերածնունդ» Բարեգործական Միութիւնը հիմնած է հայկական կիրակնօրեայ դպրոց մը: Գրիգորիոպոլ հայկական գաղթօճախ դարձած է 1792-ին, որու 200--ամեակի տօնախմբութիւնները կը պատրաստէ նաեւ «Վերածնունդ»ը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳԻՒՄՐԻՃԻ (Գանատա) Հայ Կեդրոնին մէջ, Փետրուար 8--ին տօնուած է ՀՕՄ--ի 82--րդ տարեդարձը: Խօսք առած են Անժէլ Պալճեան, Արամ - Դրօ Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Վրէժ Գասամանեան, Հուրի Նաճարեան (Գանատայի ՀՕՄ--ի Շրջանային Վարչութիւն) եւ օրուան գլխաւոր բանախօսը՝ Ռուբինա Փիրումեան: Ցաւուր պատշաճի քանի մը խօսք ալ ըրած է հօտ հովիւը՝ Հրանդ Քահանայ Երէցեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Գանատայի Հայ Առեւտրական Խորհուրդի տեղւոյն մասնաճիւղին կազմակերպութեամբ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է, Փետր. 16ին, ի պատիւ Տիկին Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է կազմակերպութեան նախագահը՝ Կարօ Նշանեան, ապա խօսք առած է Վահան Տէր - Ասատուրեան որ ներկայացուցած է օրուան հիւրը, ծագումով Հրեայ, ծնած Լենինկրադ, որ յաճախած է տեղւոյն համալսարանի գերմաներէն լեզուի եւ գրականութեան բաժանմունքը եւ համալսարանին մէջ ալ ծանօթացած իր ապագայ ամուսինին: Խօսք առած է Տիկին Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան որ անդրադարձած է Հայաստանի ապրած պատմական շրջանին եւ միջազգային ճանաչման իրաւու յաջորդող պարագաներուն: Չէ ծածկած նաեւ Հայաստանի դժուարութիւնները, որոնց հարկ է յաղթահարել Հայաստանի կառավարութեան եւ Սփիւռքահայութեան համատեղ աշխատանքներով:

***

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Վարժարանը վերջապէս ստացած է մանկապարտէզի բաժին մը բանալու արտօնութիւնը: Սկզբնական շրջանի մը համար, մանկապարտէզը կրնայ 30 փոքրիկ ընդունիլ: Այս մանկապարտէզին գլխաւոր նպատակն է, բացի սովորական ուսուցումէն, աշակերտը օժտել մայրենի լեզուի որոշ գիտելիքներով, քանի այսօր նախակրթարան դիմող աշակերտները մէկ բառ իսկ հայերէն չեն գիտեր:

***

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍԻ Արմենիա Մշակութային ընկերակցութեան «Թիւթիւնճեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 28--ին, տեղի ունեցած է ժողովրդական հաւաքոյթ մը նուիրուած Հ. Յ. Դ.--ի 101--րդ տարեդարձին, անոր երիտասարդական միութեան 50--ամեակին եւ տեղական օրգան «Արմենիայի» 60--ամեակին: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ խօսք առած են Մուրատ Սահակեան, Ցակոբ Տիգրանեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան Թատերախումբը Փետրուար 17--ին եւ 20--ին ներկայացուցած է նոր խաղ մը՝ «Հնազա՞նդ եւ, աղջիկս» հայերէնի թարգմանուած, սպանացի Թատերագիր Ալֆոնսօ Փասոյի գործը: Բեմադրութեամբ եւ խաղարկութեամբ ներկայացումը յաջողութիւն գտած է:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՕԶՈՆԻՆ ՎՆԱՍՆ ՈՒ ՕԳՈՒՏԸ

«Օզոնը կ'անյայտանայ, վտանգը մեծ է», «Եւրոպայի վերեւ օզոնի մեծ ծակ մը» կ'ահազանգեն թերթեր Ատլանտեանի երկու ափերուն վրայ: Ամերիկեան անջրպետային հետախուզութեան կեդրոնի գիտնականները վերջերս յայտնեցին թէ օզոնի խաւին վրայ երկրորդ բացուածք մըն ալ գոյացած է որ կրնայ աւելի մեծնալ գարնան սկիզբը: Հարուստ երկիրները խուճապի մատնուած են. Դանիոյ եւ Գանատայի մէջ կոչեր կ'ըլլան որ ժողովուրդը արեւու ակնոցներով զինուի: Գերմանական մամուլը այս աղէտին բուսականութեան վրայ ունենալիք ազդեցութեան վրայ ուշադրութիւն կը հրաւիրէ: Այնպէս կը թուի որ գլխաւոր վտանգուածը մարդկային կեանքն է: Ու մինչեւ որ կտրուկ միջոցառումներ որոշուին, ընժիշկները, արեւէն պաշտպանուելիք իրեր արտադրողները կրնան ուրախանալ. աղէտը պիտի ծառայէ անոնց քսակները պարարտացնելու:

***

ԻՐԱՆԻ ԿԻՆԵՐԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Իրանի իսլամական հանրապետութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով, նախագահի խորհրդական նշանակուած է կին մը որ պիտի զբաղի կնոջական հարցերով: Մահմետական կիներու ընտանիքին ու ընկերութեան մէջ դերին ակնարկելով ան ըսած է՝ թէ պէտք է պայքարիլ մշակութային ներխուժումին դէմ որ կինը կ'անմարդկայնացնէ եւ նոյնպէս խաւարամտութեան դէմ կը կուրցնէ կիներու կարողութիւնները, զանոնք բանտարկելով վախին ու վստահութեան պակասին ճիրաններուն մէջ: «Կիները եւ իսլամական մշակոյթը» նիւթով առաջին համագումար մը տեղի կ'ունենայ Փետրուարին, Ղոմ քաղաքին մէջ, իրանեան յեղափոխութեան տարեդարձին առթիւ:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՄԵՐ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԶՕՐ. ՆԱԶԱՐԲԵԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

- Կը զարմանանք, որ ընդհանուր հրամանատարը բանակին համար ռազմամթերք չունի, երբ մասնաւոր անհատներ, ինչպէս Շարաֆեան՝ քաղաքային վարչութեան անդամը, ունի յատուկ զինապահներ, մենք այդ տեսանք անլուր զարմանքով հոս՝ Ալեքսանդրապոլի մէջ, ձեր պալատի քթին տակ, զինապահեստ ունի Ալեքսանդրապոլի Ազգային Խորհուրդի նախագահ Մանասը:

Աւելորդ էր երկարել. զօրավարը ոչ խուր ապաւորութեան տակ էր, սրտացաւ հայրենասէր եւ մեծ մարդ մը գտանք զինքը ու հրաժեշտ տուինք... Վերադարձանք Առաջնորդարան, տեղեկատուութիւն ըրինք Անդրանիկին:

Անիկա ջղայնացաւ, իր Պարսկաստան երթալու ծրագրին դէմ արգելք ըլլալուն համար:

Միշան փնտռեցինք, Կարսի հեռագիրներուն կնճիռը լուծելու համար, բայց չըգտանք զայն:

Երեւկոյեան դէմ ես դուրս ելած էի, երբ պալատակոյտի առաջ Ֆրանսական միսիոնի անդամները տեսայ, որոնք եկեր էին Կարսի ճակատը քննելու:

Ցանկարծ մէկը անունս տուաւ:

- Թիւթիւնճեա՛ն, ես ալ եկայ...

Պարոյր Լեւոնեանն էր, Ապահովութեան Խորհուրդի առժամեայ նախագահը.

- Պարոյր, խայտառակութիւնը հասկըցա՞ր - ըսի իրեն:

- Այո՛, այո՛, զզուելի բան է:

- Միշան տեսնել կ'ուզէինք Կարսի հեռագրին համար:

- Ես տեսայ Միշան, այդպիսի հեռագիր չեն տուած: Օր մը կը պարզուի հարկաւ... Ցաւալի բան է:

- Ձե՞ս լսեր, դաւաճանութիւն է:

- Ի՞նչ տրամադրութեան մէջ է Անդրանիկ:

- Ինչո՞ւ չեկար զինքը տեսնելու:

- Կը վախնամ, որ ջղայնացած ըլլայ, Նազարբեկեանը յանձնարարեց ինձ Անդրանիկին յայտնել, թէ Ախալքալաք պիտի ղրկէ զինքը. ես չեմ համարձակիր զօրավարը տեսնել առանց կանխապատրաստելու զինքը, խնդրեմ, դնա ձեւով մը հասկցուր, ես ժամէ մը կու գամ:

Պարոյրը եկաւ գիշերը, Անդրանիկ շատ ընդդիմացաւ Պարսկաստան անցնելու ծրագիրը լքելու համար. ի վերջոյ պահանջեց առնուազն 2000 զինուոր ունենալ՝ բացի առողջապահական եւ մթերակիր զօրքէն:

Որոշ տարրեր դրդած էին ընդհանուր հրամանատարը՝ Անդրանիկին չվստահիլ 1000 հոգիէն աւելի. այսինքն 600 - 700 սուին՝ նպատակ ունենալով նոր ճախողանք մը սարքել հերոսին համար, իրեն համար անծանօթ եղող Ախալքալաքի շրջանը ղրկելով զինքը:

Երկու օր վերջը մենք մեկնեցանք Թիֆլիս, պահանջելու, որ Ապահովութեան Խորհուրդը Ազգային Խորհուրդէն առնէ երեւակայական հեռագիրներու իսկականները:

Պ. Ահարոնեան, Ազգային Խորհուրդի նախագահը, նախ մերժեց յանձնել զանոնք մեզ, ըսելով, որ ժուռնալիստներ ենք եւ կ'ելլենք, կը հրատարակենք...

- Անիմաստ խօսք է այդ. ոչ թէ ժուռնալիստներ, այլ Ապահովութեան Խորհուրդն է ուզողը, - պատասխանեցաւ Պ. Նախագահին:

- Հեռագիրները անթել էին, որոնք բնագիր չունին, - պատասխանեց հանճարեղ ռոմանթիկը:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ

Ապահովութեան Խորհուրդի թաքուն նպատակն էր իր զօրամասով անցնիլ Պարսկաստան, օգնութեան երթալու համար Վանէն գաղթող եւ նահանջող ժողովուրդին եւ զինուորին:

Բայց այս մասին որեւէ բան չյայտնուեցաւ Նազարբեկեանի:

Մենք մեկնեցանք Թիֆլիս: Իմ ընկերներէն Դշխոյեան պիտի մնար Թիֆլիս, իսկ ես եւ Թիւթիւնճեան դարձեալ պիտի վերադառնայինք Անդրանիկի մօտ:

Եւ որովհետեւ ես չէի կրցեր իմ բոլոր գործերը կարգադրել, եւ Թիւթիւնճեան հրահանգներ ունէր Ապահովութեան Խորհուրդի մօտ կարգադրելիք, ստիպուեցանք դարձեալ մեկնիլ Թիֆլիս, 48 ժամէն վերադառնալու խոստումով:

Անդրանիկ ինձ ստիպեց, որ մնամ եւ ալ չերթամ Թիֆլիս. բայց երբ ես ըսի, որ ոչ մէկ ճերմակեղէն ունիմ հետս, ըստիպումը դադրեցուց եւ ըսաւ.

- Գնա՛, ա՛ռ եւ բեր:

Ես գացի առնելու եւ բերելու, բայց յետոյ խնդիրը բոլորովին փոխուեցաւ:

Թաթարները կտրեցին Սադախլուի կայարանը, եւ ոչ մէկ հնարաւորութիւն եղաւ անցնելու Ալեքսանդրապոլ:

Մենք մնացինք Թիֆլիս մէկ քանի օր, երբ Պաթումի վեհաժողովը տեղի կ'ունենար:

(Շար. 50)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

«Խաղաղասէր Պետութիւնները» կրնան անդամակցիլ) :

«LA LIBRE BELGIQUE»

Առանձին նորութիւն մը չունի, ընդհանուր գիծերու մէջ «Լիպերասիոն»ի, այսինքն՝ ԱՖՓ-ի լուրերն են Խոջալուի մասին :

**

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂ, ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Թրքական թերթերը կը շարունակեն լայն արձագանգ տալ Արցախի մէջ պատահածներուն ու այս մասին յայտարարութիւններու : Ակներեւ է որ Անգարա ուշի ուշով կը հետեւի դէպքերու ընթացքին : Արտաքին Նախարար Չէթին Ուրբաթ օրը Ազգ. Ժողովին մէջ օրակարգէ դուրս խօսք առնելով ըսած է թէ Կովկասի ալեկոծումը մօտէն կը հետաքրքրէ Թուրքիան. ան յայտնած է նաեւ թէ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը նամակով մը դիմած է իրեն որպէսզի Թուրքիա մասնակից ըլլայ Կովկասի խաղաղութեան :

Ժողովրդավար ընկերվարական կուսակցութեան պարագլուխ Էճէվիթ եւս պահանջած է որ Թուրքիա ժամ առաջ ձեռնարկէ միջնորդութեան գործին ու գայն չձգէ Եւրոպական Համայնքապետութեան ու Իրանի : Թրքական դաշնակցութիւնը որուն կեդրոնը Ֆրանքֆուրթ կը գտնուի, հաղորդագրութեամբ մը դատապարտած է Հայաստանի ծաւալողական ախորժակները եւ այսօրուան պայքարը նմանցուցած է Իրաքի կողմէ Քուէյթի գրաւումին, փոշ ուզելով որ աշխարհ գիտցի դերին մէջ չմնայ :

Ղարաբաղի արթնցուցած հակազդեցութիւնը կ'արտնչուի նաեւ հայեւթուրք յարաբերութեան ոլորտին ու մամուլը կը դատապարտէ Թուրք Արտաքին նախարարութիւնը, «պայթակցութիւն» որակելով գործարար դէմք Ի. Ալաթոնի ձեռնարկները. յատկապէս Հայկական Համագումարի երկու գլխաւոր դէմքերուն՝ Նախագահ Հրայր Յովնանեանի ու Վան Գրիգորեանի հանդիպումը Թուրք Արտաքին նախարարին հետ, բուռն զայրոյթ պատճառած է բոլոր ճակատներուն : Այս մասին յատկանշական են «Միլլիյէթ»ի քրոնիկագիր Հասան Բուլուրի հետեւեալ տողերը. -- «Աստուած իմ, ո՞ւրկէ ուր հասանք :

Գիտէ՞ք թէ քանի պետութեան աւագ դեսպաններ գլխահակ դուրս ելած են Արտաքին նախարարութենէն ուր այսօր Թուրքի թշնամի Հայեր անարգել ելումուտ ունին» :

Նոյն առումով աւելի խիստ տողեր ստորագրած է Ֆահիր Արմաօղլու «Թէրճիւմանի»ի Փետրուար 29-ի թիւին մէջ. ան կ'ամբաստանէ Ալաթոնը, «"ոչ մահմետական" այդ հայրենակիցը որ հարըստութեան ու դրամի կիրքէն մղուած, թրքական նաւահանգիստները կը հրամցնէ Հայերուն, մինչեւ իսկ անտեսելով Թուրքիոյ ազգային շահերն ու թուրք ժողովուրդին արժանապատուութիւնը» : Ան կ'ուզէ որ Թուրք ժողովուրդն ու հանրային կարծիքը հակազդեն պատահածին : Նաւահանգիստի ծրագիրը ան արդիւնք կը նկատէ Հայաստանի հողային պահանջքին ու կ'ըսէ. -- «կառավարութիւնը այս պահանջքներուն ամենափոքրն իսկ պէտք չէ գոհացնէ : Թրքական հողերուն վրայ Հայուն տրուելիք ոչինչ կայ» :

Գրութեան աւարտին կ'ամբաստանուին նաեւ Միացեալ Նահանգները որ քրտական հարցէն ետք հիմա հայկական հարց մը կը ստեղծեն Թուրքիոյ. ու տակաւին ճիշդ այն ժամանակ երբ նոր հրատարակուած տեղեկագիր մը կը խօսի «Թուրքիոյ Քիւրտստան»ին քարիւղի հարստութեան մասին... :

**

Մարտի առաջին երկու օրերու Թրքական օրաթերթերը կը շարունակեն լայն տեղ տալ Ղարաբաղի բախումներուն ու Ադրբեջանի քաղաքական պառակտումին : Ժողովրդական Ճակատը բուռն ընդդիմութիւն ցոյց կու տայ Նախագահ Մութալիբովի, ինչ որ դժուար կացութեան կը մատնէ Անգարայի իշխանութիւնը : Ժողովրդական Ճակատի Նախագահը Էլչիպէյ դանդատելով Արեւմուտքին հայամէտ միակողմանի կեցուածքէն, ըսած է թէ Թուրքիոյ Ադրբեջանի կատարելիք մեծագոյն օժանդակութիւնը պիտի ըլլայ զօրավիգ կանգնիլ որպէսզի ՄԱԿ-ը ընդունի Ադրբեջանի անդամակցութիւնը :

Էլչիպէյ Թուրքիոյ վարչապետին հետ հանդիպումին ընթացքին ըսած է թէ Ամերիկա պէտք է ճնշում բանեցնէ Ռուսաստանի որ Կովկասէն քաշուի. կ'ըսէ նաեւ որ Ղարաբաղի հարցին լուծում մը գտնելու համար կարելի է Ուկրանիոյ, Թուրքիոյ, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի մասնակցութեամբ ժողով մը գումարել. իսկ Ֆրանսայի վստահութիւն չունի :

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը որ Միջին Ասիոյ Թրքական Հանրապետութիւններու շրջապտոյտի մը ձեռնարկած է, Պաքուէն մեկնումի պահուն ըսած է թէ ներկայիս Ազերիները ամբողջովին պարտուած են Ղարաբաղը եւ մարզը Հայերու ձեռքն է : Ան անդրադառնալով որ Մութալիբով եռօրեայ սուգ հռչակած է Խոջալուի զոհերուն համար, յայտնած է թէ ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է հրադադարի համաձայնութիւն գոյացնել : Ապա աւելցուցած է թէ Ադրբեջանի համար անընդունելի լուծում մը պարտադրել խաղաղութիւն չապահովեր ու պէտք չէ մոռնալ որ Ղարաբաղ ադրբեջանական հող է :

**

Մարտ 2-ի «Հիւրրիյէթ»ը կը գրէ թէ Հայաստանի Արտաքին նախարարութենէն դիմում մը ստացուած է Անգարա, ուր կ'առաջարկուի երկու երկիրներու Արտաքին նախարարներու հանդիպում մը : Թուրքիա պատրաստ է այս ուղղութեամբ նախնական համաձայնագիր մը որ երեք կէտէ կը բաղկանայ :

-- Հայաստան Սեւ ծովու գործակցութեան ժողովին անդամակցած ըլլալով, պէտք է հրաժարի Թուրքիայէն հողի պահանջք ունենալէ : Երկու երկիրներու առեւտրական յարաբերութիւնները պէտք է սերտանան :

-- Որպէսզի լաւ յարաբերութիւններու ոգիք մը գնել կարելի ըլլայ, պէտք է լրջօրէն ձեռք առնուի ցեղասպանութեան հարցը ու սնդումները վերջ գտնեն :

-- Հայաստան պէտք է փութով բարւոքէ Ադրբեջանի հետ իր յարաբերութիւնը :

Եթէ երկու կողմերը համաձայնին, հանդիպումը կրնայ տեղի ունենալ Մարտ ամսուան ընթացքին :

**

Ադրբեջանի ժողովուրդին զօրակցելու կոչերը կը շարունակուին : Թուրքիոյ Ազերիներու Միութիւնն ալ մամուլի ասուլիսով մը դատապարտած է Ղարաբաղի հարցը ստեղծողներն ու յայտարարած. «եթէ հաշտութիւն չգոյանայ, պատրաստ ենք որպէս կամաւոր մասնակցելու պատերազմին» :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍՆԻԱ -- ՀԵՐՁԵԿՈՎԻՆՆ ալ հանրաքուէով որոշեց անկախանալ, բայց, անմիջականին համար քաղաքացիական պատերազմի վախ կայ, քանի Սերպերը չմասնակցեցան քուէարկութեան, մինչ մահմետականները գանգուածային մասնակցութիւն բերին եւ Մարտ 2-ին, կը հաղորդուէր թէ երկու համայնքները պատնէշներ բարձրացուցած են Սարայեւոյի փողոցները : Շրջանին խզմոփոլիթ բնակչութիւնը ամէն ձեւով կը մտահոգէ :

ԼՈՆՏՈՆԻ կեդրոնը երեք յաջորդական ռմբափորձեր բաւական ծանր հոգեկան մթնոլորտ մը ստեղծած են : Ընդհանրապէս ռումբերու պայթումէն առաջ ԻՐԱ կը տեղեկացնէ ոստիկանութեան առաջքն առնելու համար անմեղ զոհերու, բայց եւ այնպէս 30 վիրաւոր կար Լոնտոն -- Պրիճ փապուղիի կայանը : Թոթընհամի ֆութպոլի մրցումէն առաջ կարելի եղած էր խայծատել ռումբերը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ընտրութիւններու բանակէճերը կը շարունակուին եւ դժբախտութիւնն այն է որ ընտրապայքարի ելոյթները, փոխանակ քաղաքական եւ թաղապետական ծրագրեր ներկայացնելու, կը կեդրոնանան անձերու հաշուեյարդարներու վրայ : Գլխաւոր թիրախն է Լը Փէն (որ չկրցաւ հանրաժողովը գումարել Գորսիքա), ինչ որ խորքին մէջ կը ծառայէ Ազգ. Ճակատի նախագահին : Պերնար Թափի ալ ռատիօ -- Շալոմի վրայ յայտարարեց թէ անոնք որոնք քուէ կու տան Ազգ. Ճակատին «վախկոտ ծերուկներ են որոնք բան չեն հասկցած իրենց ժամանակէն» : Կ'ընդունի սակայն թէ այդ քուէարկողներուն մէջ կան «ֆաշիստներ, ցեղապաշտներ եւ հակահրեաներ, փէթէնիսթ Ֆրանսայի հին խաւը, բայց նաեւ ձախ նախկին քուէարկողներ, որոնք ոչ գործադրկութիւն կը հասկնան, ոչ ալ մեր երկրին վերափոխումը» :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ (արեւելեան) մէկ սըրճարանին մէջ խակական աղէտ մը պատահած է առջի օր, երբ կուտակուած ձիւնին տակ տանիքը տեղի տուած է եւ ճզմած հոն գտնուող յաճախորդները : 23 մեռեալ եւ 22 վիրաւոր կար եւ փրկութեան աշխատանքները, առաջին անգամ ըլլալով, տարած են միասնաբար Իսրայելացիք եւ Պաղեստինցիք :

ՊՈԼՍՈՅ գլխաւոր սինակոկին դէմ (Նեվէ Շալոմ) ահաբեկչական արարք մը գործուած է առջի օր : Ջեռնառումբով կատարուած այս ռմբափորձէն մէկ հոգի վիրաւորուած է եւ նիւթական վնասներ կան :

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մեթրոյի սակերը 200% յաւելում կրեցին Մարտ 1-ին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մեծի Պահոց Արարողութիւնք
Հսկում
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
Ուրբաթ, Մարտ 6, ժամը՝ 18-ին
Կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԸՆՏԷՐԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ վարչութիւնը ստացած է հետեւեալ նուէրները.--

Պր. Վարդան Պանոսեան 500, Պր. Ժագ Յովսէփեան 100, Պր. Ժագ Տէօքմէճեան 100, Պր. Թոմաս Համամճեան 100 Ֆր., Երուանդ Քարոեան, Մակարեան եւ Աղամեան ընտանիքներ 200-ական Ֆր., Տիկին Տիգրանուհի Թէլլիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Ազատ Ստեփանեան 100, Զաքարեան 100, Առուսեակ Զաքարեան 200, Փիրումեան 100, Բէշիրեան ընտանիք 100, Ներսէսեանի մահուան առթիւ Մինասեան եղբարք Սէն-Ժերոմէն Ս. Մ. երգչախումբին 100, Ռօզ Էսկիլեան եւ Ժան Ս. Մ. երգչ. 100, Ռընէ Զաթալեան եւ Մարսէլ 100, Մարգար Մարգարեան 100, Շահինեանի մահուան առթիւ Պալամեան 100 Ֆր., Պօղոսեանի մահուան առթիւ Շահինեան ընտանիք 100, Արթիւր Մարաշլեան 100, Քասպարեան 100, Տիկին Արշալոյս Ղարիպեան 100, Ժագ Վարդանեան 100 Ֆր., Քէրքիճեանի մահուան առթիւ Նաւրի 200 Ֆր., Պանտիկեանի հոգեհանգստեան առթիւ Պերճ Կարապետեան 200, Փիէռ Ղազարեան 200, Յարութիւն Կարապետեան 100, Սապունճեանի հոգեհանգստեան առթիւ Ժ. Մահտեսեան 200, Յովհ. Ֆրանկիւլեան 100, Գասպարեանի հոգեհանգստեան առթիւ Լեւոն Մարիքեան 200, Պաղտասար Նաճարեան ընտանիք 200 եւ Ս. Մ. երգչախումբին 200, Տիկին Շուշան Փափազեան 200, Տիկին Վարդուհի Ժամկոչեան 100 եւ երգչ. 100, Սիւրմէնեանի հոգեհանգստեան առթիւ Ադնիւ Թէլէր 200, Պր. Շաւարշ Փանոսեան 100, Պօլեան ընտանիք 200, Գուրգէն Ստեփանեան 200, Այրի Տիկին Մարկօ Գրգէչարեան, Տիկին Սիրանոյշ Սամուէլեան 100-ական Ֆր., Շաւլ Տէքմէճեան եւ Ենովք Գրիգորեան 200-ական Ֆր., Տիկին Օսէթ Պուտճաաեան 500, Մաթիւ Շիմշիրեան Ս. Մ. երգչ. 400, Տէր եւ Տիկին Պերճ Վարժապետեան 100, Ս. Մ. երգչ. 100, Վարդանեանի մահուան առթիւ Մաղաքեան ընտանիք 100, Տէր -- Զաքարեան 200, Պր. Վարդան Կիւմիւշեան 100, Հաթթիճեանի մահուան առթիւ Պր. Շարլ Կարապետեան 100 Ֆր., Պապայեան 200, Փաշիճեանի մահուան առթիւ Քէրնու ընտանիք 100, Արապեանի մահուան առթիւ Տիկին Ալիս Ասլան 200 :

Սանուճեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Սանուքեան 100 Ֆր. :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ
ՀԵՏ

«Կայք» - 2ի հրատարակութեան առթիւ

Կը մասնակցին՝
ՎԻՐԺԻՆԻ - ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ - ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 8, ժամը 17-ին
Հ.Բ.Ը.Մ.ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° Courcelles

-- Մուտքը ազատ է --

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ
ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ իրիկունները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.

Չորեքշաբթի, Մարտ 4
Քարոզիչ՝ ՆԱՐԵԿ ԵՊԻՍԿ. ՇԱՔԱՐԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Էլիզապէթ Սթամպուլեանի մահուան առթիւ «Դպրոցասէր»ին կը նուիրեն՝ Տէր եւ Տիկին Պեռնար Քիւրքճեան 300, Տիկին Ռ. Քըլըճեան 200 Ֆր. (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) :

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սէն -- Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ -- Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ մեծ պահքի ընթացքին Եկեղեցւոյ մէջ ամէն Չորեքշաբթի Հսկումի արարողութիւններ կը կատարուին կէսօրէ վերջ ժամը 5-ին :

Ա. Հսկումը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 4, Չորեքշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 5-ին : Մինչեւ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ :

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ -- ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՕՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Գ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած դասախօսութիւններու շարքին երրորդը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Մարտ 4, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ
15 Rue Jean Goujon, Փարիզ 8-րդ
երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին :

ՏՕՆԵՐ ԵՒ ՕՐԵՐ՝
ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅ, ԼԱՏԻՆ ԵՒ ՕՐԹՈՏՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ»

նիւթին շուրջ :

Կը դասախօսէ՝ Մեթր Սարգիս Պալեան :

Կէս ժամ տեւող դասախօսութեան կը հետեւի կէս ժամուան հարցազրոյց՝ դասախօսութեան արծարծած նիւթերուն շուրջ : Ապա տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն :

Կը կատարուի նաեւ դասախօսութեան ֆրանսերէն ամփոփումը :

Մուտքը ազատ է :

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 4

MERCREDI
4 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.747 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.747

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԱԿ-Ի ԱՆԴԱՄ

Պ. ՔՈՒՇՆԷՐ.– «Լ. ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԽՆԴՐԻՆ ՄԷՋ, ՆԱԽԸՆՏՐԵԼԻ Է ՍԱՀՄԱՆՆԵՐԸ ՓՈԽԵԼ ՔԱՆ ՄԱՐԴ ՍՊԱՆՆԵԼ»

ԵՆԹԱՆԱԽԱՐԱՐԸ ԿՐԿԻՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Երկուշաբթի, Մարտ 2-ը պատմական օր մըն էր Հայաստանի համար, թէեւ այս մեր «պատմական» ածականը մաշած եւ մանաւանդ արժեզրկուած է գործածուելով հայրենակցական խնջոյքներէն մինչեւ գեղարուեստական խեղճուկ ելոյթները, բայց եւ այնպէս անգամ մը համար իր տեղը կը գտնէ: Արդարեւ, Երկուշաբթի, Մարտ 2-ին Նիւ - Եորքի մէջ, Ազգաժողովը պաշտօնապէս ընդունեցաւ ութ նոր Պետութիւններ, ի շարս որոնց՝ Հայաստան, զոր կը ներկայացնէր Արտաքին նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան, որ ժպտադէմ մուտք գործեց եւ տեղը գրաւեց այն գրասեղանին ետին ուր գրուած էր

ARMENIA

Հայաստան եւ Ազրպէյճան յանձն առին, այս առթիւ խաղաղ միջոցներով լուծում գտնել Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ: Ր. Յովհաննէսեան յայտարարած է թէ Հայաստան ի մօտոյ պիտի դիմէ ՄԱԿ-ի որպէսզի կապոյտ սաղաւարտաւորներ ղրկուին Ղարաբաղ: Ազրպէյճան ալ հաստատած է թէ հաւատարիմ կը մնայ սահմաններու անձեռնմխելիութեան սկզբունքին:

ՄԱԿ-ը ներկայիս 174 անդամ Պետութիւն ունի, որոնց վերջինն է Սան - Մարինոյի փոքրիկ Հանրապետութիւնը, մերձուած Ֆիրենցէի արեւելքը (Իտալիա) եւ որու տարածութիւնն է 61 քառակուսի քիլոմեթր եւ ունի 20 հազար բնակիչ:

*

Տեղւոյն վրայ, աւելի ճիշդ Ղարաբաղ, կացութիւնը ծանր է եւ կը պարզուի որ Խոջալուի գրաւումը խիստ մահացու եղած է եւ արեւմտեան ու այլ լրագրողներու վկայութիւններն ալ բաւական ցնցիչ են: Եթէ Մարտ 2-ին, Հայերու վերագրուած ջարդերուն մասին որոշ կասկածներ կային եւ նոյնիսկ Ֆիկառօ կը չակերտէր «ջարդ»ը, Մարտ 3-ին, այլեւս թղթակցութիւնները միայն կը հաստատէին թէ շատ վայրագ ջարդ գործուած է եւ նկարագրութիւնները որոնք լոյս տեսած են վարժ էինք կարդալ -ջարդ- հակառակ ուղղութեամբ: Կարելի է անշուշտ հասկնալ, բացատրել ու նաեւ արդարացնել երբ կը սաստկանան կռիւները եւ այլեւս միշտ նոյները չեն, որ պէտք է ջարդուին, պատմութեան անցնելով իրենց ճակատը՝ «ջարդուածներ» որակումով: Բայց եւ այնպէս, անհանդուրժելի նկարագրութիւններ կան, որոնք մեզի ծանօթ էին Սումկայիթ կամ Բաքու անուններով եւ որոնց այսօր ուրիշ անուններ կ՚աւելնան, այս անգամ Ազրպէյճանցիներու կողմէ: Լիպերասիոն կը խորագրէ -- «Haut-Karabagh: retour sur un massacre», նոյն օրը Քոթիտիէն դը Փարի՝ «La mort s'est arrêté à Khodjali» և Իւմանիթէ.- «Massacre au Nagorny-Karabagh»:

Ըսուածները չեն տարբերիր եւ աղբիւրը՝ Ազերիները չեն, որպէսզի անմիջական կարելի ըլլայ հերքել: Լրագրողներու խումբ մըն է, որ տեղւոյն վրայ հաստատած է թէ իսկական ջարդ մըն է որ տեղի ունեցած է Խոջալու: Կը թուի որ, ըստ այս լրագրողներու վկայութեան, ինչ որ գործուած է միայն հայ մարտիկներու կողմէ չէ եղած այլեւ Ասկերանի բնակիչներուն: Անշուշտ բացատրութիւն կայ եւ լրագրողները կը խոստովանին. -- «Ատելութիւնը կը յորդի: Ամուր է այս գիւղին մէջ որ չորս տարի է Ազերիներու կողմէ կը ռմբակոծուի»: Կը թուի որ հարիւրաւոր մեռեալ կայ Ազերիներու մօտ եւ պիտի չծանրանանք նկարագրութիւններու վրայ, որոնք մեզ կրնան տանիլ մինչեւ 1915: Երբ տասնամեակներու երկայնքին այսքան ոխ, ատելութիւն կուտակուի մարդոց մէջ եւ 77 տարի ետք պատմութիւնը կրկնուի նոյն ողբերգութեամբ, ամէն ինչ կարելի կը դառնայ, նոյնիսկ խաղաղ բնակիչներու վայրագութիւնը:

Ռուսական հեռատեսիլն ալ, Մարտ 2-ին, հաղորդած է որ ազերի ուժերը յարձակում գործած ու կրակի տուած են երկու հայկական գիւղեր եւ շատ մեռեալներ ու վիրաւորներ կան, որոնց թիւը կարելի չէ ճշդել, կը գրէ «Ինթէրնէշընըլ Հէրըլտ»ը (Մարտ 3) որովհետեւ երկու գիւղերն ալ Ազերիներու ձեռքն են:

Ի դէպ, այս ամբողջը կը հաստատէ թէ որքան իրաւացի է ենթանախարար՝ Պեռնար Քուշնէր, երբ կը յայտարարէր (ռատիօ -- Շալոմ, Մարտ 1). -- «Լեռնային Ղարաբաղի այս հարցին մէջ, նախընտրելի է սահմանները փոխել, քան մարդ սպաննել»: Արդարեւ, ինչո՞ւ այս ամբողջը, երբ ուշ կամ կանուխ, խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի օր մը ու մարդիկ, հայ թէ ազերի, աշխարհագրական պարտադրութեամբ պիտի շարունակեն ապրիլ կողք կողքի:

Պեռնար Քուշնէր Երեքշաբթի օր Բաքու մեկնեցաւ: Պիտի երթայ նաեւ Ստեփանակերտ եւ Երեւան, պիտի փորձէ հաստատել «մարդասիրական գօտիներ» եթէ կարենայ:

*

Շառլ Ազնաւուր Երեւան հասաւ անցեալ օր, ուր պիտի կատարէր մանուկներու անունով գործատունին բացումը: Ծանօթ է որ ան խրախուսողն է «Ազնաւուր Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԱՐՏԻ ԱՆԿՈՂՄՆԱԿԱԼ ՄՆԱԼ»

Թրքական օրաթերթերը լեցուն են Խոջալուի եւ Աղդամի Ազերիներուն տառապանքը, դոհերը պատմող էջերով ու լուսանկարներով: Հայերու զօրակցելու յանցանքով կ՚ամբաստանուին Ֆրանսա եւ Իրան: Զայրոյթի պատճառ մըն ալ Պոլսոյ մէջ Ընկերվար Ժողովրդական կուսակցութեան միթինկին կոչերը եղած են: Այս կուսակցութիւնը որ ծանօթ է իր քրտամէտ քաղաքականութեամբ, ժողովուրդներու եղբայրութեան նուիրուած համահաւաքին ընթացքին շեշտած է թուրք, քիւրտ, հայ, յոյն ժողովուրդներուն եղբայրութիւնը. ճառախօսներէն մին իր ելոյթը աւարտած է.-- «Ողջո՜յն բոլոր ժողովուրդներուն, ողջոյն Հայերուն» գոչելով, ինչ որ բողոքի մղած է յատկապէս ազգայնական մամուլը:

Մարտ 3-ի «Հիւրրիյէթ»ի մէկ լուրին համաձայն, Թուրք Արտաքին նախարարը նամակ մը տուած է Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանին ուր ան յայտնած է թէ Ղարաբաղը Հայաստանի կցելու նպատակ չունին, ոչ ալ Ազրպէյճանէն հողային որեւէ պահանջք: Չէթին պատասխանելով Ղարաբաղի կորուստին մասին լրագրողներու յամառ հարցումներուն, ըսած է.-- «Ի՞նչ ընել կ՚ուզէք. Հայերու հետ պատերազմի՞նք: Թուրքիա պարտաւոր է անկողմնակալ մնալու երկու անկախ Պետութեան միջեւ»:

*

Ազգայնամոլ տարրերու կողմէ կազմակերպուած միթինկներու մասնակցողներ ալ վրէժի կոչեր արձակած ու նոյնիսկ դատապարտած են Թուրք իշխանութիւնները:

ANTENNE 2

Մուսա Լեռան 40 օրերը

Ինչպէս հաղորդած էինք, «Անթէն 2», Մարտ 2-ի իրիկունը ներկայացուց Սարգի Մուրատեանի «Մուսա լերան 40 օրերը», որու մասին գրեցինք առենին (Փետրուար 12), երբ յատուկ սփռում մը կատարուած էր մամուլին համար:

Ֆրանսական մամուլի մասնագէտ աշխատակիցները բաւական խիստ արտայայտուեցան, ինչ կը վերաբերի ֆիլմին գեղարուեստական արժէքին, ինչ որ հասկնալի է, բայց, այս օրերուս երկրորդական բնոյթ կ՚առնէ: Լաւ էր, որ նման ֆիլմ մը, իր քիչ մը շատ պարզամիտ ալ նկարահանումներով, ներկայացուէր այս օրերուն եւ մանաւանդ խօսուէր գիրքին մասին եւ առիթ ստեղծէ անոր տարածման: «Մոնտ»ի մէջ ալ Փաթրիք Քէչիչեան այս մօտեցումը կ՚ունենար չեշտելով թէ եթէ հարկ ըլլար ֆիլմը դատել իր բարոյական դիտակէտէն տարբեր տեսակէտով, պէտք էր խիստ ըլլալ, բայց այդ երկրորդական է: Խորքին մէջ, արտայայտուած դիտողութիւնները եւ քննադատութիւնները կրնան, անկասկա՛ծ, արդարանալի ըլլալ, որովհետեւ -- եւ բոլոր ըսուածներու լաւագոյն ամփոփումն է զոր կ՚ընէ «Ֆիկառօ»ի աշխատակիցը՝ Ժաք Ռիշար -- «1915-ի Հայերը, բուն Հայերը, աւելի լաւին արժանի էին»:

Ամէն պարագայի մէջ, ինչպէս ըսինք, հոս ալ, ֆիլմէն անկախ, կարեւորն այն է որ նման վկայութիւններու շնորհիւ, չիրագործուեցաւ եւ չիրագործուիր Էնվէրի խօսքը՝ Մորկընթաուին «Monsieur l'ambassadeur, oubliez les Arméniens !».

ՀԱՅԿ. ՎԱՔԸՖԸ ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Յունուարի սկիզբը «Միլլիյէթ» օրաթերթի հրապարակումներով ուշադրութեան կը յանձնուէր որ Պոլսոյ հայ կաթողիկէ համայնքին պատկանող Ս. Յակոբ հիւանդանոցէն կարեւոր գումարներ փոխանցուած էր ԱՍԱԼԱ-ի: Զարմանալին այն էր որ նման անհեթեթ պնդումներ լուրջի կ՚առնուէին ու հիւանդանոցին հաշուետումարները քննութեան կ՚ենթարկուէին պատկան տնօրէնութեան կողմէ (տե՛ս, «Յառաջ», Յունուար 22):

Փետրուար 25-ի «Մարմարա»ն նախորդ օրուան «Միլլիյէթ»ին արձագանգելով կուտայ լուրը թէ Պետական նախարար Էքրէմ Ճէյհունի նախագահութեան տակ կատարուած քննութիւնները վերջացած են եւ ոչինչ գտնուած է ամբաստանութիւնները հաստատող: Ինչպէս որոշ դառնութեամբ կը նշէ «Մարմարա», «Միլլիյէթ» որ անվարան առաջին էջին վրայ տեղ տուած էր ամբաստանութեան, վերջին էջի քանի մը տողնոց լուրով միայն կ՚անդրադառնայ քննութիւններու արդիւնքին...:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԹԱՄԻՏԻ ՄԸ ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ

Դրամի մասին կը խօսուի՞ միթէ, ամօ՛թ է: Բոլորս կը ծառայենք նոյն ազգին, որը, փա՛ռք Աստծոյ, լումայի պէտք չունի: Բայց կեղծիքը սահման մը ունի, որմէ անդին դժբախտաբար ոչ թէ ճշմարտութիւնը կը սկսի մեր մէջ, այլ աւելի մեծ կեղծիք մը: Ինչ որ աւելի տգեղ չէ: Իսկ քանի որ ճշմարտութիւնը երբեմն բթամիտին բերնէն կ՚ելլէ եղեր, պիտի խօսիմ դրամի մասին: Ոհ, ո՛չ անկէ՝ քա՛ւ լիցի, որուն հաշուետուութիւնը չեն ըներ մեր կազմակերպութիւններուն մեծագոյն մասը, -տոկա պահանջել կը նշանակէ լուսինը ուզել-, ոչ ալ միւս բանկային առեւտուրներէն, որոնցմէ բան չեմ հասկնար:

Վերջերս հրապարակային հանդիպում մը կազմակերպուած էր հանրածանօթ ֆիլմարտադրիչի մը հետ: Débat + Dîner = 200 F. կ՚ըսէր ծանուցումը: Ինչ որ չէր ներադրեր՝ մեր նօթի փորերը այնտեղ հարկին տակ էինք լեցնելու: Ո՛րքան մեծ եղաւ զարմանքս, շշմումս, երբ դրան մուտքին նստած պարոնայք կը պահանջէին 100 Ֆր.... միա՛յն վիճաբանութեան մասնակցելու համար: ... Արդէն տեղ չկար, բայց թէ ... դրամ տայիր, կը ցատքէիր վեր: Ինծիպէսներուն կը մնար միայն կռնակ դարձնել այս շատ աժանկէ՛կ վիճաբանութեան:

Կազմակերպիչները որպէս մասնակցողներ նկատի ունեցեր են միայն այն հանրութիւնը որուն համար նման հանդիպումներ թանկարժէք մատանիներ, օղեր ու զգեստներ կրելու եւ ցոյց տալու առիթներ են: Ես որ Մերսէտէս չունիմ, Ռոլս չունիմ, դրամատան մը մէջ ոսկեղէն դէզեր ամբարելու արժանիքէն զուրկ եմ, զուրկ եմ եղեր խօսելու իրաւունքէն: Փաստօրէն կը պատկանիմ եղեր այն մոլորակին՝ ուր կան գործազուրկներ, անօթիներ, նուազագոյն ամսականաւորներ, ուսուցիչներ, գրպանը ծակ մտաւորականներ որոնց համար 100 Ֆրանք համարժէք է 3 կուշտ ու կուռ ճաշի:

Կ՚ընդունիմ որ այս չհանդիպումէն բա՛ն մը սորվեցայ: Մարդիկ վիճաբանութիւն կը կազմակերպեն եղեր, վէճ չբստեղծելու համար: Վէճերը խափանելու համար: Հարցում, խնդիր, խելք՝ ի սպառ ոչնչացնելու համար: Հա՛, Պրն. այսինչ, ինչպէ՞ս կրցաք դերասանները ընտրել, ինչպէ՞ս գրել տուիք այդ չքնաղ երաժշտութիւնը, ինչպէ՞ս բրիք որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը ֆիլմին մէջ figurant մը ըլլայ, եւայլն: Հայ Հոմերոս մըն էք դուք, որ փրկեցիք Հայոց եղեռնը: Ապրի՛ք: Առանց ձեզի մարդ չէինք...:

Այս հարցումները ճշմարիտ չկարծէք, կը ստեմ կոր: Ճշմարիտը միայն այն է, այդ օր, ինչպէս ուրիշ օրեր, լաւ մը ճաշեցինք, մարսեցինք, մենք մեզ գովեցինք, ինչո՞ւ չընէինք, յետոյ մոռցանք, որ այս աշխարհը սինեմա չէ, որ փակուող դպրոց կայ, չկարդացուող թերթ կայ, անտուն հայ գաղթական կայ, կայ որբ, անօթութիւն ու պատերազմ:

Առնէք՝ ուրիշ հարց են, չէ՞: Կա՛պ չունին: Բայց չըսի՞ որ բթամիտ մըն եմ:

ԳՐԻԳՈՐ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ Իրաքի սահմանէն 10 քմ. ներս խուժելով ռմբակոծած է Հաքուրք շրջանի քրտական բնակավայրերը: Այս մասին խօսելով վարչապետ Ս. Տէմիրէլ հարց տուած է. «Ի՞նչ ընէինք, շարունակէինք սպասե՞լ մինչեւ որ մեր սահ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՍՎԵԴԱՆԱ ՊԱՍԿԱԼԵՒԱ ԿԸ ՎԿԱՅԷ.–

« ՏԵՂԻ ՈՒՆԵՑԱԾԸ ՀԱՄԱՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ ԷՐ »

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ազերի խօսակիցներս կը պնդէին որ Հայերը ամբողջ աշխարհէն արդիական զէնքեր կը ստանան. ուզեցի որ ցոյց տան. ինչ որ ցոյց կուտային յարմարցուած, չինուած զէնքեր էին: Սպան անգամ որ ցոյց կուտար գանոնք, կը խոստովանէր թէ շատ հետաքրքրական բաներ են: Կարծէք այդ խոստովանութեամբ ան կը խոնարհէր հայ մտքին ու ոսկի ձեռքերուն առջեւ:

Տեսնելով այդ զէնքերը, հասկցայ թէ որքա՛ն յուսահատած է Արցախի Հայը, այդպիսի զէնքերով ելլելու համար ատրբէջանական եւ խորհրդային զօրքերուն դէմ: Ազայեւէն խնդրեցի որ արտօնեն ինծի տեսնել Գանձակի եւ Գետաշէնի մէկ մէկ բանտ. ան ըսաւ որ կարելի էր եւ քանի որ ինք եւս հոն պիտի երթար, կրնար զիս անվտանգ տեղ հասցնել: Անդադար Վարդանը կը հարցնէի: Զինքը կը փնտռէի որպէս պաշտօնակից մը, կարեւոր չէր ազգութիւնը: Կ'ուզէի զօրակցիլ իրեն, որովհետեւ նոյն ճակատագիրը օր մը ինծի ալ կրնար վիճակիլ: Միայն անցեալ տարի աշխարհի մէջ 83 լրագրող մահացած էր. պէտք չէր ըսել:

Կ'ըսէի Ազայեւին թէ ամբողջ արտասահմանը կը գրէ որ Վարդանը սպաննած են իրենք, ուրեմն բնական է որ համաշխարհային հանրային կարծիքը Հայերու կողմը ըլլայ: Ի վերջոյ ըսաւ.– «Վարդանը ողջ է, Գանձակ է, քեզի ցոյց կուտամ»: Այսպէս էր որ հանդիպեցայ Վարդանին, հարցազրոյց ունեցայ հետը եւ հասկցայ որ անոր ճակատագիրը կերպով մը իմ ձեռքս է: Ու ինչպէս գիտէք, մեր պայքարով ան ամիս մը ետք ազատ արձակուեցաւ:

Երբ ես Գետաշէն գիւղը կ'երթայի, անունը արդէն փոխած էին ու Չայքենդ կը կոչէին. Ատրբէջանցիներ կը բերէին հոն հաստատելու. Յունիս 16-ին արդէն 600 ազերի ընտանիք կ'ապրէր հոն: Հակառակ որ Հայերէ պարպուած տուները թալանուած, գերեզմանները սրբապղծուած էին, գիւղը արագօրէն «կը վերակառուցուէր». փամփուշտներու, ռումբերու բացած ծակերը կը փակուէին, պատերը կը ներկուէին...:

Ղարաբաղի հարցը իմ մէջ խոր տեղ գրաւեց. հասկցայ որ միակ ռըփորթաժով մը չեմ կրնար նիւթը սպառել:

Մոսկուայի մէջ լսեցի որ Շահումեանի համար ծանրակշիռ բաներ կը պատրաստուէին. որոշեցի երթալ: Մեկնեցայ Երեւան ու անկէ Շահումեան. Էրքէջ, Բուզլուխ, Մանաշիդ գիւղերը բնակուած էին մարդոցմով. իրենց աքսորէն 4 օր առաջ էր: Նկարեցի զիրենք: Որոշեցի Էրքէջ մնալ որովհետեւ շրջանի ամբողջը կը նկատուէր այդ գիւղը եւ գլխաւոր հարուածը հոն կը սպասուէր: Գիւղացիները խոստովանեցան որ առաջին լրագրողն էի հոն. այն միամիտ հաւատքը ունէին որ եթէ հոն եմ, իրենց բան չի պատահիր:

Ներքին նախարար Բուկօ հեռատեսիլէն կը յայտնէր թէ հազարաւոր հայ ֆետայիներ կան այդ երեք գիւղերը, մինչ ես բոլորովին հակառակը կը տեսնէի: Երբ ռմբակոծումը սկսաւ, երախաները պառանկերուն անկիւնները կը պահէին. կիները կէսօրուընէ ծրարներ պատրաստած կ'ըլլային ու իրիկունը երբ ռմբակոծումը սկսէր, գանոնք ու երախաները գրկած կը փախէին անտառ:

Մանաշիդն ու Բուզլուխը մէկ օրէն յաջողեցան պարպել որովհետեւ անոնց աշխարհագրական դիրքը պաշտպանուելու յարմար չէր: Հայերու տեղահանութիւնը կատարուեցաւ Խորհրդային չորրորդ բանակի 23-րդ զօրաբաժնին եւ ազերի օմօնականներուն գործակցութեամբ: Նախ հրասայլերով շրջապատուած գիւղին վերեւ ուղղաթիռներ կը սկսէին շրջան ընել, ապա բարձրախօսներով կ'ազդարարուէր որ հայ բնակիչները գիւղը ձգեն, երթան: Կը սպառնային ամբողջ գիւղը կոտրել, որեւէ դիմադրութեան պարագային: Մարդիկ ճարահատ մեկնեցան: Բայց Էրքէջը մնաց: Երկու օր շրջապատած պահեցին, բայց չհամարձակեցան մտնել գիւղ: Երրորդ օրը ժողովուրդը հոգեպէս չդիմացաւ ու տեղատարափ անձրեւի մը տակ մայրերը իրենց զաւակները առին ու փախան: Ահաւոր էր անոնց ենթարկուած հոգեկան ճնշումը. ուղղաթիռները անդադար կը դառնային իրենց գլուխներուն վրայ, ազդարարելով. «Ժամ մը մնաց», «կէս ժամ»...: Մանաւանդ անոնք գիտէին Գետաշէնի պատահածը:

Գիւղը միայն 23 հոգի մնաց պաշտպանելու. յաջորդ օրը խորհրդային հրասայլեր մտան. «Միկ-24» մը պայթեցուց հեռատեսիլի աշտարակը: Հրասայլերէն ետք եկան զրահապատ կառքերը եւ ապա միայն օմօնականները: Մենք կեդրոնական մասին երկու տուներու մէջ էինք. շրջապատեցին: 25 մեթրի վրայ էր կռիւը. անդադար կը տեսագրէի: Վստահ էինք որ ոչ ոք պիտի յաջողէր ողջ դուրս ելլել այդ գիւղէն: Կը տեսնէի տղոց վճռակամութիւնը այդ փոքր հողակտորը պաշտպանելու, որ հարազատ հողի վերջին պատառն էր: Երբ կը տեսնէի թէ տղաքը իրենց խմբապետ Ջիւանին հետ ինչպէս կը կռուէին, չէի վախնար: Կ'ուզէի ամէն բան նկարել, մինչեւ վերջը, վստահ ըլլալով որ այդ «վերջը» շատ իրապաշտ իմաստ ունէր: Երեք ժամ կռուելէ ետք երբ վիճակը ծանրացաւ, տղոցմէն մէկը առաջարկեց ատրճանակ մը տալ ինծի: Իրենք ալ, ես ալ գիտէինք որ զիս որպէս վկայ ողջ պիտի չձգէին: Խնդրեցի ձեռնատումը որպէսզի վերջին պահուն գործածեմ:

Փրկուեցանք շնորհիւ աստուծոյ եւ Ջիւանին: Զինուորները որոշեցին մեր շուրջ օղակը աւելի սեղմել ու չարժման անցան. Ջիւան շատ ճիշդ հաշուելով պահը, եսեւի դռնէն խոյս տուինք բոլորս: Այդ նոյն պահուն տուները օդը ելան: Ատրբէջանցիները հասկցան որ փախած էինք: Կ'անցնէինք բակէ բակ գնդակներու տարափին տակ: Յաջողեցանք անտառ հասնիլ ուր ապաստանած էին գիւղացիները:

Անոնք Ջիւանին ըսին որ փախուստ փորձող ութ ծերունիներէն երկուքը մահացած էին ու անոնց դիակները մնացած էին կառքին մէջ. գիւղացիները կ'ուզէին որ ֆետայիները բերեն զանոնք: Անշուշտ ծուղակը իյնալու հաւանականութիւնը մեծ էր. սակայն վեց հոգի ուզուեցան դէպի ինքնաշարժը ու Ազերիները սկսան կրակել: Ետ եկան ու երեկոյեան կրկին փորձեցին. մենք չէինք կրնար մեր դիրքերէն օգնել անոնց, չմատնելու համար մեր տեղը ուր խմբուած ժողովուրդ կար: Վերջապէս յաջողեցան բերել դիակները. մէկը կնոջ մը կը պատկանէր. գլուխը կը պակսէր: Ամբողջ գիշերը այդ դիակներ տարինք մեզի հետ, դիմելով դէպի Վերիշէն:

Երբ հոն հասանք, Հայեր դիմաւորեցին մեզ. ուզեցի նկարել այդ երկու դիակները, լուսաւորեցին ու այդ պահուն անդրադարձայ միայն վախի զգացումիս:

Ջիւանի ու խմբակին հետ վերջին հանդիպումս եղաւ տխուր. ան ըսաւ որ պէտք է վերադառնայի ու տեսածներս պատմէի աշխարհին. իսկ իրենք պիտի շարունակէին իրենց պայքարը:

Անմիջապէս տեսագրութիւններս ղրկեցի Մոսկուա եւ մարդիկ տեսան որ Հայերը յօժար կամքով չեն լքեր իրենց գիւղը, այլ կը բռնադատուին հեռանալու:

Յետոյ Երեւանի մէջ լսեցի որ Ջիւանն ու երկու ընկերները զոհուած են, արդելք ըլլալով որ նոյն ճակատագիրը վիճակի նաեւ Վերիշէնի: Անոնց թաղումին օրը թռայ Մոսկուայ ու մամուլի ասուլիս մը տուի, որոշելով վերադառնալ նորէն. մինչեւ Հոկտեմբեր Շահումեան, Վերիշէն մնացի. ամէն բան նկարած եմ: Պատրաստած ժապաւէնս ձօնեցի իմ հրամանատար Ջիւանին եւ զոհուած ընկերներուն: Ան կ'առարկի անոնց մահը արդարացնող տեսարանով մը երբ հայ մարտիկները կը վերագրաւեն երեք գիւղերը:

Այդ ժապաւէնը հեռասփռուեցաւ Երեւանի, Լենինկրադի, Մոսկուայի հեռատեսիլներէն: Ան կը մասնակցի Ժընեւի վաւերագրական ժապաւէններու փառատօնին (Ապրիլ 6 – 9), որ կազմակերպուած է ՄԱԿ-ի կողմէ:

Մնացի այդ ժողովուրդին հետ որ կը պայքարէր իր հողին, գոյութեան իրաւունքին համար: Տեսայ անոնց անօգնական վիճակը եւ պայքարի վճռակամութիւնը, քաջութիւնը որ անհեթեթի սահմաններուն կը հասնէր:

Տեղական ողբերգութիւն մը չէր ինչ որ պատահեցաւ, այլ համամարդկային ողբերգութիւն մը: Կը հաւատամ որ լրագրողին պարտքն է զանուիլ ամէն տեղ ու ծառայել մարդոց, անոնց ձայնը լսելի դարձնել:

Սուրիահայ նամականի

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 101-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ԽՕՍՔ ԿԱՌՆԷ՝ ՀՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ

ՀԱԼԷՊ.– («Յառաջ»).–

Շաբաթ, Փետրուար 8-ի երեկոյեան, Հալէպի Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ «Ահարոնեան» սրահին մէջ կայացած արտասովոր հանդիսութեամբ մը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը տօնախմբեց իր հիմնադրութեան յետ - դարադարձեան առաջին ամեակը, աւելի քան 600 չարքայիններու եւ համակիր բազմութեան մը ներկայութեան ու պատուոյ նախագահութեամբը՝ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրայր Մարուխեանի, որ եղաւ նաեւ օրուան հիւր պատգամաբերը:

Սուրիական հայրենիքի եւ Հ. Յ. Դ.-ի դրօշ փառեղներու ունկնդրութենէն ետք, հանդիսութեան բացման խօսքը արտասանեց Գրիգոր Տունկեան: Ան յիշեցուց, թէ բովանդակ հայութիւնը իր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական մէկ հանգրուանը կը թեւակոխէ այսօր ու Դաշնակցութիւնը՝ գիտակից պատմական իր առաքելութեան, պատնէշի վրայ է դարձեալ, պատրաստ՝ դիմագրաւելու հայրենիքի անկախութեան, տնտեսական հզօրացման եւ անվտանգ գոյատեւման հրամայականները:

Գեղարուեստական ընկալեալ յայտագիր մը, բաղկացած խմբերգներէ ու նուագէ, կազմեց տօնախմբութեան առաջին բաժինը:

Նախ ելոյթ ունեցաւ Համազգայինի «Զուարթնոց» երգչախումբը (75 հոգի), որ առաւելաբար հրամցուց ազգային – մարտական երգերու քառաձայն մշակումներու քանի մը նմոյշներ, խմբավարութեամբ փրոֆէսէօր Խորէն Մէյխանէճեանի (Հայաստանէն): Այնուհետեւ բեմ բարձրացան Հալէպի հայկական նախակրթարաններու երգեցիկ երախաները, որոնցմէ կազմուած «Մեսրոպ Մաշտոց» մանկապատանեկան երգչախումբը (80 հոգի, ենթակայ՝ Բերիոյ Թեմի Ուսումնական Խորհուրդին) քաղցրահունչ երգերու շարք մը մեկնաբանեց, ղեկավարութեամբ՝ Տիկին Գայեանէ Սիմոնեանի (դարձեալ՝ Հայաստանէն): Միջանկեալ, Գոհարիկ Թորսեան արտասանեց Սիամանթոյի «Զաւարեանի Հոգին», իսկ Կալինա Մելքումեան (Երեւանի Կոմիտաս Երաժշտանոցէն) դաշնամուրի վրայ նուագեց հայկական քանի մը կտորներ:

Օրուան բանախօսը՝ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրայր Մարուխեան, որ կուսակցական տասնօրեայ առաքելութեամբ մը իր անդրանիկ այցելութիւնը կուտար Սուրիոյ, խօսեցաւ շուրջ մէկ ժամ, առաւելաբար ծանրանալով Հայաստանի դիմագրաւած հիմնական տագնապներուն ու Արցախի հարցի լուծման առընչութեամբ Դաշնակցութեան ունեցած պատկերացումներուն վրայ:

Հրայր Մարուխեան առաջին հերթին ներկաներուն ուշադրութեան յանձնեց այն իրողութիւնը, թէ հակառակ Հոկտեմբեր 16-ի նախագահական ընտրութեանց (զոր ձաղկեց ու «սենարիօ» նկատեց...) առիթով պարզուած ուժերու դասաւորումին, Դաշնակցութիւնը տիրական ներկայութիւն մըն է Հայրենիքի մէջ, իր քառասունէ աւելի կոմիտէներով, մամուլով ու քաղաքական գործունէութեամբ: Ան յիշեցուց, թէ Հայաստան տակաւին երկար ճամբայ ունի կտրելիք՝ լի իրաւ անկախութեան հասնելու համար, ինչ որ ծանր պարտաւորութիւններու առջեւ կը դնէ մեզ, Սփիւռքի թէ Հայրենիքի մէջ, հաւաքաբար: Առանձնաբար անդրադառնալէ ետք Հայաստանի տնտեսական հիւծախտին, մարդուժի պակասին, գիտական կեդրոններուն սպառնացող կազմալուծման վտանգին, Բիւրոյի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ, թէ անկախութեան գործընթացի դիւրացման եւ Հայաստանի հզօրացման օժանդակելու համար Դաշնակցութիւնը տուած է քանի մը կարեւոր որոշումներ, թէեւ, աւելցուց ան, «Երկրի հիմնական հարցերուն շուրջ՝ դեռ տարակարծիք կը մնանք Հայաստանի ներկայ իշխանութիւններու հետ»: Մարուխեան այնուհետեւ ընդգծեց, թէ «Հայաստանի տնտեսական հզօրացումը կարելի կրնայ դառնալ միայն այն ատեն՝ երբ պետական մշակուած ծրագիր մը մէջտեղ բերուի ու անոր իրագործման համար միասնական աշխատանք տարուի՝ մէկ ազգ եւ մէկ հայրենիք հասկացողութեամբ»: «Համազգային ծրագրումի պակասը, ուրուն ականատեսն ենք, ըսաւ ան, գիտակցական շեղումի մը արդիւնք է» ու շարունակեց ըսելով, թէ այս հարցին առընչութեամբ Հ. Յ. Դ. կը մնայ քննադատողի իր դերին մէջ, «մինչեւ որ մեր իշխանութիւնները զգաստանան»:

Դաշնակցութեան պատգամաբերը դէմ արտայայտուեցաւ նաեւ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան այն երեսին, որ կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ յարաբերութեանց: Այս մարզին մէջ ան անհրաժեշտ նկատեց քաղաքական զիջումներու դադրեցումը, չափաւոր ու ճկուն դիւանագիտութեան մը գործադրումով:

Իր խօսքին վերջին բաժնով, Հրայր Մարուխեան անդրադարձաւ Արցախի տագնապին, շեշտելով Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան նորընտիր ղեկավարութեան ազդուին նեցուկ կանգնելու ու անոր ձայնը միջազգային ատեաններու մէջ լսելի դարձնելու անհրաժեշտութիւնը:

Հանդիսութիւնը վերջ գտաւ ժողովուրդին կողմէ միաձայնաբար երգուած «Մեր Հայրենիք»ով:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Փետրուար 13-ին, դարձեալ «Ահարոնեան» սրահին մէջ, Հրայր Մարուխեան ունեցաւ հրապարակային ելոյթ մը, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի, պարզաբանելով Հայաստանի ու Արցախի հետ կապուած հիմնական կարգ մը հարցեր ու բացատրելով անոնց նկատմամբ Հ. Յ. Դ.-ի որդեգրած դիրքորոշումը:

Իր խօսքը ուղղելով սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուցած բազմութեան, Հրայր Մարուխեան մեր երկրի ճգնաժամային այս օրերուն առաջնահերթ պարտաւորութիւն նկատեց պետական համապարփակ ծրագրի մը մշակումը: Ան ըսաւ, թէ այդպիսի ծրագիր մը պատրաստուած չէ տակաւին ու անոր իբրեւ գլխաւոր պատճառ՝ ցոյց տուաւ «քաղաքային սխալ քաղաքականութիւնը, զոր որդեգրած են հայրենի իշխանութիւնները»: Պետական պաշտօններու տակ ուժերու հաւաքագրման ծիրին մէջ, ան անհրաժեշտ նկատեց սփիւռքեան ներդրումը, որ «ծրագրումի եւ յետագային ալ՝ գործնականացումի մէջ հրաշքներ կրնայ գործել»:

Այնուհետեւ ակնարկելով յաւակնոտ հարցի մը, Պր. Մարուխեան խօսեցաւ Հայաստանի մարդուժի մասին, որ մեր երկրին հիմնական դրամագլուխն է եւ որ սակայն այս օրերուն կ'աշխատի օրական շուրջ 3 ժամով միայն...: Դեռ կայ Հայաստանի գիտական միտքը, նախկին Խորհրդային Միութեան մանր ճարտարարուեստի ու թէքնոլոժիի կարեւոր կեդրոններէն մին, որ այսօր կը հիւծի գրեթէ անտեսուած, ուժանիւթի, հում նիւթի ու ծրագրումի պակասի հետեւանքով:

Հակիրճ կերպով անդրադառնալէ ետք Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան կարգ մը յուզի երեսներուն, Իրանի եւ արաբական երկիրներու հետ սերտ կապեր հաստատելու կարեւորութեան, ինչպէս նաեւ ընկերային ու հոգեբանական նորաբողբոջ հարցերու, Հրայր Մարուխեան մասնաւոր կարեւորութեամբ կանգ առաւ Արցախի տագնապին վրայ ու շեշտեց՝ Հայաստանի տնտեսական, քաղաքական ու ֆիզիքական ապահովութեան համար անոր ունեցած մեծ կարեւորութիւնը:

Այս առումով ալ, Բիւրոյի ներկայացուցիչը իր խօսքը եզրափակեց հայ ժողովուրդի բոլոր հատուածներուն ուղղուած միասնականութեան կոչով մը, ի խնդիր հայրենի պետականութեան ամրապնդման ու մեր հաւաքական իղձերու իրականացման:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԽՈՍՏՈՒՄԸ ԵՒ ԱՆՈՐ ՀԱՒԱՏԱՑՈՂ ՀԱՅԸ

Ծագումով հրեայ թուրք գործարար Իսաք Ալաթոնի միջնորդութիւնը որ ամերիկեան հովանոցի մը տակ հայեւ-թուրք յարաբերութիւններու ածու մը մշակելու կը միտէր, յատկապէս Սփիւռքի մէջ դժգոհութեան ու հարցականներու ալիք մը ստեղծած էր. այնպէս կը թուի որ նոյն հակազդեցութիւնները ունենալու կարգը եկած է թրքական կողմին:

Փետրուար 28-ի «Թէրճիւմանն»ին մէջ երկարօրէն կը պատմուի այս «բարեկամութեան» անցեալի փուլերը, Հայաստանի իշխանութեան ձեռնարկով Ալաթոնի միջնորդի դերին պարագաները, հանդիպումները որոնք տեղի ունեցած էին Ամերիկայի Հայկական համագումարի նախագահին, նախկին թուրք դեսպանին եւ Ալաթոնի միջեւ, եւայլն, եւայլն։ Այս մասին վերջին տեղեկութիւնները հասած էին Պոլսոյ «Մարմարա»յէն որ հրատարակած էր Հայկական համագումարի նախագահ Հրայր Յովնանեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը (Փետրուար 18) անոր Պոլիս ժամանումին առթիւ (տե՛ս, «Յառաջ», Փետրուար 29):

«Թէրճիւման» «Ազմկայարայց ժամադրութիւնը» խորագրուած տողերով կուտայ Հրայր Յովնանեանի այցելութեան ու հանդիպումներուն մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները.

«...Ալաթոն որ Փետրուար 18-ի համար ժամադրութիւն առած էր Թուրքիոյ Արտաքին նախարարէն, նոյն օրը Յովնանեանի հետ Անգարա գնաց: Ջիրենք նախ երկու ժամ ընդունեցաւ Ազգային Ժողովի Արտաքին Յանձնախումբի նախագահը որ Յովնանեանի ըսաւ.— «Հրաժարեցէ՛ք հողային պահանջքէն ու մոռցէ՛ք Ապրիլ 24-ը»:

Արտաքին նախարարին հետ հանդիպումը երկու ժամ յապաղումով տեղի ունեցաւ. Յովնանեան, Գրիգորեան եւ Ալաթոն տեսակցեցան նախարար Հ. Չէթինի հետ որուն Յովնանեան ըսաւ.— «Կ'ուզենք Տրապիզոնի նաւահանգիստը մեծցնել. Իգտիրի Ալիճան — Մարգարա սահմանային անցքը բացէ՛ք որպէսզի առեւտուր կարենանք ընել»:

Նախարարը ոչ միայն խոստացաւ անցքը բանալ, այլեւ ըսաւ թէ յաջորդ օրը պիտի կրնային անկէ անցնիլ: Տեսակցութեան ներկայ էր նաեւ ծագումով ազերի վարչարար դէմք մը՝ Ճ. Ազէր որ ազդեցիկ դիրք ունի Արտաքին նախարարութեան մէջ:

Ուրախ տրամադրութեամբ գիշեր մը անցուց Հրայր Յովնանեան որ Ալաթոնի աղջկան հետ Հիլթընի խաղարանն էր ու 1200 տոլար չահեցաւ բախտախաղէն:

Յաջորդ օրը Տրապիզոնի նաւահանգիստը քննութիւններ կատարելէ ետք վարձու կառքով մը դէպի Իգտիրի Ալիճան — Մարգարայի սահմանային անցքը ուղղուեցաւ: Սակայն տեսնելով որ անցքը միշտ փակ կը մնայ, հայ գործի մարդը պարտաւորուեցաւ հոն 27 ժամ սպասել։ Պարզուեցաւ որ անցքը փակ կը մնար Արտաքին նախարարութեան պաշտօնակատար Ճ. Ազէրի Իգտիրի քայմաքամին տուած հրահանգով: Ալաթոնի միջամտութիւնն ալ արդիւնք չտուաւ, քանի որ կարելի չեղաւ գտնել Արտաքին նախարարը որ խոստացած էր անցքը բանալ տալ:

Այդ միջոցին, հարցին միջամուխ եղան նաեւ ամերիկեան դեսպանատունն ու Զբօսաշրջութեան նախարարութեան մէկ կցորդը. իսկ Ալաթոնի գործակիցը լծուեցաւ Ներքին նախարարը փնտռելու:

Սիւլէյման Տէմիրէլ որ այդ ընթացքին քօքթէյլի մը Արտաքին նախարարին հանդիպած էր, տեղեկացաւ կացութեան ու այնպէս կ'ենթադրուի որ ինք հրահանգ տուաւ Ներքին նախարարութեան որ անցքը բացուի:

Տէմիրէլի միջամտութեան դրդապատճառ կը նկատուի Յովնանեանի երկար ժամերու սպասումէն ետք ներկայացուցած սպառնալիքը, թէ հացադուլի կը դիմէ:

Այս բոլորէն ետք Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթին նշած է թէ յիշեալ տեսակցութիւնը յանկարծակի եղած է ու ինք տեղեակ չէր թէ Ալաթոնի կ'ընկերանային երկու հոգի: Մինչդեռ այս վերջինս կ'ըսէ թէ Հրայր Յովնանեանն ու Վան Գրիգորեանը նախարարութիւն տանելէ առաջ տեղեկացուցած էր պատկան իշխանութեան թէ այդ անձերը Թուրքի թշնամիներ էին»:

**

Այս տեղեկատուութեան մէջ հետաքրքրքրականը այն չէ այլեւս թէ հրեայ գործի մարդ մը ինչ տուեալներով կը գործէ հայեւթուրք յարաբերութիւններու ոլորտին մէջ. բաներ կան որոնք հասկցուելու համար անպայման չեն կարօտիր պատկերներու կամ շէմաներու...: Հետաքրքրականը եռակողմ մասնակցութեամբ պատրաստուած խարխիսին վրայ բարձրացած կառոյցին ծուռ ու մուռ բնոյթն է, յատկապէս ինչ կը վերաբերի մե՛ր ճակատին: Նախապէս առնուած ժամադրութեան մը վրայ աւելցուած երկու ժամուան սպասումը թելադրական ահազդին բան ունի իր մէջ անդրադառնալու տրամադրութիւն ունեցողին: Սակայն յատնապէս այս խումբին չի պատկանիր Պր. Հրայր Յովնանեան որ սահմանային անցքին բացումին խոստումը կատարուած իրողութիւն նկատած, արձանագրած յաջողութիւնը տօնելու գացած է Հիլթընի խաղարանը: Անկէ ետք զարմանալին ու զայրացնողը ո՞վ կրնայ պնդել թէ Թուրք իշխանութեան ընթացքն է երբ սահմանային դուռը յաջորդ օրը կը շարունակէ փակ մնալ:

**

Նոյն օրուան «Հիւրրիյէթ»էն առնուած հետեւեալ լուրն ալ կուգար յաւելեալ յստակացում բերել կացութեան. «Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթին յայտարարեց թէ Ղարաբաղի հարցին մասին Միացեալ — Նահանգներու եւ Ռուսաստանի մօտ ձեռնարկներ ունեցած են. Երկու երկիրներուն աւագ դեսպանները հրաւիրուած են Նախարարութիւն ուր իրենց ըսուած է որ զօրավիգ չկանգնին Հայաստանի, նոր արաբեւխրայէլեան բախում մը չստեղծելու համար»:

**

Ամէն մարդ իր դերին մէջ է անգամ մը եւս. Թուրք Արտաքին նախարարը, հրեայ միջնորդը եւ դժբախտաբար նաեւ մենք...:

Այս պարագան յատուկ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ մանաւանդ այն օրերուն երբ հայեւթուրք յարաբերութիւններու հեռանկարին մէջ են աւելի բարձր մակարդակի հանդիպումներ...:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ – ԱՇՏԱՐԱԿ ԶՈՒԳՈՐԴ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒ ՀՌՉԱԿՈՒՄ

Ալֆորվիլի Մարզական պալատին մէջ Փետրուար 25-ին տեղի ունեցաւ հանդիսութիւնը որով զուգորդ քաղաքներ հռչակուեցան Ալֆորվիլ եւ Աշտարակ: Զուգորդութեան Կոմիտէի նախագահը փոխ - քաղաքապետ Ժան — Փիէռ Մորանշէլ բացաւ երեկոյթը որուն ներկայ էին Հայաստանէն փոխ — երեսփոխան Մ. Սարգսեան, երեսփոխան՝ Մ. Թորոսեան, Աշտարակի պատուիրակութիւնը, Գիտ Արք. Նագգաշեան, Ներսէս Ծ. Վրդ. Բապուճեան: Բեմին վրայ կը գտնուէին Ալֆորվիլի երեսփոխան - քաղաքապետը՝ Ռընէ Ռուքէ, պատուիրակութեան նախագահ Աշոտ Դաւոյեան, Ժան — Փիէռ Մորանշէլ եւ քաղաքապետարանի խորհրդական Ալպառ Խաչիկեան:

Ռընէ Ռուքէ իր խօսքին սկիզբին նշեց զուգորդութեան թուականին հանդիպումը ենթանախարար Պերնար Քուշնէրի այցելութեան Ազրբէյջան եւ Հայաստան: Ըսաւ թէ Աշտարակ Սան Պէնէտէթթոյէ ետք Բ. զուգորդ քաղաքն է Ալֆորվիլի ու եռակի հանդիպումներ տեղի պիտի ունենան յառաջիկայ ամիսներուն:

Ռընէ Ռուքէ ապա խօսեցաւ Պ. Քուշնէրի գլխաւորած պատուիրակութեան հանդիպումներուն, տպաւորութիւններուն մասին: Ազրբէյջանի մէջ տեսակցած էին Մութալիբովի, Ժողովրդական Ճակատին, Խորհրդարանի նախագահին հետ, բացատրելու համար Ֆրանսայի տեսակէտը:

Երեւանի մէջ անոնք հանդիպում ունեցած էին Հանրապետութեան նախագահին, Վազգէն Ա.-ի, վարչապետին, Արտաքին, Առողջապահութեան, Մշակոյթի նախարարներուն եւ նաեւ Ղարաբաղի վարչապետ Օ. Եսայեանի հետ: Ռընէ Ռուքէ ըսաւ թէ շատ յուզիչ եղած էր հանդիպումը Ալֆորվիլցիներու հետ:

Ալֆորվիլի քաղաքապետ - երեսփոխանը վերադառնալով Ղարաբաղի հարցին, կը հաստատէր թէ հարցին միջազգայնացումը միակ ճամբան էր խաղաղութեան: Իրենք նկատի ունէին նաեւ տնտեսական փոխ - յարաբերութիւններ որոնց մասին պէտք էր ունենալ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան ու հարցին առընչուած այլ նախարարութիւններու համաձայնութիւնը:

Իր ելոյթին վերջաւորութեան ան շեշտեց թէ Ալֆորվիլցիները պէտք է ամբողջական սիրտ զօրակցութիւն արտայայտեն Աշտարակի հանդէպ:

Ժամը 21.30-ին ներկաներու սկիզբի 600-ի թիւը հասած էր 1000 — 1500-ի երբ խօսք առաւ Ա. Դաւոյեան. մեծ յուզումով ան պատմեց թէ զուգորդումի առաջին քայլը առնուած էր երբ Ալֆորվիլէն պատուիրակութիւն մը 1991-ին գացած էր Աշտարակ: Այսօր իրենց կարգին իրենք կուգային Ալֆորվիլ եւ ուրախ էին հանդիպելով հայ գաղութին որ 1915-ի ողբերգութենէն ետք երկրորդ հայրենիք մը գտած էր ֆրանսական հողին վրայ: Գոհունակութիւն յայտնեց զուգորդումի պարագային մասին, բսելով որ անհամբեր պիտի սպասեն Ռընէ Ռուքէի Աշտարակ վերադարձին:

Այս ծափահարութիւններու տարափին տակ տեղի ունեցաւ զուգորդումի պայմանագրութեան ստորագրութիւնը եւ յուշումնալի մթնոլորտի մը մէջ նուագուեցան հայկական եւ ֆրանսական փառերգները, փոխանակուեցան նուէրներ:

Պաշտօնական մասէն ետք Ախթամար պարախումբը ներկայացուց հայկական պարեր, ու երեկոյթը վերջ գտաւ ճոխ պիւֆէով մը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՄԷՋ

Այնտեղ համաձայնութիւն կը գոյանար, որ Կովկասի ազգութիւնները պէտք էր ճանապարհ տային Թուրքերուն՝ անցնելու Բաքու:

Թրքահայերու համար անկարելի էր մնալ Թիֆլիս, ուրտեղ գործ ալ չկար ընելու, Լեւոն Թիւթիւնճեան ընկերոջ, բարեկամիս եւ եղբայրակցիս հետ միատեղ ճամբայ ինկանք դէպի հիւսիսային Կովկաս:

Ես չեմ ուզեր պատմել մեր անձնական տառապանքները այդ գեղեցիկ երկրամասին մէջ, որովհետեւ հասարակական արժէքներ թերեւս չներկայացնէին, ուստի անցնինք Անդրանիկի զօրամասին:

Անդրանիկի զօրամասը կը կոչուէր Հարուածող զօրամաս:

Անդրանիկ կը համաձայնէր գեներալ Նազարբէկեանի հետ, իր զօրամասով անցնիլ Ախալքալաք:

Անդրանիկ 1000 զինուորով (թնդանօթ, գնդացիր, ձիաւոր) կ'անցնի Ախալքալաք Մարտ 13-ին:

Կազանճէ գիւղի մէջ կը մնան 13 օր, փոքրիկ ընդհարումներով տեղացի Թուրքերու հետ, ·բայց յետոյ կը սկսին կռիւները:

Ալեքսանդրապոլի Թրքական կեղտոտ, խոստումնադրուժ, դաւաճան յարձակման օրը Անդրանիկի հարուածող գունդը կռիւ կ'ունենայ 10 000 Թրքական կանոնաւոր բանակի հետ՝ չհաշուելով տեղական կազմակերպուած բաշիբոզուկութիւնը:

Կռիւներու ընթացքին յանկարծ Անդրանիկ կը ստանայ հեռաձայն՝ հայկական գլխաւոր սպայակոյտէն:

Հեռաձայնը կը յայտնէ կարճ եւ կտրուկ.

- Ալեքսանդրապոլ ինկաւ, գլխուդ ճարը տես:

Անդրանիկ շատ էր վարժուած իր գլխուն ճարը տեսնել:

Գլխու ճարը տեսնելը այն էր, որ պիտի կռուէր:

Եւ կը կռուի:

Կը կռուի, մինչեւ որ հնարաւորութիւն կը ստեղծուի նահանջել:

Ընդհանուր ծրագիրն էր հաւաքուել Հայաստան, Երեւանի կողմը:

Անդրանիկ նահանջեց դէպի այդ կողմը:

Անիկա անցաւ Կուլպուլաքի գծով դէպի Սանահին եւ Ջալալօղլու:

Սանահինի մէջ արդէն Անդրանիկի կ'երեւան երեք գերմանացի սպաներ եւ կ'առաջարկեն յանձնուիլ եւ հաշտուիլ:

Անդրանիկ, ի հարկէ, կտրուկ կերպով կը մերժէ:

Անդրանիկ կ'անցնի Լոռիի շրջանը, Դսեղ գիւղը, բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանի ծննդավայրը:

Զօրամասը Դսեղի մէջ կը հասնի մինչեւ 1500 հոգիի (600-ը ձիաւոր): Յետոյ կ'անցնի Դիլիջանի լեռնային ճանապարհով դէպի Սիմենովկա, որովհետեւ այնտեղէն Թուրքերը կը սպառնային կտրել Դիլիջանը:

Զօրամասը կ'անցնի սարսափելի դըժուարութիւններ, ամբողջ երկու օր անձրեւ կը տեղայ, ցեխի մէջ կը թաթախուի զինուորը:

Անդրանիկ առաջին անգամ կը յայտնէ ընդհանուր հրամանատարութեանը, որ իր զինուորը շատ է յոգնած եւ չի կրնար առաջ անցնիլ, ու կը յայտնէ որ կորպուսը 40 000 զինուոր ունի, կարող են անոնցմէ ուղարկել, բայց, յամենայն դէպս, Անդրանիկ կը մեկնի եւ լաւ դաս կու տայ այնտեղ:

Կռուի կը բռնուին միշտ սիբիրական մասը եւ ձիաւոր հարիւրեակը:

Սիմենովկայի մէջ Անդրանիկին կը ներկայացնեն թուղթ մը, Թրքա - Հայկական դաշնագրութիւն մը, եւ կ'առաջարկուի Անդրանիկին ստորագրել այդ:

Անդրանիկ կը մերժէ ստորագրել:

Բայց Խալիլ փաշան անպայման կ'ուզէ Անդրանիկի ստորագրութիւնը:

Անդրանիկ 4000 զինուորով Սեւանայ լճով կ'անցնի դէպի Նախիջեւան: Նախիջեւանէն կ'անցնի Ջուլֆա, Ջուլֆայէն՝ ալ Խոյ:

Անդրանիկին նպատակն էր օր աւուր հասնիլ Վանի օգնութեան:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱԻԱՐԱՅՐԻ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

Քրիստոսի 451 թուականին Վարդան Մամիկոնեան մղեց մեր պատմութեան ամէնէն հանդիսաւոր հերոսամարտերէն մէկը՝ Աւարայրի դաշտին վրայ:

Հեթանոս բռնակալութիւնն էր հանդէպ քրիստոնէութեան:

Այն ատեն այդպէս կը ձեւակերպուէր ազգային քաղաքական խնդիրը:

Քրիստոսի 1918 թուականին Անդրանիկ մեր միեւնոյն պատմական եւ քաղաքական դէմքը պայծառացնող Աւարայրի դաշտին վրայ մղեց իր եւ մեր ժողովուրդին ամէնէն մեծ հերոսամարտերէն մէկը:

Վարդան Մամիկոնեան ինկաւ այդ դաշտին վրայ՝ փրկելով իր ժողովուրդի խիղճը, իսկ Անդրանիկ ապրեցաւ եւ յաղթեց, ապրեցաւ եւ մղեց ուրիշ ճակատամարտեր եւ տեսաւ Հայոց աշխարհի ազատութեան արշալոյսը, որուն համար ան ըրած է մեծագոյնը:

(Շար. 51)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

կանատուները գրաւուէին ու մեր գիւղերը, ոստիկանները նահատակուէին»:

ԹԻՒՐՔՄԷՆԻՍՏԱՆ Թուրքիա գրկած կապը կտրած է, մեծ զարմանք պատճառելով Անգարայի իշխանութեան. պատահարը զուգադիպած է շրջանի մը երբ Թուրք Արտաքին նախարարը շրջապտոյտ մը կը կատարէր Միջին Ասիոյ Թուրք հանրապետութիւններուն մէջ: Թուրքիա աւելի ուշ տեղեկացած է թէ Թիւրքմէնիստան համաձայնած է Իրանի հետ որ յատուկ կազմուղով մը իր քարիւղը Պարսից Ծոցը հասնի:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՓԵՏՐՈՒԱՐ 26 / 27)

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Արտասահմանէն հասնող օժանդակութիւնը բաշխելու նպատակով, պետական նախարարներ՝ Գ. Վարդանի եւ Գ. Շահպազեանի ղեկավարութեամբ յանձնաժողով մը ստեղծուած է:

Մինչեւ 1992, Փետրուար 20, Հայաստան ուղարկուած է Եւրոպայի Համայնքի երկիրներու կողմէ, Կարմիր Խաչի միջոցով 1500 թոն փոշի կաթ, որ բաշխուած է մինչեւ երկու տարեկան երախաներու: Իսկ 500 թոնն ալ, ըստ համաձայնութեան, տրամադրուած է կաթնամթերքի արդիւնաբերութեան: Իսկ Միացեալ — Նահանգներէն ստացուած է 6 թռանով ընդամէնը 420 թոն բանակային սնունդ, որ բաշխուած է գրեթէ բոլոր հիւանդանոցներուն, դիտորդներու հսկումին տակ: Փետրուար 10-ին արդէն Միացեալ — Նահանգներէն ղրկուած էր 65 թոն կարագ, որ ձրի բաշխուած էր աղէտեալ գօտիի բնակչութեան: Նիւ — Եորքի հայկ. Առաջնորդարանն ալ ուղարկած է 280 թոն սիսեռ, 260 թոն մաքարոն եւ 260 թոն շաքար, միշտ աղէտեալ գօտիին: Մինչեւ Մարտի վերջը Միացեալ — Նահանգներէն կը սպասուի 2000 թոն փոշի կաթ, 4300 թոն կարագ, 1050 թոն իւղ, 3600 թոն ձաւարեղէն,, որոնք նախընտրաբար կը բաշխուին փախստականներուն եւ կարօտեալներուն:

***

Յունաստանի կառավարութիւնն ու յունական Կարմիր Խաչը Հայաստան առաքած են 25 թոն դեղօրայք եւ սննդեղէն, որուն մէկ մասը կ'ուղարկուի Արցախ, իսկ մնացեալը կը բաժնուի խիստ կարօտեալներուն:

***

ՎԻՃԱԿԸ ՏԱԳՆԱՊԱԼԻ ՉԷ

Երեւանի ալիւրի մթերանոցի տնօրէն՝ Ս. Խաչատրեան պատասխանելով հարցումներուն, յայտնած է թէ Հայաստան ներկայիս բաւարար քանակով ալիւր ունի, նոյնիսկ Արցախ եւ Վրաստանի սահմանամերձ հայաբնակ գիւղերը ալիւր կը ղրկուի: Հայաստան գրեթէ ամէն օր ալիւր կը ստանայ Արեւմտեան Եւրոպայի Պետութիւններէն, Միացեալ — Նահանգներէն, Թուրքիայէն, ցորեն՝ Գանատայէն: Այս օրերուն սակայն, շրջանի անկայուն կացութեան հետեւանքով, ալիւր փոխադրող վակոններու թալանումները ծաւալած են:

***

ՀԱՅԵՐՈՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՌՈՒՍԱՅԻ ՕՄՈՆ-Ը

Մոսկուայի երեսփոխան Օ. Սումրունենկօ որ Արցախ կը գտնուի իբր դիտորդ, յայտնած է, որ յենլով իրազէկ անձերու վկայութեանց, Արցախի Քաշաթաղ գիւղէն Հայերու տեղահանութեան մասնակցած է նաեւ Ռուսայի ՕՄՈՆ-ը, 6 զրահամեքենայով եւ 24 հոգի անձնակազմով են: Լաւաշին Դատախազութիւնը յայտարարած է թէ փաստեր չէ տեսած այս առընչութեամբ, սակայն քննութիւնն ալ չէ աւարտած: Սումրունենկօ յարմար կը նկատէ Հայաստանի դատախազութեան ալ մասնակցութիւնը այս քննութեան:

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին.

Ուրբաթ, Մարտ 6
Ալֆորվիլ
Ս. Պօղոս — Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 13
Առնուվիլ — Լէ — Կոնէս
Վարդապետ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 20
Իսի — Լէ — Մուլինոյի
Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 27
Շավիլ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15.30-ին, բարեկենդանի տօնահանդէս կազմակերպուած է Տէսինի Կ. Խաչի եւ Տէսինի Մշակոյթի Տան Միօրեայ դպրոցի կողմէ, բոլոր մանուկները հրաւիրուած են:

Լաւագոյն 3 ծպտուած մանուկները կը վարձատրուին: Օրուան յայտագիրը՝ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, խմբական երգերով, հայկական տարազներու ներկայացումով, եւ սահիկներու ցուցադրութեամբ, յայտագրէն վերջ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«Սիփան - Կոմիտաս»ի
նոր երգապնակը DDD
SK 11000 en CD
նուիրուած՝
ԿՈՄԻՏԱՍԻ
եկեղեցական երգերու

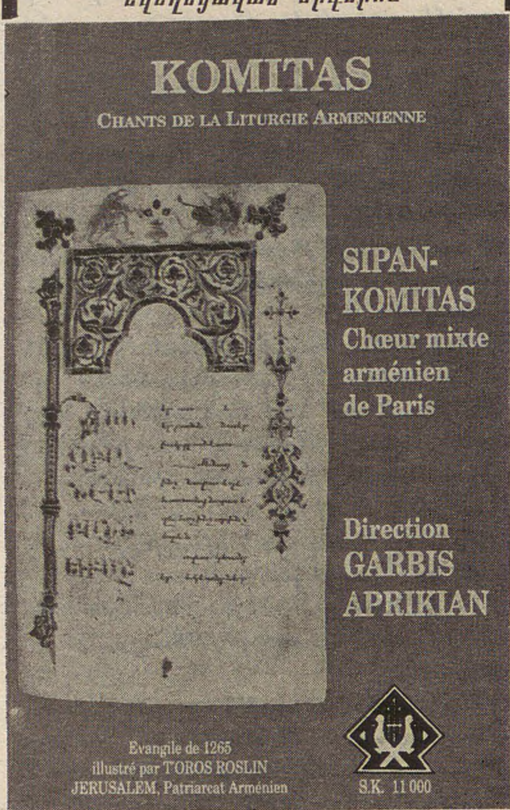

փնտռել՝ երգչախումբի անդամներուն (17, rue Bleue — Paris 9e) ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Հայ Մշակութային Տուներու եւ հայ գրավաճառներու մօտ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առ ի գնահատութիւն Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի գործունէութեան Փարիզի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները. — Մի Ոմն 10.000 Ֆր., Տիկին Ա. Ասլանեան 1.000 Ֆրանք, Տիկին Վ. Գորգիկեան 100 Ֆր.:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ
ՀԵՏ

«Կայք» - 2ի հրատարակութեան առթիւ

Կը մասնակցին՝
ՎԻՐԺԻՆԻ - ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ — ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 8, ժամը 17-ին
Հ.Բ.Ը.Մ.ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° Courcelles

— Մուտքը ազատ է —

ՑԸՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի
կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն
կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. — Պիւֆէ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱ

ՀՍԿՈՒՄ ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Ուրբաթ, Մարտ 6, ժամը 18-ին
Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի
Կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 13, ժամը 18-ին
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի Պօմոնի
Կը քարոզէ՝
ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 20, ժամը 18-ին
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն — Ժերոմ)
Կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ԽՋԿՐ. Ա. ՔՀՆՑ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 27, ժամը 18-ին
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու Կրան փէն)
Կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՑ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

Ուրբաթ, Ապրիլ 3, ժամը 18-ին
Ս. Յակոբ Եկեղեցի, (Պուլվար Օտտօ)
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
(Կաթող. Պատրիարքի Փոխանորդ)

Ուրբաթ, Ապրիլ 10, ժամը 18-ին
Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Եկեղեցի
(Քամփ Փէրիէ — Սէն-թ'Անթուան
Կը քարոզէ՝
ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 18-ին
Ս. Կարապետ Եկեղեցի, (Քամփ Ֆրէզի)
Կը քարոզէ՝
ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 24, ժամը 17-ին
Ս. Կարապետ Եկեղեցի, (Լա Սիոթա)
Կը քարոզէ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 31, ժամը 18-ին
Ս. Աստուածածին Եկեղեցի
(Ս. Մարգրիտ)
Կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
(Կաթող. Պատրիարքի Փոխանորդ)

***

ԱՄԷՆ ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, ԺԱՄԸ 18-ին
Մարտ 4, — Մարտ 11, — Մարտ 18,
Մարտ 25, — Ապրիլ 1, — Ապրիլ 8
Հսկում տեղի կ'ունենայ Վիճակիս Հայց. Առաքելական Եկեղեցիներէ ներս
ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՄԱՏՈՒՌ
Սէն Ռաֆայէլ

Երեքշաբթի, Ապրիլ 7
Աւետումն Սուրբ Աստուածածնի:
Ժամերգութիւն ժամը 10.30-ին:
Այցելութիւն.. Հանգստեան Տան պատսպարեալներուն:
Հացկերոյթ... ժամը 12-ին:
Մեկնում.. ժամը 14-ին դէպի Նիս:
Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (Նիս)
— Նոյն օրը՝ —
Հսկում, հոգեւոր արարողութիւն Մեծի Պահոց ժամը 17-ին:
Այցելութիւն. — Պարսամեան Համալիր եւ Պարսամեան վարժարան:
Հացկերոյթ. — ժամը 19-ին, պատրաստուած վարչութեան կողմէ:
Մեկնում. — Նիս քաղաքէն ժամը 21-ին դէպի Մարսէյլ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Սէն - Մօրիսի Անահիտ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները (Դպրոցին). - Տիկին Մարի Գրիգորեան 200 Ֆր., Տիկին Շուշան Գասպարեան 200 Ֆր., Տիկին Թամար Գասպարեան 200 Ֆր., Պր. Խաչիկ Մխցիեան 500 Ֆր., իր մօր Տիկին Մխցիեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Ոմն 200 Ֆր. Տիկին Ծիրան Մխցիեանի մահուան առթիւ:

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

Սէն — Ժերոմի եւ Շրջակայից Ս. Սահակ — Ս. Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը ծանուցանէ թէ մեծ պահքի ընթացքին Եկեղեցւոյ մէջ ամէն Չորեքշաբթի Հսկումի արարողութիւններ կը կատարուին կէսօրէ վերջ ժամը 5-ին:

Ա. Հսկումը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 4, Չորեքշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 5-ին:

Մինչեւ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 5

JEUDI
5 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.748 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.748

ԱՐՑԱԽ

ՀԱՊ-Ի ԶԻՆԵԱԼ ՈՒԺԵՐԸ ԿԱՄԱՑ-ԿԱՄԱՑ ԿԸ ՄԵԿՆԻՆ

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ - ԵՐԵՒԱՆ ԹՌԱՆ ՄԸ ՎԱՐ ԱՌՆՈՒԵՑԱՒ

6 ԶՈՀ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

ԽՈՋԱԼՈՒԻ ԶՈՀԵՐՈՒ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Չորեքշաբթի առտու, Մարտ 4, մեր առած լուրերը Երեւանէն կը հաստատէին որ ՀԱՊ-ի ուժերը սկսած են քաշուիլ Ստեփանակերտէն, որոշ դանդաղեցումով, բայց եւ այնպէս կը մեկնին հակառակ Հայերու ջանքերուն արգելք հանդիսանալու համար: Առջի օր արդէն (Մարտ 2-էն 3) բախումներ եղած էին եւ ՀԱՊ-ի վայրաչու մը սպաննուած էր:

Ինչ կը վերաբերի այն թռանին որու վրայ, Մարտ 3-ին Ազերիները կրակ բացած էին եւ ֆրանսական լրատուութեան աղբիւրներու առաջին հաղորդումներու համաձայն (Մարտ 3, ժամը 20) փոխադրուող 30 վիրաւորները զոհ գացած էին, Չորեքշաբթի առտու հեռաւեալ մանրամասնութիւնները առինք Երեւանէն, այդ մասին: Թռանը կը փոխադրէր 32 հոգի (ուր կային կիներ, երախաներ եւ վիրաւորներ ու հիւանդներ) եւ անձնակազմը կը բաղկանար վեց հոգիէ: Թռանը կը պաշտպանուէր նաեւ այլ թռաններով եւ երբ Ազերիները կրակած են, վնասուած երկու է շարժիչներէն մէկը եւ այդ վիճակին մէջ է որ թռանը գէշ-աղէկ փորձած է էջք կատարել Քեալբաջար, օգնութեան հասած են իրեն ընկերացողները եւ կրցած են գտնել 26 հոգի (ոմանք ծանրօրէն վիրաւորուած) եւ անձնակազմին վեց անդամները: Անյատ էին վեց հոգի, հաւանաբար մեռած:

***

Բաքու, պարզ է, կը շարունակէ առաւելագոյնս շահագործել Խոջալուի ճակատամարտին ընթացքին ազերի զոհերու պարագան, Հայերու կողմէ «ցեղասպանութիւն» խսկ նկատելով:

Հեռատեսիլ եւ փարիզեան օրաթերթեր («Ֆիկարօ», Մարտ 4, Ա. էջ, «Քոթիտիէն» նոյն նկարը 13-րդ էջ) բաւական կ'արձագանգէին եւ «Քոթիտիէն» կը խորագրէր՝ «Ղարաբաղ՝ ակն ընդ ական,

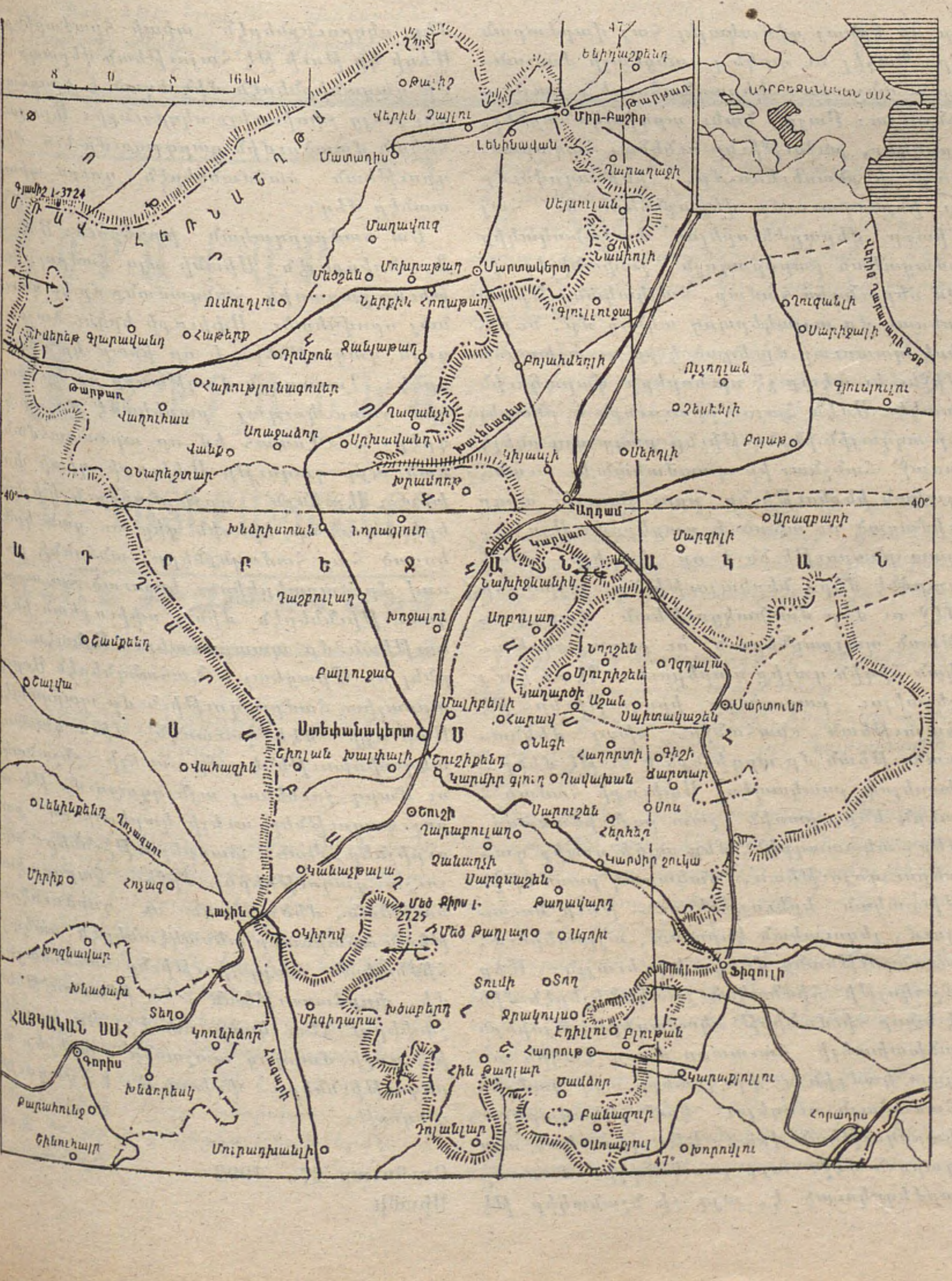

ատամն ընդ ատաման» բացատրելու համար ինչ որ կը կատարուի: Ի դէպ, ոչ ոք թող դայթակղի եթէ Հայերուն ալ կը վերագրուի կոտորել կամ ջարդել, կը բաւէ որչափ այս ժողովուրդը դառնօրէն պէս չարչարուածի համբաւ մը չալկած կը պտըտի տասնամեակներէ ի վեր, գութը շարժելով քրիստոնէական բարեսիրական միջազգային կազմակերպութեանց: Երբ ռումբ մը կ'իյնայ Ստեփանակերտի վրայ ու 2 տարեկան մանուկ մը տեղն ու տեղը կը մեռնի, ոչ ոք կրնայ անոր հօրը հանդարտութեան խրատ տալ, ոչ ալ այպանել երբ զէնք մը կը փորձէ ճարել վրէժ լուծելու համար: Շատ բան կը բացատրեն արդէն, այս ուղղութեամբ եւրոպական թերթերն ալ, երբ կը նկարագրեն Ղարաբաղի խաղաղ բնակչութեան ապրած ողբականը չորս տարիէ, ռումբերու ու հրթիռաձգութիւններու տարափին տակ: Կը բաւէ «The European»ի մէկ յօդուածը (Փետրուար 27 / Մարտ 4-ի թիւ), ուր Ասքոլտ Քրուշելնիքի լաւագոյնս կը պատմէ իր ապրած մթնոլորտը Ղարաբաղ (Նորատաղ) ու առարկայական մօտեցումով կը խօսի նաեւ Խոջալուի մասին: Կ'ըսէ թէ ան դիրքերէն մէկն էր Ազրբեջանցիներու ուրկէ բուռն կերպով կը կրակէին Ստեփանակերտի վրայ, ուր, կ'ըսէ լրագրողը, վերջին շաբաթներուն 500 բնակիչ մեռած է, եւ քաղաքն ալ քարուքանդ է: Գնէլ Մալուքեան, Ղարաբաղի կռուող ուժերու մէկ հրամանատարը, շատ բան կը պատմէ թղթակիցին: Կը խոստովանի թէ աւելի զէնք եւ զինամթերքի պէտք ունին, բայց եւ այնպէս կը դիմանան, որովհետեւ պարտաւոր են եւ կամքն ունին: Երկար եւ շահեկան յօդուածէն վերջ, լրագրողը դառնօրէն, կամ պարզապէս՝ խրատես կերպով, կը նկատէ որ աշխարհ շատ չի հետաքրքրուիր Ղարաբաղով, որ ի տարբերութիւն Խրուաթիոյ հեռու է Արեւմտեան Եւրոպայէն եւ զայն չի վտանգեր: Բայց, շատ փոքր սփոփանք մըն է, զոր արեւմտեան լրագրող մը կրնայ տալ տեղւոյն բնակիչներուն, որոնք այնքան մեծ յոյսեր դրած են արեւմտեան աշխարհի վրայ եւ որ այնքան քիչ ուշադրութիւն կը դարձնէ ի տես իր հոգեվարքին: Լրագրողին յօդուածին խորագիրն ալ արդէն խօսուն է...

« WAR THE WEST HAS FORGATTEN »

(ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԶՈՐ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ ՄՈՌՑԱԾ Է)

Ըստ «Քոթիտիէն»ի, որ Մարտ 4-ին, առաւելագոյն անդրադարձողն էր Ղարաբաղի, կը յայտնէր թէ Ազրբեջանցիները, որոնց ծանր հրետանին հասած է, յարձակման կը պատրաստուին վերագրաւելու համար Խոջալուն եւ կը սպասեն որ ՀԱՊ-ի ուժերը ամբողջութեամբ մեկնին: Արդէն նման յայտարարութիւն մը ըրած է «Ազերի պատերազմական ղեկավարներէն» մէկը՝ Շահին Տակիեւ... «Եկած ենք որպէս յաւելեալ ուժ, որպէսզի Հայերուն ձեռքէն ետ առնենք Խոջալուն: Կը սպասենք որ Ռուսերը մեկնին»:

Մ Ա Կ

Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ԵԼՈՅԹԸ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով, Երկուշաբթի, Մարտ 2-ին, Հայաստան պաշտօնապէս մուտք կը գործէր միջազգային հաւաքականութեան, անդամ դառնալով ՄԱԿ-ի: Այս առթիւ արտասանած իր ելոյթին մէջ, Արտաքին Նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննէսեան կ'ըսէր խօսքն ուղղելով օրուան նախագահին (Սաուտի Արաբիա), քարտուղարին եւ ներկաներուն...

1992 Մարտ 2-ի թուականը առյաւէտ պիտի մնայ որպէս յատուկ եւ անմոռանալի թուական մը Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ, երբ մեր հնադարեան երկիրը մուտք գործեց Միացեալ ազգերու կազմակերպութեան շէնքը, դառնալով միջազգային համայնքի անդամներէն մէկը: Այսօր, Հայաստանի Հանրապետութիւնը կը դառնայ այդ յարգարժան համաշխարհային կազմակերպութեան լի իրաւ մասնակիցը ոչ միայն քաղաքակրթութեան բերած իր նպաստներու իրաւունքով, այլեւ այն իրողութեան շնորհիւ որ ան ապրած է իր ժամանակակից զարգացման նոր փուլի մէջ: 20-րդ դարուն երկրորդ անգամ ըլլալով մենք կը նուաճենք մեր անկախութիւնը եւ մենք մտադիր ենք աւելի մեծցնել այդ, շարունակելով խորաթափանց դարձնել մեր յանձնառութիւնը ժողովրդավարութեան եւ ազգային այլ արժէքներու նկատմամբ: ՄԱԿ-ի անդամ դառնալով Հայաստան պաշտօնապէս կը յայտարարէ որ կը յարգէ եւ վճռած է վարուիլ համաձայն այն սկզբունքներուն եւ նպատակներուն որոնք ներառուած են անոր ուխտին եւ հիմնական այլ փաստաթուղթերուն մէջ: Խաղաղութիւնը, ապահովութիւնը, ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը եւ ազատութիւնը այսօրուան Հայաստանի քաղաքական մտածողութեան էական հասկացութիւններն են, որովհետեւ անոնք կը բխին Հայաստանի ժողովուրդի ինչպէս նաեւ ազգութիւններու ընտանիքներու շահերէն: Ուրեմն, Հայաստանի ընդունած քաղաքականութիւնը ուղղուած չէ եւ չի կրնար ըլլալ որեւէ ժողովուրդի կամ երկրի դէմ: Մենք ամբողջապէս կը պաշտպանենք մեր տարածքային ամբողջականութեան եւ վէճերու խաղաղ լուծման սկզբունքը: Մենք նմանապէս մեր նուիրումը կը յատնենք ժողովուրդներու ինքնորոշման անխախտելի իրաւունքին նկատմամբ: Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Հայ ժողովուրդի անունով կ'ուզենք մեր երախտագիտութիւնը յայտնել Պր. Նախագահին, ՄԱԿ-ի Ընդհ. Քարտուղարին եւ ՄԱԿ-ի անդամ երկիրներու ներկայացուցիչներուն, ձեր աջակցութեան եւ ջանքերուն շնորհիւ է որ այսօրուընէ սկսեալ մեր քոյր Պետութիւններու դրօշներու կողքին կը ծածանի Հայոց դրօշը: Թոյլ տուէք նաեւ վստահութիւն յայտնել որ ՄԱԿ-ի անդամ դառնալով Հայաստան իր լաւագոյնը կ'ընէ հետեւելու եւ կիրառելու այդ յարգարժան մարմնի ուղեցոյց հանդիսացող սկզբունքները: Մենք անձկութեամբ կը սպասենք մեր մասնակցութիւնը բերելու խաղաղութեան, հասկացողութեան եւ երկիրներու միջեւ համադրութեան ստեղծումին: Մեծ հպարտութեամբ եւ խոր համեստութեամբ է որ պաշտօնապէս կը միանանք ձեզի այս երկրագունդին երջանկատեւ եւ բարեկեցիկ ապագայ կերտելու համար մեր համընդհանուր հայցին:

Շնորհակալութիւն:

ԱԶՆԱՒՈՒՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐԷ ԳՈՐԾԱՏԱՆ

Մարտ 3-ին, Երեքշաբթի առաւօտ պաշտօնական բացումը կատարուած է մանկական սնունդի այն գործատան, որուն իրագործումը ապահովեց «Ազնաւուր Հա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԽՈՀԵՐ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մտաւորական որոշ բարձրութեան վրայ, բոլոր մեծ ճամբորդութիւնները դէպի ներսի աշխարհներն է որ տեղի կ'ունենան (Ժիւլ Վէրնի վէպերուն մէկ նոր ընթերցում մը վստահօրէն շահեկան լոյս մը պիտի սփռէր այդ վիպասանին մարդկային կեանքի հասկացողութեան վրայ...) եւ կը չեշտեն այն մտածումը թէ երկրագունտը դուրսէն դիտուած՝ միշտ կլոր է ու չունի վերջ, սակայն դիտուած մարդուս ներսէն (եթէ ընդունինք պահ մը «հոգեկան կեանք» կոչուածին իրականութիւնը) ան քառակուսի կամ խորանարդ կամ ալ պարզապէս տափարակ է, եւ ով որ ճամբայ կ'իյնայ դէպի հորիզոնի կախարդական գիծը՝ ուշ կամ կանուխ այս աշխարհին ծայրը պիտի հասնի: Այն ատեն է որ ան պիտի սայթաքի, գլխու պտոյտ պիտի ունենայ, պիտի շլանան աչքերը կամ պիտի փորձուի ու եղերքէն վար, անչափելի անդունդներու մէջ դըլտորի հմայուած անհեթեթին կամ արտասովորին փորձառութենէն: Այս ճամբորդութիւնները յաճախ կեանքի բացառիկ դէպքերուն կապուած են - մահ մը, մեծ յուսախաբութիւն մը, կարեւոր ստեղծագործութիւն մը կամ ոգեկան յեղաշրջում մը եւայլն: Կը խորհինք թէ բուն ճամբորդութիւնը առանձնաշնորհեալ կամ ճակատագրական դէպք մըն է մարդու մը կեանքին մէջ, յայտնատեսական պահ մը երբ մեզի կը վիճակի իրականութեան բուն էութեան գիտակցիլ, ինչպէս եղած է այդ սուրբերու, արուեստագէտներու, գիտնականներու կամ միսթիքներու պարագային:

Դէպի Աւստրալիա այս ճամբորդութիւնը այդ տեսակ բարդ ու տարաշխարհիկ հոգեբանական ենթակառոյց չունի: Նորութեան ու անակնկալներու սպասումն ալ մեծ մասով բացակայ է -- նախ որովհետեւ չորս տարի առաջ անգամ մը կարճ այցելութիւն մը տուած եմ Սիտնի եւ Մելպուրն: Յետոյ՝ մարդ մարգարէ ըլլալու պէտք չունի գիտնալու համար թէ Սփիւռքեան գաղութ մը ու հասարակ ինչ կաղապարի մէջ թափուած կրնայ ըլլալ: Առաջին մակարդակ մը կայ որ սովորական դանդաղուածն է Հայերու, հասարակ ժողովուրդը որ պատահմամբ Հայ ծներ ու մնացեր է եւ հիմա քիթը գործին, աչքը ժամացոյցին ու միտքը սառնոքսին՝ կը քալէ իր երջանիկ ճամբան: Կայ նաեւ երկրորդ խաւը «ազգին գործերով» հետաքրքրուած ու, կամայ ակամայ՝ մասնակից գաղութին «մշակութային» կեանքին: Եւ վերջապէս՝ երրորդ դասակարգը ինքնուս, ինքնակոչ, աղմկոտ, անպաշտօն ու միակ ղեկավարութիւնը, գրող -- բրոգներէ ու կեանքի մէջ յաջողածներէ բաղկացած: Մտաւոր տարազը այս «մանր մտաւորականութեան» կը պարունակէ շատերու կարգին՝ քահանան, մեծ փորով հարուստներ, լեզուանի, համարձակ հայախօսներ եւ հաւանաբար նախկին դըպրեվանքցի մը: Սիտնի հայկական մէկ հատ եկեղեցի կայ որուն արտաքին տեսքը կը խրտչեցնէ հայ արուեստի հարեւանցի ծանօթութեամբ իսկ զինուած մարդը: Եկեղեցին ու ատոր ոգին խորհրդանիշ կղերին բացակայութիւնը Անթիլիասի համակիր հաստուածին կեանքէն՝ տրտում խորհրդածութիւններու դուռ կը բանայ մտքիս մէջ: Ոգեկան երկու ուժեր, քրիստոնէութիւնը եւ յոյն դասական քաղաքակրթութիւնը հայ մշակոյթի կազմութեան ամէնէն կարեւոր ազդակներէն եղած են, ինչպէս կը չեշտէր Լուի Մարիէս: Ատոնք եղած են երկու թեւերը որոնցմով հայ միտքը իր թռիչքը առած է դարերու ընթացքին, կաղապարած է իր լեզուն ու գրականութիւնը եւ ձեւ տուած իր ինքնագիտակցութեան: Այս ուժերու ազդեցութեան տակ է որ կազմուած են մեր ազգային ինքնութիւնը եւ մեր մշակոյթի արժէքները, եւ երբ այսօր կը խօսինք հայապահպանումին, հայ մտքի ու ոգիի յաւերժացումին մասին՝ քրիստոնէական հաւատքն ու բարոյականը, եւ Միջերկրականեան հիմանիզմը, արուեստի զգայնութիւնն ու մտքի աշխարհն է որ նկատի ունինք: Մեր 18-րդ դարէն սկսեալ մեր մշակոյթի հիմնական նկարագիրը՝ նոր ժամանակներուն մէջ մտած է այս զոյգ յատկանիշներով կնքուած եւ որոնք մինչեւ 19-րդ դարու սկիզբները շարունակած են սնուցանել եւ ուռճացնել մեր միտքը Եւրոպայի ու Միջերկրականեան միջավայրի ազդեցութեանց տակ: Միայն 1900-ի շուրջ է որ հայ միտքը սկսած է ազդուիլ քաղաքական, յատկապէս ընկերվարական ու մարքսիստ փիլիսոփայութիւններէն որոնց ռահվիրաները արեւելահայ մտաւորականները հանդիսացած են, յատկապէս Դաշնակցական ու Հնչակեան կուսակցութեանց ճամբով: Զարմանալու չէ որ այդ կուսակցութեանց գլխաւոր թիրախը Հայ Եկեղեցին ու քրիստոնէական կրօնքը եղած են, մէջն առնելով նաեւ հայ կղերը: Եկեղեցիին ներգործութեան տկարացումը աւելի եւս շեշտուեցաւ Մեծ Եղեռնի հետեւանքով երբ արեւմտահայութեան ցրուումը աշխարհի չորս կողմը, անգլուխ եւ յուսաբեկ՝ ղեկավարութեան պայքար մը ստեղծեց ընդմէջ երկու միակ ուժերուն որոնք ի վիճակի էին հայութեան տէր կանգնելու -- Դաշնակցութիւնը եւ Հայ Եկեղեցին: Այսպէս է որ, անցնող հարիւր տարիներու ընթացքին, հայ աւանդական մշակոյթին եւ մանաւանդ ինքնութեան մէջ ճեղք մը բացուած է, գլխաւորաբար քաղաքական մտածողութեան, արդիականութեան, սփիւռքեան բազմամշակոյթ նկարագրին զարգացումին իբրեւ անուղղակի հետեւանք: Ոսկեդարու հսկաներէն մինչեւ Նարեկացի, Երեմիա Քէօմիւրճեան, մինչեւ Կոմիտաս եւ Օշական՝ հայկականութիւն կոչուած իրողութիւնը դէպի աղէկ յստակ իմաստ մը ունի, բանաձեւուած իր արուեստով, իր մտքի արտադրութիւններով ու մանաւանդ ազգային ինքնութեան մը տարազով: Ո՞ւր է սակայն այդ էութիւնը հիմա, յամի Տեառն 1992-ին, Պէյրութէն Թեհրան, Փարիզ Լոս -- Անճըլըս ու Սիտնի, անցնելով Երեւանէն: Լուրջ սեմինարի մը նիւթն է այս հարցը որուն սակայն միայն կրնանք հպիլ ու անցնիլ այս գրութեան մէջ:

Շեշտել պէտք է նաեւ որ հայադրոշմ կրթութեան հարցը մօտէն առնչուած կը մնայ այս ազգային ինքնութեան խնդրին որովհետեւ երբ հարց կուտանք թէ «ո՞ր դրոշմի» մասին է որ կը խօսինք -- աւանդական կամ դասակա՞ն դրոշմը թէ աւելի արդիական, հնամերժ բայց դեռ անկազմակերպ նոր դրոշմը -- յանկարծ կը գտնենք թէ յստակ պատասխանը չունինք: Մարդ կոյր պէտք է ըլլայ չնշմարելու համար թէ Հայութիւնը իր երկու մեծ հատուածներով, բայց մանաւանդ Սփիւռքեան իր թեւով՝ էութենական արմատական ձեւափոխութեան մը նախօրեակին կը գտնուի 20-րդ դարու այս վերջին տասնեակին ու հաւանաբար դեռ մինչեւ 21-րդի Ա. տասնամեակները: Եւ մեզի կը թուի թէ հայ մտաւորականութեան գլխաւոր գործերէն մին է խորացնել այդ հարցը, քննել ու մեկնաբանել զայն, և նաև հանրային գիտակցութեան առարկան դարձնել զայն: «Հանրութիւնը» այս պարագային, ղեկավարութիւնն է, ու յատկապէս հայ վարժարաններու բնոյթը որոշող եւ նպատակները ճշդող մտաւորականութիւնը: Տարիներու փորձառութեամբ գիտեմ թէ պարզ «գիտակցիլը» նման հարցի մը գոյութեան արդէն մեծ յառաջդիմութիւն է հայ դպրոցի մը ղեկավար մարմիններուն համար: Ատենօք այս մտածումը ունեցեր եմ Սան-Ֆրանսիսքոյի հայկական վարժարանին ամավերջի հանդէսի մը ընթացքին երբ բարեմիտ բայց անգիտակ ուսուցիչներ յիսուն տարի առաջուան հայկականութեան մը յղացքը կը ջանային մեր օրերու պատանիներուն սորվեցնել՝ իբրեւ Հայու էութեան յաւիտենական, անփոփոխ պարունակութիւնը...: Ու այժմ, կեցած Սիտնիի Համազգային Կոլէճին վարժարանի համայնապատկերին առջին, նոյն մտածումը կ'այցելէ -- սա գեղատեսիլ, հոյակապ նոյնիսկ ենթակառոյցը որ դպրոցին ֆիզիքական գոյութիւնն է, իրականացած աննախընթաց զոհողութեանց, հետատեւութեան ու յանդգնութեան շնորհիւ՝ ի՞նչ որակի Հայեր պիտի արտադրէ 21-րդ դարու համար: Այս է ամէնէն կարեւոր հարցումը որ կրնանք հարցնել, մեծագոյն մարտահրաւէրը որ կրնայ դիմակալել հայ վարժարան մը: Պահել ու փրկե՞լ անցեալի ժառանգը -- անշուշտ: Վերագնահատե՞լ զայն -- անշուշտ: Բայց նաեւ արդիականացնել, նորոգել, քաջութիւնը ունենալ հազարամեայ ինքնասեւեռումը, ինքնագովումը եւ ինքնարբումը վերաքննելու եւ հայ միտքը վերարժեւորելու ժամանակակից իմացական բարձրագոյն չափանիշներով: Իմ սերունդիս համար, հայկականութիւնը տեսակ մը այլակերպող ակնոց մը, նոյնիսկ պատուար մը եղած է իմ ու աշխարհի միջեւ եւ պէտք չէ որ նորերը վարակուին ատկէ: Ամէն Հայու իրաւունքն է ընտրել իր ազգային ինքնութիւնը բայց այդ ընելէ առաջ՝ ճանչնալ իր պատմական եւ աւանդական ինքնութիւնը որու շնորհիւ ազգը դիմացած ու աճած է դարերով: Այս ազատ ընտրութիւնն է որ կարելի պիտի դարձնէ մեր ներկայութիւնը աշխարհի մէջ ու մեր մասնակցութեան մարդկութեան պայքարներուն ու քաղաքակրթական ճիգին գալիք դարերուն: Պէտք կա՞յ շեշտելու բացայայտ իրողութիւնը թէ հայութեան «նահանջը» սխալ մեկնաբանութեան մը արդիւնքն է եւ թէ մենք -- խօսելով յատկապէս Սփիւռքի համար -- տէրն ենք, բառին շատ լայն իմաստով, մեր ճակատագրին, մեր ազգի գալիք դարերու գոյութեան, հակառակ բազմաթիւ ժխտական երեւոյթներու -- թուի նուազում, լեզուական կորուստ, այլասերում, աւանդութեանց մոռցումը եւայլն: Մեր մշակոյթի հիմնական յատկանիշներէն մին է անոր հիմանիստ նկարագիրը, այսինքն անխախտելի հաւատքը մարդ էակին ազատ կամքին ու իր կեանքը այդ կամքին համաձայն ուղղելու կամ ղեկավարելու կարողութեան վրայ: Եթէ գիտական այս դարուն մէջ այդ յատկանիշը մասամբ արժեզրկուած է, այդ չի նշանակեր թէ մեր սկզբունքներէն պիտի հրաժարինք: Մեզի կը թուի թէ հայութեան վերապրումի գաղտնիքներէն մին եղած է «յարմարիլ բայց չփոխուիլ» սկզբունքը: Այս շահեկան մտածումին զարգացումը եւս մեր գրութեան սահմաններէն դուրս պիտի տանէր մեզ:

Ետ ճամբորդական խոհերուն: Սան-Ֆրանսիսքոյէն Սիտնի այս ճամբորդութիւնը բացառիկ հանգամանք մը կը ստանայ որովհետեւ Սփիւռքի երկու ծայրագոյն գաղութներն է որ իրար կը մօտեցնէ: Լաւագոյն մաղթանքը որ կը տանիմ հետս կուգայ բարեկամէ մը որ կը գրէր. -- «Վստահ եմ որ արտասահմանեան այդ գաղութը Սփիւռքի պիտի փոխես»: Այսինքն՝ գրչի մարդուն կ'իյնայ երկրագունտի երեսին ցիր ու ցան կրկուած հայ համայնքները, անճոռնի բառով մը «արտերկիր» կոչուած հաւաքականութիւններէն մին՝ սփիւռքեան ինքնութեան մը պատրաստել: Այնպէս մը ընել որ Միացեալ -- Նահանգներէն Աւստրալիա ճամբորդութիւն մը պարզապէս Սփիւռքի մէկ գաւառէն միւս գաւառ տեղափոխութենէ մը աւելի չնշանակէ ու մարդ չունենայ այն զգացումը թէ որոշ գաղութներ աւելի կարեւոր են քան ուրիշներ: Կան տարբերութիւններ անշուշտ գաղութներու միջեւ, կարողականութեան, մեծութեան ու գործունէութեան [illegible] տեսակէտներէն, սակայն հիմնական տարբերութիւնը հասունացումի, փորձառութեան եւ իմաստութեան չափերու հետ կապուած է: Կը խորհիմ թէ գրչի մարդոց պաշտօնը այս երեք իրողութիւնները փոխադրել է, գաղութէ գաղութ:

Յունուար 27, 1992
Սիտնի

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՀԱՄԵՐԳԻ ՄԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ

Համերգէ մը վերադարձած էի եւ կը խօսէի մանկամարդ աղջկան մը հետ, որ նմանապէս ներկայ գտնուած էր այդ համերգին: Համերգը իմ կարծիքով իր որոշ բաժիններուն մէջ տկարութիւններ ունէր, այնքան գոհացուցիչ չէր որքան սպասած էի: Այնուհանդերձ մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը ունկնդրած էի հետաքրքրութեամբ:

Գիտէի որ մանկամարդ խօսակիցս ալ երաժշտութեան սիրահար մէկն էր, ուստի հարցուցի թէ ի՞նչպէս գտած էր համերգը:

-- Ես հաւնեցայ, պատասխանեց, շատ լաւ էր:

Ժպտեցայ, բայց բան չըսի:

Ուշադրութեամբ աչքերուս մէջ նայեցաւ եւ հարցուց.

-- Դուք չհաւնեցա՞ք:

Պատասխանեցի որ չէի ուզեր համերգը ամբողջութեամբ դատապարտել, բայց մէկէ աւելի տկար կողմեր կային կիրարկումին մէջ, յայտագրի պատրաստութիւնը լաւ չէր, նուագածուներէն ոմանք սկսնակներ էին տակաւին, եւայլն:

Չեմ գիտեր թէ մանկամարդ խօսակիցս ի՞նչ մտածեց իմ այդ վերապահութեան դիմաց, բայց ես անհանգստացայ, որովհետեւ չէի ուզեր խանգարել իր մաքուր եւ անմեղ խանդավառութիւնը:

-- Սակայն չըլլա՛յ որ կարծիքդ փոխես, ըսի, համերգը վերջին հաշուով հաճելի էր եւ երանի թէ աւելի յաճախ լսենք այսպիսի համերգներ:

Այսքան ըսի, յետոյ լռեցի, բայց շարունակեցի մտածել: Երանի թէ չըսէի եւ մանկամարդ խօսակիցս տեղեակ պահէի յաջորդող մտածումներէս, ըսելու համար թէ ո՛րքա՛ն լաւ բան է համերգի մը երթալ եւ հաւնիլ այդ համերգը, խանդավառուիլ այդ համերգին մէջ լաւ կողմեր տեսնելով: Ըսել մանկամարդ խօսակիցիս, թէ հաւնիլը, սիրելը, խանդավառուիլը հազար անգամ աւելի լաւ է եւ օգտակար, հազար անգամ աւելի մարդկային է եւ բնական, քան թէ չսիրելը, չհաւնիլը, գործի մը մէջ, մարդու մը մօտ, ձեռնարկի մը եւ այլն տկարութիւններ, քննադատելի կողմեր փնտռելն ու գտնելը:

Ա՛խ, ոմանք կը կարծեն թէ գեղեցիկ բաներու դիմաց անվերապահ կերպով խանդավառուիլը դիւրահաճութիւն է, ամէն բան հաւնելու, աժան գոհունակութեամբ բաւարարուելու տրամադրութիւն է: Ատոր փոխարէն, դժուարահաճութիւնն ալ, գործի մը մէջ տկարութիւններ ու քննադատելի կողմեր տեսնելն ալ փաստ է հմտութեան եւ փորձառութեան, հասունութեան եւ լրջութեան:

Ամբողջ կեանքիս մէջ դէմ եկած եմ այս վարկածին: Եւ միշտ ալ գնահատած եմ այն մարդը, երանի տուած եմ այն մարդուն, որ համերգի մը դիմաց, ներկայացման մը դիմաց, արուեստի ու մշակոյթի որեւէ ձեռնարկի դիմաց անվերապահօրէն կը խանդավառուի ու այդ ձեռնարկէն կը մեկնի երջանիկ հոգեվիճակով: Անշուշտ որ այսպիսի մարդոց միջեւ կը գտնուին այնպիսիներ, որոնք դիւրահաճ են, որոնց մտային մակարդակը տակ չէ աւելին փնտռելու, աւելի լաւին հետ բաղդատելու, աւելի լաւին տարբերութիւնը զգալու, բայց միշտ հաւատացած եմ որ արուեստի գործով մը խանդավառուիլը անմիջական կապ չունի դիւրահաճութեան կամ դժուարահաճութեան հետ, անմիջական կապ չունի տգիտութեան կամ գիտութեան, փորձառութեան կամ անփորձութեան հետ, այլ կապ ունի ուղղակի մարդկային մերձեցումի մը հետ, նկարագրի գիծերու հետ, ուրիշներու նկատմամբ սնուցուած մարդասիրական զգացումներու հետ: Ի՞նչ տգէտ ու անփորձ մարդիկ կան, որոնք իրենցմէ տասն անգամ աւելի արժէքաւորները չեն հաւնիր, իրենց քթին չեն տանիր զանոնք, անոնց հասցէին կը շարախօսեն շարունակ: Ատոր փոխարէն ի՞նչ փորձառու, խստապահանջ եւ տաղանդաւոր մարդիկ ալ կան, որոնք իրենցմէ անհամեմատելիօրէն աւելի համեստ, աւելի տկար մարդոց նկատմամբ ազնիւ ու բարեացակամ կեցուածք ունին, կը խանդավառուին անոնցմով եւ կը դրուատեն անոնց լաւ ու գովելի կողմերը: Առաջինները գնահատելի՞ են դիմացինը դատապարտելու իրենց աճապարանքին մէջ, եւ երկրորդներն ալ արդեօք ամէն բանով խանդավառուող դիւրահաճնե՞ր են: Ո՛չ, անտարակոյս: Այստեղ ահաւասիկ բան կը մտնէ մարդկային նկարագրի ամէնէն գովելի, ամէնէն ազնիւ յատկութիւնը, որ է լաւ բաներ փնտռել ու տեսնել դիմացինին գործին մէջ, մտածել թէ այդ գործը ինչպիսի աշխատանքի մը արդիւնքն է, երեւակայել թէ այդ աշխատանքը տակաւին որքան կրնայ յառաջդիմել եթէ քաջալերութիւն եւ յարմար դետին գտնէ, եւ երջանկանալ այն գնահատանքով, այն գովասանքով, զոր մեր դիմացինին կրնանք տալ անխնայօրէն եւ այլասէր արդարամտութեամբ:

Այո՛, գիտնա՛նք որ այս բոլորը դիւրա-

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20 -- 24)

«ԱԴՐԲԵՋԱՆԸ ԿԱՐՈՂ Է ՍՏԵԼ»

Ռուս մամուլաթղթակիցներու «Ղարաբաղ» կոմիտէի անդամներէն Կիրիլ Ալեքսէեւկի մեկնաբանելով Արցախի հարցը, ըսած է որ Ռուսաստան՝ Կիւլիստանի պայմանագրով Ղարաբաղի հանդէպ ունեցած իր պարտաւորութիւնը չի կատարեր, մինչեւ այդ պայմանագրով Ղարաբաղ կը մնէ Ռուսաստանի հովանաւորութեան տակ: Ան աւելցուցած է նաեւ, որ թէ՛ Եղցին, թէ՛ Ռուսաստան Ղարաբաղի նըկատմամբ իրենց բռնած անորոշ դիրքով պատճառ դարձան չատ մը երկիրներու վերապահութեան Ռուսաստանի նկատմամբ: Ան շեշտած է նաեւ այս կըղզիին ուրիշ մէկ երեսակը՝ սուտը, որ խրացուցած են Ազերիները, վարչական մակարդակի վրայ խեղաթիւրելով ամէն ճշմարտութիւն:

**

«ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ» ՀՐԱՊԱՐԱԿ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի որոշումով Ստեփանակերտի Լենինի հրապարակը վերանուանուած է «Ազատութեան» հրապարակ:

**

ԴԵՂՕՐԱՅՔ՝ ԱՐՑԱԽՑԻՆԵՐՈՒՆ

Վայքի հիւանդանոցն ու դեղարանը Շահումեանցիներուն տրամադրած են չուրջ 3000 ռուբլիի դեղօրայք: Իսկ տեղւոյն «Արաքս» ձեռնարկութիւնը նուիրած է 10 հազար ռուբլի: Դպրոցականներն ալ իրենց սերնդակիցներուն համար պատրաստած են տաք հագուստեղէն եւ գուլպաներ:

**

ՆՈՐ ՀԱՆԴԷՍ ՄԸ

Մոսկուա լոյս տեսած է «Ես եւ աշխարհը» հանդէսը, որու նպատակն է ծանօթացնել մարդու իրաւունքները, համաշխարհային քաղաքական կեանքը եւ տեղ տալ իր էջերուն մէջ տարբեր գաղափարախօսութիւններու՝ զանազան հոսանքներէ: Հրատարակութեան գլխաւոր խմբագիրն է իրաւաբանութեան դոկտոր Ռ. Ենգիբարեան:

**

«ԱՐՑԱԽԻ ԵՐԱԽԱՆԵՐՈՒՆ»

Հայաստանի Դեմոկրատական Կուսակցութեան նախաձեռնութեամբ Ալ. Սպենդիարեան օփերային մէջ տեղի ունեցած է «Արցախի երախաներուն» բարեսիրական համերգը, որուն մասնակցած են պետական եւ այլ երգի-պարի բազմաթիւ համոյթներ: Համերգին հասոյթը, ինչպէս նաեւ տեղւոյն վրայ կատարուած հանգանակութենէն գոյացած 132.734 ռուբլին եւ այլ նուէրներ կը ղրկուին Արցախի երախաներուն:

**

ՕԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԱՄՈՒՐՋ

Հայաստանի քաղաքացիական օդուժը երկու թռան տրամադրած է Վարդենիսի օդակայանին, ուրկէ օդային կամուրջ հաստատուած է Արցախի հետ: Օրական ութի հասնող թռիչքներով Արցախ կը փոխադրուին դեղօրայք, սննդամթերք, վառելիք եւ այլ անհրաժեշտ նիւթեր: Առայժմ թռիչքները կը կատարուին առաւելաբար դէպի Շահումեանի շրջանը, ուր թռաններու յարմարաւէտ պայմաններ ստեղծուած են:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՃԱՓՈՆ ԳՆՈՐԴ Է ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՓԼՈՒՏՈՆԻՈՄԻՆ

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհրդի վեհաժողովին Եղցինի ընկերացող պատուիրակութեան անդամներէն ոմանց կարծիքով Ճափոնը հաւանական գնորդներու կարգին է որոնք թեկնածու են փլիւթոնիոմի խորհրդային պաշարներուն. ծանօթ է որ կորիզային զէնքերը ջնջելու որոշումէն ետք այդ ապրանքը այլեւս գործածութեան ասպարէզ չունի հոն: Իսկ Ճափոն արդէն փորձառական կարգ մը հիւլէակայաններու մէջ փլիւթոնիոմի խառնուրդ վառելանիւթ մը կը գործածէ:

**

ԿԷՏ ՁՈՒԿԵՐՈՒ ԵՒ ՓԻՂԵՐՈՒ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ամերիկեան պահպանողական հիմնարկութիւն մը առաջարկած է «սեփականացնել» կէտ ձուկերն ու փիղերը պահպանելու համար անոնց տեսակները որոնց կը սպառնայ անհետանալու վտանգը: Կէտ ձուկերը պիտի ծախուին ձեռնհաս հեղինակութեան մը կողմէ ընկերակցութիւններու կամ անհատներու՝ որոնք պիտի դրօշմեն «իրենց» անասունով ու պիտի հետեւին անոնց: Փիղերու համար կ'առաջարկուի յատուկ կեդրոններ ուր պիտի պահուին անոնք որպէսզի կարելի ըլլայ սահմանափակել փղոսկրի մաքսանենգութիւնը:

**

ՉԷՔԵՐՈՒ ԶԵՂԾԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Իտալիոյ մէջ մօտ ատենէն հրապարակ պիտի հանուի ջնարակի տեսակ մը որ պիտի արգիլէ չէքերու զեղծարարութիւնը: 90-ական թուականներուն չուրջ մէկ միլիոն զեղծուած չէք շրջած է հրապարակին վրայ. Ջնարակին հնարիչը կը պատմէ թէ կեղծարարները լազերեան ճառագայթներու եւ խոշորացոյցի մը օժանդակութեամբ կը սրբեն չէքին վրայ նշուած գումարը, զայն փոխարինելով իրենց յարմար նկատածով: Ամէնէն վարպետները կը տեղեկանան չէքին տիրոջը դրամատան հաշիւին ու անոր ունեցած գումարէն քիչ պակաս թիւ մը կը զետեղեն սրբուածին տեղը: Ցօլինուած ջնարակը որ վրձինով մը կը քսուի ձեռագրով լեցուած մասին վրայ, կարելի չէ սրբել:

Ճափոնացիներու Մոցարթները

Նուշի խիւսէ միջուկ մը նուկայի երկու խաւի մէջ պլլուած, սեւ շոքոլայէ պատեանի մը մէջ. այս փոքրիկ գունդը ծըրարուած է կարմիր ու ոսկեգոյն թղթիկներու մէջ որոնց վրայ սպիտակ կեղծամով Մոցարթի մը գլուխը զետեղուած է: Այս փոքրիկ հրաշալիքը սալցպուրկեան խակական «Մոցարթ Քուկէլ»ն է որ մեծ քանակութեամբ արտածուած է Ճափոն:

Այս արտածումը զուգադիպած է երաժիշտին երկհարիւրամեակին, փաստը տալով որ Մոցարթ ոչ միայն երաժշտութեան, այլեւ շուկայի հանճար մըն է:

Անցեալ տարի Ճափոնացիները խուժեցին այն ամէն բանի վրայ որ մօտէն կամ հեռուէն կապ ունէր երաժիշտին հետ. «Մոցարթ» մակնիշով շմուշկներ, երշիկ, բուրումներ, գինի, պուպրիկ, կաշիէ տափաստ եւ շոքոլա: Կայ նոյնիսկ կըրծկալ մը որ «կը նուագէ» մեղեդի մը զոր արտադրիչը կը վերագրէ Մոցարթի:

Շոքոլաներու արտադրիչը կը խոստովանի որ ճափոնական շուկայի առաջին քայլերը կ'առնէին ու երեք-հինգ տարուան պէտք ունին հոն «տուն-տեղ» ըլլալու համար: Այսուհանդերձ, արդէն փաստ է որ Ճափոնի մոցարթեան ճաշակը, ախորժակը միայն երկհարիւրամեակի երեւոյթ չէ. պիտի չարունակուի:

Երկար ատենէ ի վեր Մոցարթի դէմքը կայ բանալիներու բոլոր չղթաներուն վրայ, ինչպէս նաեւ աւստրիական ապրանքներու վաճառատան մէջ ծախուած մորթամաններուն խորքին: Երկհարիւրամեակին առթիւ սալցպուրկցի 65 ձեռնարկատէրեր կարեւոր արտածումներ կատարեցին դէպի Ճափոն. անոնց գումարը կը հասնէր 50 միլիոն տոլարի, ինչ որ կը ներկայացնէ շրջանի արտածումներուն 9%-ը:

Այս արտածումներուն ամէնէն նոր ապրանքը «Մոցարթ քուկէլ»ն է որ կը պատրաստուի հետեւելով 101 տարուան աւանդութեան մը: Ջայն արտածողը կ'ըսէ թէ իրենց նպատակը Մոցարթեան տարին չահագործել չէր: Նուշի խիւսով ու շոքոլայով այս գունդերուն չափ յաջողութիւն գտած է «Մոցարթ» մկրտուած լիքէօրը որմէ 25 հազար լիթր ներածած է Ճափոն անցեալ տարի, երբ մինչ այդ նոյն ապրանքին ներածումը կը սահմանափակուէր երկու հազար լիթրով: Ու ընկերութիւնը հոն պէտք չէ ունեցած շուկայի ընթացիկ խաղերու դիմելու, ինչպէս օրինակ ըմպելիին ընկերացնել Մոցարթի մէկ գործին սալը եւայլն: Մոցարթի յաւելեալ սալի մը ոչ ոք պէտք ունի: «Հոն Մոցարթը աւելի լաւ կը ճանչնան քան՝ Եւրոպացիները» կ'ըսէ աւստրիական վաճառատան պատասխանատուներէն մէկը:

Աւստրիացի երաժշտասէրները այս բոլորը տեսնելով կը մտահոգուին որ առեւտրական այս արշաւը պիտի խռովէ Մոցարթի հոգին: Կարծէք չէր բաւեր որ Ճափոնացիները կաշիէ տափաստներ կը հագուին որոնք «Մոցարթ» մակնիշը կը կրեն, այլեւ Սալցպուրկի այն տունը ուր ծնած էր ան, նորոգուած է, մասամբ շնորհիւ ճափոնական ապահովագրական ընկերութեան մը նիւթական մասնակցութեան:

Ուրիշներ նոյն մտահոգութիւնը չունին. ընդհակառակն, կը մտածեն որ այս բոլորը հաճոյք պիտի պատճառէին նաեւ անոր: Հաւանաբար պիտի սիրէր, կ'ըսեն անոնք, Ճափոնացիներու հետ բաժակ վերցնել ու համտեսել իր անունը կրող ըմպելին, կամ ուտել շոքոլաները: Ի վերջոյ ան կեանքը սիրող մէկն էր ու սխալ է մտածել որ կը փակուէր իր սենեակը անդադար յօրինելու համար:

հաճութիւն չեն նշմարեր: Գիտնա՛նք մանաւանդ, որ աշխարհի ամէնէն դըժբախտ մարդն է այն, որ հաւնելու ու խանդավառուելու տրամադրութիւն չունի: Ի՜նչ դժբախտ ու կարեկցութեան արժանի մարդիկ կան, որոնք վարագոյրի մը բացուելէն առաջ իսկ գիտեն թէ պիտի չհաւնին իրենց տեսնելիքը:

Աստուած գիտէ, թէ ամբողջ կեանքիս մէջ միշտ լաւ բաներ փնտռեցի դիմացիններուս գործերուն մէջ, միշտ խանդավառուեցայ ուրիշներուն գործերով, եւ ատիկա բազմապատկեց այն երջանկութիւնը, զոր կը զգամ արուեստի ամէն գործի դիմաց: Իսկ եթէ երբեմն անխուսափելիօրէն տեսայ տկար ու խոցելի կողմ մը, ատկէ երբեք չուրախացայ, ընդհակառակն ատիկա միշտ թոյնի մը նման խանգարեց ուրիշներով խանդավառուելու իմ պատրաստակամութիւնը:

Այո՛, հազար անգամ աւելի լաւ բան է, երբեմն հազար անգամ աւելի դժուար բան է խանդավառուիլ, քան անհաղորդ մնալ: Մարդիկ երբեք ու երբեք պիտի չամչնան հաւնելէ ու խանդավառուելէ: Մարդիկ այնքան պիտի բարձրանան եւ պիտի զօրանան, որքան պիտի կարենան ուրախութեան բաժին մը ստանալ դիմացինին աշխատանքէն եւ պիտի կարենան դիմացինին աշխատանքն ալ իրենցը նկատել:

Ռ. Հ.

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԵՒ ԻՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐԸ

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԱՒԱՐԱՅՐԻ ԴԱՇՏԻՆ ՎՐԱՅ

Մեր պատմութիւնը տակաւին չէ փոխուած 451 թուականներէն մինչեւ հիմա:

Բայց ո՞վ է, ցուցուցէք ինծ, Վարդան Մամիկոնեանէն յետոյ մեր ժողովուրդին ամէնէն թաքուն խոհերուն մէջ արմատ արձակած դիւցազնը:

Մեր գրականութեան մէջ միայն մէկ բան Անդրանիկի համահաւասար երգըւած է, այդ բանը արիւնն է:

Անդրանիկի երգը արիւնի, յաղթութեան եւ արու գեղեցկութեան երգն է միանգամայն:

Թաթարն ու Թուրքը կու գային չոքիլ մեր ուղիներուն վրայ:

Անդրանիկը կու գար մեր ուղեղներու ազատութիւնը զարթնելու, կերտելու մեր վաղուան արուեստի եւ գրականութեան տաճարները:

Արքաներ երկրպագեցին, բայց Անդրանիկ իր կոտորուած ժողովրդի անօթի զաւակներուն հետ կռիւ մղեց Օսմանեան կայսրութեան բոլոր սահմաններուն վրայ:

Թուրք թերթ մը կը գրէր, որ դաշնագրի ստորագրութեամբ սուգի սեւ վարագոյրը կ'իջնայ օսմանեան հայրենիքին վրայ: Որո՞նք են վարագոյրի այդ թելը քաշողները:

Մէկը հայ ժողովուրդն է, իր ամէնէն մեծ հերոսի առաջնորդութեամբ:

Սեւ վարագոյրը կ'իջնէ, որպէսզի արեւը իր ճառագայթները յղէ Ղարաբաղէն մինչեւ Ամանոս:

Անդրանիկի ճակատամարտը Աւարայրի դաշտին վրայ կը բանայ նոր դարաշրջան մը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ, որ նախայարձակ չողն է մեր ազատութեան մեծ օրուան:

Անդրանիկի հարուածող զօրամասի աջ թեւը կը տարածուէր Աւարայրի դաշտէն մինչեւ Վարդան Մամիկոնեանի գերեզմանը:

Պաշարուած է Խոյ քաղաքը, իսկ թըրքական գնդուորները մէջն են:

Անդրանիկ կը կորսնցնէ ինքզինք, երեք ձիաւորով կը մտնէ պարիսպէն ներս, իսկ զօրքը կը շարունակէ իր կուռ շըղթայի պաշարումը:

Կը սպաննուին երեք գնդուորները իրենց ձիերով միասին:

Կը սպաննուի եւ Անդրանիկի ձին: Անդրանիկ կը մնայ մինակ Խոյի պարիսպներուն մէջ, կ'անցնի քարի մը ետեւ եւ կը կռուի առանձին, Սմբատը կը հասնի եւ ճնշումը կը վերցնէ:

Թրքական զօրքերը իմանալով, որ Անդրանիկ մտած է քաղաքին պարիսպներէն ներս, եւ հայկական զօրքը պաշարած է Խոյը, կը քաշուին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Աւարայրէն յետոյ Անդրանիկ կ'անցնի նորէն Ջուլֆա: Յետոյ Ջուլֆայի եւ Գողթանի միջեւ գտնուած Եազճի գիւղին մէջ կռուի կը բռնուի Թաթարներու հետ: Բնաջինջ կ'ընէ շրջակայքի կռուող տարրը:

Իր գնդուորները օրերու անօթութենէն եւ Սեյտաւարէ մինչեւ Ջուլֆա տարածուող ճամբու վրայ գտնուած աղի ջուրը խմելէն, քոլերայի կը բռնուին Ցղնա հայկական գիւղին մէջ:

Գունդը կը մնայ Ցղնա 21 օր, մինչեւ հիւանդութիւնները անցնին:

Անդրանիկի Նախիջեւան մտնելու պատմութիւնը բաւական տխուր է տալ այստեղ, առանց իր բացատրութեան, ատոր համար կ'անցնիմ: Անդրանիկ կ'որոշէ անցնիլ Ղարաբաղ: Ղարաբաղի Ազգային Խորհուրդը, երիտասարդ տարրի ճնշումով, բանակցութիւն կը սկսի Անդրանիկի հետ:

Այդ բանակցութեան արդիւնքը այն կ'ըլլայ, որ Անդրանիկ Սիսիանի եւ Գորիսի մէջ գտնուած Աղուդի Պաղուդի գիւղերը կը մաքրէ թշնամի տարրերէ:

Անդրանիկ կ'անցնի Սիսիան եւ կը մաքրէ Սիսիանի չուրջի բոլոր թշնամիները:

Անգլիացիք կը հասնին Բաքու:

(Շար. 52)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

յաստանի Համար» միութիւնը ի ներկայութեան Շ. Ազնաւուրի եւ տեղական պետական ու պաշտօնական անձնաւորութեանց։ Ինչպէս ծանօթ է, այս նպատակաւ եւ յատուկ օդանաւով, Ազնաւուր Երեւան մեկնած էր Երկուշաբթի օր, ընկերակցութեամբ իր կազմակերպութեան պատասխանատուներու, Հ. Ռուփայէլ Վ. Անտոնեանի եւ լրագրողներու։

Այս գործատունը, որու արտադրութեան մանրամասնութիւնները տուինք անցեալ տարի, երբ Ազնաւուր մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին ներկայացուց տուեալները, պիտի պատրաստէ մանուկներու սնունդ, տարեկան 1000 թոն կամ 4 միլիոն տուփ մինչեւ 2–ուկէս տարեկան մանուկներու համար։ Ազնաւուր կ'ուզէր որ այս քանակութիւնը կարելի ըլլայ բարձրացնել եւ Հայաստանի մանուկները բաւարարելէ ետք, հնարաւորութիւն ստեղծուէր արտածում ընելու եկամուտ ապահովելով։

Հանդիսաւոր բացման Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր–Պետրոսեան եւ «Գթութիւն» կազմակերպութեան նախագահ Խաչիկ Ստամպոլցեան շնորհակալութեան խօսք ըսած են, մինչ Ազնաւուր կը կարէր մուտքի ժապաւէնը եւ հաւաքուած անձնաւորութիւնները մուտք կը գործէին գործատունէն ներս։ Արարողութեան ներկայ եղած են նաեւ վարչապետ՝ Գագիկ Յարութիւնեան, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան եւ բազմաթիւ այլ պաշտօնատարներ։

Այս բացումէն նկարներ ցոյց տուին, Երեքշաբթի իրիկուն, ֆրանսական հեռատեսիլի քանի մը կայաններ, կ'արձագանգէին նաեւ Մարտ 4–ին, «Ֆիկառօ» եւ «Քոթիտիէն տը Փարի» քանի մը տողով։ Լրատուութեան ընթացքին ըսուեցաւ նաեւ («Քոթիտիէն» կը գրէ այս մասին) թէ Ազնաւուր ընդունած է «Հայաստանի շրջուն դեսպանի պաշտօնը»։ Մարտ 4–ի առաւօտեան Երեւանէն առած մեր տեղեկութիւններու համաձայն, պաշտօնական նման ոչ մէկ նշանակում եղած էր, բայց, Ազնաւուր առաջարկած էր նման յանձնառութիւն մը յանձնել իրեն։ Չորեքշաբթի իրիկուն, Մարտ 4, պաշտօնական ճաշ մը կը տրուէր ի պատիւ Ազնաւուրի, որ Ֆրանսա կը վերադառնայ Հինգշաբթի օր։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՄԵԾ ՓՈՐՁԱՆՔԸ»

Ղարաբաղի բախումները մեծ խորագիրներով կը շարունակեն Թրքական օրաթերթերուն առաջին էջերու գլխաւոր տեղերը գրաւել։ Մարտ 4-ի «Թէրճիման»ը ամէնէն լայն տեղը կու տայ «Մեծ փորձանքի մէջ ենք» խորագրելով իր լուրերը։ Թերթը կ'արձագանգէ Թուրք Արտաքին նախարար Հ. Չէթինի Դուշանբէի (Տաճիկստան) մէջ կատարած յայտարարութեան, ուր կ'ըսէ թէ իր ստացած տպաւորութեան համաձայն Ղարաբաղը Հայերու ձեռքը անցած է։

Թերթը կ'աւելցնէ թէ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը շատ լարուած վիճակի մէջ է, քանի որ վախ կայ որ հայեւազերի բախումները կրնան ծաւալելով տարածուիլ նաեւ Թուրքիոյ։ Արտաքին նախարարութենէն իրաւասու պաշտօնատարներ ըսած են. «պատահարները կրնան Նախիջեւանն ալ յորձանքին մէջ առնել, կամ կացութիւնը կրնայ ուղղակի հայեւազերի պատերազմի մը վերածուիլ։ Նախիջեւան այդ պարագային անկարելի չէ որ յայտարարէ թէ կ'ուզէ Թուրքիոյ կցուիլ. նման քայլ մը շատ դժուար կացութեան կը մատնէ Թուրքիան որ կրնայ գործնապէս մասնակից ըլլալ պատերազմին»։

Թերթը լուրերու բաժնին մէջ գրեթէ կ'ահազանգէ նաեւ Շուշիի մօտալուտ անկումը։ Բաքուի «Ազատութիւն» ռատիոկայանը տեղեկացուցած է որ հայկ. ուժերը մինչեւ երեք քմ. մօտեցած են քաղաքին ու անընդհատ ռմբակոծութեան տակ կը պահեն զայն։ Հրետակոծութիւնն ու սովը պատճառ կ'ըլլան որ բնակչութիւնը խուճապահար խոյս տայ քաղաքէն։

Թերթերու տեղեկատուական սիւնակներէն զատ, յօդուածագիրներն ու քրոնիկագիրներն ալ կը ծանրանան Ղարաբաղի խնդրին վրայ։ «Թէրճիման»ի մէջ Ֆահիր Արմաօղլու առիթը չի փախցներ զուգահեռ մը գծելու ներկային եւ 1915-ի միջեւ, գրելով «այս պատահարները (Խոջալուի) անգամ մը եւս կը բացատրեն 1915-ին պատահածներուն պատճառները։ Միշտ ըսուած է. 1915-ի տեղահանութեան ենթախորքին մէջ 25 տարուան հայկական վայրագութեան անցեալ մը կը հանգչի»։ Ապա լրագրողը կը պնդէ թէ պէտք է Թուրքիա միջնորդի դերէն հրաժարելով գործնական դիրք բռնէ։

Թերթը կը հրապարակէ նաեւ պատմական վաւերաթուղթ մը զոր կը ներկայացնէ որպէս Աթաթիւրքի կողմէ Քարապէքիրի ղրկուած ծածկագիր մը ուր ըսուած է. «յարգելով ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը, պէտք է Ադրբեջանի կցուին Ղարաբաղն ու այն վայրերը ուր Թուրքերը մեծամասնութիւն են»։

«Հիւրրիյէթ»ի մէկ լուրին համաձայն, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարած է թէ Թուրքիոյ օդային տարածքէն դէպի Կովկաս անցքի իրաւունք խնդրող օդանաւերուն ուղղակի անցքի իրաւունք պիտի տրուի այն պայմանով որ Թրքական օդակայաններէն մէկը էջք կատարեն, որպէսզի կարելի ըլլայ ստուգել անոնց բեռը. այս որոշումը տրուած է յարգելու համար Փրակայի ժողովին վճիռը որ զէնք ու զինամթերքի արգելք կը դնէր Հայաստանի ու Ազրպէյճանի։ Թուրքիա այս քայլով կ'ուզէ ապացուցել տալ հաշտարար լուծումի կողմնակից իր կեցուածքին։

**

Նիւթին մասին ամէնէն ուշագրաւ գրութիւնը «Սապահ»ի մէջ ստորագրուած է Մ. Ալի Պիրանտի կողմէ։ Ան երկու հաւանականութեան վրայ կը ծանրանայ. առաջինը այն է որ Հայերը Ղարաբաղի Թրքական բոլոր գիւղերը ջնջելու նպատակով կը սաստկացնեն իրենց յարձակումները ու պատահարները կոտորածի կը վերածուին։ Այս կացութիւնը Ազրպէյճանը կը պարտաւորէ ամբողջական պատերազմ յայտարարելու Հայաստանի։ Հայերը որոնք աւելի նեցուկ ու զէնք կրնան ձեռք ձգել, աւելի լաւ դիրք կ'ունենան Ազերիներու դէմ։

Երկրորդ վարկածը կերպով մը կը շարունակէ առաջին հաւանականութեամբ ըսուածը. Հայերը կանգ չառնելով կը քալեն նաեւ Նախիջեւանի վրայ ու կը պաշարեն այս շրջանը որ կը գտնուի հայկական հողերուն միջեւ։ Նման կացութիւն մը Նախիջեւանը պիտի մղէ Թուրքիայէն օժանդակութիւն ուզելու, նոյնիսկ կրնայ միացումի պահանջք ներկայացնել։ Պիրանտի համաձայն Անգարա նման պայմաններու մէջ չի կրնար իրենց ճակատագրին հետ գլուխ գլխի ձգել Ազերիները ու «ոչ» պատասխանել անոնց դիմումին։

Պիրանտ գրելէ ետք թէ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնն ու Սպայակոյտը ներկայիս կ'աղօթեն որ այս հաւանականութիւնները չիրականանան, գրութիւնը կ'աւարտէ հետեւեալ տողերով.

«Հայաստան եթէ Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւն ընել կը փափաքի, յստակօրէն պէտք է գիտնայ թէ ատիկա կարգ մը պայմաններ ունի, որոնց գլխաւորն է խուսափիլ շրջանին մէջ անկայուն վիճակ ստեղծելիք ձեռնարկներէ»։

Ուշագրաւ չէ՞ Պիրանտի գծած հաւանականութիւններուն ու Թրքական Արտաքին նախարարութեան նկատառումներուն նմանութիւնը...։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ՝ Ռ. ՎԻԿՈՒՐՈՒԻ ԴԱՏԸ ԺԱՆ ՔԷՀԱՅԵԱՆԻ ԴԷՄ

Ինչպէս նախատեսուած էր, Մարտ 3-ին, Մարսէյլի Արդարութեան Պալատի 8-րդ Սենեակը եղաւ եզակի դատի մը թատերաբեմ։

Մարսէյլի քաղաքապետ Ռոպէր Վիկուրու դատ բացած էր Ժան Քէհայեանի դէմ որ «Լը Մերիտիոնալ» օրաթերթի 1991, Հոկտեմբեր 5-ի թիւին մէջ յայտարարութիւն մը ըրած էր Գիւմրիի ֆրանսական թեքումով դպրոցին շինութեան շուրջ, մեղադրելով քաղաքապետը որ խոստումը չէր յարգած (տե՛ս «Յառաջ»ի 1991, Դեկտեմբեր 27-ի թիւ)։ Ժան Քէհայեան ըսած էր՝ «...Je suis scandalisé, ulcéré devant le comportement honteux de P. R. Vigouroux ... Il avait pris l'engagement de construire une école à Leninakan. Cette promesse n'a jamais été tenue...»։

Դատարանի նախագահուհին յիշեցուց եղելութիւնները եւ ամբաստանեալը հաստատեց իր արտասանած խօսքերը։

Ապա, յաջորդաբար խօսք տրուեցաւ Ժան Քէհայեանին որ նախ ցաւ յայտնեց թէ երբ երկրի մը մէջ ժողովուրդ մը կը տառապի, հոս բառերու շուրջ վէճ կ'ըլլայ։ Խօսեցաւ իր կատարած յաջորդական օգնութեան գործողութիւններուն շուրջ եւ բացատրեց թէ հոգեկան ինչ վիճակի մէջ էր, Հայաստանէն հազիւ վերադարձած, երբ ըրած էր խնդրոյ առարկայ յայտարարութիւնը։ Յետոյ, դատարանը լսեց ամբաստանեալ կողմի վկաները. «Լա Քրուա» թերթի խմբագիր Նոէլ Քոփէն որու վկայութիւնը այլապէս տպաւորիչ էր, Կարպիս Յարութիւնեան եւ Հուրի Վարժապետեան։ Քաղաքապետին փաստաբանը՝ Մէթր Մալէնքոնի կանգ առաւ «ամօթալի վերաբերմունք» բառերուն վրայ որ գտաւ վարկաբեկիչ, վիրաւորական եւ նախատելի իր յաճախորդին համար։ Մէթր Ալէկրինի, Ժան Քէհայեանի փաստաբանը, իր պաշտպանողական ճառին մէջ ծանրացաւ Ժան Քէհայեանի սրտի խօսքերուն վրայ եւ ոչ պահանջատէրի։ Իսկ, «Լը Մերիտիոնալ» օրաթերթի փաստաբանը Մէթր Ֆրէսինէ բոլորովին մոլորուած էր։

Վճիռը պիտի արձակուի Ապրիլ 7-ին։

Դատը տեղի ունեցաւ շատ հանդարտ մթնոլորտի մը մէջ։ Ոչ մէկ անտեղի խօսք։ Ոչ մէկ գրգռութիւն։ Իւրաքանչիւր կողմ միշտ միւսը յարգեց։ Խօսուեցաւ լայնօրէն Հայերու եւ Հայաստանի մասին, միշտ մեծ ակնածանքով, երբեմն հիացումով իսկ։

Խորքին մէջ, Ֆրանսայի եւ իր կառավարութեան դատն էր որ իր հաշւոյն չառաւ Գիւմրիի ֆրանսական թեքումով դպրոցի վերակառուցումը, ինչպէս ըրին Անգլիացիք, եւ Նոէլ Քոփէնի հետեւեալ յայտարարութիւնը ամէն ինչ կը բացատրէ. «Ինքզինքս Հայերուն մօտ կը զգամ. զայրոյթս կը պոռամ որպէս Ֆրանսացի, որ չկրցանք համեստ դպրոց մը տալ դժոխքէն վերադարձած մանուկներուն, որոնք այսօր ոչ միայն կը մսին այլ տաք ապուր մը նոյնիսկ չունին»։

Եթէ, այս դատը շարժում մը ստեղծէ դպրոցի շինութեան համար, բոլոր կողմերն ալ շահած կ'ըլլան։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ–ի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն պիտի կատարուի։

Կիրակի, Մարտ 8, Արտաքսման Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 15, Անառակի Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 22, Տնտեսի Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 29, Դատաւորի Կիրակին
Կիրակի, Ապրիլ 5, Գալստեան Կիրակին

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը 7–ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին.

Ուրբաթ, Մարտ 6
Ալֆորվիլ
Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 13
Առնուվիլ – Լէ – Կոնէս
Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 20
Իսի – Լէ – Մուլինօ
Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 27
Շավիլ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15.30–ին, բարեկենդանի տօնահանդէս կազմակերպուած է Տէսինի Կ. Խաչի եւ Տէսինի Մշակոյթի Տան Միօրեայ դպրոցի կողմէ, բոլոր մանուկները հրաւիրուած են։

Լաւագոյն 3 ծպտուած մանուկները կը վարձատրուին։ Օրուան յայտագիրը դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, խմբական երգերով, հայկական առասպելներու ներկայացումով, եւ սահիկներու ցուցադրութեամբ, յայտագրէն վերջ հիւրասիրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Ա. Ջամալեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է.– Ընկերուհի Շաքէ Թաշճեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պառաւեան 250 Ֆր., Տիկին Արաքսի Մինասեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վարդան Նաճարեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Դարբինեան 100 Ֆր.։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ
ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ
ՀԵՏ

«Կայք» - 2ի հրատարակութեան առթիւ

Կը մասնակցին՝
ՎԻՐԺԻՆԻ - ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ   ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԷՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 8, ժամը 17-ին
Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° Courcelles

–Մուտքը ազատ է–

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935   SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 6

VENDREDI
6 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.749 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.749

ԱՐՑԱԽ

ՃԱԽՃԱԽՈՒԱԾ ԹՈՒԱՆԻՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ՝ 16 ՄԵՌԵԱԼ, 38 ՎԻՐԱՒՈՐ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԱԼ ՄԱԿ-Ի ՈՒԺԵՐ Կ'ՈՒԶԷ, ԲԱՅՑ ՈՉ՝ ՂԱՐԱԲԱՂ

366-ՐԴ ԶՕՐԱԲԱԺԻՆԸ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ

Քեալբաջարի շրջանը ագերի գնդակներէ ջախջախուած Մի -- 26 Թուանին զոհերու թիւը աւելի մեծ է, դժբախտաբար, քան՝ ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը, նոր դիակներ գտնուած ըլլալով բեկորներու տակ։ Հինդշաբթի, Մարտ 5-ին, կը հաստատուէր որ 16 մեռեալ կայ եւ 38 վիրաւոր, որոնց մէկ մասը ծանր վիճակի մէջ։ Ընդհանուր ձեւով Շահումեանի Վերիշէն գիւղի բնակիչներ էին, ոմանք հիւանդ որոնք Երեւան կը փոխադրուէին։ Ներկայիս 16 դիակները Երեւան են, բայց, ընտանիքները կ'ուզեն որ անոնք թաղուին իրենց բնակավայրը, Շահումեան, ինչ որ կարելի ալ չէ այս օրերուն, օդը չատ գէշ ըլլալով (ձիւն, մշուշ, եւայլն) օդային եւ որեւէ այլ երթեւեկի համար։

-- Ազրպէջանցիները կը շարունակեն իրենց յարձակումները։ Մարտ 4-ին Կիչանի վրայ եղած յարձակումը ետ մղուած է, կրակոցներ եղած են նաեւ Քարինտակ։

-- Կրկին ու կրկին կը խօսուի հարիւրաւոր ագերի զոհերու մասին, եւ անշուշտ Պաքուի համար չահագործման փառաւոր աղբիւր է, այս օրերուն, ներքին եւ մանաւանդ արտաքին ճակատի վրայ։

Ի դէպ, հեռատեսիլը 5-րդ կայանի լրագրողուհին՝ Ֆլորանս Տաւիտ, որ լաւատեղեակ անձ մըն է հարցին եւ շրջանին, Մարտ 4-ին կը վերադառնար Ստեփանակերտէն եւ նոյն իրիկունն իսկ, ժամը 20-ի լուրերու «բացումը» կատարուեցաւ Ղարաբաղի նկարներով, ապա իր վկայութեամբ։ Մեռեալները շատ են, ինք ալ գլխատուած Հայու մը դիակը տեսած է եւ դեռ ինչե՛ր։ Այս օրերուն, յաջորդաբար պիտի բերէ իր վկայութիւնները եւ հաւանական է որ աւելի երկար ալ անդրադարձ մը ըլլայ Կիրակի իրիկուն, ժամը 20-ի շուրջ։

Նախապատմէս արդէն, ինչպէս կը հաղորդէ «Արմէնփրէս», Ֆլորանս Տաւիտ ականատես եղած է -- Մարտ 1-ին -- Իրանի կարմիր Մահիկի նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցած Հայերու եւ Ազրպէջանցիներու գլխակներու փոխանակութեան։ Դաշտը կային հարիւրաւոր դիակներ, Հայ եւ Ազերի, զոհ գացած զանազան շրջաններու, զանազան տեղեր, եւ նկատած է այդ պահուն որ ագերի թուանէ մը, ուր կան նաեւ օտար թղթակիցներ, դիակներու նկարահանումը կ'ըլլայ, ու յետագային կը ներկայացուի որպէս միայն Ազերի մեռեալներ։ Ամէն պարագայի մէջ, որեւէ պատերազմի, այլ մանաւանդ նման կռիւներու ընթացքին չեն կրնար զոհեր չըլլալ, նաեւ դժբախտաբար խաղաղ բնակչութեան մօտ եւ չորս տարի է Ղարաբաղի թէ հայաբնակ գիւղերու Հայերը, ներառեալ կին, ծեր թէ մանուկ բաւական զոհ տուին եւ դեռ կուտան, այնպէս որ ազրպէջանական այս չահագործումները աւելի քան անտեղի են։

Փարիզեան օրաթերթերը Մարտ 5-ին կ'արձագանգէին բնակչութիւններու ապարդ ողբերգութեան։ Ռոյթըրի թէ Ա.Ֆ.Փ.-ի լուրերը կը հաղորդէր «Ֆիկառօ»։ Վազգէն Սարգսեան մանրամասնութիւններ կուտար ագերի կրակոցի զոհ գացած թուանին մասին, ճշդելով որ անոր վրայ կրակ բացուած է ցամաքէն Սու -- Խօ հեռավար հրթիռով մը։ Առանց սահմանի բժիշկներու խումբերը յաւելեալ օգնութիւն կ'ուզեն երկու կողմերուն համար ալ։ Կ'ըսուի թէ ներկայիս (Պրիւսէլի ներկայացուցիչներու համաձայն) 35 հազար ագերի դէպի Պաքու կը փախին։

-- Ազրպէջանի Արտաքին նախարարը մամուլի ասուլիս մը տուած է Նիւ -- Եորք եւ յայտնած թէ կողմնակից են կապոյտ սաղաւարտաւորներու առաքման եւ թէ այդ առընչութեամբ դիմում պիտի ներկայացնէ Ապահովութեան Խորհուրդին։ Այս կէտը, ըսած է նաեւ, մաս կը կազմէ երեք հանգրուաններէ բաղկացած ագերի ծրագրի մը, լուծելու համար Ղարաբաղի հարցը։ Նախարարը ճշդած է որ այդ ծրագիրը պիտի ներկայացուի ՄԱԿ-ին անմիջապէս որ Ազրպէջանի ներկայացուցիչը նշանակուի։

Ի դէպ, մինչ արեւմտեան թերթերը դրական կը գտնեն Պաքուի նախարարին այս դիրքաւորումը, անհրաժեշտ է ճշդել որ նորութիւն չկայ, որովհետեւ Ազրպէջան այդ «երրորդ» ուժերը կ'ուզէ որ տեղաւորուին Ազրպէջանի եւ Հայաստանի սահմաններուն, ոչ երբե՛ք Ղարաբաղ, ինչ որ հայկական պահանջն է։ Այլ խօսքով այս առաջարկը կը յիշեցնէ Գորբաչովի երբեմնի ծրագիրը։

-- Միւս կողմէ խաղաղութեան կոչերը կը բազմանան։ Ելցին կրկին հրաւիրած է Հայ եւ Ազերի որ վերջ տան կռիւներուն, նախագահներուն կը թելադրէ իմաստութիւն ցոյց տալ եւ խօսիլ։ Աւելցուցած է թէ Ռուսաստան նոր առաքելութեան մը պիտի ձեռնարկէ «խաղաղութեան հաստատման համար Կովկասի այդ շրջանը»։ Նման նախաձեռնութիւն մըն ալ ստանձնած է Ղազախստանի նախագահը՝ Նազարբայեւ։ Ծրագիր մըն ալ ինք ունի, որ անմիջական 4 միջոցներ կը նախատեսէ .-- Ա) ՀԱՊ-ի պետական ղեկավարներու հրաբադադարի կոչ։ Բ) Առժամեայ առկախում ՀԱՊ-ի բոլոր երկիրներուն մէջ, ազգային բանակ ստեղծելու մտադրութեան։ Գ) Միջակայ (էնթէռփոզիսիոն) յատուկ ուժերու ստեղծում, որոնց պաշտօնը պիտի ըլլայ պահպանել խաղաղութիւնը շրջանին մէջ եւ որ ենթակայ պիտի ըլլայ ՀԱՊ-ի Խորհուրդին։ Դ) Հուսկ՝ զօրավիդ ըլլալ Սէ -- ԷՍ -- Սէ -- Ը-ի խաղաղութեան ջանքերուն եւ հաստատումը տեղւոյն վրայ ՀԱՊ-ի միջնորդներու խումբերու։

Ինչպէս կը տեսնուի 3, 4, 5 կէտերէ բաղկացած ծրագրերը չեն պակսիր, մինչ հարցը լուծելու համար, հիմնովին, կը բաւէ ՄԷԿ ԿԷՏ, միայն ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ԿԷՏ, ինքնորոշման իրաւունքը ճանչնալ Ղարաբաղի ժողովուրդին, ճանչնալ հռչակուած անկախ Հանրապետութիւնը եւ այս միակ կէտը միւս բոլորը աւելորդ կը դարձնէ։

**
*

-- 366-րդ բանակը բոլորովին քաշուած է այլեւս։ Կը թուի որ, գոնէ այդպէս «հաւկցուց» նաեւ Ֆլորանս Տավիտ զէնք ու զինամթերք ձգած է։

**
*

Ազնաւուրի ի պատիւ տրուած ճաշին ընթացքին (Զորեքշաբթի իրիկուն, Մարտ 4), Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան յայտնած է թէ Ազնաւուր այլեւս «Շրջուն դեսպանն է Հայաստանի» աշխարհի ամէն կողմերը։

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՓԵՏ. 29 / ՄԱՐՏ 3)

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ՝ «ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՈՒՆԻ ԻՆՔՆՈՐՈՇՈՒԵԼՈՒ»

Էլէնա Պոնէր «Լիպրվէ Նովինի» չեխ թերթին տուած իր հարցազրոյցի ժամանակ անգամ մը եւս կրկնած է իր համոզումներն ու տեսակէտները Լեռնային Ղարաբաղի հարցին մասին։ Ան չեշտած է մանաւանդ կնճիռին լուծում մը գտնելու համար հարցը միջազգայնացնելու անհրաժեշտութիւնը նաեւ Ղարաբաղի բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքը։ Էլէնա Պոնէր, անդրադառնալով Մոսկուայի հայ -- ազրպէջանական բանակցութեանց անընդունելի որակած է այն պարագան, որ բուն չահագրգռուած տարրը՝ Ղարաբաղը չմասնակցի։ Ծգնաժամէն դուրս գալու ուղիներ որոնելով, Էլէնա Պոնէր կ'առաջարկէ անմիջապէս դադրեցնել ընդհարումները, ազատել երկու կողմերու գերիները, վերաբանալ ճամբաները, յարմար պայմաններ հաստատելով մարդասիրական օգնութեան ազատ, անարգել աշխատանքը ապահովել, որ ընդգրկէ առանց խտրութեան ամբողջ բնակչութիւնը։ Իր կարծիքով Հայաստան կրկին պէտք է յայտարարէ որ հողային պահանջք չունի, սակայն միւս կողմէն ալ պէտք է ճանչցուին Արցախի հանրաքուէի արդիւնքները։ Էլէնա Պոնէր հարցազրոյցի վերջաւորութեան ըսած է թէ մարտական գործողութիւններու մէջ «Հայերը կը յաղթեն» եւ թէ հայկական կողմի կռուողները միայն ու միայն տեղացիներ են որոնք կը կռուին «կամ յաղթել եւ ապրիլ այդ հողի վրայ, կամ մեռնիլ» նշանաբանով։ Հայաստան չի մասնակցիր մարտական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ընտրապայքարի գլխաւոր, եթէ ոչ միակ նիւթը կը մնայ Լը Փէն, որու հանրաժողովներն ալ կ'արգիլուին զանազան քաղաքներու մէջ, յանուն հանրային կարգուկանոնի պահպանման։ Այս արգելքները տարակարծութիւններու դուռ բացած են նոյնիսկ ընկերվարական շարքերու մէջ, ուր ոմանք չեն կրնար ընդունիլ որ արտօնուած կուսակցութիւն մը չկարենայ ազատօրէն տանիլ իր ընտրապայքարը դեմոկրատ երկրի մը մէջ։ Ներքին նախարարն իսկ յայտարարեց թէ արգելքները միայն բացառիկ պայմաններու տակ կրնան ըլլալ, ամէն ջանք պէտք է թափուի, որպէսզի Ազգ. Ճակատի հաւաքոյթները տեղի ունենան։ Էտիթ Քրէսոն, ինչպէս ուրիշներ, ընտրական իր շրջապտոյտը շարունակելով, (հիւսիսային Ֆրանսա) կրկին ծանրացած է Լը Փէնի վրայ, մինչ ժողովուրդը կ'ակնկալէ որ գործազրկութեան, արուարձաններու, գաղթողներու, ապահովութեան եւ այլ հարցեր ծեծուին ու լուծումներ նախատեսուին։ «Ֆիկառօ»ի մէջ, Փաթրիք Տէվէճեան ալ պատասխանելով իրեն եղած հարցումներուն Լը Փէնի հաւաքոյթներու մասին, կ'ըսէ թէ (Մարտ 5) կարելի չէ մերժել հանրաժողովի մը գումարումը։ Պերնար Թափի ալ խոստովանեցաւ թէ սխալ ընտրապայքար տարած է կարծելով թէ կը բաւէր որ հրապարակ իջնէ եւ ամէն մարդ զինքը պիտի նախընտրէ Լը Փէնէն կամ Կոտէնէն։

ԶՈՆԿՈՒԼՏԱՔԻ հանքային շրջանը, Թուրքիոյ հանքին պայթումը անգամ մը եւս աղէտալի եղած է եւ հակառակ բոլոր ջանքերուն մեռեալներու առաջին հաշուեկշիռէ մը ետք, որ 80-ի հասած էր, 24 ժամ ետք հաստատուած է թէ կարելի չէ եղած փրկել հանքը մնացած 400-ի հասնող բանուորներ։ Մարտ 5-ին Հինգշաբթի առաւօտ, 138 դիակ կար, 100-է աւելի վիրաւոր եւ 300 հանքագործներ կը մնային հանքին խորը եւ այլեւս յայտնի էր թէ կարելի չէր փրկել։ Զոհերու ընդհանուր թիւը 500-ը կ'անցնի։

ԱԼԺԷՐԻ վարչական դատարանը լուծումը հռչակեց ՖԻՍ-ին (Իսլամական Փրկութեան Ճակատ), ինչ որ մահմետական շարժումին -- եւ նոյնիսկ աշխարհական կարգ մը պարագլուխներու -- համար ապօրինի է եւ վճռած է վերաքննութեան դիմել։ Որքան ալ տրամաբանական թուի նման որոշումը, որ հետեւանք է Յունուար 11-ի ընտրութեանց ջնջումին եւ նախագահ Շատլիի հրաժարման, կը թուի որ ժողովրդավարութիւնը փրկելու համար հակաժողովրդավար կարգադրութիւնները քիչ մը հակասական կրնան թուիլ։ ՖԻՍ-ը 29 ամիս է գոյութիւն ունէր։ Կառավարութիւնը կ'ընդունի որ ներկայիս 6000 բանտարկեալ կայ (ՖԻՍ-էն) մինչ Իսլամական Ճակատը երեսուն հազարի թիւ կուտայ։

«ՔՐՏԱԿԱՆ ԴԱՏԸ ՆՈՒԻՐԱԿԱՆ Է» յայտարարած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը՝ Ռոլան Տիւմա ընդունելով քիւրտ պարագլուխը՝ Մասուտ Պարզանի (ղեկավար Քիւրտիստանի Դեմոկրատ կուսակցութեան), որ Փարիզ է քանի մը օրէ։ Ֆրանսա պիտի շարունակէ պաշտպանել Քիւրտերու դատը միջազգային բոլոր ատեաններուն առջեւ։ Պարզանի յայտարարած է թէ երեսփոխանական ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան իրաքեան Քիւրտիստան, Ապրիլին։ Ինք նպատակ ունի է «Ինքնավար Քիւրտիստանի մը ստեղծման Դեմոկրատ Իրաքի մը շրջանակին մէջ»։

ՌԱՄԱԶԱՆԻ պահքի ամիսը սկսաւ Մարտ 5-ին, Ծոցի, Մաղրէպի եւ մահմետական այլ երկիրներու մէջ։ Այս ամիսը կ'ոգեկոչէ Ղուրանին յայտնութիւնը Մոհամետի։ Հաւատացեալները պէտք չէ ուտեն, խմեն, ծխեն արեւածագէն արեւամուտ եւ սեռային յարաբերութիւն ունենան։ Ծոցի երկիրներու մէջ, բանտարկութեան պատիժներ կան այս կանոնները խախտողներուն։

ՅԱԿՈԲ ՄԵՂԱՊԱՐՏԻ ՄԵԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ 480 ՏԱՐԻՆ

1512 - 13 թուականներին Հայոց հողի վրայ սկսուեց մի ահեղ պատերազմ: Միմեանց դէմ դաժանօրէն կռւում էին Հայաստանն իրար մէջ բաժանած Պարսկաստանն ու Թուրքիան: Դա «այրուած հողի» պատերազմ էր, որ տեւեց շուրջ 100 տարի: Աւերւում էր, մոխրանում Հայոց երկիրը: Հայ ժողովուրդը ահաւոր զրկանքների մէջ էր՝ աւեր, սով, համաճարակներ, գաղթականութիւն: Այդ պատերազմի վերջերում էր, որ Հայաստանի բնակչութեան հսկայական զանգուածներ տեղահանուեցին իրենց բնօրրանից եւ քշուեցին Պարսկաստանի խորքերը:

Ամլացել էր Հայոց մշակոյթը, շատ էր աղքատացել հայ մատենագրութիւնը: Եւ յանկարծ այդ սարսափելի պատերազմի սկզբի տարիներին ծագում է հայկական տպագրութիւնը, որ առաջինն էր հարաւ-արեւմտեան Ասիայի բոլոր ժողովուրդների մէջ:

16-րդ դարի սկզբներին, երբ Հայաստանը տրորւում եւ աւերւում էր պարսկա-թուրքական պատերազմից, հեռաւոր Վենետիկի Հանրապետութիւնում խաղաղութիւն էր ու բարգաւաճում: Վենետիկն իր ծաղկման գագաթնակէտին էր: Ադրիատիկի այդ գեղեցկուհին Եւրոպայում անմրցակից էր իր ճարտարապետութեամբ ու կերպարուեստով: Հրաշալի կոթողներն արդէն զարդարում էին քաղաքը վերից վար հատող Մեծ ջրանցքը: Վեր էին խոյանում Սուրբ Մարկոսի հընգագմբէթ տաճարը համանուն հրապարակում, Ս. Յովհաննէսի եւ Ս. Պօղոսի տաճարն ու Տոժերի հռչակաւոր պալատը: Դա այն ժամանակ էր, երբ Վենետիկում հանճարեղ Ճորճոնէն իր լաւագոյն գեղանկարներն էր ստեղծում, իսկ նրա լաւագոյն աշակերտը՝ անզուգական Թիցիանօն ճանաչում էր գտնում ամբողջ Իտալիայում: Վենետիկը դարձել էր նաեւ աշխարհի տպագրական մեծագոյն կենտրոնը իր 250 տպարաններով:

Ճիշդ այդ ժամանակ էր, որ Վենետիկի փողոց-ջրանցքների կողերում, հրապարակների վրայ տեղացիների մէջ տարբերւում էր հայ հոգեւորականի հագուստով մի համեստ քահանայ՝ Տէր Յակոբը: Այդ ժամանակ կար նաեւ Մարկո Ծիանի Իտալացու կտակով հիմնուած Հայոց տունը, որտեղ ապաստան էին գտնում հայ պանդուխտները: Հայերը յարգուած էին, դեռեւս պահպանւում էին Կիլիկիայի Հայոց Թագաւորութեան եւ Վենետիկի Հանրապետութեան բարեկամական կապերի աւանդները:

Յակոբը Հայաստանից գալով Վենետիկ՝ իր հետ բերել էր հայերէն ձեռագիր մատեաններ: Նա ջանքեր էր թափում դրանք տպագրելու համար:

Յիշենք, որ տպագրութեան երկու տեսակ է եղել. մէկը, որ հնագոյնն է՝ փորագրութեան դրոշմումը: Տախտակի, մետաղի կամ քարի վրայ փորագրւում էին տառեր, պատկերներ եւ դրոշմւում կաւի, պապիրուսի, մագաղաթի, աւելի ուշ՝ թղթի վրայ: Սա իսկական իմաստով տպագրութիւն չէ: Իսկական տպագրութիւնն այն է, որը կատարւում է տպատառերի կամ տպատողերի շարուածքով: Այն սկիզբ է առել Չինաստանում 11-րդ դարում, նրա գաղափարը եւ տպագրուած գրքերը Եւրոպա են բերուել 14-րդ դարում Մարքօ Փոլոյի եւ Անտոն Հայկազունի (ազգութեամբ հայ) կողմից: 15-րդ դարի կէսերին Եւրոպայի մի շարք քաղաքներում սկսեցին գրքեր տպագրել: Ճարտարարուեստի տեսակէտից ամենակատարեալը գերմանացի Եոհան Կիւթէնպէրկի տպագրութիւնն էր, որը եւ տարածուեց ամբողջ աշխարհում:

1480 թուականին Գերմանիայի Մայնց քաղաքում տպագրուել է մի գիրք, որի մէջ կայ հայկական այբուբենը՝ փորագրուած փայտից դրոշմուած: Սա շատ կարեւոր երեւոյթ է հայ մշակոյթի պատմութեան մէջ, բայց իսկական իմաստով տպագրութիւն չէ: Հայոց իսկական, շարուած տառերով կատարուած առաջին տպագրութիւնը 1512 - 13 թուականներին իրականացրել է վերը յիշուած Տէր Յակոբը, որ հիմա յայտնի է Յակոբ Մեղապարտ անունով:

Յակոբը նախ գործակցում էր մի Իտալացու հետ՝ Դեմոկրիտօ Թերրաչինա անունով: Սա 1498 թ. դիմել է Վենետիկի տոժին՝ խնդրելով իրեն արտօնութիւն տալ արեւելեան լեզուներով՝ հայերէն, արաբերէն, ասորերէն, հնդկերէն եւ բերբերերէն գրքեր տպագրել: Եւ ստացել է այդ արտօնութիւնը: Իտալացի գործատիրոջը պէտք էին արեւելեան յիշեալ լեզուների գիտակներ: Ահա Տէր Յակոբը նրա հետ սկսում է գործակցել որպէս հայերէնի գիտակ եւ հայերէն ձեռագրեր ունեցող: Հաւանական է նաեւ, որ հէնց Յակոբն է Թերրաչինային գլխի գցել հայերէն գրքեր տպագրելու շահաւէտութիւնը: Եղած փաստաթղթերը վկայում են, որ Թերրաչինան բաւական ծախս է արել արեւելեան լեզուներով գրքեր տպագրելու համար, բայց վախճանուել է նախքան տպարան հիմնելը եւ որեւէ գիրք հրատարակելը: Իրօք, Թերրաչինայի անունով որեւէ լեզուով գիրք Վենետիկում հրատարակուած չըկայ:

Յակոբի տպագրած գրքերի որոշ տուեալներ վկայում են, որ Թերրաչինայի մահից յետոյ Յակոբի Հռոմի պապից եւ Վենետիկի տոժ Լէոնարտօ Լորետանոյից հայերէն գրքեր տպագրելու իրաւունք է ստացել եւ հաւանաբար, հայ վաճառականներից՝ դրամ ու Վենետիկի գրաձուլիչ մի վարպետի հայերէն տպատառեր պատրաստելու պատուէր է տուել: Իմանալով, որ Հայաստանում տպագիր գրքերն անսովոր են եւ նրանց նկատմամբ կարող է նախապաշարում լինել, Յակոբը պատուիրում է ձեռագրանման (բոլորագիր կոչուող) տպատառեր, ընդ որում միեւնոյն տառից պատուիրում է մի քանի հատ՝ ձեւով փոքր-ինչ միմեանցից տարբեր, որպէսզի տպուած էջերը ճիշդ ձեռագրի նմանուեն: Պատուիրում է նաեւ բոլորագիր գլխատառեր եւ մի շարք զարդագրեր, չորս քառանկիւնի զարդ, եւ վերնախորագրերի ժապաւէնաձեւ զարդեր: Ապա վենետիկեան մի տպարանից վերցնում է (կամ գնում) պատկերների տպատախտակներ, այդ թւում «Այցելութիւն հիւանդին» պատկերը եւ Հռոմի պապի դիմանկարը: Վերջինս Յակոբի տպագրած առաջին գրքի մէջ պէտք է վըկայէր Պապից ստացած տպագրական իրաւունքի մասին: «Այցելութիւն հիւանդին» նկարի տպատախտակի վրայ Յակոբը փոփոխութիւն է մտցնում՝ կաթոլիկ հոգեւորականներից մէկի գլխին դնելով հայ վարդապետի վեղար եւ դէմքին աւելացնելով մօրուք: Այսինքն՝ պատկերը հայացնում է:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ԾՈՑԸ

Ռոժէր Ժոպ, Պրիւսէլի «Լը Սուար»ի թղթակիցը կը նկարագրէ պարզուած ողբերգութիւնը Ղարաբաղի գիւղերուն մէջ, թերթին Փետրուար 27-ի թիւին մէջ («Յառաջ», Փետրուար 29): Ազգամէջն Շահումեան շատ բան չի փոխուիր ինչ կը վերաբերի մարդ էակին չարչարանքին: Կը փոխուի ազգութիւնը հոն՝ Ազերի, հոն՝ Հայ: Յօդուածին սկիզբը, լաւագոյնս ներկայացնելու համար տեղւոյն մթնոլորտը, կը խօսի Յովհաննէսի մը մասին, ղարաբաղցի տարեց հովիւ մը, որ ձեռքը կ'երկարէ դէպի դաշտին մէկ կէտը, ուր կը սիրէր երթալ, ատենին: Այսօր չի կրնար, հոն կ'ապրի իր լաւագոյն բարեկամներէն մէկը՝ Շէրիֆ, տեղւոյն պահակը: Անձնական ոչ մէկ ոխ զիրենք կը հեռացնէ, բայց ամէն ինչ զիրենք կը բաժնէ: Յովհաննէս Հայ է, Շէրիֆ՝ Ազերի: Ֆիզիքապէս իրարու կը նմանին եւ երկուքն ալ միեւնոյն լեզուն կը խօսին:

Այս պատկերով, արեւմտեան լրագրողը կը փորձէ գաղափար մը տալ անցեալի համակեցութեան եւ այսօրուան վիճակին մասին: Կը սկսի Ազգամէջն տալով այնտեղի հիւանդանոցին պարզած պատկերը: Հոն պառկած վիրաւորները կը խօսին Հայերու մասին, որոնք կրակի տուած են իրենց տուները...: Կ'անցնի Շուշի, հոն ալ կը նկատէ թէ որքան ծանր բնոյթ առած է պատերազմը: Գագաթնակէտին հասած է ատելութիւնը, «Հայերու բնաջնջում» խօսքերը կը կրկնուին: Հսկայ մը կը պոռայ՝ «Turkish people win», (Թուրքերը պիտի յաղթեն): Երբ մութը կը կոխէ, թղթակիցը պէտք է մեկնի, բայց հարկ է պայքարիլ տեղ մը գտնելու համար թռանին մէջ, ուր կը նետեն երկու Հայ գերիներ, բոպիկ, դէմքերը ուռած, վախէն սահմռկած աչքերով: Բնակիչները կ'ուզեն փախչիլ շրջապատուած այս քաղաքէն, կ'աղաչեն, կը պաղատին ուտելիք առաջարկելով տեղի մը փոխարէն: Հայաստանէն փախած Ազերիներ են որոնք հոս կ'ապրին երեք տարիէ:

Պելժիացի թղթակիցը կ'անցնի Հայաստան: Երեւանի օդակայանը խառնիճաղանճ է: Թռանները իրարու կը յաջորդեն: Առանց Սահմանի Բժիշկներու օգնաք կան այլեւս յուսահատած: Օրերէ ի վեր, օրը քանի մը անգամ կը ջանան իրենց բերած դեղերն ու վիրաբուժական գործիքները տեղաւորել թռանի մը մէջ, Ստեփանակերտի համար: «Տասը օրէ, կ'ըսէ բըժիշկներէն մէկը, հոս ենք չորս թոն կազմածով, բայց, զինուորական եւ զինամթերք կը բեռցնեն, անկարելի է դեղ տեղաւորել: Քաղաքայինները նկատի չեն առնուիր: Նոյնն է Ազերիներուն կողմէ»: Պելժիացի բժիշկը այլեւս ճարահատ անգլերէն կը պոռայ -- «if it is not today, it is finished the humanitarian help O.K.?» (այսօր ալ եթէ չըլլայ, վերջն է մարդասիրական օգնութեան, հասկցա՞ք): Վերջապէս դեղերը կը տեղաւորուին: Կը հասնին Շահումեան, թռանը էջք կը կատարէ ֆութպոլի դաշտի մը վրայ: Յանկարծ հրացանի ձայներ, Ազերիները լսած են թռանը ու կը կրակեն: Շահումեանի հիւանդանոցը ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ: Բժշկապետը հրաշքի մը պէս կ'ընդունի դեղերը: Դեռ երէկ թըմրեցնելու համար վոտկա գործածած է վիրաբուժական գործողութեան համար: Երեք բժիշկ մնացած է 125 անկողիննոց հիւանդանոցին համար: Բժիշկներու մեծ մասը Երեւան ապաստանած է: Երեք ծանր վիրաւոր կայ, բայց, ելեկտրական հոսանք չկայ: Երեւանէն եկած մանկաբոյժ մը մեզի այցելել կուտայ անձնակազմէն լքուած հիւանդանոցին մութ անցքերը: Մարդը, որ ծանօթ է այն աւերին զոր գործեց երկրաշարժը մանուկներուն վըրայ, դժուար դէմ կը դնէ ի տես իր ժողովուրդին կրած անվերջանալի աղէտներուն. -- «Կ'ուզեմ հաւատալ, որ Հայերու ցեղասպանութեան պատասխանատուներու զաւակները հասարակաց ոչինչ ունէին իրենց նախնիներուն հետ: Բայց, այսօր, այլեւս չեմ գիտեր ... մեր զաւակներուն կեանքը անվերջանալի ողբերգութի՞ւն մը պիտի ըլլայ: Հայկական ազգային մէջ, միայն դժբախտութի՞ւն կայ...» կ'ըսէ: Պաղ սենեակի մը մէջ, երեք մանուկներ կան, 6 եւ 10 տարեկան, այլեւս գրեթէ չեն խօսիր, մէկը կը թոթովէ:

Յունուարի ռմբակոծութեան վախը կապած է անոնց լեզուն:

Վերջաւորութեան լրագրողը չի ծածկեր որ ցեղասպանութեան կրկնութեան հեռանկարը կը տիրէ ամբողջ Ղարաբաղի մէջ: Երկու կողմերու զինուորականները կ'ըսէ, կը ստիպեն քաղաքայինները որ մնան վտանգին ծոցը: Որովհետեւ հեռանալ գիւղէ մը կը նշանակէ զայն յանձնել թշնամիին: Յետոյ, սինիֆ, զինուորական ղեկավարները կը խոստովանին որ «անկարելի է շահագրգռել զինուորները եթէ գիտնան թէ կիներն ու երախաները ապաստանած են իրենց մայրաքաղաքներուն մէջ»:

Թղթակիցին եզրակացութիւնն այն է որ եթէ միջազգային միջամտութիւն մը ճար չգտնէ, Անդրկովկասը մինչեւ ծայրը կ'երթայ եւ կը դառնայ նոր Եուկոսլաւիա մը, ու վերջին նախադասութեամբ մը կ'ոգեկոչէ յօդուածին սկիզբի Յովհաննէսն ու Շէրիֆը...:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՉԱՔՃԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ

Մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած Յարութիւն Պչաքճեանի մահը ուշ իմացանք Պէյրութ ապրողներս: Կսկծալի կորուստ մը՝ ուշ իմանալն ալ թէ կանուխ. անհաւատալի գոյժ մը:

Իր յիշատակին կ'ուղղենք սա քանի մը ցաւակցական տողերը, տրուած ըլլալով որ վաղամեռիկ երիտասարդը հարազատ մը նկատած էինք իր հետ ունեցած մեր կարճատեւ կապին ընթացքին: Արդարեւ, Պչաքճեան ընտանիքը Փարիզ եկաւ 1976 թուականին, ու տարի ետք, Լիբանանի պատերազմը ազդակը եղաւ որ անոնք վերադառնային Միջին -- Արեւելք, ուր կ'ապրէին, ժամանակ մը Սուրիոյ Հալէպ քաղաքը ու ապա՝ Պէյրութ:

Յարութիւն Պչաքճեան հեզաբարոյ երիտասարդ էր, ազգային մտահոգութիւններով տոգորուող: Իր ուսումն ու կըրթական կազմաւորումը ստացած էր Հալէպի Քարէն Եփփէ Ճեմարանին մէջ, ապա նետուած էր կեանքի ասպարէզ: Կարճ ժամանակ մը եղաւ ուսուցիչ, Հալէպի Ազգային վարժարանի մը մէջ, բայց կեանքին պարտադրանքը զինք տարաւ Լիբանան, ուր հազիւ հինգ տարի մնալէ ետք, Լիբանանի պատերազմին փոթորիկը զինք փոխադրեց Փարիզ:

Վստահ ենք Փարիզահայերու ստուար թիւ մը ճանչցաւ զինք, իր գործը, իր արհեստին բերումով: Ան մնաց հաւատարիմ ընտանեկան սկզբունքներուն եւ մանաւանդ հայկական աւանդութեանց: Պարկեշտ ու խոնարհ երիտասարդն էր, լաւին ձգտող խառնուածքով: Ոչ պոռոտախօս, միշտ լռակեաց: Եւ երբ արտայայտուէր կարծիք մը փոխանցելու համար, իր խօսքը եւ իր նկատողութիւնը կ'ըլլար ճշգրիտ, արդար ու անկողմնակալ:

Սիրեց Հայաստանը, ինչպէս որ պիտի սիրէր իւրաքանչիւր հայրենասէր Հայ, անկեղծութեամբ ու սրտակցութեամբ: Հայրենիք այցելեց, խանդավառուեցաւ հայրենական յաջողութիւններով ու հայ ժողովուրդի ծլարձակումով: Եղաւ մշակոյթի մօտիկ ու յամառ ընթերցող: Ընթերցասիրութեան այս ջերմեռանդութիւնը կուգայ Պչաքճեան ընտանիքին ներքին մթնոլորտէն, մասնաւորապէս, իր եղբօր՝ Մովսէս Պչաքճեան գրագէտին ընթերցողի ախոյեան մը ըլլալու վարակիչ օրինակէն: Բոլոր տեսակի ու գոյնի հայկական թէ արաբատառ անգլիատառ օրաթերթերը, հանդէսները, գրականէն մինչեւ շարժանկարային կամ մարզականն ու գաղափարական գրականութիւնը կը հետաքրքրէր զինք: Թերթի ընթերցումը իր մշակութային սնունդն էր եւ իր բարեկամութիւնը՝ հանրային կեանքին ու ազգային կլիմային հետ:

Ափսոս սակայն, որ կեանքին ծուռ դասաւորումը արգելք եղաւ իր հետ չըլլալու զինք այցելելու իր դաժան հիւանդութեան երկարատեւ տառապանքին ընթացքին:

Ակամայ արձանագրուած այս «պարտազանցութեան» համար անշուշտ ներեց մեր բոլորին սիրելի Յարութը, ազնիւ Յարութը:

Կը յիշեմ իր վերջին այցելութիւնը, Պէյրութ, մեր տունը, երբ նոր վերադարձած էր Հայաստան կատարած այցելութենէն. իր հետ յիշատակի նուէր մը բերած էր երգա -- սկաւառակ մը՝ երկու քաղցր երգերով: Ժողովրդային յուզ-

ՑՈՒՑԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ -- («Յառաջ») -- փետր. 22--ին, ծաղումով Հայ Նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բարեկամականի կոչին պատասխանելով քաղութէն բայց նաեւ տեղական իշխանութիւններէն ներկայացուցիչներ, նախկին Ռազմիկներու Միութիւններու դրօշակակիրներ հաւաքուած էին Պլ. Շառլ Լիլոն, Միսաք Մանուշեանի նուիրուած յուշաքարին առջեւ, ի յիշատակ հայ դիմադրականին եւ իր խումբին, գնդակահարուած 1944 Փետրուար 21--ին Նացիներուն կողմէ:

Վայրկեան մը լռութենէն եւ ծաղկեպսակներու զետեղումէն յետոյ, Կարապետ Տէրտէրեան արտասանեց ճառ մը, որուն մէջ շեշտեց անհրաժեշտութիւնը հաւատարիմ մնալու պատմութեան եւ միշտ յիշելու անոնք որոնք պայքարեցան յանուն ազատութեան եւ վսեմ գաղափարներու համար: Բարեկամականին նախագահը չմոռցաւ յիշատակելու ֆրանսական բանակի հայ զինուորներու եւ կամաւորներու զոհողութիւնը որոնք իրենց արիւնը թափեցին իրենց երկրորդ Հայրենիքին փրկութեան համար:

Ներկայ անձնաւորութիւններու կարգին, յիշեց ի մէջ այլոց, Ժան -- Փիէռ Պէրպէրեան՝ ներկայացուցիչը Շրջանային Խորհուրդի նախագահ՝ Ժ. Գլօտ Կօտէնին, Մ. Սեպասթինիէլի՝ ներկայացուցիչը Պուշ -- Տիւ -- Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի նախագահ՝ Լիւսիէն Վէյկանին, քաղաքապետին ներկայացուցիչը՝ Օպանէլ, ինչպէս նաեւ Մարսէյլի զինուորական -- կառավարիչին եւ ոստիկանութեան պատուիրակութիւնը եւ բազմաթիւ Նախկին Ռազմիկներու Միութիւններ:

Աւելցնենք թէ, հայկական այս արարողութենէն առաջ, համայնավարները զետեղած էին ծաղկեպսակներ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱՐՈՒԻ Մայր Եկեղեցւոյ կից Գասպար Արթին Ամիրա սրահին մէջ, Փետրուար 23--ին, սիրոյ սեղան մը սարքուած է նշելու համար Ս. Խաչ Դպրեվանքի հիմնարկութեան 39--րդ տարեդարձը, աւելի քան 400 հոգիի ներկայութեան: Սիրոյ սեղանին կը նախագահէր Գարեգին Պատրիարք: Բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Զիւլֆիւ Եալըն, ապա բեմը յանձնած է Պ. Նալպանտին: Դպրեվանքին մասին խօսած է խնամակալութեան ատենապետը՝ Անդրանիկ Մուրատ Ճինկէօզ, որ կարդացած է նաեւ մէկուկէս միլիառ Թրք. ոսկիի (մէկուկէս միլիոն ֆրանք) ելմտացոյցը, ուրկէ պարզուած է որ 850 միլիոնի բաց մը կայ: Եթէ 600 միլիոնի եկամուտ մը ապահովուի եւ վրան բարդուին տոկոսները, կարելի կը դառնայ պիւտճէն հաւասարակշռել: Խօսք առած է Դպրեվանքի տնօրէնը՝ Հայկ Նշան: Ցայսօր 1453 աշակերտ անցած են այս կրթարանէն: Ներկայիս 105 մանչ եւ 61 աղջիկ ուսանողներ ուսում կ'առնեն Դպրեվանքը, որոնց կը հսկէ 23 անդամներէ բաղկացած ուսուցչական կազմ մը: Տիկին Յասմիկ Ճինկէօզ ծանրացած է Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան տարած աշխատանքին վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ փակման խօսքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

**

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ Կաթողիկոսարանի մէջ, Յունուար 23--ին տեղի ունեցած է բացումը մը նորակառոյց հիւրանոց -- յարկաբաժինին, հինգ հիւրասենեակներէ բաղկացած այն շինութեան որ կոչուեցաւ Յակոբ Պէյլէրեան: Օրհնութեամբ Գարեգին Բ.ի, Տէր եւ Տիկին Երուանդ Պէյլէրեան կտրած են մուտքի ժապաւէնը եւ ներկաները մուտք գործած են յարկաբաժինէն ներս, պտըտած գեղեցիկ կերպով կահաւորուած սենեակները, որոնք պիտի տրամադրուին կաթողիկոսարան այցելող պաշտօնական հիւրերուն: Բացման արարողութենէն ետք, ներկաները համախմբուած են եպիսկոպոսարանի դահլիճը, ուր Գարեգին Կաթողիկոս արտայայտած է գնահատանքի եւ շնորհակալութեան իր զգացումները:

**

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայ Կաթողիկէ Միութեան Պուրճ -- Համուտի սրահին մէջ, Յունուար 10--ին տեղի ունեցած է յարգանքի հաւաքոյթ մը նուիրուած գաղութին անուէր ու լքեալ ծերունիներուն նախաձեռնութեամբ Լիբանանի հայկական միջ -- բարեսիրական ժողովին: Հաւաքոյթը կը վայելէր երեք յարանուանութեանց պետերու հովանաւորութիւնը: Հաւաքոյթին ներկայ եղան շուրջ 300 ծերունիներ, զանազան կազմակերպութեանց խնամքին յանձնուած 650--ի վրայ:

**

ՏԻԹՐՕՅԹԻ Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ «Լիլըն Առաքելեան» սրահին մէջ, Փետր. 2--ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի մասնաճիւղին եւ Սուրբ Սարգիս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, շահեկան դասախօսութիւն մը տուած է Հայաստանէն հիւրաբար հոն գտնուող բընագէտ՝ Վաչէ Մարտոյեան, նիւթ ունենալով «Հայաստանի բնական հարստութիւնները եւ անոնց օգտագործման եւ զարգացման հնարաւորութիւնները»: Օրուան դասախօսը ներկայացուցած է Անդրանիկ Գարատոլեան, տալով կենսագրական համառօտ տեղեկութիւններ: Դասախօսը նկատել տուած է որ նիւթը շատ ընդարձակ է եւ բազմակողմանի բաժանումներ ունի ու կարելի չէ զայն սպառել մէկ դասախօսութեամբ: Կարելի սահմաններով ամփոփած է:

**

ՆԻՒ -- ՃԸՐԶԻԻ մէջ, Յունուար 18--ին, Ազգային Առաջնորդարանի նախաձեռնութեամբ եւ հովանաւորութեամբ Մեսրոպ Արք.ի տեղի ունեցած է Տիգրանակերտի առհմիկ երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ տիգրանակերտցի ազգայիններէ կազմուած յանձնախումբի մը, ատենապետութեամբ Վահան Տարոյեանի: Արտասանութիւններ եղած են Տիգրանակերտի բարբառով: Երեկոյթը համեմուած է նաեւ ասացուածքներով եւ անեքտոտներով:

Հայաստանի ըմբիշներու յաջողութիւնները. Փարիզ

Ֆրանսայի Ըմբշամարտի Դաշնակցութեան եւ Գրէթէյի ակումբին հրաւէրով Փետրուար 14--է ի վեր Ֆրանսա գտնուող Հայաստանի ըմբշամարտի հաւաքական խումբը լաւ արդիւնքներ ձեռք բերած է, թէ՛ Քառաքասոնի միջազգային մրցաշարքին եւ թէ Գրէթէյի հետ իր ունեցած հանդիպումին:

Քառաքասոնի մէջ մէկ շաբաթ, Ֆրանսայի հաւաքականին հետ, միասնաբար փորձեր կատարելէ յետոյ, Հայաստանի հաւաքականը որուն ամենալաւ մարզիկներէն կէսը մեկնած է Թեհրան մասնակցելու Իսլամական Յեղափոխութեան 13-րդ տարեդարձին նուիրուած մրցաշարքին, մասնակցած է Փետրուար 21 եւ 23--ի միջեւ Քառաքասոնի միջազգային մրցաշարքին, ուրիշ 25 երկիրներու հաւաքականներու կողքին:

Այս մրցաշարքը որ կը նկատուէր լաւ մասնագէտներու վերջին փորձը Պարսելոնայի Ողիմպիական խաղերէն առաջ, ունեցաւ բարձր որակ:

Այսպէս՝ հայրենի ըմբիշներէն -- յունահռոմէական ոճին մէջ, Լեւոն Ճուլֆալաքեան (68 քկ.) հանդիսացաւ 3--րդ, պարտուելով միմիայն Ֆրանսացիէն. իսկ ազատ ոճի մէջ Կարօ Սիմոնեան (57 քկ.) գրաւեց 2--րդ տեղը պարտուելով միմիայն Ամերիկացիէն, ինչպէս նաեւ Ռուբիկ Յարութիւնեան (90 քկ.) որ հանդիսացաւ երրորդ, կրելով մէկ պարտութիւն, դարձեալ Ամերիկացիէն:

Յետոյ Փետրուար 25--ին, Հայաստանի հաւաքականը բարեկամական մրցում մը ունեցաւ, Գրէթէյի արդիական մարզական պալատին մէջ, տեղւոյն ակումբին դէմ, որ այս տարի հանդիսացած է Ֆրանսայի ախոյեան:

Հայաստանի փառքը մեր Հայրենիքին յունկայս ունկնդրութենէն վերջ, հայրենի ըմբիշները շուրջ 20 Հայերու ջերմ քաջալերանքով, լաւ օտար դէմերու, բարձր մակարդակ ցուցադրած են եւ տարած են դժուար, բայց անժխտելի յաղթանակ մը, 7 -- 4 արդիւնքով:

ՇԱՆԹ ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ

կան երգեր էին, որուն յանկերգը կ'աւարտէր սա երկու նախադասութիւններով.

«Արթնում եմ իմ մասին, վատ բան
չխորհես»..:

Ու ամէն անգամ որ, որեւէ տեղ լսէի այդ երգը, Յարութը կը պատկերանար աչքերուս, ու կարծես կ'ըսէր -- «Կանչեցիր դու ինձ, եկայ լուռ սիրով»: Եւ ի վերջոյ, իր ալերը ապրելու թարմ տարիքի մէջ իր հիւանդութիւնն ու չարչարանքը շատ բան խլեցին իրմէ, իր կեանքի իրաւունքէն, ապրելու տենչէն:

Բայց սիրելի Յարութ, հաւատա յաւիտենական կեանքիդ մէջ, թէ ոչ ոք «Քու մասին վատ բան չի խորհիր», քանի որ չի կրնար խորհիլ, քանի որ դուն բոլորին հետ եղար յարգալիր, բարի ու հարազատ բարեկամ:

Մէկ ուրախութիւն կրնայ իբրեւ մխիթարանք սփոփել մեզ սա պահուս, սեղծուած այս չարիքին դիմաց. եղբօրդ՝ Մովսէսին վերջին գիրքին առաջին էջին վրայ արձանագրուած ձօնը, պարզ, բայց գիպուկ, «Եղբօրս»...:

**

Թող կսկիծը հեռանայ հարազատներուն հոգիէն, ու քու ձգած խոր սուգն ու վիշտը փերածուին ամբողջական, անմեռ ու քաղցր յիշատակի, սիրելի ու անմոռանալի Յարութ:

Ու այս քանի մը սրտի խօսքը իբրեւ ուշացած ծաղկեփունջ, թող բուրէ քու թարմ շիրիմիդ վրայ:

Հողը թեթեւ գայ վրադ՝ անմոռաց Յարութ...:

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

Պուրճ Համուտ -- Լիբանան -- փետրուար 26

Տիգրանակերտի աշխարհագրական եւ պատմական կարեւորութիւնը, կենցաղն ու բարքերը սահիկներով ներկայացուցած է Հրանդ Մարգարեան: Քանի մը սերունդ ներկայ եղած են երեկոյթին եւ շատ յուզիչ եղած է տարբեր ժամանակներու եւ փայրերու մէջ ծնած ու մեծցած սերունդներու միասնաբար «կէօվէնտ» պարելը:

Զօրավար Անդրանիկ եւ իր պատերազմները

ՎԱՀԱՆ ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Զանգեզուրցիք կը խոստանան Անդրանիկի, որ իրենք կ'օգնեն, երբ անիկա արշաւէ Շուշիի վրայ:

Զանգեզուրի երիտասարդութիւնը պիտի պաշտպանէր Անդրանիկի թիկունքը կողմոց Մարքիշ բլուրը:

Կռիւով կը հասնի մինչեւ Ապտալլարի կամուրջը: Սա այնքան կարեւոր դիրք է, որ վերցնելէն յետոյ երկրորդ օրը կը հասնի Շուշի: Զանգեզուրի երիտասարդութիւնը չէն յաջողիր Մարքիշը գրաւել, ատոր համար Անդրանիկ կը ղրկէ մի թեւ՝ իր զօրքերէն եւ կը վերցնէ բլուրը:

Անգլիացիք՝ երկու սպայ պատգամաւորներ, կու գան եւ կը դադրեցնեն երկու կողմի թշնամութիւնները:

Անգլիական պատգամաւորութենէն մինչեւ Անդրանիկի Փարիզ հասնիլը զանազան հետաքրքրական դէպքերը ես կը գրեմ ուրիշ առիթով:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ
ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԽՄԵԼՈՒ ՄԱՍԻՆ

Լուրեր են տարածուած, որ Անդրանիկ կը խմէ: Այս լուրերու նպատակն է Անդրանիկի դէմ ստեղծել մաքրակրօնական խաչակրութիւն մը:

Իմ պատմութիւնը լրացնելէ առաջ ես կ'ուզէի երկու խօսք ըսել այս մասին:

Անդրանիկ կը խմէ առատ ու պաղ ջուր, կը խմէ լիմոնատ, կը սիրէ խմել եւ կոնեակ:

Կոնեակը կը խմէ առանց մէզէի՝ քիչ մը շաքար նետելով բերանը ամէն մէկ գաւաթէ յետոյ: Կը խմէ միայն իրիկունները՝ ընթրիքէն առաջ եւ մէկ քանի գաւաթներ: Կը խմէ նաեւ ճակատամարտերու ատեն, երբ շատ ցուրտ է, եւ կռիւը՝ տաք:

Եւ այս առթիւ կը պատմեմ փոքրիկ պատմութիւն մը: Ամերիկացի Կրէնթ անունով մէկը, որ քաղաքային իշխանութեան կողմէ կը ճանչցուէր իբրեւ գինով եւ տունն ու ընտանիքը չհոգացող մարդ, ամերիկեան քաղաքային պատերազմի ատեն կը դիմէ զինուորական իշխանութեան՝ կամաւոր արձանագրուելու համար:

Ամերիկան կը բոլորէր մաքրակրօնութեան շրջանը: Զինուորական իշխանութիւնը կը մերժէ ընդունիլ քաղաքացի Կրէնթը իբրեւ գինով եւ չհոգացող մարդ:

Կը դիմէ երկրորդ եւ երրորդ անգամ՝ եւ կը մերժուի:

Քաղաքացի Կրէնթ կը դիմէ նախագահ Աբրահամ Լինքոլնի:

Լինքոլն կը հրամայէ ընդունիլ:

Կրէնթ կը մտնէ ամերիկեան բանակը, քիչ ատենէն բարձրանալով իր ստորադաս զինուորականի աստիճանէն մինչեւ հիւսիսի բանակին ընդհանուր հրամանատար: Գեներալ Կրէնթի պատմութիւնն է այս:

Գեներալ Կրէնթ, ինչպէս գիտեն պատմութեան տեղեակները, յաղթեց հարաւի յամառ բնակիչներուն եւ Միացեալ - Նահանգներու միութեան խնդիրը լուծուեցաւ: Այսօրուան ամերիկեան միացեալ դրօշակը շատ բան կը պարտի գինով եւ չհոգացող Կրէնթի ռազմագիտական տաղանդին:

Քանի մարդիկ կը մօտենան Նախագահ Լինքոլնին, քսութիւններ ընելու:

Ամէն ազգի մէջ շատ կան պատի քսոցներ:

- Նախագա՛հ, կ'ըսէ անոնցմէ մէկը, - գեներալ Կրէնթը սարսափելի կը խմէ:

-Ի՞նչ կը խմէ, - կը հարցնէ հանդարտութեամբ նախագահը:

- Ուիսքի կը խմէ, - կը պատասխանէ պատի քսոցը:

- Գնա՛ շուտ, - կը պատասխանէ սրախօս նախագահը, - հասկցիր, թէ ուիսքիի ի՞նչ տեսակ կը գործածէ գեներալ Կրէնթը, որպէսզի միւս բոլոր գեներալներուս ալ խմցնեմ, գեներալին քաշած ուիսքիի տեսակը օգտակար պիտի ըլլայ միւսներուն համար:

Պատի քսոցը ուտելով նախագահին ապտակը՝ կը հեռանայ:

Անդրանիկի խմած կենեակի տեսակը, աւա՛ղ, միշտ անծանօթ կը մնայ մեր բոլոր միւս հերոսներու համար:

Այդ կոնեակը կարելի չէ գտնել, որովհետեւ անիկա այդ կոնեակը խմած էր մէյ մը իր երիտասարդութեան ատեն Շապին Գարահիսարի մէջ եւ յետոյ ինք պատրաստած էր աւելի լաւ տեսակը Սասնոյ բարձունքներուն վրայ:

Ո՛չ ոք կրցաւ այդ կոնեակէն ձեռք բերել:

Բնականօրէն մեր մէջ ալ երեւան եկան պատի քսոցներ, որոնք Մուշէն մինչեւ Պոլիս եւ Ամերիկա քսութիւններ ուղեցին ընել՝ թէ.

- Անդրանիկ կը խմէ:

Այո՛, Անդրանիկ կը խմէ:

Ո՛վ որ հերոսացու է, թող գտնէ Անդրանիկի խմած կոնեակի գործատունը:

(Շար. 53 եւ վերջ)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

զործողութիւններուն եւ այս պէտք է գիտնան Արեւմուտքն ու Եւրոպական Խորհուրդի քանադնացութիւնը, աւելցուցած է էլէնա Պոնէր։

պարսկական պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Արտաքին Նախարար Վէլայաթի։ Խօսելով Արցախի մասին, Արտաքին Նախարարը յայտնեց Հայաստանի մտահոգութիւններն ու նաեւ չահագրգռութիւնը, բախումները դադրեցնելու եւ լուծումներ գտնելու մասին։ Պարսիկ Նախարարն ալ յիշեցուց իր այցելութեան բարի նպատակները այս առընչութեամբ։

***

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Փետրուար 27-ին տեղի ունեցած է Մշակոյթի Համազգային Ֆոնտի ստեղծման հիմնադիր ժողովը, մասնակցութեամբ արուեստագէտներու եւ միութեանց ներկայացուցիչներու։ Հիմնադրամի նպատակներն ու խնդիրները պարզած է Վարդգէս Պետրոսեան։ Ֆոնտը նիւթական աջակցութիւն կը բերէ հայ գրողներուն, կերպարուեստագէտներ, թատրոնի, շարժանկարի, հեռատեսիլի գործիչներու աշխատանքներուն, կը կազմակերպէ ցուցահանդէսներ եւ համերգներ։ Ընդունուած է հիմնադրամի կանոնադիրը եւ ընտրուած է վարչական խորհուրդ։ Նախագահ ընտրուած է Վարդգէս Պետրոսեան։ Փետր. 29-ին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է նորաստեղծ Մշակոյթի Համազգային հիմնադրամի նախագահութեան հետ։ Հիմնադրամի նախագահ Վ. Պետրոսեան ծանօթացուցած է իրենց նպատակներն ու ուղղութիւնները։ Զրոյցի մասնակցողներու նկատառումներէն ետք Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ամփոփելով միտքերու փոխանակութեան արդիւնքը, հաւանութիւն տուած է յիշեալ Հիմնադրամի ստեղծման եւ տեղեկացուցած կէս միլիոն ռուբլի աջակցութիւնը, որ կը տրամադրուի Հանրապետութեան Նախագահի ֆոնտէն։ Որոշուած է նաեւ Դիլիջանի մէջ արուեստի եւ մշակոյթի գործիչներու գիտաժողով կազմակերպել։

***

Նոյն օրը Վէլայաթի տեսակցութիւն մըն ալ ունեցած է Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ։ Նախագահը բարձր գնահատած է անոր միջնորդի դեր կատարելու նախաձեռնութիւնը, եւ անդրադարձած է հայեւպարսկական ապագայ համագործակցութեանց հեռանկարներուն։ Վէլայաթի ալ փոխադարձ ջերմ խօսքեր արտասանած եւ ի միջի այլոց ըսած է, թէ Իրան, Հայաստանի համար կը դառնայ աշխարհի հաղորդակցութեան ամէնէն կարճ ճամբան։ Ինչ կը վերաբերի Արցախի, ան անհրաժեշտ նախադրեալ նկատած է հրադադարը, որմէ ետք պէտք է սկսին բանակցութիւններ։ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ալ յայտնած է անոր միտքերուն իր եւ Հայաստանի համախոհութիւնը եւ չեչտած պարսիկ դէտերու անհրաժեշտութիւնը Արցախի մէջ։ Վէլայաթի Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին հաղորդած է նաեւ Իրան այցելելու Ռաֆսանճանիի հրաւէրը. Հանդիպումին մասնակցած է նաեւ Րաֆֆի Յովհաննէսեան եւ այլ պաշտօնական անձեր։ Տրուած է մամուլի ասուլիս մը։

***

ՎԷԼԱՅԱԹԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Փետրուար 28-ին Արտաքին Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան ընդունեցաւ

Նոյն օրը Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան եւս ընդունած է Իրանի Արտաքին Նախարարը։ Տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է երկու երկիրներու խորհրդարանական կապերը սերտացնել։

***

Վէլայաթի տեսակցած է նաեւ խումբ մը երեսփոխաններու հետ։

KARABAGH ET ARMENIE

Soirée placée sous la présidence de GEORGES BORTOLI (A 2) et organisée par l'Association *SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE - ARMENIE*
(président : pasteur Samuel SAHAGIAN)

Séquences de films réalisés au Karabagh
par *FLORENCE DAVID* (La Cinq)
et *PASKALEVA TSVETANA* (journaliste bulgare)

TEMOIGNAGES DE JOURNALISTES EN UNE TABLE RONDE de
FLORENCE DAVID
PASKALEVA TSVETANA (traduction du russe Patrick Donabedian)
OLIVIER WEBER (*Le Point*, mission Kouchner)
MYRIAM GAUM (*L'Evenement du Jeudi*)
NOEL COPIN (*La Croix*)
DOMINIQUE DERDA (*Antenne 2*, mission Kouchner)
SOPHIE SHIHAB (*Le Monde*)
DIDIER FRANÇOIS (*Libération*).

MARDI 10 MARS à 20 h 30
Eglise Réformée de Paris - Luxembourg
58, rue Madame, Paris 6e — Tél. : 45 48 13 50
— *entrée libre* —
Collecte pour participation aux frais de la soirée.

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 8, կէսօրէ վերջ ժամը 15.30-ին, բարեկենդանի տօնահանդէս կազմակերպուած է Տէսինի Կ. Խաչի եւ Տէսինի Մշակոյթի Տան Միօրեայ դպրոցի կողմէ, բոլոր մանուկները հրաւիրուած են։

Լաւագոյն 3 ծպտուած մանուկները կը վարձատրուին։ Օրուան յայտագիրը՝ դպրոցի աշակերտներուն կողմէ, խմբական երգերով, հայկական առասպելներու ներկայացումով, եւ սահիկներու ցուցադրութեամբ, յայտագրէն վերջ հիւրասիրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէս Պոսա-Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պուտուքճեանէ 500 Ֆր. իրենց սիրեցեալ մօր Տիկին՝ Արփինէ Պուտուքճեանի մահուան առթիւ։

Նոյն առթիւ՝ Վարդան Ճաչարեան 300, Հիլտա Խաղոյեան 250, Տէր եւ Տիկին Բագախեան 200 Ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Վասպուրականի Յաղթական հերոսամարտի 77-րդ տարեդարձի տօնատակարութիւն Մարտ 29, Կիրակի, ժամը 13-ին ճաշով, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւններ յետագային։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԷ

Դր. Ստեփան Պենլեան (Փարիզ) մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Տիկին Մանուէլեանի (Լոնտոն) Կարապետ Մանուէլեանի եւ Յասմիկի ամուսնութեան ուրախ առթիւ։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի հետեւեալ Կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն պիտի կատարուի։
Կիրակի, Մարտ 8, Արտաքսման Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 15, Անառակի Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 22, Տնտեսի Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 29, Դատաւորի Կիրակին
Կիրակի, Ապրիլ 5, Գալստեան Կիրակին

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Նարեկ Մշակութային Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է — 1991-1992 շրջանին —

Տէր եւ Տիկին Սերժ Արուշումեան 2000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Աստուրեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Թորոսեան 500, Տէր եւ Տիկին Աստուրեան 1000, Տէր եւ Տիկին Աղեքսանդրեան 500, Տօքթոր Գազանճեան 750, ՍԱՌԼ — Պագիլլուս 500, Տիկին Յովնանեան 150, Տէր եւ Տիկին Ռաուլ Գազանճեան 300, Տէր եւ Տիկին Ս. Արուշեան 2500, Տէր եւ Տիկին Պերճ Յակոբեան 2500, Ռմն 300, Տէր եւ Տիկին Քէչիչեան 1000, Տէր եւ Տիկին Սեւէֆ (Մ. Պալեանի յիշատակին) 500 Ֆր., Աղքատախնամ (Հ. Մարտիրոսեանի յիշատակին) 2000 Ֆր.։

COMITE DE SOUTIEN AU KARABAGH — RHONE-ALPES
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Pour que cessent les atrocités, agir aujourd'hui pour vivre libre demain

GRAND RASSEMBLEMENT DE SOUTIEN AU KARABAGH

SAMEDI 7 MARS A 15 H
DEVANT LES LOCAUX DE LA PREFECTURE DU RHONE
Rue Dunoir — Lyon 3e

Sont invités à cette manifestation tous les élus hormis le Front National

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ Ա Ն Դ Ի Պ Ո Ւ Մ
ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆԻ

ՀԵՏ

«Կայք» - 2ի հրատարակութեան առթիւ

Կը մասնակցին՝
ՎԻՐԺԻՆԻ - ԱՐԱՄ ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ   ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՔԼԱՍԵԱՆ

Կիրակի, Մարտ 8, ժամը 17-ին
Հ.Բ.Ը.Մ.ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e — M° Courcelles

— Մուտքը ազատ է —

ՅԶՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպորիի ներկայացումը։

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. — Պիւֆէ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935   SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 7-8
SAMEDI-DIMANCHE
7-8 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. --- Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) --- Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.750   Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN   67e ANNÉE — No 17.750

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԱՏԱՆՈՒՄՆԵՐ

Թրքական օրաթերթերու գլխաւոր խորագիրները կը վերաբերին ամխահանքերու արկածին, սակայն առով այժմէականութիւնը կորսնցուցած չէ Ղարաբաղի հարցը: Թերթերը լայն տեղ տալով հանդերձ ազերի զոհերու նկարներուն, Հայերու վերագրուած խժդժութիւններուն, քաղաքական վերին շրջանակներուն մէջ որոշ զգուշաւորութեան, խոհեմութեան մը կեցուածքը կայ. ազերի եղբայրներու օժանդակութեան փութալու, Հայերու դասը տալու եւայլնի նման յանդուգն արտայայտութիւններու, իշխանութեան ուղղուած ամբաստանութիւններու քով, աւելի ծանր կը կշռեն վայրկենական պոռթկումներէ խուսափելու, լաւ մտածելու, վնասակար հետեւանքներով լի որոշումներ չառնելու խորհուրդները: Այնպէս կը թուի որ այս մարզին մէջ ամէնէն ծանրախոհն է Թուրքիոյ վարչապետը: Ան պատասխանելով հարցումի մը բսած է ... «Անտարբեր չենք, սակայն մեր սխալ մէկ քայլը անոնց (Ազերիներու) աւելի մեծ փորձանք կ'ըլլայ: Մենք հարցը առընչեցինք աշխարհին. անոր մասին խօսուած է Փրակայի մէջ, Եւրոպայի համագործակցութեան եւ ապահովութեան ժողովին որոշում տրուած է: Մենք Միացեալ -- Նահանգներէն մինչեւ Ռուսաստանի Դաշնակցութիւն, բոլորին բսած ենք որ միջամուխ ըլլան:

Մենք պէտք չէ անիրաւ դիրքի վրայ գտնուինք: Ամբողջ հարցը ասիկա է: Թուրքիոյ կողմէ առնուած քայլ մը ամբողջ աշխարհը Հայաստանին զօրավիգ կը դարձնէ: Միացեալ -- Նահանգներու եւ Եւրոպայի երկիրներուն մէջ լոպիները գործօն են ու ընտրական հաշիւներ ազդեցութիւն կ'ունենան հարցին վրայ»:

Այս դիրքորոշումին բոլորովին հակադիր դիրքի վրայ է անշուշտ ընդդիմութիւնը: Անոր պարագլուխներէն Պիւլենթ Էճէվիթ դժգոհ է Թուրքիոյ կրաւորական կեցուածքէն ու մտահոգ է որ ասիկա ամբողջ Միջին Ասիոյ Թրքական Հանրապետութիւններուն համարումը պիտի չքացնէ Թուրքիոյ հանդէպ: Կ'առաջարկէ «մինչեւ որ Հայաստան Ղարաբաղի գրաւած հողերէն քաշուի եւ կիրարկէ Փրակայի որոշումները, Թուրքիա իր ցամաքային ու օդային ճամբաները փակէ դէպի Հայաստան ապրանքի փոխադրութեան եւ երբեւիցէ արգելք ըլլալով. պէտք է փակուին նաեւ սահմանային անցքերը:

Մարդասիրական օժանդակութեան հետ ամէն տեսակի զինամթերքի օժանդակութիւն կատարել Ազրպէյճանի, ինչպէս նաեւ ռազմական դաստիարակութեան»:

Պ. Էճէվիթ կը շարունակէ թէ Ազրպէյճան Նախիջեւանի հետ աշխարհագրական ուղղակի կապ չունենալով, Թուրքիա պէտք է համոզէ Հայաստանը որ սահմանային վերաձեւաւորում մը կատարէ: Հակառակ պարագային Հայերը կրնան նաեւ Նախիջեւանի վրայ յարձակում գործել: Ընդդիմադիր կուսակցապետին համաձայն, «Թուրքիա անմիջապէս պէտք է յայտարարէ թէ Նախիջեւանի վրայ կատարուած յարձակում մը Թուրքիոյ վրայ կատարուած պիտի նկատուի»:

Նոյն դիրքին վրայ է նաեւ ուրիշ կուսակցապետ մը Ալփարսլան Թիւրքէշ որ Ղարաբաղի հարցին մասին տեսակցութիւն մը ունեցած է Թուրքիոյ Ազգային Ժողովին Նախագահին հետ: Ան ալ առաջարկած է որ ամբողջ աշխարհը տեղեակ պահուի Հայերու գործած ցեղասպանութեան մասին ու նոյնիսկ առկախուի Թուրքիոյ կողմէ Հայաստանի անկախութեան ճանաչումը:

«Միլլիյէթ» *տեղ կուտայ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Էօզալի եւ Պաշտպանութեան նախարար Այյազի նըրատայայտութիւններուն. առաջինը կը դըժգոհի որ ինչպէս եղած էր Կիպրոսի պարագային: Ղարաբաղի մասին եւս սխալ տեղեկատուութիւն կը կատարուի ու ջանք կը թափուի ջարդարարները որպէս զոհ ցոյց տալու. ան կը պահանջէ որ Թուրքիա հըրապարակը առանց չձգէ:*

Իսկ Պաշտպանութեան նախարարը Թուրքիոյ վրայով Հայաստանի զէնք փոխադրելու հարցին վերաբերող հարցումի մը պատասխանելով բսած է ... «նման բան շատ հաւանական չէ. այդ օդանաւերը քննութեան կ'ենթարկուին ու Թուրքիա եւս օժանդակութեան ապրանք կը բեռցնէ անոնց: Մինչեւ այսօր օդանաւերէն մէկուն մէջ զէնք գտնուած չէ. ուրեմն կարելի չէ զէնքի փոխադրութեան պնդումները որպէս իրականութիւն իւրացնել»:

Թուրք Արտաքին նախարարն ալ որ կ'այցելէ նախկին խորհրդային Թրքական Հանրապետութիւնները, բսած է թէ որոշած են աւելի գործօն դիրք բռնել Ղարաբաղի հարցին մէջ ու այդ պատճառաւ իր շրջապտոյտին աւարտին, փոխանակ Կիեւէն Անգարա վերադառնալու, անգամ մը եւս Բաքու պիտի հանդիպի ու տեսակցութիւն ունենայ Ազրպէյճանի նախագահ Մութալիպովի ու վարչապետ Հասանովի հետ:

Գալով նոյն նիւթին առընչուած յօդուածներու որոնց թիւը մեծ է Թուրք մամուլին մէջ, կը հետեւին թերթերու ուղղութիւններուն: Մարտ 6-ին անոնցմէ ամէնէն ուշագրաւ երկուքը կը պատկանէին Մէթին Թօքէրի («Միլլիյէթ») եւ Մ. Ալի Պիրանտի («Սապահ»): Առաջինը յիշելով անցեալի Թրքական ախորժակները որոնք տեղի անտեղի ամէն առիթով հողի տիրանալու փափաքներ յայտնած են, ինչպէս վերջերս Ծոցի պատերազմին Քէրքուքը գրաւելու առաջարկները եւլն., կ'ըսէ թէ ամէն բան պատշաճ ձեւ մը ունի: Ան կը գրէ. «...Անշուշտ, Թուրքիա ձեռնածալ չի կրնար մնալ. արդէն չի մնար: Միայն թէ պէտք է առնուելիք քայլերը ճիշդ բնորոշուին: Պատերազմը պէտք է մղել միջազգային բեմերու վըրայ, ինչպէս ՄԱԿ-ը եւլն.: Ազրպէյճան տակաւին բանակը շարժման մղած չէ: Եթէ բանի մը պէտք ունին, ոչ թէ բարձրաձայն, այլ յարմար ճամբով մը Թուրքիա կրնայ հոգալ: Կրնայ նաեւ արգելք ըլլալ որ նոյն բանը ուրիշներ չընեն Հայաստանի: Ու ոչ ոք ձայն կը հանէ: Սխալ է Կիպրոսի ու Ազրպէյճանի համեմատութիւնը. Կիպրոսի մէջ Թուրքիա միջազգային համաձայնութիւններով ճշդուած իրաւունքներ ունի: Ազրպէյճանի մէջ, չունի: Այդ պատճառով զէնքը քաշել ու հրապարակ նետուիլ, Տոն Քիշոթութիւն կ'ըլլայ:

Ասիկա կը նշանակէ թէ Թուրքիա ոչ թէ ակամայ, այլ գիտակցօրէն պատերազմի մը կը ներքաշուի. բան մը զոր Թուրքիոյ մէջ ոչ մէկ խելացի մարդ կը ցանկայ»:

Մ. Ալի Պիրանտ եւս «Թուրքիա զինուորական նախաձեռնութիւն չի փափաքիր» խորագրուած գրութեամբ բախումներուն վերջ տալու համար կը ծանրանայ միջազգային համաձայնութիւններու եւ արեւմտեան հանրային կարծիքին միջոցաւ Հայաստանի ճնշում բանեցնելուն վրայ: Ատոնցմէ դուրս ճարեր փնտռելու, երկիրը զինեալ միջամտութեան մղելու ձգտումները շատ վտանգաւոր կը նկատէ Թուրքիոյ համար:

Գրութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ պարբերութեամբ.

«Անցեալ օր Արտաքին նախարարութիւնը տարօրինակ շշուկներով ցնցուեցաւ: Լուրի մը համաձայն, զոր պաշտօնապէս կարելի չեղաւ ստուգել, Ազրպէյճանի խորհրդարանը որոշում պիտի տար Թուրքիոյ հետ համադաշնակցութիւն մը կազմելու:

Շշուկ մըն էր ատիկա, որուն ոչ աղբիւրը, ոչ ալ ստուգութեան աստիճանը յայտնի դարձաւ. միայն ամէն մարդ խուճապահար եղաւ:

Աստուած պահէ»:

ԱՐՑԱԽ

ԲՈՒՌՆ ԿՌԻՒՆԵՐԷ ԵՏՔ ՂԱԶԱՆՉԻ ԱԶԵՐԻՆԵՐՈՒ ՁԵՌՔԸՆ ԱՆՑԱՒ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՂՄԸ՝ 25 ՄԵՌԵԱԼ

ԱՅԼԵՒՍ ՈՉ ՄԷԿ ՀԱԿԱԿՇԻՌ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Մարտ 6-ի փարիզեան օրաթերթերն ալ չէին ծածկեր, կացութիւնը աւելի քան ծանրակշիռ է Ղարաբաղի մէջ, թէեւ անգամ մը եւս ածականները կորսնցուցած են իրենց տարողութիւնը: Տարօրինակ զուգադիպութեամբ մը, երեք օրաթերթեր՝ «Քօթիտիէն», «Իւմանիթէ» *եւ* «Լիպերասիոն» *նոյն կէտը կը շեշտէին իրենց խորագրերուն մէջ.--*

— Un conflit «hors conrtôle».
— Guerre incontrôlée.
— Le conflit du Haut-Karabagh échappe à tout contrôle.

եւ արդարեւ այլեւս ոչ մէկ հակակշիռ կայ եւ կապն ալ շատ դժուար է Երեւանի հետ եւ Ուրբաթ առաւօտ երբ հեռաձայնով կը խօսէինք, կը թուէր որ Փարիզ աւելի լաւատեղեակ էր, քան՝ Երեւան, թէեւ կը հաստատուէր, այդ ժամուտեսակներով (Մարտ 6, ժամը 10.30 Երեւանի ժամով) որ Մարտ 5-ին, բուռն կռիւներէ ետք, կարելի չէր եղած տոկալ ազերի բանակի հրթիռներով եւ զրահական թեքնիքով զանգուածային յարձակման եւ Մարտակերտի շրջանի հայկական Ղազանչի գիւղը ինկած էր Ազրպէյճանցիներու ձեռքը: Մարտ 5-ի իրիկուն «Արմէնփրէս» հաղորդած էր թէ 11 մարտիկներ մեռած են եւ կան 13 վիրաւոր, Ուրբաթ առտու Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն 22 մեռեալ կար, թէեւ փարիզեան օրաթերթերը զոհերու ընդհանուր թիւը 57 կը նկատեն, ներառեալ Ազերիները: Ըստ Բաքուի 10 կռուող մեռած է: Ամէն պարագայի մէջ, բուռն կռիւներ կը մղուին եւ այլեւս ոչ մէկ նախատեսութիւն կարելի է ընել, թերթերը կը գրէին թէ նախագահներն իսկ (Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան եւ Մութալիբով) խոստովանած են, Մարտ 5-ին թէ այլեւս տէրը չեն տեղւոյն զինուորական կացութեան:

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը կոչ ըրած է ՀԱՊ-ի երկիրներու որ անյապաղ հրաւիրեն ՀԱՊ-ի անդամ Պետութեանց ղեկավարներու նիստ, շեշտելով որ որեւէ յապաղում պիտի նշանակէ նոր զոհեր: Ցոյց եւ վստահութիւն յայտնած է նաեւ որ Ռուսաստանի եւ Ղազախստանի նախագահներու ջանքերը թերեւս կրնան շարունակուիլ եւ կը գտնեն արիւնահեղութեան առաջքն առնելու միջոցներ:

Շապոշնիկով ալ այլեւս չի գիտեր ի՞նչ ընել, կը խոստովանի թէ Ղարաբաղի կացութիւնը «եւկոսլաւական ձեւով կ'ընթանայ» եւ կոչ կ'ընէ որ քաղաքական անմիջական լուծում մը գտնուի:

Պերնար Գոհէն կը գրէ սակայն «Լիպերասիոն»*ի մէջ, որ անցեալ ամառէն ի վեր հրադադարի 20 ձեւեր ձախողեցան, նաեւ Իրանի միջամտութիւնը:*

Կռիւները կեդրոնացած են Մարտակերտի շրջանի Կիչան (հայկ.), Սրխաւենդ (ազերիաբնակ) եւ Ղազանչի (հայկ.) գիւղերը (Ստեփանակերտի հիւսիս) եւ կատաղի եղած են:

Միւս կողմէ, մթնոլորտը շատ լարուած է Բաքու եւ Խորհրդարանի արտակարգ նիստին, նախագահուհին՝ Էլմիրա Կաֆարովա հրաժարած է, մինչ Մութալիբով բուռն քննադատութեանց առարկայ է եւ պատասխանատու կը նկատուի զինուորական ձախողութեանց: Գալով Մութալիբովի, խոստովանած է որ ոչ ինք, ոչ ալ հայ իր պաշտօնակիցը ի վիճակի են մեղմացնելու լարուածութիւնը կամ ազդելու կացութեան վրայ: Կ'ըսէ նաեւ թէ ազերի ուժերու բազմաթիւ սպաներ ձեռնհաս չեն:

-- Իրան որոշած է նոր պատուիրակութիւն մը ղրկել, լուծում գտնելու յոյսը չէ կորած:

-- Արդիւնաբերութիւնը բոլորովին կեցած է Հայաստան Մարտ 6-ին, մազութի պաշարները սպառած ըլլալով. Մարտ 5-ին Երեւանի ջերմաելեկտրակայանը կանգ առաւ ու ամբողջութեամբ դադրեցաւ կազի մատակարարումը: Մազութի փոխադրութիւնը կանգ առած է թէ՛ Վրաստանէն եւ թէ Նորաշէնէն, այնպէս որ որոշուած էր կազը յատկացնել միայն ջերմաելեկտրակայանին, որպէսզի քաղաքը առանց լոյսի եւ ջերմութեան չմնայ:

Մարտ 5-ին, սակայն, պայմանագիր մը ստորագրուած է Մոսկուա Թիւրքմէնիստանի, Ռուսաստանի եւ Կովկասեան Հանրապետութեանց միջեւ, ըստ որու պէտք է հայթայթուի իւրաքանչիւրին կազի կարիքը եւ անցքն ալ ազատ ըլլայ Հանրապետութիւններէն: Այդ պատճառաւ յոյս կար որ մինչեւ Կիրակի կարգադրուի եւ այդ պարագային, արդիւնաբերութիւնը կըրնար վերսկսիլ Երկուշաբթի, Մարտ 9-ին: Դժբախտաբար սակայն, այլեւս ոչ մէկ կառախումբ կը հասնի, Ռուսաստանէն եկող կառախումբերը չեն կրնար Ազրպէյճանէն անցնիլ, սահմանին իսկ կ'արգիլուի իրենց ճամբան շարունակել:

**

ԽՈՉԸՆԴՈՏ ՇՈՒԷՏԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ

Շուէտական «Կեանքի իմաստ» քրիստոնէական կազմակերպութեան ներկայացուցիչը Երեւանի մէջ մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին վրդովում յայտնած է որ Թրքական իշխանութիւնները 45 թոննոց շուէտական օժանդակութեան Հայաստան փոխադրութիւնը կը խոչընդոտեն: Օժանդակութեան սաւառնակը որ պէտք է Սոֆիայէն մեկնելով Տիյարպաքըրի օդակայանը իջնէր, հոն բեռցուէր ու մեկնէր Զուարթնոց, արտօնութիւն չի ստանար Տիյարպաքըր վայրէջք կատարելու: Թուրք իշխանութիւնները այն պատճառաբանութիւնը կուտան որ օդակայանին թռիչքուղին կարճ է. մինչդեռ նոյն տարողութեամբ այլ օդանաւեր էջք կատարած են հոն:

*

ՄԱՄՈՒԼ

(Իզվեստիա -- Քուրիէ Էնթէրնասիոնալ)

Լ. ՂԱՐԱԲԱՂ՝ ԲԱՆԱԿԸ ԱՆԿԱՐՈՂ ՆԱԵՒ ՀԱՊ-Ը

ԿԸ ԳՐԷ ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ

Էլէնա Պոնէր, անխոնջ կինը, որ օրն ի բուն շունչ եւ գրիչ կը հատցնէ անիրաւուած դատերու համար եւ մանաւա՛նդ Արցախի, այս անգամ ալ յօդուած մը

(Շար.ը Դ. էջ)

ՅԱԿՈԲ ՄԵՂԱՊԱՐՏԻ ՄԵԾԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ 480 ՏԱՐԻՆ

(Բ. եւ վերջ)

Այնուհետեւ Տէր Յակոբը ձեռք է բերում տպագրական հաստոց, տպագրական երկու գոյնի՝ սեւ եւ կարմիր ներկ, թուղթ (բաւական որակով եւ ամուր), այլ պարագաներ ու սկսում իր ձեռագրերի տպագրութիւնը: Թէ որտեղ է տեղաւորուած եղել Յակոբի տպարանը, հիմա անհնար է որոշել, չի բացառւում, որ այն գործած լինի Հայոց տան նկուղում:

Յակոբն առաջինը տպագրում է Ուրբաթագիրք: Ուրբաթագրքերը միջնադարեան բժշկարաններ էին, նրանցում կային բուժիչ աղօթքներ, մաղթանքներ, հատուածներ Աւետարաններից եւ այլն: Յակոբի տպագրած Ուրբաթագրքում զետեղուած է նաեւ Գրիգոր Նարեկացու «Գիրքաղօթից» («Մատեան ողբերգութեան») գրքի 41-րդ բանը, որ միջնադարում սիրուած էր որպէս ապաքինող աղօթք: Ահա Յակոբի Ուրբաթագրքում տպագրուած հատուածը.

Խղճին կապանք,
Խորտակին շղթայք,
Կենդանածնին մահացեալք:
Բժշկին հարուածք,
Ողջանան վէրք,
Բառնին ապականութիւնք:
Տեղի տան տխրութիւնք,
Նախանջին հեծութիւնք,
Փախնու խաւարն,
Մեկնի մէգն,
Մերժի մառախուղն,
Փարատի մռայլն.
Սպառի աղջամուղջ,
Վերանայ մութն,
Գնայ գիշերն,
Տարագրի տագնապն,
Զքանայ չարիքն,
Հալածին յուսահատութիւնք,
Եւ թագաւորէ ձեռն Քո Ամենակալ:

Այսպիսով, տպագրիչ Յակոբի շնորհիւ Գրիգոր Նարեկացին դարձել է առաջին հայ հեղինակը, որի երկն արժանացել է տպագրութեան:

Այժմ բանասիրութիւնը ստոյգ որոշել է Յակոբի տպագրած գրքերի հրատարակման յաջորդականութիւնը, որ հետեւեալն է.- 1.- Ուրբաթագիրք, 2.- Պատարագատետր, 3.- Աղթարք, 4.- Պարզատումար, 5.- Տաղարան: Այս գրքերից միայն երկրորդը՝ Պատարագատետրն ունի տպագրիչի յիշատակարանը: Գիրքը պարունակում է Հայաստանեայց Եկեղեցու պատարագի կանոնը: Բնագրի ամենավերջում կայ այս փոքր յիշատակարանը. «Գրեցաւ սուրբ տառս ի ՋԿԲ, ի աստուածապահ քաղաքս ի Վէնէժ, որ է Վենետիկ, Ֆռանկստեան, ձեռամբ մեղապարտ Յակոբին, ով որ կարդայք, մեղաց Թողութիւն խնդրեցէք Աստուծոյ»: Աշխարհաբար՝ «Այս սուրբ գիրքը գրուեց 1513-ին, Վենեժ աստուածապահ քաղաքում, որ է Վենետիկ՝ Ֆրանկստան, մեղապարտ Յակոբի ձեռքով: Ով որ կարդայ, թող մեղքերիս Թողութիւն խնդրի Աստծուց»:

Ինչպէս տեսնում ենք, Յակոբը յիշատակարանի մէջ էլ իր տպագրած գիրքը ջանացել է ձեռագիր ներկայացնել՝ «Գրեցաւ սուրբ տառս»: Իսկ մեղապարտ բառը ընդունուած էր հայերէն ձեռագիր մատեանների յիշատակարաններում: Քանի որ մենք ստոյգ չգիտենք տպագրիչ Յակոբի ծննդավայրը կամ ազգանունը, ուստի մեղապարտ գործածում ենք որպէս մականուն՝ Յակոբ Մեղապարտ:

Նրա տպագրած յաջորդ գրքերից Աղթարքը ժողովածու է՝ բաղկացած աստղագուշակութիւններից, երազացոյցից, բժշկարանից եւ այլն: Պարզատումարի առաջին մասը 36 տարուայ օրացոյց է, սկսած 1512 թուականից: Քանի որ Պարզատումարը ստոյգ հրատարակուել է 1513-ին, ուստի նրանում եղած 1512-ը Յակոբի ունեցած ձեռագիր Պարզատումարի առաջին տարին է, նոյնութեամբ պահպանուած տպագրութեան ժամանակ:

Տաղարանը միջնադարեան ոտանաւորների եւ տաղերի մի գեղեցիկ ժողովածու է, որի մէջ ընդգրկուած են Ներսէս Շնորհալու չափածոյ հանելուկները, Յովհաննէս Թլկուրանցու, Ֆրիկի, Մկրտիչ Նաղաշի եւ այլ բանաստեղծների տաղերը: Ահա Թլկուրանցու «Տաղ գարնան» բանաստեղծութիւնից մի հատուած.

Դաշտեր ամէն ծաղկօք լցան,
Որ ի հոտուն մարդիկ ցնծան,
Կակղացան ծառոց ոստիւնքն,
Մէկ հետ մէկի մրգունք հասան:
Շուշան, կակաչ, մուրտ ու մարախն
Ու մանուշակն մէկ դարձան,
Գնացին վարդն երկրպագին:

Անցել է 480 տարի այն օրերից, երբ Յակոբ Մեղապարտը՝ հայկական տպագրութեան ռահվիրան, տքնաջան աշխատում էր վենետիկեան իր տպարանում, մաշտոցեան գիրը տպագիր դարձնելով: Հին տպագրութիւն ունեցող ամէն ժողովուրդ իր մշակոյթի գլխաւոր դէմքերից է համարում առաջին տպագրիչին: Այդպիսի պատուի է արժանի նաեւ հայ առաջին տպագրիչ Յակոբ Մեղապարտը, որ Հայաստանի այն ծանր տարիներին հիմնադրեց հայկական առաջին տպարանը եւ լոյս ընծայեց մեսրոպատառ առաջին տպագիր գրքերը:

Յակոբ Մեղապարտի տպագրական աւանդները շարունակեցին 16-րդ դարի յաջորդ հայ տպագրիչները՝ Աբգար Թոխաթեցին, նրա որդի Սուլթանշահը, Յովհաննէս Տերզնցին:

Համաձայն ռուսական գրքի ականաւոր մասնագէտ ակադ. Ա. Սիդորովի, Յակոբ Մեղապարտի տպագրած գրքերը հայ առեւտրականների միջոցով հասել են Մոսկուա եւ նրանց տպագրական արուեստից 1560-ական թուականներին մեծապէս օգտուել է ռուս առաջին տպագրիչ Իվան Ֆէոդորովը:

Յակոբ Մեղապարտը գրքեր էր հրատարակում Հայաստանի համար, ինչպէս նաեւ այլ երկրների հայկական բնակավայրեր ուղարկելու նպատակով: Նրա հրատարակած գրքերը 19-րդ դարի վերջին մեծ մասամբ յայտնաբերուել են Հայաստանի տարբեր վայրերում:

16-րդ դարի այն ծանր տարիներին Հայաստանում, Լէոյի արտայայտութեամբ, գրքի սով էր: Ձեռագրերի ընդօրինակմամբ եկեղեցիներում ծիսական գրքերի պահանջը չէր լրացւում, գրքի պակասն էլ աւելի էր զգացւում մարդկանց ընտանիքներում: Յակոբի սկզբնաւորած հայկական տպագրութիւնն էր, որ եկաւ վերացնելու այդ «սովը»:

Այսօր էլ, Հայաստանի այս ծանր օրերին մենք յիշում ենք մօտ 5 դար առաջ Յակոբ Մեղապարտի կատարած մեծագործութիւնը, յուսալով, որ նման մի մեծագործութեան մենք էլ կ'արժանանք:

ՌԱՖԱՅԷԼ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԹՈՒԼՈՒԶ – ԼՕԹՐԷՔԻ ՓԱՐԻԶԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՀԱՆՐԱՅՕՒՆԷՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

1864 Նոյեմբեր 24-ին Ալպիի, հարաւ-արեւմտեան ազնուականութեան այդ բոյնին մէջ ծնած է Հանրի-Մարի-Ռէմոն Տը Թուլուզ-Լօթրէք Մոն-ֆիան: Անոր գերդաստանը կապեր ունի Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Արագոնի գահակալներուն հետ:

Հանրի քաղցր, փափկակազմ մանուկ մըն է. բոլորը զինքը «Փոքր գոհար» կը կոչեն: Յաճախ կ'ապաստանի մօրը քով, առանց հասկնալու թէ ան ինչու այդքան կը տառապի վայրենիի խառնուածքով, տիրական ամուսնի մը ներկայութենէն որ իր զարմիկն է: Մանուկը ուրախ է սակայն երբ հօրը հետ կը գտնուի: Հպարտութիւն կը պատճառէ տեսնել որ հայրը անթամբ ձիերով կը հրջագայի, կը հետախուզէ իրենց բնակավայրին անծիր տարածքն ու անտառները: Յաճախ զինքն ալ կը տանի հետը:

Մայրը մտահոգ է տղուն ինկած ուսումին ու նեղ կուրծքին համար: Երբ ուսումի շրջանը կը հասնի, Փարիզ կը հաստատուին: Այնքան ժամանակ որ առողջութիւնը կը ներէ, Փոքրիկ գոհարը կը յաճախէ Ներկայի Գոնտորսէ լիսէն: Միշտ փայլուն աշակերտ մըն է. ընկերները կը սիրեն իր մտերմութիւնը: Ան կ'երթայ նաեւ իրենց գրացի նկարիչ Ռընէ Փրինսթոյի աշխատանոցը. այդ նկարիչը միշտ «քսան հազար ֆրանքնոց ձիեր» կը գծէ: Տղեկն ալ կը սիրէ անասուններ եւ յատկապէս ձիեր գծել: Դպրոցական յաջող տարի մը բոլորած է ու ամէնքը գոհ են իրմէ: Արձակուրդի կը մեկնին Պօս, ընտանեկան կալուած մը, ուր Հանրի կը խաղայ, կը վազվզէ ու մանուանդ իր տետրակները կը լեցնէ գծանկարներով:

Կոմս Ալֆոնսի տղան տակաւին 14 տարեկան չէ եղած երբ 1878-ի Մայիս 30-ի այդ օրը կ'իյնայ եւ կը կոտրի իր բարձոսկրը. ատիկա պատճառ չըլլար որ ուրախութիւնը կորսնցնէ: Կը շարունակէ գծել: 15 ամիս ետք նոր անկում մը կ'ունենայ: Ոչ մէկ արցունք կը թափէ: Այնուհետեւ հասակը 1.52 սանթիմեթրէն աւելի պիտի չերկարի: Վերջին ծայր փխրուն իր ոսկորները ժառանգական ախտ մը կը մատնեն որ կարճ ժամանակի մէջ պիտի ձեւազեղծէ անոր անդամները, պիտի ուռեցնէ շրթունքները ու անհամաչափ դանկ մը պիտի զետեղէ մարմնին վրայ:

Փոքրիկ Գոհարը այլեւս կը փախնայ հայելիներէն. սակայն գութի չի հանդուրժեր. կարեւոր չէ որ կոմսը սկսած է ամչնալ այդ զաւկէն որ ձի պիտի չկրնայ հեծնել: Հանրի տը Թուլուզ-Լօթրէք 1880-ին երբ 16 տարեկան է արդէն 50 պաստառներու եւ 300 գծանկարներու տէր է ու կը յայտնէ մօրը. «մամա, նկարիչ պիտի ըլլամ...»:

Մօրը հետ Փարիզ կուգայ նորէն. Ատէլ գիտէ թէ տղուն գլխաւոր եւ յարմարագոյն զբաղումը նկարելը պիտի ըլլայ այլեւս: Լօթրէք կը վերագտնէ նկարիչ բարեկամը. միասին Թատրոն, կրկէս կ'երթան. պուլվար տը Ռոշշուարի կազի լամպերով լուսաւորուած այդ կրկէսը կը յորդի մարդկային կատակերգութեամբ: Երիտասարդը որ ընտրած է կեանքի ուղին, անընդհատ կ'աշխատի. պաստառները կը ստորագրէ «Թրէգլօ» որպէսզի հայրը նեղութեան յանելեալ պատճառ չունենայ: Իրիկունները խելօք-խելօք կը վերադառնայ մօրը քով:

1882-ին Հանրի կը սկսի Մոնմարթրի մայթերուն վրայ դեգերիլ, այն ժամերուն երբ գեղեցիկ կիներն ալ հոն են. Սագրէ-Գէօրի բլուրին վրայ տաճարը կը կառուցուի, իսկ ստորոտը կապելաներ բացուած են: Լօթրէք երկար ժամեր կը յամենայ այդ շրջանակին մէջ, անհամար գծանկարներով կ'ուրուագծէ պարուհիները: Արեւմուտէն արշալոյս բաբախուն կեանք մը կը սահի այդ մայթերուն վրայ զոր անընդհատ կը գծէ երիտասարդը: Ան «երկու մասնաբաժինով պայմանն է որուն մէջ իր խղճալի սրունքները կը զետեղէ» ինչպէս կը գրէ յետագային Ժիւլ Ռընար իր օրագրութեան մէջ: Սակայն կ'աշխատի:

Կոմսուհի Ատէլ բաժնուած է ամուսնէն որ բոլորովին անտարբեր երբեմն միայն կ'այցելէ տղուն. մայրը կը հաստատուի Փորտոյի Նոր կալուածին մէջ ու կը մերժէ տղուն տալ այն գումարը որ անհրաժեշտ է աշխատանոց մը վարձելու համար: Լօթրէք կ'ապրի բարեկամի մը տունը. միակ գրացի մը ունի. Խուլար Տըկան, «իր» նկարիչը:

Յետոյ հոն երիտասարդ մոտէլ մը կը հանդիպի որ կը կոչուի Սիւզան Վալատոն, ան որպէս բնորդ կը ծառայէ իրեն ու Ռընուարի: Կը կենակցին, յետոյ կը բաժնուին:

Մինչ այդ, 1885-ի ընթացքին միայն 15 պաստառ կը գծէ: 1886-ի ամառը մօրը քով կ'անցընէ. ան վերջապէս «գժրախտագուկին» թոշակ մը կը յատկացնէ: Տաղնդաւոր պաճաճը վերջնապէս կայք կը հաստատէ Մոնմարթր. աշխատանոց մը կը գտնէ: Կը հանդիպի Վան Կոկի: Այդ մեկուսի տղայը հետաքրքրութիւնը կը շարժէ: Կը հրաւիրէ զայն որ փառթելով իր դիմանկարը կը գծէ, քիչ մը գրամ կուտայ իրեն ու կը մեկնի:

Վէնսան մեկնելէ առաջ եղբայրը Թէօն համոզած է որ հետաքրքրուի Լօթրէքի գործով: Ան յետագային պաստառներ պիտի գնէ իրմէ ու ինք արձանագրէ. «Գր. Վան Կոկէն 150 Ֆրանքի գումարը ստացայ «Սեղանին առջեւ նստած կինը» պաստառին համար»: Նոյն ատեն Գրիւսէլ կը հրաւիրուի գործերը ցուցադրելու: Գրեթէ թշնամական ընդունելութիւն կը գտնէ «աղտոտ ու աղաղակող գոյներու իր չուայտ պերճանքը»: Փարիզ վերադարձին Անկախներու սրահին մէջ կը ցուցադրէ Սէօրայի քովը. անկէ ասդին կը սկսի իր բուն անունով ստորագրել. Լօթրէք:

Ան, ազմկոտ ու խման այս մարդուկը 1889-ի բոլոր իրիկունները կ'անցընէ Մուլէն Ռուժի մէջ: Յաճախորդները զայն կը տեսնեն ոտքի շարժում մը, շղարշէ տափատ մը գծելով զբաղած. ան չի սիրեր բնորդներով աշխատիլ. «բնորդները յարդով լեցուած են, մինչ հոս, ասոնք կ'ապրին, կենդանի են» կը բացատրէ:

Ամէնքը չէ որ կը հաւնին իր նկարները. քննադատողներ կ'ունենայ: Անոնցմէ չէ սակայն Մուլէն Ռուժի տնօրէնը որ կ'ուզէ որ Լօթրէք իրեն համար գծէ գեղեցիկ ազդագիր մը: Արդիւնքը հոյակապ կ'ըլլայ. կը խնդրեն որ Լոնտոն երթայ: Լօթրէք ինքզինքը կը սպառէ աշխատանքին ու ալքոլին մէջ: Անշուշտ որ կոմս Ալֆոնս գոհ չէ. ինչո՞ւ տղան կը մերժէ զինուորական տեսարաններ գծել:

Հանրի Մոնմարթրէն կ'իջնէ երբեմն Սէն Լազարի հանրատունը երթալու համար: Հոն կը ճաշէ, կը գծէ, կ'ապրի: Լաւ ընդունելութիւն կը գտնէ այդ աղջիկներուն կողմէ որոնցմէ մէկը Ֆրանկախտ կը փոխանցէ իրեն:

Լօթրէք 29 տարեկան է. կ'ուզէ ամէն բան համտեսել. ընկերները կը հրաւիրէ պարկերէի (քանկուրու) միս ուտելու եւ որպէսզի անոնք ստիպուած ըլլան ալքոլ խմելու, ջուրի սրուակներուն մէջ կարմիր ձուկեր կը ձգէ:

Նոյն տարին յիսունի չափ նոր պաստառներ կ'աւելնան աշխատանոցի իրարանցումին: 1895-ին Հանրի Լոնտոն է. կը խնդրէ որ Օսքար Ուայլտ որպէս բնորդ ծառայէ իրեն. գրագէտը կը մերժէ: Հոգ չէ. զայն կը գծէ միտքը մնացածով: Մինչ այդ, հօրեղբայրը ատելութեամբ կը վերաբերի իրեն հանդէպ. կ'այրէ ութ պաստառներ, գոռալով.– «այս աղտեղութիւնները այլեւս պիտի չվարկաբեկեն տունս»: Ինք կը պատասխանէ. «ատիկա սրունքներս ետ պիտի չբերէ. կը գծեմ, աւելի լաւ ընելիք մը չունենալով...»: Գինովութիւն, բռտութիւն, ջղային վիճակը կը յաջորդեն իրարու: Նուազ կը գծէ: Անգամ մը Վիլնէօվի մէջ ուր բարեկամներու մօտ կը մնայ, կրակոց մը կը լսուի. զինք կը գտնեն ծկուած անկողնին վրայ ուրկէ կրակած է սարդի մը: Քիչ ժամանակ ետք պաշտպանուելու համար կօշիկները կոճկելու մեթոդէ կեռով անկողին կը մտնէ: Մտային խանգարումը կը հաստատուի ու 1899-ին կարճատեւ շրջան մը հիւանդանոցը կը մնայ: Երբ կ'ելլէ, հսկիչ մը ունի քովը. ան կը գրէ կոմսուհի Ատէլին. «Պարոնը անդադար կը խօսի մէկը բանտարկել տալու մասին: Պաստառներուն վրայ վագրերն կը քսէ եւ թաշկինակով կը սրբէ...»: Յիմա՞ր է, թերեւս:

Ու մինչ Փիքասօ մուտք կը գործէ նոր դարու սեմէն ներս, 1901-ին Լօթրէք 37 տարեկանին վրձինները վերջնականապէս ձեռքէն կը ձգէ: Վերջին շրջանին պաստառած է մօրը քով. կը մեռնի, կրակը երկարած դէպի հայրը որ կօշիկներուն կապերով կը ջանայ տաքէն ջղայնացած ճանճերը հարուածել...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ — («Յառաջ») —

Հինգշաբթի, Փետրուար 27–ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, նախաձեռնութեամբ Հարաւային Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդին, ոգեկոչուեցաւ պատարագով, դասախօսութեամբ եւ ընդունելութեամբ մը յիշատակը 1036 վկաներուն: Ուխտի տօն, արեան տօն որ կը խորհրդանշէ անմահութիւնը մեր ցեղին, կը հիւսէ փառքը մեր ազգին ու յաւիտենական լոյսով կը համակէ պատմութիւնը մեր ժողովուրդին:

Պատարագին Եկեղեցին լեցուած էր: Պատարագը մատոյց Մովսէս Աւագ Քահանայ Գալէնտէրեան եւ երգեցողութիւնը կատարեց Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երեմադեանին. դասին մէջ, տեղ գրաւած էին Յակոբ Արք. Վարդանեան՝ (Պատրիարքական փոխանորդ Երուսաղէմի Հայոց), Տարօն Ծ. Վրդ. Ճերէճեան՝ Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւ. Ֆրանսայի համար, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Գրիգոր Վրդ. Միքայէլեան՝ ժողովրդապետ Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ, Եղիշէ Աւագ Քահանայ Փանոսեան, Շահան Աւագ Քահանայ Տէյէքեան, Նշան Խաչակիր Քահանայ Գույումճեան, Մակար Խաչակիր Քահանայ Նաճարեան:

«Նորահրաշ պսակաւոր եւ զօրագլուխ առաջինեաց...» Վարդանանց ձօնուած Ն. Շնորհալիի այս տողերով է որ Տարօն Ծ. Վրդ. Ճերէճեան սկսաւ իր քարոզը եւ ներկայացուց 451–ի դէպքը որպէս անմահ ջահ մը որ դարերու խորերէն կը լուսաւորէ մեր հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, հոգին եւ միտքը: Հպանցիկ ակնարկով մը խօսեցաւ քրիստոնէութեան մուտքին Հայաստան որպէս ազգային կրօնք, դիրքերու գիտի հրաշքին եւ Պարսիկներու տեւական ճնշումին, սպառնալիքին եւ հայ հողն ու հոգին գրաւելու համար: Ապա, ըսելով թէ Վարդանանք կը մնան իբրեւ ներշնչող ուղենիշ օրինակ մը, անցաւ մեր ժամանակակից պատմութեան եւ այսօրուան նոր Աւարայրներուն, ու Սարտարապատէն Արցախ չեշտեց պայքարին նուիրականութիւնը, Հայուն վճռականութիւնը իր հողին վրայ ապրելու եւ գործելու իրաւունքը:

Պատարագի աւարտին, ժողովուրդը ուղղուեցաւ Եկեղեցւոյ Մշակութային Կեդրոնի Ա. Զօրաչեան սրահը, լսելու համար օրուան դասախօսը Ռոպէր Տէր–Մերկերեան՝ հայերէնի փրոֆէսէօր էքս–Ան–Փրովանսի դպրութեան համալսարանէն: Դասախօսը նախ բացատրեց Աւարայրի պատերազմի պատճառները ըսելով թէ Հայաստանը իր աշխարհագրական դիրքով, հարստութեամբ եւ զինուորական ուժով կարեւոր դեր մը կը խաղար Յոյն եւ Պարսիկ կայսրութիւններուն միջեւ, եւ այս վերջինը Հայերը բոլորովին բաժնելու համար Յոյներէն կրօնապէս եւ քաղաքականապէս, ծրագրած էր զանոնք նորէն կրակապաշտութեան դարձնել: Ապա, Ռոպէր Տէր–Մերկերեան խօսեցաւ Յազկերտ Բ.–ի հալածանքներուն Հայերու դէմ, հրովարտակին, հայ նախարարներու Տիզբոնի մէջ բրած կեղծ խոստումներուն, Անգղ գիւղի Ջարդին, Շահապիվանի խորհուրդին ու հասաւ Աւարայրի ճակատամարտի նախօրեակին, Վարդանի ճառին, հայ բանակի պատրաստութեան: Դասախօսը նկարագրեց պատերազմը տալով կարգ մը մանրամասնութիւններ, կարեւոր անցքեր եւ յատկապէս պատմեց Վարդանի նահատակութիւնը որ հերոսաբար յանդգնեցաւ նետուիլ Մատեան գունդին վրայ ու զայն քշել, բայց փիղերու մէջ պաշարուած՝ ինկաւ, եւ իրեն հետ 1036 քաջեր: Ռոպէր Տէր–Մերկերեան, ապա, վեր առաւ Վարդանանց ոգին որ մինչեւ այսօր լսաւ կը բոցավառէ հայ մարդիկը, որովհետեւ ան Վարդանի հաւատքէն մասնիկ մը ունի իր հոգիին մէջ եւ քաջութենէն կաթիլ մը իր արեան մէջ:

***

Այս տպաւորիչ հանդիսութիւնը վերջ գտաւ ընդունելութեամբ մը պատրաստուած Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կողմէ:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ԳԱՀԻՐԷ

Եգիպտոսի մայրաքաղաքը եւ ամբողջ արաբական աշխարհին ամենամեծ քաղաքը, տակաւին մօտիկ անցեալին արաբական աշխարհին բարախող սիրտը հիմնուած է 969 թուականին, «Միսր ալ – Գահիրա» յաղթական Եգիպտոս անունով:

973–էն 1171 թուականը անիկա եղած է Ֆաթիմեաններու խալիֆայութեան մայրաքաղաքը: Էյուպեաններու (1171–1250) եւ մեմլուքներու (1250 – 1517) ժամանակ՝ առեւտրական կարեւոր կեդրոն էր:

1517–ին Օսմանեան Թուրքերը զայն նուաճեցին: Յետագային, ան ենթարկուեցաւ Ֆրանսացիներու ու ապա՝ Անգլիացիներու տիրապետութեան: Ֆրանսացիք զայն գրաւեցին Եգիպտոսի արշաւանքին ընթացքին (1798 – 1801), Անգլիացիք՝ 1882–ին:

1914–էն մինչեւ 1922 անիկա եղաւ անգլիական հոգատարութեան վարչական կեդրոնը:

1922–ին, Գահիրէն դարձաւ Եգիպտոսի թագաւորութեան, 1958–էն 1971՝ Միացեալ Արաբական Հանրապետութեան եւ վերջապէս 1971–ին՝ Եգիպտոսի Արաբական Հանրապետութեան մայրաքաղաքը:

Նշենք, որ 1945–էն 1979 Գահիրէն հանդիսացաւ Արաբական Լիկայի նստավայրը: 1989–ին Արաբական Լիկան կրկին վերադարձաւ Գահիրէ:

Եգիպտոսի քաղաքական, մշակութային եւ տնտեսական կեդրոնը՝ Գահիրէն, բաժնուած է երկու մասերու՝ Հին եւ Նոր Գահիրէներ:

Հին Գահիրէն կը գրաւէ քաղաքին արեւելեան եւ հարաւային շրջանները: Ճարտարապետական յատուկ ոճով, նեղ փողոցներով եւ երկյարկանի տուներով այս շրջանը դժբախտաբար աղքատութիւն, թշուառութիւն կը բուրէ: Հոս կը գտնուին արհեստաւորական թաղերը, շուկաները, Սալահ Տինի (1176 – 1183) միջնաբերդը, Իպն Թուլունի (876 – 879), Ալ Ազհարի (970 – 972) եւ Սուլթան Հասանի նշանաւոր մզկիթները:

Նոր Գահիրէն կը տարածուի քաղաքին հիւսիսային եւ արեւմտեան շրջանները: Հոս կայ ճարտարապետական բոլորովին տարբեր, արդի ոճ: Լայն պողոտաները, ընդարձակ հրապարակները, հանրային պարտէզներն ու բազմայարկ արդի շէնքերը կարծել կու տան թէ ո՛չ մէկ կապ ունին Հին Գահիրէին հետ: Հոս կանգնեցուած է «Եգիպտոսի Զարթօնքը» յուշարձանը: Կրանիթէ այս յուշարձանին կառուցումը տեւած է 1919–էն 1928 եւ գործն է քանդակագործ Մահմուտ Մուխթարի:

Գահիրէի տեսարժան վայրերէն են անոր աւելի քան տասը թանգարանները, Ալ Ազհարի իսլամական կրօնքի եւ աշխարհիկ ուսմանց հաստատութիւններու համալիրը, օփերան եւ թատրոնները:

ՀԱՅԵՐԸ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

Գահիրէի մէջ Հայերը բնակութիւն հաստատած են քաղաքին հիմնադրման առաջին օրերէն: Արաբական խալիֆայութեան հայազգի պետական գործիչներ – վեզիրներ Պատր էլ Ժամալին, Վահրամ Պահլաւունին, Վարդան էլ Ռումին աջակցած են Հայոց եւ խրախուսած անոնց Գահիրէ մուտքը:

Պատր էլ Ժամալին կառուցել տուած է Գահիրէի նշանաւոր պարիսպը, որուն մինչեւ այսօր կանգուն երեք դարպասները կառուցած են վեզիրին հրաւէրով Եդեսիայէն եկած հայ ճարտարապետներ:

Հայերու կողմէ բնակուած թաղամասը կոչուած է «Պապ էլ Արման»: 1615–ին, Եգիպտոս այցելած պատմագիր Սիմէոն Լեհացին կը հաստատէ, թէ Գահիրէի մէջ կային 200 տուն հայ եւ հայկական երեք եկեղեցի: Վերջին 150 տարուան ընթացքին, Գահիրէի մէջ կառուցուած են հայկական չորս եկեղեցիներ՝ Ս. Աստուածածին (1839), Ս. Մինաս (1843), Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ (1927) եւ Ամենայն Սրբոց (1953): Հայկական առաջին դպրոցը՝ Գալուստեան Ազգային վարժարանը, հիմնադրուած է 1828–ին, որ ցարդ կը գործէ: Կը գործեն նաեւ Նուպարեան Ազգային Վարժարանը եւ Մերճանեան մանկապարտէզը:

Գահիրէի մէջ կը գործեն նաեւ կուսակցական, մարզական եւ մշակութային ակումբներ:

Գահիրէի հայկական տպարաններուն մէջ (շուրջ 30) տպագրուած են հայերէն պարբերաթերթեր. մինչեւ այսօր լոյս տեսած են շուրջ 100 հանդէս եւ թերթ: Ներկայիս կը հրատարակուին «Յուսաբեր», «Արեւ» եւ «Ջահակիր» թերթերը:

Գահիրէն հայ մշակոյթի կարեւոր կեդրոններէն է: Հոն գործած են գրագէտներ՝ Ա. Արփիարեանը, Ե. Օտեանը, Վ. Թէքէեանը, Գուրգէն Մխիթարեանը, Բենիամին Թաշեանը, նկարիչներ՝ Յ. Յակոբեանը, Տ. Կարապետեանը, Ալ. Սարուխանը, Բ. Կոճամանեանը, ճարտարապետ՝ Յ. Պալեանը, խմբավար՝ Է. Յակոբեանը եւ շատ ուրիշներ:

Եգիպտոսի մէջ անուանի եղած է պետական շինարարութեան ղեկավար հայ ճարտարապետ Պահատին Գարապուշը (ԺԳ. դար), որ կառուցած է Կիզէի նշանաւոր կամուրջները, Գահիրէի միջին պարիսպը, Գահիրէի լեռնաբերդը եւ այլ շէնքեր:

Գահիրէի մէջ կառուցուած է Գարագուշի յիշատակին եւ անոր անունը կրող հրապարակ մը:

Քաղեց՝

ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ԲԱԲԳԷՆ ՇԱՀՈՒՄԵԱՆԻ

«Գրական Թերթ»ի Փետրուար 21–ի թիւը կը տեղեկացնէ արձակագիր, լրագրող, թարգմանիչ Բաբգէն Շահումեանի մահը: Ծնած էր 1906-ին Դիլիջան. 1931-ին աւարտած Երեւանի համալսարանին պատմագրական բաժինը: 1935–ին սկսած է աշխատիլ «Աւանգարդ»ի, ապա «Պիոներ կանչ»ի, «Բանուորական Երեւան»ի, եւ «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագրութիւններուն մէջ. 1982–էն եղած է «Ոզնի»ի փոխ խմբագիրը: 1936–ին հրատարակած է առաջին հատորը «Մարդիկ» խորագրով: Յաջորդած են «Մարդիկ իմ ճանապարհին», «Աստղերը կը մնան երկնքում» գիրքերը: Իսկ իր երգիծական վաստակը ամփոփուած է «Ծրագրաւորի ծմակը» եւ «Որի՞ն ապտակես» հատորներուն մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Փետրուար 11–ին Մոնրէալի Հայ կազմակերպութեանց նախաձեռնութեամբ, գրական հաւաքոյթի մը ընթացքին տեղի ունեցած է «Chanter dans les ruines — les littératures de l'Arménie» հատորին ներկայացումը: Հանդիսութեան ընթացքին միութիւններու անունով հայերէն եւ ֆրանսերէն խօսք առած է Օր. Անոյշ Աբաջաջեան, ապա խօսք առած է նաեւ «Un été sans aube» հատորին հեղինակը՝ Տոքթոր Յակոբ Խաչիկեան եւ լուսաբանութիւններ տուաւ իր եւ Գաբրիէլ Պասմաճեանի տարած աշխատանքին մասին:

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԳՐԻԳՈՐ ՋՕՀՐԱՊ

« D'où vont venir les pleurs que nous allons verser ».

A. de Musset
(La nuit de Mai)

Իշխա՛ն, թշնամիները իմացուցին մեզ, որ արդէն աքսորանքի ճանապարհին վրայ մեռած ես: Ես երբեք չեմ յանդգնած քու մահուանդ վեհագոյն պարագաները քննութեան, հարցուփորձի ենթարկելու: Ես գիտեմ, որ դուն գիտէիր մեռնիլ եւ կեանքին վրայ անգամ մը նայեցար եւ տեսար միայն փառքը, որ կոհակի պէս կը գալարուէր, եւ ծաղիկներ, կարմի՛ր, կապո՛յտ ծաղիկներ...

Քո՛ւ կեանքդ...

Այդ կեանքիդ համապատասխան, այդ Փառքիդ համազօր վշտակծութիւն պէտք էինք ունենալ, հզօր եւ աղեկէզ հեծեծանք: Ահա թէ ինչու մենք սուգի տեղ կը ժպտինք: Ի՛նչ սուգ եւ ի՛նչ վիշտ՝ համազօր եւ համապատասխան Քո կեանքիդ եւ Փառքիդ:

«Ուրկէ՞ պիտի գան այն արցունքները զոր մենք պիտի թափենք»:

Մեր սպասումը որոնումն է վշտի, արցունքի, կոծի նոր եւ անօրինակ աղբիւրին:

Զենք կրնար հասարակ սուգով անցնիլ: Ցաւագին եւ համասփիւռ եւ խոր լռութիւնը թող իջնայ մեր հոգիներուն վրայ, եւ մենք հազիւ կարենանք արտասանել. «Իշխանը չկա՛յ»:

Ի՛նչ գեղեցիկ վերելքներ եւ հրաշալի անկումներ քու քաղաքա - հասարակական կեանքը իր բնութագծէն:

Անկումիդ չէիր ամչնար, կ'ամչցնէիր ուրիշները:

Քու տատանումներէն եւ դեղեւանքը գեղեցիկ յանցաւորութիւններն էին քու կեանքիդ:

Ես կը ճանչնամ քու առանց դասակարգի խտրութեան սէրերդ, որոնք, Քաղցր Շփացած Տղայ, կը պարուրէիր այնպիսի նրբին, ճերմակ եւ սոսափող շղարշով, որ հասարակը կը դառնար գերագոյն, եւ մենք կամայ - ակամայ կը ծափահարէինք: Մէկ սիրոյ մը համար ունեցած խղճի ճշմարիտ մարդու խայթդ կը տեւէր շատ կարճ, ուրիշ, աւելի հմայիչ մարմնի մը գծերն ու ալիքները կուգային ամէն ինչ յիշատակի վերածելու եւ մշտանորոգ ու թարմ ողջոյնով կը պատրաստուէիր ուրիշ մը, նոր ցնծում մը դիմաւորելու: Բայց դուն մեծ էիր Քու ճակատաբաց լոգանքիդ մէջ: Գրականութիւնը սիրեցիր այնպէս, ինչպէս պէտք էին սիրել բոլորը:

Ոչինչ կար շուկայիկ այդ սիրոյդ մէջ: Նման վարսերը անհոգօրէն թափթփած, հովերուն տուած գեղեցկուհի մը՝ Դուն գրական դաշտին մէջէն սլացիր: Զյամեցար ակնարկներ կորզելու համար: Անցար, ինչպէս գեղեցկութիւնը կ'անցնի՝ մերկ, անհոգ, անկախ եւ հպարտ:

Քու սէրերուդ համար՝ քու հպարտութիւնը մինչեւ ոտքերը կը խոնարհէր՝ երբեք հոն մնալու:

Տարիներէ ի վեր մենք սպասեցինք վերջին խօսքդ լսելու: Վերջին խօսքդ, վերջին արտայայտութիւնդ ժպիտ մը պիտի ըլլար, ո՞վ տեսաւ զայն...

Քու գործը, սխալ կամ շիտակ, ընդունելի կամ ժխտելի՝ ծափահարելի էր, որովհետեւ Դուն երեւան կրնայիր բերել մեծ երեւոյթով եւ տաղանդով:

Ծովը, որուն մէջէն ճամբորդեցիր, փոթորկոտ էր, պայծառ եւ կապո՛յտ երկինքով:

1917

(Շար.՝ Ա. էջէն)

ստորագրած է «Իզվեստիա»ի մէջ, զոր թարգմանաբար ներկայացուած է «Քուրիէ էնթէրնասիոնալ»ը իր վերջին թիւին մէջ (Մարտ 5 / 11)։

**

«Ազրպէյճանի ղեկավարները երկար ատեն չուզեցին ընդունիլ որ բազմաթիւ Գրադ հրթիռարձակներ (օռկ – տը – Ստալինի արգիլական մոաէլ) կը գործածեն Լ. Ղարաբաղի հայկական դիմադրութեան դէմ, նաեւ ոմբակոծելու համար Ստեփանակերտը։ Սէ – էՍ – Սէ – Ը–ի անկախ փորձագէտները սակայն, հաստատեցին (իրենց ամբողջական տեղեկագիրը պիտի ներկայացուի Փրակայի յաջորդ ժողովին) ինչպէս նաեւ օդուժի մառեշալ Շապոշնիկով, հրամանատար ՀԱՊ–ի ուժերուն, երբ խօսեցաւ Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի առջեւ»։

Այս նախարարէն եւք, էյլէնա Պոնէր երկար կը ծանրանայ Գրադներու օգտագործման վրայ եւ կը նկարագրէ Փետր. 22–էն ի վեր իրերայաջորդ դէպքերը, ՀԱՊ–ի զինեալ ուժերու վրայ յարձակումները եւ մանաւանդ Ստեփանակերտի ապրած ողբերգութիւնը ռումբերու տարափին տակ։

Նկատի առնելով Ղարաբաղի եւ Հարաւային Օսէթիայի ծանրակշիռ դէպքերը, Կովկասի ժողովուրդներու միջեւ բարդացած յարաբերութիւնները, նաեւ Կովկասի ժողովուրդներուն եւ շրջանի Ռուսերուն միջեւ, Մոլտովայի, Դնեպրի շրջանի կացութիւնը, զէնքերու հակակշիռը կենսական կը դառնայ ոչ միայն շրջանի, այլեւ՝ ՀԱՊ–ի պատկանող բոլոր ժողովուրդներուն համար։

Այս պատճառաբանութիւններէն մեկնելով է որ Սախարովի այրին յատակ պատասխաններ կ՚ակնկալէ սա հարցումներուն.–

– ՀԱՊ–ի բանակը կրնա՞յ կասեցնել զէնքերու բազմացումը ընդհանրապէս եւ զանգուածային փճացման զէնքերունը մասնաւորապէս, զայն առնել իր հակակշիռին ներքեւ մինչեւ իր վերակազմակերպումը եւ ազգային բանակներու ստեղծումը այն Պետութեանց մէջ, որոնք կը փափաքին։

– Բանակը հարկ եղածին չափ զօրաւո՞ր է, եւ վստահօրէ՞ն այդ նպատակաւ ՀԱՊ–ի կառավարութիւններուն եւ պետական ղեկավարներուն կողմէ, նոյնիսկ եթէ փոխանակ ինքնավարութեան իրաւունքի պաշտպանութեան, չէզոքութեան քաղաքականութիւն մը ընտրած են։

– Ո՞վ է պատասխանատուն Խորհրդային Միութեան միջազգային յանձնառութեանց խախտումին, որոնք կ՚արգիլեն զանգուածային փճացման զէնքերու օգտագործումը – իր ժառանգորդնե՞րը – ՀԱՊ–ի Պետութիւններն ու իրենց ղեկավարները – թէ ոչ բանակը, աւելի ճիշդ զօրավար Շապոշնիկովը որպէս հրամանատար։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՈԶԼՈՒԻ հանքային արկածին զոհերու թիւը, ինչպէս ըսինք 400–էն աւելի է, քանի փրկարար աշխատանքները կարելի չէր շարունակել եւ 300 հանքագործներ թաղուած մնացին։ «Մոնտ» (Մարտ 6) կ՚արձագանգէր այս առթիւ Ի. Ալաթոնի (Նորէն ան...) խորհրդածութեանց։ Վերջերս շատ փորձեր է համոզել կառավարութիւնը եւ հանքագործները որ այս սուղի նստող հանքերը փոխարինուին այլ ճարտարարուեստներով (Զոնկուլտաքի հանքերու շահագործումը այնքան մեծ ծախքի կը նստի Թուրք կառավարութեան որ ան մօտ կէս միլիոն տոլար կը խնայէ եթէ ածուխ ներածէ հանքագործներն ալ վճարելով որ ... տունը նստին)։ Ի. Ալաթոն չի հասկնար թէ ինչո՞ւ պ՚արապ տեղը իրենց կեանքը կը վտանգուի, քանի արկածները յաճախակի են։ Ալաթոն Զոնկուլտաք այցելութեան մը առեն, Փետրուարին նախ սուլոցներու արժանացեր է, ապա՝ ծափահարուեր, երբ ըսեր է «Արթընցէք նախքան մեռեալներ ըլլալը», բայց, կ՚ըսէ չըսեցին ահազանգը։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կեդրոնը, Ստալինի «կարօտով» ապրող շուրջ 200 հոգի հաւաքուած են ոգեկոչելու համար «Ժողովուրդներու փոքրիկ հայրիկ»ին մահուան 39–րդ տարելիցը (1953, Մարտ 5)։

Հայրապետեան եւ Տէմիրճեան ընտանիքները
Ընկերուհիներն ու բարեկամները
ցաւով կը ծանուցանեն՝
ՏԻԿԻՆ ԽԱԹՈՒՆ ՄԱՋՄԱՆԵԱՆԻ
մահը, որ պատահեցաւ՝ Մարտ 4–ին։
Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Մարտ 10, ժամը 14·15
Eglise Sainte Yzes
Quatre Routes — La Courneuve

Մահազդ դրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ. – Կապոյտ Խաչի վարչութեան անդամուհիները խորապէս ազդուած են իրենց ատենապետուհի՝ Տիկին Արփինէ Մուրատեանի մօր՝

Տիկին էլիզա Սապունճեանի

մահէն եւ իր մանածիւղի՝ «Սեւան» բոլոր անդամները մասնակից են իր սուգին եւ իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

KARABAGH ET ARMENIE

Soirée placée sous la présidence de GEORGES BORTOLI (A 2)
et organisée par l'Association *SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE - ARMENIE*
(président : pasteur Samuel SAHAGIAN)

Séquences de films réalisés au Karabagh
par *FLORENCE DAVID* (La Cinq)
et *PASKALEVA TSVETANA* (journaliste bulgare)

TEMOIGNAGES DE JOURNALISTES EN UNE TABLE RONDE de:
FLORENCE DAVID
PASKALEVA TSVETANA (traduction du russe Patrick Donabedian)
OLIVIER WEBER (*Le Point*, mission Kouchner)
MYRIAM GAUM (*L'Evenement du Jeudi*)
NOEL COPIN (*La Croix*)
DOMINIQUE DERDA (*Antenne 2*, mission Kouchner)
SOPHIE SHIHAB (*Le Monde*)
DIDIER FRANÇOIS (*Libération*).

MARDI 10 MARS à 20 h 30
Eglise Réformée de Paris - Luxembourg
58, rue Madame, Paris 6e — Tél. : 45 48 13 50

—— entrée libre ——
Collecte pour participation aux frais de la soirée.

COMITE DE SOUTIEN AU KARABAGH — RHONE-ALPES
COMITE DE DEFENSE DE LA CAUSE ARMENIENNE

Pour que cessent les atrocités, agir aujourd'hui pour vivre libre demain

GRAND RASSEMBLEMENT DE SOUTIEN AU KARABAGH

SAMEDI 7 MARS A 15 H
DEVANT LES LOCAUX DE LA PREFECTURE DU RHONE
Rue Dunoir — Lyon 3e

Sont invités à cette manifestation tous les élus hormis le Front National

---

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

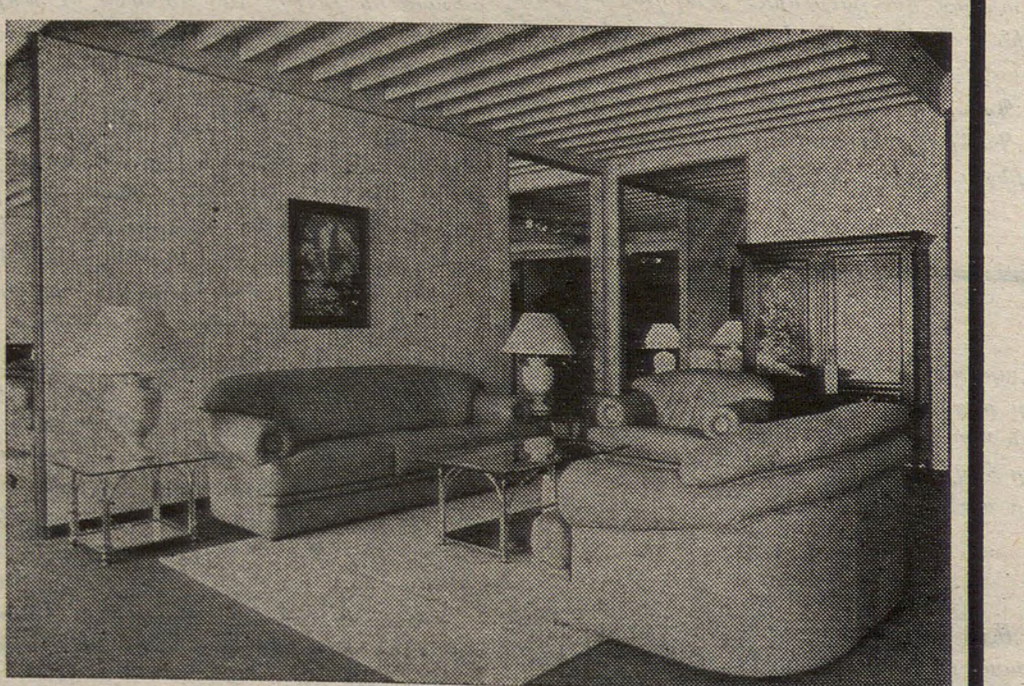

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՈՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Դ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած դասախօսութիւններու շարքին Չորրորդը տեղի կ՚ունենայ Չորեքշաբթի, Մարտ 11, Եկեղեցւոյ «Նուբհաճ Փրէճկեան» սրահին մէջ 15 Րիւ ժան – Կուժօն, Փարիզ 8–րդ երեկոյեան ժամը ճիշդ 8–ին։

Կը դասախօսէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Նիւթ՝
«ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԵԱՄԲ ԱՅԼ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ»։

Կրկին կը յիշեցնենք, թէ իւրաքանչիւր դասախօսութիւն կը տեւէ շուրջ կէս ժամ, կը հետեւի հարցազրոյց կէս ժամուան տեւողութեամբ։ Ապա տեղի կ՚ունենայ հիւրասիրութիւն։

Մուտքը ազատ է։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԹՈՒՂԹԱԿՑԻՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿ

Տիկին Ովսաննա Գալէնտէրեան 250 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն) Տիկին Սիրվարդ Մանուկեանի մահուան առթիւ։

Dans le cadre de ses activités culturelles
la MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
présente:

UN GRAND SPECTACLE

DE MUSIQUE, DANSES ET CHANTS FOLKLORIQUES ARMENIENS

avec

L'ENSEMBLE NATIONAL D'ARMENIE

DEGSAR

qui nous fera revivre l'ambiance d'antan des noces arméniennes à l'aide des instruments traditionnels arméniens dehol, duduk, zourna.

36 exécutants sous la direction de
M. MIRZOYAN

Le Lundi 9 Mars à 20 h 30

au Centre Culturel de Villeurbanne
234, Cours Emile Zola à Villeurbanne

Prix des places : 70 F. (- 25 ans 60 F).

Renseignements
78 94 37 36 après-midi

LA GALERIE LES CENT
présente les œuvres

d'*Evguenia Sarkssian*
(Arménie)

"mémoire"

EXPOSITION
prolongée jusqu'au 14 Mars
Galerie les Cent
8, rue de Jouy, 75004 Paris
tél. : 42 77 30 00

Ouverture du mardi au samedi
de 14h à 18h30 ou sur rendez-vous.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 10

MARDI
10 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.751 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.751

ԱՐՑԱԽ

ԿՌԻՒՆԵՐ ԱՍԿԵՐԱՆԻ ՇՈՒՐՋ
200 ՄԵՌԵԱԼ

ՄՈՒԹԱԼԻԲՈՎ ՍՏԻՊՈՒԵՑԱՒ ՀՐԱԺԱՐԻԼ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ԿՈՉ Կ'ԸՆԵՆ

ԾԱՆՐ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆ՝ 21 ՄԵՌԵԱԼ, 80 ՎԻՐԱՒՈՐ

Շաբաթավերջին դէպքերը իրարու յաջորդեցին, բայց կռիւները չդադրեցան, եթէ նոյնիսկ Կիրակի օր Ազերիներու յարձակումները մեծ տարողութիւն չունէին, ինչ որ չի նշանակեր թէ դադարի յայտ կայ:

Ժամանակագրական կարգով, յիշենք նախ որ Ուրբաթ օր, Մարտ 6-ին, ընդդիմութեան եւ ժողովուրդին ճնշումին տակ, Այազ Մութալիբով պարտադրաբար իր հրաժարականը կու տար: Մեղադրուած էր գլխաւորաբար որ թոյլ տուած է Ղարաբաղի հարցին կապակցութեամբ: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահուհին որ նախապէս հրաժարած էր պաշտօնէն կը ստանձնէր կրկին իր պաշտօնը, բայց, յետագային կ'ընտրուէր նոր նախագահ մը՝ Եագուպ Մամեդով: Ընդհ. տպաւորութիւնն այն էր, անշուշտ, որ աւելի ծայրայեղ ընթացք կրնան բռնել Ազրպէյճանցիք այս փոփոխութեամբ եւ մինչ կռիւները սաստկացած էին Ասկերանի շուրջ, Ուրբաթ օր, նոյն իրիկունը վարչապետ Հասանով կը հեռաձայնէր Երեւանի իր պաշտօնակցին՝ Գագիկ Յարութիւնեանին ըսելու համար թէ հարկ է լեզու գտնել:

Շաբաթ օրուան տուեալներով, երեք վերջին օրերու կռիւներու հետեւանքով հայկական կողմը 200 մեռեալ ունէր եւ վիրաւորներ, բայց Ասկերան չէր ինկած, կը դիմադրէր: Նոյն օրը, Շաբաթ, Մարտ 7-ին, Երեւանի Օփերայի հրապարակը Պարոյր Հայրիկեան միթինկ մը կազմակերպած էր, որու մասնակցած էին քանի մը հազար հոգի: Շուրջ 200 ալ, միթինկէն ետք կը շրջապատէին Խորհրդարանի շէնքը: Պահանջներն էին. - ա) Ազգ. բանակի կազմութիւն, բ) ճանաչում Արցախի Հանրապետութեան, գ) սահմանադիր ժողով:

Շաբաթ օրուան կացութիւնը ծանր էր Երեւան, քանի ոչ կազ կը հասնէր, ոչ ալ որեւէ կառախումբ եւ հաց չկար: Պերնար Քուշնէր վերջին անգամ կը տեսնուէր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, նախքան Փարիզ վերադառնալը նոյն գիշերը: Մարդասիրական գործունէութեան նախարարը փորձած էր Թաղով Ստեփանակերտ ալ երթալ, բայց, անպատեհ օդը թոյլ չէր տուած որ էջք կատարէ, կրցած էր սակայն տեսնել աւերուած քաղաքը, ինչպէս կը վկայէր իր վերադարձին:

Մարտ 6-էն 7 լուսնալիք գիշերը Կիչանի եւ Ղազանչիի վրայ գործուած յարձակումներէն զոհեր կային անշուշտ, քանի կրակի տրուած է Ղազանչիի գիւղը, որ ինչպէս գրեցինք Ազերիներու ձեռքն ինկած էր: Կիչանի 15 մեռեալներու մէջ կային 6 մանուկներ: Յարձակումներ եղած են նաեւ Ջանեաթաղ հայկ. գիւղի վրայ (Մարտակերտի շրջան), ուր 10 մեռեալ կայ, չորսը՝ մանուկներ:

Երկուշաբթի առտու, Երեւանէն առած մեր լուրերու համաձայն, կացութիւնը հետեւեալն էր. - յարձակումներ կային Ասկերանի շրջանը, նաեւ Շահումեանի, բայց ոչ զանգուածային գրոհներ: Մամեդով հեռաձայնած էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի Կիրակի օր, հաշտարար լուծում գտնելու համար, թէեւ բոլորովին տարբեր բան կ'ըսէ այլուր: Խօսած է նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի հետ:

Կիրակի օր, 37 կառախումբ մտած է Հայաստան եւ որոշ քանակութեամբ ալ կազ, բայց չի բաւեր վերահաստատելու համար բաւարար մատակարարութիւնը: Հացի տագնապը, որ կարեւորագոյնն է կը շարունակուէր:

Կիրակի իրիկուն շատ ծանր արկած (°) մը պատահած է Երեւանի Շէնգաւիթ թաղամասի Թելման փողոցի թիւ 14-ին, ուր աճաւոր պայթում մը տեղի ունեցած է կառատունը եւ քարուքանդ եղած է հոն գտնուող շէնքը: Մարտ 9-ի առաւօտեան (Երեւանի ժամով՝ 10.30), 21 մեռեալ կար եւ 80 վիրաւոր: Պայթումին պատճառները ծանօթ չեն:

- Արթիկի զօրանոցին վրայ յարձակում մը գործուած է զինամթերք ձեռք ձգելու համար, բայց, ՀԱՊ-ի զինուորները հակազդած են, կրակ բացած եւ 3 հայ երիտասարդներ զոհ գացած:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՐՏ 7

«LE FIGARO»

Կ'արձագանգէր ազերի յարձակման Ասկերանի վրայ ծանր հրետանիով, 6 հրասայլ, 20 թեթեւ զրահապատ մեքենայ եւ աւելի քան 1000 մարտիկ: Հայերը օդը հանած են կամուրջ մը եւ 6 Ազերի մեռած են: Հայկական զօրքը մեծ վնասներ կրած է: Անդրադառնալէ ետք Ղազանչիի գրաւման Ազերիներու կողմէ եւ Մութալիբովի հրաժարման, շեշտը կը դնէ Թուրքիոյ դերին վրայ եւ ղեկավարներու յաջորդական յայտարարութեանց: Տէմիրէլ «պաղարիւն» կ'ուզէ մնալ, Էօզալի համար «Հարկ է Հայերը վախցնել»:

«LIBERATION»

Պերնար Քոհէն երկար կը ծանրանայ կացութեան վրայ, որ կը ստեղծուի Մութալիբովի հեռացմամբ: 53 տարեկան, պարտաստութեամբ ճարտարագէտ քարիւղային քիմիագիտութեան, 1990-ին տեղական կեդր. Կոմիտէի քարտուղար կը դառնար, յաջորդելով Ալիեւի, նախքան նախագահ ընտրուիլը հանրաքուէով 1991 Սեպտեմբերին: Ջղիմացաւ, սակայն, Ղարաբաղի տագնապին: Հասանով, նախարարապետը, լաւ կը վարուի հետը եւ Խորհրդարանին կողմէ ապահովել տուած է 10.000 ռուբլիի ամսական թոշակ մը, տաչա մը, կառք մը եւ տասը թիկնապահ:

Պերնար Քոհէն լաւատես չէ (ի՞նչպէս կարելի է ըլլալ...): Խաղաղասիրական բոլոր կոչերը ապարդիւն կը նկատէ: «Ազերի Ազգային Բանակ»ի պետերը համոզուած են, կ'ըսէ, որ ընդհանուր յարձակողականի պէտք է անցնիլ: Միւս կողմէ, հայկական քաղաքական ղեկավարութիւնը չի կրնար հակակշռել զինուորական գործողութիւնները տեղւոյն վրայ: Կռիւներու տարածումը անխուսափելի կը նկատէ, անդրադառնալով նաեւ Թուրքիոյ (Պոլիս եւ Անգարա) ցոյցերուն ի նպաստ Ազրպէյճանի:

«L'HUMANITE»

Ինչպէս իր պաշտօնակիցները, համայնավար պաշտօնաթերթն ալ չի ծածկեր իր մտահոգութիւնները ի տես կացութեան բռնած ընթացքին: Հակիրճ պատմականը կ'ընէ այս 4.400 ք. քիլոմեթրի որ, կ'ըսէ՝ պատմականօրէն Հայաստանի մաս կը կազմէր, մինչեւ այն օրը, երբ համաձայնութեամբ Թուրքիոյ, Ստալին զայն կցեց Ազրպէյճանի: Թուրքիա չի քօղարկեր իր համակրութիւնը ազերի դատին համար, որ կը զուգադիպի այն դերին զոր կ'ուզէ խաղալ Նախկին Խորհ. Միութեան մահմետական հողամասերուն վրայ, ուրիշ երազ մը կայ, միշտ, կը գրէ Իւմանիթէ «մեծ Թուրքիոյ» երազը:

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

Կովկասի ճակատամարտը սկսած է եւ թերթին համար այլեւս բախումներ չեն, այլ՝ պատերազմ: Շնորհիւ ազերի քարոզչութեան, հոս ալ կը խօսուի, կրկին ու կրկին, այն Ազերիներու մասին, որոնք «անխնայ ջարդուած են»:

**

Արեւմուտքը, այնքան վարժուած է որ միայն մենք պէտք է ջարդուինք, որ չի կրնար ըմբռնել որ տեղ մը կու գայ ուր ժողովուրդ մը կրնայ այլեւս չհամակերպիլ «զոհուելու պէս ջարդուողի» այդ պիտակին եւ երբ բաժակը յորդի, Սումգայիթներէ, Բաքուներէ եւ Ստեփանակերտի վերջին ջարդարար ռմբակոծութիւններէն ետք, ինք ալ կրնայ ական ընդ ականի եւ ատամ ընդ ատաման քաղաքականութեան դիմել:

**

Թերթը կը խօսի նաեւ Մութալիբովի մասին «փլէ-պոյ» մը, որ երիտասարդութեան զազու մը եղեր է եւ շատ կը սիրէ ճազը եւ Էլվիս Փրէսլին...:

«LE SOIR»

Փոլ-Վէժ եւ սաստկացում կը խորագրէ իր լրատուութեան բաժինը, բայց կողքին կը հրատարակէ Փոլ Մաթհիլի մէկ յօդուածը, խորագրուած. «Le spectre toujours plus menaçant du génocide»:

Յօդուածագիրը անդրադառնալով Մութալիբովի հրաժարման, հոն կը տեսնէ երկու հետեւանք: Մէկը՝ քաջալերական, բայց՝ ոչ այնքան հաւանական, վերադարձ մըն է դէպի ժողովրդավարութիւն: Միւսը՝ շատ վտանգաւոր սաստկացումն է կռիւներուն եւ «փողոցին» պահանջած վրէժը Հայերէն, որ ապագամիջեան բախումները կրնան վերածել պատերազմի մը երկու Պետութիւններու, երկու ազգերու միջեւ եւ հոս հարց կը ծագի, ինչո՞ւ Մոսկուա զօրքը կը քաշէ Ղարաբաղէն: Ի՞նչ կրնայ ընել Արեւմուտքը: Ամէն պարագայի մէջ, վերջն է պատրանքներու,- «երբ համայնավարութիւնը կը տապալի, ոչ ժողովրդավարութիւնն է, ոչ ալ հանդուրժողութիւնը որոնք երեւան կուգան, այլ՝ ատելութիւնը»:

«LA LIBRE BELGIQUE»

Բորիս Տումանով, որ քաջատեղեակ է հարցին եւ վերլուծումները շատ տրամաբանական են, իր պաշտօնակիցներուն նըման մտահոգ է, մանաւանդ ի լոյս Թըրքական կարգ մը դիրքորոշումներու: Կը զարմանայ նաեւ ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղար՝ Վէօրնէրի մէկ յայտարարութեան առթիւ: Ան ըսած կ'ըլլայ, ըստ Թրքական գործակալութեան. - «ՕԹԱՆ-ը կը գործէ այն ատեն, երբ հայ-ազերի բախումը կ'անցնի սահմանը տարածուելու համար Թրքական հողամասին վրայ» եւ որովհետեւ անկարելի է մաքէ անցընել թէ Հայաստան Թուրքիոյ վրայ կրնայ յարձակիլ, բացի այն պարագայէն երբ այս վերջինը առիթ տայ, կը մնայ խորհիլ որ անատոլեան գործակալութեան այս հեռագիրը մաս կը կազմէ Անգարայի վարած թունաւորման արշաւին, գլխաւորաբար Էօզալի կուսակցութեան կողմէ Խոջալուի ողբերգութենէն ի վեր:

ՄԱՐՏ 9

Ընդհանուր ձեւով, մեր տեսած բոլոր թերթերը մտահոգ են և խորագիրներն իսկ չեն ծածկեր կացութեան ծանրակշիռ ընոյթը: Ոմանք բազմաթիւ էջեր նուիրած են, պիտի ջանանք տալ կենսականը:

«LE FIGARO»

NOUVELLE OFFENSIVE AZERIE CONTRE LES VILLES ARMENIENNES

Կ'անդրադառնայ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ կատարելիք «հանդիսաւոր կոչ»ին, որ հետեւանք է Ռոլան Տիւմայի եւ Հիքմէթ Չէթինի միջեւ հեռաձայնային խօսակցութեան մը: Կ'արձագանգէ Հասանովի յայտարարութեան «պիտի շարունակենք կռիւը: Հայկական ահաբեկչական բանակը պէտք է հեռանայ Ղարաբաղէն»: Թղթակիցն ալ կը գտնէ որ Մութալիբովի քաշուիլը աւելի կ'ամրապնդէ գերազգայնականներու դիրքերը: Առաջին էջը նկար մը ցոյց կու տայ ազերի կին մը ծռած շիրիմի մը վրայ:

-- Ժաք Պօմէլ յօդուած մը ստորագրած է «Ֆիկառօ»ի մէջ (Մարտ 9), որու յատկանշական խորագիրն է՝ «Դէպի Օսմանեան կայսրութի՞ւն» եւ ուր կը վերլուծէ Թուրքիոյ ներկայ կարեւոր դիրքը եւ անկէ ծնած «ախորժակը»:

«LIBERATION»

LE CAUCASE SUR UN BARIL DE POUDRE

Երեք էջեր նուիրուած են, նաեւ առաջինին իր հակայ վերոյիշեալ խորագրով: Քանի մը յօդուածներ ունի: Լրատուութեան կողքին, կը վերլուծուի Թուրքիոյ դիրքը: Չէթինի համար կարգադրութեան հիմնական կէտը՝ Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութիւնն է: Պերնար Քոհէն պատմականը կ'ընէ կրկին երկար կռիւներուն, որոնք ըստ ազերի պաշտօնական անձնաւորութեան մը (1967-ին) «ազգայնամոլութիւն չէ, այլ երկու ընտանիքներու միջեւ կռիւ»: Ղարաբաղը փաստ է, Ելցինի համար կը գրէ լրագրողը, որ ՀԱՊ բացարձակ անկարող մարմին մըն է թէ զինուորական թէ քաղաքական գետնի վրայ: «Լիպերասիոն» հեռաձայնային հարցազրոյց մըն ալ ունեցած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, ուր ան կրկին կը յայտնէ թէ Հայերը պատրաստ են հրադադարի եւ կը մաղթէ միջազգային դիտերու մնայուն ներկայութիւնը Ղարաբաղ:

Պերնար Քուշնէր կը յայտնէ թէ մէկ գօտի կրցած է բանալ Շուշիէն Բաքու: Մտադիր է նորէն երթալու մինչեւ շաբթու վերջ:

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

Impuissance internationale
BAKOU FAIT LA GUERRE ET PARLE DE PAIX

Լրատուութիւնը տարբերութիւն չունի միւս թերթերէն, բայց, մեկնաբանու-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ... ՓՍՓՍՈՒՔՆԵՐ

ԽՄԲ. -- Մեր աշխատակցին այս յօդուածը մտահոգիչ «շշուկներու» կ'արձագանգէ: Բայց, ինչպէս կ'ըսեն «առանց կրակի ծուխ չըլլար» եւ կը թուի որ Սարգիս Պօղոսեան «բաներ մը գիտէ»: Մաղթենք որ այս տողերը ազդարարութեան դեր խաղան նման մտադրութիւններ ունեցողներու համար եւ բուածներն ալ շշուկներու սահմանը չանցնին:

***

Այլեւս անծածկ իրականութիւն է որ նորափետուր անկախութեամբ պճնեալ մեր Հայաստանը կը տուայտի տնտեսական ծանրակշիռ տագնապի մը մէջ: Հանրային պիւտճէին օրէ օր սպառումի փորձութեան առջեւ, պետական ներկայացուցիչներ եւ պաշտօնեաներ, կենսատու տըվիզին երկրպագու՝ սնանկութեան չէմին հասնող խուճապահարներու նման, անդուլ անդադար, իրենց նայուածքներն ու քայլերը կ'ուղղեն դէպի արտասահմանեան ոստաններ, փրկարար լաստեր որոնելու մտադրութեամբ, մասնաւորաբար տոլար բառին զանազան հոլովները շըրթերնուն:

Այս օրհասական կացութեան առջեւ, քանի որ Հայաստանի ներքին շրջագիծին մէջ որեւէ արտասահմանեան դրամով փոխանակուելիք արտադրանք գոյութիւն չունի, արժանահաւատ շրջանակներու մէջ սկսեր են շրջիլ փսփսուքներ Երեւանի Մատենադարանին շուրջ. այնտեղ ուր պահուած են անշունչ եւ անպաշտպան հազարաւոր ձեռագիրներ, որոնք մեր ալեկոծեալ հայրենի աշխարհին երկար դարերու վկաներն են անխարդախ:

Կանթեղներու եւ մոմերու աղօտ լոյսերուն տակ ճգնաւորներու կողմէ գրի առնուած այս մասունքները ո՞վ գիտէ ի՜նչ ի՜նչ ձեռքերէ անցեր են, մերթ ըլլալով սրտագեղ բարեկամներու աչքի լոյսը, մերթ անարգ ոսոխներու սուսերամարտերուն զոհերը, մերթ գուրգուրոտ կուրծքերու փայփայանքին տարկան, վերջապէս ապաստանելու համար Էջմիածնի գանձատան մէջ, եւ հուսկ, ընկալուելով ամէն վտանգէ զերծ միակ շտեմարան՝ Երեւանի Մատենադարանը. ամբողջ հայկական դարաւոր իրականութիւնը ներկայացնող եզակի կոթողը, որքան պատուաբեր, նոյնքան պերճախօս:

Այս փսփսուքներուն գլխաւորութիւնն է՝ Հայաստանի պետական պիւտճէն պարարտացնելու նպատակով՝ Մատենադարանին մաս մը ձեռագիր հատորները արտասահմանի մէջ աճուրդով ծախու հանել այն միամիտ պատճառաբանութեամբ որ անոնցմէ ոմանք կրկնակի օրինակներ ունին եւ այնքան ալ անհրաժեշտութիւն չեն ներկայացներ ամբողջութեանը մէջ: Հոգ չէ թէ մասնագէտները գիտեն որ ամէն մէկ ընդօրինակութիւն՝ ունի իր տարբերակները:

Բնականաբար, նման քմայական չափանիշի մը որդեգրումը շատ մը կամայական ընտրութիւններու դուռ պիտի բանայ, եւ անհնար պիտի ըլլայ այլեւս զեղծումներուն առաջքը առնել: Բաւական է որ անգամ մը միայն Մատենադարանէն ձեռագիր էջ մ'իսկ վաճառքի հանելու անխմանալի գաղափարը գործադրութեան դրուի, որպէսզի այդ վեհապանծ կառոյցին անձեռնմխելիութեան գաղափարի պղծումը ստանայ քաջալերութիւն:

Այս ուղղութեամբ, արդէն իսկ ձեռագրավաճառութեան ասպարէզին մէջ փորձառու աքեմաւորներ կը փայփայեն այս ձեռնարկը եւ կը տենչան այս խիստ շահաբեր գործողութիւնը յաջողութեամբ պսակելու: Բայց, միւս կողմէ, կը խորհուի նաեւ, ժողովրդական զայրոյթի պոռթկումին առաջքը առնելու համար, գործառնութեան գաղտագողի ձեռնարկել:

Միւս կողմէ, ամիսներէ ի վեր, Հայրենիքէն ժամանող մուներիկներ, Ֆրանսայի մէջ, -- թերեւս նաեւ այլուր -- տունէ տուն շրջելով, կը վաճառեն հին դունաւոր թուղթերու վրայ գրուած մէկ կամ երկու էջնոց նամակներ, հաւատագրեր, գանգատագիրեր, հանրաքուէներ, իրենց սեփական պահարանները մեղրամոմով կնքուած, Վասպուրականէն, Տարօնէն, Էրզրումէն յղուած, որոնք 2.000--էն մինչեւ 5.000 ֆրանք արժողութեամբ կը գնահատուին:

Ասոնց կարգին, յիշատակութեան արժանի է, 1820--ի տարիներուն, Եփրեմ Կաթողիկոսին մէկ նամակը ուղղուած Էրզրումի հռչակաւոր առաջնորդ Կարապետ Արքեպիսկոպոսին: Այս կրօնաւորին առաջնորդութեամբ է որ այդ շրջանին հազարաւոր Հայեր գաղթեցին դէպի Ռուսաստան:

Եւ ահա, նոյնիսկ բանասէրի մարմաջէն տառապող անհամբեր ազգայիններ, նմանատիպ փաստաթուղթեր արտատպելով, ուսումնասիրութեան նիւթեր ալ կը յերիւրեն, ինքնագոհութեան յոխորտանքով մը առլցուն:

Այս արդարաշարժ ընթացքով, շատ մօտիկ ապագային, պատրաստուելու ենք ողջունելու, Երուսաղէմէն ետք, հայրենի Մատենադարանին հնամեայ ձեռագիրներուն ալ երեւումը հնավաճառներու ցուցափեղկերուն մէջ, եաթաղանէն փրկուած անմեղ զոհեր՝ ազա՜տ Հայաստանի պիւտճէին ողջակէզ գառներու անապակ գլուխներ...:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Փարիզ, Մարտ 2

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ՍՈՖԻԱ

Վիտոշ լերան ստորոտին կը տարածուի Պուլկարիոյ մայրաքաղաքը՝ Սոֆիան:

Քաղաքը հիմնուած է Հռոմէացիներու կողմէ Սերդիկա անունով, Ք. Ա. առաջին դարուն: 441 -- 447 տարիներուն, Հոները աւերած են զայն, սակայն շուրջ դար մը ետք, անիկա վերականգնուած է բիւզանդացի կայսր Յուստինիանոս Ա.ի կողմէ:

Պուլկարական Թագաւորութեան (681 -- 1081) շրջանին, քաղաքը ծանօթ էր Սրեդեց անունով: ԺԴ. դարուն վերջաւորութեան է, որ անիկա կոչուեցաւ Սոֆիա:

Պատմական հարուստ անցեալով այս մայրաքաղաքը ունի հարուստ թանգարաններ, յուշակոթողներ, թատրոններ, օփերա եւ համալսարան:

Սոֆիայի մէջ պահպանուած են հռոմէական շրջանի կառոյցներու մնացորդներ, միջնադարեան յուշակոթողներէն՝ Ս. Սոֆիայի Եկեղեցին (Ե. -- Զ. դարեր) եւայլն: Արդիական շէնքերու կողքին, բարեբախտաբար, միշտ ալ պահպանուած են ազգային ճարտարապետութեան աւանդոյթները զարգացնելու ձգտումը արտայայտող կառոյցներ. յատկապէս յիշատակելի է հանքային ջուրերու բաղնիքը, որ կառուցուած է 1907--էն 1910 տարիներուն, ճարտարապետ Պ. Մոմչիլովի կողմէ:

Ժամանակակից կառոյցներէն յիշատակելի են կեդրոնական հրապարակներու համալիրը, Գ. Տիմիդրովի դամբարանով, «Ունիվերսիադա» մարզահամալիրը եւայլն:

ՀԱՅԵՐԸ ՍՈՖԻԱՅԻ ՄԷՋ

Սոֆիայի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ բակին մէջ պահպանուած տապանաքարերու արձանագրութիւններուն եւ դրսւոր այլ աղբիւրներու համաձայն, ԺԷ. դարուն Սոֆիայի մէջ արդէն իսկ կար կազմակերպուած հայ համայնք:

1673--ին, հայ վաճառական Ապրօ Չելեպին սեփական միջոցներով կառուցած է հայկական Եկեղեցի: Պուլկարահայերու մեծ մասը Սոֆիա հասած է Արեւելեան Հայաստանէն եւ Խրիմէն: 1877 -- 1878--ի ռուս -- թրքական պատերազմի նախօրեակին, Սոֆիայի հայ գաղութը կը հաշուէր 100 հոգի: 1905--ին, անոնց թիւը բարձրացաւ 300--ի:

Այս դարու առաջին տասնամեակին մեծ եղաւ պուլկարահայութեան նպաստը՝ Հայ ազգային -- ազատագրական պայքարին: Դաշնակցական նուիրեալներ՝ պուլկարացի Պետօ, Ռոստոմ շրջան մը գործեցին Պուլկարիոյ տարբեր քաղաքներուն մէջ: 1905--ին, Հ. Յ. Դ. հիմնադիրներէն Քրիստափոր Միքայէլեան նահատակուեցաւ Վիտոշի լանջին, իսկ 1907--ին Սոֆիայի մէջ բացուեցաւ Հ. Յ. Դ. զինուորական վարժարանը, որ գործեց տարի մը միայն:

1924--էն ետք, Սոֆիա հաստատուած են պուլկարահայ գաղութի ազգային ղեկավար մարմինները՝ Թեմական խորհուրդը, առաջնորդարանը, դատաստանական ատեանը եւայլն: Ստեղծուած են հայրենակցական, մշակութային եւ մարզական միութիւններ:

Սոֆիայի Հայերը գլխաւորաբար բնակած են «Հայկական» թաղամասը (քաղաքին կեդրոնը), Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ շուրջ: Զբաղած են արհեստներով եւ առեւտուրով. յայտնուած են նաեւ մտաւորականներ:

1936--ին կառուցուած է Սոֆիայի «Ազգային Տուն» շէնքը: ԺԹ. դարու վերջաւորութեան գործած է «Արամեան» միջնակարգ դպրոցը, 1944--ին անիկա վերանուանուած է «Սպանդարեան», իսկ 1924--էն 1937 գործած է Մեսրոպեան ճեմարանը:

Սոֆիայի մէջ լոյս տեսած են շուրջ 40 պարբերաթերթեր. բոլորն ալ տպուած են հայկական տպարաններու մէջ: Ներկայիս կը հրատարակուի «Երեւան» թերթը: Հայ համայնքը ունեցած է նաեւ իր երգչախումբը, թատերախումբը:

Սոֆիայի Հայերը գործնապէս մասնակցած են երկրին տնտեսական, քաղաքական, գիտական ու մշակութային կեանքին եւ շատ մը Հայերու գործերը արժանացած են պետական մակարդակի բարձր գնահատանքին:

Վերջին տարիներուն, ժողովրդավարականացման եւ հրապարակայնութեան մթնոլորտէն մեծապէս ազդուեցաւ Սոֆիայի Հայութիւնը, որ օժտուեցաւ ազգային -- բարեսիրական քանի մը միութիւններով, շաբաթօրեայ վարժարանով մը եւ ՀՕՄ--ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.--ի մասնաճիւղերով:

Սոֆիայէն դուրս, կարեւոր թիւով Պուլկարահայեր խմբուած են Փլովտիւ եւ Ռուսէ շրջաններուն մէջ: Փլովտիւի մէջ անցեալ տարի սկսաւ գործել ամէնօրեայ վարժարան մը: ՀՕՄ--ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.--ի մասնաճիւղերուն կողքին, հոն կը գործէ «Զօրավար Անդրանիկ» երիտասարդական միութիւնը, որ կը հրատարակէ «Վահան» շաբաթաթերթը:

Քաղեց՝
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԻՐՍԱՊԱԼԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒ

Փետրուար 15--էն ի վեր բացուած է Ազգային Միութեան Վարչական Ընտրութիւններու ժամանակաշրջանը: Ամէն գործօն անդամ, համաձայն կանոնագրի, ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք ունի: Այս միջոցին անդամները ուշադրութեամբ պէտք է հետեւին Ընտրողական Յանձնախումբի պաշտօնական յայտարարութիւններուն, անմասն չմնալու համար իրենց ընկերակցութեան հանդէպ ունեցած պարտաւորութիւններէն:

ՂԵՒՈՆԴԵԱՆՑ ՔԱՀԱՆԱՅԻՑ ՏՕՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Հինգ տարի առաջ, Ռոն -- Ալփ Շրջանի հոգեւորական դասուն կողմէ գումարուած կրօնական ժողովի մը ընթացքին որոշուեցաւ ամէն տարի Ղեւոնդեանց Քահանայից տօնը տօնախմբել ծուխերէն կամ քաղաքներէն մէկուն մէջ:

Սկսելով Լիոնէն յաջորդաբար Ղեւոնդեանցը տօնուեցաւ Վալանսի եւ Սէն -- Թ'էթիէնի մէջ: Այս տարի կարգը եկած էր Տէսինին: Տեղւոյն Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Ղեւոնդ Աւագ Քահանայ Յարութիւնեանը եւ վարչութեան անդամները, Երեքշաբթի, Փետրուար 25--ի առաւօտեան ժամը 10--ին յաջողած էին ի մի խմբել կարեւոր թիւով հաւատացեալներու խումբ մը:

Ժամերգութեան իրենց մասնակցութիւնը բերին Ռոն -- Ալփի մէջ պաշտօնավարող հոգեւորականները բացի Վալանսի Նարեկ եւ Տէսինի Մկրտիչ Քահանաներէն որոնք առողջական պատճառներով կը բացակայէին:

Ժամերգութեան վերջաւորութեան Նորվան Եպիսկոպոս բացատրեց օրուան խորհուրդին կարեւորութիւնը: Իսկ Ղեւոնդ եւ Վրթանէս Աւագ Քահանաները յատուկ պատշաճի քարոզեցին:

Արարողութենէն ետք, տեղւոյն ճաշարաններէն մէկուն մէջ վարչութեան անդամները ճաշով մը պատուեցին եկեղեցականները: Հոս ելոյթ ունեցան Զաւէն Վարդապետ եւ Իսահակ Քահանան:

ՕԳՏԱԿԱՐ ՅԱՆՁՆԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿ ԳԻՒՏ ԱՐՔ.--ԻՆ ԿՈՂՄԷ

Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին հիմնական վերանորոգութեան մը պահանջքը ունի: Այս մասին տեղւոյն եկեղեցական վարչութիւնը նախահաշիւ մը պատրաստել տալով 133.900 ֆրանքի գումար մը ճարելու անխուսափելիութեան առջեւ դրուած է: Այս ձեռնարկին ի նպաստ վարչութիւնը 1991 Հոկտեմբերին ժողովրդական ճաշ մը կը կազմակերպէ, որուն ընթացքին հանգանակուած գումարին արդիւնքը կը հասնի շուրջ 27.000 ֆրանքի:

Այս պարագան տեղեկացնելով Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. Նազգաշեանին, այս վերջինը յանձնառու կ'ըլլայ Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ համագործակցութեամբ ապահովել 100.000 ֆրանքի նպաստ մը: Օգտակար յանձնառութիւն մը որու շնորհիւ ի մօտոյ պիտի սկսին Տէսինի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ վերանորոգութեան աշխատանքները:

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ Տ. ԵՒ Հ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԷՆ ՆԵՐՍ

Ուրբաթ Փետրուար 28--ին Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանին մէջ խրախճանքը առաւօտէն սկսած է: Նախակրթարանի երկրորդ դասարանի աշակերտները Սեղանատունն են իրենց ուսուցչուհիներուն օգնութեամբ խմոր կը շաղեն, անուշեղէններ պատրաստելու համար: Առաջին դասարանը զբաղած է կարմիր -- կապոյտ -- նարնջագոյն գոյներով թուղթէ հագուստներու պատրաստութեամբ: Մանկապարտէզը՝ կարծէք նկարիչի մը աշխատանոցին վերածուած է դիմակներ կը ձեւեն կամ կը գունաւորեն:

Ամէնքն ալ անհամբեր են, կը սպասեն որ ժամը չորս ըլլայ եւ Բարեկենդանը սկսի:

Վերջապէս դհոլը եւ զուռնան կը յայտարարեն Բարեկենդանի բացումը: Սպասուած ժամը հասած է: Աշակերտները ծպտուած կ'իջնեն հանդիսասրահ: Երգարտասանութիւն հայերէնով -- ֆրանսերէնով կը թնդացնեն սրահը: Ծպտուած աշակերտները գիրար չեն ճանչնար: Ձայն, տեսողութիւն դիմակներու պզտիկ բացուածքներէն փոխուած են: Անճանաչելիութիւնը հաճելի մթնոլորտ մը ստեղծած է: Միայն հասակներու տարբերութիւնը ներկաներուն զանազանել կուտայ Մանկապարտէզի բաժինը Նախակրթարանէն: Երբ հայկական պարերը կը սկսին, Հայաստանի դրօշակին գոյները կը խառնուին իրարու, ուրախութիւնը իր գագաթնակէտին կը հասնի:

Անկէ յետոյ կը սկսի կերուխումը: Համեղ են աշակերտներու պատրաստած անուշեղէնները:

Քիչ ետք օթօքարերը կուգան աշակերտները տանելու: Մեկնումի պահուն ալ աշակերտները դեռ ուրախ են, որովհետեւ յաջորդ օրը կը սկսի Բարեկենդանի արձակուրդը:

Հ. Յ. Դ. ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ

Միայն քսանեւչորս ժամ առաջ Ռատիօ Արմէնիի միջոցաւ յայտարարութիւնները կ'ըլլան եւ Ազգային Տան սրահը Շաբաթ, Փետրուար 29--ի երեկոյեան ժամը 9--ին ծայրէ ծայր լեցուն է: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը օգտուելով Զօրի Բալայեանի Ֆրանսա այցելութենէն երեկոյթ մը կազմակերպած է Ղարաբաղի նուիրուած: Դժբախտաբար վերջին պահուն Զօրի Բալայեան բանաւոր պատճառներով կը բացակայի, սակայն Պուլկար Լրագրողուհի Սվեղանա Պասկալեւա ներկայ կ'ըլլայ իր մէկ ֆիլմով:

Ղարաբաղի կացութիւնը ներկայացնող այս ֆիլմի ցուցադրութենէն ետք, Լրագրողուհին իրեն ուղղուած հարցումներուն կը պատասխանէ ականատեսի իր վկայութիւններով:

ԼՐԱՏՈՒ

Գողութեան նոր պատմութիւններ

Սամուէլսա Գովորուխին ռուս բեմադիր մըն է. իր երկրին մէջ գողութիւններու սաստած աննախընթաց թափը զինք զարմացուցած է նաեւ ակամայ հեղինակ մը…: «Իզվեստիա»յի մէջ կը պատմէ թէ ինչպէս պատահած է աներեւակայելի այդ դէպքը:

Անոր համար անակնկալ մը չէ որ շուկայի ներկայ պայմաններով գողութեան արարքները տիրեն նաեւ գրասաշրջանութեան, մշակոյթի կամ շարժանկարի մարզերուն: Այս շարքին մէջ մոռցուած էր հրատարակչութիւնը: Զէ՞ որ Խորհրդային Միութիւնը աշխարհի ամէնէն աւելի ընթերցող երկիրն է:

Խորքին մէջ միակ առաջնութիւնը չէ ատիկա, թէեւ մնացեալը ժխտական որակումներ կը մէկտեղէ: Միութիւնը աշխարհի նաեւ ամէնէն գող երկիրն է. կը գողցուի ամէն բան. ինքնաշարժերու պահեստամասերէն մինչեւ արտաքնոցի թուղթ: Գողութեան յարձանքը թափանցած է նաեւ հեռատեսիլէն ներս. Լենինի ծննդավայր քաղաքին մէջ օրինակ, կը բաւէ կոճակը հեռատեսիլի կոճակին վրայ, որպէս պահու ամերիկեան փախստական ժապաւէն մը դիտելու համար:

Գալով գիրքերու, «Ռոսթայից» հրատարակչական կոոպերատիւը լոյս ընծայած է վերոյիշեալ բեմադիրին «Ռուսիան զոր կորսնցուցինք» հատորը, առանց հեղինակին համաձայնութեան, առանց պայմանագրութեան, առանց պատճէնութեան: Խորքին մէջ, հրատարակուածը ժապաւէնի մը բեմագրութիւնն է. ան «Մոսֆիլմ»ի մէջ մեքենագրուած է հնօրեայ գրամեքենայի մը վրայ ու անհամար սխալներով:

Որովհետեւ բեմագրութիւնը այս կոոպերատիւը հասած է ոչ սովորական ճամբաներէ, ձեռագիրը հեղինակին կողմէ վերաքննուած չէ ու գիրքը լոյս տեսած է բոլոր սխալներով:

Ընթերցողներու ձեռքին մէջ հատորը ամէնէն անսպասելի հակազդեցութիւն -- ները կրնայ արթնցնել: Նախ թուղթը որ գրեթէ արտաքնոցի թուղթի որակը ունի, ապա իբրեւ թէ թուղթի տագնապ մը կայ, մինչդեռ հրատարակութիւնը հարիւր հազար տպաքանակով կատարուած է: Կ'արժէ 3 ռուբլի 70 կոպէկ, ինչ որ հանգստեան կոչուած մէկու մը օրականն է. ու ճիշդ այդ գանգուածին ուղղուած է գործը. անոնց որոնք չեն մոռցած կորսուած Ռուսիան ու կը տառապին անոր ցաւով: Այդ մարդիկը չեն կրցած պատշաճիլ դրամ դիզելու օրուան հրամայականին ու կը շարունակեն ապրիլ իրենց վախս եկամուտներով: Այդ մարդիկը պէտք է որոշեն. «այսօր մեր փո՞րը կշտացնենք, թէ գիրք կարդանք»:

Խորհրդային ընկերութիւնը ոչ թէ հաբուստներու, այլ ճարպիկ ու իրաւազանց ձեռնարկատէրերու դէմ է, կ'աւէ զանոնք, ինչպէս օրինակ Ս. Գովորուխինը որ չի կրնար հաշտուիլ որ անոնք ի'ր ընթերցողներէն 370 հազար ռուբլի քաշեն, առանց մատերնին խսկ շարժելու: Ան կը յուսայ որ հակառակ երկրին մէջ օրէնք ու կանոնի բացակայութեան, այդ արկածախնդիրները պիտի պատժուին:

Կ'զգուշացնէ հասնական ընթերցողներու որ եթէ իր անունով ու լուսանկարով վերոյիշեալ հատորը ձեռք անցնեն, գիտնան որ պէտք չէ խաբուիլ: Յետ գրութեամբ մըն ալ կ'աւելցնէ թէ կողքին վրայ կայ նաեւ վրացի քննադատ Զերեթէլիի անունը որ ոչ մէկ աղերս ունի հրատարակութեան հետ ու խաբեբաներու զոհ մըն է, ինչպէս ինքը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Այսօր, Փետրուար 26, կէսօրէ առաջ ժամը 11--ին Ֆրանսայի Խորհրդարանի երեսփոխաններու վեց հոգինոց բաղկացած պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ երեսփոխան Ժեռար Պափթի, որ երէկ ժամանած էր Լիբանան, այցելութիւն մը տուաւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարան, յԱնթիլիաս:

Պատուիրակութիւնը ընդունեցաւ Վեհափառ Հայրապետին՝ Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Գարեգին Բ. Վեհափառին կողմէ, որուն հետ միասին էին նաեւ Լիբանանի Հայոց Առաջնորդ՝ Գերշ. Տ. Արամ Արք. Քէշիշեան, Արդարադատութեան նախարար եւ Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան Ատենապետ՝ Մեթր Խաչիկ Պապիկեան եւ հայ պետական երեսփոխաններ՝ Տոքթ. Մելքոն Էպլիղաթեան եւ Մեթր Շահէ Պարսումեան:

Պր. Ժեռար Պափթ Վեհափառ Հայրապետին ներկայացուց իր պատուիրակութեան անդամները եւ բացատրեց պատուիրակութեան առաքելութեան նպատակը, միանգամայն իր գնահատանքը յայտնելով հայ համայնքի որդեգրած կեցուածքին համար, ի մէր եւ ի ծառայութիւն Լիբանանի Միութեան եւ ամբողջականութեան պահպանումին եւ զօրացումին:

Վեհափառ Հայրապետը նախ ներկայացուց իրեն ընկերացող պաշտօնական անձերը, եւ ապա շնորհակալութիւն յայտնեց պատուիրակութեան այցելութեան համար, որուն մէջ տեսաւ շօշափելի փաստերէն մէկը Լիբանանի հանդէպ Ֆրանսայի կապուածութեան: Ապա, ընդհանուր գիծերով ներկայացուց Լիբանանահայ համայնքի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դերն ու առաքելութիւնը՝ պատմական խորքի վրայ բացատրելով Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան համազգայնութային նշանակութիւնը եւ կարեւորութիւնը. շեշտեց Լիբանանի բոլոր համայնքներուն սերտ գործակցութիւնը: Խօսելով քրիստոնեայ համայնքներու մասին, յայտնեց այն մտածումը, որ միասնական, համաքրիստոնէական մօտեցումով պէտք է քննարկուին եւ լուծուին լիբանանեան հարցերը, սակայն խօսակցութեամբ եւ գործակցութեամբ իսլամական համայնքներուն հետ: Համալիբանանեան կեցուածքն է որ կրնայ իրական լուծում բերել լիբանանեան տագնապին, բսաւ ան:

Խօսակցութեան նիւթ դարձաւ, բնականօրէն, Հայաստանի եւ Ֆրանսայի փոխ-յարաբերութիւնը: Խոր ուրախութիւն յայտնուեցաւ որ այս օրերուն Երեւան կը գտնուի Ֆրանսայի Մարդասիրական Օժանդակութեանց Հարցերու Նախարար՝ Պր. Պեռնար Քուշնէրը, եւ թէ՛ Հայաստանի հետ դիւանագիտական յարաբերութիւնները հաստատող համաձայնագիրը կնքուած էր Փետրուար 24--ին, Երեւանի մէջ:

Յարգելի երեսփոխանները հարցումներ ուղղեցին Լիբանանի կեանքին մէջ հայ համայնքի մասնակցութեան մասին, որոնց պատասխանեցին Վեհափառ Հայրապետը եւ հայ պետական երեսփոխանները:

Շուրջ մէկ ժամ տեւող այցելութեան աւարտին, Վեհափառ Հայրապետը բոլոր հիւրերուն յանձնեց յիշատակի նուէրներ: Մտերմական խօսակցութեան ջերմ մթնոլորտի մէջ վերջ գտաւ հանդիպումը:

Անթիլիաս
Փետրուար 26

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՓԵՏՐՈՒԱՐ 20 -- 24)

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՖՈՆՏԸ՝ ԱՐՑԱԽԻՆ

Հայաստանի Մանկական Ֆոնտը 50 հազար ռուբլի եւ 50 քկ. փոշի կաթ ուղարկած է Արցախի հաշմանդամ, որբ եւ հիւանդ երախաներուն: Հադրութի շրջանի Խանձաձոր եւ Քօչբեկ գիւղերու 12 երախաներ ալ ստացած են 100--ական ռուբլի, նոյն ֆոնտէն: Դարձեալ Հադրութի շրջանի Տող գիւղի երախաներուն ալ նուիրուած է դաշնամուր մը:

**

ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Վառելիքի եւ ումանիւթի ծանօթ դժուարութեանց պատճառով այս ձմեռ Հանրապետութեան 260 մեծ ձեռնարկութեանց միայն 23 տոկոսը գործած է: Փետրուար 15--էն ի վեր ելեկտրականութեան քանակին յաւելումով այս թիւը հասած է մինչեւ 35 տոկոսի: Արդիւնաբերութեան որոշ բարելաւում արձանագրուած է արուած ըլլալով որ ամբողջ Յունուար ամսուան 193 միլիոն ռուբլիի արտադրութեան փոխարէն Փետրուար 1 / 24--ին այս թիւը հասած է 800 միլիոն ռուբլիի: Օրական բաւադոյն ցուցանիշը կը համարուի 100 միլիոն ռուբլիի արտադրութիւն, որու բաղդատմամբ, օրինակ, Փետր. 26--ինը եղած է 83 միլիոն:

**

ՀԱՅ -- ԼԵՀԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Փետրուար 24--էն 26 Լեհաստան այցելած է փոխ -- վարչապետ Հ. Բագրատեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնը: Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի ուղերձը յանձնուած է Լեհաստանի նախագահ Լէխ Վալեզայի: Երկու օրուան տեսակցութեանց աւարտին երկու երկիրներու միջեւ տնտեսական համագործակցութեան որոշում տրուած է: Քննարկուած են նաեւ սեփականաշնորհման առընչուող հարցեր, ինչպէս նաեւ մասնագէտներ փոխանակելու, Լեհաստանէն դեղօրայք, հացահատիկ եւ այլ մթերքներ ներածելու ծրագիրներ:

**

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Միացեալ -- Նահանգներու «Բժշկական Օգնութիւն Հայաստանին» կազմակերպութեան նախաձեռնութեամբ Երեւանի վիրաբուժութեան հետազօտական կեդրոնին մէջ բացուած է մանկական նոր բաժին մը, սրտի արատներու վիրաբուժութեան մասնայատկութեամբ: Առաջին վիրահատումները կը կատարուին Միացեալ -- Նահանգներէն ժամանած վիրաբոյժներու գլխաւորութեամբ: Համաձայն համագործակցութեան ծրագրի, Միացեալ -- Նահանգներէն մասնագէտներ կը ղրկուին Հայաստան, իսկ հայ վիրաբոյժներ կ'երթան Միացեալ -- Նահանգներ կատարելագործուելու: Նոր բաժինին անհրաժեշտ սարքերն ու դեղօրայքը ղրկուած էր Միացեալ -- Նահանգներէն:

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՌՈՒԲԷՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Քու ծնած, քու ապրած, քու սիրած եւ երգած երկնքին տակ հիմա միայն ցնցոտիներով մարդիկ կան, որոնք աստղերուն չեն նայիր այլեւս…

Մարդիկը չկայ, որ ոսկեփոշի գետափին հէքեաթը պատմէ: Ես գիտեմ, որ հոն՝ քու Հայրենի բլուրին վրայ առաւօտը՝ կու գայ եւ կ'անցնի աննշմար եւ չի ծաղկիր:

Վայրի անանուխներուն եւ մարխամ խոտերուն երգը միայն կը դողդոջէ առուի ոչ կանաչ եզերքներուն վրայ, եւ ամէն սոխակ ինքզինքն է կախեր չորցած վարդի թուփէն: Քու երգիդ յիշատակը, գրչի Մեծ զպի՛ր, լռութեամբ կը սաւառնի աւերակ քաղաքներու եւ գիւղերու վրայէն:

Ո՞վ է այն լալահառաչ կինը, որ սեւ եւ գետինը ինկած չորցած վարդերու փաթերուն մէջ Քու երգիդ զողողջները կը լսէ եւ… կը դողայ: Ես քու գրկին մէջ առաջին անգամ հեգեցի Սուրբ Մեսրոպի ոսկեղէն տառերը եւ այն խաղաղութեան, կեանքի տժգունօրէն անմահ քաղցրութեան սօսափը, որ յաւէտ կը լայննայ իմ ծոցիս մէջ, քու հոգիիդ զեփիւռէն գրկեցի: Մենաւոր ծառիդ պէս հիմա, գիտեմ, քու հոգիդ է մենաւոր եւ անսասան:

Դու կ'ապրիս, որովհետեւ քու երկինքը կայ, ուրկէ մանուշակները երազի պէս զարվար կը վաղեն, որովհետեւ եղեռնը աստղերուն չզարկաւ:

Քու երկինքիդ աստղերը… Անոնք կը պահեն Քու երգերուդ յիշատակը: Երգը, որ կայլակուէր քու գրչէդ՝ իր վարդագոյն փփուրները աստղերուն կը հրպէին: Քու աչքերդ, քու հասակդ, քու տեսքիդ պայծառ մռայլութիւնն ու խորհուրդը կը գտնենք մենք քու երգերուդ ծովի մակերեսին վրայ: Երբ ես պատանիօրէն եւ հայրենօրէն եւ կարօտով իմ մանկութեան օրրանը կը ցանկամ վերյուշել՝ կը գտնեմ քու երգերուդ հայելիին եւ կ'ըսեմ՝

«Անիկա երգեց, որովհետեւ գիտէր, թէ երկինքները կրնան փլիլ, վար գալ, բայց երգը չի խորտակուիր, զեփիւռներու զովացին անտառը կրնայ հրդեհի մատնուիլ, բայց երգը չի մոխրանար՝ կը հայի, բայց անմատչելի է»:

Փա՛ռք քեզ, հա՛յր, ես ծունկի կու գամ քու քնարիդ առջեւ եւ կ'ըսեմ՝

«Քնարը որ կայ՝ երգն է մայրենի ջրերուն, հովիտներուն, հազար-հազար ծաղիկներուն, անյիշատակ ժամանակներու ոսկեայ հէքեաթներուն, լերան կանաչին, աղօթին, երազներուն եւ եղնիկներուն: Անոր երգը կը թափառի հիմա իր աւերակ բոյնին շուրջը, տխո՛ւր, դողդոջուն, կարօտով եւ գգուանքով, բայց մշտանորոգ եւ անսահման»:

Իմ հայրենի երկինք, օրօրէ՛ այդ երգերը քու կապոյտ ծիածանքներուդ գիրկը:

1917

ՄՈՏ Է ԳԱՐՈՒՆԸ...

Այս առաւօտ, լուսածագը սքանչելիօրէն բացուած է, կապտագեղ երկինքէն՝ արեգակին շողշողուն ճաճանչները շռայլօրէն սփռելով, քաղաքին չորս կողմերուն: Բայց շատ չանցած, չար ամպերու յաջորդական գորշ կոյտեր, կատաղօրէն կը փորձեն խափանել երկնակամարին այդ անբիծ կապոյտը: Սակայն, արեւուն վառ ճառագայթները չեն ուշանար, իրենց խիզախ ընդդիմութեամբ, վանել եւ բացարձակօրէն անհետացնել զանոնք, պահպանելով հորիզոնին ջինջ կապոյտը: Ցրնծութեան մէջ են, վարդագեղ մայրաքաղաքին հրապոյրը վայելելու եկած բազմազգի զբօսաշրջիկները: Բայց ինչպէս ընթացիկ կեանքին մէջ, հակոտնեայ երեւոյթները գիրար կը խաչաձեւեն, այդպէս ալ Փարիզի ստորերկրեայ անբաղձալի փապուղին, այդ ժամերուն, խինճախինճ բազմութեամբ լեփ լեցուն, կը սուրայ, իրենց գործատեղիները մղելու զանոնք, ճիշդ ինչպէս աշխարհի գեղեցկագոյն պողոտան համարուած Շան զ'Էլիզէի վրայ, հմայիչ մանկամարդուհիներ, աճապարանօք, իրենք եւս կը շտապեն, վայրկեան առաջ իրենց աշխատեղիները հասնելու մտահոգութեամբ. հոս ալ աշխատանքի սփիպողականութիւնը նոյնն է, ինչպէս Ռընոյի, Սիթրէօնի եւ այլ անհրապոյր սահմաններուն մէջ: Իսկ ես, իմ կարգին, ինքզինքս կը յանձնեմ տարօրինակ խորասուզումի մէջ, երբ կը նայիմ ժամացոյցի սլաքին, անոր երկվայրկեաններու կը բնորոշէ, եւ կը հասնի սա խորհրդածութեան, թէ այդ աննշան սլաքը, ակնթարթներու իր գնացքներով, ո՞վ կը մտածէ միթէ, բայց եւ այնպէս, այդ սլաքն է որ իր շարունակական թիք -- թաքներով, ինքն է որ կը կազմէ ժամեր, օրեր, ամիսներ, տարիներ և դարեր ու… յաւիտենականութիւն: Բայց ահա օրը կը վերջանայ իր պայծառութիւնը յանձնելով գիշերային մթութեան, որ ինք, աւելի զօրեղ է քան ամպերու կոյտը:

Խաւարով կը պատէ երկինքին մեռնող կապոյտը:

ԳԵՂԱՄ ՏԷՐ -- ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

(Շար.՝ Ա. էջէն)

թեան մէջ, կը խորհի որ Իրան եւ Թուրքիա պէտք է իրենց ազդեցութիւնը գործեն Բաքուի վրայ։

«L'HUMANITE»

CAUCASE DE TOUS LES DANGERS

Կ'արձագանգէ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի յայտարարութեան, ուր ան յոյս կը յայտնէր թէ Մութալիպովի յաջորդները պիտի չգործեն նոյն սխալները։

«LE PARISIEN»

SILENCE, ON MASSACRE

Առաջին, երկրորդ եւ երրորդ էջերը կը նուիրէ Ղարաբաղի զանազան նիւթերով եւ նկարներով։ Լրատուութենէն զատ, կայ հակիրճ պատմական մը, հարցազրոյց մը, Անրի Վէրնէօյլի հետ, որու համար՝ «մեր ժողովուրդը դատապարտուած է»։ Թերթը ցոյց տալու համար նաեւ որ ֆրանսահայ գաղութի անդամներն ալ կ'ապրին Ղարաբաղի տագնապով, գացած է (անխուսափելի խորհրդանիշ դարձած...) Ալֆորվիլի Ֆիլիփին սրճարանը, ուր երկու երիտասարդներ պէյլիֆուլ կը խաղան, Ղարաբաղի ջարդերու նկարի մը տակ...։

«LES ECHOS»

L'ARMENIE PRISE EN TENAILLES ENTRE L'AZERBAïDJAN ET LA TURQUIE

Մարի - Ֆրանս Բալ կը սկսի իր թղթակցութիւնը բախալիսեան ճշմարտութեամբ մը՝ «Ոչ աշխարհագրութիւնը, ոչ պատմութիւնը նպաստաւոր են Հայաստանի» (ի դէպ՝ երկրորդը պարզապէս առաջինին հետեւանքն է)։ Մտահոգութիւնը կեդրոնացած է Թուրքիոյ վրայ, որ տարուած է Հայաստանը «խեղդելու»։

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

«Ինթըրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն»ի թղթակիցը՝ Ֆրանսիս Քլայնզ, կը նկարագրէ «Սպանդը, որ կը բեկանէ Ազրպէյճանի յոյսը»։ Աղդամ գացած է, խօսած է անձի մը հետ որ դիակներ կը լուայ, թաղումէն առաջ։ Մզկիթի մը կից աշխատող մարդը կ'ըսէ որ Փետրուար 26-էն ի վեր 200 դիակ պատրաստած է, եւ կը նկարագրէ անոնց խոշտանգուած վիճակը, յաճախ՝ գլխատուած։

«Թրիպիւն»ի թղթակիցը ընդհանրապէս ազրպէյճանեան տեսակէտ որդեգրած է, թէեւ երկար լրատուութեան մը մէկ նախադասութեան մէջ կ'ըսէ թէ Ազրպէյճանցիներուն նկարագրած վայրագութիւնները (բռնաբարութիւն, թալան, պատանդներու խոշտանգում) կը նմանին Հայերու կողմէ պատմուած դէպքերու։

Քլայնզ կ'ընդգծէ Բաքուի կառավարութեան ժամանակաւոր տկարութիւնը։ Կը մէջբերէ Վելիմամէնով անունով ազրպէյճանցի պաշտօնեայի մը խօսքը, թէ «Հայերը գրեթէ յաջողած են արտաքսել ազրպէյճանցի տարրը՝ Ղարաբաղէն։ Ուրեմն՝ հիմա ճակատամարտը Ազրպէյճանի սուրբ հողին վրայ սկսած է տեղի ունենալ։ Բայց մենք ուժն ու քաջութիւնը պիտի ունենանք մեր երկիրը պաշտպանելու»։

Ազրպէյճանի անապահովութեան զգացումի զօրացումը ընդգծող ամէնէն յատկանշական դէպքը այն է, կը գրէ Քլայնզ, որ հիմա ան կը փորձէ Ամերիկան համոզել՝ իր «դիրքը փոխելու», մինչ առաջ կը հաստատէր թէ Ղարաբաղը բոլորովին ներքին հարց է եւ ամերիկեան որեւէ դիրք կամ կարծիք միջամտութիւն է ներքին հարցերու։

Ազրպէյճանցիք 54 բնակաւան ունէին Ղարաբաղի մէջ չորս տարի առաջ, հիմա միայն Շուշին ունին։ Հայ եւ Ազրպէյճանցի ստիպուած են լքել իրենց գիւղերը եւ հողերը։ Երկու բնակչութիւններն ալ «սուրբ հող» կը նկատեն նոյն տարածքը։ Նոյնիսկ ապաստանեալներըետ կը վերադառնան, վրէժխնդրական յարձակումներ կը կատարեն երկուստեք, իրենց գիւղերը գրաւողներուն վրայ։ Վերջերս, ազրպէյճանցի ապաստանեալներու հրոսակներն են վրէժխնդրական յարձակումներ կատարողը։

Ապա կ'եզրափակէ, բաւական չէզոք ձեւով տալով 1923-էն ի վեր տեղի ունեցած դէպքերը։

ԼԻՈՆԻ ՑՈՅՑԸ

Լիոնի մէջ, Շաբաթ, Մարտ 7-ին Ղարաբաղի ի նպաստ հանրաժողովը նահանգապետարանին առջեւ 800 հոգի համախմբած էր։ Ներկայ եղած են երեսփոխաններ։ Բանաձեւ մը յանձնուած է նահանգապետարանը։ Կիրակի օր ալ Պերնար Քուշնէր Վիէնի մէջ յայտարարած է որ մինչեւ Չորեքշաբթի, Ռոլան Տիւմա պիտի նշանակէ Ֆրանսայի գործավարը՝ Երեւան։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԵՆԱՀԵՄ ՊԵԿԻՆ, Իսրայէլի նախկին վարչապետը, ան որ ձեռք երկարեց Սատաթի (1977) եւ ստորագրեց Քէմփ Տէյվիտի համաձայնագրերը 1978-ին, մեռաւ Մարտ 8-էն 9 լուսնալիք գիշերը, զոհ սրտի տագնապի, զոր ունեցած էր քանի մը օր առաջ։ 79 տարեկան էր։

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ Իսրայէլեայի դիւանագէտ մը սպաննուեցաւ, Շաբաթ օր, զոհ թակարդ - կառքի մը։ Ահաբեկչական արարքին տէր եղած է իսլամ կազմակերպութիւն մը, որ ուզած է Ապպաս Մուսաուի վրէժը լուծել (սպաննուած՝ Լիբանան, Փետրուար 16-ին)։

ՇՎԱՐՆԱՏԷ յաղթական վերադարձ մը կատարած է իր հայրենիքը։ Խուռներամ բազմութիւն մը հաւաքուած է Թիֆլիս զինքը ողջունելու, Շաբաթ օր, համոզուած որ «միակ լուծումն է այս երկրին համար»։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հրեայ համայնքը նշած է Սպանիայէն 1492-ին աքսորուած Հրեաներու Օսմանեան կայսրութեան մէջ գտած ապաստանութիւնը։ Կազմակերպուած «Երախտագիտութեան Օր»ուան հանդիսութեան մասնակցած են համայնքին ծանօթ դէմքերը ու քոյր համայնքներու կրօնական պետերը, այս վերջիններուն մաս կազմած է հայ կաթողիկէ համայնքի վիճակաւոր Յովհ. Եպիսկ. Չոլաքեան։ 500ամեակի կազմակերպութեան փոխ-նախագահը ըսած է թէ Թուրքիոյ Հրեաները կը տօնեն 500 տարուան անընդմէջ միասնութիւն մը եւ թէ ամբողջ աշխարհը տեղեակ պիտի դարձնեն թրքական մարդասիրութեան։ Այս առիթով տեղի ունեցած է քոքթէյլ մը որուն մասնակցած է Պոլսոյ Պատրիարքը՝ Գարեգին Արք. Գազանճեան։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂ - ԱՆԳԱՐԱ - ԲԱՔՈՒ

Շաբաթավերջի Թուրք մամուլին մէջ Ղարաբաղը գլխաւոր նիւթն է ու գրաւած է թէ՛ լրատուութեան, թէ՛ յօդուածներու էջերուն մեծագոյն մասը։ Ընդհանուր է Ղարաբաղի Ազերիներուն օգնելու, զանոնք հայկական յարձակումներուն դէմ առանձին չձգելու տրամադրութիւնը։ Ցայտնապէս Անգարայի իշխանութեան համար հետզհետէ աւելի դժուար կ'ըլլայ անկողմնակալ իր քաղաքականութեան նոյնիսկ ձեւականօրէն պահպանումը։ Այս դժուարութիւնը յաղթահարելու եւ միեւնոյն ատեն Հայաստանի անուղղակի ազդարարութիւն ուղղելու քայլ մըն է հայ-թուրք սահմանին կից երկու բնակավայրերու՝ Արտահանի ու Իգդիրի տրուած քաղաքի օրինակ-ձեւը։ Այս կարգադրութեամբ անոնք կը դառնան «սահմանային քաղաքներ» ուր այսուհետեւ աւելի մեծ զինեալ ուժեր (ժանտարմա) պիտի պահուին։ Այդ քաղաքներուն կուսակալներն ալ որպէս «Սահմանային բարձրագոյն յանձնախումբի նախագահ», իրաւասու պիտի ըլլան սահմանային հանդիպումներն ու անցքերը կարգաւորելու։ «Միլլիյէթ» (Մարտ 7) այս լուրը խորագրած է «Ղարաբաղի համար գործօն քաղաքականութիւն»։

Թուրքիոյ կրաւորական կեցուածքին հակազդեցութիւններէն Հանրապետութեան նախագահ Էօզալի «Հայերը վախցնել»ու առաջարկին աւելցած են նախկին Արտաքին նախարար ու Թուրք խորհրդարանականներու միութեան նախագահ Ֆարուք Գայխրքէնի եւ կրօնական գործոց փոխ - նախագահին յայտարարութիւնները. առաջինը ըսած է ... «Սխալ է կարծել թէ հայկական խժդժութիւնները շարունակուելու պարագային, Թուրքիա պիտի գոհանայ դիւանագիտական ձեռնարկներով»։ Իսկ Կրօնական Գործոց փոխ նախագահը հարկաւոր ջանքերը կիրարկելու կոչ ուղղած է բոլոր կրօնքներու ներկայացուցիչներուն, որպէսզի վերջ տրուի Ազրպէյճանի հողերուն վրայ Հայերու ձեռնարկած կոտորածներուն։

Թերթերու քաղաքական մեկնաբանները կը կեդրոնանան երկու նիւթի վրայ. Ղարաբաղի հարցին ամերիկեան մօտեցումն է առաջինը որուն վրայ մօտալուտ ընտրութիւնները ու այդ առընչութեամբ հայկական լոպին որոշ ազդեցութիւն կ'ունենան, իսկ երկրորդը Ազրպէյճանի ներքին քաղաքականութեան պատկերն է Մութալիպովի հրաժարումէն ետք։ Թուրք մամուլին համաձայն, հայկական լոպին առիթէն օգտուելով կը ճնշէ Նախագահ Պուշի վրայ, որ ընտրապայքարի ընթացքին չի կրնար նկատի չառնել Գալիֆորնիոյ կէս միլիոնոց Հայութիւնը, ու կը լսէ։

Ազրպէյճանի ներքին քաղաքական խմորումները որոշ մտահոգութիւն կը պատճառեն Թուրք մամուլին։ «Միլլիյէթ»ի թղթակիցը Բաքուէն կը գրէ թէ երկրին կը սպառնայ քաղաքացիական պատերազմի մը վտանգը։ Նոյն աղբիւրին համաձայն, անհաւանական չէ իշխանութեան պայքարի մըն ալ շղթայազերծումը։

Թուրք իշխանութեան գրեթէ միահամուռ հակազդեցութեան հակառակ եղող թի մը կ'արձագանգէ «Հիւրրիյէթ» (Մարտ 7), գրելով թէ Ազգ. մեծ ժողովին Չորեքշաբթիի նիստին ընթացքին մինչ Պ. Ճնէվիթ օրակարգէ դուրս խօսք կ'առնէր ու «Ղարաբաղ կորսուելու մօտ է» ազդակներով կ'ընդմիջուէր երեսփոխանական թը, Արտաքին փոխ-նախարար Օնուր Քումպարաճըպաշը ըսած է «Ղարաբաղի կորսուիլը կամ չկորսուիլը Ադրբեջանի հարցն է»։ Ընդհանուրին բողոքներուն առջեւ ան ապա ստիպուած է կրկին խօսք առնել ու սրբագրելով ըսել թէ Թուրքիա Ղարաբաղի հարցին հանդէպ պիտի չկրենայ անտարբեր մնալ։

Թուրքիա որպէս յայտարարուած գործօն օժանդակութիւն, որոշած է գեղօրայք ու բժիշկ ղրկել Ղարաբաղ։ Արտաքին նախարար Չէթին ըսած է թէ այս օժանդակութիւնը Թրքական օդանաւերով Ազրպէյճան, անկէ Ղարաբաղ պիտի փոխադրուի։ «Միլլիյէթ» (Մարտ 7) ալ կ'արձագանգէ Պոլսոյ Հայկ. Պատրիարքարանին Հայաստանի կատարելիք 1.600 քկ. սննդամթերքի օժանդակութեան որ հասցէագրուած էր Էջմիածնի. խնդրոյ առարկայ սննդամթերքը երբ հասած է Պոլսոյ օդակայանը, մաքսատան պաշտօնեաներ նկատած են թէ անհրաժեշտ պաշտօնաթուղթերը ամբողջացած չեն ու կարելի չէ եղած ապրանքը ղրկել...։

***

Թուրքիոյ բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ ռամազանի առաջին Ուրբաթ օրուան նամազէն ետք, Ղարաբաղի զօրակցութեան ցոյցեր կազմակերպուած են որոնց ընթացքին Հայաստանի ու անոր աբեւմտեան հովանաւորներուն՝ Միացեալ-Նահանգներու եւ Ֆրանսայի դէմ թշնամական լոզունգներ արտասանուած են։

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

«Միլլիյէթ» (Մարտ 9) Գարեգին Պատրիարքին հետ հարցազրոյցով մը շօշափած է Ղարաբաղի հարցը։ Ան կը ներկայացուի որպէս կրօնական պետը Թուրքիոյ 80 հազար Հայերուն։

Պոլսոյ Պատրիարքը կ'ըսէ պատասխանելով լրագրողին հարցումներուն.

«Երկու կողմէն ալ անմեղ մարդիկ կը մեռնին։ Հայերն ալ մեծ կորուստներ ունին։ Կարելի չէ ջարդի զոհ նկատել պատերազմի մը զոհերը»։

Ապա Պոլսոյ Պատրիարքը յայտնելով թէ կասկածներ ունի Ազերիներու թրքութեան մասին, կը շարունակէ. «Նայեցէք անոնց անուններուն. լաւ կարդացէք Պատմութիւնը։ Ազերիները ծագումով աւելի մօտ են Թաթարներուն»։

Ան կը ժխտէ բախումներուն կրօնական հանգամանքը, աւելցնելով որ քաղաքական հարց մըն է ղարաբաղեանը, որ ստեղծուած է 1988-ին Գորբաչովի կողմէ։

Գալով Պատրիարքարանին կողմէ Հայաստանի կատարուած սննդամթերքի օժանդակութեան, կը բացատրէ. «Օժանդակութիւնը Կաթողիկոսարանին էր. 1320 քկ. ուտելիքը 3,5 միլիոննոց ժողովուրդին կը բաւէ՞ արդէն։ Ես Սեպտեմբերին հոն էի. տեսայ թէ նեղութեան մէջ են։ Մեր ղրկելիքը կը բաղկանայ 100ական քկ. լուբիա, բրինձ, սիսեռ, ոսպ, ներմակ պանիր, բուսական իւղ, մաճառոնիէ։ Ապրանքը Եշիլգիւղ (օդակայանը) կը սպասէ։ Մաքսատան փաստաթուղթերուն մէջ պակաս բան չկայ։ Պաշտօնապէս չի յայտարարուիր, սակայն արձանագրութիւնները չի դրկուիր պատերազմին պատճառով»։

Թուրքիոյ զինեալ ուժով մասնակցութեան մասին ուղղուած հարցումին ալ պատասխանելով, Պատրիարքը կը նշէ «Բ. աշխարհամարտին Ինէօնիւ երկիրը պատերազմի մասնակից չդարձնելով ամէնէն ճիշդ կեցուածքը ունեցաւ։ Ա. աշխարհամարտը արդէն հողային կորուստի պատճառ եղած էր։ Թուրքիա նոր երկիր մը չէ ու գիտէ ընելիքը։ Անհատները կը խօսին, սակայն քաղաքականութիւնը սրտի գործ չէ, մտքի գործ է»։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Շրջանի Հայ Հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

Մարտ 11, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։
Մարտ 18, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։
Մարտ 25, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին, Միջինք։
Ապրիլ 1, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։
Ապրիլ 8, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին։
Արեւագալ ժամը 9.45-ին։
Պատարագ ժամը 10.30-ին։
Քարոզ եւ Հոգեհանգիստ ժամը 11.45-ին։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՈՄՈՆ

Մարտ 15, Կիրակի օր, Շնորհք Գալուստեան Մշակութային եւ Մարզական Միութեան խնդրանքով, Թաղիս Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Եկեղեցւոյս հովիւ ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆԻ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ազգին Հայոց Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

վախճանման երկրորդ տարելիցին առթիւ։

Ջերմապէս կը խնդրուի հանգուցեալ մեծ հոգեւորականին բարի յիշատակը յարգող հաւատացեալներուն ներկայութիւնը։

Սկզբնաւորութիւն ժամերգի 10-ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

COMITE DE SOUTIEN A L'ARMENIE ET AU KARABAGH

Pour que cessent les combats, pour le droit à l'autodétermination

GRAND RASSEMBLEMENT DE SOUTIEN AU KARABAGH

Mardi 10 Mars à 18 h 30

Devant la Préfecture des Bouches-du-Rhône

Place Félix Baret — Marseille 6e

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՄԱՐՏ 11
MERCREDI 11 MARS 1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.752 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — № 17.752

ԱՐՑԱԽ

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՌՈՒՋԵՌ

«ՖԻԿԱՌՕ» ԿԸ ՇԵՇՏԷ «ՀԱՅԵՐՈՒ ԱՌԱՆՁՆՈՒԹԻՒՆԸ»

ՇԱՏ ԿԸ ԽՕՍՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

Երեքշաբթի (Մարտ 10) առտու Երեւանէն մեր առած լուրերը կը հաստատէին թէ կռիւները մեղմացած են, ազրպէջանական զանգուածային յարձակումներ չկան եւ ընդհանուր ձեւով սպասողական վիճակ մը կը տիրէ: Կիրակի իրիկուան պայթումին (Երեւան) վերջնական հաշուեկշիռն էր, նոյն թուականին, 21 մեռեալ ինչպէս գրած էինք եւ 48 հոգի որոնք հիւանդանոց կը գտնուէին, միւս վիրաւորներու վիճակը աւելի թեթեւ ըլլալով, առաջին խնամքներէ ետք կրցած էին տուն երթալ: Քննութիւն բացուած է գտնելու համար պատճառները, որոնք դեռ ծանօթ չէին:

Տնտեսական գետնի վրայ, որոշ բարելաւում կար, քանի Վրաստանի ճամբով այլեւս կը հասնէր կաղի կարելի առաւելագոյն քանակը, այսինքն 5,5 միլիոն խորանարդ մեթր, բաւական կառախումբեր ալ հասած էին Ազրպէջանի ճամբով:

– Կորուստներու գետնի վրայ, Ղազանչիի զոհերու թիւն է 21 մեռեալ:

Այս էր պարզուած պատկերը Մարտ 10-ին, բայց եւ այնպէս մամուլը լայն տեղ կու տար, գլխաւորաբար ծանրանալով դիւանագիտական աշխատանքներուն վրայ եւ դիպուկ վերլուծումներ ալ ընելով ինչպէս պարագան է «Ֆիկառօ»ի եւ «Քոթիտիէն»ի ի մասնաւորի:

«LE FIGARO»

LA SOLITUDE DES ARMENIENS

Թերթը չատ լայն տեղ կու տար Ղարաբաղի հարցին, նոյնիսկ խմբագրականը, խորագրուած՝ «le syndrome croate» զոր ստորագրած էր Շառլ Լամպրօջինի կը վերաբերէր նոյն հարցին: Լրատուութեան բաժնին մէջ, կը յիշուին Ֆրանսա – Թուրքիա համատեղ կոչը, Եւրոպայի Խորհուրդի դիմումը Հայաստանի եւ Ազրպէջանի իշխանութեանց որպէսզի հրադադար պարտադրեն եւ փոխ – վարչապետ՝ Էրտալ Ինէօնիւի այցելութիւնը Փարիզ եւ տեսակցութիւնը Նախագահ Ֆրանսուա Միթերանի հետ: Այս լուրերուն կցուած է Գլօտ Լորիէօի չահեկան վերլուծումը ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ՝ «կովկասեան ծուղակին առջեւ»:

Յօդուածագիրը կը ծանրանայ Թուրքիոյ քաղաքականութեան վրայ: Անգարա «խաղաղութեան ծրագիր» ալ ունի եղեր եւ Ինէօնիւի խօսակցութեանց գլխաւոր նիւթն է: Լորիէօ կը նկատէ, ինչպէս իր բազմաթիւ պաշտօնակիցները, որ Խորհրդային Միութեան տապալումը առիթ մը ստեղծած է Թուրքիոյ, մանաւանդ ի տես Թրքախօս Հանրապետութիւններու: Բանթուրանականութեան փողերը սկսած են հնչել, քանի կը ծանրանայ Լեռնային Ղարաբաղի վիճակը: Անգարա մտահոգ է զանազան պատճառներով. – Երկիրը դեռ դիւրաբեկ է: Քրտական կեռիլլան նշան մըն է եւ դժուար կրնայ հանդուրժել կրօնական եւ ցեղային երկարատեւ բախում մը իր սահմանին:

– Մահմետական Հանրապետութիւններու երեւումը «յայտնութիւն մը եղած է Թուրքերուն համար, զգացական տարողութեամբ»: «Եղբայրներ» ունին եւ Խոջալուի «ջարդը» հակազդեցութիւն ստեղծած է, Տէմիրէլը «պաշտպանողական»ի վրայ դնելով: Այս վերջինը Ս.Է.Ա.Ս.Է.Ը.-ի քառթը կը խաղայ, ըստ 1975-ի Հելսինքիի համաձայնութեանց: Ստեղծումը «պատնէներու» որոնք Ղարաբաղը կապեն Հայաստանի, նաեւ Նախիջեւան՝ Ազրպէջանի համար: Երբ Ս. Տէմիրէլ չուզեր ականջ տալ ազերի «եղբայրներու» կոչին, կրնայ վրդովեցնել միւս Թրքախօսները եւ վտանգել Թուրքիոյ «մեծ ռազմավարութիւնը» կեդրոնական Ասիա: Եթէ տեղի տայ, Աթաթիւրքի զատապարտած բանթուրանականութիւնը կրնայ նաեւ զինքը խռովել տալ Արեւմուտքի հետ: Խմբագրականն ալ չատ լաւատես չէ կը քննէ ըստեղծուած վիճակը թէ Միութեան տապալումէն եւ թէ Մութալիբովի հեռացումէն ետք: Կը վախնայ որ Ազերիներու դիրքը աւելի ծայրայեղ դառնայ եւ պատերազմը տրամաբանական հետեւանքն ըլլայ, միջազգայնացման վտանգով եւ Թուրքերն ալ, ցարդ անմեղադրելի միջամտութեանց իրենց ճիգերուն մէջ, կը ստիպուին օգնել Ազերիներուն, ինչ որ մահազանգը կ'ըլլայ Անգարա – Երեւան մերձեցման ջանքերուն Հայերու ջարդէն 75 տարի ետք:

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

LA CURIEUSE INITIATIVE FRANCO-TURQUE

Թերթին համար չատ տարօրինակ է այս ֆրանքթրքական «միութիւնը», քանի Թուրքիա այդ ակնկալուած երկիրը չէ որ կրնայ նման նախաձեռնութիւն մը առանձնել: Զէզոք Պետութիւն մը չէ, համակրութիւնը չի ծածկեր Բաքուի հանդէպ, 1915-ին Հայերու ցեղասպանութիւնը բոլորին մտքերու մէջ է եւայլն, եւայլն: Թերթին կարծիքն այն է որ Թուրքիա կ'ուզէ օգտագործել Ֆրանսան հաւասարակշռելու համար դիւանագիտական իր ձեռնարկը, քանի Ֆրանսա, աւանդութեամբ, Հայաստանի մօտ կը նկատուի:

«LIBERATION»

BAKOU RELACHE LA PRESSION AU HAUT-KARABAGH

Հոս ալ չեշտը կը դրուի դիւանագիտական գործունէութեան վրայ, նկատելով որ Մութալիբովի քաշուելէն ետք, զինուորական մասնաւոր ճնշում չկայ Ազերիներուն կողմէ:

Կ'արձանագրէ նաեւ այն լուրին, որ Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը, Մարտ 9-ին, կոչ ըրած է որ «քաղաքական շփումներ հաստատուին Ազրպէջանի եւ Լ. Ղարաբաղի հանրապետութեանց միջեւ»:

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

«Ինթըրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն» հակահայ ահազանգ կը հնչեցնէ, նշելով Արթիկի ՀԱՊ-ի զօրանոցին վրայ յարձակումը: Կ'ընդգծէ որ զինուորական խարիսխը Թուրքիոյ սահմանէն միայն 25 ք.մ. հեռու է, Հայերը պատանդներ առած են, ՀԱՊ-ի հրամանատարը մերժած է տեղի տալ, ապա նախայարձակ Հայերէն 3 անձ եւ մէկ ՀԱՊ-ի զինուոր սպաննուած են: Հայերը մղող գլխաւոր դրդապատճառը հակա - օդանաւային եւ հակա - ուղղաթիռային հրթիռներ ճարելն է:

«Ֆայնանշըլ Թայմզ» Մարտ 10-ի իր թիւին մէջ չահեկան տեղեկագրութիւն մը լոյս ընծայած է, որ կը վերաբերի ՀԱՊ-ի ուժերու տարրալուծման եւ սպայակոյտի եւ զինամթերքի փոխանցման Ազրպէջանի: Կ'անդրադառնանք մեր վաղուան թիւով:

Պէտք է արդար ըլլալ եւ ընդունիլ որ ոչ մէկ երկրի մէջ մետիաները (բերանացի թէ գրաւոր) այնքան նպաստաւոր դիրք բռնած են Հայերու նկատմամբ որքան Ֆրանսայի մէջ: Մեր սովորութիւնն է սակայն դրականը նկատի չառնել եւ վարդերը ձգած փուչ մը գտնել (կա՛յ անչուչտ) եւ միայն անոր վրայ ծանրանալ: Թերթերէն զատ, դեռ Երկուշաբթի իրիկուն (Մարտ 9), 5-րդ կայանին ժամը 20-ի լրատուութեան բաժնի հիւրն էր Աչոտ Մալաքեան, որ համարձակութեամբ չատ բան ըսաւ, տեղին եւ ամբողջական, նաեւ Հայերու գործած «ջարդերու» կապակցութեամբ: Պեռնար Քուչնէր, որ ի վերջոյ, Նախարար է, այսինքն կառավարութեան անդամ եւ անցեալ չաբթու բաւական յանձնառու յայտարարութիւններ ըրաւ: Աւելին ակնկալել, առնուազն մաս կրնայ կազմել մեր ծանօթ միամտութեան: Օրինակ մը տալու համար, ըսենք թէ Գերմանիա չատ ժլատ է այս առընչութեամբ եւ բաւական ճիգ հարկ եղած է թափել, որպէսզի ի վերջոյ, Քրիստոնեայ – Դեմոկրատ Կուսակցութիւնը հայանպաստ յայտարարութիւն մը հրապարակէ եւ դիմում կատարէ Արտաքին նախարար Կէնչէրի, որպէսզի աշխատանք տարուի եւ առաջքն առնուի վտանգաւոր հետեւանքներու:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ՄԱՐՏ 2 / 9)

ՀԱՅ – ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԿԱՊԵՐ

Դամասկոսի մէջ, Մարտ 6-ին համաձայնութիւն ստորագրուած է Հայաստանի եւ Սուրիոյ միջեւ դեսպանական մակարդակի վրայ յարաբերութիւններ ստեղծելու համար, երկու Արտաքին նախարարներու կողմէ:

Նոյն օր Նախագահ Հաֆէզ Ասատ մէկուկէս ժամ տեսակցութիւն ունեցած է Րաֆֆի Յովհաննիսեանի հետ, որ Սուրիոյ նախագահին յանձնած է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի հրաւէրը Երեւան այցելելու: Փոխադարձ հրաւէր մըն ալ եղած է Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի:

**

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ – ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՀՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Մարտ 5-ին, Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան չուրջ մէկ ժամ տեսակցութիւն ունեցած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրայր Մարուխեանի հետ: Խօսակցութիւնը կեդրոնացած է Արցախի վրայ: Հայաստանի դժուարութեանց եւ անոնց յաղթահարման համար համահայկական միջոցառումներու կիրարկման ձեւերու: Հ. Յ. Դ.-ի կողմէ ապահովութիւն տրուած է Նախագահին որ Հ.Յ.Դ. ճիգ պիտի չխնայէ Հայաստանի ժողովուրդին եւ երկրին առջեւ ծառացող դժուարութեանց յաղթահարման համար:

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԸ... ԱՊՐԻԼ 23-Ի ՀՐԱՒԷՐԸ

Թուրքիոյ մէջ բողոքի ցոյցերը կը բազմապատկուին Ղարաբաղի հայկական յարձակումներուն, «վայրագութիւններուն» դէմ: Ընդդիմութիւնն ալ առիթը կը չահագործէ իշխանութեան վարկը արժեզրկելու համար: Պոլսոյ մէջ կրօնամոլ տարրերու կատարած հանրահաւաքի մը ընթացքին Բարօրութեան կուսակցութեան պարագլուխը Էրպաքան պահանջած է որ կառավարութիւնը զինուորական օժանդակութիւն կատարէ Ազրպէջանի:

Կառավարական չրջանակներուն մէջ ալ հակազդեցութիւններ կան Հանրապետութեան նախագահ Էօզալի «Հայերը վախցնելու» կոչին հանդէպ: Վարչապետ Սիւլէյման Տէմիրէլ ու Արտաքին նախարար Հիքմէթ Չէթին քննադատած են այս «անլուրջ մօտեցումը»: Չէթին ըսած է. – «Կառավարութիւնը արկածախնդրութեան մը հետամուտ չէ: Անպայման պիտի գտնուի խաղաղ լուծում մը: Կարելի չէ «վախցնենք» ըսելով վախ պատճառել»:

Թուրք մամուլը (Մարտ 10) կ'արձագանգէ ռուս զօրավար Բորիս Պիանքովի արտայայտութեան. ան բանակին «Կարմիր աստղ» թերթին ըսած է թէ եթէ Հայաստան ու Ազրպէջան իրենց սեփական բանակը ունենան, Ղարաբաղի բախումները կրնան Ռուսաստանի, Վրաստանի, Իրանի եւ Թուրքիոյ եւս փոխանցուիլ:

**

Թուրք գիտնականներու մօտ բաւական խիստ հակազդեցութիւններու տեղի տըւած է Պոլսոյ Պատրիարքին «Ազերիները ծագումով աւելի մօտ են Թաթարներուն» (տես՝. «Յառաջ», Մարտ 10) խօսքը: Անոնք կը պատասխանեն այս վարկածին պնդելով որ Ազերիներն ու Թուրքերը նոյն ծագումը ունին, նոյն լեզուն կը խօսին եւլն.: Այս նիւթը եւս առիթ մը կ'ըլլայ չեշտելու թէ Ղարաբաղի հարցը վերածուած է խաչակիրներու պատերազմի մը:

**

Թուրքիա որ մինչեւ վերջերս դէմ էր Ղարաբաղի հարցին միջազգայնացումին ու կ'ուզէր զայն նկատել Ազրպէջանի ներքին մէկ խնդիրը, սկսած է դիմել արեւմըտեան երկիրներու: Մարտ 9-ի Նախարարաց Խորհուրդին Արտաքին նախարարը տեղեկացուցած է թէ Մարտ 7-ին հեռաձայնով խօսած է Միացեալ - Նահանգներու իր պաշտօնակիցին հետ, ու անկէ խնդրած որ իր երկիրը հաչտարար լուծում մը գտնէ կնճիռին: Չէթին ըսած է որ այս կարգի չփումները պիտի չարունակէ ու յառաջիկայ օրերուն դիմէ նաեւ Ֆրանսայի, Գերմանիոյ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ Արտաքին նախարարներուն:

**

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին բացումի տարեդարձին արարողութեան (Ապրիլ 23) ամէն տարի կը հրաւիրուին այլ երկիրներու խորհրդարանի նախագահները: Այս տարուան ցանկին մէջ նախկին խորհրդային այլ Հանրապետութիւններու կարգին տեղ տրուած է նաեւ Հայաստանի: Սակայն վերջին օրերու ղարաբաղեան ուժգին բախումները նեղ կացութեան մատնած են Թրքական չրջանակները որոնք չեն գիտեր ինչպէս պատրաստուած ցանկէն հանել Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին անունը...:

ԱՐՑԱԽՑԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԴԱՐՁԸ «ԴԷՊԻ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐԸ»

Արցախեան պայքարին ձեռքբերումներէն մէկն է գրողներու Միութեան մարզային կազմակերպութիւնը. զայն կը գլխաւորէ բանաստեղծ Վարդան Յակոբեան: Կազմակերպութիւնը 1989-էն ի վեր ունի իր պարբերաթերթը «Արցախ»ը, որուն կողքին վրայ նշուած է թէ հրատարակուի երկու ամիսը անգամ մը. ուրեմն է, ներկայիս դժոխք դարձած այդ լեռնաշխարհին մէջ անոր ճակատագրին մասին մտածելն իսկ այսօր. ժամանակաշրջանի մը երբ տեղական օրաթերթը անգամ դադրած է ամիսներէ ի վեր, ելեկտրականութեան, մելանի, թուղթի ու այլ անհրաժեշտութիւններու չգոյութեան պատճառով, դժուար չէ կռահել թէ «Արցախ» երկամսեան եւս կը տառապի [illegible] չարունակէ ընդհատուած առաքելութիւնը:

Թերթին 1990-ի վերջին թիւին մէջ (5–6) Վարդան Յակոբեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը կը պարզէ [illegible] մշակութային [illegible] գրականութեան [illegible] մէջ պատմելը:

Վարդան Յակոբեան 1920-էն 1988-ի շրջանին Արցախի կեանքը կը նմանցնէ [illegible] մը, բանի որ «շարժումը վայրկեան առ վայրկեան, օր – օրի խառնւում էր»: Ամբողջ այդ տարիներուն արցախցի գրողները միշտ [illegible]: «Ադրբեջանական, ռուսական, [illegible] Հայաստանում, եւ Ղարաբաղում, [illegible]» [illegible]

[illegible] 30 տարի Ադրբեջանի Գրողների Միութեան [illegible] Ղարաբաղի հայ գրողներին: ... Գրողների մարզային կազմակերպութիւնը [illegible] Շուշիում [illegible] Արցախի հայ գրողները [illegible] Ստեփանակերտ [illegible]

[illegible]

բանելով որ Բաքւում լոյս է տեսնում հայերէն երկամսեայ հանդէս՝ «Գրական Ադրբեջան»: Դժուար չէ երեւակայել թէ հայատառ թրքական այդ հանդէսին մէջ արցախցի ամէն գրող չէր կրնար մուտք ունենալ դիւրութեամբ:

Ուրիշ դժուարութիւն մը որուն մասին կը խօսի Վարդան Յակոբեան, գիրքի արտադրութեան հարցն է. «գրական այն գործերը որոնք չէին փառաբանում Ադրբեջանը, Բաքուն, ադրբեջանական դաշինքը, համարւում էին նացիոնալիստական ոգով գրուած եւ մնում էին հրատարակչութեան դարակներում»:

Այս վիճակէն երբ մարզը կը հասնի [illegible] պարբերաթերթ ունենալու երջանկութեան, [illegible] ժամանակաշրջանի մը երբ «Բաքւում վառւում էին հայատառ պարբերականների համարները երբ Բաքուի հայկական բնակչութեան գրադարանի բակում հայերէն հազուագիւտ ու կաշեկազմ գրքերն ու մագաղաթեայ ձեռագրերը պէնզինի բոցերի մէջ մոխրանում էին, երբ Գանձակում, Շամախիում, Խանլարում եւ այլուր բանդում եւ փակում էին շքնաղ հայերէն թերթերի տպագրման սարքերն ու միւս պարագաները»:

«Արցախ»ի երեւումէն ետք, Գրողներու Միութեան գիւղական [illegible] [illegible] մէջ [illegible] «Մեր գրողներից ոչ մէկը 70 տարիների ընթացքում չի [illegible] Ադրբեջանի գրողների գրական ֆոնդի [illegible] [illegible] Վարդան Յակոբեան:

[illegible] նաեւ ընդհանուր հարցեր [illegible] Արցախում, օրինակ, շատ ուժեղ է եղել ներթափանց Հայերը պարապրրութեան Առաջ՝ Անանիայի պաշտամունքը: Միջնադարում ... Անանիայի անունով [illegible] ... Անանիայի, Առաքելի, Վահագնի, Միհրի, Նանէի եւ Նուարդի [illegible]:

Մշտատարածուած էր նոյնը կատարուեց նաեւ քրիստոնէական վանքերի, տաճարների, խաչքարերի հետ՝ հեթանոսական յիշատակներից յետոյ: Ինչքա՜ն շատ բան կորցրինք մենք, ոչնչացնելով եկեղեցական գրքերը, փշրելով խաչքարերը, աւերելով ու գանձերի վերածելով մեր եկեղեցիներն ու վանքերը»:

Իսկ այսօ՞ր: Վարդան Յակոբեան համոզուած չէ հետեւելու ընդհանուր ուղղու-

[illegible]

թեան. «Արամանոսի գործերը պիտի պահպանեն: Ես հաւատում եմ որ դու՛ք եկատե՛ք [illegible] Ղարաբաղում [illegible] Գրանէ մեզ չեն խանգարի: Պահպանելով գրանէ, մենք, ընդհանրապէս, միշտ պահեց կը պահենք մեր ժողովրդի յիշողութիւնը»:

Արցախի գրողներու բազմանդամ ընտանիքը շատ մարզերու մէջ յարաբերաբար հանգիստ շունչ առնելու կարելիութիւն գտած է 1988-էն ետք. սակայն այս երեւոյթը կարելի՞ է արդեօք ընդհանրացնել: Ի՞նչպէս են օրինակ տեղի, աշխատանքի պայմանները: «Նոր վառ» կը պատասխանէ Վարդան Յակոբեան: Իսկ այն հարցումին թէ այդ վիճակը գիրենք չի՞ վհատեցներ, ան կուտայ հետեւեալ պատասխանը որ ամէնէն ամփոփ մէկ պատկերն է նաեւ անհանդուրժելի պայմաններու, անհաւասար պայքարի մէջ Արցախցիին միշտ զարմացնող ու հիացնող կեցուածքին. «Բանի՛ – բանի՛ այսպիսի վիճակներ ենք տարել: Ջուրն ընկնողը կրակից չի վախենայ: Ղարաբաղցու կող է, կը դիմանանք: Գրողների մարզային կազմակերպութիւնը նման պայմաններում նախանցեալ տարի իր ունեցած երկու սենեակներից մէկը տրամադրեց Սումգայիթից եկած փախստականներին ... դեռ որքա՜ն անտուն – անօթեւան հայրենակիցներ ունենք ... լաւ օրուայ յոյսը մեզ չի լքում»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԴՊՐԵՎԱՆՔՑԻՆԵՐՈՒ ՕԳՏԱՇԱՏ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Հրատարակչական մարզէ ներս իր բերած վերջին ծառայութիւնները մեզ կը հրաւիրեն ակնարկ մը ուղղելու դէպի Ս. Խաչ Դպրեվանքի Ս. Միութիւն, որ մեր բոլոր Միութիւններուն միջեւ ինքնուրոյն ու իւրայատուկ դիմագծութիւն մը ունի: Արդարեւ, մինչ մեր բոլոր Սանուց Միութիւնները կը բաւականանան իրենց շրջանակին մէջ եւ իրենց միութենական անմիջական նպատակներու ի նպաստ աշխատանք տանելով, Դպրեվանքցիները այս աշխատանքներուն զուգահեռ՝ կը ստանձնեն նաեւ համայնքային այնպիսի պարտականութիւններ, որոնք կը շահագրգռեն ամբողջ համայնքը, որոնք կը դառնան ամբողջ համայնքին կամ ամբողջ մեր ժողովուրդին մատուցուած ծառայութիւններ: Դպրեվանքի Սանուց Միութեան գովելի կողմերէն մէկն ալ այն է, թէ այս Միութիւնը նիւթական ու բարոյական ծանր զոհողութիւններ պահանջող այդ ծառայութիւնները կը ստանձնէ ինքնաբուխ կերպով, այդ ինքնամատուցման մէջ գտնելով համայնքին նկատմամբ Դպրեվանքցիներու երախտագիտութիւնը արտայայտելու ամենաշօշափելի միջոցը:

Այսպիսի երախտագիտութեան մը անմոռանալի արտայայտութիւնը ցուցաբերեցին անոնք, օրինակի համար, Շընորհք Պատրիարքի վախճանման տխուր օրերուն: Արդարեւ այդ Միութիւնն էր, որ ինքնաբուխ կերպով ստանձնեց յուղարկաւորութեան ամբողջ ծախքերը, որոնք հասած էին 45 միլիոնի նման պատկառելի գումարի մը: Դպրեվանքցիներն էին, որ գիմաւորեցին յուղարկաւորութեան ո՛չ միայն անմիջական ծախքերը, այլ նաեւ արտասահմանէն ժամանած հիւր հոգեւորականներու ու դէմքերու Պոլսոյ մէջ կեցութեան բոլոր ծախքերը:

Երախտագիտական այս առումը շարունակուեցաւ, երբ անոնք ստանձնեցին նաեւ երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքի դամբարանին շինութեան ծախքերուն կարեւոր մէկ բաժինը: Թէեւ արտասահմանի Միութիւնները խոստացած էին ամբողջութեամբ հոգալ այս ծախքը, բայց անոնց մասնակցութիւնը սահմանափակուեցաւ 10 հազար Ֆրանքով եւ Ֆրանսայի Դպրեվանքի Սանուց Միութիւնն էր, որ ստանձնեց ծախքին մնացեալ մասը, մօտաւորապէս 35 միլիոն Թրքական Լիրա:

Ս. Խաչ Դպրեվանքը իր այս խանդավառութիւնն ու եռանդը մասամբ կը պարտի Ֆրանսայի, Ամերիկայի եւ այլ երկիրներու մէջ բնակութիւն հաստատած Դպրեվանքցիներուն, որոնք հիանալի հաւատարմութեամբ կապուած կը մնան իրենց արմատներուն: Նոյն Դպրեվանքցիներն են, որ այս տարի հազարական Ֆրանք «գրպանի դրամ» նուիրեցին 16 աւարտականներէն այն վեց Դպրեվանքցիներուն, որոնք այս տարի յաջողած էին համալսարանի մուտքի քննութեանց մէջ:

Անցեալ տարուընէ աղին, Դպրեվանքի Սանուց Միութիւնը, մասնաւորապէս Սարգիս Շահպազի նախաձեռնութեամբ, լծուած է մանկական պատկերազարդ հէքեաթներ հրատարակելու գործին: Աշխարհի ամէնէն դասական հէքեաթները կարգով պիտի հրատարակուին ներկայանալի տեսքով եւ անոնցմէ հինգը անցեալ եղանակին արդէն հրատարակուեցան, այս տարի ալ նորեր մամուլի տակ են: Քանի մը օր առաջ ալ հրապարակ հանուեցան Ատրինէ Տատրեանի մանկապատանեկան թատերախաղերու ամբողջական գործերուն առաջին երկու հատորները:

Հակառակ այս մեծածախք ձեռնարկներուն, ցաւալին այն է, որ Ս. Խաչ Դպրեվանքը ամէնէն շատ մոռցուած հաստատութիւնն է տխուր կամ ուրախ առիթներով կատարուած նուիրատուութեանց մէջ: Դպրեվանքցիները անցեալներս արդարացօրէն մեզի դիտել կու տային, որ դժբախտաբար նուիրատուութեանց ցանկին մէջ Դպրեվանքը հետզհետէ սկսած է զըրաւել վերի կարգերը: Դպրեվանքը, որ մեր կարեւոր կրթական օճախներէն մէկն է, ներկայիս մէկուկէս միլիարդի պատկառելի պիւտճէ մը ունի եւ այս դպրոցը միւսներուն նման ամէն տարի սիրոյ սեղան չի սարքեր նուիրատուութեանց համար: Այս պատճառաւ վերջերս վարժարանին վարիչները սկսած են դժուարութիւններու մատնուիլ անհրաժեշտ պիւտճէն հաւասարակշռելու ուղղութեամբ:

Դպրեվանքը տուած է այնպիսի շրջանաւարտներ, որոնք այսօր կարեւոր պարտականութիւններ ստանձնած են համայնքէն ներս: Իբր ատոր փաստ, նշենք որ այսօր, մեր երեք վարժարաններուն տնօրէնները Դպրեվանքցի են: Արամեանի տնօրէնը Պ. Կարապետ Մխալեան, Պէզճեանի տնօրէն Պ. Շահին Զընար եւ Դպրեվանքի տնօրէն՝ Պ. Հայկ Նշան:

Այսօր Ազգային Հիւանդանոցին մէջ կը գործեն քանի մը Դպրեվանքցի բժիշկներ:

Գրեթէ բոլոր Թաղերուն մէջ Դպրեվանքցի գործիչներու կարելի է հանդիպիլ:

Դպրեվանքը, որքան ալ այսօր այլեւս հոգեւորական չկարենայ պատրաստել, անցեալին մեզի տուած է արժէքաւոր հոգեւորականներ, որոնց կարգին կարելի է նշել այժմ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Խաժակ Եպիսկ. Պարսամեանը, Լոնտոնի Գասկ Վրդ. Հաթայեանը, Զուիցերիոյ Առաջնորդ Վիգէն Վրդ. Այգազեանն ու այժմ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Ծ. Վրդ. Պեքճեանը:

Այսօր Դպրեվանքը կը պատրաստէ մեր վաղուան գործիչները: 168 աշակերտներ ուսում կը ստանան հոն, 108 տղայ՝ որպէս գիշերօթիկ, 60 աղջիկներ՝ որպէս ցերեկօթիկ: Նշենք, որ այս աշակերտներէն մինչեւ այսօր դպրոցի թոշակ չէ պահանջուած: Խնամակալութիւնը որոշած է այնուհետեւ կարողութիւն ունեցողներէն խնդրել փոքրիկ մասնակցութիւն մը: Դպրեվանքը, որպէս գիշերօթիկ վարժարան, ամէն թաղէ աշակերտ կրնայ ընդունիլ եւ կասկած չկայ, որ այս վարժարանը միշտ պէտք է մնայ իր ամէնէն փայլուն վիճակին մէջ:

Ճիշդ է, որ մեր բոլոր վարժարանները մեր բոլորին կը պատկանին, բայց Դպրեվանքը առաւել եւս կ՚արդարացնէ բոլորին պատկանելու գովելի յատկանիշը: Ատոր փոխարէն, կը կարծենք, որ մեր ժողովուրդն ալ այլեւս քիչ մը վարժուած է Դպրեվանքցիներէն շարունակ շատ բան առնելու, առանց մեծ բան մը տալու: Այս պատկերը պէտք է սրբագրուի:

Ցանկալի է, որ Դպրեվանքցիներու անունը նուիրատուութեանց ցանկին մէջ ատոր դարձեալ գրաւէ վերի կարգերը: Ատոր աւելի քան արժանի են Դպրեվանքցիները:

Թ.

«Մարմարա»

ՇՐՋԱՊՏՈՅՏ

ԱԹԷՆՔ

Յունաստանի մայրաքաղաք Աթէնքի անունը հին Յոյները կապած էին Աթենաս աստուածուհիին, զոր կը համարէին քաղաքին հովանաւորուհին:

Աթէնքի հիմնադրութեան թուականը ճշդուած չէ: Աւանդութեան համաձայն, առաջին բնակավայրերը յայտնուած են Ք. Ա. ԺԶ.-էն ԺԳ. դարերուն:

Պատմական այս նշանաւոր քաղաքը հին աշխարհին տնտեսական, քաղաքական եւ մշակութային մեծագոյն կեդրոնը հանդիսացած է:

Ք. Ա. 146-ին ինկաւ Հռոմէական իշխանութեան տակ: Դ. դարէն մինչեւ 1204, մնաց Բիւզանդական կայսրութեան տիրապետութեան տակ: 1204-էն 1458 աթենական Դքսութեան մայրաքաղաքն էր:

Յոյն ժողովուրդի ազգային - ազատագրական շարժումի ընթացքին (1821 - 1829), Աթէնքը դարձաւ Յունաստանի վարչական, մշակութային եւ քաղաքական կեդրոնը, իսկ 1834-ին՝ Հռչակուեցաւ մայրաքաղաք:

Պատմական բարձրարուեստ յուշարձաններու համադրումը, բիւզանդական միջնադարեան յուշարձանները Աթէնքի ճարտարապետական տեսքին տուած են անզուգական ինքնատիպութիւն:

Քաղաքին պատմական կորիզը՝ Ակրոպոլիսը դարձած է պաշտամունքային կեդրոն: Ակրոպոլիսի եւ անոր յարակից մասերուն մէջ կը գտնուին պատմական յուշարձաններու եւ հնագիտական արժէք ներկայացնող արուեստի օրինակներու մեծ մասը:

Պերիկլէսի օրով (Ք. Ա. 443 -- 429), սարքուեցան Ակրոպոլիսի հիմնական կառոյցները: Անոր կարեւորագոյն յուշարձաններն են չքամուտք ծառայող Պրոպիլէները, Նիկէ Ապտերոսի տաճարը, Պարթենոնը եւայլն:

Աթէնքի ամբողջ տարածքին կը գտնուին զանազան վիճակներու մէջ պահպանուած յունական եւ հռոմէական շրջաններէն մնացած կառոյցներ՝ Զեւսի տաճարը, Հեփեստոսի տաճարը, «Հողմերու աշտարակը», Փիլիպպոսի մահարձանը եւայլն:

Միջին դարերէն պահպանուած են բիւզանդական Այոս - Էլեֆթերիոս եւ Այի - Ապոստոլի եկեղեցիները: ԺԹ. դարուն կառուցուած են Սինտագմայի եւ Օմոնիայի գլխաւոր հրապարակները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գլխաւոր փողոցներ:

Աթէնքի տեսարժան վայրերէն են -- Ազգային Հնագիտական Թանգարանը, Ակրոպոլիսի Թանգարանը, Բիւզանդական Թանգարանը եւ Փենակի Թանգարանը, ինչպէս նաեւ՝ Օփերայի Թատրոնը, կրթական հաստատութիւնները եւ ինչու չէ, իւրաքանչիւր քայլափոխի ջերմութիւն եւ հիւրընկալութիւն բուրող սրճարաններն ու ճաշարանները, ուր յունական երգը կը հնչէ օրուան 24 ժամուան ընթացքին:

ՀԱՅԵՐԸ ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ

Աթէնքի հայկական համայնքը Յունաստանի հնագոյններէն է: Հոն խուժող Հայերու թիւը բարձրացաւ 1915-ի Եղեռնէն ետք, յատկապէս՝ 1916--էն 1918 եւ 1922-ին:

ԺԹ. դարուն վերջաւորութենէն սկսեալ Հայերը ունեցան հասարակական - քաղաքական գործունէութիւն: Հրատարակեցին պարբերաթերթեր եւ գիրքեր, հիմնեցին դպրոցներ եւ մշակութային միութիւններ:

Աթէնքի մէջ կը գործեն ՀՕՄ--ի եւ Հ. Մ. Ը. Մ.--ի մասնաճիւղեր: Հոն կը հրատարակուի «Ազատ Օր» օրաթերթը, «Բոսնջ» պարբերաթերթը եւ Հ. Յ. Դ. պաշտօնաթերթ՝ «Դրօշակ» երկշաբաթաթերթը: Աթէնքի մէջ գործող ազգային Զաւարեան նախակրթարանը այս տարի օժտուեցաւ երկրորդականի դասարանով մը:

Քաղեց՝ Շ. Մ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՊՐԻՍ» ԱԿՈՒՄԲԸ

Թուլոնի Ապրիս Ակումբը իր ընթացիկ գործունէութիւններու կողքին յատուկ ճիգեր կը կատարէ ձեռնարկելով Հայաստանի համար օգնութեան գործողութիւններու:

Մէկէ աւելի անգամներ Թուլոնի եւ Իէռի հիւանդանոցներուն մէջ Հայաստանէն եկած մանուկներ յատուկ խնամքներու առարկայ եղան: Անոնցմէ վերջինը, Թովմաս անունով վիրաբուժական գործողութեան ենթարկուեցաւ Մարսէյլի Հիւսիսային Հիւանդանոցը ուր կը գտնուի այժմ, ամբողջ մարմինը մինչեւ կուրծքը գաճի մէջ առնուած: Քանի մը շաբաթէն պիտի մեկնի Իէռի «Էլիօ Մարէն» հաստատութիւնը երեք ամսուան համար:

Նոյնպէս, Ապրիս Ակումբը Փետրուար 11--ին, օգտուելով ԷՍ--Օ--ԷՍ -- Արմէնի Մարսէյլ ՓԱՔՍ--ի վարձու առած օդանաւէն, որ մեկնեցաւ Պրէսթ քաղաքէն Մոսկուա եւ ապա Երեւան, ղրկեց չուրջ հինգ թոն ապրանք, եւ այդ ապրանքին ընկերացաւ Ժաք Կազէրեան:

Աւելի զատ, անցեալ ամիսներու ընթացքին գործակցաբար ԷՍ--Օ--ԷՍ -- Արմէնի Նիսի հետ, Ապրիս Ակումբի անդամներէն, մասնաւոր բժիշկներով մեկնեցան Հայաստան ե՛ւ մարդասիրական օգնութեան համար, ե՛ւ մանուկներու յատուկ խնամքներ բաշխելու համար:

Ապրիս Ակումբը ունի նաեւ ժողովական կանոնաւոր կեանք: Անցեալ շաբաթներուն տեղի ունեցաւ ընդհանուր անդամական ժողով, որուն ընթացքին ընտրուեցաւ նոր մատակարար խորհուրդը հետեւեալ կազմով՝ Ժաք Կազէրեան (Նախագահ), Ռոպէր Զաքուեան (փոխ -- Նախագահ), Մարիզ Կրիկորեան (քարտուղար), Սիլվա Նիկողոսեան (փոխ -- քարտուղար), Նիքոլա Նիկողոսեան (գանձապահ), Արաաչէս Մինասեան (փոխ -- գանձապահ) եւ խորհրդականներ՝ Լիւսի Զիթճեան, Ժաք Զիթճեան, Ժան Փէչմալճեան եւ Ժաք Քիւրքճեան: Իսկ, երիտասարդ ակումբի պատասխանատու նկատուեցան՝ Ժիւլիէն Կարապետեան եւ Մայք Պէզճեան:

Թուլոնի եւ Վառ նահանգի կարգ մը քաղաքներու մէջ ապրող Հայերը Ապրիս Ակումբի միջոցաւ կը գտնեն առիթներ իրարու մօտենալու, հայկական միջավայր մը ստեղծելու եւ մասնաւոր կապ մը հաստատելու այլ շրջաններու հետ ... եւ 1988 Դեկտեմբեր 7--էն ի վեր Հայաստանն ալ իր ողբերգութեամբ հայութեան հրաւիրեց, հողին զօդեց շատ մը միայն Հայ անունով ապրող Հայեր:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Փետրուար 11--ին, տեղի ունեցած է ՀՕՄ--ի տեղւոյն մասնաճիւղին ընկերային յանձնախումբին 10--ամեակի տօնակատարութիւնը: Բացումէն ետք զոր կատարած է ատենապետուհի Արմինէ Ասատուրեան, յանձնախումբին հակիրճ պատմականը բրած է Գանատայի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհին՝ Վանուհի Իսաջանեան:

**

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ Հ. Յ. Դ. ԳԵՄ «Արշաւիր Շիրակեան» մասնաճիւղի կազմակերպութեամբ սեմինար մը տեղի ունեցած է Յունուար 31--էն Փետրուար 2 «Սթէւէ» լիճին մօտ: 17 երիտասարդներու խորհրդածութեան առարկայ եղած են երեք գլխաւոր կէտեր, առընչուած այսօրուան անկախ Հայաստանի --- Ա) Հայաստան պէտք է միայն երկրի՞ բնակչութիւնը պաշտպանէ թէ նաեւ Սփիւռքի: Բ) Պէտք է պաշտպանէ որպէս հող միայն այն հողամասը որ ունի թէ՝ Արցախ, Նախիջեւան, Ախալքալաք եւ ամբողջ արեւմրտեան Հայաստանը: Գ) Տնտեսութիւն որպէս պէտք է հիմնուի սեփականատիրութեա՞ն վրայ թէ այլ ձեւի: Փակումին, Վահէ Անտոնեան դասախօսութիւն մը տուած է նիւթ ունենալով --- «Հայաստանի ներկայ վիճակը եւ արտաքին քաղաքականութիւնը:

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՄԱՐՏ 1 / 5)

ՎԻՐԱՒՈՐ ՍԵՒԱՆ

Վերջին չորս ամսուան ընթացքին Սեւանի մակարդակը իջած է 24 սմ.: Այդ ջուրով աշխատած են Հրազդան գետին վրայ ջրաելեկտրակայանները ու հայթայթած մօտ 650 միլիոն քիլովաթ -- ժամ ելեկտրականութիւն. տեղւոյն երկրին մէջ արտադրուածին մէկ երրորդին հաւասար է: Նկատի առած որ ձմեռը առատ ձիւն տեղացած է, գարնան ձնհալի ջուրերը որոշ չափով պիտի դարմանեն լիճին ջուրի կորուստը:

**

ԱՊԱՐԴԻՒՆ
ՕԳՏԱԳՈՐԾՈՒՄ

Հաւանական է որ, մօտ ապագային Հայաստան կառուցանի մոլիբտէնի հանքաքարի վերամշակման ձեռնարկութիւն, ամէնէն արդիական սարքաւորումներով: Արդարեւ Հանրապետութեան հարաւ -- արեւելեան շրջանը ծանօթ է իր հանքային հարստութեամբ, մանաւանդ Քաջարանի հանքերը, որոնք կը պարունակեն Հայաստանի մոլիբտէնի մեծագոյն պաշարները: Քաջարանին կը պատկանի նաեւ ուրիշ կարգ մը արժէքաւոր մետաղներու, պղինձի կարեւոր պաշարներու ալ առիծի բաժինը: Դժբախտաբար ներկայիս գոյութիւն չունին անհրաժեշտ սարքաւորումներ զանոնք լաւագոյնս օգտագործելու համար ինչ որ հնարաւորութիւն պիտի ընձեռէր գունաւոր մետաղագործութեան վերջնական արտադրանքի, փոխանակ զանոնք փոխադրելու արտասահման:

**

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ

Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի մէկ հրամանագրով Մարտ 4--ին հիմնուած է «Հայաստան» հիմնադրամը. ան պիտի ծառայէ հայկական պետականութեան կայացման ու զօրացման գործին, ամբողջ հայութեան ուժերուն մասնակցութեամբ: Այս հիմնադրամը պիտի ընդգրկէ Հայաստանի օժանդակութեան նպատակով ստեղծուած տարբեր հիմնադրամները:

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԴԱՆԻԷԼ ՎԱՐՈՒԺԱՆ

Ո՛վ սաւառնաթեւ Վիշտ: Ո՛վ տրտում Արուեստ եւ Հայրենիք... Ո՞վ է ան, որ կը քալէ քու աւերակներուդ մէջ, իմ հայրենիք, եւ որուն քղամիդէն դարվար արիւն կը կաթկթի եւ ուսերէն կը ծածանի բզկտուած եւ սասափահար ծիրանին Հայ Արուեստին, Հայ լալահառաչ Գեղեցկութեան: Ո՞վ է այն ճամբորդը, որուն մախաղին մէջ մարած աստղիկներ կան եւ կոտրտած սրինգ մը: Ո՞վ է ան, որուն շրթներուն վրայ տակաւին սիրոյ մրմունջներ կ՚ապրին եւ ետեւէն դեղանի Հայ կին մը եւ երկու հրեշտակներ, մօրերնուն ձեռքերը բռնած՝ տեսիլքի նման կը հետեւին անոր:

Ո՞վ է ան, որ կը թուի ողին ըլլալ տամայացած, բայց չնչող Հայրենիքին:

Տուր ձեռքդ ինծ, ով Հողի, այս լուռ եւ վշտասաւառ Աշխարհին, շնորհքն ըրէ ինծ Աստուածութեան հպելու: Ես կը ճանչնամ Քեզ, որովհետեւ ես սարսափը կ՚ապրիմ այս աւերակ սահմաններուն: Ես կը ճանչնամ Քեզ, Վարուժան, որովհետեւ Քու կոխած աւերակ հողին վրայ կենդանութիւն կը յանէ եւ կը լսեմ Երգ մը, որուն բխած ակը Քու հոգիիդ խորութիւնն է անյատակ:

Այդ երգը Քնարն է անցեալ փառաւորութեան, սիրոյ եւ կարմիր տարփանքին, հեթանոս եւ մերկամարմին գեղեցկութեան, գինիին եւ գինովութեան, լոյսին, ծաղիկին, ալեակին, ցողին, մարգերուն, ոժգոյն լուսնեակին, սուրին եւ յաղթանակներուն, մարդկային քաղցր մեղքերուն, անհնչելի մրմունջներուն, բոլոր աստուածներու փառաբանութեան, կրակին եւ ծովուն, յղի աշուններուն եւ նորաբողբոջ գարուններուն, փրփրած եւ արեւակէզ ստինքներուն, արցունքոտ եւ ժպտող աչքերուն, արու ըմբոստութեան եւ կանացի նազանքին, վայրի, բարբարոս սաւառնումներուն, քնարը Թորգոմին, Տիգրանին, Աստղիկին եւ Վահագնին:

Մի փորձեր այդ քնարը հնչեցնել այս աւերակներուն մէջ, ո՛վ ահաւոր Ներշնչում, թող պանդերը իրարու չզարնըւին, տուր հանգիստ այս աւերակներուն եւ ոսկորներուն, տուր խաղաղութիւն այս բոլոր չորցած տերեւներուն եւ դեղնած մարգերուն:

Ո՞վ պիտի սրբէ այս մոխիրը, որ նըստած է հայ արուեստի դափնեպսակին վըրայ:

Ո՞վ պիտի ողբայ այս աւերակները:

Տե՛ս ամբոխը գլխիկոր որբերուն, բա՛ց մախաղդ, դէթ մէկին տուր այն կոտրած սրինգը, որ կայ եւ ճակատը համբուրէ այդ որբին այնքան ջերմագին եւ երկիւղած, որքան համբուրեցիր սրբազան Շիրիմն Ալիշանին, տո՛ւր մեռասանեբորդ մասն այն սոսափներէն, զոր դու գրկեցիր վենետիկեան գիշերներուն:

Թող փփրի անիկա, ինչպէս Ալիսը Քու Հայրենիքին, ինչպէս խաղողի հոյզը քու մայրենի տանդ հնձաններուն մէջ: Ես կ՚ողբամ երգը Վահագնին եւ Աստղիկին, Երգը Սիրոյ եւ Տարփանքի փոթորկի:

Ո՛վ վշտագին Արուեստ եւ Հայրենիք...

1917

(Շար.՝ Ա. էջէն)

Ի մօտոյ Կեդրոնական Կոմիտէն Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի պիտի ներկայացնէ իր առաջարկները։

**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Մարտ 2–ին Նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան ընդունած է Գերմանիոյ Սոցիալ — Դեմոկրատ Կուսակցութեան նախագահ Եոհան Վոկէլը։ Տեսակցութեան նիւթ դարձած են ՀԱՊ-ի եՊտութեանց համագործակցութեան եւ Ղարաբաղի հարցերը։

**

Մարտ 2–ին փոխ–նախագահ եւ վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան եւս ընդունած է Ե. Վոկէլը եւ իրեն ընկերացող երեսփոխաններու խումբը։ Հոս եւս խօսակցութեանց նիւթը եղած է ՀԱՊ–ի եւ Արցախի հարցերը։ Ե. Վոկէլ յայտնած է, որ իր նկատառումներն ու դիտումները կը ներկայացնէ Մարտ 14–ին գերմանական Խորհրդարանը՝ Պունտսթակ։

**

Նոյն օրը, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ՝ Բաբգէն Արարքցեան եւս տեսակցած է գերմանացի հիւրին հետ։ Երկու երկիրներու Խորհրդարաններու շուրջ տեղի ունեցած զրոյցէն յետոյ, արծարծուած է Ղարաբաղի հարցը եւ Խորհրդարանի նախագահը պատասխանած է հիւրերու հարցումներուն։ Հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ խորհրդարանականներ՝ Դաւիթ Վարդանեան եւ Եդուարդ Եգորեան։

**

Նոյն օրը Բաբգէն Արարքցեան ընդունած է Մեծն — Բրիտանիոյ Մոսկուայի դեսպանի խորհրդական՝ Տէյվիտ Լոկանը։ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը ներկայացուցած է Խորհրդարանի ներկայ եւ ապագայ աշխատանքները, ինչպէս նաեւ Արցախի հարցը քաղաքական միջոցներով լուծելու տրամադրութիւնը։ Հանդիպումին ներկայ եղած է նաեւ Արտաքին Նախարարութեան տեղակալ Ա. Նաւասարդեան։

**

Անգլիոյ դիւանագէտը ընդունուած է նաեւ Ապահովութեան գլխաւոր խորհրդական Ա. Մանուչարեանի կողմէ։

**

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍ ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Աղերի ղեկավարներ՝ Ռ. Աղայեւ եւ Է. Մեհեդով Մոսկուայի Ադրբեջանի մշտական ներկայացուցչութեան մէջ մամուլի ասուլիս մը տուած են, ուր լրագրողներուն ներկայացուցած են վերջին դէպքերուն վերաբերեալ տեսերիզ մը։ Անոնք յայտարարած են, որ Խոջալուի յարձակումով ունեցած են 1000 մեռեալ, 300 վիրաւոր եւ 300 պատանդ։ Յայտնած են թէ, Ադրբեջան կը մերժէ բանակցիլ ԼՂՀ–ի ղեկավարութեան հետ, որովհետեւ ան ապօրինի է։ Պնդած են նաեւ որ ՀԱՊ–ի ուժերը կը գործակցին Հայերու հետ եւ թէ անոնք միասին կը ծրագրեն գրաւել Լաչինն ու Շուշին եւս։ Ասուլիսի հեղինակները եզրափակած են ըսելով, թէ պատրաստ են երրորդ կողմի մը միջնորդութեան՝ Իրան կամ Թուրքիա, աւելցնելով թէ Ռուսաստան այդ գծով ջանք չի թափեր։

**

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան նիստին ստեղծուած է Պաշտպանութեան Խորհուրդ եւ ճշդուած անոր կազմը։ Կ՚ակնկալուի, որ անոր ստեղծումը վերջ դնէ ինքնապաշտպանութեան որոշ ուժերու անկազմակերպ գործունէութեան։

**

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏԸ

Մարտ 1–ին տեղի ունեցաւ Հայաստանի Ապահովութեան Խորհուրդի նիստը, զոր կը վարէր նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեան։ Նիստի սկիզբին հանդէս եկաւ փոխ — նախագահ վարչապետ Գ. Յարութիւնեան, որ ներկայացուց հարկերու, թոշակներու, կենսաթոշակներու, նպաստներու եւայլն վերաբերող շարք մը նախագիծեր, որոնք քննարկուելէ ետք հաւանութիւն ստացան։ Զինուած ուժերու եւ պաշտպանութեան հարցերու մասին ելոյթ ունեցաւ Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեան, յետոյ, նախագահի խորհրդատու Աշոտ Մանուչարեանի հետ բացատրութիւններ տուին Ղարաբաղի իրավիճակին մասին։ Իսկ Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեան ներկայացուցած է Ներքին նախարարութեան առջեւ ծառացող հարցերը։

**

ԱՆՎՃԱՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

Երեւանի «Երիտասարդական» փապուղիի կայարանին մօտ սկսած է գործել անվճար ճաշարան մը, որմէ օգտուելու կտրօնները կը բաշխէ Ընկերային Ապահովութեան նախարարութիւնը։ Նախարարը նշած է որ, այս տեսակի այլ ճաշարաններ կը նախատեսուին Երեւանի միւս շրջաններուն մէջ եւ աղէտի գօտին։ Կը նախատեսուի նաեւ կառքով անմիջապէս դուրս ելլելու դժուարութիւն ունեցողներուն եւ նաեւ հազուստեղէն բաժնել կարօտեալներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋՈՒԳԴԻԴԻԻ (Արեւմտեան Վրաստան) քաղաքագօրքի կեդրոնատեղիին դէմ ահաբեկչական արարք մը գործուած է Գամսախուրդիայի կողմնակիցներուն կողմէ։ Երեք մեռեալ կայ եւ վիրաւորներ։ Միւս կողմէ, Շեվարնածէ հերքած է որ նախագահութեան թեկնածութիւն դնելու մտադիր է, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին։ Պիտի մասնակցի սակայն քաղաքական կեանքին եւ մնայ Վրաստան ցորչափ ժողովուրդը ուզէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը Միջին Ասիոյ Թուրք Հանրապետութիւններու շրջապտոյտէն վերադարձին դանդաղած է որ պետական ու սեփական նախաձեռնութիւններու դանդաղաշարժութեան պատճառով Թուրքիա յարաբերութիւններու մէջ յապաղած է։ Դարմանելու համար կացութիւնը, ան կարեւոր կը նկատէ որ անմիջապէս հեռաւորումներ սկսին, հաղորդակցութեան գիծ հաստատուի, ապառումի ապրանքներու համար արտածման վարկեր տրուին, անձնակազմ պատրաստելու օժանդակութիւն կատարուի, Միջին Ասիոյ բարգաւաճման դրամատուն մը հիմնուի եւայլն։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

«Արարատ»ի լաւագոյններէն՝ Սարգիս Յովհաննիսեան, առանց իր խումբի ղեկավարութիւնը տեղեակ պահելու, խաղացած է Մոսկուայի «Դինամօ»էն, մասնակցելով ՀԱՊ–ի բաժակի խաղերուն։ Խումբը ունեցած է ուրիշ կորուստ կը եւս՝ Երուանդ Սուքիասեանը, բայց այս անգամ փոխադարձ համաձայնութեամբ։ Ան կուգայ Կիեւի «Դինամօ»էն։

**

Մոսկուայի Թէնիսի բաց մրցաշարքին Երեւանցի Այտա Խալաթեան եւ Կարինէ Կիւրեղեան ախոյեանի պատուանդան բարձրացած են կանանց զոյգի խաղերուն։ Իսկ անհատական խաղերուն Այտա Խալաթեան հանդիսացած է երրորդ։

**

Քանոնի ճատրակի մրցաշարքին, 9 խաղէն 7 կէտ շահելով ախոյեան հանդիսացած է Նախկին խորհրդային ախոյեան՝ Արշալոյս Մինասեան։ Երկրորդ կարգի մրցաշարքին ալ Նորայր Քալանթարեան ութ կէտով հանդիսացած է առաջին։

**

Լեհաստանի Կատովիցէ քաղաքը տեղի ունեցած ճատրակի միջազգային մրցաշարքին Երեւանցի ուսանող՝ Արտաշէս Եղիազարեան շահելով վեց կէտ, լրացուցած է միջազգային վարպետի չափանիշը։

**

Երկրաշարժէն ի վեր առաջին անգամ բլլալով տեղի ունեցած է «Շիրակի Ձմեռ» մարզահանդէսը։ Մասնակիցները ծաղիկներ դրած են զոհերու յուշարձանին։

**

Հայաստանի կռփամարտիկները վերադարձած են Պարսկաստանէն։ Իրենց մրցումները շահած են Նշան Մունչեան, Լեոնիկ Պապեան, Մեխակ Ղազարեան եւ Արշակ Աւարտակեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ — Տոքթոր Պորանեան ընտանիք 1000 Ֆր. իրենց սիրելի Թոռնիկին ապաքինման ուրախ առիթով։

**

ՓԱՐԻԶ — Տիկին Հ. Չիլինկիրեան 600 ֆրանք։

**

ՄԱՐՍԷՅԼ — Պր. Գ. Քէնտիրեան 100 ֆրանք։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Բարուհի Փափազեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Գէորգ Ուշագլեանի մահուան առթիւ։

**

Տիկին Շնորհիկ Մօրուքեան (Մարսէյլ) 200–ական Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին եւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան, Գէորգ Ուշագլեանի մահուան առթիւ։

Projection à Lyon

LE COMITE DE SOUTIEN
AU KARABAGH
RHONE-ALPES
informe la presse
de la *PROJECTION*
Dimanche 15 Mars à 20h 30
du film de *Florence DAVID*
reporter à la 5
Salle de l'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Madame DAVID est récemment rentrée d'un séjour dans le Karabagh.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի՝ Գէորգ Պասմաճեանի մահուան առթիւ 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեանէ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ իրիկունները ժամը ճիշդ 6–ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.

Չորեքշաբթի, Մարտ 11
Քարոզիչ՝ Ներսէս Ծ. ՎՐԴ ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Մարտ 18
Քարոզիչ՝ ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Մարտ 25
Քարոզիչ՝ ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԼԳԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 1
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 8
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԱՄ ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Սփիւռք — Կոմիտաս երգչախումբի հրաւէրով Հայաստանի երգչախմբային ընկերութեան «ԱՐԱՄ ՏԷՐ — ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ» երգչախումբը Փարիզ կուգայ տալու համար երեք համերգներ ղեկավարութեամբ՝

ՏԻԿԻՆ ԷՄՄԱ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Ա. — Շաբաթ, Ապրիլ 11,
ժամը 20.30–ին, Ալֆորվիլ
Eglise Notre-Dame
Նախագահութեամբ՝
երեսփոխան — քաղաքապետ
ՌԸՆԷ ՌՈՒՔԷ–Ի

Բ. — Երկուշաբթի, Ապրիլ 13,
ժամը 20.30–ին Իսի․․
Eglise Saint-Etienne
Նախագահութեամբ՝
երեսփոխան — քաղաքապետ
Նախկին Նախարար՝
ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ–Ի

Գ. — Երեքշաբթի, Ապրիլ 14,
ժամը 20.30–ին, Կոնէս։
Eglise Saint Paul - Saint Pierre
de Gonesse
Նախագահութեամբ՝ Արնուվիլ
Լէ - Կոնէսի քաղաքապետ՝
Պ. ՊԻԺԷԼԻ

Կը խնդրուի ճկատի ունենալ այս թուականները եւ չխաչաձեւել։

POUR LE KARABAGH

CONFERENCE DE PRESSE

(en français)
de
JIRAÏR LIBARIDIAN
CONSEILLER DU PRESIDENT
DE LA REPUBLIQUE D'ARMENIE

Jeudi 12 Mars à 15 h 30
Salons de l'Hôtel Holliday Inn
10, Place de la République, Paris 10e
M° République

●

MANIFESTATION

Jeudi 12 Mars à 18 h 30 devant l'UNESCO / ONU
Place de Fontenoy — Paris 7e
M° Ségur ou Ecole Militaire

Lors du Conseil des Ministres du 26 Février, la France a proposé un «Plan de sauvetage de la paix».

Aujourd'hui, l'aggravation de la situation met la France et les Etats démocratiques face à leurs responsabilités.

Ils doivent condamner la politique criminelle exercée depuis 4 ans par l'Azerbaïdjan à l'encontre du Karabagh et de l'Arménie.

Ils doivent saisir le Conseil de Sécurité de l'ONU ; pour :

.1- L'envoi immédiat de «Casques bleus» au Karabagh;

2.- L'ouverture des négociations à l'ONU, dans le respect du droit des peuples à l'autodétermination, avec la participation :
du Parlement du Karabagh
de l'Azerbaïdjan
de l'Arménie
des Instances internationales.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 12

JEUDI
12 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.753 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.753

ՊՈՒՏ ՄԸ ԴԱՏՈՒՄ

Գրեց՝

ԽԱՉԻԿ ԹՕԼՕԼԵԱՆ

Ստեփանակերտի մէջ՝ մերինք պուտ մը հացի կարօտ ունին : Փարիզի մէջ՝ պուտ մը դատում :

Տխուր էի եւ ցնցուած, երբ աւարտեցաւ ֆրանսացի լրագրողներու «հանդիպումը» հայ հանրութեան հետ, Աւետարանական եկեղեցւոյ սրահին մէջ :

Այն բուռ մը ֆրանսացի լրագրողները՝ որոնք ընդառաջած էին պատուական Պատուելիի մը՝ Սամուէլ Սահակեանի հրաւէրին, մաս կը կազմեն արեւմտեան աշխարհի ամէնէն խղճմիտ մետիայական կառոյցին՝ որ ֆրանսականն է : Այս եզրակացութեան յանգիլ շատ դիւրին է ինծի համար՝ քանզի կը հետեւիմ ամերիկեան եւ անգլիական մամուլին անմիջականօրէն, իսկ գերմանականին՝ միջնորդներու միջոցաւ : Տասը Հայ գոնէ պէտք է զոհուի ռումբերու, որպէսզի անոնք մէկ պարբերութիւն տրամադրեն մեզի : Իսկ երբ 100 Ազերի կը ջարդուի, աշխարհը կը հնչեցնեն օրերով՝ լայնատարած էջերով : Տարբեր է վիճակը՝ Ֆրանսայի մէջ :

Ֆրանսացի լրագրողները՝ որոնց ունկնդրեցի Երեքշաբթի գիշեր, ապա նաեւ Արմէնֆաքսի բանբերը (որուն ելոյթը շնորհաւորելի էր), խօսեցան հմտօրէն եւ խղճմտօրէն, ամփոփ կերպով նկարագրեցին այն ինչ որ տեսած են Ղարաբաղէն ներս եւ դուրս, յետոյ յայտնեցին իրենց կարծիքները՝ մօտաւոր ու մօտիկ ապագայի մասին :

Ապա պայթեցաւ հասկնալիօրէն մտահոգ, սակայն աններելիօրէն տհաս, խակ ու երբեմն ջղագարութեան մօտեցող ելոյթներու շարք մը, հայ ներկաներուն կողմէ, ուղղուած խումբ մը մարդոց՝ որոնց միա՛կ յանցանքը այդ գիշեր՝ պատուելի Սահակեանի հրաւէրին ընդառաջելն էր :

Աններելի բոլ :

Մե՛նք է որ պէտք չէ ներենք մեզի : Պէտք չէ յոխորտանք մեր դատումի պակասով եւ կիրքի գերլիցութեամբ : Մե՛նք է որ պէտք չէ լսենք, ինքնաղոհ, այն ինչ որ ելքի խճողումին մէջ լսեցի, երբ հանդիսատես մը կ՚ըսէր իր բարեկամին,— «Լա՛ւ էր, այդ լրագրողները պէտք էր որ լսէին թէ քննադատութիւններ կան» :

Այո, միշտ պէտք է քննադատել լրագրողները, սակայն լուրջ տեղեկութիւններու վրայ հիմնուելով, կարելի եղածին չափ փաստարկում օգտագործելով, ինչպէս բրաւ նաեւ Արմէնֆաքսի ներկայացուցիչը : Այդ չի նշանակեր գոռալ լրագրողներուն՝ որ «երկու միլիոն Հայ կար Ազրպէճանի մէջ...» :

Եւ մանաւանդ, այդ չի նշանակեր քաջութեան եւ նախանձախնդրութեան դասեր տալ մարդոց՝ որոնք Խոջալուի հրետանիին ձայնն ու բոցերու տեսքը փոխանցեցին ճիշդ ա՛յն ունկնդիրներուն՝ որոնք իրենց բազկաթոռներէն ճանչցած են Արցախը, իրենց հեռատեսիլներէն ու թերթերէն, շնորհիւ այդ լրագրողներուն եւ ֆրանսական մետիայի մէջ աշխատող իրենց գործակիցներուն :

Երբ այդ լրագրողներէն խնդրուեցաւ մօտաւոր ապագայի մասին իրենց կարծիքը տալ, երեք անձեր ըսին որ «ամէնէն գէշը չենք տեսած տակաւին» : Պարզ եւ իրատես :

Ներկայ Հայութիւնը որոշեց կրկնել բարբարոսատիպ թագաւորներու հին սովորութիւնը, որ էր՝ գլխատումով վարձատրել անհաճոյ լուր բերող սուրհանդակները :

Ես Ղարաբաղ չեմ եղած : Երբեմն փոխանցած եմ ու վերլուծել փորձած ամերիկեան տեսանկիւնը, այդ հարցին մասին : Ես ալ անհաճոյ մի քանի լուր ունիմ փոխանցելիք, բայց պատեհութիւնը չունիմ, ֆրանսացի լրագրողներուն պէս բեմէն արտայայտուելու եւ անոնց նման երթարկուելու չկշռուած խօսքերու տարափի մը : Ուրեմն այս հիւրընկալ էջերուն միջոցաւ պիտի փորձեմ փոխանցել ըսելիքս : Պիտի չնախատէի Փարիզի Հայութիւնը, նման համեմատաբար պարզ ճշմարտութիւններով, սակայն այս իրիկուն պարզուած երեւոյթը կը թելադրէ՝ որ կարծր այլ պարզ ճշմարտութիւններու պէտքը կայ տակաւին :

Նախ՝ Ազրպէյճանը ունի Հայաստանի բնակչութեան եւ տնտեսութեան կրկինը, իսկ տարածքի՝ երեք անգամը : Բաղդատմամբ Ղարաբաղի Հայութեան, Ազրպէյճանի բնակչութիւնը 48-պատիկն է (6.800.000-ի դէմ, 145.000 Հայ) :

Ազրպէյճանը այսօր Թուրքիայէն կը ստանայ քաղաքական խորհրդատուներ եւ համաշխարհային փրոփականտ կատարելու համար՝ անոր մետիաներուն եւ դեսպաններուն սատարը : Հայաստանը ըՍփիւռքէն կը ստանայ մէկ-երկու նախարար, բազմաթիւ դաշնակցական խմբագիրներ, եւ Սփիւռքի փրոփականտի սահմանափակ կարելիութիւնները :

Ազրպէյճանը՝ իր Նախիջեւանեան կիսանջատ շրջանին մէջ, կը ստանայ Թուրքիայէն զէնք, պարէն եւ հաւանաբար վարժեցնող զինուորական անձնակազմ : Նախիջեւանը Թուրքիոյ խարիսխը պիտի ըլլայ -ոչ Թուրք զօրքի- եթէ Տէմիրէլ, Էօզալի խրատին հետեւելով, ուզէ «վախցնել» Հայերը : Թուրքիա հաւանաբար պիտի չուզէ բացայայտօրէն միջամտել կովկասեան թնճուկներու մէջ : Շնորհիւ Նախիջեւանի զինումին, պիտի կարենայ ծանր հարուածներ հասցնել Զանգեզուրի թիկունքին, կամ Արտաշատի շրջանին, եթէ ոչ Երեւանին :

Այս բոլորին դէմ, ի՞նչ ունինք մենք :

Նախ՝ Ղարաբաղի եւ Շահումեանի անզուգական Հայութեան յուսահատ քաջութիւնը, իրենց լեռներուն կառչելու որոշումը : Այդ ամրակուռ որոշումին կ՚ընկերանայ կազմակերպչական ու միասնական որոշ ոգի մը, որ քիչ մը կը պակսի Հայաստանի մէջ եւ շատ՝ Սփիւռքի մէջ :

Եւ յետո՞յ :

Ղարաբաղը անշուշտ օգնութիւն կ՚ակնկալէ Հայաստանէն, եւ զայն պիտի ստանայ, ինչպէս կը ստանայ եւ ստացած է, մանաւանդ ներկայիս՝ երբ բաց է Ստեփանակերտ - Խոջալուի օդակայանը, հաւանաբար առժամաբար : Հայաստան կրնայ Ղարաբաղի բեռը թեթեւցնել, վիրաւորներ, մանուկներ, կիներ ու ծերեր փոխադրելով Հայաստան, կամ զինամթերք, դեղ եւ ուտեստեղէն, ապա նաեւ որոշ թիւով զինավարժ կամաւորներ հայթայթելով : Սակայն այս բոլորը կրնայ ըլլալ միա՛յն գգուշ չարժելով, առանց պաշտօնականօրէն չեփորելու զայն (ինչպէս կը պահանջեն Հայրիկեանի եւ Դաշնակցութեան բանբերները, աժան ամբոխավարութեամբ) : Եւ ինչո՞ւ այդպէս կէս - ծածուկ ու զգոյշ շարժիլ : Որովհետեւ, ինչպէս յիշեցուց Ֆրանսացի լրագրողներէն մէկը, ըստ միջազգային օրէնքի, Ղարաբաղը մաս կը կազմէ Ազրպէյճանական Հանրապետութեան :

Ուրեմն՝ հաւասար չեն ուժերը :

Մի քանի շատ կարեւոր յաղթանակներ տարած են Ղարաբաղցիք : Սակայն դեռ հազարաւոր Ազրպէյճանցիներ կը մնան Ղարաբաղի մէջ Շուշի, Բաշքենդ, Միրզալար, Շուշալու, Ղայբալի, Ալիջան, Լաչինլար, Խաբալուղ եւ դեռ 24-25 ուրիշ գիւղեր, խմբուած գլխաւորաբար Շուշի - Լաչին ճամբուն մօտ : Ազերիներու Ղարաբաղը «շրջապատուած է» կ՚ըսէ արեւմտեան մամուլը : Սխալ է : Պարզապէս՝ դիւրին ճամբան, Շուշիէն Ստեփանակերտ, հոնկէ Խոջալու եւ Աղդամ, այժմ Հայերուն ձեռքն է : Բայց պետութեան մը համար դժուար չէ միւս ճամբէն զէնք ու մթերք հասցնել : Ուղին երկա՛ր է դեռ Հայութեան համար, Ղարաբաղի ամբողջական «յաղթանակ»էն առաջ, եւ սալարկուած է ու պիտի ըլլայ հայ մարտիկներու մարմիններով : Եթէ՛ գայ այդ օրը :

Ազրպէյճանը պիտի չարունակէ չճանչնալ հայկական Ղարաբաղի ինքնորոշման իրաւունքը, եւ պիտի յարձակի անոր վրայ, կարճ դադարէ մը ետք, որովհետեւ անոր ղեկավարներն ալ այն պարզ ու դաժան ուժակշիռը ըրած են : Կը հաւատան որ արիւնի մէջ կրնան խեղդել Ղարաբաղը՝ Հայուն քալաշնիքովին Ռուսին հրասայլով պատասխանել, մէկ Խոջալուի տեղ՝ տասը արեան բաղնիք սարքել :

Թերեւս կարճ ատեն մը Ազրպէյճան պիտի դադրեցնէ իր յարձակումը եւ պիտի փնտռէ դիւանագիտական միջամտութիւն, քանզի դէպքերը փաստեցին որ Ղարաբաղի Հայերը ոչխարներ չեն, բան մը սորված են Վանի, Շապին Գարահիսարի եւ Ուրֆայի դիւցազնական դիմադրութիւններէն, ապա նաեւ իրենց իսկ կարմիր նախշուած Դաւիթ Բէկեան անցեալէն, Նժդեհէն եւ Անդրանիկէն : Ղարաբաղի Հայութիւնը մորթուելու պատրաստ չէ, մինչ Ազրպէյճանցին դեռ չունի լուրջ բանակ, հակառակ իր ունեցած զինամթերքին : Զինեալ խուժանը, եթէ գիտէ որ կրնայ նահանջել եւ հանգիստ ապաստան գտնել Ազրպէյճանի մեծ տարածքին մէջ, կը նահանջէ զօրաւոր դիմադրութեան կամ յարձակումի հանդիպելէ ետք, ինչպէս ըրին Խոջալուի մէջ : Սակայն տարբեր հարց է բանակը՝ որ կը կազմաւորուի :

Մինչեւ այդ, դադար մը կրնայ տեւել, մանաւանդ եթէ Ազրպէյճանի նոր, տաք - գլուխ ղեկավարները ունկնդրեն Թուրքիոյ խրատին : Թուրքիա մօտէն հետեւեցաւ սերպ - խրուաթ պատերազմին : Սերպիան քիչ մը կը նմանի Ազրպէյճանի, Խրուաթիան՝ Հայաստանի : (Ղարաբաղը՝ Խրուաթիա չէ) : Այսինքն՝ պատերազմը սուղ է, զոհերը կրնան ըլլալ շատ, տնտեսական քայքայումը՝ արագ : Եւ եթէ յաղթանակը արագօրէն չնուաճուի, ապա միջազգային կարծիքը կրնայ փոխուիլ եւ կապոյտ սաղաւարտաւորները կը միջամտեն, ի նպաստ Գողիաթին :

Սակայն, դժբախտաբար, ինչպէս ըսի, Ղարաբաղը՝ Խրուաթիոյ համազօր չէ, Հայաստա՛նն է :

Ուրեմն, Ազրպէյճան պիտի խուսափի, Թուրքիոյ նման, Հայաստանի հետ ուղղակի պատերազմէ : Պիտի յարձակի վերստին՝ Ղարաբաղի վրայ : Ձեւով մը՝ Ազրպէյճան եւ Հայաստան անուղղակի, եւ մեր հայրենիքի պարագային ակամայ պատերազմ պիտի մղեն իրարու դէմ՝ Ղարաբաղի արիւնոտ բեմին վրայ : Ան պիտի ըլլայ ազրպէյճանական բանակի զրոհներու թիրախը : Ղարաբաղի հայ մարտիկները պիտի դիմադրեն ստանալով բոլոր այն օգնութիւնը՝ որ Հայաստան անուղղակի, անպաշտօն եւ անչեփորեալ ձեւերով կրնայ հասցնել :

Եթէ բախտաւոր ըլլանք (եւ ցարդ բախտաւոր ժողովուրդ չենք եղած), Ազրպէյճանի ներքին, տնտեսական, կազմակերպչական եւ քաղաքական դժուարութիւնները, ապա նաեւ Հայոց դիմադրութիւնը կ՚երկարաձգեն պատերազմը : Թուրքիա կը բաւականանայ իր անուղղակի հայթայթած օգնութեամբ : Կը հասնին կապոյտ սաղաւարտաւորները՝ Միացեալ Ազգերու ուժերը : Եւ կը սկսի նոյնքա՛ն ծուղակներով օժտուած երկրորդ հանդրուանը՝ բանակցութիւնները : Եթէ հոն հասնինք՝ ամէն նիւթ կրնայ բացուիլ, յաչս աշխարհի, մինչեւ հողի եւ բնակչութեան փոխանակութիւն, սահմաններու վերագծումի եւ վերջնական լուծումի հարց :

Մինչեւ այդ օրը, Սփիւռքին կը մնայ Արեւմուտքի կարծիքը վարել, փոխանակ անոր լրագրող - ներկայացուցիչները նախատինքի երեկոյթներով պատուելու : Ապա՝ կը մնայ նաեւ ղրկել դրամ, դրամ նորէն ու նորէն դրամ, որովհետեւ այդ դրամին մէկ մասը կ՚օգտագործուի Հայաստանի ժողովուրդին ցաւերը ամոքելու, եւ կ՚արտօնէ կառավարութեան՝ Ղարաբաղի պէտքերուն աւելի մեծ բաժին մը հանել :

Ֆրանսացի լրագրողները նման մանրամասն մարգարէութիւններ չըրին, որովհետեւ այդ չէր իրենց պաշտօնը :

Հայ ներկաները, ի բաց առեալ վերը յիշուած երկու անձերէն, խայտառակօրէն ձախողեցան իրե՛նց «պաշտօնին» մէջ, որ պիտի ըլլար նրբութեամբ, տեւականութեամբ եւ հարցումներու դրոյթի ձեւակերպութիւնները յարգելով՝ ցոյց տալ լրագրողներուն որ իրենց աշխատանքը գնահատուած է, սակայն աւելին կ՚ակնկալուի, որոշ սահմանափակ մարզերու մէջ :

Այսօր Արցախահայ երախան ի՞նչ կը հայցէ Տիրոջմէ, չեմ գիտեր, բայց գիտեմ թէ ի՞նչ պէտք է հայցէ Փարիզի հայ գաղութը՝ Ամենակալէն :

Պուտ մը դատում տուր մեզի, Տէ՛ր մեր :

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ՕՐԱԿԱՐԳԸ՝ ՂԱՐԱԲԱՂ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ «ՔՈՔՈՆԱ»-Ի 35 ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԼՈՒԾՈՒՄ ՓՆՏՌԵՑԻՆ ԵՒ ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ԿՈՉ ԸՐԻՆ

Երեքշաբթի, Մարտ 10-ին, Պրիւսէլ հաւաքուած ՔՈՔՈՆԱ-ի (Հիւսիսային Ատլանտեանի Համագործակցութեան Խորհուրդ՝ COCONA, Conseil de Coopération Nord-Atlantique) 35 Արտաքին նախարարները երկար ծեծեցին Ղարաբաղի հարցը : Նիստին կը մասնակցէին Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի Արտաքին նախարարները (նկարը հրատարակած է «Ֆիկարօ» Մարտ 11-ին), նաեւ անշուշտ Թուրքիոյ, որ հին անդամ է : Ցանուն իր երկրին, Հ. Ջէթին, ինչպէս նաեւ ազրպէյճանցի իր պաշտօնակիցը՝ Սատըքով յարձակած են Հայաստանի վրայ, զոր պատասխանատու կը նկատեն կացութեան վերջին բռնկումին : «Աշխարհ պէտք է ճնշում բանեցնէ Հայաստանի վրայ, որպէսզի համոզուի թէ պէտք է հրադադարի մը յանգիլ» կ՚ըսեն Թուրքն ու Ազերին, մինչ Թուրքը կ՚ուզէ դեր մը խաղալ կարգադրութեան մէջ եւ կը հերքէ թէ որեւէ զէնք հայթայթած

(Շար.ը Դ. էջ)

«ՆԵՐՔԻՆ ՍՓԻՒՌՔԸ» ԻՐ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀՈԳՍԵՐՈՎ

Հայաստանի Հանրապետութեան Լուսաւորութեան նախարարութեան արտաքին կապերի բաժինը կոչուած է սերտ կապեր հաստատելու ինչպէս խորհրդային, այնպէս էլ արտաքին Սփիւռքի մեր հայրենակիցների հետ. այն է՝ բազմաբնոյթ գործնական օգնութիւն ցոյց տալ հայ համայնքներում գործող հայկական դպրոցներին եւ այլ տեսակի հայկական կրթօճախներին, օժանդակել նոր կրթօճախների ստեղծմանը, օգնել հայ պատանիներին եւ աղջիկներին բուհերում մանկավարժի մասնագիտութիւն ձեռք բերելու, յետագայում իրենց համայնքի հայալեզու կրթութեանը ծառայելու նպատակով եւ այլն:

Ինչ վերաբերում է խորհրդային ըՍփիւռքին.

Այսօր խորհ. Սփիւռքը մօտ երկու միլիոն է եւ դա անտեսել հնարաւոր չէ: Մեր հայրենակիցները ապրում են Միութեան գրեթէ բոլոր Հանրապետութիւններում, ինքնավար կազմաւորումներում, մի տեղ շատ, մի տեղ քիչ: Դըժուար ժամանակները անդառնալի կորուստներ են պատճառել խորհրդային Սփիւռքի Հայութեանը: Ազգային կրթօճախների նկատմամբ տարուած քաղաքականութեան հետեւանքով 70 տարիների ընթացքում հայ համայնքների ազգապահպանութեան գործը հասցուել է ծայր աստիճան անմխիթար վիճակի:

Բարեբախտաբար ազգային զարթօնքի հետեւանքով խորհրդային Սփիւռքի Հայութիւնը աշխուժութիւն է ապրում, թէեւ դժուարութեամբ, բայց փորձում է վերագտնել իրեն:

Վերջին տարիներին խորհրդային ըՍփիւռքի համայնքներում ստեղծուել են հայկական կիրակնօրեայ դպրոցներ, ռուսալեզու ուսուցմամբ դպրոցներում բացուել են հայկական առաջին դասարաններ, դպրոցներում մտցուել են մայրենի լեզուի ուսուցման հիմնական եւ նախասիրական դասաժամեր: Հայկական դըպրոցներ ունեցող համայնքներում մեծացել է հայ աշակերտների հոսքը՝ հայկական դպրոցներ:

Այնուամենայնիւ ինչպէս Միութեան առանձին Հանրապետութիւններում, այնպէս էլ միեւնոյն Հանրապետութեան առանձին հայկական համայնքներում ազգապահպանման վիճակը խիստ տարբեր է:

Այսպէս՝ Վրաստանի Հանրապետութիւն

Վրաստանի Հանրապետութիւնում ապրում են մօտաւորապէս 450 հազար Հայեր (Հանրապետութեան բնակչութեան մօտ 8%-ը):

Հայկական 208 դպրոցներում մայրենի լեզուով ուսուցում են ստանում 33,3 հազար աշակերտներ՝ Հանրապետութիւնում սովորող հայ աշակերտների մօտաւորապէս 55%-ը:

Առանձին հայկական համայնքներում.

- Թիֆլիսում ապրում են 150 հազար Հայեր (քաղաքի բնակչութեան 12%-ը): Գործում է 7 հայկական դպրոց 1,6 հազար աշակերտով (հայ աշակերտների մօտ 7%-ը):

- Ախալքալաքում ապրում են 77 հազար Հայեր (բնակչութեան մօտ 15%-ը): Գործում է 52 հայկական դպրոց 7,4 հազար աշակերտով (հայ աշակերտների մօտ 65%-ը):

- Աճարիայում ապրում են 16 հազար Հայեր (բնակչութեան մօտ 4-%ը): Գործում է ընդամէնը 1 հայկական դպրոց 52 աշակերտներով (հայ աշակերտների մօտ 2%-ը):

- Ախալքալաքի շրջանում ապրում են 72 հազար Հայեր (բնակչութեան մօտ 92%-ը): Հայ աշակերտները չնչին բացառութեամբ սովորում են հայկական դպրոցներում (60 հայկական դպրոց - 11 հազար աշակերտ):

- Նինոծմինդայի շրջանում ապրում են 39 հազար Հայեր (բնակչութեան մօտ 90%-ը): Հայ աշակերտները չնչին բացառութեամբ սովորում են հայկական դըպրոցներում (33 հայկական դպրոց - 6 հազար աշակերտ):

- Ախալցխայի շրջանում ապրում են 19 հազար Հայեր (բնակչութեան մօտ 43%-ը): Գործում է 17 հայկական դըպրոց 2,5 հազար աշակերտով (հայ աշակերտների մօտ 86%-ը):

- Ծալկայի շրջանում, որի բնակչութեան մօտ 63%-ը Յոյներ են, ապրում են 14 հազար Հայեր (բնակչութեան մօտ 29%-ը): Հայ աշակերտները չնչին բացառութեամբ սովորում են հայկական դպրոցներում (13 հայկական դպրոց - 2 հազար աշակերտ):

- Մառնէուլի շրջանում, որի բնակչութեան ճնշող մեծամասնութիւնը Ադըրբեջանցիներ են, ապրում են մօտ 10 հազար Հայեր (բնակչութեան մօտ 12%-ը): Հայ աշակերտները չնչին բացառութեամբ սովորում են հայկական դպրոցներում (14 հայկական դպրոց - 1,4 հազար աշակերտ):

Հայեր են ապրում նաեւ՝

- Բոլնիսի շրջանում (երեք հայկական դպրոց - 537 աշակերտ):

- Բորժոմի շրջանում (4 հայկական դպրոց - 228 աշակերտ):

- Ասպինձայի շրջանում (Դամալա գիւղի հայկական դպրոց - 434 աշակերտ):

- Թեթրիծղարոյի շրջանում (Սամշվիլդա գիւղի հայկական դպրոց - 125 աշակերտ):

Ծիթելծղարոյի շրջանում (Սարաթլօ գիւղի հայկական դպրոց - 80 աշակերտ):

- Աղիգէնի շրջանում (Արասթուման քաղաքի հայկական դպրոց- 48 աշակերտ):

Ռուսաստանի Հանրապետութիւն

-- Ռուսաստանի Հանրապետութիւնում ապրում են աւելի քան կէս միլիոն Հայեր: Նրանք ապրում են ինչպէս համահաւաք, կղզեակների ձեւով, այնպէս էլ խիստ ցրուած՝ Հանրապետութիւնով մէկ:

Մեր հայրենակիցները առաւել համահաւաք ապրում են Կրասնոդարի, Ստավրոպոլի երկրամասերում, Ռոստովի մարզում, Հիւսիսային Կովկասի ինքնավար կազմաւորումներում:

- Կրասնոդարի երկրամասում ապրում են ոչ պակաս 200 հազար Հայեր: Նրանք հիմնականում ապրում են Մեծ Սոչի, Նովորոսիյսկ, Կրասնոդար, Արմաւիր, Տուապսէ քաղաքներում, Անապայի, Խադիժենսկի, Ապշերոնսկի, Տուապսէի, Բելորեչենսկի շրջաններում, Ադըղէական ինքնավար մարզում:

Մեծ Սոչին Սեւ ծովի ափով ձգւում է աւելի քան 160 քմ., ունի 60 հազարից աւելի հայ բնակչութիւն: Այն Ռուսաստանի միակ բնակավայրն է, որտեղ գործում են հայկական դպրոցներ: Մեծ Սոչիի 6 հայկական դպրոցներում սովորում են 840 հայ աշակերտներ (հայ աշակերտների մօտ 9%-ը): Դպրոցներից երեքը բացուել են միայն վերջին տարիներին (սկսած 1988 թ.), նորաստեղծ հայկական առաջի դասարանների հիմքի վըրայ:

Ներկայումս երկրամասի 15 ռուսալեզու ուսուցմամբ դպրոցներում Հայոց լեզուն դասաւանդւում է որպէս առարկայ (մօտ 1600 հայ աշակերտ), 20 դպրոցներում գործում են հայրենի ուսուցման նախասիրական խմբեր (830 աշակերտ), բացուել են 4 հայկական կիրակնօրեայ դպրոցներ (110 սովորող):

- Ստավրոպոլի երկրամասում Հայերը ապրում են Ստավրոպոլ, Կիսլովոդսկ, Պեատիգորսկ, Գէորգիեւսկ քաղաքներում, նրանց մերձակայ բնակավայրերում, Կուրսկի շրջանում, որի Էդիսեյա գիւղը հայկական մի կղզեակ է 5000 բընակչութեամբ:

Երկրամասի 10 դպրոցներում Հայոց լեզուն դասաւանդւում է, որպէս առարկայ (810 աշակերտ), 7 դպրոցներում գործում են նախասիրական խմբեր (480 աշակերտ):

- Ռոստովի մարզում ապրում են մօտ 100 հազար Հայեր: Հիմնականում ապրում են.

Ռոստով քաղաքում՝ մօտ 40 հազար Հայեր:

Միասնիկեանի շրջանի 8 հայկական գիւղերում՝ 18 հազար (բնակչութեան մօտ 60%-ը):

Նովոչերկասկ քաղաքում՝ մօտ 7 հազար: Նաեւ Եգոռլիկի շրջանում, Ակսայ քաղաքում եւ այլն:

Մարզի 9 դպրոցներում Հայոց լեզուն դասաւանդւում է որպէս առարկայ (1960 աշակերտ), 3 դպրոցներում գործում են նախասիրական խմբեր (80 աշակերտ):

Հայոց լեզուն որպէս առարկայ դասաւանդւում է նաեւ Ռուսաստանի Հիւսիս Օսեթական (մէկ դպրոց - 60 աշակերտ), Չեչենօ - Ինգուշական (2 դպրոց- 60 աշակերտ), Դաղստանի (1 դպրոց - 19 աշակերտ) ինքնավար Հանրապետութիւններում:

Վերջին տարիներին հայկական կիրակնօրեայ դպրոցներ են բացուել նաեւ՝ Մոսկուա քաղաքում (3 դպրոց - 400 սովորող):

Սանկտ - Պետերբուրգ, Իրկուտսկ, Կեմերովօ, Սարատով, Օրէնբուրգ քաղաքներում մէկական դպրոց:

Ուկրաինայի Հանրապետութիւն

Ուկրանիայի Հանրապետութեան մի շարք քաղաքներում, որտեղ ապրում են մեծ թիւով Հայեր, վերջին տարիներին ստեղծուել են հայկական ընկերութիւններ: Այդ ընկերութիւնների ջանքերով Կիեւ, Խարկով, Լվով, Օդեսա, ինչպէս նաեւ Ղրիմի Սիմֆերոպոլ, Սեւաստոպոլ քաղաքներում բացուել են հայկական կիրակնօրեայ դպրոցներ:

Հայկական կիրակնօրեայ մէկական դպրոցներ են բացուել Բելառուսիոյ մայրաքաղաք Մինսկ, Լիտվանիոյ մայրաքաղաք Վիլնիուս, Լատվիոյ մայրաքաղաք Ռիգա, Էստոնիայի Տարտու եւ Տալլին, Ուզբեկստանի Սամարղանդ քաղաքներում:

Լուսաւորութեան նախարարութեան արտաքին կապերի բաժինը խորհրդային Սփիւռքի հայ աշակերտների ընդհանուր թուի, հայկական տարատեսակ կրթօճախներում մայրենի լեզուն սովորող, ինչպէս նաեւ հայկական դպրոցներում սովորող աշակերտների թուի, մասնագէտ ուսուցիչների պահանջի, կրթօճախներում ուսուցիչների մասնագիտական կարողութիւնների եւ նրանց վերապատրաստման անհրաժեշտութեան մասին տուեալներ ստանալու նպատակով կազմել է համապատասխան հարցաթերթիկներ եւ ուղարկել խորհրդային Սփիւռքի հայկական ընկերութիւններին եւ կրթօճախներին:

Անցեալ տարուայ Յունիս ամսին մեր բաժինը ուսուցիչների կատարելագործման հանրապետական Ինստիտուտի հետ համատեղ Հայաստանում առաջին անգամ կազմակերպեց խորհրդային ըՍփիւռքի հայկական դպրոցներ չունեցող հայ համայնքներից հայկական կրթօճախների ուսուցիչների այցը Հայաստան՝ ուսուցիչների վերապատրաստման դասընթացներին մասնակցելու համար:

Դասընթացքներին մասնակցեցին Մոսկուայից, Սանկտ - Պետերբուրգից, Արմաւիրից, Կրասնոդարից, Վլադիկովկասից, Կիեւից, Անապայից եւ Օրէնբուրգից ժամանած ուսուցիչներ:

Բաժինը զբաղուել է նաեւ խորհրդային Սփիւռքի հայկական կրթօճախների համար տեղական մանկավարժական կադրեր պատրաստելու հիմնահարցով:

Բաժնի կատարած աշխատանքների շնորհիւ Ռուսաստանի Կրթութեան նախարարութեան եւ Հայաստանի Հանրապետութեան Լուսաւորութեան նախարարութեան ղեկավարների միջեւ կնքուել է համաձայնագիր, որը հայկական կողմին իրաւունք է ընձեռում Ռուսաստանի տարածքում ուղղակի կապերի մէջ մըտնել հայերէնի ուսուցմամբ դպրոցների հետ, դրանց ուսումնադաստիարակչական գործընթացը կազմակերպել ըստ Հայաստանի Հանրապետութեան Լուսաւորութեան նախարարութեան հաստատած պլանների, ծրագրերի եւ դասագրքերի:

Համաձայնագրի կենսագործման ուղղութեամբ կատարւում են առաջին քայլերը:

ՆՈՐԱՅՐ ՔԵՉԵԱՆ
Հայաստանի
Լուսաւորութեան նախարարութեան
արտաքին յարաբերութիւնների
բաժինի աշխատող

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐ ԵՒ ԱՐՄԱՏՆԵՐ

ՆԵՂՈՍԸ՝ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԱԿՕ՞ԻՆՔԸ

Արդեօք Կղէոպատրան կամ Սոկրատը սեւամո՞րթ էին...: Նեղոսի լեգէոնները երբեւիցէ գրաւա՞ծ են Եգէականի ափունքները, շարժման մէջ դնելով արեւմտեան քաղաքակրթութեան այս օրրանը...:

Աւելի քան տասնամեակէ մը ի վեր, ափրիկեցի եւ ծագումով ափրիկեցի ամերիկացի պատմագէտներ Ափրիկէի մշակութային եւ պատմական անտեսուած դերը արժեւորելու համար կը պարզեն ապացոյցներ, որոնք կ'ըսեն, թէ աշխարհի առաջին քաղաքակրթութիւնները երեւան եկած են Եւրոպացիներու որակումով՝ «խաւար ցամաքամաս»ին տարածքին: Այս պատմագէտները այնքան յառաջ գացած են, որ կը պնդեն, թէ Պիւթագորասի տեսութիւնը, երկրաչափութեան օրէնքները, պատուտակն ու լծակը հնարուած են հին Եգիպտոսի եւ ո՛չ թէ Յունաստանի մէջ, ինչպէս կ'ըսէ ցարդ ընդունուած կարծիքը:

Արեւմուտքի պատմաբաններ եւ մտաւորականներ թէեւ չեն ստորագնահատեր արեւմտեան Ափրիկէի հզօր թագաւորութիւններուն իրագործումները՝ կառավարական, ընկերային կազմակերպումի եւ տնտեսական մարզերու մէջ, այսուհանդերձ, կը մերժեն զանոնք ընդունիլ իբրեւ մարդկային քաղաքակրթութեան սկիզբը: Անոնք կ'ըսեն, թէ նոյնիսկ եթէ Եգիպտոսը Յունաստանէն առաջ արդէն մեծ քաղաքակրթութիւն ունէր, այս չի նշանակեր թէ Եգիպտոսը կը ներկայացնէր Ափրիկէն: Իսկ ափրիկեան թէզը պաշտպանողներէն մէկը կ'ըսէ. -- «Այնպէս ինչպէս Ափրիկեցիներ Ափրիկէէն դուրս հանուեցան, նոյնպէս Եգիպտոսը Ափրիկէէն դուրս հանուեցաւ եւ դրուեցաւ Միջին Արեւելքի մէջ»:

ՀԻՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԱՐՄԱՏՆԵՐԸ

Վերջերս, Օքսֆորտ համալսարանէն մինչեւ Հարվըրտ, Եգիպտոսի պատկանելութիւնը ակադեմական այնպիսի հարցի մը վերածուած է, որ մասնագէտներ սկսած են վիճիլ, թէ Եգիպտոս ինչ դեր ունեցած է Արեւմուտքի տարածքին, այսինքն՝ Յունաստանի ձեւաւորումին մէջ: Տարակարծութիւնները իրենց կարգին դուռ բացած են հրատապ հարցի մը, թէ արդեօք Եգիպտոսը սեւամորթներո՞ւ երկիր էր:

Հետաքրքրականը այն է, որ այս հարցերը ակադեմական շրջանակներ ներմուծողը Մարթին Պեռնալ անունով ապիտակամորթ բրիտանացի մըն է, որ կը դասախօսէ Քորնէլ համալսարանին մէջ: Անոր մասնագիտութիւններն են արդի Չինաստանը, Վիէթնամը, Ճափոնը, Յունաստանն ու Եգիպտոսը: Իսկ գիտելիքներուն արդիւնքը՝ չորս հատորէ բաղկացած «Պլէք Աթինա» (Սեւ Աթէնք) երկը, որուն առաջին երկու հատորները միայն ցարդ հրատարակուած են:

«Պլէք Աթինա»ի առաջին հատորը (575 էջ) 1990ին արժանացաւ ամերիկեան «Պուք» մրցանակին: Այս գիրքին մէջ Պեռնալ կը հետազօտէ այն հարցը, թէ ինչու 18րդ դարու եւրոպացի պատմաբաններ ամենայն զգուշութեամբ Եգիպտոսն ու Փանամը [illegible] վերցուցած են արեւմտեան քաղաքակրթութեան «ընտանեկան ծառէն»: Պեռնալի եզրակացութիւնը կ'ըսէ, թէ այդ պատմաբանները ցեղապաշտ, հակա-սեմական եւ հակա-ափրիկեան մօլուցքի տէր մարդիկ էին. անոնք չէին կրնար հանդուրժել այն գաղափարին թէ իրենց սիրեց-

եալ Յունաստանը կրնար արտաւորուած ըլլալ ափրիկեան եւ սեմական ժողովուրդներու ազդեցութիւններով։ Հետեւաբար, անոնք անտեսած եւ դիցաբանութիւն համարած են Յոյներու գրաւոր վկայութիւնները, ուր կը խօսուի, թէ ինչպէ՞ս եգիպտական եւ քանաանական ճարտարապետութիւնը, փիլիսոփայութիւնն ու քաղաքական մտածողութիւնը ձեւաւորած են Եգէականի քաղաքակրթութիւնը։ Պեռնալ կ'ըսէ, թէ այս հին վկայութիւնները անտեսելով՝ արեւմուտքցի պատմագէտներ ստեղծած են պատմութեան «արիական տեսակը», ըստ որուն, յունական քաղաքակրթութիւնը սկսած է Ն. Ք. 4-էն 5-րդ դարերուն միջեւ, երբ հնդեւրոպական լեզուն խօսող մարդիկ հիւսիսէն իջած են հարաւ եւ խառնուած՝ Եգէականի նախահելլենական շրջանի բնիկներուն (այս տեսութիւնը ընդունուած եւ ապացուցուած է նաեւ արդի պատմաբաններու կողմէ)։

«Պլէք Աթինա»ի վերջերս հրատարակուած երկրորդ հատորը վերոյիշեալ քննադատական մօտեցումէն անդին կ'երթայ եւ «արիական տեսակ»ին հակադրուող տեսութիւն մը կ'առաջադրէ, մէջբերելով բազմահարիւր ապացոյցներ հնագիտութենէ, լեզուաբանութենէ եւ հին արձանագրութիւններէ։

Այս հատորին մէջ Պեռնալ կ'ըսէ, թէ Ն. Ք. 2100-էն 1100 տարիներուն, երբ յունական մշակոյթը ծնաւ, Եգէականի ժողովուրդը փոխ առաւ, յարմարցուց կամ պարտադրաբար ընդունեց աստուածութիւններ, լեզուներ, արհեստագիտութիւններ, ճարտարապետական ոճեր, արդարադատութեան մասին գաղափարներ, ինչպէս նաեւ քաղաք -պետութեան հասկացողութիւններ։ Իսկ այս բոլորին ակունքը՝ Եգիպտոսն ու փիւնիկեան Քանաանն էին։ Ահա՛ թէ հիմնական ի՛նչ ապացոյցներ կը բերէ Պեռնալ։

ՀԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յոյները գրած են, թէ իրենց մշակոյթը մէջտեղ եկած է Ն. Ք. շուրջ 1500-ին, երբ Եգիպտացիներն ու փիւնիկեցիները քաղաքակրթած են Եգէականի բնիկները։ Այլ արձանագրութիւններ կ'ըսեն, թէ Եգիպտացիք հիմնած են Աթէնքը եւ Հերոտոտոս գրած է, թէ «գրեթէ բոլոր աստուածներուն անունները, Յունաստան հասած են Եգիպտոսէն»։ Յունական առասպելներ կը պատմեն, թէ մինչեւ Ն. Ք. 14-րդէն 15-րդ դարերը, եգիպտացի եւ փիւնիկեցի արշաւողներ իշխած են Յունաստանի ամբողջ տարածքին։ Այլ տեղեկագրութիւններ կը խօսին Ն. Ք. 5-րդ դարու եգիպտական ծէսերու եւ աստուածութիւններու անուններու ուղեգրումին մասին, իբրեւ «վերադարձ՝ կրօնի հին եւ ճիշդ ձեւերու»։ Յոյն պատմագիրներ գրած են, թէ Լիկուրգոսի նման մեծ օրէնսդիրներ իրենց ուսումը ստացած են Եգիպտոսի մէջ, ուրկէ բերած են Արեւմուտքի քաղաքականութեան օրինական եւ քաղաքական հիմերը։

Պեռնալի քննադատները հին արձանագրութիւնները աւելի կասկածով կը դիմաւորեն։ Անոնք կ'ըսեն, որ Յոյները իրենց քաղաքակրթութեան արմատները կրնան տարած ըլլալ մինչեւ Եգիպտոս (Սպարտայի խորհրդանիշներէն մէկը եգիպտական բուրգ մըն էր), սակայն, այդ մէկը աւելի հին քաղաքակրթութեան մը ընդմէջէն իրենց գոյութեան օրինական իրաւունքը հաստատելու միտումով է եւ ո՛չ թէ պատմական իրողութիւն մը արտայայտելու համար։

ՀՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆ

Կրետէէն մինչեւ Յունաստանի խորքը, եգիպտ. զանազան իրեր (ինչպէս՝ դրամներ, գոհարեղէն, քանդակներ եւ ամանեղէն) կ'ողողեն Եգէականի շրջանը։ Կրետէի մէջ յանկարծ պալատներ սկսան երեւիլ Ն. Ք. 2000-ին, երբ առաջին անգամ ըլլալով պալատի ճարտարապետութիւնը կը դարդարէր Եգիպտոսէն դուրս գտնուող հողամաս մը, եւ երբ Կրետէն յանկարծակի կերպով իր գիւղական վիճակէն կը կերպարանափոխուէր եգիպտոսնման քաղաքի մը։ Պեռնալի համաձայն, այս յանկարծակի փոփոխութիւնը կրնայ պատահած ըլլալ միայն եգիպտական գաղութատիրութեամբ մը։ Ն. Ք. 2750-ի շուրջ, յունական Թեպէ քաղաքին մէջ շինուած են Նեղոսի ափերուն շինուած բուրգերուն նմանող կառոյցներ եւ շաեմարաններ, Ն. Ք. 1628-ին ժայթքած

Թերա հրաբուխին մոխիրներուն տակ թաղուած են Թեպէէն որմնանկարներ, ուրկէ կ'արտացոլայ եգիպտական ազդեցութիւն։ Անոնք կը պատկերեն ղասակարգային ընկերութիւն մը, տեսարաններ՝ Նեղոս գետէն եւ ափրիկեան բոյսեր՝ գծուած եգիպտական արուեստի ոճով։

Պեռնալի քննադատները կ'ըսեն, թէ նման ազդեցութիւններ կ'արտացոլացնեն առեւտրական եւ մշակութային կապեր, բայց երբեք՝ եգիպտական իշխանութիւն մը Եգէականի վրայ։ Եգիպտացի ո՛չ մէկ զօրավար իր ետին ձգած է պատերազմի ծրագիրներ բովանդակող Փափիրիւսի որեւէ կտոր։

ՀՆՉԻՒՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Պեռնալ գիտէ սահուն յունարէն, եբրայերէն, ղպտերէն, չինարէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն, ճափոներէն եւ վիէթնամերէն։ Ան բառերու ծագումնաբանութեան մասին ունեցած իր վերլուծումները կը միացնէ երկրորդական աղբիւրներու, փաստելու համար թէ յունարէն բառերուն կէսը եկած է եգիպտական կամ եբրայական բառերէ։ Այդ բառերուն շարքին են սուրը, իմաստութիւնը, պատիւը եւ թաղաւորը։ Պեռնալի համաձայն, եգիպտերէնէ առնուած բազմաթիւ բառերու գործածութիւնը կ'ապացուցանէ «եգիպտական մշակոյթի հսկայածաւալ եւ երկար ազդեցութիւն» մը՝ նուազ զարգացած բնակչութեան մը վրայ։

Եւ որովհետեւ գրեթէ ո՛չ մէկ պատմագէտ ունի բազմաթիւ լեզուներու մէջ Պեռնալի ունեցած հմտութիւնը, քիչեր կրնան գտնել անոր պաշտպանած տեսակէտը, որ կը թեւածէ այնպիսի ոլորտներու մէջ, ուր կ'ըսուի, թէ յունարէն «Աթինա» բառը եկած է եգիպտերէն «Նթ»...։ Իսկ անոնք որոնք կարողութիւնը ունին որոշ բաժիններ գտնելու թէեւ կ'ըսեն թէ Պեռնալի լեզուաբանական փաստերը ճիշդ են, այսուհանդերձ կը պնդեն թէ բառերու փոխառութիւնը կրնայ արդիւնքը ըլլալ առեւտրական եւ մշակութային յարաբերութիւններու եւ ո՛չ թէ գաղութատիրութեան կամ գրաւումի։

ԵԳԻՊՏՈՍԸ ՍԵՒԵՐՈ՞Ւ ԵՐԿԻՐ

Պատմագէտներ ընդհանրապէս հաստատ իրողութիւն կը համարեն այն, որ Եգիպտոսը մէջտեղ եկած է Վերին Նեղոսի (այժմու Եթովպիոյ) ափերուն բնակող սեւամորթ ափրիկեցի ընկերութիւններու կողմէ, Եգիպտոսի թագաւորական հարստութիւններու սկիզբէն (Ն. Ք. 30-րդ դար) մնացած բրածոյ (փոսիլ) գանկերը կը նմանին ներկայիս հիւսիսային Եթովպիոյ բնակիչներուն գանկերուն։ 1989-ին կայացած համագումարի մը ընթացքին, Պեռնալ ըսած է.— «Կը հաւատամ, որ եգիպտական քաղաքակրթութիւնը հիմնականին մէջ ափրիկեան եղած է, մանաւանդ իր առաջին տարիներուն։ Համոզուած եմ, որ Վերին Եգիպտոսի մէջ հաստատուած ամէնէն հզօր թագաւորութիւնները հիմնուած էին փարաւոններու կողմէ, զորս շատ դիւրութեամբ կարելի է սեւամորթ կոչել»։ Այդ փարաւոններէն են Մենթոթիփը, որ Ն. Ք. շուրջ 2100-ին, 300 տարուան քաոսէ ետք, վերամիացուց Եգիպտոսը, Սեսոսթրիսը, որ Ն. Ք. 2200-ին ափրիկեան զօրագունդեր ուղարկեց Սպանիա, Թուրքիա եւ հաւանաբար հարաւային Ռուսիա, ուր (Հերոտոդոսի վկայութեամբ) հաստատուեցաւ Սեւ ծովու արեւելեան ափին։

Այս չի նշանակեր, թէ այսօրուան հասկացողութեամբ, եգիպտական քաղաքակրթութիւնը ամբողջութեամբ սեւամորթներէ բաղկացած էր։ Պեռնալ, ինչպէս գրեթէ բոլոր պատմագէտները, կ'ընդունի, որ շուրջ 7 հազար տարի Եգիպտոս բնակուած է ափրիկեան, ասիական եւ Միջերկրականի ժողովուրդներով։ Ան կը նշէ, թէ հին փորագրութիւններու մէջ Նեֆերթիթի կ'երեւի կովկասեան դիմագծով եւ կը կարծէ թէ Կղէոպատրա Յոյն էր եւ սերած՝ Մեծն Աղեքսանդրէն։ Հետեւաբար, կ'ըսէ ան, «Եգիպտոսի բնակչութիւնը խառն էր եւ հետզհետէ աւելի սեւամորթ կը դառնար՝ Նեղոսէն վեր տարածուող հողամասերուն վրայ»։

Այլ պատմագէտներ դէմ են Եգիպտոսի «սեւ» եղած ըլլալու գաղափարին։ 80 տարեկան պատմագէտ Ֆրանք Սնոտըն, որ իր ամբողջ կեանքին ընթացքին ուսումնասիրած է հին ժողովուրդներու ցեղապաշտութեան մասին ունեցած ըմբռնումները կ'ըսէ թէ երբ Հերոտոդոս, Եսքիլէս եւ Արիստոտէլ իրենց երկերուն մէջ գրած են «սեւամորթ» եգիպտացիներ, նըկատի ունեցած են անոնց թուխ մորթը։ Համակարծիք այլ պատմագէտ մը դիտել կու տայ, որ «հին ժողովուրդներու համար ցեղը իբրեւ իմացական կառոյց գոյութիւն չունէր»։

Երբ ոչ — հեռու անցեալին ցեղագէտներ մարդուն բնօրրանը տեղադրեցին Արեւելեան Ափրիկէի մէջ, կարծէք Եւրոպացիներու կենսագրական հպարտութիւնը վիրաւորուեցաւ։ Պեռնալ կը գիտակցի ասոր եւ կ'ըսէ.— «Պլէ՛ք Աթինա»ի քաղաքական նպատակը եւրոպական մշակութային հպարտութիւնը նուազեցնել է»։ Թէեւ այդ հպարտութիւնը տակաւին չէ նուազած, սակայն Պեռնալ յաջողած է պատմագէտները գործի լծել, վերանայելու համար արեւմտեան քաղաքակրթութեան արմատներուն....։

Քաղեց՝
Լ. ԿԻԼԻՃԵԱՆ

«Ազդակ»

ԴԱՏ, ԴՊՐՈՑ ԵՒ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

Ռոպէռ Վիկուրու — Ժան Քէհայեան դատին յատկացուած թղթակցութիւնները որոնք լոյս տեսակ յաջորդ օրը, Մարտ 4-ին, Մարսէյլի երկու կարեւոր օրաթերթերուն մէջ կը կրեն հետեւեալ խորագիրները. — «Լը Փրովանսալ»ի մէջ՝ «Լենինականի դպրոցի իրադարձութիւնները» եւ «Լը Մերիտիոնալ»ի մէջ «Հայաստան՝ մենամարտ դպրոցի մը համար»։

Ինչպէս գրած էինք մեր հակիրճ տողերուն մէջ, արդարեւ դատավարութեան ընթացքին շատ ու շատ խօսուեցաւ Գիւմրիի ֆրանսական թեքումով դպրոցի շուրջ, սակայն չեղածի, չկատարուածի մասին խօսուեցաւ։

Այժմ, հարցը գիտնալ է թէ ո՞ր հանգրուանին կամ ո՞ր էջին հասած է այս թերթօնը։

«Հայաստանի համար ճարտարապետներու Քոլէքթիֆ»ի կողմէ մեզի յանձնուած թղթածրարէ մը կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները։

Վերջերս, Ֆրանսախօսութեան ենթանախարարութեան նախաձեռնութեամբ հանդիպում մը տեղի ունեցած է տարբեր հոսանքներու պատկանող քաղաքական անձնաւորութիւններու միջեւ հրաւիրուած Ֆրանսայի զանազան քաղաքներէն եւ շրջաններէն կազմելու համար ազգային բնոյթ կրող միութիւն մը։

Ասիկա կը նշանակէ թէ ֆրանսախօսութեան ենթանախարարութիւնը առնուազն աւելի կարեւոր մասնակցութիւն մը կ'ուզէ բերել դպրոցի վերաշինութեան համար կամ ալ ուղղակի ծրագիրը առնել իր հաշւոյն։

Վերջապէս կառավարութիւնը ցոյց կու տայ առաւել հետաքրքրութիւն։ Պէտք է ուրախանա՞լ։ Սպասենք շարունակութեան։ Այնքան խանդավառ խօսքերու մեծ - մեծ ծրագիրներու եւ ձեռնարկներու, խոստումներու յաջորդած են մինչեւ այսօր յուսախաբութիւններ որ տրամաբանութիւնը կը պահանջէ գէթ վերապահութիւն։

Ֆրանսախօսութեան ենթանախարարութիւնը խնդրած է «Հայաստանի համար ճարտարապետներու քոլէքթիֆ»էն որ պատրաստած էր ծրագիր մը 1990-ին Մարսէյլի քաղաքապետարանին համար, ուսումնասիրել եւ ներկայացնել նոր եւ աւելի համեստ ծրագիր մը։

Այդ ծրագիրը քանի մը օր առաջ յանձնուած է վերոյիշեալ ենթանախարարութեան։ 3500 ք.մ. տարածութիւն երկու մակարդակի վրայ։ Գետնայարկ մը 12 դասարաններով իւրաքանչիւրը 42 ք.մ., զանազան գործածութիւններու համար 250 ք.մ.-ի սրահ մը, արհեստանոցներ, ծածքով բակ, ճաշարան, խոհանոց, մառան, տեսչութեան գրասենեակներ, ուսուցիչներու սրահ եւայլն...։ Իսկ առաջին յարկ մը՝ 12 դասարաններով եւ երկու մեծ սրահներով զանազան գործունէութիւններու համար։ Մեզի յանձնուած թղթածրարին մէջ չկայ նախահաշիւ։

Հաւանական է որ յառաջիկայ օրերուն, շաբաթներուն հրապարակ կ'ելլէ այս ծրագիրը աւելի մանրամասնութիւններով. կամ ալ ... կ'արժանանայ նախորդ ծրագիրներու ճակատագրին։

Համբերող եւ տոկացող ժողովուրդ ենք։ Քիչ մըն ալ համբերենք եւ տոկանք։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

Քերթողահա՛յր, Դու չկաս, բայց գիտեմ, կը հաւատամ, որ Դու պիտի գաս, պիտի երեւիս մեր բաց աչքերուն առջեւ՝ մրրկածուփ քնարը Քու ղողղոջուն ձեռքերուդ մէջ։

Ես կ'ըսեմ ինքնիրենս. «Եթէ Սիամանթօն պիտի չգայ իր իսկ կերպարանքով, իր իսկ հասակով, իր իսկ խորացած մանկութեամբ, բայց պիտի գայ Մէկը, որ անոր Քնարը պիտի բերէ իր հետ, անոր սարսափները, զարհուրանքն ու յոյսերը։ Ես կը հաւատամ, որ դուն կաս եւ պիտի յայտնես, որովհետեւ մեր վեհագոյն Վիշտը կայ։

Մենք լուռ եւ ակնկառոյց կը սպասենք Սիամանթօն, հա՛յր։ Մենք չենք ուզեր լսել ուրիշ երգեր, մեր աղօթքները եւ մեր ապշահար ունկնդրութիւնը չենք շռայլեր ցաւագին քնարներու։ Մենք կը սպասենք, որ Սիամանթօն գայ եւ երգէ։

Թերեւս հիմա, որ մեզմէ շատերը չեն հասկնար մեր վշտի էութիւնը, այն ատեն, անոր երգի առաջին թրթռումներէն պիտի հասկնան մեր պատմութիւնը եւ գիտակից պիտի ըլլան մեր անպարտելի անհասկացողութեան։ Մենք չենք հասկնար, կ'ըսեմ, թէ ի՛նչ է եղած եւ կ'ըսենք անհասկնալի բաներ։ Ես գիտեմ, Քու սաղմդ աստուածօրէն կը խորանայ մեր այսօրուան որբերու մէկուն կամ մէկ քանիներուն մէջ, եւ մենք Քու երգդ, Քու քնարդ պիտի ունենանք՝ իբրեւ վերջին Մխիթարութիւն։ Դու սէրը՝ «երկրայելի եւ սնոտի», սէրը չերգեցիր մեր հոգիներուն համար, որովհետեւ, սէրէ աւելի մենք վիշտ ունէինք՝ մեր լոյսը, մեր բարձրութիւնը. վաղը Դուն դարձեալ պիտի երեւիս միեւնոյն մրրիկներով եւ զարհուրանքով։ Դու կաս, Քերթո՛ղ, Քու քնարդ կը քնանայ՝ գիշերի մը մէջ զարթնելու համար աւելի պայծառ, աւելի ալեկոծ, աւելի կարմիր։

Քնացի՛ր, ո՛վ քնար, Ծաղիկին պէս, որ գիշերուան մէջ կը ստանայ աւելի թարմութիւն, աւելի զովութիւն՝ պատրաստ առաւօտեան...

Նո՛ր Սիամանթօ, մենք կը սպասենք Քեզի, որովհետեւ աղքատ ենք, մերկ ենք եւ արիւնոտ։ Զուրկ ենք երգէ եւ եղբայրութենէ, զուրկ ենք հին ոգիներէ։ Ոգին, որ պայծառ էր, թեւաբաց, որ կը սաւառնէր...

Ոգին, որ Դու կ'երգէիր, քերթողահայր Սիամանթօ, որ կը ճախրէր երկինքէ - երկինք, սրտէ - սիրտ, նայուածքէ - նայուածք եւ սէրէ - սէր։ Ես գիտեմ, ես կը հաւատամ, ոչինչ իմ մէջ այնքան հզօր է, որքան այդ հաւատքը, որ Դու կաս եւ պիտի երեւիս աւելի փոթորկայոյզ քնարով եւ գեղեցիկ։

Կը զգամ, որ կ'երգես։ Զեմ լսեր, բայց կ'ունկնդրեմ... Իմ սեւ օրերուս որոշ ժամերուն ես յանկարծ կը բաղձամ ծունկի գալ։ Մեղեդի մը կը հոսի, գիտեմ, բայց ինչո՞ւ չեմ լսեր...

Այսպէս են բոլոր գեղեցիկները, այսպէս են բոլոր սարսուռները, որ պիտի գան, պիտի գան...

Մենք ամէն բան տեսանք, բայց մեր երգը չլսեցինք. մենք չենք երգեր, Դու պիտի գաս եւ Դու պիտի բերես Մեր երգը, Սիամանթօ՛...

1917 թ.

(Շար.՝ Ա. էջէն)

բլայ Բաքուի։ Գալով Հայուն, չափաւոր գտնուած է, կը գրէն եւ ըսած որ իր երկիրը «դերակատար կողմ» չէ կնճիռին մէջ։ Րաֆֆի Յովհաննէսեան համոզուած է սակայն որ «աւելի սերտ գործակցութիւն» մը անհրաժեշտ է տագնապը լուծելու համար։ Բայց, Հիքմէթ Չէթին յստակ է եւ վճռական. -- «Լեռնային Ղարաբաղը Ատրպէյճանի կը պատկանի, երկու կողմերը ոչ մէկ հողային պահանջք պէտք է ունենան եւ փոքրամասնութեանց իրաւունքները պէտք է ճանչցուին»։ Ռուսաստան ալ կը փորձէ միջամտել եւ իր Արտաքին Նախարարն ալ՝ Կոզիրեւ կրկին կոչ ըրաւ հրադադարի եւ իրական բանակցութիւններու։

Նախարարը, ճարահատ կոչ կ՚ընէ Ատլանտեան Ուխտին, մինչ Հոլանտացին կը թելադրէ որ Ատլանտեան Ուխտը զինեալ ուժեր տրամադրէ ՍԷ -- ԽՍ -- ՍԷ -- Ը-ի (Եւրոպայի Գործակցութեան եւ Ապահովութեան Ժողով, նախկին Հելսինքիի համաձայնագիր որ նոյն գումարած էր Փրակա) եւ ան իր «զինեալ բազուկը» դառնայ Ղարաբաղ։ Այս տեսակէտին համամիտ է Ճէյմս Պէյքըր, բայց ընաւ համամիտ չեն զինակցութեան այլ երկիրներ, ի չարս որոնց՝ Ֆրանսա։ Պէյքըրի համակարծիք է Մեծն -- Բրիտանիա։ 35 Նախարարները պնդած են նաեւ որ ՍԷ -- ԽՍ -- ՍԷ -- Ը-ն կրկին նախաձեռնէ հրադադար մը ապահովելու համար։ Այս ուղղութեամբ Չեխոսլովաքիոյ նախարարն է (իր երկիրն է որ ներկայիս կ՚ապահովէ հերթական նախագահութիւնը) որ դիմում պէտք է կատարէ, ինչ որ ընդունած է ընել։ Հաւանութիւն տուած է նաեւ որ Չորեքշաբթի օր իսկ (Մարտ 11) ՍԷ -- ԽՍ -- ՍԷ -- Ը-ի բարձրաստիճան պաշտօնատարներու Կոմիտէն նիստ գումարէ միակ օրակարգ ունենալով Ղարաբաղը։

«Ֆիկառօ» հարցազրոյց մըն ալ հրատարակած է Էլտալ Ինէօնիւի հետ, փոխ-վարչապետ, որ կը ջանայ չափաւոր երեւալ առանց քօղարկելու իր մտահոգութիւնները։ Խնդրոյ առարկայ երկիրներն են դրացիները, բայց, նաեւ կ՚ըսէ Ինէօնիւ «Ամերիկա եւ Ֆրանսա ուր Հայերը շատ ազդեցիկ են»։ Կ՚ընդունի իր երկրին ալ Ատրպէյճանի վրայ ազդեցութիւն ունենալը։ Իր լուծումնե՞րը.-- Արգիլել զէնքերու հայթայթման վրայ, քանի ըստ իրեն կողմերը «հոսկէ -- հոնկէ» զէնք գտեր են։ Համոզուած կը մնայ որ Ֆրանսա անկողմնակալ չէ, փաստն ալ՝ Բուշնէրն է իր յայտարարութիւններով։ Իր կառավարութիւնը, ամէն պարագայի մէջ, վտանգուած չէ եւ կը շեշտէ. -- «Մեր կառավարութիւնը կրնայ բազմաթիւ տագնապներ յաղթահարել։ Մնաց որ այս տագնապը մերը չենք նկատեր, նոյնիսկ եթէ մշակութային նմանութիւններ ունինք Ատրպէյճանի հետ։ Մտահոգ ենք բոլոր մարդոցմով որոնք մահուան վտանգին տակ են»։ Նախապէս, անշուշտ, Ինէօնիւ կ՚ակնարկէ պատմաբաններու՝ «որոնք մեզի կը սորվեցնեն թէ Հայերը հոն (Ղարաբաղ) հաստատուեցան 19-րդ դարուն Ռուսներու դրդումով» եւայլն, եւայլն։

**

Անցեալ օր (Մարտ 10) հաղորդած էինք թէ հայ երիտասարդներու կողմէ յարձակում մը գործուած է Արթիկի զօրանոցին վրայ զինամթերք ձեռք ձգելու համար եւ ՀԱՊ-ի զինուորները կրակ բացած են ուղղեր կան։ Նոր մանրամասնութիւններու համաձայն, հարցը չէր կարգադրուած Մարտ 11-ին ալ եւ ՀԱՊ-ի 7-րդ բանակի տասը սպաներ պատանդ կը մնան Հայերու (զորս արեւմտեան թերթերը չակերտաւոր ծայրայեղ կ՚որակեն)։ Ըստ զօրավար Սամիխարովի, որ ՀԱՊ-ի զինեալ ուժերու վերահսկումի Կոմիտէի նախագահն է, պատանդ առնողները (իմա՝ Հայերը) վերջնագիր մը ներկայացուցած են, ուր անոնց ազատագրման փոխարէն կը պահանջեն 5000 Գրադ հրթիռարձակ, 5000 մորթիէ, 5000 հակահրասայլ ձեռնառումբ եւ այլ զէնքեր, հակառակ պարագային պատանդները պիտի սպաննուին։ ՀԱՊ-ի ապայակոյտը մերժած է այդ պահանջները եւ ըստ Իթար -- Թասի-ի, բանակը կը ծրագրէր շրջափակել այն շրջանը, ուր կը գտնուի հայկ. գունդը։ Կարգ մը այլ աղբիւրներու համաձայն Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան առաջարկած է միջնորդել։

Երեւանէն մեր առած տեղեկութեանց համաձայն այս առընչութեամբ, կը թուի որ «տրամաբանական» հետեւանքն է Ատրպէյճանցիներու գրաւած զինամթերքին Ագդամ։ Պատանդներու թիւն ալ՝ 7 է։

**

Մարտ 10-ին, չորս ժամ տեւող տեսակցութիւն մը տեղի ունեցած է Նախիջեւանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ՝ Ալիեւի եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ Բաբգէն Արարքցեանի եւ Աշոտ Մանուչարեանի միջեւ։ Ծեծուած են Նախիջեւանի բայց, նաեւ Ղարաբաղի հարցերը։ Առաջինի շուրջ, որ կը վերաբերէր գլխաւորաբար շրջանի ապահովութեան, դրական համաձայնութիւններ գոյացած են։ Ալիեւ խոստովանած է որ վեց ամիս է Բաքուի իշխանութիւնները ոչ մէկ կապ կը պահեն իրեն հետ, հիմա սակայն յարաբերութիւնները վերահաստատուած են։

Երեքշաբթի, Մարտ 10-ի կէսօրին Ասկերանի շրջանի Շոշ գիւղը ենթարկուած է դանդուածային ռմբակոծութեան։ Շուշիէն արձակուած են 35 «Գրադ» արկեր։ Մինչեւ ժամը 16 երկու «Գրադ» եւս ինկած են գիւղին վրայ։ Կան բազմաթիւ զոհեր եւ վիրաւորներ, ինչպէս նաեւ մեծ թիւով քարուքանդ շինութիւններ, ռմբակոծուած է նաեւ Ստեփանակերտը։

**

Ասկերան, որ երկու օր դիմադրած էր ազարդին գրոհներուն, Մարտ 10-ի առաւօտեան կրկին ռմբակոծուած է 4-րդ բանակի 23-րդ ստորաբաժանումի հրասայլերէն, որոնք եւ քաշուած էին դէպի Ագդամ։

**

Ամիրանլարի եւ Մուղանլուի ատրպէյճանական գիւղերէն կրկին ռմբակոծուած է Մարտունի։ Իսկ Շէֆէկ գիւղէն ալ ծանր հրետանիով ռմբակոծուած է Շահումեանը, ուր ինկած է 18 արկ։ Կը ռմբակոծուի նաեւ Ղարաչինարը։

**

HUMOUR NOIR...

«Քանառ -- Անշէնէ, Մարտ 11-ին, հետեւեալ բառախաղով կը շրջապատէր իր խորագիրը.--
POUR LES ARMENIENS... L'AZERI NOIR CONTINUE.

**

Նիւթերու ճոխութեան պատճառով, կը ստիպուինք յետաձգել «Ֆայնանշըլ Թայմզ»ի գրութիւնը, որու ակնարկած էինք երէկ։

**

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.-- («Յառաջ») --

Երեքշաբթի, Մարտ 10-ին, երեկոյեան ժամը 18·30-ին, տեղի ունեցաւ համազգութային համախմբում մը Պուշ -- Տիւ -- Ռոնի նահանգապետարանին առջեւ, Փլաս Ֆէլիքս Պարէ, կազմակերպութեամբ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի զօրակից Կոմիտէին որ կը ներկայացնէ գաղութին Միութիւնները եւ կը վայելէ երեք յարանուանութեանց պետերու հովանաւորութիւնը։

Մօտ հազար հոգի հաւաքուած էր մեծադիր պաստառի մը «Ինքնորոշում Ղարաբաղի համար» շուրջ եւ բազմաթիւ Եռագոյններու տակ։

Յանուն կազմակերպիչ մարմնին՝ Կարօ Յովսէփեան ընորոշեց համախմբումին իմաստն ու նպատակը՝ համակամութիւն Ղարաբաղի հերոսական ժողովուրդին հետ, վրդովում Ատրպէյճանի յարձակումին դիմաց եւ զայրոյթ Միջազգային Հասարակապետութեան անկարողութեան առջեւ։

Յաջորդաբար խօսք առին՝ Իվ Արթինեան, Վանիկ Խոյեան, Սիմոն Ապիկեան եւ Աշոտ Պոլոյեան։

Պուշ -- Տիւ -- Ռոն Նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վէյկան ներկայ գտնուեցաւ եւ յայտարարեց իր համակամութիւնը։ Կարդացուեցան համակրական գիրեր ղրկուած Մարսէյլի Քաղաքապետին եւ Փ.Ա.Ք.Ա. Շրջանի նախագահին կողմէ։

Կարդացուեցաւ բանաձեւ մը ուղղուած Ֆրանսայի Նախագահ՝ Ֆրանսուա Միթերանին զոր պատուիրակութիւն մը, առ ի փոխանցում, յանձնեց նահանգապետի դրասենեակի տնօրէնին։ Ապա, ժողովուրդը ցրուեցաւ առանց որեւէ միջադէպի։

Մարսէյլի, յաջորդ օրուան թերթերէն «Լը Փրովանսալ» կը խորագրէ՝ «Հազար ցուցարար Ղարաբաղի համար», իսկ՝ «Լը Մերիտիոնալ»՝ «Հայկական գաղութին զայրոյթը»։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

Մարտ 15, Կիրակի օր, Շնորհք Գալուստեան Մշակութային եւ Մարզական Միութեան խնդրանքով, Թաղիս Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, ձեռամբ Եկեղեցւոյս հովիւ ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆԻ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ազգին Հայոց Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

վախճանման երկրորդ տարելիցին առթիւ։

Ջերմապէս կը խնդրուի հանգուցեալ մեծ հոգեւորականին բարի յիշատակը յարգող հաւատացեալներուն ներկայութիւնը։

Սկզբնաւորութիւն ժամերգի 10-ին։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱ

ՀՍԿՈՒՄ
ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Ուրբաթ, Մարտ 13, ժամը 18-ին
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի Պօմոնի
Կը քարոզէ՝
ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Dimanche - ARMENIE

Les 4 paroisses de *l'Eglise Réformée de Marseille* et l'Association *Protestante France - Arménie* organisent un «Dimanche Arménie»
le Dimanche 15 Mars
au temple de Provence,
29, Bd François Duparc — Marseille 4e
Tél. : 91. 89. 63. 05

Au programme :
10 h 15 : Accueil
10 h 30 : Concert donné par la *Chorale Sahak - Mesrob*, dirigée par *M. Yilmazian*
Chants traditionnels, classiques et spirituels.
11 h 30 : Apéritif
12 h 15 : Repas arménien
14 h 00 : Conférence - Débat par le pasteur *Samuel Sahagian* et *Jean Kehayan* : *«L'Arménie, le Karabagh, la Solidarité»*.
15 h 30 : Culte commun au temple : prédication du pasteur *Sahagian*.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ուշագլեան, Շալճեան եւ Պօյաճեան ընտանիքներուն իրենց մօրեղբօր եւ ազգականին՝ Գէորգ Ուշագլեանի մահուան առթիւ։

**

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղը իր բոլոր անդամուհիներով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Էլիզա Սապունճեանի մահուան առթիւ, ողբացեալին ամուսնոյն, զաւակներուն եւ թոռներուն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՎԱՐՆԱՁԷ, Թիֆլիս հասնելէն քանի մը օր յետոյ, Պետութեան Խորհուրդի նախագահ նշանակուեցաւ։ Այս Խորհուրդը առժամեայ Խորհրդարանի դեր պիտի խաղայ մինչեւ երեսփոխանական ընտրութիւնները, որոնք պէտք է տեղի ունենան Ապրիլին։

ԱՈՒԿՍՊՈՒՐԿ (Գերմանիա) երկու Ռուսեր, որոնց ինքնութիւնը չէ յայտնուած, ձերբակալուած են, երբ կը ջանային ծախել 6,5 միլիոն Ֆրանքի փոխարէն մէկ քիլօ խտացուած իւրանիոմ, ինչ որ բաւական մտահոգիչ առեւտուր մըն է, երբ նկատի առնուի որ վեց քիլօն կը բաւէ հիւլէական ռումբ մը պատրաստելու համար։

ԹՐՔԱԿԱՆ օդուժը ռմբակոծած է երկու քրտական «կայաններ» որոնք Իրաք կը գտնուին, սահմանէն 9 քիլոմեթր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Աւտոյեան, Վէմեան եւ Յակոբեան ընտանիքները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան իրենց ազգականին՝

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ՎԷՄԵԱՆԻ

(Վիրաբոյժ, Երեւանի բժշկական համալսարանի դասախօս, մահացած Երեւան, Մարտ 8-ին, 58 տարեկանին)։ յիշատակին, Կիրակի, Մարտ 15-ին, Սէն Ժերոմի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցին։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տիկին Անահիտ Սարաճեան ի յիշատակ՝ նկարչուհի վավա Սարգիս Խաչտուրեանի մահուան 8-րդ տարելիցին կը նուիրէ 300 ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին.

Ուրբաթ, Մարտ 13
Առնուվիլ -- Լէ -- Կօնէսի
Վարդապետ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 20
Իսի -- Լէ -- Մուլինոյի
Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ
Ուրբաթ, Մարտ 27
Շավիլ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

Projection à Lyon

LE COMITE DE SOUTIEN
AU KARABAGH
RHONE-ALPES
informe la presse
de la PROJECTION
Dimanche 15 Mars à 20h30
du film de *Florence DAVID*
reporter à la 5
Salle de l'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — Lyon 3e
Madame DAVID est récemment rentrée d'un séjour dans le Karabagh.

HAMASKAïNE - PARIS

organise un
CONCOURS-PHOTO
pour amateurs

Sujet :
«L'Arménité par une photo»
1er prix : Billet A/R Paris - Londres.
Date limite pour envoi de photos : 31 Mars 1992

Adresse :
Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue — 75009 Paris

— *Renseignements* : 48. 24. 63. 89.
Tous les Samedis de 15h à 16 h 30
(Sauf vacances scolaires).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. -- Օհաննէս Յուսիկեանի մահուան 3-րդ տարելիցին առթիւ Տէր եւ Տիկին Վաչէ Ֆըրնըրզեանէ 100, Լուիզի Գօլէքա (Ամերիկա) մահուան տարելիցին առթիւ քոյրերը՝ Տէր եւ Տիկին Մաղիտէ 100, Ժիւլիա Կօթիէ 50 Ֆր., Մուրատ Օհանեանի մահուան տարելիցին առթիւ՝ զաւակը, Այրին Էլմոն Օհանեան 250 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գալըճեան իրենց ննջեցեալներուն յիշատակին առթիւ 50 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 13

VENDREDI
13 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.754 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.754

Ռ. ՏԻՒՄԱ — Ր. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՄԱՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ ԿԱՄՔԸ ՊԷՏՔ Է ՆԿԱՏԻ ԱՌՆՈՒԻ

ԱՐԹԻԿԻ ՊԱՏԱՆԴՆԵՐԸ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՆ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԱՌՏՈՒ

Ի՞ՆՉ ՊԱՏԱՀԱԾ Է ԱՂԴԱՄ

Չորեքշաբթի, Մարտ 11, Հայաստանի Արտաքին նախարարը առաջին անգամ ըլլալով կ'ընդունուէր Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին կողմէ եւ տեսակցութիւնը, որուն կը մասնակցէր նաեւ Քրիստիան Տէր — Ստեփանեան, կը տեւէր մէկ ժամ։

Այս տեսակցութեան ընթացքին, ինչպէս նաեւ քիչ ետք մամուլի թղթակիցներուն առջեւ, Ռոլան Տիւմա կը հաստատէր թէ Ֆրանսայի համար Լեռնային Ղարաբաղի բնակչութեան կամքը պէտք է նկատի առնուի։ Խօսակցութեանց ընթացքին խօսուած է նաեւ ֆրանքօ-հայկական գործակցութեան մասին եւ այդ առընչութեամբ համաձայնագրի մը ստորագրութեան։

Նոյն իրիկունը, Ր. Յովհաննէսեան կը վերադառնար Երեւան, մինչ Քրիստիան Տէր — Ստեփանեան պիտի մեկնէր Հելսինքի, ուր Ուրբաթ, Մարտ 13-ին Սէ — էՍ — Սէ — Ըի «տագնապի կոմիտէն» նիստ մը կը գումարէ, ինչպէս որոշուած էր Երեքշաբթի օրուան ժողովին եւ չէր հերթապահին յանձնուած անոր կազմակերպումը։

Ի դէպ, Մարտ 10-ի, Երեքշաբթի օրուան այդ ժողովէն ետք, նոյն գիշերը յաջորդաբար Ռուսաստանի եւ Միացեալ — Նահանգներու Արտաքին Նախարարները դիմած են Ր. Յովհաննէսեանի գայն հրաւիրելու համար 5-երու «անակնկալ» հանդիպումի մը Չորեքշաբթի, Մարտ 11-ին եւ որուն մասնակիցները պիտի ըլլային՝ Միացեալ — Նահանգներ, Ռուսաստան, Ազրպէյճան, Հայաստան եւ Թուրքիա։ Հայաստանի Արտաքին նախարարը նոյն օրը Փարիզ պիտի գար ուր ժամադրութիւն ունէր Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին հետ եւ Հինգշաբթի առաւօտ (Մարտ 12) փարիզեան օրաթերթերը իրրեւ տարրկութիւն միայն այս ժամադրութեան «պատրուակը» կը յիշէին, դատապարտումի ալ որոշ անտեղի ճռով մը։ Մեր տեղեկութեանց համաձայն Ռոլան Տիւմայի հետ ժամադրութիւնը եթէ, անկասկա՛ծ, բաւարար պատճառ մըն էր, կար նաեւ սկզբունքի այլ կարեւոր հարց մը, որ Թուրքիոյ մասնակցութիւնն էր նման ժողովի մը, քանի Թուրքիա՝ կողմ է։ Կը բաւէ յիշել չորս գլխաւոր կէտեր, ինչ որ ըրած է Ր. Յովհաննէսեան.- Ա) Թ. Էօզալի յայտարարութիւնը՝ պէտք է վախցնել Հայերը։ Բ) Նեցուկը Ազրպէյճանի Ղարաբաղի հարցին մէջ։ Գ) Հայաստանի սահմանուած օժանդակութեան արգելքը Թուրքիայէն անցքի ճամբուն վրայ։ Դ) Ազերի զինուորականներու մարզումը։ Դեռ չէր իսկ ըսուած Հայաստանի նախարարին թէ այդ ժողովին պիտի քննարկուի Թուրքիոյ 6 կէտերէ բաղկացած մէկ ծրագիրը։ Մանրամասն չի ներկայացուիր այս ծրագիրը, կ'ըսուի միայն թէ վեց կէտերու շարքին են.— Կոչ հրադադարի, դիմում Ապահովութեան Խորհուրդին, դէտերու առաքում տեղւոյն վրայ, ուղղակի բանակցութիւններ Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի միջեւ, Ղարաբաղի ներկայացուցիչներու ներկայութեամբ հայկական պատուիրակութեան մէջ։

Բացայայտ է Թուրքիոյ եւ Իրանի մրցակցութիւնը այս հարցին մէջ եւ անշուշտ ոչ մէկուն ոչ ալ միւսին հոգը՝ Ղարաբաղն է, այլ շրջանին պարապը չթողուլ որ «միւսը» լեցնէ։ Ազրպէյճանն ալ լաւագոյնս կը շահագործէ այս կացութիւնը։ Ազրպէյճանի Արտաքին փոխ — Նախարարն ալ, այս օրերուն Թեհրան է եւ այդ այցելութեան առթիւ, կրօնական շրջանակներու մօտ թերթ մը գրած է որ այս կռիւը «չյայտարարուած պատերազմ մըն է Արեւմուտքի իսլամին դէմ։ Այս պատերազմը հայ քրիստոնեաներու եւ ազերի մահմետականներու միջեւ քրիստոնէութեան հաշուեյարդարն է իսլամին հետ»։

***

Ազրպէյճանի վարչապետը՝ Հասան Հասանով, Բաքուի մէջ տեսակցած է Անգլիոյ Արտաքին նախարարին՝ Տակլըս Հոկ-ի հետ։ Հաստատած է որ Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի միջեւ պատերազմ ըլլալու հաւանականութիւնը բարձրացած է, 50 տոկոս կարելիութիւն կայ որ նման պատերազմ ծագի։ Պատերազմէն խուսափելու միակ միջոցը ընդգծած է Հասանով, «Համաշխարհային կարծիքի գգաստացումն է»։ Պէտք է գիտակցիլ թէ «Հայ պետական ահաբեկչական բանակը պէտք է անմիջապէս մեկնի գրաւեալ Ազրպէյճանի հողէն։ Եթէ չարունակէ գրաւումի տակ պահել Ղարաբաղը, պատերազմը հաւանական է»։

Հինգշաբթի առտու (Մարտ 12) Երեւանէն առած մեր լուրերու համաձայն Արթիկի 10 պատանդները ազատ արձակուած էին նոյն առաւօտը ժամը 4-ին։ Այլ լուր մը, սակայն, բաւական խրախուսիչ տեղծած էր։ Այդ լուրը կը վերաբերէր Աղդամի (Ազրպէյճան) մէջ ծագած բազմաթիւ հրդեհներու։ Ըստ Բաքուի 40 - 50 տուներ բոցերու մէջ էին եւ ըստ Ազրպէյճանցիներուն, հայկական յարձակումի հետեւանք էր։ Վարչապետն ալ հեռաձայնած էր Հայաստանի վարչապետին, եւ բուռն բողոք բարձրացուցած։ Երեւան չէր կրցած տակաւին այդ ժամուն (տեղական ժամով՝ Հինգշաբթի 11) կապ հաստատել եւ ճշգրիտ տեղեկութիւններ ձեռք ձգել։ Ամէն պարագայի մէջ, բոլորովին անկարելի է որ զինեալ յարձակում գործուած ըլլայ, այլ հաւանաբար արկածի հետեւանք է, ռումբ կրնայ ինկած ըլլալ նաւթային պահեստանոցին վրայ։

Չորեքշաբթի, Մարտ 11-ին, Ստեփանակերտի վրայ կրկին ինկած են գրադ հրթիռներ։ Զոհեր կան եւ նիւթական վնասներ։

***

Պելժիա դիւանագիտական յարաբերութիւն ստեղծեց Հայաստանի հետ (Մարտ 10)։ Պաշտօնական ստորագրութեան ներկայ եղան նաեւ հայ գաղութին կողմէ Պելժիոյ Հայերու Կոմիտէին նախագահը՝ Նուպար Տեմլէթեան եւ փրոթոքոլի պատասխանատու՝ Խաչատուր Խմիրգեան։

ԷԼԵՆԱ ՊՈՆԷՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Էլէնա Պոնէրը ծանօթացնելու հարկ չկայ։ Ալիխանեանի այրին եւ Սախարովի այրին այն բացառիկ քաջարի կինն է, որ անսպառ աշխատանք կը տանի Ղարաբաղի ի նպաստ իր յօդուածներով ոչ միայն ռուսական այլեւ՝ միջազգային մամուլի մէջ եւ «շրջուն դեսպանի» թէկուզ անպաշտօն իր առաքելութեամբ։

Է. Պոնէրի Փարիզ ժամանման առթիւ, (աչքի նոր գործողութեան մը պատճառաւ), Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը հանրաժողով մը կազմակերպած է, Երկուշաբթի, Մարտ 16, ժամը 20.30-ին,

Pullman Saint Jacques (Grande salle), 17, boulevard St. Jacques:

Հ. Յ. Դ. նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Մարտ 15-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Եկեղեցին Արցախի զոհերուն ի յիշատակ։

ՄԱՄՈՒԼ

«FINANCIAL TIMES»

(Մարտ 10)

Ստորեւ, «Ֆինէնշըլ Թայմզ»ի այն տեղեկատուութիւնը, որուն ակնարկած էինք Մարտ 11-ի մեր թիւով.—

***

Անգլիոյ «Ֆինէնշըլ Թայմզ» թերթի թղթակիցը Ճօն Լօյտ, մանրամասն եւ մտահոգիչ տեղեկութիւններ կուտայ, ՀԱՊ-ի բանակի տարրալուծման, ապա նաեւ զէնքերու եւ անձնակազմի փոխանցման մասին՝ դէպի ազրպէյճանական բանակ։

Լօյտ Բաքու գացած է, տեսակցած է ուքրանացի զնդապետ՝ Ալեքսանտր Սըլուսարեվի հետ, նաեւ Ազրպէյճանի կառավարութեան Ազգային Խորհուրդը ներկայացնող Իսա Ղամպարովի եւ ընդդիմադիր, ազգայնամոլ ճակատի պարագլուխներէն Նիյազի Իպրահիմի հետ։ Խօսած է նաեւ ռուս սպայի մը եւ զինուորի մը հետ՝ որոնք կը շարժին ուքրանացի զնդապետի հրամանին տակ։ Բազմակողմանի է իր մօտեցումը։

Նախ՝ կ'ընդգծէ թէ ՀԱՊ-ի բանակը եւ մանաւանդ անոր սպաները համակարծիք չեն։ Օրինակ՝ ոմանք զէնք ու զինամթերք Ռուսիա կը ղրկեն, մինչ ուրիշներ՝ ինչպէս ուքրանացի զնդապետը՝ Սլուսարեվ, կը զանգատին, կրկնելով Ուքրանիա ապրող իրենց եղբայրներուն հաւատամքը, այսինքն՝ ինչ որ Ուքրանիոյ հողին վրայ է կամ նաւահանգիստներուն մէջ է, պէտք է հոն մնայ, եւ ինչ որ ազրպէյճանական հողի վրայ, պէտք է մնայ Ազրպէյճանի, — այսինքն՝ 4-րդ բանակի բոլոր զէնքն ու զինամթերքը։

Ցաւեցեալ ուքրանացի սպաները Ազրպէյճանի կառավարութեան հետ համաձայնած են, կազմած են հինգ հազար սպաներէ բաղկացած «Ուքրանացի սպաներու Միութիւն» մը, որ դիմած է Ուքրանիոյ հանրապետութեան կառավարութեան, խնդրելով արտօնութիւն՝ իբր վարձկան բանակ ծառայելու Ազրպէյճանի, պաշտօնական համաձայնագրով։

Թղթակիցը կ'եզրակացնէ որ ՀԱՊ-ի սպայակոյտին ամենամեծ վախն է որ կ'իրականանայ, այսինքն՝ իբր թէ անոր հեղինակութեան տակ ինկող բանակը կը տարրալուծուի, եւ ստեղծուող անգլուխ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՄԱՐՏ 6 / 10)

ԼՂՀ-Ի ԼԻԱԶՕՐ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդը որոշած է հարկ եղած պարագային հանրապետութեան լիազօր ներկայացուցիչներ նշանակել օտար երկիրներու մօտ։ Գերագոյն Խորհուրդի նախագահին վերապահուած է այդ ներկայացուցիչները նշանակելու լիազօրութիւնը։

***

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի Նախարարներու Խորհուրդը ամբողջացած է հետեւեալ նշանակումներով. — Ներքին նախարար՝ Արմէն Իսագուլով, Գիւղատնտեսութեան եւ Պարենամթերքներու նախարար՝ Առնօ Ծատրեան, Ֆինանսներու նախարար՝ Ազատ Թորոսեան, Գիտաարտադրական վարչութեան պետ՝ Եուրի Դաւթեան, Շինարարութեան Պետ. նախագահ՝ Եդուարդ Շահրամանեան, Առողջապահութեան, Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարար՝ Եուրի Նարինեան, Բնութեան եւ միջավայրի պահպանութեան նախարար՝ Եուրի Իսրայէլեան, Մամուլի, գրահրատարակչութեան եւ գրքի առեւտուրի նախարար՝ Եուրի Մովսիսեան։ Գերագոյն Խորհուրդը, բացի Եուրի Նարինեանէ, վաւերացուցած է բոլոր թեկնածուները։

***

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ԵՒ ԿԱԶԻ ՄԱՍԻՆ

Մարտ 9-ին, Հանրապետութեան կենսագործունէութեան յանձնաժողովի նիստին, վարչապետ Գագիկ Յարութիւնեան խօսք առնելով տուած է կարգ մը բացատրութիւններ։ Անդրադառնալով վերջին օրերուն Մոսկուա կնքուած պայմանագրին, որ կը նախատեսէ Թիւրքմէնստանի եւ անդրկովկասեան երեք Հանրապետութեանց միջեւ կազի կանոնաւոր մատակարարում, յոյս յայտնած է տնտեսութեան որոշ կայունացման։ Նիստին քննարկուած են նաեւ ջերմաելեկտրակայաններու, գործող ձեռնարկութեանց, ելեկտրական հոսանքի խզումի ժամերու նուազումին առընչուող հարցեր։ Արծարծուած են նաեւ գարնանացանի խնդիրները։

***

ԼՂՀ-Ի ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 10-ին ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդը յայտարարութեամբ մը յոյս յայտնած է որ Ազրպէյճանի նոր ղեկավարութիւնը հարցերը լուծելու համար քաղաքական միջոցներու կը ձեռնարկէ դադրեցնելով ռազմական ամէն գործողութիւն եւ կը սկսին Ազրպէյճանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեանց միջեւ ատենանական բանակցութիւններ։

ԱԿՆԱՐԿ
ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ, ՅԱՏԿԱՊԷՍ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՎՐԱՅ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

«Ասպարէզ»ի 1991 Հոկտեմբեր 2-ի թիւի անգլերէն բաժնին մէջ լոյս ընծայուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, ի պատասխան այն հարցումին, թէ՝ «ինչպիսի՞ փոփոխութիւններ եւ գործելաձեւի ի՞նչ նորութիւններ պէտք է սպասել Սփիւռքի մամուլէն», Մինաս Թէօլէօլեան հետեւեալը կը նշէր․ -- «Ըլլալով մէկը, որ 60 տարի աշխատակցած է հայկական մամուլին, չեմ զգար թէ լաւատես ըլլալու իրաւունքը ունիմ»:

Արդարեւ, երբ լաւատես չըլլալու սարսափը կ՚ապրի Մինաս Թէօլէօլեանի պէս հայ հրապարակագիր մը, որ բծախնդիր ու մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւններով վերլուծած է Սփիւռքի դիմագիծը ներկայացնող հայ լեզուի ու մամուլի իրավիճակը, մեր կողմէ ոչինչ կրնանք աւելցնել: Թերեւս ոմանք մտածեն թէ արդար չէ Թէօլէօլեանի մօտեցումը այս հարցին նկատմամբ, նկատի առած հրապարակի վրայ գտնուող թերթերու քանակի կրկնապատկումը․ սակայն պէտք չէ մոռնալ, որ այս օրերուն քանակի ու որակի տրամաբանութեան կշիռը խախտած է․ ո՛չ մէկ թերթ՝ որ աշխարհ կու գայ, անպայման նորութիւն մը կը բերէ․ շատեր նոյնիսկ կը կրկնեն զիրար, չեչտելով ընդունուած սխալ ձեւերը:

Այս կացութենէն անմասն չի մնար նաեւ Հայրենի մամուլը, որ, սակայն, այս օրերուն, բաղդատաբար Սփիւռքին, կը գտնուի Հայաստանի անկախութիւնը վայելող ճշմարտութեան մթնոլորտի մը մէջ, այսինքն անկաշկանդ ու ազատ ըլլալու մտայնութիւնը տարբեր հորիզոններ բացած է:

Սփիւռքի պարբերական, մանաւանդ ժթ․ դարու վերջին սերունդի անհետացումէն ետք, կը տիրէ գաղափարականօրէն կոյր մտածելակերպ մը եւ գոյութիւն չունի գրական ժառանգը փոխանցելու պատասխանատուութիւնը, որ հետեւանքն է այն իրականութեան, թէ մամուլը դարձած է կուսակցական կեդրոնի թատերաբեմ մը: Մինաս Թէօլէօլեան իր «Դար մը գրականութիւն» գրքի Բ․ հատորին մէջ հետեւեալը կը գրէ այս ուղղութեամբ -- «1955 -- 1975 ժամանակաշրջանին (ինչու չէ՝ նաեւ մինչեւ այսօր -- Հ․ Ա․) բացորոշ ընկրկումի մը մատնուած է Մայրենիքը, ո՛չ միայն մամլոյ անդաստանին վրայ (ուր անգիտութիւնը, անպատասխանատուութիւնը եւ անտիրութիւնը աւեր կը գործեն լեզուական տեսակէտով), այլեւ մեզի փոխանցուած ժառանգութեան հանդէպ ձեռնթափ ու անփոյթ կը գտնուի այսպէ՛ս կոչուած «մտաւորական» դասը, -- ա՛ն՝ որուն հիմնական առաքելութիւնն է պահպանութիւնը անցեալի մէջ իրագործուած վաստակին» (էջ՝ 93):

Հոս զուգահեռ մը գծելով Սփիւռքի հետ, յստակ կը դառնայ այն իրողութիւնը, թէ Հայրենի մամուլը քիչ թէ շատ փոփոխութիւններու ենթարկուած է 1975-էն ետք, երբ մտաւորական դասը աւելի պատասխանատու կեցուածք ցուցաբերած է: Մինչդեռ, Սփիւռքի պարբերականին, քայքայումը մըն է որ ի յայտ կու գայ 1970-ական թուականներու առաջին կէսէն սկսեալ:

Գեղապաշտ սերունդի վերջին մնացորդացի անհետացումէն ետք աճազանգը սկսաւ ոչ միայն Հայրենիքի, այլեւ ըՍփիւռքի մէջ, ուր, վերապրողներու սերունդէն՝ Շաւարշ Միսաքեան, Շաւարշ Նարդունի, Գուրգէն Մխիթարեան, Յակոբ Օշական, Շահան Շահնուր, Վազգէն Շուշանեան եւ ուրիշներ, իրենց վերջին կաթիլները թափեցին ի խնդիր ազնիւ ու մաքուր ապագայի մը, ի խնդիր Սփիւռքի գոյապահպանման՝ թէ՛ լեզուի եւ թէ մըշակոյթի դիտանկիւնէն:

1970-ական թուականներէն յետ քայլի մէջ է Սփիւռքի հայ մամուլը լեզուի նկատմամբ: Իւրաքանչիւր գաղութ ընկալած ու իւրացուցած է իր միջավայրի ու մշակոյթի, տեղական լեզուի համաձայնութեան օրէնքները, աղաւաղելով Մայրենիքի ինքնութիւնը:

Մինաս Թէօլէօլեան յիշեալ հարցազրոյցի ընթացքին կը նշէր թէ 1930 -- 1990 ժամանակամիջոցին Սփիւռքի պարբերական եւ օրական հրատարակուող թերթերու թիւը կը հասնի 210-ի, որոնցմէ 28-ը կուսակցական օրգան -- բանբերներ են՝ 13-ը օրաթերթ, իսկ մնացեալներն ալ շաբաթաթերթ, պարբերաթերթ, եկեղեցական կամ գրական ու այլեւայլ բնոյթի թերթեր:

Մամուլի ապրած տեղքայլի կամ պարզապէս յետադիմութեան գլխաւոր պատճառներէն մին կը նկատուի աշխարհի տնտեսական քայքայումը, յատկապէս 1980-էն ետք: Ո՛չ ոք կը մատնանշէ այն իրողութիւնը, թէ մամուլի խաղացած դերը 180 աստիճանով փոխուած է եւ թէ հայկական իրականութիւն (սփիւռքեան գետնի վրայ) եւ մամուլ տարբեր ուղղութիւններէ կ՚ընթանան: Սփիւռքի տարածքին վրայ գործող գրեթէ բոլոր թերթերն ալ, նոյնիսկ անոնք որոնք պատմական անցեալ մըն ալ ունին, դարձած են լրատուական բնոյթի ընթերցարաններ, որոնք կարծէք միայն տեղեկագրութիւն կը խաղան: Հարկ կա՞յ յիշեցնելու, որ ամէն անհատ արդէն իսկ տեղեակ է լրատուական բոնյթ ունեցող բոլոր գրութիւններուն՝ հեռատեսիլէն կամ ձայնասփիւռէն, օրական տասն անգամ նոյն բանը տեսնելով կամ լսելով: Իսկ եթէ առարկութիւն պիտի ըլլայ այն իմաստով, որ կարդացող հասարակութեան մեծամասնութիւնը տարեցներ են, այդ պարագային ի յայտ կու գայ ուրիշ իրականութիւն մը, այն՝ թէ մամուլը իր դերին ճիշդ ձեւով չի ծառայեր: Դժբախտաբար, երիտասարդութիւնը հեռու է մամուլէն, որովհետեւ ժամանակները փոխուած են եւ մամուլը անոնց հետ քայլ չի պահեր, կամ թերթերու սիւնակներէն կը պակսի զանազանութիւնը: Եթէ նոյնիսկ զանազանութեամբ ճոխ են կարգ մը թերթերու սիւնակները, այսուհանդերձ հայ երիտասարդութիւնը ինքզինք չի տեսներ անոնց մէջ, զինք յուզող հարցեր չի նկատեր հոն: Այս մտահոգութենէն մեկնած եթէ յետադարձ հայեացք մը նետենք նախորդ դարու վերջաւորութեան, պիտի նկատենք որ հայ մտաւորական դասը Զարթօնք մը ապրեցաւ ու այդ մէկը եղաւ, որովհետեւ երիտասարդութիւնը այդ քայլը առաւ: Ներկայ դարավերջին կը տեսնենք թէ Հայաստան Զարթօնքի մէջ է, իսկ Սփիւռքը՝ քայքայումի: Նախորդ դարու Սփիւռքը, որ Պոլիսն էր ու իր շրջակայքը, աւելի զօրաւոր էր քան հիմա, որ ամբողջ աշխարհը իր մէջ կը պարփակէ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՖՐԱՆՍԱՅԻՆ ՀԱՅ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Մարսէյլ քաղաքէն Համազգայինի ամէնօրեայ վարժարանին տնօրէնութիւնը գեղեցիկ գաղափարը ունեցած էր հինգ օրերու տարբեր յայտագրով, երեսուն աշակերտուհիներով եւ երկու պատասխանատուհիներով, Փետրուար 23-ին Անգլիա այցելելու: Այդ առթիւ հայ աղջիկները եւ տղաք հիւրասիրուած էին անգլիացի ընտանիքներուն մօտ, որպէսզի ջուրը ակէն խմելու սկզբունքով՝ տեղւոյն վրայ ծանօթանան անգլիական բարքերուն եւ մանաւանդ լեզուին, որ ներկայիս տիրապետած է ամբողջ աշխարհ, ընդունուած կամ սովորութիւն դարձած գործածելի լեզու մը:

Լոնտոնի Համազգայինի վարչութիւնը անմիջապէս որ տեղեկացաւ այս այցելութեան մասին, ժրաջան մեղուներու նման գործի լծուեցաւ եւ շատ կարճ ժամանակուան միջոցին, Տիկին Սեդա Թնճուկեան եւ Տիկին Ռիթա Օֆանէսով որբէչ օժանդակ տիկիններու հետ կարողացան պատրաստել ճաշերու եւ անուշեղէններու տեսակներ՝ որպէսզի Ֆրանսայի հայ աշակերտները «Հայ կեդրոն» հիւրասիրուին: Փետրուար 27-ին կէսօրուան մօտ հայ աշակերտները «Հայ Կեդրոն» ժամանեցին՝ ուր կոկիկ հասարակութիւն մը դիմաւորեց զիրենք:

Լոնտոնի Համազգայինի վարչութեան անունով Տիկին Ռիթա Օֆանէսով բարի գալուստ մաղթեց հիւրերուն (աշակերտներուն) եւ քանի մը խօսքերով անդրադարձաւ անոնց Անգլիա այցելութեան նպատակին: Յետոյ ներկայացուց պատասխանատուները տնօրէնուհին՝ Սեդա Պէրպէրեան եւ անգլերէնի ուսուցչուհի՝ Նիգոլ Տէր -- Պօղոսեան:

Ապա Առաջնորդ Սրբազան Հօր Եղիշէ Կիզիրեանի սեղան օրհնէքով կէսօրուան ճաշը սկսաւ:

Ուրախալի երեւոյթ էր տեսնել եւ լսել օտարութեան մէջ հասակ նետած հայ երախաներուն սահուն հայերէն արտայայտուիլը, մանաւանդ իմ հարցումիս պատասխանեցին թէ, կը նախընտրեն հայկական մթնոլորտը, քան թէ ֆրանսական ուտելիքներու ճոխ սեղանը:

Ճաշէն յետոյ Լոնտոնի Համազգայինի ամէնօրեայ մանկապարտէզին փոքրիկները եւ Մարսէյլի Համազգայինի ամէնօրեայ դպրոցին նախակրթարանի աշակերտները շարքի կեցած դէմ -- դիմաց երգեցին եւ արտասանեցին ստեղծելով իսկական հայկական մթնոլորտ մը «Հայ Կեդրոն»էն ներս, կարծէք Վարդանանց տօնը կը տօնուէր:

Մեկնումի ժամէն առաջ աշակերտները «Հայ Կեդրոն»ին ընդարձակ դաշտագետնին վրայ, արեւի գեղեցիկ ճաճանչներուն տակ վազվզեցին, ուրախացան: Ակամայ հեռացան «Հայ Կեդրոն»էն փափաք յայտնելով վերստին վերադառնալ Անգլիա: Հրաժեշտի ժամանակ մէկ -- մէկ ծրար տուացան հայ աշակերտները նախընթրիքի ձեւի պատրաստութեամբ, մինչեւ իրենց մամաներուն համեղ ճաշերուն ճաշակումը:

Նոյն օրը երեկոյեան ժամը 7-ին Ղեւոնդեանց եւ Վարդանանց տօնին առթիւ Ս․ Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւը՝ Ներսէս Աւագ Քահանայ Ներսէսեան կազմակերպած էր կոկիկ յայտագիր մը շաբաթօրեայ եւ կիրակնօրեայ դպրոցներուն աշակերտութեան մասնակցութեամբ, որ տեղի ունեցաւ Ս․ Սարգիս Եկեղեցւոյ փոքրիկ մատուռին մէջ:

Լոնտոնի մէջ առաջին անգամ կազմակերպուած այս հանդիսութեան բացումը կատարեց Տէր Հայրը եւ յայտագիրը վարեց ձեռնհասօրէն:

Երկու դպրոցներուն աշակերտութիւնը մեծ յաջողութեամբ հանդէս եկան Վարդանանցի տօնին նուիրուած երգերով եւ արտասանութիւններով:

Գեղարուեստական յայտագրէն յետոյ, Տէր -- Ներսէս Աւագ Քահանայ Ներսէսեան հանդամանօրէն ներկայացուց ակադ․ Գալուստ Անուշաւանի Գալոյեանը եւ զայն հրաւիրեց իր խօսքը ըսելու: Ակադեմիկոսը «Հայաստանի Գիտութեան ակադեմիայի փոխ - նախագահ, Խաղաղութեան Պաշտպանութեան Հայկ․ Հանրապետական Կոմիտէի նախագահ, երեսփոխան է: Ներկայիս Լոնտոն կը մնայ կարճ ժամանակուան համար որպէսզի ուսումնասիրէ հայկական հարցը անգլիական արխիւներուն մէջ:

Ակադեմիկոսը թռուցիկ ակնարկով մը անդրադարձաւ Վարդանանց պատմութեան եւ պատգամեց աշակերտները եւ հանդիսականները որ ներշնչուին Վարդանանցի ոգիով եւ զօրաւոր կերպով կառչին Հայրենիքի հողին եւ մշակոյթին:

Հանդէսին վերջաւորութեան երկու դպրոցներուն աղջիկները եւ խումբ մը հաւատացեալներ Հաղորդութիւն առացան Վարդանանցի տօնին նուիրուած շարականներու երգեցողութեամբ մենակատարութեամբ Առաջնորդ Եղիշէ Եպիսկոպոս Կիզիրեանին:

Մ․ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք Փետրուար 27-ի մեր թիւին մէջ, «Les Temps Modernes»ի Փետր․ի թիւը շատ ուշագրաւ գրութիւն մը հրատարակած էր ծագումով հրեայ վիպագիր Ֆ․ Վէրֆէլի ծանօթ վէպին մասին: Թէլ Աւիվի համալսարանին դասախօս Ռայա Բոհէն վերապրող ծնողքի մը զաւակն է: Անոր ուսումնասիրութեան յառաջաբանին մէջ Փիէռ Վիտալ -- Նաքէ կը գրէ․ -- «Ռայա Բոհէնի բնագիրը կը միտի յարաբերակցել երկու պատահարներ․ 1915-ի Հայերու ցեղասպանութիւնը եւ այն միւսը որուն զոհերը եղան Հրեաներն ու Ցիկանները: Բաղդատականը յաճախ մեկնած է Հիթլէրի մէկ փոքր նախադասութենէն որուն ճիշդ ըսելու համար -- հարազատութեան մասին առարկութիւններ կան: Յաճախ հաստատուած է Հայերու կոտորածներուն «սկզբնական», այսինքն՝ «նախնական» բնոյթը: Սակայն իրականութիւն չէ յղացողներու մակարդակին վրայ: Էնվէր փաշա ու իր բարեկամները անկասկած ջերմեռանդ ազգայնականներ էին, սակայն պայծառամիտ մարդիկ էին․ գիտէին թէ ինչ կ՚ուզէին: Այդ մասին կը վկայեն յատկապէս Լեփսիուսի գրութիւնները․ անոր որ գլխաւոր վկաներէն է կոտորածներու որոշումի մակարդակին:

Վէրֆէլ մաս կը կազմէ հրեայ գրողներու արտակարգ սերունդի մը որ ծնած էր Աւստեւհունգարական կայսրութեան մէջ ու ապրած Վիէննա, մտաւոր գործունէութեան բեղուն ու փայլուն այդ ոստանը: 1929-ին Դամասկոս այցելութեամբ մը սկսած պրպտումներու յենլով ան կը պատմէ կիլիկեցի խումբ մը Հայերու արտասովոր դիւցազնավէպը․ անոնց որոնք կ՚ապաստանին Մուսա լերան վրայ, կը պայքարին եւ վերջապէս մասամբ կը փրկուին Ֆրանսական ռազմանաւերու կողմէ: Ճշմարիտ այս փոքր տուեալէն մեկնելով Վէրֆէլ կը պարզէ այն բոլոր խնդիրները զորս դիմագրաւելու հարկին տակ գտնուած է իր հարազատ ժողովուրդը․ բաներ որոնց նոյնքան մօտէն ծանօթ են Հայերը․ ձուլումէն ազգայնականութիւն եւ չէզոքութենէն մինչեւ դիմադրութիւն»:

Մեր այս թիւով կը սկսինք հրատարակել Ռայա Բոհէնի գրութիւնը:

ԱՌԱՆՑ ՄԵՆԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ ՉԻՔ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ...

Վլատիմիր Ֆետորովսկի (Բլէօզ Խորովի 2000-ի երկու հիմնադիրներէն մէկը) յօդուած մը ստորագրած էր «Ֆիկառօ»ի մէջ (Մարտ 3), ուր լաւագոյնս կը վերլուծէ այսօրուան պարզուած պատկերը: Սկիզբէն իսկ, շատ բան կ՚ըսէ սա մէկ նախադասութեամբ. -- «Ռուսաստան այլեւս չի կրնար ապրիլ առանց մենատիրութեան: Պէտք է ընդունիլ այս պատուհասը», յիշելով թէ ան կը կրկնուի Մոսկուայէն փարիզ, բոլոր խօսակցութեանց ընթացքին: Շատեր սա հարցումն ալ կ՚ընեն յաճախ. -- «Ե՞րբ պիտի գտնէք Պոնափարթը, որ քիչ մը կարգ կանոն դնէ ռուսական տան մէջ»: Ուրիշ մը, բարձր պաշտօնատար մը կ՚ըսէ. -- «Ինչ որ մեզի կը սպասէ, կամ ֆաշիստ մենատիրութիւնն է, կամ յառաջդիմական մենատիրութիւնը»: Ի՞նչ տարբերութիւն կայ: Պատասխանն ալ այս է.- Յառաջդիմական մենատիրութիւնը կրնայ ներշնչուիլ Փինոշէի մենատիրութենէն, զուգակցուած տնտեսական ազատականութիւնով: Ֆաշի՞ստը: Թերեւս նոյն բանն է, քիչ մը աւելի սարսափով եւ նուազ ազատութեամբ:

Բայց, դժբախտաբար, կը շարունակէ յօդուածագիրը, ռուս պատմական փորձառութիւնը կը փաստէ որ, այս երկրին մէջ, երբեք լուսամիտ մենատէր չեղաւ, ոչ ալ կակուղ մենատիրութիւն: Այսօր, յուսահատած ամէնօրեայ կեանքի սարսափելի պայմաններէն, ժողովուրդը կը զգուշանայ մոռնալ Գուլագի 30 միլիոն մեռեալները:

Քիչ անդին, Ֆետորովսկի կը խօսի մրցակիցներու մասին, որոնք լուռ կը մնային, բայց, հեղինակաւոր ձայներ կը բարձրանան երկաթեայ բռունցք պահանջելով: Օրինակ՝ Անդրանիկ Միհրանեան, քաղաքագէտ մը, որ ջատագովներէն էր Պերեսթրոյկայի:

Եզրակացութեան մէջ, յօդուածագիրը յստակ որոշում չի կրնար տալ: Ի՞նչ ընել, ո՞ր ճամբան ընտրել. -- շարունակե՞լ խառնիճաղանճին մէջ, թէ ետ դառնալ, հոն ալ դէպի անորոշ կարգուկանոն մը...:

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Փետրուար 21-ի մեր թիւով, հրատարակած էինք «Արմենիա» նուագախումբի ղեկավար՝ Արա Պետրոսեանի նամակը, ուր ան կը բացատրէր թէ ինչ պատճառներով չէր կրցած իր նուագախումբով մասնակցիլ Ալպէրվիլի Ողիմպիականներուն: Այս առընչութեամբ մեզի յանձնուեցաւ դեղարուեստական յայտագրի կազմակերպիչ մարմնի մէկ նամակին պատճէնը (18-3-1991) ուր կ՚ըսուի թէ Արա Պետրոսեանի եւ Իվ Քէյրոլի մասնակցութիւնը չէ նախատեսուած բացման թէ փակման արարողութեանց:

Ի դէպ, հարց մը որ չարժեր շատ արծարծել, հայ ժողովուրդը աւելի կենսական հոգեր ունենալով:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Փետրուար 14-ին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի կեդրոնական վարչութեան կից ուսումնական բաժնի վարիչը՝ Վաչէ Ղազարեան այցելած է թիւ 76 դպրոցը, ուր հայերէն կը դասաւանդուի: Ունեցած է զանազան հանդիպումներ նպատակ ունենալով Հ. Բ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղ մը հիմնել Պուլկարիա:

**

ՎԱՌՆԱ ժամանած է Փետրուար 9-ին Ժընեւի Միջազգային Սկաուտական Բիւրոյի ներկայացուցիչը՝ Ժան -- Փիէր Իսպէնջեան պուլկար սկաուտական շարժման հրաւէրով: Հանդիպումը տեղի ունեցած է հայկական համայնքի ակումբին մէջ եւ մասնակցած են 10 երէց անդամներ եւ 10 երէց ալ հայ սկաուտներ, մօտ 30 հայ սկաուտներ եւ գայլիկներ, ղեկավարութեամբ խմբապետ՝ Օհան Օհաննէսեանի: Խօսք առած են հայ եւ պուլկար ներկայացուցիչներ եւ օրուան հիւրը (ֆրանսերէն):

**

ՓԼՈՎՏԻՒԻ հայ գաղութին զանազան կազմակերպութիւններու (Եկեղեցի, Հ. Մ. Ը. Մ., «Արաք», Պիգնէս ակումբ «Արարատ» եւայլն) ներկայացուցիչներ հաւաքուած են քննարկելու համար թէ անհրաժե՞շտ է ստեղծել համադրիչ խորհուրդ, ինչպէս արդէն գոյութիւն ունի Սոֆիա եւ մօտքերու փոխանակութենէ ետք, դրական որոշում տրուած է:

**

ՍՈՖԻԱՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 19-ին հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է «Հայաստան Այսօր» թեմայի շուրջ, ներկայութեամբ թեմին առաջնորդ՝ Տիրայր Արք.ի եւ բոլոր հայ կազմակերպութիւններու եւ միութիւններու ղեկավար անձերու: Երեկոյթը վարած է Հ. Համբարձումեան: Օրուան բանախօսը՝ տոքթ. Վաչէ Ղազարեանը, Բարեգործականի կեդրոնական վարչութեան կից ուսումնական բաժնի վարիչ, մանրամասնօրէն պարզած է Հայաստանի եւ Արցախի ներկայ վիճակը, ծանրացած է Արցախի ողբերգական կացութեան վրայ եւ յայտնած թէ լուծումը երկխօսութեան մէջ է Արցախի եւ Ատրպէջանի միջեւ:

**

ՀՈԼԻՎՈՒՏԻ Ս. Յովհաննու - Կարապետ Եկեղեցւոյ մէջ, Փետրուար 29-ին տեղի ունեցած է մամուլի ասուլիս մը, որու ներկայ եղած են օտար թէ հայ լրագրողներ: Ասուլիսին նպատակն էր ներկայացնել Ղարաբաղի վերջին տագնապալի իրադարձութիւնները եւ այդ դերը կը կատարէր Արցախի առաջնորդը՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Նիւթին անդրադարձաւ եւ բանախօսը ներկայացուց թեմին առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

**

ԿԼԷՆՏԷՅԼԻ «Բենօ Պետրոսեան» սրահը, Փետրուար 20-ին, արցախեան շարժումի չորրորդ տարեդարձին առթիւ, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած հայ ազատագրական ճամբուն վրայ ինկած մարտիկներուն, կազմակերպութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. Ահարոնեան Կոմիտէի քարոզչական յանձնախումբին: Օրուան հանդիսավարն էր Տարօն Տէր -- Խաչատուրեան: Տեսերիզի վրայ ներկայացուած են Արցախի իրադարձութիւնները, յետոյ ելոյթ ունեցած է «Ասպարէզ»ի վարիչ խմբագիր՝ Ժան Գոստդեան:

**

ՓԱՍԱՏԻՆԱՅԻ մէջ, Փետրուար 8-ին, ամերիկահայ ճարտարագէտներու եւ գիտնականներու ի պատիւ Ս. Թաշճեանի կազմակերպած ճաշին, Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարը ներկայացուցած է երեք կէտերէ բաղկացած ծրագիր մը լուծում գտնելու համար Հայաստանի ուժանիւթի տագնապին.-- Ա) Ճնշում բանեցնել Ատրպէջանի վրայ որպէսզի վերջ դնէ շրջափակման: Բ) Թուրքիայէն օգնութիւն հայցել: Գ) Նաեւ վերաբացումը հիւլէական երկու կայաններու:

Մեծ մասնագէտ մը՝ Պապայեան

Խորհրդային մասնագէտներու տաղանդը ծախու է բազմաթիւ մարզերու մէջ: Ամէնէն փնտռուած տաղանդներէն է Բորիս Պապայեան եւ իր հետախուզական խմբակը, որուն մասնագիտութիւնն է համակարգիչներու լօժիսիէլ պատրաստելը: Ամերիկացիք միշտ ընդգծած են թէ խորհրդային համակարգիչներու «մարմինը» այսինքն՝ գործիքներուն ֆիզիքական մասը, լաւ չի կառուցուիր, եւ այդ իսկ պատճառաւ, անոնք շատ կարեւորութիւն տուած են մաթեմաթիկական, տրամաբանական լօժիսիէլին, որ իսկական միտք եւ ուղեղն է համակարգիչին: Պապայեանի ղեկավարած խումբը «ախոյեան»ն է այս մասնագիտութեան:

Պապայեանի նման անձ մը գոնէ տարեկան 100.000 տոլար կը ստանայ իբր աշխատավարձք, Ամերիկայի մէջ, մինչ ռուբլիի արժեզրկման պատճառաւ անոր 50 անձնակազմով գիտական խմբակը կը վարձուի տարեկան 90.000 տոլարի, բոլորին համար:

Զանոնք վարձող ամերիկեան ընկերութիւնը, Սան Սիսթէմզ, կ՚ընդգծէ, ինչպէս կ՚ըսէ նաեւ Պապայեան, որ «գիտական գաղափարներու մշակոյթ մը գոյացած էր Խորհրդային Միութեան մէջ, համակարգիչի մասնագէտներու շրջանակին մէջ մասնաւորաբար, անջատօրէն Արեւմուտքէն եւ շատ ինքնատիպ»:

Նման ինքնատիպ մտաւորային -- գիտական կառո՛յցն է որ կը գնեն Ամերիկացիները՝ աննախընթաց գեղչով:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԼԻՈՆ -- ՏԷՍԻՆ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ՎԵՐՋԱՊԷՍ

Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն -- Տէսին դժուար մրցաշրջան մը բոլորելու վրայ է: Անցեալ աշնան, փոփոխութիւններ տեղի ունեցան իր վարչական կազմին մէջ: Մինչեւ այդ՝ Լիոնցիներու ձեռքն էր, ընդհանրապէս, ակումբին ղեկը: Զանազան պատճառներով, գործէ քաշուեցան անոնք. Տէսինէն եւ շրջակայքէն քանի մը հայ մարզասէրներ ստանձնեցին պատասխանատուութիւնը:

Ինչպէս նախորդ մրցաշրջանին, Հ. Մ. Ը. Մ. մասնուեցաւ շարք մը անյաջողութիւններու, անցեալ ամիսներուն ընթացքին:

Թերեւս աւելի բախտաւոր շրջան մը կը բացուի ներկայիս իր առջեւ: Նոր, եռակոյլաւ մարզիչի մը ղեկավարութեան տակ, Հ. Մ. Ը. Մ., նախորդ Կիրակի, արժանի հաւասարութիւն մը (0 -- 0) ձեռք ձգած է Ռոաննի մէջ, իսկ Մարտ 8-ին, Տէսինի մէջ յաղթած է Ուլէնի՝ 2 -- 1: Այս իր առաջին յաղթանակն է, հոկտեմբերէն ի վեր:

Այսուհանդերձ, հայանուն ակումբը կը մնայ միշտ նախավերջին դասաւորումին վրայ, լիկի առաջնութեան Օննէօր Ռէժիոնալ դասակարգին մէջ՝ ուր կը պայքարի չորս տարիներէ ի վեր:

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

ՌԱՅԱ ՔՈՀԷՆ

Ֆ. Վէրֆէլի «Մուսա Լերան 40 Օրերը» գիրքին Ա. հրատարակութեան (1933) նախաբանին մէջ հեղինակը կը յայտնէ թէ 1929 Մարտին Դամասկոս տրուած այցելութեան մը ընթացքին յլացած է գաղափարը. ապաստանեալ, տկարահար ու թշուառ հայ մանուկներու պարզած տեսարանը վինքը մղած է նկարագրելու «հայ ժողովուրդին անհամանալի ճակատագիրը»: Գիրքը գրուած է 1932 Յուլիսի եւ 1933 Մարտի միջեւ. շրջանի մը երբ հեղինակը հանրային ընթերցումներ կը կազմակերպէ, յատկապէս ծանրանալով առաջին մասին Ե. գլուխին վրայ, 1932 Նոյեմբերին Գերմանիոյ մէջ տուած իր դասախօսութիւններուն ընթացքին: Այդ գլուխը որպէս գրական ամբողջութիւն մը, նիւթ կ՚առնէ Էնվէր Փաշայի եւ Եոհաննէս Լեփսիուսի միջեւ տեղի ունեցած վիճաբանութիւն մը (1915):

Այս գրութեան նպատակն է ցոյց տալ որ մէկ կողմէն Ֆ. Վէրֆէլի հայ ապաստանեալներու հետ հանդիպումը, միւս կողմէն գրելու արարքին տեւողութիւնը եւ նաեւ Ե. գլուխին մասնանշումը հեղինակին կողմէ, կը շեշտեն գործին մասնայատուկ բնոյթը. ան գրական առճակատում մըն է պատմական պատահարի մը՝ Հայերու ցեղասպանութեան հետ: Այս առճակատումին ընդմէջէն որուն հիմնակէտը պատահածը ու ողեկանին եւ գոյնութեան վրայ անոր հետեւանքներն են, Վէրֆէլ ընթերցողը մասնակից կը դարձնէ դէպքերու հոլովոյթին, երեք տարբեր մակարդակի վրայ. պատմական անցուդարձը, գրական պատումը, գաղափարական ու բարոյական պատգամը, նկատի առած՝ հեղինակին ապրած վայրն ու ժամանակաշրջանը:

Մուսա Լերան 40 օրերը կը կեդրոնանայ հետազօտութեան հոլովոյթին վրայ:

Փորձելով պատասխան մը բերել այն հարցումին թէ ի՞նչպէս կրցած է վերջապէս տեղի ունենալ «անհամանալին», Վէրֆէլ կուտայ Հայերու եւ Թուրքերու պատմական բոլոր յատկանիշերը ու արդիական ազգ -- պետութեան եւ անոր վարչարարական մեքենային մէջ կը նըշմարէ Հայերու ցեղասպանութեան գըլխաւոր ազդակը: Ատով ան կը ստեղծէ ցեղասպանութեան ծնունդ տուող տիպար կացութիւն մը որ կրնայ ստեղծուիլ այլուր եւ տարբեր ժամանակահատուածի մը մէջ:

Վէրֆէլ իր երկը կը ստեղծէ այնպէս մը որ կարելի է ուղղակի Գերմանիոյ առընչել նացիականութեան սաստկացման վտանգաւորին. արդէն որպէս տիպար ծառայած են Պիսլիսթոքի կեթթօյին ապստամբները:

Ա.--

-- ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ --

Գործին ընթանցական առաջին ու գըլխաւոր մակարդակը, բնականաբար, Ա. աշխարհամարտին ընթացքին Հայերու ցեղասպանութեան նկարագրութիւնն է: Գիրքը հիմնուած է վաւերական փաստաթուղթերու վրայ զորս Վէրֆէլ առած է Ֆրանսայի պատերազմական նախարարութենէն. այդ փաստաթուղթերը կը վերաբերին գերմանացի պատուելի մը Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի տեղեկագիրներուն որոնք հրատարակուած են «Արեւելք» պարբերաթերթին մէջ որուն խմբագիրն էր ան 1916 -- 1919, Գերմանիոյ եւ Հայաստանի մասին դիւանագիտական վաւերագրերու հաւաքածոյի մը որ խմբագրուած ու հրատարակուած է Լեփսիուսի կողմէ 1919-ին, կոտորածներու մասին Տիգրան Անդրէասեանի գիրքին, ինչպէս նաեւ այլ տեղեկագրերու զորս ինք հաւաքած է երկրորդ ճամբորդութենէն ետք եւ հրատարակուած են 1929-ին Մերձաւոր - Արեւելքի մէջ: Գիրքը այնքան կատարեալ ձեւով կը պատշաճի դէպքերուն եւ ջարդերուն առընչուած քաղաքական անձնաւորութիւններուն որ եթէ գեղչուէր անոր դրական հանդեր -- ձումը, պիտի մնար ուղղակի ռեփորթաժը, պատմական վայրերու եւ թուականներու մասնանշումով:

Գրեթէ լրագրական պատումի այս մակարդակին վրայ Վէրֆէլ կը պարզացնէ Հայերու ցեղասպանութեան գործադրութեան պատմութիւնը: Ցեղասպանութիւն որուն առաջին նպատակները եղած են բանտարկութեամբ, աքսորով կամ բնաջնջումով անհետացումը հայ ժողովուրդին ղեկավարութեան, որուն հետեւած է զանգուածային տարագրութիւնը հայ բնակչութեան, կիներով ու տկարահար, թշուառ մանուկներով հանդերձ: Աքսորեալներու մեծ մասը չէ կրցած վերապրիլ ու քանի մը օրուան ընթացքին մահացած է ճամբաներու երկայնքին. կիները բռնաբարուած ու վարկաբեկուած էին. այրերը պարտադիր աշխատանքէ սպառած, սպաննուած էին: Վէրֆէլ հիմնուելով դէպքերու եւ մարդոց վկայութեան վրայ, կրնայ տալ առօրեայ անցուդարձի պատում մը հոն տեղ տալով սարսափի տեսարաններու եւ աքսորեալներու հանդէպ գործուած վայրագութիւններու մանրամասնութիւններուն:

(Շար. 1)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

մասնիկները կը համարկուին տեղական, նորաստեղծ բանակներու մէջ։ Եթէ մխիթարող լուր մը կայ այս բոլորին մէջ, այն է որ Ստեփանակերտի խարխուլ լքող 366-րդ հետեւակային զօրաբաժնի անձնակազմէն չատեր դասալիք կ՚ըլլան ու կը մնան Արցախի մարտիկներուն։

Միջոցին, Ազրպէյճանի Ազգային Ճակատի ղեկավարները, որոնք հիմա կը տիրապետեն կառավարութեան, լծուած են 30 հազարնոց բանակի մը կազմակերպութեան։ Այս բանակը զինելու եւ զինավարժ սպաներով օժտելու համար է որ կը դիմեն ընդդայեա Սլուսարեւի նման մարդոց։ Անոնց միջնորդութեամբ ալ զէնք կը գնեն այլապէս ՀԱՊ-ին հաւատարիմ մնացող զինուորներէ։

Նիյազի Իպրահիմ կ՚ըսէ Լօյտին, -- «Ազրպէյճանական մաֆիա մը կայ, ա՛ն է որ կը գնէ զէնքերը, սակայն ոչ ՀԱՊ-ի պաշտօնական հրամանատարներէն։ Անոնցմէ զատ, բանակի մաֆիա մըն ալ կայ, եւ անոնց հետ կը բանակցի ազրպէյճանական մաֆիան»։

Լօյտ կ՚ընդգծէ որ Ազրպէյճանը ժրաջան գործի լծուած է. մղուած իր պարտութենէն, մանաւանդ՝ Շուշիի եւ անոր մօտակայ ազրպէյճանական գիւղերու ապաստանով։ Ազրպէյճան պաշտօնական դիմում կատարած է Ուքրանիոյ, համագործակցելու համար «Հանրապետական բանակներու» ստեղծման գործին մէջ։

(ԾՆԹ.- ԽՄԲ. -- Հայաստան պաշտօնապէս չէ լծուած հանրապետական բանակի մը կազմակերպման, եւ այդ աշխատանքը կը տանի անուղղակիօրէն. օրինակ՝ «սահմանապահ զօրք»երու ստեղծումով)։

Եւ վերջապէս, Լօյտ կը գրէ թէ կան նաեւ ռուս սպաներ (կուտայ անունը մէկուն, Վլատիմիր Քօզլով), որոնք ստացած են «արտօնութիւն», Ազրպէյճանի Պաշտպանութեան նախարար՝ Թահիր Ալիեւէն, «կամաւոր գունդեր» կազմելու եւ Ազրպէյճանի հողը Ղարաբաղի Հայերու «ներխուժումէն» պաշտպանելու նպատակով։ «Կամաւորներ» կ՚անկիւնին 4-րդ բանակէն, ուր չատ զինուորներ արդէն չրջափակուած են իրենց խարխուլներուն մէջ, մինչ ուրիշներ չեն ուզեր Ռուսիա վերադառնալ, որովհետեւ հոն ոչ բնակարան ունին, ոչ ալ եկամուտի ապահովութիւն, մինչդեռ Ազրպէյճանի ծառայելով կրնան երկուքն ալ ապահովել։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ Ֆ. Միթերան սահմանադրական Խորհուրդին դիմեց տեղեկանալու համար թէ Մաստրիխթ 12-երու ստորագրած համաձայնագրին վաւերացումէն առաջ, հարկ է՞ Սահմանադրութեան վերատեսութիւն մը կատարել։

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը լուծեց երեսփոխանական ժողովը եւ ընտրութիններու թուական որոշուեցաւ Ապրիլ 9։ Ճոն Մէյճըր լաւատես է պահպանողականներու յաղթանակին նկատմամբ, թէեւ հարցախոյզերու համաձայն աշխատաւորականները ներկայիս գլուխն են։

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ զօրավիգ է Թուրքիոյ օդային յարձակումներուն Քիւրտերու կայաններուն վրայ։ Արտաքին նախարարութեան բանբերը չեշտած է. -- «Թուրքերու յարձակումները պատասխանն են քրտական ահաբեկչական չարժումին գործունէութեան»։

M.C.A. MARSEILLE
recherche

La M.A.J.C. de Marseille recherche du matériel de bureau d'occasion
- ordinateur IBM PC avec écran et imprimante,
- photocopieur,
- machine à écrire électrique,
- télécopieur,
- magnétophone,
- présentoir revues et journaux,
- rayonnages pour archives,
- vitrines pour expositions,
- panneaux pour expositions.

Ecrire: MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile- 13001 Marseille
ou
téléphoner à Mlle Elise Sarkissian: de 13 h 30 à 18 h 30 tous les jours sauf les mardi et dimanche au 91 50 15 09.

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պոլսոյ Ս. Խաչ Դպրեվանքի եւրոպաբընակ նախկին սաներուն փափաքով հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Պոլսոյ երջանկայիշատակ Պատրիարք՝

ՇՆՈՐՀՔ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահուան Բ. տարելիցին առթիւ, Մարտ 15, Կիրակի, Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցին։

Նոյն օրը Շնորհք Արքեպիսկոպոսի յիշատակը կ՚ոգեկոչուի նաեւ Պոմոնի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ, Լիոնի Ս. Յակոբ եւ Քէօլնի հայկական եկեղեցիներուն մէջ։

Ի գիտութիւն յիշատակը յարգողներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի հետեւեալ կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն պիտի կատարուի։

Կիրակի, Մարտ 15, Անառակի Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 22, Տնտեսի Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 29, Դատաւորի Կիրակին
Կիրակի, Ապրիլ 5, Գալստեան Կիրակին

«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ»ի

նոր երգապնակը DDD
SK 11000 en CD

նուիրուած՝

ԿՈՄԻՏԱՍի

եկեղեցական երգերու

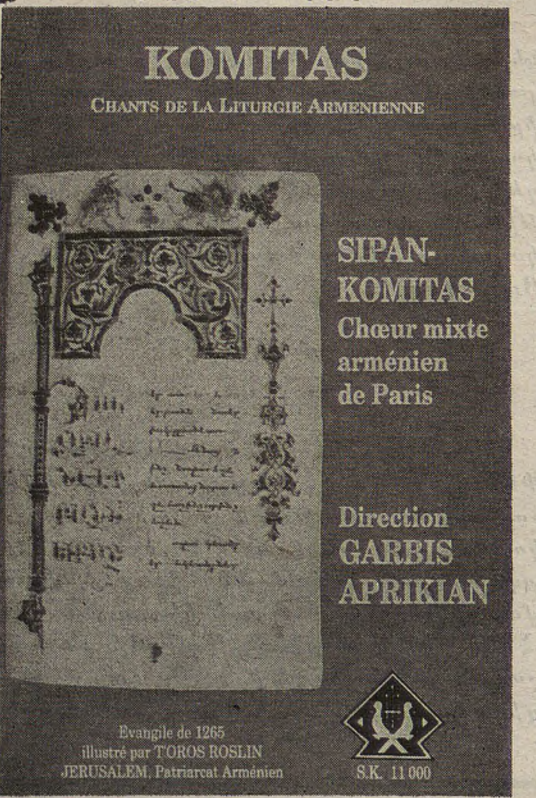

փնտռել՝ երգչախումբի անդամներուն (17, rue Bleue — Paris 9[e]) ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Հայ Մշակութային Տուներու եւ հայ գրավաճառներու մօտ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Մխութեան Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան առթիւ.-- Տիկին Լուսին Մկրտիչեան 2500 ֆրանք Եկեղեցւոյ եւ 2500 Ֆր. Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանին, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսիզ Ջիւլէմեան 2000, Տէր եւ Տիկին Նուպար Յարութիւնեան 1000, Տէր եւ Տիկին Հայկ Ասլանեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փանոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միսաք Փանոսեան 500 Ֆր., Պր. Ռոպէր Տուփինեան 300 Ֆր., Պր. Ժան 200 Ֆր. Եկեղեցւոյ։

Արշալոյս Բեհլիվանեանի մահուան առթիւ՝ Օր. Նոյեմի Սիւզմէճեան եւ Տիկին Եւգինէ Մնայեան 250-ական Ֆր.։

Ժագ Գըլըճեանի մահուան առթիւ՝ Օր. Ովսաննա Գըլըճեան 1000 Ֆր.։

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան իրենց թոռնիկին՝

Թալին-Ֆիլոր-ի

ծննդեան ուրախ առթիւ,

Մարտ 9, 1992, Փարիզ

1000-ական ֆրանք կը նուիրեն Շաւիլի դպրոցին, Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր-Դաւթեան մասնաճիւղին, «Շէն»ի եւ «Յառաջ»ին։

Projection à Lyon

LE COMITE DE SOUTIEN AU KARABAGH RHONE-ALPES

informe la presse de la PROJECTION Dimanche 15 Mars à 20h 30 du film de *Florence DAVID reporter à la 5*

Salle de l'Eglise Arménienne de Lyon
40, rue d'Arménie — Lyon 3e

Madame DAVID est récemment rentrée d'un séjour dans le Karabagh.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կիրակոս Կիրակոսեան իրենց՝ Տօրումեան, Ճօրթուեան, Կիրակոսեան ընտանիքներուն հին եւ նոր ննջեցեալներու յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին։

DIMANCHE 22 MARS à 17h

— Salle Cortot —

78, rue Cardinet, Paris 17ème
Métro : Malesherbes

«INVITATION AU VOYAGE»

Mélodie - Danse - Théâtre

ASTRIG DEDEYAN
SOPRANO

Aïda PAPAZIAN
Mise en scène - Danse

Chantal PERRIER-LAYEC
Piano - Clavecin

Décors : T. Reiss
Costumes : Micheline Fleury

Ravel - Satie - Poulenc - Komitas
Glinka - Sviridoff - Bellini - Rossini
Haroutiunian - Rubenstein

Prix des places : 120 F. 80 F. 50 F

Réservation-location :
FNAC (36 15 FNAC)
VIRGIN MEGASTORE
Billet en vente sur place le jour même

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ

«ՄԵՐ ՊԱՊԵՐՈՒ ԳԱՂԹԱԾ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ»

Փարիզ - Դամասկոս - Հալէպ - ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ - Փարիզ

PELERINAGE A DEIR-EL-ZOR

A l'occasion de la commémoration du 77ème anniversaire du Génocide arménien de 1915
l'*Association «G A I D Z» Nor Seround*
organise un voyage sur le thème :
«UNE SEMAINE SUR LES TRACES DE L'EXODE DE NOS ANCETRES»

Paris — Damas — Alep — DEIR-EL-ZOR — Paris
26 Avril — 2 Mai (une semaine et plus)

Une semaine séjour + avion, A/R Prix : 6000 FF.

Pour tous renseignements, réservations et programme détaillé, appeler :
Tél. : (1) 42 39 08 54 — 48 78 88 70 — 46 06 97 68 — 48 31 01 03

ԵՃՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը։

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7[e]

Մուտք՝ 70 Ֆր. -- Պիւֆէ

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 14-15

SAMEDI-DIMANCHE
14-15 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.755 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — No 17.755

ՂԱՐԱՆՉԻ ԵՒ ԱՐՆՈՒԵՑԱԻ ԵՒ ՍՐԽԱՒԵՆԴ ԳՐԱՒՈՒԵՑԱՒ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԹԵՀՐԱՆ ԳՆԱՑ

ԱՂԴԱՄԻ ՌՄԲԱԿՈԾՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւմտեան մեռիաները, հեռատեսիլ թէ գրաւոր մամուլ լայն արձագանգ տըւին Հինգշաբթի եւ Ուրբաթ (Մարտ 12, 13) Աղդամի վրայ հայկական ռմբակոծումներուն, որոնք կրակի տուած կ՚ըլլան քաղաքը: Երեւանէն առած մեր լուրերը (Ուրբաթ առտու) կը հաստատէին, ինչպէս նախատեսուած էր նախորդ օրն ալ, փոխ-հրացանաձգութեան ընթացքին է որ ական մը ինկած է նաւթի պահեստի վրայ եւ կրակ առած: Շուրջ 20-25 տուներ հրոյ-ճարակ եղած են եւ ըստ ազրբէջանական աղբիւրներու ալ վեց մեռեալ կայ եւ 12 վիրաւոր: Հայ մարտիկները գրաւած են մէկ հրասայլ, մէկ թնդանօթ եւ հինգ գրահակառք: Այս գործողութիւնները անհրաժեշտ դարձած էին, երբ նկատի առնենք որ Փետրուարին էր, որ Ազերիները գրաւած էին ՀԱՊ-ի Աղդամ գտնուող զինամթերքը եւ անկէ է որ ռմբակոծութիւնները չէին դադրեր հայկական գիւղերուն, գլխաւորաբար Ասկերանի վրայ: Հայ մարտիկները վերագրաւած են հայկական Ղարանչի գիւղը, որ բազմաթիւ զոհեր տալով, Ազերիներու ձեռքն անցած էր (Մարտ 8/9-ի «Յառաջ») եւ նաեւ Սրխաւենդ, որ մերձաւոր ազերի գիւղ մըն է, Մարտակերտի շրջանի: Ադրբէջանցիք յարձակում գործած են Տաուշի վրայ, բայց ետ մղուած են: Վիրաւորներ կան:

Ինչ կը վերաբերի Աղդամի, «Լիպերասիոն»ի թղթակիցը Աղդամէն երկար նըկարագրութիւնը կ՚ընէ հայկական ռմբակոծութիւններուն եւ բնակչութեան խուճապին: Ըստ իրեն Աղդամի շուրջ գտնըւող ազերի գիւղեր Հայերու ձեռքն անցած են եւ կը խորհի որ Աղդամն ալ կըրնայ իյնալ:

Թուրքիոյ փոխ-վարչապետն ալ որ Փարիզ է «օգնութեան» կոչ մը փոխանցեր է Ֆրանսուա Միթերանի, կոչ զոր Մարտ 12-ին ստացեր է Ադրբէջանի վարչապետէն, որ իր միջամտութեան դիմեր է: Կացութիւնը վայրկեանէ վայրկեան կը վատթարանայ կ՚ըսէ Ինէօնիւ:

Մարտ 11-էն 12 լուսնալիք գիշերը եւ առաւօտեան զրոհի եւ հրետակոծման ենթարկուած են Շահումեանի շրջանի Խարխապութ գիւղը եւ Շահումեանի կեդրոնը: Քարուքանդ եղած են 30 տուն, 4 հոգի զոհ գացած է եւ 9 հոգի ալ վիրաւորուած: Շրջանի ինքնապաշտպանութեան ուժերը պատասխան կրակ բացած են:

-- Վ. Փափազեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Երեւանէն Թեհրան մեկնած է Մարտ 13-ին:

-- Փարիզի մէջ, Հինգշաբթի իրիկուն քանի մը հարիւր հոգի հաւաքուեցան ԻՒՆԷՍՔՕՅԻ (ՄԱԿ) առջեւ պահանջելու համար որ կապոյտ սաղաւարտաւորներ ղրկուին եւ Ապահովութեան Խորհուրդը դրաղի Ղարաբաղի հարցով:

-- Վրաստանի ոստիկանութիւնը կրակ բացած է եւ մեռցուցած երկու Ազերիներ, որոնք կը փորձէին ՀԱՊ-ի բանակէն գողցած հրթիռներ մացնել երկիր:

***

-- Ռուսական հեռատեսիլի լրագրող մը դաշունահարուած է Մոսկուայի մէջ, չորս Ազերիներու կողմէ, երբ ճաշարանէ մը դուրս կ՚ելլէր, որովհետեւ նուագախումբէն հայկական երգ մը ուզած էր...:

-- Ֆրանսա նշանակեց Երեւանի իր դեսպանը յանձին Տիկին Ֆրանս Տաոթիկի:

-- Թուրքիոյ «Ադրբէջանի Զօրակցութեան Միութեան» նախագահը խստիւ քննադատած է Պոլսոյ Պատրիարք Գարեգին Արք.ի արտայայտութիւնները Ղարաբաղի հարցին մասին: Ան ըսած է թէ Պատրիարքը պէտք է ներողութիւն խնդրէ Թուրք ժողովուրդէն:

-- «Միլլիյէթ»ի համաձայն, Ղազախստանի «Թիւրքստան» կազմակերպութիւնը ձեռնարկած է կամաւորներու բանակի մը կազմութեան: Այս զօրքը հայեւազերի սահմանագլուխը պիտի ղրկուի «Մահմետականները Հայերու յարձակումներէն պաշտպանելու համար» ինչպէս ըսած է Ղազախստանի Ժողովրդավար Կուսակցութեան ղեկավարը:

-- Հայաստանի հասցէագրուած 6000 թոն ամերիկեան օժանդակութիւնը որ 10 օր առաջ Թուրքիոյ Մէրսինի նաւահանգիստը տարուած էր ամերիկեան նաւով մը, հոն կը սպասէ տակաւին: Նաւահանգիստին բանուորները մերժած են ապրանքը փոխադրել բեռնակառքերը, առարկելով որ «ազերի եղբայրներու ոճրագործներուն օժանդակութիւն հասցնելու գործը պիտի չկատարեն»: Նաւահանգիստին ղեկավարութիւնն ալ ըսած է որ բեռները փոխադրելու համար Արտաքին Նախարարութեան արտօնութեան պէտք կայ ու արտօնութենէն ետք ամբողջ բեռը մանրամասն պիտի քննուի:

***

ՄԱՄՈՒԼ

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

«Ինթըրնէշընըլ Հէրըլտ Թրիպիւն»ը կը նշէ Արթիկի մէջ պատանդ առնուած ՀԱՊ-ի սպաներու ազատ արձակումը, եւ այդ կը գործածէ իբր առիթ, աւելի ընդարձակ վերլուծման:

«Թրիպիւն»ի եւ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակիցը, Սթիվըն Էրլանկըր, կը հաստատէ թէ «վերջին երկու շաբաթներու կռիւները նուաստացուցին Ադրբէջանը, վար առին անոր կառավարութիւնը, եւ բոլոր ՀԱՊ-ին դրին ինքնասահմանումի նոր հարցումներ»:

ՀԱՊ-ը տակաւին 100.000 զինուոր ունի Անդրկովկասի տարածքին, կ՚ընդգծէ Էրլանկըր, եւ այդ զօրքին սպաները դոնէ «կայսերային մտայնութիւն» մը ունին տակաւին, իրենք-զիրենք կը նկատեն գործակատարները միացեալ կայսրութեան մը՝ որ քաղաքական գետնի վրայ դադրած է գոյութիւն ունենալէ: Այս հպարտ սպաները կը գիտակցին սակայն որ Ադրբէջանի մէջ ալ, Վրաստանի մէջ նաեւ, իրենք կը նկատուին ոչ աւելի քան զինամթերքի աղբիւր:

Ելցին արձակուրդ առած էր Արթիկի դէպքերու ընթացքին, եւ ուրեմն առիթ ստեղծուեցաւ փոխ-նախագահ Ալեքսանդր Ռուցքոյին՝ արտայայտուելու: Այս նախկին զօրավարը ռուս ժողովուրդի մեծամասնութեան զգացումները կը թուի արտայայտել Անդրկովկասի հանդէպ, կ՚ըսէ Էրլանկըր, որ է, -- «ժամանակը եկած է վերջ դնելու Ռուսիոյ երկու դար տեւող ներկայութեան՝ Կովկասի մէջ: Միայն 1992-ին, 75 ՀԱՊ-ի զինուոր սպաննուած է եւ 235 վիրաւորուած: Կը բաւէ»:

***

«LE CANARD ENCHAINÉ»

HEUREUX LES ELEPHANTS

Առջի օր (Մարտ 12) ակնարկած էինք երգիծաթերթին քառախաղին: Նշենք որ նոյն թիւին մէջ Պերնար Թոմա հետաքըրքրական յօդուած մը ստորագրած էր վերոյիշեալ խորագրով, ուր շատ իրատես վերլուծումը կ՚ընէ Հայերու վիճակին, առանձնութեան, ոչ մէկ հարստութեան տէր ըլլալուն եւայլն, եւայլն, ու կ՚ոգեկոչէ 1915-ի ցեղասպանութիւնը հասնելու համար Ղարաբաղի այսօրուան ողբերգութեան: 4-րդ էջին վրայ ալ կայ «սեւ հիւմուր» մը պարզող ծաղրանկար մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ կը յայտարարէ որ աւարտած է հիւսիսային Իրաքի քրտական (ՓՔՔ) բնակավայրերու դէմ ձեռնարկուած օդային գործողութիւնը: Անգարայի համաձայն, զինեալներու կեդրոնատեղիները ամբողջովին քանդուած են ու Միացեալ-Նահանգներ հասկացողութիւն ցոյց կուտայ կատարուածին: Ամերիկայի Արտաքին Նախարարութիւնը ըսած է թէ թրքական օդային գործողութիւնը բնական հակազդարձութիւնն է քրտական յարձակումներուն:

ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հինգշաբթի, Մարտ 12-ին, Հայաստանի Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խորհրդատու Ժիրայր Լիպարիտեան մամլոյ ասուլիս մը տուաւ Փարիզի մէջ: Ամպիոնին վրայ իրեն ընկերացան Հայաստանի Արտաքին Գործոց նախարարութեան մէջ Եւրոպայի պատասխանատուն՝ Քրիսթիան Տէր-Ստեփանեան, եւ Արմէնֆաքսի ներկայացուցիչը՝ Սեդա Մավեան:

Լիպարիտեան նախ հակիրճ զեկուցում մը կատարեց, ընդգծելով սա կէտերը, --

Ա) Հայաստանի Հանրապետութեան դատումով, Ղարաբաղի հարցը էթնիքական կամ կրօնական բնոյթ չունի, այլ՝ քաղաքական հարց է,

Բ) Հայաստանի Հանրապետութիւնը հողային պահանջք չունի Ադրբէջանէն:

Գ) Սակայն, միաժամանակ, Հայաստանի Հանրապետութիւնը վճռականօրէն կը մերժէ ադրբէջանական այն մօտեցումը թէ իր պետութեան սահմաններուն մէջ գտնուող Հայերու կամ ուրիշ փոքրամասնութիւններու հետ առնչուող հարցերը զուտ ներքին հարցեր են:

Դ) Նման պարագաներու «չէզոք» մնալ՝ չի նշանակեր հանդուրժել միջազգային օրէնքներու հանդէպ անտարբեր կեցուածքի: Երբ արեւմտեան Պետութիւնները չեն դատապարտեր Ադրբէջանի ոտնձգութիւնները՝ զայն քաջալերած կ՚ըլլան իրենց անտարբերութեամբ իսկ: (Թէ՛ իր զեկուցումի, թէ՛ ալ հարց-պատասխանի ընթացքին, Լիպարիտեան կրկին ու նորէն ընդգծեց այս կէտը):

Ե) Հայաստան իր արտաքին քաղաքականութիւնը կը հիմնէ նոր մօտեցումի վրայ, չի յամենար անցեալի վէճերուն վրայ, սակայն չի կրնար արտօնել որ իր ժողովուրդի մանիկները խաղալիք ըլլան այս կամ այն Պետութիւններու ձեռքը, կամ զոհ երթան նոր տեղահանութիւններու եւ երկրորդ ցեղասպանութեան մը: «Փլիւ ժամէ, ճէվըր էկէն», ըսաւ Ժիրայր Լիպարիտեան: (ԾՆԹ. -- Ամերիկայի մէջ գոնէ, այս արտայայտութիւնը հրէական ազգու կարգախօսք մըն է):

Ապա, սկզբունքի բնոյթ ունեցող այս յայտարարութիւններէն ետք, Լիպարիտեան առաջարկեց մի քանի նախաձեռնութիւններ, որոնց իրագործումը պիտի դիւրացնէ Անդրկովկասի պայթուցիկ վիճակին լուծումը:

1) Բարեմիտ Պետութիւններու ղեկավարները, ապա նաեւ միջազգային կազմակերպութիւններու պատասխանատու անձնաւորութիւնները պէտք է դատապարտեն ադրբէջանական ազգային բանակի կազմակերպումը: Հայաստան կը խուսափի նման քայլէ մը, ցարդ իբր զինեալ ուժ կը գործածէ գլխաւորաբար իր միլիսը (զինեալ ոստիկաններ) եւ սահմանապահ ուժերը: Սակայն Հայաստան պիտի ըստիպուի կազմակերպել ազգային բանակ, եթէ Ադրբէջան չկասեցնէ իր ճիգերը՝ այս ուղղութեամբ: Արդիւնքը պիտի ըլլայ միջ.-պետութենական պատերազմի հաւանականութեան յաւելումը:

2) Արեւմուտքի պատասխանատու կազմակերպութիւնները (Թուեց ՀԱՊ, ՄԱԿ, ՍԷ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ն եւ Եւրոպական Համարակապետութիւն) պէտք է ամէն ճիգ գործածեն՝ Ադրբէջանը համոզելու որ հրադադար մը յայտարարէ: Լիպարիտեան յայտնեց թէ Հայաստանի կառավարութիւնը՝ Ղարաբաղի հայ կառավարութեան հետ արդէն բանակցած է, եւ ուրեմն լիազօր է յայտարարելու որ եթէ Ադրբէջան ընդունի նման հրադդւլ, իր յօժարումը յատարարելէ վեց ժամ ետք այդ հրադուլը ի զօրու կ՚ըլլայ նաեւ Ղարաբաղի հայ մարտիկներուն համար: Ապա Հայաստան ամէն ճիգ պիտի ընէ, որ պահպանուի այդ հրադուլը: Նման քայլ կրնայ ըլլալ ժամանակաւոր, սակայն կենսական է, քանզի անոր համաձայնելով Ադրբէջան կրնայ ցոյց տալ որ իր միակ նպատակը հարցերը բիրտ ուժով լուծել չէ:

3) Թուրքիա պէտք է Ադրբէջանի մօտ իր ազդեցութիւնը գործածէ, ի խնդիր ժամանակաւոր հրադուլի, ապա նաեւ տեւական խաղաղութեան իրագործման:

Տեղի ունեցաւ մամլոյ խնկական ասուլիս: Հարցուեցաւ թէ ի՞նչ է Հայաստանի տնտեսական վիճակը: «Շատ ծանր», պատասխանեց Լիպարիտեան, մանրամասնելով դժուարութիւններ, օրինակ՝ գործարաններու, եւ ուրեմն աշխատաւորներու 15-էն 30 տոկոսը միայն կ՚աշխատին: Կազամուղը մէջընդմէջ կը բանի, վերջին երեք օրերը կազ կայ: Անշուշտ Ադրբէջան զայն բացած է կրկին, ոչ ի սէր Հայուն, այլ՝ երկու ուրիշ պատճառներով, -- նախ՝ որովհետեւ Նախիջեւան կազ չերթար, առանց Հայաստանէն անցնելու: Երկրորդ՝ Ռուսիա եւ մանաւանդ Թիւրքմէնստան կ՚արտադրեն կազը, զայն կը ծախեն Հայաստանի, եւ անոնք իրենց տնտեսական շահը հետապնդելով՝ կը դրդեն Ադրբէջանը, որ կազամուղը բաց պահէ:

Պրիւսէլի Զորեքշաբթի օրուան ժողովի մասին հարցումներ ուղղուեցան, որոնց մանրամասն պատասխանեցին Լիպարիտեան եւ Տէր-Ստեփանեան: Բացատրեցին որ Պրիւսէլի ժողովին ներկայ չէր կրնար ըլլալ Հայաստանի Արտաքին Գործոց Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան, պարագայական եւ սկզբունքի պատճառներով: Նախ՝ չէ ուզած ջնջել Թոլան Տի--

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԿՆԱՐԿ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ, ՅԱՏԿԱՊԷՍ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՎՐԱՅ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ներկայիս գրեթէ բոլոր թերթերը կը ծառայեն փրոփականտի· անոնք իրենց գոյատեւումը հիմնած են ծանուցումներու վրայ, իսկ այս վերջիններն ալ պայմանաւորուած են սպառումով կամ քանակով:

Հայկական մամուլը, որ 198 տարուան կեանք ունի, իր մահաքունին մէջն է այսօր: Թէօլէօլեանի տուեալներով, նշուած ժամանակամիջոցին, 2600-էն 3000 օրաթերթ կամ այլեւայլ բնոյթի թերթեր սկսած ու դադրած են կամ կը շարունակեն հրատարակուիլ:

Բազմաթիւ են Միացեալ-Նահանգներու մէջ, յատկապէս Լոս-Անճըլըսի շրջանը հրատարակուող հայկական թերթերը: Այսպէս, «Ասպարէզ» օրաթերթը (84 տարեկան), «Նոր Օր» եռօրեան (80 տարեկան), «Նոր Կեանք», «Հայ Կեանք», «Մասիս», «Պայքար», անգլիատառ «Քալիֆորնիա Քուրիըր» եւ «Տը Արմինըն Օպզըրվըր» շաբաթաթերթերը, «Նաւասարդ» գրական միակ ամսագիրը եւ այլ պարբերականներ կը փորձեն հայկական գաղութին մէջ հայապահպանման գործ մը յառաջ տանիլ: Այսուհանդերձ, կացութիւնը այնքան ալ յուսադրիչ չէ, մանաւանդ եթէ նկատի ունենանք թէ կուսակցական հրահանգներու ենթարկուող թերթերը իրենց առաքելութիւնը դարձուցած են այլ նպատակներու հետապնդումը, չահագործելով Սփիւռքը իր բոլոր ենթակառոյցներով:

Երբ այս անսահման կարելիութիւններով օժտուած գաղութին հետ բաղդատենք Փարիզ հրատարակուող «Յառաջ»ը կամ Պէյրութի «Բագին»ը, միայն կը զարմանանք թէ ինչպէ՞ս կարելի է գերճարտարարուեստականացած ու հարուստ երկրի մը մէջ պէտք եղած աշխատանքը չի տարուիր հիմնական նկատուող ազդակներու բարելաւման համար: Տակաւին, այսօր ամերիկահայ մամուլը գրեթէ հետաքրքրուած չէ իր գաղութին հոգերով եւ իր հայեացքը ուղղած է Հայրենիք, որուն բարգաւաճման համար կը զոհուի Սփիւռքը: Պատասխանատուութենէ խուսափելու ստահան ձեւ մը: Փա՞ստ. «Հայրենիք» օրաթերթի ապրած ճգնաժամը, զոր ոչ ոք մտածեց փրկել եւ որ արդէն իր մահը ծանոյց իր իսկ սիւնակներէն, 1991 Հոկտեմբեր 12-ին, վերածուելով շաբաթաթերթի: Ամբողջ 92 տարի ամերիկահայ կեանքին շունչ ու արիւն բերած օրաթերթը ոչ եւս է: Գայլի գլխուն աւետարան կարդալու պէս բան մըն է տնտեսական պատճառները իբրեւ պատրուակ նշելը, որովհետեւ փաստօրէն բոլորն ալ կը մտածեն Հայաստանի մէջ նոր թերթ հրատարակել ամէն միջոցներով: Այդ «միջոցներ»էն փոքր յատկացում մը կրնար դիւրութեամբ փրկել ապրող թերթերու նահապետ «Հայրենիք»ը:

Ամերիկահայ մամուլը հիմնովին մոռցած է Սփիւռքի ենթակառոյցներու զօրացման եւ կազմակերպման աշխատանքը: Փոխանակ հիմնական հարցերու վրայ սեւեռելու, ան բռնած է դիւրին ճամբայ մը, այն է՝ հայրենասիրութիւն քարոզել, հայրենի իշխանութիւններուն քաղաքական տեսութիւններ եւ ռազմագիտութիւն սորվեցնել, քայքայուած տնտեսութիւնը վերականգնելու ուղիներ ցոյց տալ եւայլն: Մամուլը բնաւ չի հարցներ թէ տնտեսական վերականգնումի դասեր տուող կազմակերպութիւններու հովանաւորութիւնը վայելող հայկական վարժարաններու ապրած տնտեսական տագնապը ինչի՞ հետեւանք է եւ ինչպէ՞ս պիտի լուծուի: Ոչ ոք մատը կը դնէ վէրքին վրայ ըսելու համար թէ անձ մը կամ կազմակերպութիւն մը իր տունը աղտոտ պահելով ինչպէ՞ս կրնայ մաքրութեան դաս տալ ուրիշին, կամ իր հաստատութիւններուն տնտեսական տագնապը չկարենալ լուծելով ինչպէ՞ս կրնայ վերականգնումի դասեր տալ երկրի մը իշխանութիւններուն: Հոս եւս կը նկատենք մամուլի անդաստանին մէջ տիրող անտարբերութիւնը եւ մակերեսայնութիւնը: Տակաւին 65 տարի առաջ Շահնուր իր «Նահանջ...»ին մէջ կ'ըսէր՝ Հայերս չունինք մամուլ, այլ միայն՝ գաղէթաճիութիւն: Բան մը փոխուա՞ծ է այսօր...

Ո՞վ պիտի փրկէ մամուլն ու առհասարակ աղճատուող հայերէնը: Ժողովո՞ւրդը՝ որ յոգնած է այլեւս օրագրային յանկերգի վերածուած ճաշ-պարահանդէս-երգահանդէսի, ամէնուր դրամահաւաքի, գլխար խաչաձեւող ձեռնարկներու լրատուութիւն հրամցնող տողերու եւ էջերու ընթերցումէն, զանազան ու զարմանազան ծանուցումներու յայտարարութիւններէն, քաղաքական հակադիր հոսանքներու թոյն ու մաղձ թափող արտայայտութիւններէն. երիտասարդութի՞ւնը՝ որուն փնտռածը արդէն չկայ մամուլին մէջ...

Ամերիկահայ մամուլը այն չէ այլեւս, ինչ որ էր «Հայրենիք»ը կամ «Ասպարէզ»ը ասկէ տասնեակ տարիներ առաջ: Ո՞վ մնաց այդ սերունդէն. Մինաս Թէօլէօլեա՞նը միայն, որուն ո՛վ ըլլալն իսկ չեն գիտեր այս գաղութի նոր տունկերը...

Ապրող հրապարակագիրներու նահապետին՝ Մինաս Թէօլէօլեանի բառերով կ'ուզենք աւարտել ամերիկահայ, յատկապէս Լոս-Անճըլըսի հայ մամուլի եւ հոն ցոլացող Մայրենիքի պատկերը ներկայացնող այս ակնարկը. «Հայկական Սփիւռքի 1940-ական թուականներու եւ 1970-ական տարիներու հրապարակագրային, գրական եւ առօրեայ լեզուներու որակին մակերեսային բաղդատութիւնն իսկ բաւական է՝ հաստատելու համար գրեթէ անվրէպ կերպով, որ ապագան յուսադրիչ չէ, -- կ'ուզենք ըսել՝ յուսաբեկիչ է»:

PUBLICATIONS REÇUES

ARMENISCH - DEUTSCHE KORRESPONDENZ

Vierteljahresheft der Deutsch - Armenischen Gesellschaft, Dezember 1991

Köln.

ԱՐՈՒԵՍՏԸ՝ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՀԶՕՐԱԳՈՅՆ ԶԷՆՔԸ

Մահէն 400 տարի ետք սուլթան Սիւլէյման 1987-ին դիւանագիտական կարեւոր առաքելութեամբ մը Միացեալ-Նահանգներ հասաւ: Այդ առաքելութիւնը կը կայանար Թուրքիոյ պատկերը բարելաւելու, Ուաշինկթընի կողմէ նոր նեցուկ ունենալու եւ զայն տարադրամով ներդրումներով Թուրքիա փոխադրելուն մէջ: Այս մարզին յաջողութեան համար Թուրքիա անցեալին Վիէննան գրաւած իր զօրքերը առաջ մղած չէր այլեւս: Դիմած էր արուեստին ու քաղաքակրթութեան համոզիչ կարողութեան: Սիւլէյմանի փառաւոր ցուցահանդէսը ամերիկեան մեծագոյն թանգարաններուն կողմէ հիւրընկալուեցաւ: 210 կտոր առարկայ որոնք առաջին անգամ ըլլալով դուրս հանուած էին Թոփգափուի թանգարանէն, մեծ յաջողութեամբ պսակեցին ձեռնարկը:

Գաղափարը Թուրքիոյ յատուկ չէ միայն. բազմաթիւ երկիրներ մինչեւ այսօր դիմած են այս միջոցին, ինչպէս՝ Եգիպտոս, Մեքսիքա, Շուէտ եւ Վատիկան: Ինչպէս կ'ըսեն մասնագէտները, արուեստը դիւանագիտութեան լաւագոյն զէնքն է ու օտար-կառավարութիւններ յաճախ կը մրցին իրարու հետ իրենց գանձատուներուն ամէնէն արժէքաւոր կտորները Ամերիկայի մէջ ցուցադրելու եւ քաղաքական ու տնտեսական առաւելագոյնը ձեռք ձգելու համար:

Այս կարգի մշակութային ձեռնարկներ յաճախ նոր շրջանի մը նախանշանը կ'ըլլան Ամերիկայի հետ յարաբերութիւններու մէջ: Միջին Ամերիկացիին հասնելու լաւագոյն միջոցը կ'ըլլան անոնք ու այդ միջինը վաղուան հաւանական զբօսաշրջիկը կը նկատուի:

Սիւլէյմանի ցուցահանդէսը միայն Ուաշինկթընի մէջ 400 հազար հոգի այցելած է. 15 միլիոն ալ դիտած է փաստագրական գրքոյկը որ այս առիթով լոյս տեսած է: Եօթը միլիոն աշակերտներ ալ տեսերիզներէ տեղեկացած են մարդկային երջանկութեան՝ թրքական մասնակցութեան: Ամերիկեան մամուլը ամէն օր տեղ տուած է գովեստի արտայայտութիւններու եւ բազմաթիւ շրջապտոյտներ կազմակերպուած են դէպի Թուրքիա, 50% աւելցնելով ամերիկացի զբօսաշրջիկներու թիւը:

Այդ ընթացքին Թուրքերը չարունակեցին գանգատիլ Յոյներու հետ իրենց յարաբերութիւններէն ու ՕԹԱՆ-ի ապահովութեան համար պարտադրուած մասնակցութենէն: Իր քաղաքացիները չարչարող երկրի մը պատկերը անհետացաւ Սիւլէյմանի ցուցահանդէսին առջեւ:

Դիւրին չէր անոր կազմակերպումը. նախ Թրքական կառավարութիւնը իր օրէնսդրութիւնը փոխեց, վերցնելու համար մշակութային գանձերը երկրէն հանելու արգելքը: Յետոյ պէտք եղաւ մեկենաս մը գտնել որպէսզի վճարէ 10 միլիոն տոլարի ծախքը: Թրքական ծխախոտի մեծագոյն արտադրիչ Ֆիլիփ Մորիսի վիճակեցաւ այդ պատիւը: Այդպէսով, Սիւլէյման յաջողեցաւ տարւոյն դիւանագիտական եւ մշակութային պատահարը դառնալ:

Այդպէս էր նաեւ Մեքսիկայի 1990-ի ցուցահանդէսը, որով մայաներու եւ ազդեկներու քաղաքակրթութեան գործերը ներկայացուած էին: Մէկ միլիոն հոգի դիտեց զայն, ու զգալի կերպով աւելցաւ Մեքսիկա այցելող Ամերիկացիներու թիւը: 1990-ին 7 միլիոն էր այդ թիւը որ 1993-ին հաւանաբար 10 միլիոնի պիտի հասնի, երկրին 10 միլիառ տոլարի եկամուտ ապահովելով: Գալով լրասփիւռներու վրայ գործուած ազդեցութեան, 1990-ի ընթացքին 1500 համակրական յօդուածներ լոյս տեսան Մեքսիկայի մասին:

1977-ին Եգիպտոս Ամերիկայի մէջ 55 կտորէ բաղկացած ցուցահանդէս մը սարքեց. անոնք կուգային Թութանխամոնի դամբարանէն: Ու կրկնապատկուեցաւ Եգիպտոս այցելող Ամերիկացիներու թիւը: Ասկէ զատ Եգիպտացիները 1,5 միլիոն տոլար շահեցան միմիայն յուշանուէրներու վաճառքէն: Այդ յուշանուէրներուն մէջ կային գոհարներու ընդօրինակութիւններ, վզնոցներ, գիրքեր, որմազդեր եւ նոյնիսկ մումիաներու ձեւով շինուած բարձեր:

Նման ցուցահանդէսներ այնքան թանկարժէք առարկաներու երկրէ երկիր փոխադրութեան ընթացքին ապահովութեան լուրջ մտահոգութեան պատճառ կ'ըլլան. սակայն մասնագէտները նոյնիսկ գոհունակութիւն կը զգան, ըսելով որ նման առիթներ ցուցանմոյշներուն յատուկ խնամք կը պարտադրեն:

Ինչ որ ալ ըլլան փոխադրութեան վտանգները, անոնք լայնօրէն կը հատուցանեն ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութեան տպաւորիչ բարելաւումով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՈՒՇ-ՏԻՒ-ՌՈՆ – ԱՇՏԱՐԱԿ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Փետրուար ամսուան ընթացքին, Հայաստանի Հանրապետութեան Աշտարակ քաղաքին եւ շրջանին երկու տարբեր պատուիրակութիւններ ժամանեցին Ֆրանսա:

Մէկը հիւրը եղաւ Ալֆորվիլի քաղաքապետարանին, եւ երկու քաղաքները ստորագրեցին զուգորդութեան պայմանագրութիւն մը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Մարտ 4-ի թիւը):

Միւսը Փուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահին Լիւսիէն Վիէյկանի հրաւէրով, ամբողջ շաբաթ մը շրջեցաւ նահանգի եւ Մարսէյլի մէջ համաձայն պատրաստուած յայտագրի մը այցելելով, տեղեկանալով, ուսումնասիրելով յատկապէս գիւղատնտեսութեան, բնակութեան, ուժանիւթի, ճարտարարուեստի վերաբերող հարցեր:

Այցելութեան աւարտին, Փետրուար 25-ին, Նահանգապետարանի պատուոյ դահլիճին մէջ, հրապարակաւ Լիւսիէն Վիէյկան՝ Փուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը եւ Սիմոն Գրիգորեան՝ Աշտարակ քաղաքի եւ շրջանի լիազօր պատգամաւորը հանդիսաւոր կերպով ստորագրեցին համատեղ յայտարարութիւն մը, երկուստեք յանձնառու ըլլալով յարաբերութիւններ հաստատել՝ տնտեսական, գիտական, արհեստագիտական, ընկերային եւ մշակութային մարզերուն մէջ համաձայն իրենց յատուկ օրինական ձեռնհասութիւններուն: Արագ եւ յստակ կերպով ճշդելու համար ուղղութիւնները, որոնց շուրջ հարկ է տարուին առաջին գործողութիւնները, երկու հաւաքականութիւնները համաձայնեցան որ 1992-ի ամառէն առաջ Փուշ-Տիւ-Ռոն նահանգէն առաքելութիւն մը հրաւիրուի Հայաստան, կազմուի երկուստեք գիտարհեստական ստուգումի կոմիտէ մը քաղաքական պատասխանատուի մը հեղինակութեան ներքեւ, եւ ստորագրուի, Աշտարակի մէջ, գործակցութեան համաձայնագիր մը:

Այս համատեղ յայտարարութեան ստորագրութեան աւարտին, ճառերէն եւ նուէրներու փոխանակումէն յետոյ, տեղի ունեցաւ բացառիկ շքեղ ընդունելութիւն մը ի պատիւ հիւրերուն եւ հայ գաղութին: Ներկայ եղան շուրջ 300 հոգի:

**

Սիմոն Գրիգորեանի գլխաւորած պատուիրակութեան մաս կը կազմէին գիւղատնտեսագէտ՝ Եդուարդ Ղազարեան, Հայաստանի Առեւտրա-Արդիւնաբերական Պալատի Ինֆոսերվիս Ընկերութեան նախագահ՝ Գագիկ Ասատրեան եւ նուագախումբի ղեկավար Արա Պետրոսեան: Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը Լիւսիէն Վիէյկան անձամբ Մարինեանի օդակայանը դիմաւորեց պատուիրակութիւնը եւ առաջնորդեց Սօֆիթէլ-Վիէօ Փօռ հիւրանոցը ուր տեղի ունեցաւ բարի գալուստի համակրելի եւ ջերմ ընդունելութիւն մը:

**

Պատուիրակութիւնը այցելեց յաջորդական օրերու ընթացքին Փրովանսի ջուրի եւ ոռոգումի ընկերութիւնը, Օ.Փ.Ա.Ք. ընկերային բնակութիւններու հաստատու

թիւնը եւ անոր կատարած իրագործում-ները, Մալըմոռի ծառամշակութեան կայանը, Պէոյի լճակի ջերմանոցներու տաք բանջարեղէնի տունկերու մշակումը (Առաքելեան անունով Հայ հողագործի մը մօտ), Էքս - Ան - Փրովանսի այգե-գործական Սենեակը, Մարսէյլի Լա Թի-մոն հիւանդանոցի երախաներու բաժինը:

Մասնաւոր ընդունելութեան եւ հիւրա-սիրութեան առարկայ եղաւ Էքս - Ան - Փրովանսի քաղաքապետարանը եւ Վիթ-րոլի քաղաքապետարանը:

Ցայտագրին մէջ նաեւ երկու օր յատ-կացուած էր Մարսէյլ քաղաքի եւ շրջա-կայքի տեսարժան վայրերու այցելու-թեան, ինչպէս նաեւ յատուկ նաւով մը Մարսէյլի նաւահանգիստի, Ֆրիուլ կղզ-ջիներու եւ Շաթօ տ'Իֆի պտոյտ մը:

✻

Հայկական գաղութէն ներս, պատուի-րակութիւնը ունեցաւ լայն շփումներ:

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ հանդիպում մը գաղութին հետ, որուն ընթացքին ներկայացուեցաւ Հայաստանի այսօրուան քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը, արծարծուեցաւ Ղարաբաղի հարցը եւ բնակչութեան հե-րոսական պայքարը կառչած իր հողին եւ իր ինչքերուն:

Պատուիրակութեան ի պատիւ մասնա-ւոր հացկերոյթներ սարքուեցան: Հարաւ. Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղե-ցիներու Շրջանային Խորհուրդը Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մշակու-թային կեդրոնի Ա. Չրրաչեան սրահին մէջ գեղեցիկ սեղան մը սարքեց: Նոյնպէս, Հայ Մշակոյթի Տան Տարօն սրահին մէջ, փարչութիւնը, Տիկնանց յանձնախումբը եւ երիտասարդաց Ակումբը ընդունելու-թեամբ եւ ճաշով պատուեցին հայրենի հիւրերը: Այս երկու ձեռնարկներուն ներ-կայ եղաւ Պուշ - Տիւ - Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւ-սիէն Վիէյան: Նոյնպէս, Էքս - Ան - Փրովանսի Հայ Մշակոյթի Միութիւնը կազմակերպեց շատ համակրելի եւ ջեր-միկ հիւրասիրութիւն:

✻

Աչտարակ քաղաքի եւ շրջանի այս պատ-ւիրակութիւնը արժանացաւ մեծ պատիւ-ներու: Ընդհանուր Խորհուրդի ընդունե-լութեան յանձնախումբը ոչ մէկ ջանք խնայած էր լաւագոյն հիւրասիրութիւնը ապահովելու համար, բոլոր մանրամաս-նութիւններն իսկ նկատի առած էր: Կը մնայ հիմա գործականին մէջ հաստատել եւ արագ, համագործակցութեան ծրա-գիրը:

Պուշ - Տիւ - Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդը արդէն նախատեսած է չուրջ տարեկան մէկ միլիոնի պիւտճէ մը այս համագործակցութեան համար: Նոյնպէս, պատրաստ է գրասենեակ մը բանալ Հա-յաստան եւ փոխադարձաբար Մարսէյլի մէջ հաստատել փոխ - յարաբերութիւն-ներու սպասարկութիւն մը:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

DERNIER APPEL

Suite aux deux articles parus dans «Haratch» et concernant notre mission, où nous demandions à chacun de participer au financement en cotisant pour une somme minimum de 100 Frs. par an, nous avons effectivement reçu 63 cotisations à ce jour totalisant 9000 Frs. environ. Nous espérions atteindre rapidement 1000 cotisants afin de couvrir tous les frais de la mission et, notamment, les frais de séjour de nos deux collègues arméniens actuellement en stage en France.

Or si nous ne réunissons pas un minimum de 15.000 F supplémentaires d'ici le 1/4/92 nous nous verrons dans l'obligation de renvoyer nos deux collègues chez eux sans avoir achevé leur stage qui était prévu jusqu'au 1/6/92.

Je rappelle à nouveau l'importance de cette mission pour la prise en charge des enfants traumatisés par le séisme et les violences en tout genre (principalement en cette période cruciale) et éviter que leur avenir ne soit assombri par les conséquences psychosomatiques de ces traumatismes abandonnés à eux-mêmes ou mal soignés. Or les méthodes utilisées par nos intervenants sur le terrain ont fait la preuve de leur efficacité, c'est pourquoi nous voulions transmettre ces méthodes à nos collègues d'Arménie afin qu'ils puissent assurer la relève auprès des 30.000 enfants qui restaient encore à traiter et auxquels se sont rajoutés depuis : les réfugiés des dernières exactions azéries dans le Haut-Karabagh !... Ce n'est pas parce que notre action n'est ni spectaculaire, ni médiatisée qu'elle est nulle et non-avenue. A preuve ci-après :

Voici la *liste des membres du Comité de soutien de la M.A.P.E.S.A.* à la date du 13/2/92 (ordre alphabétique).

Monsieur Patrick DEVEDJIAN — *Député-Maire d'Antony* (Hauts-de-Seine)

Madame Simone DREYFUS-GAMELON - *Ethnologue - Directrice à l'Ecole des Hautes Etudes.*

Monsieur le Professeur Serge LEBOVICI - *Psychiatre-Psychanalyste - Département de Psychopatologie Clinique, Biologique et Social de l'Enfant et de la Famille - Université Paris-Nord.*

Monsieur le Professeur Jean-Marie LEGER - *Chef du Service Hosptialo - Universitaire de Psychiatrie Adultes et Psychologie Clinique - Université de Limoges.*

Monsieur le Docteur Pierre MARTY - *Psychiatre-Psychanalyste - Fondateur de l'Institut de Psychosomatique de La Poterne des Peupliers (Paris).*

Monsieur le Professeur Alexandre MINKOWSKI - *Cabinet du Ministre de l'Environnement - Paris.*

Monsieur le Professeur Roger PLANCHE - *Professeur de Psychiatrie - Université de Clermont-Ferrand.*

Monsieur le Professeur A. TATOSSIAN - *Service de Psychiatrie et Psychologie médicale - Centre Hospitalier Régional et Universitaire de Marseille.*

Madame Anahit TER-MINASSIAN - *Historienne - Maitre de Confrences à l'Université.*

Monsieur le Professeur Edouard ZARIFIAN - *Clinique Psychiatrique et de Psychologie Médicale - Centre Hospitalier Régional et Universitaire de Caen.*

Tant que l'Arménie ne pourra pas exporter de devises, c'est à nous en Diaspora d'assumer la prise en charge des collègues arméniens qui sont volontaires pour cette formation et qui, à leur tour, pourront former d'autres collègues sur place... Si nous n'arrivons pas à persuader les associations arméniennes, qui à ce jour ont toutes refusé de participer au financement de cette mission, sous prétexte d'actions plus urgentes et si nos compatriotes ne se mobilisent pas plus massivement autour de notre action qui est aussi urgente que toutes les autres, puisqu'il y va de l'avenir à court terme des enfants traumatisés (notamment les plus récents venus du Karabagh!), nous nous verrons dans l'obligation de clore cette mission le 1/4/92.

Avec l'espoir que notre appel sera entendu.

M.A.P.E.S.A.
(Mission d'Aide Psychologique aux Enfants Sinistrés d'Arménie)
Siège social :
Chez Mme Hanna KAMIENIECKI
— *Psychanalyste* —
37, rue Saint Sébastien — 75011 Paris

Թրքականակնոցով

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակից Ալըն Քաուըլ Անգարայէն կը գրէ թէ Թուրքիոյ պաշտօնական շրջանակները այլեւս այն-քան դրական մօտեցում չունին Խորհըր-դային Միութեան անկումին հանդէպ՝ որքան նոյնիսկ մի քանի շաբաթ առաջ:

«Խորհրդային Միութեան անկումը ա-ռիթ մը ստեղծած էր՝ Թուրքիոյ ազդե-ցութիւնը մինչեւ Կեդրոնական Ասիա տա-րածելու», կը գրէ Քաուըլ, «կամ գոնէ այդպէս կը թուէր»:

Սակայն Ղարաբաղի հարցը «փխրուն» վիճակ մը ստեղծած է ոչ միայն Կովկա-սի, այլեւ՝ Թուրքիոյ մէջ: «Մեր եղբայր-ները կը սպաննուին հոն», կ'ըսէ Պիլկին Ունան, Արտաքին Գործոց Նախարարու-թեան պաշտօնեայ մը: «Զենք կրնար չագդուիլ: Միւժամանակ, ստիպուած ենք փորձել պազարին մնալ, անխոհեմ չըլ-լալ»:

Թուրք մամուլը Ազրպէյճանցիներու ջարդերու գդայացունց լուրերով կը լեցուի, եւ ժողովուրդը կը լսէ ամէն օր թէ Ազրպէյճանցիք իր լեզուն կը խօսին, իր եղբայրներն են, եւ նո'յն Աստուծոյ կ'աղօթեն: Ետոյ կան նախկին պատաս-խանատու պաշտօնեաներ, օրինակ Մէ-սուտ Եըլմազ, նախկին վարչապետը, որ բացայայտօրէն կը պահանջէ Թրքական բանակի միջամտութիւնը:

Նախագահ Թուրկութ Էօզալ կ'ըսէ թէ Թուրքիա «Պէտք է քիչ մը վախցնէ Հա-յերը», ցամաքային սահմանը բոլորովին փակելով:

Սիւլէյման Տէմիրէլի մօտեցումը աւելի զգոյշ է: Ան կը գիտակցի Արեւմուտքի հակիսլամ դիրքաւորման, կ'ըսէ Ալըն Քաուըլ, եւ ի գին ամէն ինչի կ'ուզէ խու-սափիլ Թուրք - հայ կամ՝ աւելի - հայ հակամարտութեան պատկերացումէն՝ իբր իսլամ - քրիստոնեայ պայքար: «Անտար-բեր չենք մեր եղբայրներու տառապան-քին, սակայն մէկ սխալ քայլ մեր կող-մէ, եւ ամբողջ արեւմտեան աշխարհը Հայերուն կողմը պիտի բռնէ», կ'ըսէ Սիւ-լէյման Տէմիրէլ:

Թուրքիա պաշտօնական կապեր չունի Հայաստանի հետ, որովհետեւ Հայեր տակաւին չեն հրաժարած իրենց հողային պահանջներէն եւ կը պնդեն թէ Թուրքերը ցեղասպանութիւն կազմակերպած են: Ներկայիս բարկացած եւ զգոյշ, անոնք անձկութեամբ կը դիտեն Կովկասի փլու-զումը:

ԵՐԵՒԱՆ
ՀԵՌԱՏԻՊ
ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» --ՄԱՐՏ 6 / 10)

ՄԱՀ՝
ԼՐԱԳՐՈՂ
ԼԵՒՈՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է լրագրող, «Արմէնփրէս»ի փոխ - տնօրէն Լեւոն Մանուկեան, 54 տարեկանին: Ան նախքան 1984--ին «Արմէնփրէս» անցնիլը, եղած էր երկար տարիներ «Աւանգարդ» թերթի խմբագիրը: Հեղինակ էր նաեւ պատմուածքներու եւ վիպակներու շարք մը ժողովածուներու:

✻

ԱՐՑԱԽ
ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻ

Արցախ մեկնած խումբ մը հայաստանցի բժիշկներ կոչ մը ըրած են Հայրենիքի իրենց գործընկերներուն, ուր ըսած են թէ, մանաւանդ Ազրբէջանցիներու օգ-տագործած գանգուածային ոչնչացման զէնքերը ծանր աւերներ գործած են բը-նակչութեան մօտ եւ մեծ պահանջք կայ վիրաբոյժներու, մասնագէտներու, հի-ւանդապահուհիներու:

Ֆ. ՎԷՐՖԷԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

ՌԱՑԱ ՔՈՀԷՆ

Ա.--

-- ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ --

Պատմական պատկերը զոր կը գծէ Վէր-ֆէլ, հետեւեալն է.- Ա. աշխարհամարտը Թուրքիոյ, լաիք ու արեւմտայնասէր այս պետութեան որպէս տեղին պատրուակ կը ծառայէ «արտակարգ վիճակ» հռչա-կելու եւ փոքրամասնութեան մը իրա-ւունքները ջնջելու համար: Ներքին ճա-կատի վրայ այդ փոքրամասնութիւնը կ'ամբաստանուի երկրին ապահովութեան սպառնալու կասկածով, իսկ արտաքին աշ-խարհին կարծել կը տրուի թէ ժողովուր-դը կը տեղափոխուի իբրեւ թէ պատերազ-մի վտանգներէն պահպանուելու համար: Հայերը կը սահմանուին որպէս կրօնական ազգային փոքրամասնութիւն մը. ժողո-վուրդ մը որ զարգացած առեւտրական-ներէ կը բաղկանայ, ունի հին մշակոյթ մը, գիրքի սէր եւ որ զուրկ է պատերազ-միկի առանդութենէն. փոքրամասնու-թիւն մըն է ան որ կոտորածներու են-թարկուած, տառապած է իւրաքանչիւր անգամի անհատականութեան մէջ իր հա-ւաքական պատմութեան գրաւած տխրա-կան բաժինին պատճառով: Թրքական ար-դիական պետութիւնը վերջ պիտի տար Հայ ժողովուրդին տառապանքներուն: Այ-սուհանդերձ, ոչ «Երիտթուրքերու յեղա-փոխութեան» անոնց զօրակցութիւնը, ոչ ալ գիրենք Թուրքերուն կապող անցեալի զինակցութիւնները օգնեցին Հայերու պահպանութեան երբ պատերազմը ծայր տուաւ: Զինուորական ճնշումին եւ փո-խանցումի քաղաքականութեան դիմաց Հայ փոքրամասնութիւնը անօգնական մնաց: «Մարդ պիտի կարծէր թէ քաղող անձեր կը տեսնէ, տեսնելով այդ մար-դիկը որոնք ուղղակի գերեզման կ'իջնէին, առանց մեռնելու համար երկարելու պէտ-քը զգալու» (էջ՝ 254): Միայն անոնք ո-րոնք Մուսա լեռ ապաստանեցան եւ վըճ-ռեցին դիմադրել «անպաշտպան ոչխար-ներու նման» (էջ՝ 247) կեր չդառնալու համար անխուսափելի մահուան, վերջա-պէս փրկուեցան:

Պատմական այս շրջանակին մէջ կը յայտնուի գրական հերոսը Գաբրիէլ Բագ-րատեան որուն մասին Վէրֆէլ կ'ըսէ թէ Փարիզ մեծցած ու «ամբողջովին ձուլ-ուած» մտաւորական մըն է: Ա. աշխար-համարտը որ կը ծագի, իր ազգին հետ անոր ճակատումը ողբերգական կը դար-ձնէ: Բագրատեան երկփեղկուած է իր բնազդներուն որոնք կը յուշեն թէ հին ժողովուրդի մը արիւնը կը շրջի իր երակ-ներուն մէջ ու իր խոհերուն միջեւ զորս շատ յաճախ ֆրանսերէն կ'արտայայտէ: Ան երկփեղկուած է մանկութեան օրերէն ստացուած աւանդութիւններու որոնք զինքը ժողովուրդին ու անոր արիւնին կը կապեն եւ իր արեւմտեան ընկերայնացու-մին միջեւ որ աղեխարշ իր հակազդեցու-թիւնները կը վերածէ «դատարկ բառե-ր»ու (էջ՝ 43 -- 44): Բագրատեանի անձ-նական ողբերգութիւնը ալ աւելի կը շեշ-տուի երբ կը գիտակցի թէ այդ պատե-րազմին ընթացքին իր ժողովուրդը ի'ր իսկ երկրին կողմէ զոհի վերածուած է: Այսպէս, ոչ հայ Հայու մը կամ ինչպէս կ'ըսէ Վէրֆէլ, արմատախիլ մը իր «բու-նին -- որմէ անջատուած էր --» (էջ՝ 241) հետ շփումով յայտնուած ինքնութեան հարցերուն ընդմէջէն, այս անդունդը կ'երկարի գիրքին մէկ ծայրէն միւսը ու խորագոյն կէտին կը հասնի «Խառնաշըփոթ եւ փորձութիւն» խորագրուած գլ-լուխին մէջ: Անձկութեան մատնուած Հայերու յանցաւոր մը ճարելու ջանքին մէջ Բագրատեան կ'ըլլայ թշնամին, դա-ւաճանը որուն հայկական ընկերութեան վերադառնալու բոլոր փորձերը եւ կը մղուին որպէս թէ կատարեալ օտարակա-կան մը ըլլար (էջ՝ 722):

Ցատակ է որ հայ գիւղացիները Բագ-րատեանի անձին մէջ պիտի չճանչնային այն անձնաւորութիւնը զոր Վէրֆէլ հը-նարած էր. այսինքն՝ իրենց ղեկավարն ու գաղափարական առաջնորդը:

Ընթերցողը քայլ առ քայլ կը նոյնանայ մշակոյթով ու մտայնութեամբ տարբեր օտար ժողովուրդի մը ճակատագրին հետ. Վէրֆէլ արեւմուտքցի իր ընթերցողը կը զգայնակէ Բագրատեանի տիպարով:

Բ.--
ԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՄԻ
ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Երկրորդ մակարդակի վրայ այս գիրքը կը ներկայացնէ աւելի խոր պատմական ո-րոնումի բնօրինակ մը որ ցեղասպանու-թեան գիտակցումն է. այսինքն պատե-րազմի ընթացքին Թուրքիոյ մէջ պատա-հածներուն ճանաչումը կամ ոչ ճանա-չումը որ ներկայացուած է որպէս քաղա-քական եւ բարոյական խնդիր մը ճանա-չողական այն պատումին մէջ զոր Վէրֆէլ կը կերտէ իր հերոսին՝ Գաբրիէլ Բագ-րատեանի միջոցով:

Պատումը կը զարգանայ հերոսին կողմէ կարգ մը նշաններու զգացական ու մտային ընկալումին շուրջ. նշաններ որոնք որ-քան ալ տկար ու անորոշ ըլլան, կը ներ-կայանան որպէս նախանշանները ցեղաս-պանութեան մը որ խմորումի ընթացքին մէջ է: (Շար. 2)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

մայի հետ իր ժամադրութիւնը, երկրորդ՝ կը մերժէ Թուրքիոյ մասնակցութիւնը նրման խորհրդածութիւններու, որոնց նըպատակը նախօրօք սահմանուած չէ եւ ուր Թուրքիա Ամերիկայի կողմէ կը հըրաւիրուի իբր «չէզոք» կողմ, երբ չէ:

Լիպարիտեան ըսաւ թէ եթէ նպատակը շրջանի կարեւոր Պետութիւնները հրաւիրել է, հարցին շրջանային լուծում մը գտնելու համար, ապա պէտք էր հրաւիրել նաեւ Իրանը՝ որ Ազրպէյճանի եւ Նախիջեւանի հետ կապեր ունի, սակայն ի նախագունէ դիրք չէ ճշդած ի շահ Ազրպէյճանի, մինչ Թուրքիա այդ ըրած է արդէն:

Հարցուեցաւ թէ իբր «միջնորդ» ո՞վ կ՚ընդունի Հայաստանը: Լիպարիտեան պատասխանեց՝ նախ՝ Միջազգային օրէնքներու կիրարկումը, ապա՝ ՄԱԿ-ը կամ անոր անդամ խիկապէս չէզոք երկիր մը: Լրագրող մը բաւական սկեպտիկ ձեւով հարցուց որ արդեօք խիկապէ՞ս Հայաստան ՄԱԿ-էն ակնկալութիւններ ունի, երբ ան հազիւ թէ կը կատարէ իրեն արդէն իսկ վստահուած պատասխանատուութիւններ, Կիպրոսէն՝ Քամպոճ եւ Եուկոսլաւիայէն՝ Լիբանան: Լիպարիտեան պատասխանեց որ եթէ կարեւոր Պետութիւններ հարց մը կարեւոր նկատեն, կըրնան պէտք եղած դրամը, ուժերը եւ ուժականութիւնը փոխանցել ՄԱԿ-ին:

Ի պատասխան ուրիշ հարցումներու, Լիպարիտեան նշեց որ Արթիկի պատանդներու հարցը լուծուած է, բայց՝ այո՛, կրնայ կրկնուիլ: Հայաստանի կառավարութիւնը կ՚ուզէ արգիլել նման ցաւալի դէպքեր, սակայն կատարեալ հակակշիռ չունի տեղական կրքոտ ուժերու եւ խըմբաւորումներու վրայ, մանաւանդ երբ ՀԱՊ-ը կ՚արտօնէ դէպքեր՝ որոնք կը հըրահրեն վախը: Երբ ՀԱՊ-ի բանակը միջամտել ուզէ, կրնա՛յ միջամտել եւ արգիլել զինուորական պահեստի զանգուածային փոխանցում՝ Ազրպէյճանին, հաստատեց ան: Վկայ՝ զրահապատներով Ստեփանակերտի պարպումը, փայրաչուներու գործածումը, Արթիկի մէջ եւ այլուր: Սակայն, աւելցուց ան, երբ Ազգամի պահեստը՝ ուր կը գտնուէր Անդրկովկասի զինամթերքին 60 -- 65 տոկոսը, ըստ մեր քաղած տեղեկութիւններուն, կը յանձնուի Ազրպէյճանի, մինչ խոստացուած էր որ կամ պիտի տարուի Ռուսիա, կա՛մ ալ պիտի պայթեցուի, ապա անխուսափելի՛ է որ հայ ուժեր միջամտողուին, եւ գործադրեն Արթիկի յարձակման նման արարքներ:

Խոջալուի ջարդին մասին ուղղուած հարցումի մը Լիպարիտեան կարճ ու աղդու պատասխան մը տուաւ, -- «Այո՛, atrocité մը պատահած է: 70 տարի գաղթատիրական ճնշումի ենթարկուած ժողովուրդ մը երբ չորս տարի ալ blocus-ի ենթարկուած է եւ 10 օր ալ՝ ռմբակոծումի մը որ ամբողջ քաղաք մը քանդած է, brutalisé կ՚ըլլայ: Պատերազմ է ի վերջոյ, եւ brutalisation-ը անոր մաս կը կազմէ: Այդ իսկ պատճառաւ, կենսական է հրադադարը: Այս դէպքին կապակցութեամբ, Լիպարիտեան յայտնեց հետաքրքրական տեղեկութիւն մը, - երբ Խոջալուի ջարդին մասին լուրերը դեռ չատ անորոշ էին, Ամերիկայի Ձայնի ազրպէյճաներէն հաղորդումները արդէն ամենազրգռիչ ձեւով կը ձայնասփռէին կիրքերը հրահրող տեղեկութիւններ՝ դէպի Բաքու:

Իբր վերջին խօսք, Լիպարիտեան կըրկնեց որ Հայաստան դէմ է ազգային բանակներու ստեղծումին, կը նախընտրէ պահել ՀԱՊ-ի բանակը, սակայն Ուքրանիոյ նախագահ Քրաւչուք կը բարդացնէ հարցը, քանզի կը պնդէ որ Ուքրանիա անջատուի նման դրոյթէ եւ ունենայ իր ազգային բանակը:

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ՊՈՆ ԳՆԱՑ

Նոյն օրը, Հինգշաբթի, Մարտ 12-ին, Ժիրայր Լիպարիտեան Պոն մեկնեցաւ, ուր ժամանեց ժամը 22·30-ին: Այս առընչութեամբ, Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդարանի դիւանը կը հաղորդէր, նոյն գիշերը ...

Մարտ 12, Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 22·20-ին Փարիզէն Պոն ժամանեց ՀՀ նախագահի քաղաքական խորհրդականը՝ Ժիրայր Լիպարիտեան, որ Ուրբաթ, Մարտ 13-ին Գերմանիոյ Արտաքին նախարարութեան եւ բոլոր կուսակցութիւններու կողմէ կ՚ընդունուէր տեսակցութիւններ ունենալու մասնաւորաբար Արցախի խնդրով: Ժիրայր Լիպարիտեան իր տեսակցութիւններէն յետոյ տեղական թղթակիցներու հետ կ՚ունենար մամլոյ ասուլիս:

Օդակայանի մէջ, դիմաւորուեցաւ Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ՝ Գարեգին Վարդապետ Պեքճեանի կողմէ, ինչպէս նաեւ Յովակ Տէր Յարութիւնեանն ու Տոքթոր Միհրան Տապաղը, որոնք Գարեգին Վրդ.ի յատուկ առաջարկութեամբ վերջերս նըշանակուած են Հայաստանի եւ Արցախի հարցերով Գերմանիոյ մէջ ներկայացուցիչներ:

Գարեգին Վարդապետ, Ժիրայր Լիպարիտեանը հիւրանոց առաջնորդելէ ետք, շուրջ մէկ ժամ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ հետը, ստանալով տեղեկութիւններ Հայաստանի վերջին անցուդարձերու մասին, ինչպէս նաեւ Արցախի օգնութեան համար յատուկ առաջարկութիւն:

Գերմանիոյ մէջ Առաջնորդարանի հովանաւորութեամբ արդէն իսկ կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ մեծ քանակութեամբ օգնութիւն կը հասցնէ Արցախին: Մեծաւ մասամբ գերմանական հաստատութիւններէն ստանալով սնընդեղէն, հիւանդանոցի կազմածներ եւ դեղեր, ինչպէս նաեւ հագուստեղէն եւ դրամական օգնութիւն: Մարտ 11-ին առաջին օդանաւը մեկնած է Պաղէլ քաղաքէն 50 թոն ապրանքով, յաջորդ օդանաւը կը մեկնի Ապրիլ 1-ին:

Գարեգին Վարդապետի Ժիրայր Լիպարիտեանի հետ տեսակցութեան ներկայ գտնուած են նաեւ Քէօլնի հայ համայնքի ներկայացուցիչներէն Տիկին Մինու Նիքբայ եւ Տոքթոր Հրայր Խոսրովեան:

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
45, rue la Boétie. Paris 8e

SAMEDI 21 MARS à 20 h 30

CYCLE DOUBLE RECITAL

Violoncelle - Piano

HENRI ALECIAN - CHANTAL STIGLIANI
MUZA RUBACKYTE

DEBUSSY - CHOSTAKOVITCH
SCARLATTI - BEETHOVEN - SCHUMANN
RACHMANINOFF - LISZT

Prix des places :
Loge/Orchestre 200 F — Balcon 1er 150 F — Balcon 2ème 120 F
Etudiants, C. V. 80 F
Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F — Etudiants, C. V. 300 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՃԱՇՈՎ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի
կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն
կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճեմպորիի ներկայացում:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14·30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. -- Պիւֆէ

M.C.A. MARSEILLE
recherche

La M.A.J.C. de Marseille recherche du matériel de bureau d'occasion
— ordinateur IBM PC avec écran et imprimante.
— photocopieur,
— machine à écrire électrique,
— télécopieur,
— magnétophone,
— présentoir revues et journaux,
— rayonnages pour archives,
— vitrines pour expositions,
— panneaux pour expositions.
Ecrire: MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile- 13001 Marseille
ou
téléphoner à Mlle Elise Sarkissian:
de 13 h 30 à 18 h 30 tous les jours
sauf les mardi et dimanche
au 91 50 15 09.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շընորհակալութեամբ ստացած է. - Օր. Գ. Գէորգեան, Տիրան Սարաֆեան, Անահիտ Կորկոտեան (ի յիշատակ Քնար Միքճեանի) 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մահտեսեան (Յակոբ Տէմիրճեանի յիշատակին) 300 Ֆր., Պանեէօ - Քաչանի Կապոյտ Խաչ 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քիւրտօղլեան 2000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ամիրայեան 1000 Ֆր., Տիկին Քէօշկէրեան 500 Ֆր., Թրիքօ Ժան - Մարք 1000 Ֆր., Պ. Տիգրան Զըրաչեան 10·000 Ֆր., Իզապէլ Տէր-Յակոբեան 1000 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԱԼԱՆՍ. -- Պր. Անդրանիկ Քէշիշեան 100 Ֆր. առ ի գնահատութիւն Խաչիկ Թէօլէօլեանի «Պուտ մը դատում» յօդուածին բարձր իմաստին:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի «Արաքս» մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները կը յայտնեն իրենց խորին ցաւակցութիւնները Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի ատենապետուհի՝ Էլէն Մէրճանեանի, ընկերուհի Արփինէ Մուրատեանի; Սապունճեան, Զոպոյեան ընտանիքներուն, ինչպէս նաեւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց մօր՝ Ալիս Սապունճեանի մահուան առթիւ:

***

Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Մէրճանեան, Սապունճեան եւ Զոպոյեան ընտանիքներուն Տիկին Ալիս Սապունճեանի մահուան առթիւ:

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ -- ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՕՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Ե. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած դասախօսութիւններու շարքին հինգերորդ եւ վերջինը տեղի կ՚ունենայ Չորեքշաբթի, Մարտ 18ին, Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, 15, Րիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8-րդ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին:

Դասախօս՝ ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝ -- ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ

Կէս ժամուան դասախօսութեան կը հետեւի կէս ժամուան հարցազրոյց: Կը տրըւին նաեւ բացատրութիւններ ֆրանսերէնով: Ապա տեղի կ՚ունենայ հիւրասիրութիւն:

Մուտքը ազատ է:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

CITE INTERNATIONALE DES ARTS
18, rue de l'Hôtel de Ville, 75004 Paris
Salon du 2ème étage

Edouard
KHARAZIAN
Peintures

Vernissage le Jeudi 19 Mars
de 18 à 22 heures
Exposition jusqu'au 30 Mars

Ouvert tous les jours de 13 à 19 heures
M° Pont-Marie

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները ի նպաստ Միօրեայ Դպրոցին, Յակոբ Տէմիրճեանի մահուան առիթով, փոխան ծաղիկի. Պ. Տէր եւ Տիկին Հայկ Թիւֆլասիեան, Պ. Փաթրիս Մորի 1000-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էրիք Թորիկեան, Շիշքոյեան ընտանիք 500-ական Ֆր., Հայկազ Սարկաւագ Կէօրտէպաք, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պատոլեան, Տէր եւ Տիկին Աչճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Տէրվիշեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գլընճեան, Տէր եւ Տիկին Կարմոլսէս Գլընճեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ պիր Գլընճեան, Տէր եւ Տիկին Սահակ Սարեան (Վալանս) 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմէն Խարմանտարեան, Տէր եւ Տիկին Նազարէթ Պարդուտեան, Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Պարդուտեան, Տէր եւ Տիկին Վազգէն Պարդուտեան, Տէր եւ Տիկին Վարդան Գլընճեան 200-ական Ֆր., Տիկին Քաւէլլիէ Օկիւսթ 100 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 17

MARDI
17 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.756 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNÉE — № 17.756

ԱՐՑԱԽ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԶՕՐԱԿՈՉ ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

ԱՆԳԱՐԱՅԷՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ, ՀԵԼՍԻՆՔԻԷՆ ԹԵՀՐԱՆ ԵՒ ՓԱՐԻԶ ԵԼՔ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ժամանակագրական կարգով հրապարակի առաջին լուրը հասաւ Ուրբաթ, Մարտ 13, եւ հաղորդուեցաւ թէ այդ հրապարակի հռչակումը յայտնած էր Թուրքիոյ վարչապետը՝ Սիւլէյման Տէմիրէլ կառավարական սովորական նիստի մը ընդմիջումի ատեն: Առնուազն տարօրինակ կրնար թուիլ աղբիւրը, արդարեւ ինչո՞ւ Թուրքիան է որ նման լուր մը պիտի տար, երբ սկիզբէն իր միջամտութիւնը անտեղի կը գտնուէր քանի բացէ ի բաց կողմ էր: Քիչ ետք կը յայտնուէր թէ նախագահ Պուշ ալ հրադադար «կը պահանջէր», մինչ ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը--ի «տագնապի կոմիտէն» նիստ գումարած էր Հելսինքի եւ Ֆրանսա նոր ծրագիր մը կը ներկայացնէր: Ֆրանսա պատրաստ էր նման ժողով մը Փարիզի մէջ գումարել եւ կը թելադրէր մասնակցութիւնը Հայաստանի, Ազրբէջանի, Լեռնային Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն, Ռուսաստանի եւ «ինչո՞ւ չէ» Թուրքիոյ: Այս վերջինը համաձայն կ'ըլլար Լեռնային Ղարաբաղի մասնակցութեան միայն այն պարագային, երբ Ազրբէջան իր հաւանութիւնը կուտար:

Նոյն ժամանակ ՄԱԿ--ը կ'որոշէր Սայրըս Վէնսը ղրկել տեղւոյն վրայ այս շաբթու: Ինչպէս կը տեսնուի դիւանագիտական մեծ եռուզեռ կայ եւ Ղարաբաղի հարցը միջազգայնացաւ, որքան ալ Ազրբէջան դէմ էր: Թէ, անմիջականին մէջ, ի՞նչ դրական արդիւնք կուտայ, յայտնի չէ, քանի որ Շաբաթ օր, հակառակ հռչակուած հրադադարներուն, կը հաստատուէր որ կռիւները ոչ միայն կը շարունակուէին այլեւ՝ սաստկացած էին:

Միեւնոյն ատեն սակայն, դիւանագիտական աշխատանքներ կը տարուէին նաեւ Թեհրան, ուր Վէլայաթի կ'ընդունէր Վահան Փափազեանի գլխաւորած հայկական պատուիրակութիւնը եւ Ազրբէջանի պատուիրակութիւնը: Որքան ալ Եւրոպան եւ Ամերիկան իրարանցումի տպաւորութիւն կը թողուն, առաւելաբար Իրանն ու մանաւա՛նդ Թուրքիան (եւրոպական իր ծրագրով ալ) են որոնք չհագրգռուած են որ պատերազմ չծագի: «Մոնտ»ի թղթակիցը՝ Քլէռ Թրէան երկար կ'անդրադառնար Թրքական տրամադրութեանց (Մարտ 15/16) եւ կը շեշտէր Թուրքիոյ հակաֆրանսական պոռթկումը, այս օրերս, քանի Անգարայի համար Ֆրանսան միշտ մեծ հայասէր մը կը մնայ: «Ինչո՞ւ այդքան հայամէտ էք» հարց կու տայ Թուրք դիւանագէտ մը, մինչ հակաֆրանսական եւ հակամերիկեան լոզունգներ կը «զարդարեն» Պոլսոյ իրենց հիւպատոսարանները: «Հայերը կը սպաննեն եւ ամէն ոք կը լռէ» կը խորագրէր արդէն Թրքական օրաթերթ մը: Ֆրանսական Եռագոյն դրօշակներն ալ կրակի տրուած են մեծ մզկիթին առջեւ: Թուրքիոյ դիրքը փափուկ է: Պէտք է հաշտեցնել «ազերի եղբայրներուն» պաշտպանութիւնը եւ եւրոպական կոչումը: Ղարաբաղի կռուին պատասխանատուն, պարզ է, Հայերն են: Ղարաբաղը պէտք է մնայ Ազրբէջանի, բայց, Անգարա չուզեր հրաժարիլ միջնորդի իր դերէն եւ կը ջանայ ազդել Ամերիկայի վրայ: Ընտրական այս շրջանին, Թուրք դիւանագէտին համար «Գալիֆորնիոյ եւ Մարսէյլի հայկական լոպին մեծ կշիռ կը ներկայացնէ»:

Մարտ 16--ին պարզուած պատկերը այս էր: Ամէն կողմ դիւանագիտական մեծ եռուզեռ: Մինչ Անգարա կը ստիպուէր իր վէրքերով զբաղիլ, ասպարէզը կը մնար Թեհրանի, ուր կը «նախապատրաստուէր» պարսկական ծրագիր մը, որ պէտք է վաւերացուէր անշուշտ Հանրապետութեանց նախագահներուն կողմէ: Երկուշաբթի առտու, Երեւան ալ աւելի մանրամասնութիւն չկար: Կռիւները մեղմացած էին բացի Շուշիի շրջանէն, ուր հայկական ջոկատները կը պատասխանէին յարձակումներուն:

Մնացեալը, ինչպէս ըսինք, դիւանագիտական ճամբով կը կատարուի:

Նախ Հելսինքի, ուր չորս կէտերէ բաղկացեալ բանաձեւ մը քուէարկուած է երկարապատում նիստէ մը ետք: ՍԷ -- ԷՍ -- ՍԷ -- Ը--ի այս տագնապի Կոմիտէն, որու նախագահութիւնը կը վարէ Չեխոսլովաքիա, կը նախատեսէ նախապատրաստական առաքելութեան մը առաքումը, որ նաեւ պիտի պատրաստէ չեխ նախագահին այցելութիւնը: Մարտ 24--ին նոր ժողով մը կը գումարուի Հելսինքի, որ պիտի հրաւիրէ բուն ժողովը, որու ջատագովն էր Ֆրանսա: Այդ ժողովին դէմ եղած է Ազրբէջան, որ ի վերջոյ տեղի տուած է, մինչ Թուրքիա դէմ կը մնայ երկու կէտերու.-- Ա) Ղարաբաղի ներկայացուցիչներու ներկայութիւն Բ) Մարդասիրական գօտիի ստեղծում:

Նոյն ատեն, ինչպէս ըսինք Թեհրանի մէջ ալ եռուզեռ կար: Պարսկական ծրագիրը չի հրապարակուիր (Ազրբէջանի եւ Հայաստանի առաջարկով) բայց եւ այնպէս որոշ կէտեր ծանօթ են: Վէլայաթի ըսած է թէ՝ «Հայերն ու Ազրբէջանցիները ստորագրած են համաձայնագիր մը, որ կը նախատեսէ հրադադար մը եւ ջնջումը տնտեսական արգելքներու, զորս կողմերը իրարու կը պարտադրեն»: Համաձայնագիրը ի զօրու կը դառնայ վաւերացումէն ետք երկու նախագահներուն: Ռուսաստանի (ընդհանրապէս մեծ բացական է բոլոր դիւանագիտական ջանքերուն) դեսպանը, Կիրակի օր, մասնակցած է բանակցութեանց, բայց չէ ստորագրած համաձայնագիրը: Ծրագիրը կը նախատեսէ կռիւներու անմիջական դադարը, զինուորական դէտերու առաքում ռազմադաշտերու վրայ, վիրաւորներու եւ մեռեալներու փոխանակում եւ ուղղակի բանակցութիւններ: Թեհրան կը ճշդէ որ յանուն Հայաստանի Վահան Փափազեան ընդունած է մինչ Ազրբէջան իր հաւանութիւնը չէր տուած: Իրանի Արտաքին փոխ -- նախարարը՝ Մահմուտ Վայէզի, հաւանաբար, Երեւան, Բաքու եւ Ստեփանակերտ երթայ այս օրերուն:

Արդէն պացողները բաւական բազմացան վերջերս, քանի Պերնար Քուշնէրէն զատ, ՄԱԿն ալ Սայրըս Վէնսը նշանակեց եւ կը թուի որ ամէնէն տեղին խորագիրը գրած էր, Մարտ 16--ին, «Քոթիտիէն տը փարի», գրելով.--

TROP D'ARMES
ET TROP DE MEDIATEURS

մինչ «Իւմանիթէ» ալ կը խորագրէր՝

«CONCURRENCE DIPLOMATIQUE»

Արդարեւ մեզմով զբաղողները յանկարծ շատցան եւ անշուշտ, ամէն մէկը՝ իր շահերուն համար: Մեզի համար կենսականն այն է, որ, օր մը մեր շահերը եւ մեծ պետութեան մը շահերը նոյնանան...:

***

Շաբաթ օր, Ազերիները յարձակած են շատցան եւ անշուշտ, ամէն մէկը իր նոյնին վրայ եւ ռուս սպայ մըն ալ զոհ գացած է: Յարձակումը կատարուած է ժամը 14--ին եւ երկու հրասայլ առած ու փախած են դէպի Աղդամ: Ժամը 17--ին, Ռուսերը կ'որոշեն հետապնդել ու չորս հրասայլով Ղարաբաղի ճամբուն վրայ կը փորձեն ետ բերել տալ, ի զուր: «Լիպէրասիոն»ի թղթակիցը որ երկար կը նկարագրէ միջադէպը, կ'աւելցնէ թէ քայլ մը աւելի առաջ գնաց Ազերիներու եւ Ռուսերու ատելութիւնը:

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 13--ի յայտարարութեամբ մը Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ուշադրութիւն հրաւիրած է ՀԱՊ--ի զինեալներուն կողմէ Ազրբէջանցիներու անօրինական ձեւով տրուած զինամթերքի հարցին վրայ: Ըսուածին համաձայն, միայն 1992--ի սկիզբէն Ազրբէջանի ազգային բանակին տրամադրութեան տակ դրուած են Անդրկովկասի զինուորական ուժերու մինչեւ 8 մեկաթոն ուժգնութեամբ զէնք ու զինամթերք որոնք սահմանուած էին երեք հանրապետութեանց մէջ բանակած ուժերու գործածութեան, պատերազմի պարագային: Յիսունէ աւելի T--72 հրասայլեր ու այլ հրասայլեր, հրետանային կայաններ, զրահներ, 9 մարտական ուղղաթիռներ, հրազէն:

Այդ զէնքն ու զինամթերքը սկսած է գործածուիլ Ղարաբաղի բնիկ ժողովուրդը բնաջնջելու եւ վերջերս նաեւ Հայաստանի վրայ յարձակումներ գործելու համար: Հայաստանի ղեկավարութիւնը ՀԱՊ--ի պետութիւններուն առաջարկած է Մարտ 20--ի Կիեւի խորհրդակցութեան օրակարգի առաջին նիւթ դարձնել այս հարցը:

***

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄ

Մարտ 15, Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արցախի զոհերուն համար կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնէն ետք ցոյց մը տեղի ունեցաւ Եկեղեցիին առջեւ: Շուրջ 250 -- 300 հոգինոց բազմութեան մը խօսք ուղղեց նախ Մուրատ Փափազեան, ըսելով որ Հ. Յ. Դ. պաշտօնական հանդիպումներ, հանրահաւաք, ու մամուլի ասուլիս մը կազմակերպուած էր Մարտ 16--ի համար օգտուելով Է. Պոնէրի ու Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Արցախի յանձնախումբին նախագահ՝ Սէյրան Պաղտասարեանի Փարիզ ներկայութենէն:

Ապա խօսք առին Յակոբ Արթինեան ու Արօ Պօղիկեան. երկուքն ալ շեշտեցին ազգ. ներկայ ճգնաժամին մէջ միասնական ըլլալու անհրաժեշտութիւնը: Հ. Յ. Դ. Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ Ա. Պօղիկեան յատկապէս ծանրացաւ այն երեւոյթին վրայ որ հայ երիտասարդներէ կազմուած ուժերը այսօր յաղթական դիրքերու վրայ էին Ղարաբաղի մէջ, ինչ որ արդիւնք էր իշխանութեան ու միւս ուժերուն միասնակա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԷՐԶԻՆՃԱՆԻ ԱՂԷՏԱԼԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

1000 ՄԵՌԵԱԼ, 50 ՀԱԶԱՐ ԱՆԱՊԱՍՏԱՆ ՈՒ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴԸ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

Ուրբաթ օր է, Մարտ 13--ին, որ 6,2 զօրութեամբ Ռիխթէրի վրայ, երկրաշարժ մը կը ցնցէր Էրզինճանը ու 30 երկվայրկեանի ընթացքին քարուքանդ կ'ընէր քաղաքին մէկ քառորդը: «Անատոլեան սալի» մկրտուած է արդէն շրջանը, որ բազմաթիւ շարժերու ենթարկուած է, ամէնէն ծանրերէն մէկը՝ 1939--ին, որու հետեւանքով աւելի քան 30 հազար մեռեալ կար ու քաղաքը գրեթէ ամբողջովին քարուքանդ եղած էր:

Այս անգամ ալ աղէտը մեծ է: Մեռեալներու թիւը ճշգրիտ ծանօթ չէր տակաւին Մարտ 16--ին, բայց կը կարծուէր թէ 1000--ը նուազագոյն թիւ մըն է, քանի դիակներ կը գտնուէին ժամէ ժամ: 50 հազար հոգի ապաստան չունի շրջանի մը մէջ, ուր գիշերները դեռ այնքան ցուրտ են, վիրաւորներ ալ կան անհամար, մինչ միջազգային օժանդակութիւնը կարելին կ'ընէ տեղւոյն վրայ: Ֆրանսա ալ անմիջապէս հրշէջներու եւ շուներու խումբեր ղրկեց աւերակներու տակ ողջեր փնտռելու համար, ինչպէս քանի մը տարի առաջ Հայաստանի պարագային: Հայաստանն ալ անմիջապէս ցաւակցութիւն յայտնած է եւ հեռաձայնով Արտաքին նախարարութեան առաջարկած որ անմիջապէս ղրկէ «Սպիտակ» օգնութեան խումբը, որ կազմ ու պատրաստ կը սպասէր: Ըսուած է թէ ի պահանջեալ հարկին լուր կը տրուի, ինչ որ չէր եղած Երկուշաբթի առտու:

Կիրակի օր, նոր ցնցում մը տեղի ունեցած էր, որու կեդրոնն էր այս անգամ Էրզինճանէն 60 քիլոմեթր հարաւ՝ Թունճէլի, 6 աստիճան Ռիխթէրի վրայ: Միայն վիրաւորներ կային: Այս նոր ցնցումը զգալի եղած է Էրզրում, Տիարպէքիր եւ Տրապիզոն:

Այս երկրաշարժէն ալ քարուքանդ եղող շէնքերը, նոր շինուած շէնքերն են, ամէնէն «արդիականները»: Արդէն փրոֆէսէօր Ջէթին Եըլմազ ալ (Անգարայի Միջին -- Արեւելքի համալսարանին երկրաշարժային ցնցումներու կեդրոնին տնօրէնը) յայտարարած է՝ «Եթէ այս երկրաշարժը Ճափոն տեղի ունեցած ըլլար, անկասկած նուազ վնաս կ'ըլլար եւ մանաւանդ նուազ՝ զոհ», «Սապահ» թերթն ալ կը խորագրէր. -- «Ո՞վ շինեց այս շէնքերը», ինչ որ կը յիշեցնէ Լենինականի, Սպիտակի, Կիրովականի պարագան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԱՒԴԱ դադրեցուց իր հրատարակութիւնը, թէեւ կ'ըսուի «առժամապէս»: Հիմնուած 1912 Մայիս 5-ին, «Ճշմարտութիւնը» որ 80 տարի ետեւ, 6 ամիս չկրցաւ դիմանալ նոր օրերու տնտեսական նոր կարգուսարքին:

ԳԱՄՍԱԽՈՒՐԴԻԱՅԻ կողմնակիցները ձերբակալուած են, Ջուգդիդիի մէջ, ապահովակազօրքին պետը՝ Կարկարաշվիլի եւ 17 պահակներ ալ պատանդ առնուած են վերջին օրերս, ըստ Էնթէրֆաքսի:

ԵՐԵԿՈՅԹԷ ՄԸ ԹԵԼԱԴՐՈՒԱԾԸ

Հակառակ պարբերաբար յայտնուած անհամակերպութեան ձայներու, կոչերու, Ֆրանսահայ գաղութը ամենայն հանդստութեամբ մարսած ըլլալ կը թուի «անգլխութեան» ցաւը. ատիկա ալ անհանգիստ չըներ զինքը, յատկապէս այնքան ատեն որ «գլուխ»էն քար մը չիյնար իր լճացած ջուրերուն մէջ: Այդ «գլուխ»ը ոչ -- ֆրանսահայկական տարածքն է որուն մէջ մեծ տեղ կը գրաւէ Հայաստանը: Ծանօթ է որ վերջին չորս տարուան ընթացքին արեւմտահայութեան ջուրերը կ'ալեկոծին գրեթէ միշտ հոնկէ հասած «քար»երով: Ալեկոծումը ծայր առաւ 1988-ի արցախեան ցոյցերով, որոնք մէկզի դրուեցան միայն երկրաշարժի պատուհասով: Ինչ որ ալ ըլլայ դրդապատճառը -- ուրախ կամ տխուր --, երբ Ֆրանսայի Հայութիւնը ստիպուած կ'ըլլայ անդրադառնալու գաղութ մը նկատուելու իր հանգամանքին, համատարած հանդստութիւնը վրդովելու պէս բան մը կ'ըլլայ: Ո՞վ, ո՞ր մարմինը, ո՞ր իշխանութիւնը պիտի -- պէտք է -- հանդէրձել ներկայացուցչական հանգամանքով, անոր չռայլելով «գլուխ»ի տեղը, գոնէ յաչս օտարներու: Անշուշտ, պարագայական այս խուճապը կը չէզոքի երբ դրդապատճառը ճգնաժամ մը կ'ըլլայ: Դժբախտ իրողութիւն մըն է որ վերջին տարիներու գրեթէ մնայուն վիճակն է ասիկա, որուն աւելորդ է ըսել թէ ոչ մէկ հիմնական ճար գտնուած է կամ նոյնիսկ մտածուած՝ յաջորդին պատրաստ ըլլալու քայլերու մասին: Ու ամէն անգամ որ Հայաստանի մասին խօսելու, «բան մը ընելու» հարկին տակ գտնուինք մեզմէ դուրս աշխարհին, շփոթը, անզօրութիւնը կ'առաջնորդեն մեր ընթացքը, տանելով մեզ դէպի ոչ անակնկալ հանգրուաններ. ձախողութիւն, պարտութիւն, մասամբ նաեւ: Ամէն մարդ կը յուզուի Ղարաբաղի մեր զոհերուն, տարագիր բազմութիւններուն, Գիւմրիի անտուններուն, նոյնիսկ Երեւանի կաղէ, հացէ զրկուած բնակիչներուն համար: Սակայն քիչեր, շատ քիչեր կը յաջողին շփոթ ու յուզում գործելու խթան դարձնելու, Քանի՞ հոգի կրցաւ ճիշդ որոշել ըլլալիքը երբ քաղաքական տագնապին վրայ աւելցան բնութեան աւերը, տնտեսական, մտաւորական անկումները, ընդհանուր ճգնաժամ մը տարածելով ամբողջ երկրին վրայ որ կը յամառի Սփիւռքի նեցուկէն տարբեր այլընտրանքի շատ ականջ չկախել: Ասիկա՝ որպէս քաղաքական զօրակցութիւն, որպէս տնտեսական յենակ, ելքի դռնակ կամ փրկութեան սանդխամատ: Հաւանաբար ժամանակը պիտի յաջողի Հայաստանեան զանգուածը աւելի սթափ ու իրապաշտ դարձնել, իր գլխուն ճարը ի՛նք տեսնելու իմաստութիւնը ներշնչելով վերջապէս անոր. քանի որ շատ աւելի դժուար է յուսալ որ Սփիւռքը գոնէ ու ճիշդ տեղերը զետեղէ ոտք ու գլուխ, դառնայ ժամանակէն ու պարագաներէն պահանջուածը ու ամուր ձեռք մը երկարէ տագնապած իր կէսին:

Տխուր է իրականութիւնը որ այս կամ նման մտածումներ կը խուժեն ուղեղներէ ներս, երբ նոյնիսկ ուրախալի բացառութիւններ կը յայտնուին անորոշութեան մեր ծովուն մէջ:

Ղարաբաղի կացութեան առաւել լաւումը հոն փութացուց վերջին ամիսներուն լրատուներու թղթակիցներ որոնք հոն պայթած զէնքերու շաչիւնն ու թափած արիւնը լսելի, տեսանելի դարձուցին ամբողջ աշխարհին: Այս մարզին մէջ հայ գաղութ մը որոշ առանձնաշնորհում մը օժտելու համար կը բաւէր գիտակցութիւն ու կազմակերպչական տաղանդները տանելու ուժ. ի վերջոյ, ղարաբաղեան իրականութեան հետ առաւելագոյն հաղորդակցութիւն մը կ'անցնէր տեղեկանալու առաջին հանգրուանէն. իսկ հաղորդակցութիւնը առաջին քայլն էր յետագայ ընթացքի մը ճիշդ բնորոշումին: Ու այս անգամ եւս, գաղութի բազմատասնեակ կազմակերպութիւններուն, հաստատութիւններուն, գլուխներուն, մեծերուն, փոքրերուն բազմութեան մէջ «Աւետարանական զօրակցութիւնը» նախաձեռնեց լրատուութիւնը փոխանցողի պարտականութեան:

Այդ կազմակերպութեան նախագահը՝ պատուելի Ս. Սահակեան Մարտ 10-ի երեկոյթին բացման խօսքով ամենապարզ կերպով բացատրեց այդ նախաձեռնութեան մղիչ ազդակը. «պահեր կան, երբ ոչ ոք կրնայ անտարբեր մնալ, ինչպէս են 1915-ը, Հրեաներու ցեղասպանութիւնը եւայլն» ըսաւ ան, ներկայէն որպէս օրինակ տալով Ղարաբաղի հայութեան բնաջնջումը:

Երեկոյթը համախմբած էր այդ մասին վկայող գլխաւոր անուններն ու անոնց գործը: Հեռատեսիլի պաստառէն կամ թերթերու էջերէն փոխանցուածէն աւելին ըսելու, այդ մասին դրուցելու համար հոն էին Ֆլորանս Տաւիտ (5-րդ կայան), Ժորժ Պորթոլի (Անթէն 2), Օլիվիէ Վէպէր (Լը Փուէն), Տոմինիք Տէրտա (Անթէն 2), Միրիամ Կօմ (Խվէնըման տիւ Ժէօտի), Նոէլ Քոփէն (Լա Քրուա): Հրաւէրին ընդառաջած էր նաեւ պուլկարական հեռատեսիլի թղթակցուհին Սվետանա Պասկալեւա որուն ականատեսի վկայութիւնները լոյս տեսան «Յառաջ»ի Մարտ 3 եւ 4-ի թիւերուն մէջ:

Ֆ. Տաւիտ, Տ. Տէրտայի եւ Ս. Պասկալեւայի տեսագրութիւնները ցոյց կուտային Ստեփանակերտի կործանումը, Խոջալուի դէպքերը, քանդուած քաղաքին նկուղներուն մէջ ծնածները, հողի նոր զոհերը, ձիւնապատ բացատներու, դաշտերու վրայէն սուրացող հրթիռները, հայկական գիւղերու պարպումը, բնակիչներու տեղահանութիւնը եւայլն:

Երեկոյթին տեսողական բաժնին աւարտին տեղւոյն վրայ ձեռնարկուեցաւ դրամահաւաքի մը. գոյացած գումարէն երեկոյթին ծախքը վճարելէ ետք մնացածը պիտի յատկացուէր Նորարակ գիւղի կարիքներուն: Ծանօթ է որ երեկոյթին կազմակերպիչները իրենց օժանդակութեան թիրախ ընտրած են այդ գիւղը ու կը ջանան պարբերական առաքումներով հոն ապաստանած Գետաշէնցիներուն դժուարին պայմանները քիչ մը դիւրացնել:

Երկրորդ մասը յատկացուած էր իւրաքանչիւր մասնակիցի արտայայտութեան: Նախագահ Ժ. Պորթոլի նախ խօսք տուաւ Մ. Կօմի որպէսզի հակիրճ պատմականը ներկայացնէ 1988 -- 1992 շրջանին: Ան զգացականը եւ ծուռն ու շիտակը իրար խառնելով երկարապատում ելոյթ մը ունեցաւ որուն պարունակութիւնը դէպքերու ծանօթ եղողը կը ձանձրացնէր իսկ չեղողը կը ձգէր շփոթութեան մը ծովը:

Ֆ. Տաւիտ արտայայտուեցաւ Հայաստանի ղեկավարութեան զգուշաւոր քաղաքական կեցուածքին, ժողովուրդին նեղութիւններուն մասին. ան բաւական յոռետես էր դէպքերու յառաջիկայ զարգացումին:

Օ. Վէպէր ու Տ. Տէրտա որոնք ընկերացած էին Ենթանախարար Քուշնէրի, խօսեցան անոր ջանքերուն ու մտադրութեան մասին:

Ն. Քոփէն միակն էր որ նոր չէր գացած տեղւոյն վրայ, դիտել տուաւ որ միջազգային հանրութիւնը անգամ մը եւս յապաղած է ու արդէն պէտք էր որ ուժեր ղրկուած ըլլային:

Տպաւորութիւններու համառօտ փոխանցում կատարեց նաեւ պատուելի Ռ. Լեւոնեան թէ՛ ապաստանեալներու շրջանէն եւ թէ Երեւանէն: Կանգ առաւ նաեւ ապատեղեկատուութեան արթնցուցած զայրոյթին վրայ, որ կ'արթննար Հայաստանի բնակչութեան մօտ, տեսնելով Ազերիներու թէզերուն գտած լայն արձագանգը, արեւմտեան լրատուներու մէջ:

Նոյնն էր նաեւ «Արմէնփաքս»ի ներկայացուցիչ Սեդա Մավեանի ամփոփ, այլ հանգամանալից ելոյթին հիմնադիծը: Ան յստակօրէն շեշտեց արեւմուտքի հայ տարրին վիճակած պարտականութիւնը, որպէս դրական մասնակցութիւն Հայաստանի ու Ղարաբաղի ճգնաժամին: Այդ պարտականութիւնը կ'ամփոփուէր դրամի, լուրերու եւ հաղորդակցութեան հայթայթումին մէջ. յատկապէս պէտք չէր ուշանալ, քանի որ ռուսական զօրքերու մեկնումը ան նախանշան կը նկատէր յոռեգոյնին:

Երեկոյթը աւարտեցաւ հարցումներու բաժինով մը որ թէ՛ աւելորդ էր, թէ վարկաբեկող:

ԱՐՓԻ ԹՕԹՕՅԵԱՆ

ԵՐԿԻՐԸ ԾԱԽԵ՞Լ ԹԷ ՍԻՐԵԼ

Կարգ մը մասնագէտներու համաձայն, նախկին Խորհրդային Միութիւնը թատերաբեմ է երեւոյթի մը զոր կարելի է կոչել «անձնական ձեռնարկութեամբ լրտեսութիւն»: Վերջին 24 ամսուան ընթացքին մեծ թիւ մը ներկայացուցած են այն քաղաքացիները որոնք առանց բան մը հասկնալու արհեստավարժ լրտեսութենէն, օտար սպասարկութիւններու հետ շփումներ հաստատելու ճարեր կը փնտռեն, տարադրամի փոխարէն նախկին Միութեան մասին գաղտնի տեղեկութիւն փոխանցելու համար: Հետաքրքրականը այն է որ այս ուղղումը միակողմանի չէ. արեւմուտքցիներ ալ խորհրդային գործակալներ կը փնտռեն, դրամատիրական յաջողութեան գաղտնիքները անոնց ծախելու համար:

ԲԱ -- Կէ -- Պէ-ի նախկին աշխատակից մը ըսած է թէ այնքան ծաւալուն է այս պարագան որ կարելի է զայն նկատել որպէս ընկերութեան երեւոյթ մը: Նոյն աղբիւրին համաձայն, գրեթէ ժողովրդական բոլոր խաւերը յատուկ հետաքրքրութիւն կը ցուցաբերեն իրենց երկիրը «ծախելու»: Միակ բացառութիւնը կը կազմեն, առայժմ, կոլխոզները:

Անաթոլի տարադրամի լրտեսներուն մէկ օրինակն է. 38 տարեկանին տասը տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, զինուորական գաղտնիք մը փոխանցած ըլլալու յանցանքով. Օգտուեցաւ քաղաքական բանտարկեալներու ներումէն որ հռչակուեցաւ 1991-ի պետական հարուածէն ետք, Ելցինի կողմէ: Այդ մարդը գիւղի մը մէջ կ'ապրէր կնոջը եւ երկու զաւակներուն հետ, շատ խեղճ պայմաններու մէջ: Ան նախ փորձած է համոզել որ Աֆղանստանի պատերազմին մասնակից վայրաշու մըն է ու տեղեակ՝ պատերազմական գաղտնիքներու. մինչդեռ այդ «մասնակցութիւնը» սահմանափակուած էր նորոգութեան մարզով, ան ալ զօրքերու պալթեան ենթաբաժանումներուն մէջ: Անաթոլի աֆղանական իր տարբերակով ոչ դրամ, ոչ ալ բնակարան ունեցաւ: Ասկէ ետք մտածեց թէ գերմանական սպասարկութիւնները պիտի հետաքրքրուէին Գերմանիա բանակած զօրաբաժիններուն փոխադրութեան մասին լուրերով:

Ուրիշ օրինակ մըն է Վիկտոր. 73 գիւտերու հեղինակ է ան, սակայն թաղուած պարտքերու տակ: Պէտք է քանի հազար ռուբլի ճարէր. իսկ ատիկա անկարելի բան էր, եթէ մնար օրինականութեան սահմաններուն մէջ: Ուրեմն որոշեց դիմել իր հայրենիքին օժանդակութեան: Արագ հաշուումով մը տեսաւ թէ հինգ հազար տոլարը բաւական էր իրեն: Այդ գումարը պահանջեց Ամերիկացիներէն, ռազմական հետազօտութիւններու մասին լուրերու փոխարէն:

Լրտեսութեան այս ախորժակները միայն նիւթական նպատակներ չեն հետապնդեր. օտար երկիրներու հայթայթած տեղեկութիւնները դէպի այդ երկիրը նաւարկելու միջոց ալ կը նկատուին: Կան նոյնիսկ ապօրինի ձեւով սահմանը անցնողներ, ինչպէս Իրան ու Չինաստան անցնողները որոնք կամաւոր ներկայացած էին այդ երկիրներուն մէջ գաղտնի սպասարկութեան դատա[illegible]կութիւն ստանալու:

«Սիրող» այս լրտեսները երբեմն պարզ աչքբացներ են որոնք օտար գաղտնի սպասարկութիւն մը հետաքրքրելիք ոչ մէկ տեղեկութեան տէր են:

Խնդիրը այն է որ գործը յաջողութեամբ աւարտելու համար չի բաւեր գաղտնիքներու տեղեակ ըլլալ. պէտք է գիտնալ նաեւ թէ ուր պէտք է հասցնել զանոնք: Ոմանք ուղղակի կը դիմեն արտասահմանեան երկիրներու դեսպանատուները, ուրիշներ այդքանն ալ չեն ըներ ու կը հեռաձայնեն. կան մարդիկ ալ որոնք որպէս միջնորդ կը գործածեն օտար լրագրողները:

Օտար սպասարկութիւնները գրեթէ երբեք անմիջապէս չեն պատասխաներ կամաւորներուն: Միշտ նկատի կ'ունենան խորհրդային հակա -- լրտեսական ցանցի մը հաւանական գործունէութիւնը: Նախ կը ջանան ճշգրիտ արժէքը որոշել տրուած տեղեկութեան. ապա կը սկսի սակարկութիւնը: Կրնայ ատիկա յանգիլ Մալպորոյի տուփի մը...: Սակայն լուրջ գործերու պարագային վճարուած գումարները կրնան բազմահազար, կամ նոյնիսկ տասնեակ հազարաւոր գումարներու հասնիլ:

Ընկալուած կանոնը այն է որ տեղեկութիւն հայթայթողը պէտք է որոշ համեմատութիւն մը բաժին ստանայ այն շահէն զոր կը հայթայթէ օտար պետութեան մը: Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ պետութիւնները գիտեն հսկողութիւն կատարել, հեռաձայնի խօսակցութիւնները մտիկ ընել, մարդիկը ձերբակալել: Ամէնէն հետաքրքրականը անշուշտ լրտես մը փորձի վրայ բռնելու արարքն է:

Օր մը լրտեսը վերջապէս ժամադրութիւն կ'ունենայ օտար պաշտօնեայի մը հետ, որուն դերը կրնայ կատարել նաեւ հակալրտեսական ցանցէն մէկը, որ շատ կը նմանի օտարականի: Կը պատահի որ ան ժամերով վիճի խնդրոյ առարկայ անվարժ լրտեսին հետ, որպէսզի այս վերջինս հրաժարի իր երկրին դաւաճանելէ. սակայն այս վերջինը յաճախ կը պնդէ: Կը պատահի որ իր երկիրը ծախելէ վերջին պահուն հրաժարողներ գտնուին. այդ պարագային ոչ մէկ հետապնդում խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ: Հակառակ պարագային ենթական կ'ամբաստանուի ամենածանր դաւաճանութեան յանցանքով:

Ներկայիս, այս կարգի արարքներուն ընդմէջէն կը յայտնուի թէ հայրենիքի ըմբռնումը քիչ մը վերացական բանի մը վերածուած է ու դժուար է որոշել թէ ի՛նչն է որ դաւաճանութիւն կը նկատուի:

Անկասկած, յարմարագոյն պատասխանի մը համար տեղին թելադրանքը որեւէ գործ չունենալ է օտար սպասարկութիւններու հետ. թէեւ կը մնայ միշտ հանելուկը, թէ երկիր մը ծախե՞լ աւելի շահաբեր կ'ըլլայ, քան զայն ամենաջերմ սիրով սիրելը...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅ ԻՐԱՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Մարտ 6-ից 8 Ուաշինկթընում կայացաւ Ամերիկահայ իրաւաբանութեան Միութեան 3-րդ տարեկան համաժողովը, որին մասնակցում էին նաեւ հրաւիրեալներ Հայաստանից եւ այլ երկրներից։ Հայաստանից մասնակցում էր չորս հոգինոց պատուիրակութիւն։ Գերագոյն Դատարանի Նախագահ Տարիէլ Բարսեղեանը, Գերագոյն Դատարանի փոխ-նախագահ Ալվինա Գիւլումեանը, Գերագոյն Դատարանի օրինական ու դատական գործերի բաժնի վարիչ Կարէն Ջիլլնգիրեանը եւ Հայաստանի իրաւաբանների Արհմիութեան գլխաւոր խորհրդական Յովհաննէս Ասիրեանը։ Համաժողովի բացումը կատարեց իրաւաբան Թամար Հաճեանը եւ մէկ առ մէկ ներկայացրեց հիւրերը եւ ապա ընթացք տուաւ համաժողովի աշխատանքներին։ Առաջին նիստին ելոյթ ունեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Դատարանի Նախագահ Բարսեղեանը եւ հիմնականում անդրադարձաւ իր գլխաւորած Գերագոյն Ատեանի գործունէութեանն ու Հայաստանի այժմեան կացութեանը։

Երկրորդ նիստում դարձեալ ելոյթ ունեցաւ Պ. Բարսեղեանը եւ իր գլխաւորած պատուիրակութեան միւս անդամները, Ալվինա Գիւլումեանը, Կարէն Ջիլլնգիրեանը եւ Յովհաննէս Ասիրեանը։ Նրանք հիմնականում անդրադարձան Հայաստանի իրաւական համակարգի դրոյթին եւ Հայաստանում ներդրումներ կատարելու հնարաւորութիւններին։ Վերոյիշեալ բնագաւառներին վերաբերող զանազան հարցումներ տուին ներկաները, որոնց գոհացուցիչ պատասխան տուին հայաստանցի բարձրաստիճան հիւրերը։ Ամերիկահայ իրաւաբանական Միութեան համաժողովին տիրապետող հարցը՝ Հայաստանում ներդրումներ կատարելու եւ ժողովրդավարական կարգերն ամրապնդելու խնդիրներն էին։ Համաժողովի եզրափակիչ նիստը, որն ամբողջութեամբ յատկացուած էր Հայաստանում ներդրումներ կատարելու օրինական ձեւերի ու միջոցների պարզաբանմանը ելոյթ ունեցան իրաւաբանական ամերիկեան «Գազթրէթ» կոչուող ընկերութեան (որ գրասենեակ ունի նաեւ Մոսկուայում) ներկայացուցիչ Ռիչըրտ Դինը, Նիւ-Եորքում, Փարիզում եւ Լոնտոնում գրասենեակներ ունեցող «Գէորգեան եւ գործընկերներ» իրաւաբանական հաստատութեան ներկայացուցիչ Արամ Գէորգեանը, իրաւաբան Կրէկուար Ժախեանը՝ Պրիւսէլէն եւ օրէնսգիտութեան փրոֆ. Քաթրին Քէսէճեանը՝ Փարիզէն։

Նրանք հիմնականում պարզաբանեցին այն հնարաւորութիւններն ու միջոցները, որոնց հիման վրայ օտար երկրացիները կարող են ներդրումներ կատարել Հայաստանում։ Պ. Ժախեանը յատկապէս շեշտեց, որ Հայաստանում ներդրումներ կատարող Սփիւռքահայերը պէտք է զերծ պահուեն որոշ սահմանափակումներից։ Երիտասարդ իրաւաբանը, որի ելոյթը ներկաների կողմից ջերմօրէն ծափահարուեցաւ Սփիւռքահայերին կոչ արեց Հայաստանում ներդրումներ կատարել ոչ թէ որպէս օտարերկրացի, այլ որպէս հայ եւ որոշ դէպքերում նաեւ ռիսքի դիմել։

Ներդրումների վերաբերեալ զանազան հարցումներ տրուեցին, որոնց գոհացուցիչ պատասխաններ տուին ելոյթ ունեցած վերոյիշեալ իրաւաբանները եւ Հայաստանի Գերագոյն Դատարանի նախագահ Բարսեղեանը։ Պ. Բարսեղեանն ասաց նաեւ, թէ ներդրումներ կատարելու ընթացքում եւ դրանից յետոյ ինքնաբերաբար կը յարուցուեն որոշ խնդիրներ եւ Սփիւռքահայերին կոչ արեց չտատամսել եւ հնարաւորին չափ արագ ներդրումներ կատարել Հայաստանում, որովհետեւ հայրենիքը դրա անմիջական կարիքն ունի այժմ, թէ՛ տնտեսապէս զարգանալու եւ թէ՛ ժողովրդավարական կարգերն ամրապնդելու համար։

Համաժողովի ընթացքում ճաշ տրուեց ի պատիւ հիւրերի եւ պատգամաւորների։ Ճաշի ընթացքում ելոյթ ունեցաւ միջազգային քաղաքական եւ ռազմական հարցերի ուսումնասիրման «Քարնեգի» կոչուող ամերիկեան հաստատութեան աւագ պաշտօնեայ Փոլ Գոբըլը։ Պ. Գոբըլը որը նախկին Խորհ. Միութեան ազգայնական հարցերով Միացեալ-Նահանգների Արտաքին նախարարի օգնականի պաշտօն էր վարել հանգամանօրէն անդրադարձաւ Անդրկովկասի եւ յատկապէս Լեռնային Ղարաբաղի կացութեանը։ Նա հարցին լաւատեղեակ լինելով մէկ առ մէկ, թըւեց այն պատճառները, որոնց հիման վրայ հայկական Լեռնային Ղարաբաղը կցուել էր Ադրբեջանին։ Նա ասաց, թէ Լեռնային Ղարաբաղի հարցն այժմ միջազգային բնոյթ է ստացել, որն ուղղակիօրէն առնչուած է Իրանի, Թուրքիայի, նախկին Խորհ. Միութեան անդամ երկրների Հանրապետութեան եւ Միացեալ-Նահանգների վարած քաղաքականութեանը։ Պ. Գոբըլը համայն Հայութեանը կոչ արեց շարունակել արշաւ Լեռնային Ղարաբաղի հարցն արդար լուծման հասցնելու համար։

Ամերիկահայ իրաւաբանական Միութեան 3-րդ տարեկան համաժողովի կայացմանը նիւթապէս աջակցել էր ծանօթ բարերար Երուանդ Գույումճեանը։ Ի գնահատութիւն իր արած նիւթական օժանդակութեան, Պ. Գույումճեանը հռչակուեց Հայ իրաւաբանական Միութեան ցկեանս անդամ։

Հայաստանցի հիւրերը Ուաշինկթընում այցելեցին ամերիկեան պետական մի շարք հաստատութիւններ, այդ թւում նաեւ Արտաքին նախարարութիւնը եւ Գերագոյն Դատարանը, ծանօթանալով Միացեալ-Նահանգների դատական բարձրագոյն մարմնի գործունէութեանը։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՄԱՐՏ 6 / 10)

ԴԱՆԻԱՑԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Դանիոյ մէջ վերջին տարիներուն ծաւալող Թրքական համայնքի հետ թափ առած է նաեւ ցեղասպանութեան եւ Ղարաբաղի վերաբերեալ հակահայ քարոզչութիւնը։ Աւելի արդար եւ ճշգրիտ լրատուութեան մտահոգութեամբ Հայաստան այցելած են դանիացի լրագրողներ՝ Ռեմկարթ եւ Լէ Բոհն։ Փրոֆէսոր Գառնիկ Անանեան հիւրերուն ներկայացուցած է Ղարաբաղեան շարժման պատմութիւնը։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԻՋԵՒ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի եւ Լիբանանի միջեւ դեսպանական մակարդակի դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատուած են։ Լիբանանի իր պաշտօնակից՝ Պուէյզի հետ համաձայնութեամբ, դիւանագիտական այս յարաբերութիւններէն զատ քաղաքական, տնտեսական, մշակութային ու մատակարարման բնագաւառները ընդգրկող համագործակցութեան համաձայնագիր մը ստորագրած է Արտաքին նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան։

***

ՀԵԼԼԷՆԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ՇԻՆԱՐԱՐՆԵՐՈՒՆ

Հայաստանի մէջ մօտ աւենէն կը կառուցուին երկու շինութիւններ, որոնց ներդրումները կը հոգան Յունաստան եւ Կիպրոս։ Այս առթիւ, Յունաստանէն նոր վերադարձած երեսփոխան, Շինարարութեան նախարարի տեղակալ Արթիւր Կարապետեան իր ունեցած տպաւորութիւնները փոխանցած է Յունաստանէն՝ Հայաստանի եւ Արցախի նկատմամբ։ Յունաստան գոյացած մէկ միլիոն եւ Կիպրոս՝ 600 հազար տոլարի օժանդակութեամբ գնուած են եւ Հայաստան կ'ուղարկուին շինանիւթի արտադրութեան սարքաւորումներ և թէքնիք հանդերձանք։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հայաշատ գաղութներու մէջ Վարդանանց հերոսամարտը գրեթէ ամէն տարի մեծ շուքով կը տօնուի։ Այդ օրը մշակութային միութիւններ, վարժարաններ եւ այլ հասարակական կազմակերպութիւններ տօնակատարութիւններով կ'ոգեկոչեն յիշատակը հայրենանուէր նահատակներուն։

Հինգշաբթի, Փետրուար 27-ի հանդիսութիւնը, որ տեղի ունեցաւ Մելգոնեան Կրթական հաստատութեան մէջ, այդպիսի տօնակատարութիւններէն էր։

Հանդիսութիւնը սկսաւ հաստատութեան քայլերգով՝ կատարողութեամբ ուսանողական փողերախումբին, որ յաջորդաբար հնչեցուց «Գարնանային քայլերգ», «Իմ Հայրենիք», ու «Սարդարապատ» հայրենասիրական երգերը՝ Հայաստանի ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի ժողովրդական գործիքներու մենակատար շեփորահար՝ Պր. Ֆելիքս Մովսիսեանի հմուտ ղեկավարութեամբ։

Այնուհետեւ, օրուան բանախօսը՝ հաստատութեան երիտասարդ ուսուցիչներէն՝ Պր. Անդրանիկ Տագէսեան կրցաւ տալ կուռ ամփոփումը Վարդանանց պատերազմին, որ անսակարկ զոհողութիւն մըն էր յանուն ազգի եւ հայրենիքի գոյատեւման։

Յարգելի բանախօսը անդրադառնալով Աւարայրի նշանակութեան, ի մասնաւորի յիշեց.

«Աւարայրը հանդիսացաւ այն կրթօճախը, ուր առկէ աւելի քան 1500 տարի առաջ ուսուցանել սկսան Վարդան Մամիկոնեան եւ 1036 նահատակները, եւ ուր ուսանելու եկան աւելի քան 1500 տարիներէ ի վեր հայ սերունդները։ Այսօր, մենք ենք իրենց աշակերտները եւ եթէ հաւաքուեր ենք հոս, ապա որովհետեւ կը յարգենք զիրենք ու թիկունք կը կանգնինք իրենց իրագործումներուն եւ ուղեգիծին, եւ կ'ուզենք աւիշուիլ իրենց դասաւանդութիւններով»։

Բանախօսութենէն ետք գործադրուեցաւ գեղարուեստական ճոխ յայտագիր։ Նախ՝ հաստատութեան քառաձայն երգչախումբը վաստակաւոր խմբավար՝ Պր. Ս. Արգարեանի ղեկավարութեամբ ելոյթ ունեցաւ կատարելով «Գողթնի Քնարը», «Կարմիր Վարդան» եւ «Շաւարշանի Հերոսք» խմբերգները։ Հայրենի արուեստագիտուհի Տիկին Ժենիա Մնացականեան ներկայացուց «Տըլէ Եաման» եւ «Կիլիկիա» հայրենասիրական երգերը։ Դաշնամուրով իրեն կ'ընկերակցէր Տիկին Ա. Տագէսեան։

Այնուհետեւ սան՝ Լեւոն Հայրըճեան եւ սանուհի՝ Ժենիա Թահմազեան ոգեշունչ արտասանութիւններ կատարեցին -- «Վարդանական» (Ժագ Յակոբեան), «Զրահապատ Վարդան Զօրավար» (Սիլվա Կապուտիկեան)։ Հաստատութեան «Էրէբունի» պարախումբը՝ ղեկավարութեամբ՝ հայրենի պարուսոյց Գ. Մնացականեանի՝ հանդիսականներուն ներկայացուց երկու հայկական պար՝ «Եաման Եար» եւ «Բերդ Պար», որոնք որոտընդոստ ծափահարութիւններ խլեցին։

Վարդանանց շքեղ տօնակատարութիւնը եզրափակուեցաւ «Մշեցու Մօր» առնական, խրոխտ երգով՝ կատարողութեամբ Ժենիա Մնացականեանի, որուն միացան պարախումբը եւ փողերախումբը։

Ներկաները գոհունակ ու հպարտ մեկնեցան Մելգոնեանէն՝ դպրոցին կողմէ նուիրուած Քաջն Վարդանի կրծքանշանները իրենց կուրծքերուն ունենալով։

ՓԱՌԷՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

ՌԱՅԱ ՔՈՀԷՆ

Բ.--

ԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՄԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Գիրքին երեք մասերէն առաջինը որ «Մօտեցում» խորագիրը կը կրէ, գրեթէ ամբողջովին յատկացուած է վէպին հերոսին։ Ան պարզ պատճառով մը որ կրնայ անիմաստ թուիլ, սպայ ըլլալով հանդերձ զօրակոչի ենթարկուած չէ։ Կը կռահէ որ Հայերու զօրակոչի չենթարկուիլը կասկածելի կողմ մը ունի։ Իբրեւ թէ ձեւական խտրականութիւնը, ինչպէս՝ երկրին մէջ շրջագայելու եւ արտասահման մեկնելու արտօնութիւններուն ջնջումը որ կը կիրարկուի նաեւ տարեցներու որոնք պետութեան ապահովութեան ոչ մէկ վտանգ կրնան ներկայացնել, հայ փոքրամասնութեան ազատութեան աննախընթաց ոտնձգութիւն մը կը թուի անոր։ Հերոսը կը տատանի իր ճակատագիրը փրկելու համար խոյս տալուն եւ գալն իր ժողովուրդին բախտին կապելու երկընտրանքին միջեւ, երբ դիպուածով «Հայոց դաւաճան ազգին» մասին խօսակցութիւն մը կը լսէ եւ կը տեղեկանայ թէ գաղտնի հրաման մը արձակուած է բոլոր Հայերը բեռնակիրներու եւ աւելածուներու վերածելու մասին։ Այդ պահուն պայքարելու որոշում կուտայ (էջ՝ 47)։ Նախ օրինաւոր ճամբաներէ, աւելի ետք բոլոր միջոցներուն դիմելով կը փորձէ ստուգել թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ պատահելիքը։ Դէպքերը «ոչ աւելի, ոչ պակաս անոնց տրուած մեկնաբանութիւնը կը ցոլացնեն... -- կառավարութեան նպատակնե՞րը կ'ուզես գիտնալ։ Գիտեմ միայն թէ Պոլսոյ անապատուածները իրենց նպատակին հասնելու համար ազգերու միջեւ ատելութիւնը վառ պահելու պէտք ունին» (էջ՝ 53 -- 54)։

Գիրքին առաջին չորս գլուխները կը ջանան հասկցնել թէ Թուրքիոյ կողմէ կազմակերպուած ցեղասպանութեան ճանաչումը քաղաքական հարց մըն է եւ թէ պատահարներու հետաքննութիւնը, տեղեկութիւններու հաւաքումը ու անոնց ստուգումը Թրքական ծրագրին դէմ մղուած պայքարին ամբողջարար մասերն են։ Չորրորդ գլուխը -- «Առաջին պատասխանը» -- կը սահմանէ հարցը. խնդիրը գրեթէ օրինաւոր պարզ խորականութեան մը չի վերաբերիր. ոչ ալ արտակարգ վիճակի՝ շահագործումին պատճառած ընթացիկ վախերու. Բագրատեան կը տեղեկանայ լուսաւորչական վարդապետէն որ իրեն լուր կուտայ «արագ ու գաղտնի ճամբով», թէ հայ ղեկավարներ ձերբակալուած են (էջ՝ 97) եւ թէ անոնց մէջ կը գտնուին եպիսկոպոսն ու Ներքին նախարարին շրջապատին մաս կազմող կարգ մը առաջնորդներ։ Կը տեղեկանայ թէ փակուած են բոլոր հայկական թերթերն ու ձեռնարկութիւնները. Այնուհետեւ պարզ է որ կառավարութիւնը ժողովուրդին կը պատրաստէ լախտի հարուած մը որ աւելի ծանր է, քան՝ այն բոլոր հարուածները զորս Ապտիւլ Համիտ յաջողեցաւ իջեցնել անոր գլխուն։

Այսուհանդերձ, տրամաբանութիւնը կը մերժէ ընդունիլ, հոգին չի կրնար ըմբռնել պատերազմական նախարար Էնվէր Փաշայի եւ Ներքին նախարար Թալաաթ Փաշայի վարած քաղաքականութեան իսկական նպատակները եւ թէ ինչ որ պահուած է տեղահանութեան միջոցառումներուն ետին։ Բագրատեան կը ծառանայ աւանդապաշտ հայ ղեկավարներու այդ դասակարգին դէմ որ բացէ ի բաց կը քննադատէ տեղահանութեան հրահանգին ընդդիմանալու իր առաջարկները, այնպիսի պատրուակներով, օրինակ, թէ «յառաջդիմութեան դարուն աշխարհի մէջ ոչ ոք այլեւս նման բանի պիտի հանդուրժէ։ Առկէ զատ, Թուրք կառավարութիւնը դաշնակիցներու հակակշռին ենթակայ է արդէն» (էջ՝ 71), կամ տակաւին կ'ըսուէր թէ քանի որ ընելիք ոչինչ կար, աւելի լաւ էր ժողովուրդէն պահել այդ տեղեկութիւնները, անոր վախը խնայելու համար. «ապագան ծանօթ չէ ինծի, բայց գիտեմ թէ անձկութիւնն ու խուճապը ինչ վտանգ կը ներկայացնեն համայնքին» կ'ըսէ Տէր Հայկազունը եւ Բագրատեան կը պատասխանէ. «սակայն սխալ մը գործել ու վտանգը աւելցնել կը նշանակէ իր ճակատագրին վերաբերող իրականութիւնը չյայտնել ժողովուրդին» (էջ՝ 98)։ Վերջաւորութեան, համայնքէն շուրջ 400 հոգի պիտի որոշեն ընդդիմանալ տեղահանութեան, իսկ մնացածները պիտի միանան Բագրատեանի, Մուսա լերան պաշտպանութեան համար։

(Շար. 3)

(Շար.՝ Ա. էջէն)

նութեան. ան կոչ ուղղեց որ Սփիւռքն ալ տայ նոյն պատկերը ու առանց այլեւայլի իր ջանքերը միացնէ որպէսզի Հայրութի ապաստաղրուած գիւղերուն, Ղափանչիի վրայ աւելնան նաեւ այսօր գրաւած հայկական մնացեալ շրջանները։

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(16 / 3)

KARABAKH : AIDER LA TURQUIE, AIDER L'ARMENIE

«Plus que jamais les peuples de l'Europe ont besoin de s'appuyer sur les atouts de la Turquie laïque et démocratique pour stabiliser les nouvelles républiques turques du sud de l'ancienne Union soviétique; moins que jamais ils ne peuvent admettre une nouvelle tragédie arménienne. De ce dilemme peut aussi naître un bon compromis».

Լրատուութեան բաժինէն զատ, Լիպերասիոն չահեկան յօդուած մը հրատարակած է Ալեքսանդր Ատլէրի ստորագրութեամբ։ Սոարկայական եւ գիպուկ վերլուծում մը կը կատարուի լուատեղեակ լրագրողին կողմէ, որ կը յիշէ 1915-ը, չեշտելով թէ «հայկ. կողմը կռիւը կը մղուի յուսահատ հերոսութեամբ մը, քանի Հայերը կը զգան թէ մխրճուած են պայքարի մը մէջ, որ իրենց վերապրումն է որպէս ազգ եւ թրքական կողմը, այսօր՝ Ազրպէջանի Թուրքեր, կռիւը կը մղուի երթալով աւելի անզսպելի կատաղութեամբ մը, քանի չեն կրնար ընդունիլ որ այս ժողովուրդը, զոր կը կարծէին այնքան լաւ ճանչնալ եւ որու ենթարկումը կասկած չունէր իրենց աչքին կրկին խնդրոյ առարկայ կ'ընէ պաշտպանուած փոքրամասնութեան իր կանոնագիրը, այնքան լաւ ծպտուած 80 տարիներու երկայնքին խորի. իշխանութեան կողմէ»։

Ու այս նախաբանէն ետք, Ալեքսանդր Ատլէր երկար կը ծանրանայ պարզուած կացութեան եւ Արեւմուտքի համար ստեղծուած երկընտրանքին վրայ, երբ կ'ըսէ օրինակ. - «Ինչ ալ ըլլան այն նրբութիւնները զորս կարելի է բերել հայկ. ազգայնականութեան երբեմն չափազանցուած արտայայտութեան, ի'նչ ալ ըլլան այն դատապարտումները որոնք կան ահաբեկչական գործողութիւններու նկատմամբ, օրինակ ԱՍԱԼԻ-ի քիչ մը շատ կապուած սուրիական գաղտնի սպասարկութեանց, ապա նոյնինքն ՔԱ-Կէ-Պէ-ին, մարդկայնօրէն եւ քաղաքականօրէն ընդունելի չէ, որ Ֆրանսացի, Ամերիկացի եւ Ռուս անգամ մը եւս հանդիսատես ըլլան Հայերու ջարդին, կոտորածին»։

Եւ ուրեմն, ի՞նչ ընել։ Բարոյական զօրակցութիւն Հայաստանի, քաղաքական զօրակցութիւն Թուրքիոյ։ Արեւմտեան Պետութիւններու քաղաքականութիւնը այս երկու պահանջքներու մէջտեղ, կրնայ արագօրէն աղէտալի վարանումի մը ենթակայ ըլլալ, ինչպէս եղաւ Գորպաչովի, Վոլսկիի եւ նմաններու պարագային։ Ու լուծումը կը գտնէ հետեւեալ ձեւով։ Հայաստան Ազրպէջանի կու տայ Որոտան գետակին հարաւային գօտին ճամբայ տալու համար Նախիջեւանի հետ, որու փոխարէն Ազրպէջան Հայաստանի կու տայ Լ. Ղարաբաղի կեդրոնական մասը եւ այն բաժինը որ կ'երկարի Հայաստանի եւ Ղարաբաղի միջեւ եւ որ անդենային տրուեցաւ փոխհրդային Քիւրտերուն։ Ատլէրի համար, Լ. Ղարաբաղը շատ ծանրաբեռնուած պատմութեամբ եւ զոհաբերութեամբ խորհրդանշական վայր մըն է Հայերուն համար եւ չեն կրնար հրաժարիլ անկէ թեթեւ սրտով...

«INTERNATIONAL HERALD TRIBUNE»

Ինթէրնէշընըլ Հերըլտ Թրիպիւն (Մարտ 13) Թղթակից Ալէն Քաուըլ Անգարայէն կը գրէ Տէմիրէլի նոր յայտարարութիւններուն մասին, ուր ակնյայտ է Թուրքիոյ բարդ դիրքը՝ հայկական եւ քրտական հարցերու նկատմամբ։ Թուրքիա գրաղած է Քիւրտերու կերիլլայական եւ ահաբեկչական կազմակերպութեան ՓՔՔ-ի դէմ իր պայքարով, պատրաստ չէ շատ բան տալու Քիւրտերուն, մշակութային-լեզուական որոշ զիջումներէ անդին։ Ուրեմն՝ պայքարը հաւանաբար շարունակուի, եւ այդ միջոցին Թուրքիա չուզեր իրր-թէ հայասէր Արեւմուտքին հետ ուրիշ խնդիր ունենալ, Հայաստանի կապակցութեամբ։ Տէմիրէլ մտահոգ է որ հայ - ազերի ճակատումը քրիստոնեայ - իսլամի ճակատում կրնայ նկատուիլ Արեւմուտքի կողմէ։ Կ'ուզէ ատկէ խուսափիլ եւ քաղաքական լուծում մը գտնել Ղարաբաղի հարցին։ Կը հաստատէ որ Խոջալուի ջարդը կատղեցուցած է Թուրք ժողովուրդին մէկ կարեւոր մասը, սակայն «փողոցը պիտի չվարէ մեր քաղաքականութիւնը», կ'ըսէ ան։ պիտի օգնենք Ազերիներուն, սակայն զինուորական լուծում չի կրնար առաջարկուիլ Թուրքիոյ, եւ Տէմիրէլ կը հաստատէ որ արդէն ներքին ճնշումներ եղած են, Թուրք բանակը գործածելու, եւ ինք դիմադրած է անոնց ու մերժած։ «Մենք հրաղաղար մը կ'ուզենք», կ'ըսէ Տէմիրէլ։ «Այդ միայն մեր մտահոգութիւնը չէ, շատ մը երկիրներու մտահոգութիւնն է։ Պէտք է բոլորս հաւասարակշիռ մօտեցում ունենանք, խուսափելով քրիստոնեայ - իսլամ պատերազմէ մը։ Մենք Արեւմուտքին ըսած ենք թէ պէտք չէ Հայաստանին նեցուկ կենալ»։ Քաուըլ անշուշտ կը յիշէ որ Թուրքիա, թէեւ, Ազրբէջանի կը հակի, սակայն ոչ բացայայտօրէն (°)։

Նշմարելի է թէ որոշ զուգահեռներ կան՝ Տէմիրէլի եւ Լիպարիտեանի խօսքերուն միջեւ (տե՛ս «Յառաջ» Մարտ 14/15)։ Երկուքն ալ հրադադարի մասին կը խօսին եւ «քաղաքական» կոչուող լուծում մը կ'ուզեն, սակայն Տէմիրէլ կրօնական հարց կը ներմուծէ նաեւ, ինչ որ կը բացակայի Լիպարիտեանի զեկուցումէն։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթավերջի Թուրք մամուլը կը շարունակէ ամենալայն տեղը յատկացնել Ղարաբաղի հարցին, նոյնիսկ երկրաշարժի օրէն ետք։ «Հիւրրիյէթ» եւ «Միլլիյէթ»ի Մարտ 15 եւ 16-ի թիւերուն մէջ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյցներ տեղ գրաւած են. ան կը շեշտէ հարցը խաղաղ միջոցներով ու բանակցութիւններով լուծելու իր տրամադրութիւնը, յոյս յայտնելով որ Թուրքիա կը շարունակէ պահել իր չէզոք կեցուածքը։ Հանրապետութեան նախագահը խօսած է նաեւ Թուրքիայէն Ազրբէջան փոխադրուած զինամթերքին մասին։ Թերթերը տեղ կու տան անոր այն արտայայտութեան թէ «Ղարաբաղի մէջ Հայերը հազարամեայ ներկայութիւն մը ունին ու Ղարաբաղը հայկական հող է»։

Անգարայի մէջ Մարտ 14ին գումարուած է Ազգ. Ապահովութեան Խորհուրդի նիստը ու օրակարգի նիւթ ունեցած՝ Ղարաբաղի հարցը։ Սպայակոյտին տեղեկութիւն տրուած է հայկական զինեալ ուժին մասին ու Խորհուրդը հարկաւոր չէ նկատած զօրք կուտակել Թրքեւհայ սահմանագլխուն վրայ։ Միայն որոշուած է Կարմիր Մահիկի միջոցով բժշկական, սնունդի եւ նիւթական օժանդակութիւն կատարել։

⁂

Անգարա Մոսկուայի իր դեսպանին հրահանգած է Երեւան երթալ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Սարաճեան ընտանիք 100 Ֆրանք ի յիշատակ իրենց ննջեցեալներուն։

⁂

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տիկին Մաքրուհի Խօրտէքեան 200 Ֆր.։

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes

présente

AU PROFIT DE L'ARMENIE

RECITAL DE PIANO

Marie USTAD VARJABEDIAN

CHOPIN — LISZT

Salle Jean Renoir
35, rue du Gal Leclerc
Villa des Aubépines
92270 BOIS-COLOMBES

le Dimanche 22 Mars à 20 h 30

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

PROGRAMME DES ACTIVITES PONCTUELLES
Calendrier Mars 1992

Vendredi 20
20 h 45
CHŒURS SIPAN - KOMITAS
Présentation du Compact Disc «Komitas — Chants de la Liturgie Arménienne»
par Garbis APRIKIAN
Exposé — auditions — projection diapositives

Samedi 21
21 h
GROUPE PHENIX 1915 de la M.C.A.
«Pour mémoire»

Samedi 21
21 h 30
SOIREE DANSANTE DEGUISEE
à partir de 18 ans

Dimanche 22
17 h
Biennale Nationale de Danse du Val de Marne
au Théâtre Municipal Jean Vilar
ave. Youri Gagarine - 94400 Vitry s/S

Vendredi 27
20 h 45
RECITAL DE VOIX
En première partie :
Armavénie VAZ-NICHANIAN
et
YERSO

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ իրիկունները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի.

Չորեքշաբթի, Մարտ 18
Քարոզիչ՝ ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Մարտ 25
Քարոզիչ՝ ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎՐԳԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 1
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 8
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Շրջանի Հայ Հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

Մարտ 18, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։
Մարտ 25, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին, Միջինք։
Ապրիլ 1, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։
Ապրիլ 8, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ.

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը	8.45-ին։
Արեւագալ ժամը	9.45-ին։
Պատարագ ժամը	10.30-ին։
Քարոզ և Հոգեհանգիստ ժամը	11.45-ին։

ՍՈՒՐԲ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ -- ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԵՒ ՏՕՀՄԱՅԻՆ ԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Ե. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբին կազմակերպած դասախօսութիւններու շարքին հինգերորդ եւ վերջինը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Մարտ 18ին, Եկեղեցւոյ «Նուրիհան Ֆրէնկեան» սրահին մէջ, 15, Րիւ Ժան Կուժոն, Փարիզ 8-րդ, երեկոյեան ժամը ճիշդ 8-ին։

Դասախօս՝ ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

Նիւթ՝

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ

Կէս ժամուան դասախօսութեան կը հետեւի կէս ժամուան հարցազրոյց։ Կը տրուին նաեւ բացատրութիւններ ֆիլմերով։ Ապա տեղի կ'ունենայ հիւրասիրութիւն.

Մուտքը ազատ է։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Իսսի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը եւ Իսսի Հայ Մշակոյթի Տան յանձնախումբը իրենց ցաւակցութիւնները կը յայտնեն Տէմիրճեան եւ Ժոզէֆ Գըլըճեան ընտանիքներու Յակոբ Տէմիրճեանի մահուան առթիւ։

CITE INTERNATIONALE DES ARTS
18, rue de l'Hôtel de Ville, 75004 Paris
Salon du 2ème étage

Edouard **KHARAZIAN**
Peintures

Vernissage le Jeudi 19 Mars de 18 à 20 heures
Exposition jusqu'au 30 Mars

Ouvert tous les jours de 13 à 19 heures
M° Pont-Marie

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԺԻՒՏՕ

ՀԱՅ ՄԱՐԶՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Դուբնայի (Մոսկուայի մարզ) մէջ տեղի ունեցած ժիւտոյի աղջիկներու միջազգային մրցաշարքին հայ երիտասարդուհիները ցուցաբերած են բացառիկ յաջողութիւն։ Այսպէս Ք. Նաջարեան (38 քկ.), աշխարհի ախոյեան Գ. Գէորգեան, (50 քկ.), Լ. Մինասեան (60 քկ.) եւ Ք. Գրիգորեան (42 քկ.) յաղթելով իրենց մրցակիցներուն գրաւած են առաջին տեղերը։ Անոնցմէ վերջինը աւարտականին պայքարած է Ի. Բաղդասարեանի դէմ, որ բաւարարուած է երկրորդ տեղով։ Երկրորդ հանդիսացած են նաեւ Լ. Սահակեան (46 քկ.), Լ. Պօղոսեան (55 քկ.)։ Իսկ եօթը ուրիշ Հայուհիներ ալ գրաւած են երրորդ դիրքեր։

Հանդէս եկող 10 խումբերու մէջ Հայաստանի մարզուհիները ընդհանուր ձեւով գրաւած են առաջին տեղը (64 կէտ), տանտէրերը՝ 36 կէտ։ Անոնք ձեռք բերած են դժուար մատչելի մրցանիշ մը՝ մէկ մրցաշարքին 14 մրցանակ շահելով։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 18

MERCREDI
18 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.757 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.757

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՎԻՃԱԿ ԱՐԹԻԿԻ ՄԷՋ

ԹՈՒՐՔ ԴԵՍՊԱՆԻՆ
ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԸ ԵՐԵՒԱՆ

Շաբաթ, Մարտ 14-ին, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան արտակարգ վիճակ հռչակեց Արթիկի շրջանը 15 օրուան համար եւ ինչպէս օրէնքը կը նախատեսէ 48 ժամուան ընթացքին, այսինքն Մարտ 16-ին, Խորհրդարանը վաւերացուց նախագահական որոշումը, որ կը միտի կարգուկանոն հաստատել լարուած շրջանին մէջ: Լուսարդել ալ հաստատուած է կէս գիշերէն առաւօտեան 6:

Քանի մը օրէ կռիւները համեմատաբար հանդարտած են: Ախլքալաքի եւ Ազգամի (Ազրբէջան) շրջանի սահմանը գերիներու փոխանակութիւն տեղի ունեցած է: Հայ մարտիկներու որոշ յառաջխաղացում կայ Լաչինէն Շուշի տանող ճամբաներուն վրայ: Շուշի արդէն պարպուած է իր կին եւ մանուկ բնակիչներէն: Կը մնան միայն մարտիկներ:

Մոսկուայի Թուրք դեսպանը՝ Վօլգան Վուրալ, Երկուշաբթի օր երթուդարձ մը կատարած է Երեւան: Մէկ ժամ 40 վայրկեան տեսակցութիւն մը ունեցած է Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ եւ որու ընթացքին խօսած են Արցախի, ինչպէս նաեւ հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին:

Ուրբաթ, Մարտ 20-ին, Կիեւի մէջ կը բացուի ՀԱՊ-ի պետական ղեկավարներու վեհաժողովը: Հաւանական կը նկատուէր որ նախորդ օրը հանդիպում ունենան Հայաստանի եւ Ազրբէջանի նախագահները (վերջինը՝ առժամեայ):

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԴԱՏԸ

Ինչպէս գրած էինք (Մարտ 13) Էլէնա Պոնէր Փարիզ կը ժամանէր Երկուշաբթի օր: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ.-ի նոյն առաւօտը, բազմաթիւ լրագրողներու առջեւ մամուլի ասուլիս մը կուտար, կողքին ունենալով Անրէ Վէրնէօյլ, Անրէ Փափազեան, Վարուժան Գրիգորեան եւ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Արցախի յանձնախումբի Նախագահ՝ Սէյրան Պաղտասարեան: Յաջորդով կուտանք մանրամասն թղթակցութիւնը: Նոյն իրիկունը, նաեւ Հ. Յ. Դ.-ի նախաձեռնութեամբ միթինգ մը տեղի կ'ունենար խուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան (մանրամասնութիւնները՝ առանձին):

Մարտ 16-ի իրիկունը հեռատեսիլը, գլխաւորաբար 5-րդ կայանը կ'անդրադառնար Էլէնա Պոնէրի այցելութեան, կարճ հարցազրոյց մըն ալ ունենալով իրեն հետ, որու ընթացքին Սախարովի այրին կ'ամբաստանէր Արեւմուտքը իր դաւաճանութեան համար: «Լիպերասիոն» կ'արձագանգէր Մարտ 17-ին, Էլէնա Պոնէրի երոյթին (մամուլի ասուլիս) զայն ներկայացնելով որպէս ջերմ պաշտպանը Ղարաբաղի Հայերուն:

Երկուշաբթի օր նաեւ Տիկին Էլէնա Պոնէր տեսակցութիւն ունեցաւ Տիկին Տանիէլ Միթերանի, ինչպէս նաեւ՝ Էտիթ Քրէսոնի եւ Պերնար Քուշնէրի հետ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՐՏ 22-ի ընտրութիւնները կրկնակի են Ֆրանսայի մէջ, քանի որ միաժամանակ կը կատարուին շրջանային ընտրութիւնները եւ շրջանային խորհրդատուներու, այսինքն՝ Քանթոնալ: Առաջինները արդէն շուքի մէջ կը ձգեն երկրորդները, որոնք չեն վերաբերիր Փարիզ քաղաքին: Շրջանային ընտրութիւնները կը կատարուին մեծամասնութեան դրութեամբ եւ մէկ շրջանով, Քանթոնալը՝ երկու շրջանով է, այլ խօսքով նաեւ Մարտ 29-ին: Այս ընտրապայքարը շատ աւելի քաղաքական բնոյթ ստացաւ եւ թեկնածուները, ինչպէս ըսինք, աւելի իրարմով կը զբաղին, քան՝ շրջանի բուն հարցերով, որոնք կը վերաբերին բնակիչներու կեանքին բարելաւման: Հարցախոյզները կը նախատեսեն ընկերվարականներու զգալի պարտութիւնը, բայց, Էտիթ Քրէսոնի համար՝ «նահանջ պիտի ըլլայ, սակայն կարելի պիտի չըլլայ ձախողութեան մասին խօսիլ»: Ինչ որ հաստատ կը թուի ձեռնպահութիւնն է, քանի ընտրողները շատ «սիրտ չունին» քուէատուփ դիմելու: Գալով անոնց որոնք կրնան օգտուիլ ընդհանուր «սինիսթրոզ»էն ինչպէս մկրտըւած է Ֆրանսացիներուն անտրամադրութիւնը, անկասկած կանաչներն են (երկու հոսանք) որոնց շատեր կ'ուզեն քուէ տալ, եթէ նոյնիսկ ծանօթ չեն անոնց ծրագիրներուն: Տեսակ մը ժխտական քուէ է բոլոր միւսներուն դէմ:

ԵԼՑԻՆ որոշեց ազգային բանակ ստեղծել Ռուսաստանի համար, ինչ որ ձեւով մը կը նշանակէ ազգայնացնել Կարմիր բանակը կամ մնացորդայը եւ առայժմ ինքզինքն ալ Պաշտպանութեան Նախարար հռչակեց:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ընդդիմադիր ԱՆԱՓ կուսակցութեան նախագահին՝ նախկին վարչապետ Մէսուտ Եըլմազի լրատուութեան վրայ Մէրսինի նաւահանգիստէն Հայաստան օժանդակութիւն փոխադրող բեռնատարները քննուած են. Թուրք մամուլը կը տեղեկացնէ թէ զէնք ու զինամթերքի հետքն իսկ չէ գտնուած, այլ միայն սնընդեղէն: Այս հերքումին զուգահեռ մամուլը տեղ տուած է Եըլմազի նոր պնդումներուն թէ Հայաստան զէնքի օժանդակութիւն կը ստանայ Իրանէն...:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ ձերբակալուած են երկու անձեր, որպէս կազմակերպիչները սինակոկին դէմ ոճրափորձին, անցեալ Մարտ 1-ին: Ընդունուած են թէ Հեզպոլլահին կը պատկանին:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՄԱՐՏ 9 / 12)

ՇԱՊՈՇՆԻԿՈՎԻ
ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

ՀԱՊ-ի միացեալ զինեալ ուժերու հրամանատար զօրավար Ե. Շապոշնիկով ամերիկեան Սի-Էն-Էն հեռատեսիլի կայանին տուած հարցազրոյցով մեկնաբանած է կովկասեան իրավիճակը եւ 366-րդ զօրաբաժինը քաշելու որոշումը: Շեշտելէ ետք թէ Ղարաբաղի հարցը պէտք է կարգադրել քաղաքական խաղաղ միջոցներով, ան առաջարկած է զինեալ ու-

(Շար.ը Դ. Էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Շաբաթավերջի Թուրք մամուլը լայն տեղ կուտայ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահին հետ Թուրք թղթակիցներու կատարած հարցազրոյցներուն:

«Միլլիյէթ»ի թղթակիցը Ճէնք Պաշլամըշ Մարտ 15 եւ 16-ի թիւերուն մէջ տեղ կուտայ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի արտայայտութիւններուն: Ան ըսած է թէ պատրաստ է Թուրքիա այցելելու եւ հանդիպում ունենալու Սիւլէյման Տէմիրէլի եւ Թուրկութ Էօզալի հետ, կրնայ նաեւ զիրենք հիւրընկալել Երեւանի մէջ: Ան ըսած է նաեւ թէ կը ծրագրէ Յունիսին, Սեւ ծովու համագործակցութեան համաձայնութիւնը ստորագրելու համար Թուրքիան այցելել:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան այն նկատումը յայտնած է թէ Նախագահ Մութալիբովի հետ աւելի հաւանական էր լուծում մը գտնել Ղարաբաղի հարցին. ինք ժողովրդավար դէմք մըն էր որ ենթարկուեցաւ ազգայնականներու ճնշումին:

Թերթին նոյն թիւին Ա. էջը տեղ տրըւած է Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին նկարին ու Թուրք ժողովուրդին ուղղուած ձեռագիր մաղթանքին պատճէնին: Ան երջանկութիւն ու բարգաւաճում կը մաղթէ ու յոյս կը յայտնէ որ «մեր ժողովուրդների ու պետութիւնների միջեւ կը հաստատուեն բարիդրացիական համակողմանի յարաբերութիւններ»:

Յաջորդ օրուան թիւին մէջ նոյն թղթակիցը կը խորագրէ — «Պետրոսեան չի փափաքիր գրգռել Թուրքիան»: Կը նկարագրէ թէ Նախագահը զինքը դիմաւորած է Խորհրդարանի շէնքին մէջ թրքերէն «Բարի եկար» ըսելով: Կ'ըսէ թէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան պատմագէտ է եւ 12 լեզու գիտէ, եւայլն: Ան խօսելով Հայերը քիչ մը վախցնելու Թուրկութ Էօզալի առաջարկին մասին ըսած է. «Կ'ըսուի թէ նման յայտարարութիւն ըրած է, սակայն իմ կարծիքով ան նման բան չըսելու չափ սպաղարիւն ու փորձառու դիւանագէտ մըն է: Չեմ ուզեր հաւատալ»: Իսկ Սիւլէյման Տէմիրէլի մասին Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ըսած է թէ աւելի հաւասարակշիռ ու աւելի դրական մօտեցումի մը տէր է:

Մարտ 15-ի «Հիւրրիյէթ»ին մէջ հրատարակուած հարցազրոյցով Ներտուն Հաճըօղլու եւս կը չօշափէ գրեթէ նոյն հարցերը: Լեւոն Տէր Պետրոսեան համաձայն կը գտնուի որ խաղաղութեան բանակցութիւններուն Թուրքիա եւս մասնակցի, եթէ Իրան ներկայ պիտի ըլլայ: Գալով հայեւթուրք յարաբերութիւններու մարզին, Հայաստանի Նախագահը կողմնակից է առանց նախապայմանի յարաբերութիւններու, յատկապէս տնտեսական բնոյթի: «Հիմա եթէ յարաբերութիւն հաստատենք, յառաջիկային լայն ժամանակ կ'ունենանք մեր խտին մնացած հարցերը տեսակցութեան նիւթ դարձնելու» կը բացատրէ ան:

Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ակնարկելով Թուրքիոյ պաշտօնական դէմքերու կողմէ վերջերս կատարուած հակահայ յայտարարութիւններուն, կը նշէ թէ առնուք ստուերած են հայեւթուրք յարաբերութիւնները, սակայն ինք կը հաւատայ թէ առնուք կատարուած են Թուրք հանրային կարծիքին ճնշումներով: Կ'ըսէ թէ կան թրքական շրջանակներ որոնք կը շահարկեն Ղարաբաղի խաղաղարարը, սակայն առնկա եթէ շարունակուի, կրնայ վնասել Թուրքիոյ ներքին քաղաքականութեան. սակայն յոյս ունի որ տրամաբանութիւնը պիտի յաղթանակէ եւ թէ Թուրքիոյ ազգային ընդհանուր շահերը գերադաս են Ղարաբաղի հարցէն:

Պատասխանելով Հայաստանի Արտաքին Նախարարին Թուրքիոյ ուղղած ամբաստանութիւններուն մասին հարցումի մը, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան կ'ըսէ. — «Մեր նախարարը Պ. Տէմիրէլի արտայայտութիւններէն ետք այդ մասին խօսեցաւ: Թուրք վարչապետին խօսքերը դժբախտաբար ցոյց տուին թէ Թուրքիա անկողմնակալ չէր: Թուրքիոյ մէջ գրեթէ մրցում մը բացուած է Ազրբէջանի զօրավիգ կանգնելու: Այս զարգացումը, կը կրկնեմ, թէ Հայաստանի յաղթանակը չեմ նկատեր ընդհականակն, կը յուզէ զիս: Այսպէսով, կը դժուարանայ մեր յարաբերութիւններուն բնականոնացումը: Մենք չենք ուզեր թուրքեւհայ յարաբերութիւններուն մէջ առնել Ղարաբաղի հարցը»:

***

«Հիւրրիյէթ» (Մարտ 16) նկարագրութիւնով մը կը հերքէ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խաղաղութեան կողմնակիցի արտայայտութիւնները. Թերթին թղթակիցը կը պատմէ թէ Երեւանի Էրեբունի օդակայանին մէջ ականատես եղած են զէնքի ու զինամթերքի Ղարաբաղ փոխադրութեան. օդակայանի պատասխանատուն առանց տեղեակ ըլլալու թէ Թուրք լրագրողներ են իր խօսակիցները, կը բացատրէ թէ շաբաթը երկու-երեք անգամ կը կրկնուի փոխադրութեան գործողութիւնը...:

***

Ընդդիմադիր կուսակցապետ Պիւլէնթ Էճէվիթ մամուլի ասուլիսով մը արտայայտուած է Ղարաբաղի հարցին մասին. ան պնդած է որ Ղարաբաղը ինչպէս ետք հռչակուած հրադադար մը իմաստ պիտի չունենայ, թէ Թուրք կառավարութիւնը ժամանակի կորուստ ունեցած է դիմելով Միացեալ-Նահանգներու, Եւրոպական Հասարակապետութեան, ՕԹԱՆ-ի եւ նոյնիսկ Ֆրանսայի: Այս բոլորին փոխարէն ան աւելի յարմար կը նկատէ որպէս հրաժարեցնող ազդակ մը, անմիջապէս զօրք կուտակել Հայաստանի ու Նախիջեւանի սահմանին վրայ: Ան կ'ըսէ — «Կարմիր բանակէն ծախու հանուած հրասայլերն ու զէնքերը գնելու համար պէտք է նիւթական օժանդակութիւն տրուի Ազրբէջանի. մինչեւ որ Ղարաբաղի գրաւումին վերջ տրուի, պէտք է կասեցնել ամէն տեսակի փոխադրութիւն դէպի Հայաստան»: Ան կը պնդէ որ Թուրքիա պէտք է կողմերը համոզէ հետեւեալ կարգադրութեան. Ազրբէջանի եւ Նախիջեւանի, միւս կողմէ Հայաստանի եւ խիտ բնակչութեամբ ղարաբաղեան շրջաններու միջեւ անցքեր բանալու համար անհրաժեշտ հողային սրբագրութիւնները կատարել:

«Միլլիյէթ»ի Մարտ 15-ի թիւին մէջ Օրհան Թոքաթլը «Անգարայի քուլիսներէն» խորագրուած սիւնակի մը մէջ կը գրէ. — «Կարսի դաշնագիրը օրակարգի նիւթ է»: Անգարայի մէջ փափաք կը յայտնուի որ Կարսի դաշնագիրը (1921, Հոկտեմբեր 13) օրակարգի նիւթ դառնայ ու Նախիջեւանի նման Ղարաբաղի իրավիճակն ալ յստականայ: Կը պնդուի որ Վրաստան ու Ազրբէջան եւս յայտարարեն թէ կը ճանչնան նոյն դաշնագիրը: Անգարայի շրջանակները կը հաւատան որ եթէ անկախացող այս երկիրները չվաւերացընեն յիշեալ դաշնագիրը, հարցը պիտի երկարի մինչեւ Սեւրի դաշնագիրը: Անգարայի շրջանակները կը պնդեն որ Թուրքիա Կովկասի սահմանին վրայ միայն այս միջոցները ձեռք առնելէ ետք կրնայ հանդարտանալ:

ՃԱՄԲՈՐԴԱԿԱՆ ԽՈՀԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բ. (*)

Քիչ անգամ է որ երկիր մը ու ժողովուրդ մը մեր առաջին տպաւորութիւնը անվերապահօրէն դրական ու խանդավառ ըլլայ: Եթէ քիչ մը մշակուած անձ մըն ենք, վառ երեւակայութեամբ օժտուած ու անխծուած նոյն ատեն, մեր միտքը, մեզմէ շատ առաջ հոն գրկած կ՚ըլլանք եւ կարգադիր յանձնախումբի մը նման՝ անոր պարտականութիւն տուած կ՚ըլլանք մեր այցը սարքել, այլակերպել, ու կաշառել իրականութիւնը, արդուկել մեր ապագան՝ ու զայն վերածել մեզի շատ ծանօթ ներկայ նման բանի մը: «Նորութիւն» կոչուած բանը կա՞յ արդեօք աշխարհի վրայ, թէ ինչ որ ըլլանք կամ ըսենք կամ մտածենք՝ իրականութեան մէջ մեր հին ու ծանօթ անձն է որ, քիչ մը փոխելով մտածումի կամ զգայնութեան զգեստը՝ մեր աչքին կը ներկայանայ ու կը փորձէ մեզ խաբել իբրեւ թէ «նոր» ըլլար:

Այսպէս ալ եղաւ Աւստրալիոյ պարագային: Մարդիկը, ապրելակերպը, լեզուն ու մարդկային յարաբերութիւնները անգլիական չեշտ կնիք մը կը կրէին, բան մը որուն լեղի համը բերանս մնացեր էր Կիպրոսի տարիներէն, 30-ական թուականներուն: Իմ պատանի զգայնութեանս մէջ, օտարութեան ապրումը անգլիական ցեղի գաղափարը եւ անհասանելի, գերագոյն ուժի մը բռնութեան տակ ճնշուած ըլլալու գիտակցութիւնը նոյնացած էին, կազմած տեսակ մը դերադիր հեղինակութիւն մը որ այնքան համապարփակ էր որ Աստուծոյ համար իսկ տեղ չէր մնացած մէջս: Եւ ընտանեկան սեղմ շրջանակին մէջ, ամենակարող ու ամենագէտ Աստուծոյ մը տեղը եկած գրաւած էր հայրս: Այսպէս էր որ օտարութեան զգացումը վերածուեր էր շատ բնական, ընտանեկան յարկի մը բաղկացուցիչ տարրերէն մին եւ որու դէմ բոլորովին անիմաստ էր պայքարիլ: Հայրենիքի կարօտն ու պահանջը անգամ իր գոհացումը կը գտնէր տան եւ ընտանիքի մթնոլորտին մէջ, հօր ուժին եւ հեղինակութեան, մանաւանդ անոր տուած ապահովութեան զգացումին մէջ:

Ով որ երկիր ու ժողովուրդ կ՚ըսէ՝ անպայման ու անմիջապէս լեզու կ՚ըսէ: Մարդիկ լեզուի մը մէջ կը ծնին, կամ աւելի ճիշդը՝ լեզուն է որ զիրենք կը գործածէ, իրենց ձեւ ու կաղապար կուտայ՝ ի՛ր իրականութիւնը այժմէականացնելու համար: Քաշողութեան ուժին, ելեկտրամագնիսական ուժին նման ուժ մը ըլլալու է լեզուն, եւ վերջերս մասնագէտ լեզուաբաններ կը թելադրէին թէ շատ հաւանաբար մարդկային ընկերութեան հիմնական տարրերը (ընտանիքին կառոյցը, քաղաքներու կամ գիւղերու յատակագիծերը եւայլն) լեզուի քերականութեան սկզբունքներուն վրայ կաղապարուած են...: Ո՞վ գիտէ: Օդակայանէն իսկ զգալի է աւստրալիական անգլերէնին չեշտը — մեղմ, կակուղ, երաժշտական որ իմ ճանչցած անգլերէնիս աշխարհակալական, դասակարգային նկարագիրը չունի, ցեղ մը ու ազգային ինքնութիւն մը չի յատկանշեր, այլ միայն ենթարարբառ մը այդ իշխող ցեղին: Այսինքն՝ եկեր եմ երկիր մը, պիտի ըսէի միջավայրի մը մէջ որու իշխող տարրը ինքն արդէն ստորադաս է մայր կամ հայր ցեղին որ անգլիացի ցեղն է ու անոր լեզուն է: Միշտ խորհած եմ որ աշխարհի վրայ չկայ աւելի սրտաճմլիկ երեւոյթ քան տեսնել կամ լսել Հայ մը որ Ֆրանսացիէն կամ Ամերիկացիէն աւելի լաւ կամ անոր չափ եւ նման կը խօսի Ֆրանսերէնը կամ անգլերէնը: Միջավայրէն տարբեր ըլլալը միշտ առաքինութիւն եղած է, տեսակ մը անհերքելի փաստերէն մին Հայու էութեան: Եւ հիմա, ահա Հայեր որոնք աւստրալիական անգլերէնը կը խօսին այն սահունութեամբ, բնականութեամբ որով կը խօսին Հայերէնը: Ինչպէ՞ս նման բան մը կարելի է: Իշխող տարրին հետ նոյնանա՞լ է ասիկա յանուն կեանքի մէջ յաջողելու, պարտութի՞ւն է հայկականութեան, խելացութեան փա՞ստ է թէ ա՛յս է Նոր Հայերուն, իրական Սփիւռքցիներու ինքնութիւնը, այսինքն առաջին պայմանը դիմանալու եւ յաւերժանալու 21-րդ դարուն մէջ: Հարցումները հռետորական են որովհետեւ միայն վերջին, դրական հաւանականութիւնը չիտակ է: Սքանչելի անգլերէն եւ Հայերէն խօսողներունն է ապագան, անոնց որոնք «տարբերութեան» հարցը լուծած են զայն պարզապէս ջնջելով: Բան մը որ շատ աւելի դժուար է քան մեր սերունդինը — շատ աւելի ճկուն, արթուն ու բաց պէտք է ըլլայ միտք մը որ պահէր է իր ինքնութիւնն ու տարբերութիւնը առանց զգալի դարձնելու զանոնք՝ քան ասկէ յիսուն տարի առաջուանը երբ մեր հայրերը եւ կամ հին սերունդը կը շրջէին արտասահմանի մայթերուն ժամանակավրէպ, շուարած, կորսուած տայնոսորներու նման, անկարող հաղորդակցելու երկրին բնիկ մարդոց հետ եւ բնական արմատներ նետելու մշակոյթին մէջ: Անշուշտ ոչ մէկ մեղադրանք կայ հանդէպ այդ սերունդին երբ այսպէս կը խորհինք — մարդիկ իրենց ձեռքէն եկածը կ՚ընեն յանուն սկզբունքի մը որ իրենց հարազատ կը թուի, եւ լուսաւոր յանկութիւններով լեցուած՝ կ՚անցնին կ՚երթան: Հաւանաբար միակ պահանջը որ արտօնուած ենք բանաձեւել այն է որ պէտք էր որ ճանչնային իրենց ազգն ու մշակոյթը, եւ գիտնային օգտուիլ անցեալի փորձառութենէն: Եւ ի՞նչ կը սորվինք անցեալէն եթէ ոչ սա պարզուկ իմաստութիւնը — «Հայը կը յարմարի՝ բայց չի փոխուիր»: Հօրս սերունդը սակայն ոչ յարմարեցաւ ոչ ալ փոխուեցաւ եւ այդ ըլլալու է պատճառը այն սնանկութեան, յուսաբեկումին որ կը տիրէ 60-էն վեր Սփիւռքահայերու սրտին մէջ, կործանումի զգացում մը՝ որ յանկարծ շլացուցիչ ցայտք կ՚առնէ երբ կը տեսնեն անդին Հայաստանը որ դժուարութեամբ բայց անկասկածօրէն իր ճակատագրի ճամբուն մէջ կը մտնէ ու պատմական վաւերականութեան կը հասնի: Անվարան կարելի է ըսել, անգամ մը եւս, որ դժուար է ապրիլ Սփիւռքի մէջ, թէ ասիկա ամէն մարդու գործը չէ եւ սակայն ան որ կը դիմանայ՝ իրապէս ընտրեալ, բացառիկ ժողովուրդի մը մասնիկն է: Սփիւռքը պատերազմի դաշտ մըն է ուր քսանեւչորս ժամ կռիւ կայ, եւ ասիկա՝ հազար տարիէ ի վեր, առ նուազն: Այն անձը որ անկարող է դիմանալու այս պայքարին ու ցաւին, անհաւասար եւ անողորմ այս մարտին՝ պէտք է ընտրէ երկու լուծումներէն մին — կա՛մ վար կը դնէ զէնքերը ու կը խառնուի տարատանջ խուժաններու տառապագին խրախճանքին, եւ կամ կը փակէ իր հաշիւները Սփիւռքի հետ ու կը տեղաւորուի Հայաստանի հողին վրայ, իր կեանքը խառնելով իր պապենական Հայրենիքի ճակատագրին: Այս վերջին լուծումը սքանչելի եզրափակում մըն է եթէ անոր մղիչ ուժը առողջ, մաքուր հայրենասիրութիւնն է եւ ոչ թէ անկարողութիւնը դիմանալու Սփիւռքի պրկումներուն: Այսինքն, Հայաստանի անկախ հանրապետութեան հիմնադրումէն ետք դուրսը մնալու պարկեշտ արդարացում ունին միայն այն Հայերը որոնք պատրաստ են տէր կանգնելու Սփիւռքին, բանիւ եւ գործով՝ որովհետեւ կը հաւատան Սփիւռքի ապագային եւ յանձնառու են անոր հանդէպ: Ուրիշ հայրենասիրութիւն չեն կրնար երեւակայել:

Այս պահուս, նստած 50 տարուան առձեռն Ռոյըլ գրամեքենայիս առջին շատ աւելի կը յստականայ իմաստը ու տարողութիւնը բարեկամիս խօսքին, եւ որուն ակնարկեցի նախորդ յօդուածին մէջ՝ թէ «արտասահմանը սփիւռքի փոխել պէտք է»: Առողջ, հայրենասէր ու կորովի գաղութ մըն է Աւստրալիոյ հայութիւնը, հազիւ երեսուն տարեկան, առանց իր իւրայատուկ մտաւորական կառոյցներու, աւանդութեանց ու սովորոյթներու պաշտպանութեան: Միջին — Արեւելեան գաղութներէն Պարսկաստանէն ու քանի մը ցիր ու ցան այլ վայրերէ բերուած թանկագին ժառանգները դեռ ժամանակ չեն ունեցած միախառնուելու ու հասարակաց ինքնութիւն մը ստեղծելու, տակաւին չեն անդրադարձած «Սփիւռք» եւ «Արտերկիր» բառերու որակական հսկայ տարբերութեան: Կը գիտակցիմ վերջնականապէս թէ հայ մտքի մարդուն կարեւորագոյն գործերէն մին՝ այդ տարբերութիւնը զգացնել ու կեանքի վերածել է գաղութներու մէջ: Այդ կը պահանջէ հայութեան գերագոյն շահը:

Վերադառնալով լեզուի հարցին: Կը խորհիմ թէ դժուար պիտի ըլլայ մեր ժողովուրդին համար պահել իր մայրենի լեզուն որովհետեւ պետութիւնը ինքը հոգածու է որ բազմացեղ այս երկրին պզտիկ փոքրամասնութիւնները չկորսնցնեն իրենց բնիկ լեզուն: Ըստ վաւերական տեղեկագրութեանց, Աւստրալիոյ մէջ գոյութիւն ունին 140 տարբեր լեզուական խումբեր որոնց իւրաքանչիւրը իր մշակութային ժառանգութեան պահպանումին հետամուտ է, կառավարութեան օգնութեամբ: Սիտնի քաղաքը հեռատեսիլի չորս կայան ունի որոնք կէս գիշերէն անդին կը գոցուին: Մէկը պետական է ու բաւական լուրջ յայտագիրներ կը հրամցնէ հանրութեան: Անհատական երկու կայանները մեր ամերիկեան կայաններէն շատ տարբեր չեն, հասութաբեր ու քնաբեր, ճղճիմ մանրամասնութիւններով խճողուած: Ամէնէն հետաքրքրականը, գէթ ինծի նման ժամանակաւոր այցելուին համար, չորրորդ կայանն է որ ԷՍ-ՊԻ-ԷՍ կը կոչուի: Փոքրամասնութիւններու յատկացուած կայանն է ու չեմ կարծեր աշխարհի վրայ կայ երկիր կամ ոստան, բացի հաւանաբար Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեան ստուդիոյ կամ Ամերիկայի Ձայնի Կեդրոնը Ուաշինկթընի մէջ՝ ուր այնքան կը յարգուի լեզուներու եւ մշակոյթներու այլազանութիւնը: Ահա այս Փոքրամասնութիւններու Կայանն է որ, առտուան 6-էն սկսելով մինչեւ կէս գիշեր, շաբաթը 7 օր անընդհատ օրական 20 լեզուներով ու շաբաթական 61 լեզուով յայտագիրներ կը ճայնասփռէ...: Լեզուներու այս Բաբելոնեան Աշտարակին մէջ կը խօսին ամէնէն տարաշխարհիկ բարբառներէն սկսեալ, (օրինակ՝ սարբերէն, մակեդոներէն, թուրքերէն, քրտերէն, փարսիերէն, թամիլերէն, ուրտուերէն, կուճրաթիերէն եւ անշուշտ բնիկ աբորիճիններէն) մինչեւ բոլորիս ծանօթ լեզուներն ու հայերէնը՝ որ ունի շաբաթը երկու անգամ 45 վայրկեաննոց յայտագիրներ: Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք զանազան ռատիօ — կայաններու կողմէ ճայնասփռուած շաբաթական չորս հայկական յայտագիրները որոնց տեւողութիւնը 5,5 ժամ է, ի վիճակի կ՚ըլլանք գնահատելու տարողութիւնը այն ճիգին որ գաղութն ու Պետութիւնը կը դնեն՝ որ լեզուն գոնէ՛ շրջագայութեան մէջ մնայ ու չմղլոտի բառարաններու եւ դառնացած ու յուսահատած տարեցներու յիշողութեան մէջ: Անշուշտ «որակի» հարց մը կը ծագի: Գաղութէ մը ուր չկայ արհեստավարժ, հաստատուած գրավաճառ, ուր օրուան եւ գիշերուան հետ ապրող, բաբախող ու հայութեան բազկերակին կշռոյթին հաղորդ մամուլ գոյութիւն չունի, ուր համալսարաններուն մէջ ոչ հայերէն լեզու կամ մշակոյթ կ՚աւանդուի ոչ ալ գիրք կը պահուի՝ կարելի չէ բարձր որակ ակնկալել լեզուի մարզին մէջ: Երիտասարդ է գաղութը ու ժամանակ ունի սորվելու, հասուննալու, բարեփոխուելու, պայմանաւ որ տէր կանգնի սփիւռքեան իր ինքնութեան, մնայուն պրպտումի եւ թարմացումի ենթարկէ իր արմատները, պայքարի իր ազգային աւանդութեանց սիրոյն: Բայց մանաւանդ՝ իր փրկութիւնը չկապէ հայաստանեան Փոլքլորիք խումբերու քմահաճ այցելութեանց կամ ժողովրդային երգերու, դհոլ — զուռնայի եւ էսթրատային մեղկացուցիչ երաժշտութեան: «Ապակեդրոնացում» է մոգական բառը մեր ապագային, այդ է գաղտնիքը սփիւռքեան վերապրումի յաջողութեան, մշակութային անկախութեան, բարոյական ուժին:

Փետրուար 18, 1992
Սիտնի

(*) «Ա»ր տես Մարտ 5:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

«DIASPORA»

ՅԱԿՈԲ ԿԱՐԱՊԵՆՑ

Մենք Հայերս սփիւռք ենք, պատմական մի շարք վերիվայրումների հետեւանքով: Մենք գիտենք սփիւռքը: Մեզանից առաջ Հրեաները սփիւռք էին նոյնպէս պատմական մի շարք վերիվայրումների հետեւանքով: Յետոյ աշխարհը փոքրացաւ, իսկ փոխարէն՝ զանգուածային արհաւիրքները բազմացան: Յետ նայեցինք, տեսանք, որ աշխարհը լցուել է բազմազգի սփիւռքներով: Այսօր մենք Հայերս մենակ չենք: Աշխարհի բնակչութեան մի կարեւոր մասը իր հայրենիքից դուրս է ապրում: Հիմա աշխարհը դարձել է բազմազգի սփիւռքների մի վիթխարի կղզեխումբ, որն իր մշակութային, տնտեսական ու ընկերային ազդեցութիւնն է գործում միջազգային կեանքի վրայ:

Ահա այս անդրազգային ուսումնասիրութիւններին է նուիրուած «Diaspora» պարբերականը, որը լոյս է տեսնում տարին երեք անգամ: Այն հրատարակւում է Օքսֆորդ համալսարանի հրատարակչականի կողմից, վայելելով «Զօրեան» հաստատութեան հովանաւորութիւնը: Պարբերականի հրատարակութեանը նիւթապէս զօրավիգ է հանդիսանում Պր. Գուրգէն Սարգսեանը: Գործադիր խմբագիրն է՝ Փրոֆ. Խաչիկ Թէօլէօլեանը, որը ղեկավարն է Ուէզլիէյըն համալսարանի բաղդատական գրականութեան եւ անգլերէնի ուսմանց բաժանմունքի: Պարբերականը ունի իր խմբագրական կազմն ու խորհրդատու մարմինը՝ կազմուած ամերիկեան ու այլ երկրների համալսարանական դասախօսներից:

«Diaspora» պարբերականի առաջին համարը լոյս տեսաւ 1991 թուի գարնանը եւ անմիջապէս արժանացաւ գիտական պարբերականների խմբագիրների խորհուրդի առաջին մրցանակին, որպէս նորաստեղծ լաւագոյն պարբերականը Միացեալ — Նահանգներում: Յատկանշականն այն է, որ որեւէ գիտական ու ակադեմական պարբերաթերթ առնուազն երեք տարի պիտի գոյութիւն ունենայ եւ ապացուցի իր արժանիքները մրցման թեկնածու դառնալու համար: «Diaspora» հանդէսը իր բովանդակութեամբ եւ էջադրութեամբ այնքան ակնբախ է, որ Խմբագիրների Խորհուրդը յարմար դատեց անմիջապէս արտայայտել իր գնահատականը: Ըստ յիշեալ Խորհուրդի, հրաւէր է ուղղւում մասնակցելու Խորհուրդին: Այդ հրաւէրը կատարուել է նաեւ փրոֆէսօր Խաչիկ Թէօլէօլեանին:

Առաջին անգամ է, որ սփիւռք հասկացողութեանը գիտական մօտեցում է ցուցաբերում որեւէ պարբերաթերթ: Այլ խօսքով, այս պարբերականի հրատարակութեամբ հիմքն է դրւում սփիւռքագիտութեան: Այսպիսով «Diaspora» հանդէսում ժամադրւում են զանազան երկրների ընկերաբաններ, հասարակագէտներ, ազգաբաններ եւ մշակոյթի հարցերի մասնագէտներ՝ բնորոշելու սփիւռք երեւոյթը եւ նրա փոխազդեցութիւնը միջազգային կեանքում:

Ի շարս գիտական ու վերլուծական այլ նիւթերի, «Diaspora»ի մինչ այժմ լոյս տեսած երկու համարներում շօշափուած են նաեւ հրատապ այնպիսի խնդիրներ, ինչպիսին են Մեքսիկացիների արտագաղթը դէպի Միացեալ — Նահանգներ, Չինացիների եւ այլ Ասիացիների մշակութային համադրութիւններն ու հակասութիւնները Ամերիկայում, Իտալացիների ներգաղթը Աւստրալիայում եւ նրանց ընկերային ու մշակութային բախումները, Ճապոնացիների կողմից Ֆիլիփինների գրաւման առընչուած քաղաքական ու լեզուական հարցեր, ինչպէս նաեւ մի անդրադարձ Թէսաղոնիկէի Հրեայ համայնքի մասին: Մի ուսումնասիրութիւն կայ զանազան սփիւռքների մօտ Հայրենիքի հասկացողութեան վերաբերեալ: Պարբերականի երկրորդ համարում յօդուածներ կան ափրիկեան սփիւռքի, Ամերիկայում հաստատուած ծագոյն համայնքի, իսլամական ծագում ունեցող Ամերիկացիների մասին, թէ նրանք ինչպիսի ազդեցութիւն ունեն Հի… սխային Իսլամայի նկատմամբ Միացեալ — Նահանգների վարած քաղաքականութեան վրայ, եւ այժմէական այլ նիւթեր ու վերլուծումներ:

«Diaspora»ի երկու համարներում էլ գրութիւններ ունի փրոֆէսօր Խաչիկ

«ԿԱՅՔ»ի ներկայացումը

Կիրակի, Մարտ 8-ին Փարիզի ՀԲԸՄ-ի Ա. Մանուկեան մշակոյթի կեդրոնին մէջ ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կողմէ կազմակերպուած երեկոյթով մը ներկայացուեցաւ ընկերակցութեան գրական տարեգիրքին՝ «Կայք»ի բ. թիւը: Այս ներկայացումը կատարուեցաւ Ամերիկայէն հիւրաբար քաղաքս գտնուող փրոֆէսոր Խաչիկ Թէօլէօլեանի կողմէ:

Ողջոյնի խօսք արտասանելով ընկերակցութեան նախագահը Գ. Պըլտեան, հակիրճ ծանօթացում մը կատարեց օրուան դասախօսին. ըսաւ թէ անոր անունին շատեր յաճախ հանդիպած են «Յառաջ»ի մէջ ու որովհետեւ «ընդհանրապէս մամուլի մարդոց ինքնութիւնը կը ծածկուի ստորագրութեան մը ետին», տուաւ կենսագրական ամփոփ տեղեկութիւն մը. ըսաւ թէ Հալէպէն պատանեկան շրջանին փոխադրուած է Ամերիկա ու ներկայիս բաղդատական գրականութեան դասախօս է, միեւնոյն ատեն վարելով «Տիասփորա» թերթին խմբագրութիւնը:

Խ. Թէօլէօլեան անդրադառնալէ ետք նման տարեգիրք մը ներկայացնելու դժուարութեան, շեշտեց նախ թէ «Կայք»ը Մ. Նշանեանի խմբագրած «Կամ» հանդէսին հետ Սփիւռքի տարածքին որակի յստակ մտահոգութենէ մեկնած ու գոյն պահպանած գործ մըն էր. ապա յատկապէս ծանրանալով հոն տրուած բանաստեղծութիւններու վրայ, ներկայացուց տարեգիրքով յայտնուած գրականութեան սփիւռքեան մտայնութիւնը: Այդ բանաստեղծներէն ան մասնաւորապէս նըկատի ունեցաւ Աբրահամ Ալիքեանը, Վահէ Օշականը եւ Գրիգոր Պըլտեանը: Անոնք դնելով հանդէպ տարբեր բեւեռներու վրայ, տեսանցքը կը ձեւացնէին ներկայի Սփիւռքի բանաստեղծութեան: (Դասախօսութիւնը կը հրատարակուի առանձին):

Խ. Թէօլէօլեանի խօսքը ընդմիջուեցաւ տարեգիրքէն Կարապետ Տաքէսեանի կողմէ կատարուած էջերու ընթերցումով. ան կարդաց Ա. Ալիքեանի, Յովհաննէս Գրիգորեանի, Գր. Պըլտեանի քերթողութենէն օրինակներ:

Ապա Վիրժինի եւ Արամ Քերովբեան զոյգը երաժշտական մասնակցութիւն մը բերաւ երեկոյթին, երեք երգով: Վ. Քերովբեան Ա. Քերովբեանի ք անոնի ընկերակցութեամբը երգեց Հայրիկ Մուրատեանի «Անիի ողբը» եւ Ա. Գեւոնեանի «Գիւլիզարի ողբը», իսկ Ա. Քերովբեան կրկին Հ. Մուրատեանի «Սրտիկս երկու եար կ'ուզէ»ն:

Դասախօսութեան շարունակութեան ու աւարտէն ետք տեղ տրուեցաւ ներկաներուն հետ զրոյցի բաժնի մը որմէ թելադրուած միտքը այն եղաւ որ Հայութիւնը մշակութային կեանքի ամլութեան շրջան մը կը բոլորէ քաղաքական ներկայ ճըգնաժամուն մէջ:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Թէօլէօլեանը: Առաջինում նա անդրադառնում է ազգ -- պետութիւն եւ սփիւռք -- հաւաքականութիւն փոխ - յարաբերութեանը: Երկրորդ անդրադարձով, նա լուսարձակի տակ է դնում Հայաստանի վերջին երեք տարիների զարգացումները՝ ուշադրութիւնը սեւեռելով Լեռնային Ղարաբաղի վրայ: Նա շեշտում է, թէ անկախութիւն ձեռք բերած քիչ երկիրներ քաղաքական ու բնական այնպիսի ցնցումների են ենթարկուել, ինչպիսին ենթարկուեց Հայաստանը: Նա վերլուծում է Արցախի նկատմամբ Երեւանի կառավարութեան դիրքը, մատնանշելով Հայոց Համազգային Շարժման, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան եւ այլ կուսակցութիւնների միջեւ տարաձայնութիւնները այդ խնդրում:

«Diaspora» պարբերաթերթը յոյժ կարեւոր մի հանդէս է ոչ միայն ակադեմական շրջանակների, այլ նաեւ շարքային ընթերցողի համար:

«Հայրենիք»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ARMENIAN BUSINESS FORUM

Ինչպէս յայտնի է, 1991 թուի Մայիսին Երեւանում կայացած համաժողովին Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան նախաձեռնութեամբ ստեղծուեց «Հայ գործարար մարդկանց միջազգային Միութիւն»ը եւ պաշտօնապէս ճանաչուեց որպէս միակ այդպիսին:

Սոյն Միութեան Երեւանում ընտրըւած խորհրդակցական յանձնախումբը այս թուի Փետրուար 1 եւ 2-ին շարունակաբար ժողով գումարեց Փարիզում, ներկայութեամբ Գանատայի, Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգների, Հարաւային Ամերիկայի, Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի ներկայացուցիչների:

Այդ ժողովում կիրառուած կարեւոր որոշումների շարքին են հետեւեալները՝

1.- Միութեան անունը փոխուեց եւ դարձաւ «Հայ գործարարների Ֆորում»:

2.- Միութիւնը պաշտօնապէս կ'արձանագրուի նախ Ֆրանսիայում ապա Երեւանում:

3.- Միութեան յաջորդ ընդհանուր ժողովը կը կայանայ 1992 թ. Մայիսի 22, 23 եւ 24 թուերին Երեւանում:

4.- 15 անդամներից բաղկացած մի կենտրոնական վարչութիւն ընտրուեց, որը պիտի վերահաստատուի ընդհանուր ժողովի կողմից: Այս վարչութեան անդամները հնարաւոր չափով ներկայացընում են Սփիւռքի գաղութների աշխարհագրական բաժանումը:

5.- Սոյն վարչութիւնը ընտրեց մի գործադիր մարմին բաղկացած հետեւեալ անձերից՝

Պ. Վահէ ՃԱՇՄԱՏԱՐԵԱՆ (Ֆրանսիա) Նախագահ
Պ. Մարք ՁԷՆԵԱՆ (Ա. Մ. Ն.) Փոխ-նախագահ
Պ. Սուրէն ՍԱՐԳՍԵԱՆ (Մերձ. Արեւելք) Գանձապահ
Պ. Ռոպրիկ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ (Ֆրանսիա) Քարտուղար:

Այս գործադիր Մարմինը ի շարս ուրիշ պարտականութիւնների՝ հետապնդելու է հետեւեալ նպատակները՝

ա) Պատրաստել մի գրքոյկ ներկայացընելու համար Հայաստանի Հանրապետութիւնը հետեւեալ մարզերում՝
պատմական, աշխարհագրական, արդիւնաբերական, երկրագործական, բընական հարստութիւններ, տուրքերի դրութիւն եւ օրէնքներ, ներածում եւ արտածում, համատեղ ձեռնարկութիւնների օրէնքներ, ստատիստիկական տեղեկութիւններ եւ այլն:

բ) Հայաստանի Հանրապետութեան տնտեսական բարգաւաճման համար խրախուսել՝ համատեղ ձեռնարկութիւնների (joint ventures) ստեղծում, արդիւնաբերական, երկրագործական եւ առեւտրական մարզերում դրամական ներդրումներ:

գ) Աջակցել եւ աշխատանք տանել արեւմտեան տեխնոլոգիան Հայաստան ներմուծելու:

դ) Բազմացնել Միութեան անդամակցութիւնը աւելի լայնօրէն ներկայացնելու Սփիւռքը:

Այս յայտարարութեամբ վարչութիւնը ջերմօրէն հրաւիրում է Սփիւռքահայ գործարար մարդկանց անդամակցելու նորակազմ ընկերակցութեան, մասնակցելու հայրենիքի բարգաւաճման համար նրա ջանքերին եւ ներկայ գտնուելու յառաջիկայ Մայիսին Երեւանում կայանալիք ընդհանուր ժողովին:

ՎԱՀԷ ՃԱՇՄԱՏԱՐԵԱՆ
Նախագահ՝
Հայ գործարարների Ֆորումի

Ժամանակաւոր հասցէ՝
c/o INMA FRANCE
124, rue de Verdun —
92816 Puteaux cedex — FRANCE
Tél. : (33. 1) 45. 06. 23. 23
Fax : (33. 1) 45. 06. 09. 10

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկայացուցչական ժողովի 35 աշխարհական անդամներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1992, Կիրակի, ԱՊՐԻԼ 12-ին:

65 թեկնածութիւններ ներկայացուած են:

Թեկնածուներն են.-

Պ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ Բաթրիք,
Պ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ Զատիկ,
Պ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ Գէորգ,
Պ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ Րաֆֆի Նոէլ,
Պ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ Արմէն,
Պ. ՊԱՐՍԻԿԵԱՆ Ժէրար,
Պ. ՊԱՅՐԱՄԵԱՆ Օննիկ
Պ. ՊԷՏԻՐԵԱՆ Մովսէս
Պ. ՊԵՏՈՅԵԱՆ Սարգիս
Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Ժէրար
Պ. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ Արթիւր
Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ Անթուան Տարօն
Պ. ՊՈՅԱՃԵԱՆ Ժագ
Պ. ՊՈՅԱՃԵԱՆ Մարք
Պ. ՇԱՀՊԷՆՏԷՐԵԱՆ Անդրանիկ
Պ. ՏԱՆՏԻԿԵԱՆ Արա
Պ. ՏԱՐԱԳՃԵԱՆ Խաչիկ
Պ. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ Մանուէլ
Պ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ Շառլ
Պ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ Միշէլ
Պ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ Փաթրիս
Տիկին ՖՕՎ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ Լուիզ
Պ. ՖԸՆՏԸՔԵԱՆ Բիւզանդ
Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ Վիգէն Կ.
Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ Կարօ
Պ. ԿԷՎՐԷՔԵԱՆ Յակոբ
Պ. ՂԱԶԷՐԵԱՆ Էտմոն
Պ. ՂԱԶԷՐԵԱՆ Հանրի
Պ. ԳԱՍԱՐՃԵԱՆ Յակոբ
Պ. ԿԷՆՃԵԱՆ Ա. Պատրիկ
Պ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ Արթիւր
Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ Արթօ
Պ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ Ռուբէն
Պ. ՁԱՔՄԱՔՃԵԱՆ Կարապետ
Պ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ Օննիկ
Պ. ԳԱԼՃԵԱՆ Պարոյր Ժագ
Տիկին ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆ Հիլտա
Պ. ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆ Միքայէլ
Պ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ Լեւոն
Տիկին ՔԷՉԷԵԱՆ Անոյշ
Պ. ԳԱՒԷԶԵԱՆ Տելեմաք
Պ. ԽԸՏԸՐԵԱՆ Եդուարդ
Պ. ՔԻԼԻՃԵԱՆ Պեռնար
Պ. ԳՈՒՍԻՆԵԱՆ Ժագ
Պ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ Արմէն
Տիկին ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ Սիլվա
Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Նազարէթ
Պ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ Շաւարշ
Պ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ Ռոլան
Պ. ՄՈՆՃԵԱՆ Րաֆֆի
Պ. ՄՈՒՄՃԵԱՆ Կապրիէլ Համազասպ
Պ. ՕՀԱՆԵԱՆ Ալեքսանդր
Պ. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ Արմէն
Պ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ Պարէտ
Պ. ՍԱԼՄԱՍԼԵԱՆ Ժ. Յակոբ
Պ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ Նշան
Պ. ՍԱՐԵԱՆ Գէորգ -- Ժօրժ
Պ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ Սէրժ
Պ. ՋՐԲԱՇԵԱՆ Ռոժէ Կարպիս
Պ. ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ Չիլինկիր Վահէ
Պ. ԹԷԼԵԱՆ ԱՐԼԷՆ
Տիկին ԹՈՐՈՍԵԱՆ ՊԱԼԱՍԹՐ Ժանին
Պ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ Գեղամ
Պ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ Ժան
Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ Ժագ

Քուէաթուղթերը Ընկերակցութեան անդամներուն տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան պաշտամունքի վայրերուն մէջ եւ Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ Կիրակի ՄԱՐՏ 15-էն սկսեալ:

Քուէատուփերը զետեղուած պիտի ըլլան պաշտամունքի հետեւեալ վայրերուն մէջ.

- ՓԱՐԻԶ՝ ժամը 9-էն մինչեւ 18
- ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14
- ՇԱՒԻԼ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» --ՄԱՐՏ 6 / 10)

ՔԻՒՐՏ -- ԵԶՏԻՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻՆ

Հայաստանի քիւրտ -- եզտիներու գաղութը 100 հազար ռուբլիի օժանդակութիւն մը կատարած է Արցախի բնակչութեան: Ղարաբաղի զօրակցութեան հանրահաւաքին խօսք առնելով քիւրտ -- եզտիներու առաջնորդ Հասան Հասանով, յայտարարած է իրենց մշտական պատրաստակամութիւնը՝ կիսելու Հայերու խնդիրներն ու հոգերը:

***

ԴԵՄՈԿՐԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հայաստանի Դեմոկրատական կուսակցութիւնը մամուլի ասուլիսով մը ներկայացուցած է Ղարաբաղի կնճիռը խաղաղ միջոցներով լուծելու իր առաջարկները: Կուսակցութեան ղեկավար՝ Արամ Սարգսեան լուծումի ուղիները կը տեսնէ բանակցութիւններու մէջ, առաջարկելով ստեղծել մշտական յանձնախումբեր:

***

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութիւնը Մարտ 4--ին, Արցախի աղէտեալներու Հիմնադրամին փոխանցած է հինգ հարիւր հազար ռուբլի:

***

«ԱՐԱՐԱՏ» ՄՈՍԿՈՒԱ ՀԱՍԱԾ

Մոսկուայի Բիլեուլօվօ շրջանին մէջ մօտ ատենէն կը սկսի գործել Երեւանի «Արարատ» կոնեակի գործարանի մասնաճիւղը: Մոսկուա ՀԱՊ-ի երկիրներէն կը գնէ 3 միլիոն հեքթոլիթր օղի, կոնեակ եւ գինի:

***

ՆՈՐ ԹՌԱՆՆԵՐ

Մարտ 3--ին, Երեւանի «Զուարթնոց» օդակայանը իջած են Իվանովոյի ռազմական զօրամասէն Հայաստանի համար գնուած երկու թռաններ:

- ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ ժամը 10-էն մինչեւ 14

Քուէարկողները պարտին ապացուցանել իրենց աւելի քան տարիէ մը ի վեր անդամ եղած ըլլալու հանգամանքը, վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը՝ 1992-ը ներառեալ (անդամատուրքերը վճարուած պէտք է ըլլան 1992 ԱՊՐԻԼ 11 ժամը 18-էն առաջ, 15 ռիւ Ժան Կուժոն ՓԱՐԻԶ 8-րդ): Քուէարկողները կրնան թղթակցութեամբ քուէարկել. քուէաթուղթը՝ զետեղուած կրկնակ պահարաններու մէջ, Դատական Յանձնակատարին պէտք է յանձնուի կամ անոր հասցէին ուղարկուած ըլլայ ամէնէն ուշ՝ մինչեւ 1992 ԱՊՐԻԼ 11 (Նամականիշին թուականը նկատի կ'առնուի): Քուէաթուղթին պէտք է կցուի անդամատուրքը վճարած ըլլալու հաստատագիր մը՝ առժամեայ գանձապահ Պ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆի կողմէ պատրաստուած:

Արդիւնքները պիտի հրատարակուին մամուլի եւ ռատիոյի միջոցաւ եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ՝ 1992 ԱՊՐԻԼ 26-ին:

Դատական Յանձնակատարին հասցէն է.-

Me HENRI GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

Տէր եւ Տիկին Մովսէս Բարխեան,
Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան եւ զաւակները,
Օր. Օր. Աստղիկ եւ Հերմինէ Զիլինկիրեան,
Տէր եւ Տիկին Փորթ եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Սմբատ Բարխեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Բարխեան եւ զաւակը,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ -- մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԲԱՐԽԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 16--ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 19, ժամը 15·30--ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս -- Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

***

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Բարխեան ընտանիքներուն:

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes

présente

AU PROFIT DE L'ARMENIE

RECITAL DE PIANO

Marie USTAD VARJABEDIAN

CHOPIN — LISZT

Salle Jean Renoir
35, rue du Gal Leclerc
Villa des Aubépines
92270 BOIS-COLOMBES

le Dimanche 22 Mars à 20 h 30

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը 7--ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին.

Ուրբաթ, Մարտ 20
Իսի -- Լէ -- Մուլինոյի
Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ

Ուրբաթ, Մարտ 27
Շավիլի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. -- Պետրոս Պարոնեան 500 Ֆր. իր հօր մահուան 8--րդ տարելիցին ի յիշատակ: Տիկին Վալանթին Սաոակիւզէլեան 200 Ֆր. Տիկին Նուարդ Գոլչաքեանի մահուան առթիւ: Տիկին Ազանի Պարոնեան 500 Ֆր. Կ. Գապատայեանի յիշատակին եւ 100 Ֆր. Պ. Հայրապետեանի:

CITE INTERNATIONALE DES ARTS
18, rue de l'Hôtel de Ville, 75004 Paris
Salon du 2ème étage

Edouard
KHARAZIAN
Peintures

Vernissage le Jeudi 19 Mars
de 18 à 20 heures

Exposition jusqu'au 30 Mars

Ouvert tous les jours de 13 à 19 heures
M° Pont-Marie

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱ

ՀՍԿՈՒՄ
ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Ուրբաթ, Մարտ 20, ժամը 18--ին
Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցի
(Սէն -- Ժերոմ)

կը քարոզէ՝
ՆՇԱՆ ԽԶԿՐ. Ա. ՔՀՆՑ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

DIMANCHE 22 MARS à 17 h

— Salle Cortot —

78, rue Cardinet, Paris 17ème
Métro : Malesherbes

«INVITATION AU VOYAGE»

Mélodie - Danse - Théâtre

ASTRIG DEDEYAN
SOPRANO

Aïda PAPAZIAN
Mise en scène - Danse

Chantal PERRIER-LAYEC
Piano - Clavecin

Décors : T. Reiss
Costumes : Micheline Fleury

Ravel - Satie - Poulenc - Komitas
Glinka - Sviridoff - Bellini - Rossini
Haroutiunian - Rubenstein

Prix des places : 120 F. 80 F. 50 F

Réservation-location :

FNAC (36 15 FNAC)
VIRGIN MEGASTORE
Billet en vente sur place le jour même

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

PROGRAMME DES ACTIVITES PONCTUELLES

Calendrier Mars 1992

Vendredi 20
20 h 45
CHŒURS SIPAN - KOMITAS
Présentation du Compact Disc «Komitas — Chants de la Liturgie Arménienne»
par Garbis APRIKIAN
Exposé — auditions — projection diapositives

Samedi 21
21 h
GROUPE PHENIX 1915 de la M.C.A.
«Pour mémoire»

Samedi 21
21 h 30
SOIREE DANSANTE DEGUISEE
à partir de 18 ans

Dimanche 22
17 h
Biennale Nationale de Danse du Val de Marne
au Théâtre Municipal Jean Vilar
ave. Youri Gagarine - 94400 Vitry s/S

Vendredi 27
20 h 45
RECITAL DE VOIX
En première partie :
Armavénie VAZ-NICHANIAN
et
YERSO

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
45, rue la Boétie, Paris 8e

SAMEDI 21 MARS à 20 h 30

CYCLE DOUBLE RECITAL

Violoncelle - Piano

HENRI ALECIAN - CHANTAL STIGLIANI
MUZA RUBACKYTE

DEBUSSY - CHOSTAKOVITCH
SCARLATTI - BEETHOVEN - SCHUMANN
RACHMANINOFF - LISZT

Prix des places :
Loge/Orchestre 200 F — Balcon 1er 150 F — Balcon 2ème 120 F
Etudiants, C. V. 80 F
Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F — Etudiants, C. V. 300 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

(Շար.՝ Ա. էջէն)

ժերու շրջանակներէն դուրս սահղծել ՀԱՊ--ի միջպետական ուժեր, յատկապէս «տաք կէտերու» կնճիռներու լուծումը խաղաղ միջոցներով ապահովելու համար: Ինչ կը վերաբերի 366--րդ զօրաբաժնին Ղարաբաղէն քաշուելուն, Շապոշնիկով ըսած է թէ, ան չէր յաջողած կացութիւնը կայունացնող գործօն դառնալ, միայն իբր Թիրախ կը ծառայէր եւ զոհ տուած է բազմաթիւ զինուորներ:

***

ՀՌԱԿ--Ի
ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը իր պաշտօնաթերթ «Ազգ»ի խմբագրատան մէջ, Մարտ 6--ին կազմակերպած է մամուլի ասուլիս մը: Արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան, տնտեսութեան, ազգային պաշտպանութեան, աղէտի գօտիի, Հայ դատի, Արցախի հարցերում տրընչութեամբ ներկայացուած են կուսակցութեան տեսակէտները, որոնք քննարկուած են վերջերս տեղի ունեցած պատգամաւորական ժողովին:

***

ԿՈՒՄԱՅՐԻԻ
ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ
ԱՐՑԱԽԻՆ

Քաղաքին «Կումայրի» թերթին Արցախի օգնութեան կոչին պատասխանելով Կումայրիի միութիւններ եւ անհատներ բերած են իրենց օգնութիւնը: Նուիրատուութիւններ կատարած են թերթի կոլեկտիվը, թիւ 32 դպրոցի մանկավարժները, իսկ գուլպայի արտադրութեան միաւորումը նուիրած է 100 հազար ռուբլի: Հաւաքուած է նաեւ կարեւոր քանակութեամբ հագուստեղէն եւ կօշկեղէն:

Նոյն տեսակի բարեսիրական շարժում տեղի ունեցած է նաեւ Ախուրեանի շրջանին մէջ, ուր հանգանակուած է 300 հազար ռուբլի, 250 թոն հացահատիկ, հագուստեղէն եւ գիրքեր:

***

ՅՈՐԴԱՆԱՆ -- ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Յորդանան իր եռօրեայ այցելութեան աւարտին, Ամմանի մէջ Արտաքին նախարար Ր. Յովհաննիսեան յայտարարած է թէ Յորդանանի եւ Հայաստանի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու նախնական համաձայնութիւն գոյացած է եւ հարցը վերջնապէս կը լուծուի Յորդանանի Արտաքին նախարարին Երեւան այցելութեան ընթացքին: Ր. Յովհաննիսեան տեսակցութիւններ ունեցած է Հիւսէյն Թագաւորի եւ Արտաքին նախարար Քամալ Ապու Ճապէրի հետ:

***

ՄԵԾՆ -- ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ
ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ
ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 12--ին Մեծն -- Բրիտանիոյ Արտաքին նախարար Տակլըս Հօք Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանին յանձնած է հաւատարմագիր, որու համաձայն Մեծն -- Բրիտանիոյ Մոսկուայի դեսպանը առժամաբար կը դառնայ նաեւ Մեծն -- Բրիտանիոյ Հայաստանի մօտ ներկայացուցիչը:

***

Երեկոյեան Մեծն -- Բրիտանիոյ Արտաքին նախարարը եւ իր պաշտօնակից՝ Ր. Յովհաննիսեան մամուլի ասուլիս մը տուած են:

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի
կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն
կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճեմպօրիի ներկայացումը:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14·30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. -- Պիւֆէ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 19

JEUDI
19 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.758 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.758

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ԾԱՆՐԱԿՇԻՌ ՏԱԳՆԱՊ

ՎԷՆՍ, ՎԱՅԷՃԻ ԵՐԵՒԱՆ ՀԱՍԱՆ

Մինչ կը շարունակուին դիւանագիտական աշխատանքները եւ Պարսկաստան առաջին դիրքերու վրայ է, ուժանիւթի տագնապը աճաւոր համեմատութիւններու հասած էր Մարտ 18-ին, երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ: Նախորդ օրն արդէն, Ապահովութեան (անվտանգութեան) Խորհուրդի արտակարգ նիստ գումարուած էր Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի Նախագահութեամբ: Վարչապետ՝ Գագիկ Յարութիւնեան կը ներկայացնէր շատ սեւ կացութիւնը որ կը տիրէ երկրին մէջ, Ազրպէյճանի պարտադրած շրջափակման հետեւանքով: Վարչապետը յայտարարած է թէ եթէ նոր պաշար չհասնի, եղածը հազիւ քանի մը օր կը բաւէ, ապա՝ անկարելի կը դառնայ ոչ միայն ձեռնարկութիւններու աշխատանքը այլեւ հոկայ ջանքեր անհրաժեշտ են որպէսզի բնակիչներուն կենսական կարիքները ապահովուին: Վարչապետ Յարութիւնեանի համար կացութիւնը աննախընթաց է, շեշտելով թէ արտակարգ միջոցներ պէտք է ձեռք առնուին: Ի դէպ, այս հարցին կապակցութեամբ, աւելցնենք թէ Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան հեռաձայնած է Թիֆլիս, Շեւարնաձէի, բայց Վրաստանի ներքին կացութիւնն ալ թոյլ չի տար որ բնականոն կեանք ըլլայ եւ դեռ Գամսախուրդիայի կողմնակիցները օդը հանած են երկաթուղային կամուրջ մը, որու վերահաստատումը 7 -- 8 օրերու աշխատանք կը պահանջէ: Ներկայիս 120 հազար թոն վառելանիւթ Ազրպէյճան կը մնայ եւ տագնապը շատ սուր բնոյթ առած է: Կազը կը շարունակէ գալ Վրաստանէն օրական մօտ վեց միլիոն խորանարդ մեթր, բայց տարբեր հարց է:

**

Դիւանագիտական դետնի վրայ եռուզեռը կը շարունակուի: Թեհրանէն վերադարձած է Վահան Փափազեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը եւ Ձորեքշաբթի օր (Մարտ 18) Բաքուէն ետք Երեւան կը ժամանէր Իրանի Արտաքին փոխ -- նախարարը՝ Մահմուտ Վայէզի: Նոյն օրը կը հասնէր նաեւ ՄԱԿ--ի բանագնացը Սայրըս Վէնս:

**

Կռիւներու ճակատին վրայ, ընդհարումներ կան գլխաւորաբար Նոյեմբերեանի շրջանը, յարձակում գործուած է Գորիսի վրայ, ուր զոհեր կան, ռմբակոծութիւնը կը շարունակուի նաեւ Ստեփանակերտի վրայ եւ նոր քանդումներ տեղի ունեցած են: Փոխադարձ կրակ բացուած է Շուշիի վրայ: Գնդակոծումներ եղած են նաեւ Մարտ 16 / 17--ի գիշերը Շահումեանի շրջանի Բուզլուխ, Մանաշիթ, Էրքէջ, Ղարաչինար հայկական գիւղերու վրայ: Նախապէս ալ սկսած էր Հայաստանի ազրպէյճանական սահմանի Ծաղկաւան (Տաւուշ) գիւղի ուժգին դընդակոծումը: Կարճատեւ դադարէ յետոյ այս անգամ սկսած են հրետակոծուիլ Հայաստանի, Իջեւանի եւ Տաւուշի շրջաններու գիւղերը: Ազրպէյճանցիները կը գործածեն հրասայլեր, զինուորական կառքեր, հրետանի, որոնք իրենց մնացած են ՀԱՊ-ի մեկնող զօրքերէն: Կան մեռեալներ եւ վիրաւորներ:

**

ՄԱՄՈՒԼ

«THE WALL STREET JOURNAL»

(16 / 3)

Թերթը շատ յատկանշական խմբագրական մը լոյս ընծայած է, խորագրուած՝ «Թուրքիոյ արգիլուած պտուղը»: Շատ հետաքրքրական վերլուծումով մը կը բացատրուի որ Ղարաբաղը Թուրքիոյ գործը չէ եւ աւելի լաւ է որ չզբաղի: Թուրքիա բոլոր պատճառներն ունի, ընդհակառակն, այդ հարցէն դուրս մնալու, անկարելի է Թուրքիոյ համար պարկեշտ միջնորդ մը նկատուիլ ու զուգահեռ կ'ընէ Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի: Թուրքիոյ համար, առաջինին մշակութային, կրօնական լեզուական նմանութիւնները: Կը յիշէ որ Թուրքիա առաջինն եղաւ ճանչնալու Ազրպէյճանի անկախութիւնը ու կը շեշտէ «այն գաղափարը որ Թուրքիա կրնայ վստահելի միջնորդ մը ըլլալ այս կացութեան մէջ, անհեթեթ է» ու Թուրքիոյ կը թողու կեդրոնական Ասիան, ուր կարելիութիւնն ունի գլուխն անցնելու մահմետական արդիական պետականութեան մոտելի մը:

**

«LE MONDE»

(18 / 3)

Սոֆի Շիհապ Բաքուէն երկար թղթակցութիւն մը գրած է, ուր կը նկարագրէ Ազրպէյճանցիներու յուսալքումը, Ղարաբաղ իրենց կրած ձախողութենէն ետք: Կը ծանրանայ նաեւ քաղաքական անստոյգ վիճակին վրայ, Մութալիբովի քաշուելէն ետք Ալիեւի վերադարձի մը վարկածն ալ նկատի կ'առնէ, քանի ան նախինամական մարդն է «որ գիտէ խօսիլ եւ վախցնել Հայերը»: Կը յիշէ թէ անցեալ շաբթու տեսնուած էր Բարդէն Արաքցեանի հետ:

**

«THE ECONOMIST»

«ՓՈՔՐ ՊԱՏԵՐԱԶՄ, ՄԵԾ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ»

Մարտ 7-ի «Թիը էքոնոմիսթ» թերթը Մոսկուայի իր թղթակիցին կողմէ ստորագրուած յօդուած մը ունի Ղարաբաղի հարցին մասին: «Փոքր պատերազմ, մեծ իրարանցում» խորագրուած էջը պատմական համառօտ տեղեկատուութենէ մը ետք կ'անցնի ներկային. Ղարաբաղեան դէպքերու զարգացումը մինչեւ այսօր հանդրուան առ հանդրուան ցոյց տուած է թէ ՀԱՊ-ը անզօր է նման կնճիռներու առջեւ հեղինակաւոր ներկայութիւն մը ըլլալու: Այս կացութիւնը միջնորդութեան ձեռնարկներու մղած է Թուրքիան, Իրանը: Թերթին թղթակիցը կը բացատրէ թէ Իրանի համար նման ձեռնարկի մը խթան են իր սահմաններուն մէջ գտնուող ազերի զանգուածը ու Միջին Ասիոյ Թուրք Հանրապետութիւնները ազդեցութեան գօտիին մէջ առնելու հեռանկարը: Թերթին թղթակիցը անխուսափելի կը նկատէ նոր կռիւներ որոնք աւելի պիտի շեշտեն ՀԱՊ-ի անզօրութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԷՆՈՍ -- ԱՅՐԷՍԻ Իսրայէլի դեսպանատունը քարուքանդ եղաւ, Մարտ 17-ին, ժամը 15--ին, ահաբեկչական արարքի մը հետեւանքով, որ մեծ վնասներ պատճառեց նաեւ թաղամասին մէջ: Զոհերու թիւն ալ փոքր չէ: 10 մեռեալ, 135 վիրաւոր կար առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն.

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՄԱՐՏ 12 / 16)

ՆՈՐ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽՆԵՐ

Մինչեւ տարեվերջ Հայաստան երկու սահմանագլուխ եւս կը բանայ Իրանի եւ Թուրքիոյ հետ՝ Մեղրի եւ Մարգարա: Մեղրիի շրջանը, Արաքսի վրայ կը կառուցուի կամուրջ, իսկ Մարգարա արդէն կամուրջ մը կայ եւ կը մնայ վարչական շէնքերու կառուցումը: Այժմ Հայաստան ունի միայն Գիւմրիի սահմանագլուխը Թուրքիոյ հետ, որ անբաւարար է:

**

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

Գերագոյն Խորհուրդը, Մարտ 12--ին, դռնփակ նիստով մը քննարկած է Հայաստանի տարածքի վրայ գտնուող ՀԱՊ--ի զօրքերուն առնչուող հարցեր: Երեսփոխաններ եւ կուսակցութեանց ներկայացուցիչները յայտնած են իրենց տեսակէտները: Արցախի վերջին իրադարձութեանց մասին տեղեկութիւններ տուած եւ նախադծերու մասին կարծիքներ յայտնած են Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան եւ փոխ -- նախագահ Գ. Յարութիւնեան, Նախագահը մասնաւորապէս շեշտը դրած է մանաւանդ այն երեւոյթին վրայ, որ բանակին հետ իշխանութիւններու եւ ժողովուրդին փոխ -- յարաբերութիւնները անկեղծ են: Նիստին որոշում տրուած է Հայաստան գտնուող զօրամասերու ռազմամթերքի հսկողութիւնը խստացնել:

**

ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ԿԱՊԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄ

Երկար ընդմիջումէ ետք վերահաստատուած է Արցախի հետ թղթատարական կապը, թռանններու միջոցով: Առ այժմ առաքումները կը կատարուին Քոլատակ՝ Մարտակերտի շրջան, հոնկէ ան ԼՂՀ--ի շրջաններ: Իսկ Ստեփանակերտի օդակայանը հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերու հակակշռին տակ է, սակայն դարձեալ թռիչքներ կարենալ վերահաստատելու համար հարկ է վերականգնել սարքաւորումները եւ ապահովել օդակայանի վառելանիւթի եւ ուժանիւթի պահանջքները:

**

ՆՈՐ ԳԻԾ

Այսուհետեւ ամէն առաւօտ մայրաքաղաք կը մեկնի Կիրովականէն թիւ 661 շոգեկառքը: Այս նոր գիծը, որուն տոմսը կ'արժէ 22 ռուբլի, դարձած էր անհրաժեշտ, նկատի ունենալով վառելանիւթի գինը, երթեւեկի միւս միջոցներու սակերու յաւելումը: Ուրիշ մէկ առաւելութիւնն ալ այն է որ երկաթուղիի երկայնքին գտնուող բնակչութիւնը եւս կ'օգտուի սպասարկութենէն:

**

ԱՐԵՒԱՅԻՆ ՋԵՌՈՒՑԻՉՆԵՐ

Երեւանի մէջ սկսած է արեւային ջեռուցիչներու արտադրութիւնը, որու առաջին օրինակը տեղադրուած է Երեւանի պատանի հնդամարտիկներու մարզադպրոցին մէջ: Մեծ յոյսեր կապուած են այս դրութեան, մանաւանդ ելեկտրականութեան ու վառելանիւթի տագնապի այս օրերուն եւ տրուած ըլլալով որ Հայաստան տարին նուազագոյն ութ ամիս կը ճառագայթէ արեւը, իսկ Սեւանի աւազանին՝ նոյնիսկ տասը ամիս:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՀԱՅԵՐԸ ՏԻՐԱԾ ԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ

Մարտ 18-ի Թուրք մամուլը դրեթէ մէկդի դրած է Ղարաբաղի հարցը. պատկերազարդ, լայնածաւալ տեղեկատուութիւնը տեղը ձգած է հատուկենտ լուրերու եւ յօդուածներու: Լուրերու բաժնին մէջ «Հիւրրիյէթ» կը գրէ թէ Հայերը աւելի նպաստաւոր դիրքերու վրայ են: Վարչապետ Տէմիրէլ իր կուսակցութեան Ազգ. Ժողովի խմբակցութեան հետ ժողովի մը ընթացքին ըսած է թէ Ղարաբաղի հարցին մէջ իր կառավարութեան վարած քաղաքականութիւնը ճիշդ ուղղութիւն ունի ու սկսած է արդիւնք տալ. ան յայտնած է նաեւ թէ Հայերը Ղարաբաղի տարածքին դրեթէ ամբողջութիւնը ձեռք անցուցած են:

Թերթին նոյն էջին վրայ նկար մը ցոյց կու տայ Մերսինի նաւահանգիստէն Հայաստան ղրկուելիք 6 թոն օժանդակութիւնը որ 15 օրէ ի վեր հոն կը մնայ: Թուրք իշխանութիւնները այդ բեռան մէջ զէնք փնտռելու պատրուակով խուզարկութեան սկսած են ու կ'ըսուի որ խուզարկութիւնը պիտի տեւէ առնուազն 15 օր:

«Միլլիյէթ»ի թղթակիցը կը շարունակէ Երեւանէն գրել. քաղաքին փողոցներուն մէջ շրջագայութեան միջոցին քաղած տպաւորութիւնները Թուրքիոյ հանդէպ մեծ հետաքրքրութիւն մը կը մատնեն: Երեւանի բնակիչներ փափաք կը յայտնեն Թուրքիա այցելելու, շատեր թրքերէն գիտեն, կան Թուրքիա ծնածներ են եւայլն: Թղթակիցը անունցմէ կը ներկայացնէ յատկապէս Մուրատ Պոճալեանը որ Սեբաստիա ծնած է եւ 1960-ական թուականներուն ներգաղթած: Կ'ըսուի թէ ներկայիս Արտաքին նախարարութեան մէջ կը վարէ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու բաժինը: Ճ. Պաշլամըշ զինքը կը նկատէ այն պատասխանատուներէն մէկը որոնք կը ճշդեն Երեւանի թրքական քաղաքականութիւնը:

**

«Իֆիպինէ Տօղրու» շարաթաթերթը «Աշխարհակալութիւնը կը տեղաւորուի Ղարաբաղի մէջ» խորագրով կ'անդրադառնայ Ղարաբաղեան հարցին մէջ Ամերիկայի բռնած դիրքին: Իր կարծիքով Միացեալ -- Նահանգներ կը ջանայ Ազրպէյճանը հակակշռի տակ պահել, որպէսզի Թուրքիա իրմէ անկախաբար չկարենայ Միջին Ասիոյ հանրապետութիւններուն հետ յարաբերութիւն հաստատել: Թերթին խմբագիրը կ'ամբաստանէ Թուրքիան որ թէ Արեւմուտքին հետ սերտ գործակցութեան մէջ է եւ թէ կուլայ, կ'ողբայ Ազերիներուն համար: Ինք զօրակցութիւն կը յայտնէ Միջին Ասիոյ Թուրք ժողո -- վուրդներուն որպէս Խորհրդային Միութեան ամէնէն թշուառ եւ ճնշուած տարրը: «Սակայն, կ'ըսէ, հոս, թրքական ազգայնամոլութեան հակահայ դրդումներուն պէտք է ուշադիր ըլլալ. Հայերն ալ մաս կը կազմեն ճնշուածներու աշխարհին»:

ՆԵՐՔԻՆՆ ՈՒ ԱՐՏԱՔԻՆԸ

Գրեց՝ ԽԱԶԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Ամերիկան, ինչպէս գրած եմ ասկէ առաջ ալ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ, սակաւապետութիւն մըն է՝ ծպտուած իբր ժողովրդավարութիւն: Ըլլալով աւելի արդար ու ճշգրիտ՝ ըսենք թէ երկու տարին անգամ մը, կատարեալ ժողովրդավարութիւն կը տիրէ, երբ քուէարկութիւն տեղի կ՚ունենայ, ինչպէս այլուր՝ Արեւմուտքի մէջ: Անկէ անդին, սակայն, երկրին կեանքին ու կառոյցին կը տիրապետեն բուռ մը ընտրանիներ, հաստատութիւններ եւ կազմակերպութիւններ:

Ամերիկայի Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնը չէ միակ պատասխանատուն եւ գործունեայ ազդակը՝ երկրին արտաքին քաղաքականութեան բնորոշման մէջ: Այդ է պարագան մանաւանդ այսօ՛ր, երբ չփոթ վիճակը կը տիրէ քիչ մը ամէն կողմ, Խորհրդային Միութեան անկումէն ետք ընդհանուր տնտեսական տագնապի ընթացքին: Նման պայմաններու տակ՝ այն Հայը որ կ՚ուզէ մեկնաբանել Ամերիկայի քաղաքական դիրքը՝ մեր Հայրենիքին հանդէպ, ստիպուած է գիտակցիլ այն գործընթացին՝ որ կը բնորոշէ այդ Պետութեան դիրքաւորումները, մանաւանդ արտաքին գործոց մարզին մէջ:

Ներկայիս սուր պայքար կը մղուի ամերիկեան որոշ ընտրանիներու միջեւ՝ որոնց պէտք է անդրադառնալ: Գլխաւորաբար, Փենթակոնը եւ Քոնկրէսը, այսինքն՝ զինուորական սպայակոյտը եւ անոր կապուած սպառազինութիւններն ու ճարտարարուեստական հաստատութիւնները կը պայքարին երկրին ընտրեալ երեսփոխաններուն դէմ:

Առաջին կողմը կը գիտակցի, ինչպէս կ՚ըսեն Ամերիկացիք, թէ «պատերազմը մեծ պիզնէս է», այսինքն՝ հսկայ շահեր կարելի է ապահովել պատերազմներէն: (Ֆրանսահայը անկասկած ծանօթ է, օրինակ, Մարսէլ Տասսօյի անունին): Այս կողմը՝ որուն կարճ անունը «Փենթակոն» է, միայն զինուորականներէ չի բաղկանար ուրեմն: Անշուշտ բարձրաստիճան զօրավարներու եւ սպաներու փաղանգ մը կայ, որուն պարգացումը փոխեց Ամերիկայի դիմագիծը: 1940-ին, Երկրորդ աշխարհամարտի սկիզբէն առաջ, պատրաստ պահեստի հինգ հազար սպայ կար, ամբողջ երկրին մէջ, իսկ այսօր, պատրաստ, պահեստի եւ գործէ քշուած 200 հազար զինուորական կայ: Այս մարդիկը տեղաւորուած են բանակէն դուրս ամէն կողմ, գաղտնի սպասարկութեանց մէջ, ապա նաեւ ռազմական պիտոյքներ կառուցող հսկայածաւալ ճարտարարուեստին մէջ, եւ վերջապէս՝ գիտական ու վերլուծական հաստատութիւններու մէջ, — գիտակաճ՝ որովհետեւ ամերիկեան գիտաշխարհը լծուած է արդիական զէնքեր արտադրելու գործին (մինչ ճափոնականը նոր եւ շահաբեր սպառողական գործիքներ հնարելով զբաղած է, եւ կ՚ապահովէ շուկայի գիտակցութիւն). եւ վերլուծակաճ՝ որովհետեւ այսօր ամբողջ կէս — համալսարանական, կէս պետական ոլորտ մը կայ, ո՛ր մասնագէտներու խմբակներ անդադար տեղեկագրեր կը պատրաստեն: Այս կամ այն քաղաքական հարցը վերլուծելով, պետութեան՝ ապա նաեւ միջազգային պիզնէսի մեծ հաստատութիւններուն վերլուծումներ կը հայթայթեն: Նման վերլուծումներ ունին պատմական, քաղաքական, վիճակագրական, տնտեսական եւ զինուորական խառն բնոյթ: Երբեք պէտք չէ ստորագնահատել այս վերլուծումներու դերը: Պետական մարդիկ ամենագէտ չեն, պէտք ունին մասնագէտի կարծիքի, եւ հոն՝ զինուորականներ եւ նախկին զինուորականներ ունին իրենց կարեւոր դերը, իբրեւ վերլուծական թիմ-ի անդամ:

Այս տողերը նախաբան մըն են, պարզելու համար մանր, մասնագիտացած ընտրանիներու դերը՝ երկրի մը ղեկավար դասին կարծիքներու եւ դիրքերու կազմաւորման մէջ: Անցեալին, երկրի մը, ժողովուրդի մը «շահերը» պետութիւնը ղեկավարող մարդուն կամ դասին շահերն էին պարզապէս: Սուլթան Սիւլէյման եւ իր վէզիրները պէտք չունէին Օսմանեան կայսրութեան շահերը բնորոշելու համար մասնագէտներու դիմելու: Իրե՛նք էին շահողներն ա՛լ, մասնագէտներն ա՛լ: Սակայն երբ ընկերութիւն մը բարդ է, եւ սակաւապետական է, ապա անոր «շահերը» ինքնաբերաբար ակնյայտ չեն: Ներքին պայքար մը կայ՝ որ կը մղուի ճի՛շդ այդ շահերը բնորոշելու եւ սահմանելու համար: Օրինակ՝ Ամերիկայի — Հրեաներու համեմատաբար փոքր փաղանգ մը 1948-էն ետք ամէն միջոց գործածեց, եւ յաջողեցաւ պետութեան տիրապետող, քաղաքական — Ամերիկայի ընտրանին համոզել, որ «Ամերիկայի» շահերը Իսրայէլի շահերուն հետ նոյնացած էին: Հասարակ Ամերիկացիին տնտեսական շահը գոնէ աւելի կը համընկնի արաբական աշխարհին հետ, սակայն հասարակ ամերիկացին արեւմտեան աշխարհի ամէնէն տգէտ քուէարկողն է, եւ ուրեմն հարցը ուրիշ ձեւով կարգադրուեցաւ:

Այլ օրինակ: Այսօր, ինչպէս գիտէ «Յառաջ»ի պոլսահայ ընթերցողը հաւանաբար, Թուրքիոյ մէջ գրեթէ կիսանկախ է բանակի սպայակոյտը, որ Պետութեան — մէջ — պետութեան դեր մը ունի: Կ՚ազդէ տնտեսական, ապա նաեւ քաղաքական կեանքին, այնքան մը որ Ս. Տէմիրէլ կը ստիպուի յայտարարել թէ Անդրկովկասի մէջ միջամտելու ճնշումի ենթակայ է ոչ միայն «փողոց»էն, այլ նաեւ բանակի որոշ տարրերէ: Ահաւասիկ ընտրանի մը՝ ո՛ր իր կառոյցին շահերը կը հետապնդէ, եւ ըստ այն կը փորձէ սահմանել երկրին արտաքին քաղաքականութիւնը:

Նոյնն է պարագան Ամերիկայի մէջ: Վերջին երկու ամսուան ընթացքին, Փենթակոնը աշխատանքի լծուած է աննախընթաց թափով: Կը գործածէ վերլուծումներ՝ որոնք իբր թէ ցոյց կուտան թէ Ամերիկա ինչպէ՞ս պէտք է ծրագրէ իր զինուորական (եւ ուրեմն արտաքին գործոց հետ կապ ունեցող) ապագան: Այս վերլուծումները հեռու են անաչառ ըլլալէ, զուտ կառուցային շահեր կը հետապնդեն, գրուած են ի շահ զինուորական — ճարտարարուեստական ընտրանիին: Այս կէս - գաղտնի վերլուծումներէն հատուածներ փոխանցուած են մամուլին, եւ ուրեմն Փենթակոնի հակառակորդները շղթայազերծած են իրե՛նց հակաճառութիւններն ու պայքարը: Ի՞նչ կ՚ըսէ այդ պայքարը, եւ ի՞նչ հետեւանք կրնան ունենալ Հայութեան համար, հոն արծարծուող հակադիր դիրքերը:

Վէճին թաքուն պատճառը սա է: Եթէ իրօք վերջացած է պաղ պատերազմը, այսինքն այն հարցադրումը, թէ Խորհրդային Միութի՞ւնը պիտի տիրապետէ աշխարհին՝ կամ Ամերիկան, ապա ի՞նչ է արդիւնքը՝ որ պէտք է յաջորդէ հիմա, այդ ասպարէզին: Փենթակոնը չուզեր որ պատասխանը ըլլայ, — «վտանգը վերացած է», որովհետեւ Քոնկրէսը կրնայ նման հաստատումէ հետեւցնել թէ ի բացակայութիւն 1945 — 1990 մեծ հակամարտութեան, կարելի է հսկայ զեղչեր կատարել, «կարել» Փենթակոնի պիւտճէն, եւ տուն ղրկել բազմահազար զինուորներ եւ սպաներ: Այս եզրակացութեան դիմադրելու համար է որ Փենթակոնը կը քաջալերէ իր մասնագէտներու եւ դաշնակիցներու ցանկը՝ որ մերժեն պաղ պատերազմի աւարտէն բխած որոշ եզրակացութիւններ:

Փենթակոնը կը հաստատէ որ պաղ պատերազմը վերջացած է, սակայն վտանգը վերացած չէ: Նախ՝ Ռուսիա տակաւին հիւլէական եւ հրթիռական զէնքեր ունի, վաղը կրնայ նոր մենատիրոջ մը ձեռքը իյնալ, եւ նորէն վտանգել աշխարհի ապահովութիւնը: Անշուշտ շատեր կ՚ընդունին որ եթէ ձախողի Ելցին, ինչ որ լուրջ կարելիութիւն մըն է գոնէ, ապա կայ նաեւ կարելիութիւնը՝ դէպի մենատիրութիւն վերադարձի մը: Ա՛յդ իսկ պատճառաւ, Քոնկրէսի մէջ կան մարդիկ, նաեւ կայ նախկին Նախագահ Ռիչըրտ Նիքսընը, որոնք կ՚ուզեն Ռուսիոյ տնտեսութեան օգնել, եթէ պէտք ըլլայ զեղչելով բանակի պիւտճէէն: Այսինքն՝ նոյն վտանգին երկու տարբեր լուծում:

Անկէ դուրս եւ անդին, Քոնկրէսը եւ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան մասնագէտները կ՚ուզեն աշխարհի բազմաթիւ շրջաններ «զիջիլ» այդ շրջաններու տեղական «գերպետութիւններու», ապահովել անոնց գործակցութիւնը, Ամերիկայի եւ ՄԱԿ-ի հետ, շրջանային վտանգներու առաջքն առնելու համար: Փենթակոնը չի հաւանիր նման մօտեցումի, որ կը տկարացնէ իր բանակին վերապահուած դերը: Կ՚ուզէ միջամտելու, այսինքն՝ ուժի գործածութեան համար աւելի մեծ դեր վերապահել, եւ կը դիմէ իրեն դաշնակից ազդեցիկ միաւորներու (օրինակ՝ Իսրայէլի սպայակոյտին), որպէսզի համոզէ դաշնակից պետութիւններ եւ անոնց միջոցաւ՝ ազդեցիկ ամերիկեան ընտրանի — փոքրամասնութիւններ: Այսպէս, իսրայէլեան բանակը կրնայ համոզել ամերիկացի — հրեայ ընտրանին, որ ճնշում բանեցնէ Քոնկրէսի վրայ իսկ, դիրք փոխելու: Կը նշմարուի որ պետութեան ղեկավար ընտրանիին մէկ հատուածը «դուրս» կ՚ելլէ, «ներս»ին ազդելու յոյսով: Նոյն փորձը կը կատարուի Հարաւային Քորէայի մէջ: Փենթակոնը կ՚ուզէ համոզել Հար. Քորէան եւ ուրեմն, Ամերիկացի — Քորէացիները որ Հիւս. Քորէան հիւլէական ռումբ կը շինէ (ին չոր անկարելի ալ չէ), որ այդ կը վնասէ Հար. Քորէայի շահերուն, եւ ուրեմն... որ Ամերիկացի-Քորէացիք պէտք է զօրավիգ ըլլան ուժեղ Փենթակոնի մը պահպանման՝ որ իրեն կը վերապահէ նորափթիթ ատոմական պետութիւններ զսպելու գործը, Հիւսիսային Քորէայէն՝ մինչեւ Իրաք:

Փենթակոնը հակառակ է ՄԱԿ-ի վստահելու, անոր օժանդակելու դրամով եւ զինուորով: Փենթակոնը կը զգուշացնէ որ եթէ Ամերիկա չտիրապետէ, ապա առաջին շրջանային գերպետութիւնները պիտի ըլլան Ճափոնն ու Գերմանիան, որոնք 2 — 3 տարուան մէջ կրնան ատոմական ռումբերու տէր ըլլալ, եթէ իսկապէ՛ս փափաքին, քանի որ պէտք եղած դրամը, գիտութիւնն ու թեքնոլոժին շատոնց ունին, ինչպէս Հնդկաստան, օրինակ, ունէր արդէն մի քանի տարի առաջ: Փենթակոնը կ՚ուզէ որ Ամերիկայի դաշնակից շրջանային գերպետութիւնները շարունակեն կախեալ — ենթակայ մնալ, ինչպէս Թրքական բանակը՝ ՕԹԱՆ-ի միջոցաւ, էր եւ է տակաւին:

Յստակ չէ ապագան, եւ մանաւանդ յստակ չէ թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ այս պայքարին հետեւանքը՝ Հայութեան համար: Եթէ Քոնկրէսի եւ մանաւանդ Արտաքին Գործոց կողմնակիցները շահին, ապա Թուրքիա պիտի ըլլայ աւելի անկախ «շրջանային գերպետութիւն» մը, մարզպետ եւ սատրապ, որուն հետ գործակցելով Ամերիկա կը յուսայ Թրքական Կեդրոնական Ասիոյ կազմաւորման ազդել եւ իսլամական Իրանի յառաջխաղացումին արգելք կենալ: Ինչպէս կ՚երեւի, նման ընթացք կ՚ենթադրէ Թրքական սպայակոյտի ենթարկումը՝ Թուրքիոյ քաղաքական դէմքերու եւ ժողովրդական ղեկավարներու, որ այսօր Տէմիրէլն է: Անշուշտ Տէմիրէլ ճաշակած է սպայակոյտի միջամտութիւնը, իր մորթին վրայ զգացած է անոր արդիւնքը: Թերեւս, ուրեմն, որքան ալ հակահայ է Ամերիկայի Արտաքին Գործոց Նախարարութիւնը, նորէն պէտք է Փենթակոնէն աւելի նախընտրելի նկատել զայն, իբր երկու չարեաց փոքրագոյնը: Անոր վրայ ազդեցութիւն մը ունեցած է եւ կրնայ ունենալ ամերիկեան Քոնկրէսը՝ որուն վրայ, իր կարգին, ազդեցութիւն կրնայ բանեցնել միացեալ — Ամերիկահայութիւն մը՝ երբեմն: Մինչ Փենթակոնը կ՚արհամարհէ մեզ եւ կը հիանայ Թուրք բանակին, Քորէայի պատերազմէն ի վեր:

Եզրակացութիւն մը: Տխուր, շա՛տ տխուր երեւոյթ է այսօր գործակցութեան պակասը, Հ.Հ.Շ.-ի, Հ.Յ.Դ.-ի, Հայկական Համագումարի, Ռ.Ա.Կ.-ի եւ Բարեգործականի միջեւ: Կապեր ու խօսակցութիւններ կան անշուշտ, եւ վերջերս Հայաստանի նախագահը, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, եւ իր խորհրդատու՝ Աշոտ Մանուչարեան, կը թուին հաշտութեան փորձերու յանկացուած խօսակցութիւններ ունենալ՝ Հ.Յ.Դ.-ի հետ: Ողջունելի է այս, մանաւա՛նդ Արցախի համար, քանզի այդ շրջանի հայութեան ընտրած կառավարութեան կը տիրապետէ Հ.Յ.Դ.-ն, իր մարտական տարրով:

Սակայն Արցախի հարցը ունի ոչ միայն տեղական, այլ նաեւ ամերիկեան ծալք մը: Կարելի՛ է ազդել ամերիկեան Քոնկրէսի, նոյնիսկ Պուշի վրայ, հիմա, որովհետեւ... կայ նախագահական ընտրապայքարը: Միացեալ Հայութիւնը ազդու կրնայ ըլլալ Ուաշինկթընի մէջ՝ Քոնկրէսին վրայ, ապա նաեւ Պուշի վրայ, պարզապէս, որովհետեւ Հայութիւնը տնտեսական ուժ մըն է Քալիֆորնիոյ մէջ, եւ Պուշի համար կենսական է շահիլ այդ հսկայ նահանգին մէջ, որուն կառավարիչն էր Տէօքմէճեան:

Ուրեմն, Փենթակոնի դէմ, Քոնկրէսի հետ եւ անոր վրայ, նաեւ Պուշի միջոցաւ Արտաքին Գործոց Նախարարութեան վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու հրամայական մը կայ այսօր, որ կը պահանջէ Հ.Հ.Շ., Հ.Յ.Դ., կամ գոնէ Տէր-Պետրոսեան եւ Հ.Յ.Դ. մօտեցում, Հայաստանի մէջ, ապա նաեւ միակամ գործունէութիւն, Ամերիկայի մէջ:

Պատմութիւնը 1918-ին պատեհութիւն մը տուաւ մեզի, բայց Եղեռնէն վերապրող, միամիտ, անփորձ, Ուիլսընեան Ամերիկայի մէջ ուժ չունեցող սերունդ մը չկրցաւ լաւ օգտագործել այդ անզուգական պատեհութիւնը՝ որմէ Հ. Յ. Դ.-ն յաջողեցաւ փրկել ու համայնավարութեան ստիպողաբար փոխանցել կրճատուած Հայաստան մը: Այսօր կը կրկնուի աւելի համեստ առիթ մը, եւ պատմութեան «առաջարկ»ին կրնայ ընդառաջել շա՛տ աւելի կազմակերպուած Հայութիւն մը, որ հակառակ երկրաշարժի աղէտին, աւելի՛ յառաջացած է Հայաստանի եւ Արցախի մէջ, քան էր՝ 1918-ին: Հարցն այն է որ Սփիւռքի Հայութիւնը պիտի կարենա՞յ միակամ աշխատիլ, եւ Հայաստանի ղեկավարութիւնը, մանաւանդ վերջերս բաւական ձախորդ շարժումներ կատարող Հ.Հ.Շ.-ն, պիտի կարենա՞յ գործակցիլ Սփիւռքի ղեկավար կազմակերպութիւններուն հետ, առանց բոլորովին արհամարհելու զանոնք: Եթէ «այո՛» է պատասխանը, եւ կան որոշ դրական նշաններ, ապա Ամերիկահայութիւնը կրնայ ազդու միջամտութիւն մը կատարել, Փենթակոնի եւ անոր հակառակորդներու պայքարին մէջ:

Օրուան հարցեր

ՈՒԶԲԷԿՍՏԱՆԻ ՌՈՒՍԵՐՈՒՆ ՄԵԾ ՎԱԽԸ

Տաշքենդ մօտող օտարական մը անմիջապէս կը նշմարէ թէ փողոցները հազիւ լուսաւորուած են. պատճառը այն է որ ելեկտրակայաններու անձնակազմը որ «եւրոպացի» է, կը մեկնի: Արտագաղթը գագաթնակէտին հասաւ Ֆերղանայի եւ Օշի 1989-ի պատահարներուն ընթացքին: Ռուսեր մնացած են այսօր միայն Տաշքենդի շրջանին մէջ, սակայն շատ մտահոգ են. «Քորէացիները ինքնապաշտպանութեան խումբեր կազմեցին իսկ Հրեաները մեկնեցան. ի՞նչ կը նշանակէ ասիկա» հարց կուտան անոնք: Մանաւանդ երթալիք տեղ չունենալու իրողութիւնը կը նեղէ զիրենք:

Նախագահական ընտրութեան Ռուսերը Կարիմովի ի նպաստ քուէարկեցին. պատճառը իր խոստացած քաղաքականութիւնն էր: Անոր ընդդիմադիրները թէեւ կը պնդեն որ ան Ռուսերը հաւաստացնելու համար թէ իրենց հանգստութիւնը իրմէ կախում ունի, հնարքներու կը դիմէ. մարդիկ, օրինակ, անհիմ սպառնալիքներ կը ներկայացնեն: Կարիմովի շահը կը պահանջէ որ անոնց պաշտպանը ձեւանայ: Իսկ այս վերջինները հարց կուտան թէ որքա՞ն ատեն նախագահը պիտի կրնայ իշխանութեան գլուխ մնալ:

Ճիշդ է որ նախկին խորհրդային միւս հանրապետութիւններուն մէջ ալ օտարականներու վիճակը շատ փայլուն չէ, սակայն Ուզբէկստանի մէջ ծայրագոյն վիճակ կը պարզէ: Նախագահը ինք գիտէ թէ երկրին անտեսութիւնն ու իր իշխանութիւնը կախում ունի օտարականներէն. այս պատճառաւ է որ ջանք կը թափէ անոնց մեկնումին. Թերթեր որոնք իշխանութեան հակակշռին տակն են, ամէն օր կը շեշտեն ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութիւնը ամրապնդելու գաղափարը:

Հակառակ որ կլիման աւելի չծանրանալու համար արտագաղթի վերաբերող վիճակագրութիւնները չեն հրապարակուիր, 1985-էն ի վեր շուրջ 800 հազար նուազած է օտարականներու թիւը: Մնացողներուն համաձայն կառավարութիւնը ամէն բան կ՚ընէ այս հոսքը կասեցնելու համար: Օրինակ, 1200 ռուբլի պէտք է վճարել անունը ջնջել տալու համար քաղաքի բնակիչներու ցանկէն: Մոսկուա-Տաշքենդ շոգեկառքի տոմսակը 128 ռուբլի է, սակայն միւս ուղղութեամբ 207 ռուբլի կ՚արժէ: Կը մտածուի նաեւ արտածուած ապրանքներու տուրք մը հաստատել:

Ռուսերու մտահոգութիւնը աւելցնող այլ պատճառ մըն ալ կրօնական ազդեցութիւնն է որ օրէ օր կը ծաւալի: Մինչեւ 1989 երկրին մէջ 160 մզկիթներ կա-

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը փութանք հաղորդել Պօմոնի եւ Շրջակայից Հայ հաւատացեալ հասարակութեան, թէ համաձայն Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վարչական կանոնագրին, Թաղական Խորհուրդս կազմուած է հետեւեալ անձնաւորութիւններէն...

Անդրէ Փաղտասարեան (Ատենապետ), Ալեքսան Պալայեան (փոխ - ատենապետ), Մասիս Գուլումեան (ատենադպիր), Ռոպէր Սարաճեան (փոխ - ատենադպիր), Աւետիս Գուտուզեան (գանձապահ), Լեւոն Տէրտէրեան (փոխ - գանձապահ), Աւեժան Գասպարեան (խորհրդական), Աւետիս Մոնդանեան (խորհրդական), Գառնիկ Պամպաճեան (խորհրդական), Յովհաննէս Տէր - Վարդանեան (խորհրդական), ժագ Պօղոսեան (խորհրդական):

ԴԻՒԱՆ
Թաղ. խորհրդոյ
Պօմոնի
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ

յին, այսօր միայն Նամանկան շրջանին մէջ 1000-է աւելի է անոնց թիւը: Կիներու եւ երախաներու յատուկ կրօնական հաստատութիւններուն թիւը կ'աւելնայ: Սաուտի Արաբիայէն հարիւր հազարաւոր օրինակներով Գուրան կը հասնի, թոներով գրականութիւն: Սերտացած են հարաւի դրացիներու հետ շփումները: Թերթերուն մէջ ամէն օր կարելի է կարդալ կրօնական պարտաւորութիւններ կատարելու պատուէրներ պահանջք, հանդիսաւոր Կիրակիէն Ուրբաթի փոխադրելու դիմումներ: Ֆէրղանայի ձորին մէջ դպրոցներու մէջ կրօնքի դասաւանդութիւն սկսած է կատարուիլ: Անցեալ Դեկտեմբերին խուժանը շրջանային խորհուրդը փարեց իր շէնքէն ու հոն մահմետական կեդրոն մը հաստատեց: Մէկ խօսքով, այն բոլոր բաները որոնք ճնշուած էին համայնավարութեան տասնամեակներուն, մէկէն ժայթքեցան:

Այս կացութեան մէջ շատեր հարց կուտան թէ ինչ հեռանկարներ կան Ուզբէկստանի համար: Կարծիքով կը հակի Թրքական օրինակին, որուն մասին ընդդիմութեան հետ խոր տարակարծութիւն չունի: Սակայն մահմետական իշխանաւորները որոնց կարծիքը պէտք է նկատի առնել, այլ մտածում ունին: Անոնք Թուրքիոյ մասին խօսելով կ'ըսեն... «ոչ կրօնական երկիր մըն է ան, շատ եւրոպականացած»:

Այսուհանդերձ, հաւանական չի նկատուիր որ Ուզբէկստան կրօնապետական երկիր մը դառնայ:

Սուրիահայ նամականի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՈՒՐԻԱ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ

ՀԱԼԷՊ. - («Յառաջ»). - Միջին - Արեւելեան արաբական կարգ մը երկիրներ ընդգրկող իր անդրանիկ շրջապտոյտի ծիրէն ներս, Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Նախարար Պր. Րաֆֆի Յովհաննէսեան, Հինգշաբթի, Մարտ 5-ի յետմիջօրէին Պէյրութի վրայով պաշտօնական այցելութեամբ ժամանեց Դամասկոս եւ օդակայանին մէջ ընդունուեցաւ Սուրիոյ իր պաշտօնակից՝ Ֆարուք Շարէհի եւ Արտաքին Նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներուն կողմէ:

Արտաքին Նախարարին սոյն այցելութեան անմիջական նպատակն էր դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումը՝ ընդմէջ Սուրիոյ եւ Հայաստանի ինչպէս նաեւ ամրացումը՝ հայ - արաբ բարեկամական դարաւոր կապերուն ու նաեւ պարզաբանումը՝ Ղարաբաղի տագնապալի հարցին էութեան:

Արդարեւ, Հայաստանի դիւանագիտութեան պետին Դամասկոս ժամանման օրն իսկ, երեկոյեան, Արտաքին Նախարարութեան կեդրոնատեղիին մէջ կայացաւ հայ - սուրիական պաշտօնական հանդիպումներուն առաջին փուլը, գլխաւորութեամբ Արտաքին զոյգ նախարարներուն եւ մասնակցութեամբը՝ Հայաստանի Արտաքին Նախարարութեան Մերձաւոր - Արեւելքի բաժնի պետ՝ Սարգիս Յովհաննէսեանի, Սուրիոյ Արտաքին փոխ - նախարար՝ Եուսէֆ Շաքքուրի եւ Արեւելեան Եւրոպայի բաժնի տնօրէն՝ Ղասսան Րըսլանի:

Խօսակցութիւնները ընդգրկեցին երկու երկիրներու միջեւ հաստատուելիք դիւանագիտական կապերն ու առեւտրական, տնտեսական եւ մշակութային փոխ - յարաբերութեանց զարգացման հեռանկարները: Սուրիական «Սանա» պետական լրատու գործակալութիւնը հաղորդեց, որ կողմերը կարծիքներու փոխանակումներ ունեցան Միջին - Արեւելքի կացութեան եւ Լեռնային Ղարաբաղի մերօրեայ իրավիճակին շուրջ ու ընդգծեցին նմանօրինակ հարցերը բանակցութիւններով եւ խաղաղ միջոցներով լուծելու անհրաժեշտութիւնը: Այս առընչութեամբ բացատրութիւններ տալով, Րաֆֆի Յովհաննէսեան շեշտը դրաւ Ղարաբաղի հայ բնակչութեան ինքնորոշման իրաւունքին վրայ եւ ընդգծեց հարցին ոչ-կրօնական բնոյթը:

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Ուրբաթ, Մարտ 6-ի առաւօտուն, Դամասկոսի Արտաքին Նախարարութեան շէնքին մէջ կնքուեցաւ Հայաստան - Սուրիա դիւանագիտական կապերու հաստատման պաշտօնական համաձայնագիրը, զոր ստորագրեցին Նախարարներ Րաֆֆի Յովհաննէսեան եւ Ֆարուք Շարէհ: Այսպիսով, Հայաստան դարձաւ նախկին Խորհրդային Հանրապետութիւններէն առաջինը (բացի Ռուսիայէն, անշուշտ, որ «ժառանգորդ»ն է Խորհրդային Միութեան), որ դիւանագիտական յարաբերութեանց համաձայնագիր կը ստորագրէ Սուրիոյ հետ: Երկիր մը, որ կեդրոնական եւ կարեւոր դիրք կը գրաւէ շրջանին մէջ եւ ունի հայկ. ստուարաթիւ գաղութ մը:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ՝
ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՍԱՏԻ ՀԵՏ

Դիւանագիտական կապերու հաստատման համաձայնագրի ստորագրութենէն անմիջապէս յետոյ, միջօրէին, Նախարար Րաֆֆի Յովհաննէսեան սուրիացի իր պաշտօնակիցին հետ ժամանեց մայրաքաղաքի Նախագահական ապարանքը եւ ընդունուեցաւ Սուրիոյ Հանրապետութեան Նախագահ Հաֆէզ Ասատի կողմէ:

Սուրիական պաշտօնական աղբիւրները դիտել տուին, թէ այն հանդիպման ընթացքին խօսակցութիւնները կեդրոնացան Միջին - Արեւելքի կացութեան, Հայաստանի իրավիճակին եւ երկկողմանի յարաբերութեանց զարգացման հեռանկարներուն վրայ: Րաֆֆի Յովհաննէսեան Նախագահ Ասատի յանձնեց Հայաստանի սուրբածին Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի մէկ նամակը, որուն ի պատասխան, ըստ սուրիական մամուլին, «Նախագահ Ասատ իր ողջոյնները փոխանցեց Հայոց Նախագահին եւ Հայաստանի ժողովուրդին»:

Տեղական հեռատեսիլը, ձայնասփիւռն ու մամուլը (առաջին էջի վրայ) ամբողջ երկու օր լայն արձագանգ տուին Րաֆֆի Յովհաննէսեանի այցելութեան եւ երկու երկիրներու միջեւ ստորագրըւած այս կարեւոր համաձայնագրին:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՍԱՄԱԹԻՈՅ Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, Մարտ 8-ին, ոգեկոչուած է Պոլսոյ երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարքին մահուան Բ. տարելիցը: Նախագահած է Մեսրոպ Եպիսկ., պատարագը մատուցանած է Ալթըմէրմէրի հոգեւոր հովիւը՝ Պսակ Քհնյ. Թէզչնլեան: Իր քարոզին մէջ, Մեսրոպ Եպիսկ. որպէս բնաբան ընտրած էր՝ «ի քաց գնա յինէն, Տէր, զի այր մեղաւոր եմ ես», եւ ան վերլուծած է Պետրոս առաքեալի զգացումները: Ապա, Մեսրոպ Եպիսկ. ծանրանալով Շնորհք Պատրիարքի վրայ զայն նմանցուցած է Պետրոս առաքեալի եւ Շնորհք Արք. ալ մերօրեայ առաքեալ մըն էր, որու քարոզներն ու «Հովուական Թուղթեր»ը իր մահէն ետք ալ կը շարունակեն լուսաւորել հայկազուն բազում սերունդներ: Նոյն առաւօտը (Մարտ 8) Շիշլիի գերեզմանատան մէջ է որ ոգեկոչուած է Պատրիարքին յիշատակը, Գարեգին Պատրիարքի կողմէ, որ իր շուրջն ունէր Տիրայր Արք.ը, Շահան Արք.ը, Մեսրոպ Եպիսկ.ը եւ քահանաներ, ինչպէս նաեւ աշխարհական անձնաւորութիւններ: Հոս ալ խօսք առած է Մեսրոպ Արք. եւ շեշտած Շնորհք Պատրիարքի բարեմասնութիւնները:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ արեւմտեան թեմին երեք միլիոն տոլարի նուէր մը ըրած է Գրրգ Գրիգորեան, յատկացուելու համար Ղարաբաղի, ուր հայ բնակչութիւնը կը կրէ անլուր տառապանքներ: Այս նուէրը կ'ըլլար այն շրջանին, երբ Գալիֆորնիա կ'այցելէր Ղարաբաղի քաջարի առաջնորդը՝ Պարգեւ Եպիսկ. Մարտիրոսեան, որու ներկայութեան հանգանակութիւն մը բացուած է որ անմիջականօրէն 600 հազար տոլար ապահոված է:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ մէջ, Փետրուար 25-ին, կազմակերպութեամբ Վարդանանց ասպետներու «Ալիշան» դահլիճին եւ Վարդանանցի աղջկանց «Արտեմիս» օթեակի, Վարդանանց ոգեկոչումը տեղի ունեցած է Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Մարկոս Արթինեան սրահին մէջ: Բացումը կատարած է Տիկին Լուիս Քերիմ, գլխաւոր խօսողը եղած է Արէլ Վրդ. Օղլուգեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

ՌԱՅԱ ՔՈՀԷՆ

Բ.-

ԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՄԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Առաջին չորս գլուխներուն ընթացքին պատումը կը զարգանայ ու նոր տիպարներ կը յայտնուին, մինչ հարցաքննութիւնը իր ընկերային երեսակներով կը վերածուի հաւաքականի: Բագրատեան ու հայ ղեկավար դասակարգը չեն այլեւս միայն որ կը հասկնան թէ ինչ կը պատահի, այլ անոնց հետ ընկերային ու քաղաքական բոլոր հիմնարկութիւնները, ներառեալ միջազգային քաղաքական դրութիւնը. բոլորը տեղ կը գրաւեն հարցաքննութեան մէջ, քանի որ մէկուն գաղափարը կ'ազդէ ուրիշի մը վրայ: Ասիկէ է օրինակի համար որ խիստ գրաքննութիւն մը արգելք կ'ըլլայ Թուրքիոյ մէջ անցած դարձածին մասին լուրերու տարածումին, որպէսզի այդ տեղեկութիւնները Արեւմուտք չհասնին: Երբ Բագրատեան կը խորհի որ անհրաժեշտ է շարժման անցնել ամբողջ աշխարհը եւ թէ Եւրոպա պիտի չընդունի այդ կացութիւնը, քահանան կը պատասխանէ. «Այսօր երկու Եւրոպա կայ. Գերմանացիները որոնք այլեւս պէտք չունին Թուրք կառավարութեան եւ ոչ ալ ան անոնց: Եւ կան միւս Պետութիւնները որոնք չեն կրնար մեզի օգնել» (էջ՝ 99 - 100): Վէպին այս կէտին վրայ Թուրքիոյ մէջ տարուած հարցաքննութեան ու եւրոպական աշխարհին, միջեւ կապը հեռացնելով, Վէրֆէլ մեզ կը հասցնէ հինգերորդ գլուխին:

Հինգերորդ գլուխը ճանաչողական պատումին բարձրակէտերէն մէկն է: Շչուկներու մեկնաբանութեան հարցը եւ հայ ժողովուրդին մէկ մասին հանդէպ ծրագրուած բռնութեան քաղաքականութեան նպատակները կը լուսաբանուին: Յայտնի կ'ըլլայ որ հարցը կը վերաբերի ուղղակի խիզախ ու կանոնաւոր քաղաքականութեան մը. բոլոր Հայերը, նոյնիսկ անոնք որոնք մինչ այդ ոչ մէկ վնաս կրած են, ամբողջութեամբ պիտի տեղահանուին որպէսզի բնաջնջուին: Այսպէս կը սկսի խումբ մը Հայերու Մուսա լեռ ապաստանելուն պատումը: Վէրֆէլ խակապէս դիտարկումի նոր կէտ մը կ'ընծայէ որ իրեն առիթ կուտայ ընդհանուրին վրայ բացուած տեսանկիւն մը կամ պատմական տեսանկիւն մը ունենալու ուր յստակ է որ խնդրոյ առարկայ է Թուրք ղեկավարներու բացայայտ մէկ որոշումը:

Այսուհանդերձ այս գլուխը միւսներէն կը տարբերի խորքով ու ձեւով եւ կ'ընդմիջէ պատումին ընթացքը: Ան մեզի կը ներկայացնէ երկրորդական նոր անձնաւորութիւն մը որ ուղղակի առնչուած չէ Մուսա լերան ողբերգութեան: Ան պատմական անձնաւորութիւն մըն է, գերմանացի պատուելի մը Տօքթոր Լեփսիուսը որ տասը տարի առաջ, համիտեան ջարդերուն շրջանին քարոզիչ էր հայ գաղութին մէջ: Գերմանիոյ մէջ ուր կ'ապրէր, լսելով տեղահանութեան մասին առաջին շշուկները որոնք ցեղասպանութեան քաղաքականութեան մը նախաքայլերն են, կ'որոշէ դիմել պատերազմական նախարար Էնվէր Փաշային ու անձամբ ստուգել դէպքերը: Փութամէն մինակը կը հասնի Պոլիս, հանդիպում կ'ունենայ Գերմանիոյ դեսպանին, չէզոք երկիրներու պատուիրակներուն հետ, կը ջանայ հանդիպիլ անձերու հետ որոնք Հայերու հետ շփումներ ունէին, կարելի բոլոր տեղեկութիւնները կը հաւաքէ եւ վերջապէս գաղտնաբար հանդիպում կ'ունենայ հայ պատուիրակներու հետ:

Լեփսիուս խակապէս գործի մարդ է. բարոյականի պաշտպան մը, յանձնառու մէկը որ մտահոգուած է ճակատագրին համար ժողովուրդի մը զոր ճանչցած է: Վէրֆէլ զայն կը գործածէ Զարին հարցադրումին համար: Ան Տոն Քիշոթ մը չէ. Վէրֆէլ ոչինչով անոր կը վերագրէ դերը փրկարարի մը որ արգելք պիտի ըլլայ չարին պատահելուն, այլ զայն կը ներկայացնէ որպէս ներազդիչ քաղաքական ուժերու որոնք կրնան այդ քայլը առնել: Լեփսիուս կ'ըսէ գերման Խորհրդարանին. «Ես քաղաքական դէմք մը չեմ. իմ գործս չէ միջոցներ ու հնարքներ գտնել կրկին վերջին պահուն փրկելու համար հայ ժողովուրդին մէկ մասը. սակայն քանի որ նոյն մտածումով խանդավառուած բազմաթիւ գերմանացի քրիստոնեաներու ներկայացուցիչն եմ, պարտականութիւնս է ձեզի յղել այս ջերմ պաղատանքը: Ցեղագային մահմետական ընդդիմութիւնը պիտի լսէ անոր ձայնը Մուսա լերան ապաստանեալներուն հետ շփում հաստատելով ու Լեփսիուսի հասցնելով պաշտրուածներէն նամակ մը - որպէս հարազատ վաւերագիր պահպանուած -, ուր կը մատնանշուի «Երիտ-Թուրքերու կործանարար քաղաքականութիւնը մեր ժողովուրդին հանդէպ, քողարկուած՝ պարզ տեղափոխութեան մը երեւոյթին տակ (էջ՝ 491):

(Շար. 4)

Տիկին Արփինէ Արթինեան եւ աղջիկները՝ Սաթիկ եւ Դանիա,
Տէր եւ Տիկին Յակոբ Արթինեան եւ զաւակները,
ինչպէս նաեւ Պիլէմճեան, Էքիզեան, Գալէմեան, Անթաքլի, Աթայեան, Էքմէքճեան եւ Մելքոնեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ (ԱՐԹԻՆ) ԱՐԹԻՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 16-ին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 19, ժամը 15.45-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին:

⁂

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրները ընել՝
«ARMENIE - KHARABAGH» :
17, rue Bleue — 75009 Paris

⁂

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Յակոբ Արթինեանի եւ ընտանիքին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ

ՄԵԾ ՊԱՀՔ-ի հետեւեալ Կիրակի օրերուն, պատարագէն անմիջապէս առաջ, ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Արեւագալի ժամերգութիւն պիտի կատարուի:

Կիրակի, Մարտ 22, Տնտեսի Կիրակին
Կիրակի, Մարտ 29, Դատաւորի Կիրակին
Կիրակի, Ապրիլ 5, Գալստեան Կիրակին

(Շար. Ա. էջէն)

մաճայն, մեռեալներուն մէջ 3 երախայ կայ, դեսպանատան գիմացի դպրոցէն: Թակարդ - կառքի մը մէջնցաւ է որ կատարուած է ոճրափորձը, որուն դեռ ոչ ոք տէր եղած էր Մարտ 18-ի առաւօտը եւ Արժանթինի նախագահը բոլոր վարկածները նկատի կ'առնէր՝ պինուրական չըրջանակներէն նոր - նացիական թէ միջին - արեւելեան: Դեսպանն ու գործակիցները ողջ - առողջ են: Ոճրափորձը մեծ յուզում առեղծած է Իսրայէլ, ճիշդ այն օրը, երբ Եաֆայի մէջ ալ, Բարեկենդանի տօնին տաեն, Պաղեստինցի մը ծպտուած, երկու դանակ ձեռքերուն կատարեալ ըսպանդ մը կատարած է, դաչունահարով 19 տարեկան պարմանուհի մը, ուրիշ անձ մը եւ վիրաւորելով 20 դպրոցականներ: Ոստիկան մը եւ Թաքսիի վարորդ մը կըրցած են մեռցնել եւ վերջ տալ աւերին: Իր վրայ գտնուած է մահմետական ծայրայեղ Համաս չարժումի թուղթ մը:

ՀԱՐԱՒԻ ԱՓՐԻԿԷԻ մէջ, սպիտակամորթերու մասնակցութիւնը ջախջախիչ եղած է, Մարտ 17-ի հանրաքուէին, ուր այո՛ կամ ո՛չ պատասխանելով պիտի վերջ դրուէր կամ ոչ ափարթհէյտին: Արդիւնքները վերջնապէս ծանօթ չէին Մարտ 18-ի առաւօտը, բայց, կ'ըսուէր թէ մասնակցութիւնը 72%-ի հասած է եւ «այո»ն՝ յաղթած:

ԻՍՐԱՅԷԼ յայտարարեց թէ կը հրաժարի Միացեալ - Նահանգներու դրամական երաշխաւորութիւններէն, որոնք պայմանաւորուած էին Իսրայէլացիներու տեղաւորման դադրեցումով գրաւեալ հողամասերուն վրայ: Իսրայէլեան իշխանութիւնները վճռած են շարունակել, Ամերիկացիներու դրամն ալ իրենց թողուլ (10 միլիոն տոլար):

ՊՈԼՍՈՅ ոստիկանութեան կեդրոնը երկու ռումբեր պայթած են, երբ մասնագէտներ կը ջանային խայծաթել: Երկու ոստիկան մեռած են եւ 20 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Ռումբերը ահաբեկիչներէն առնուած էին անցեալին եւ ըստ Ներքին Նախարարին խայծաթման ատեն արկածի վտանգը հազարէն մէկ էր:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգ. Ժողովը որոշած է չորս ամիս երկարաձգել արտակարգ վիճակը, երկրին հարաւ - արեւելեան 10 քաղաքներուն մէջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Տէր եւ Տիկին Մովսէս Բարխեան,
Տէր եւ Տիկին Կորիւն Բարխեան եւ զաւակները,
Օր. Օր. Աստղիկ եւ Հերմինէ Չիլինկիրեան,
Տէր եւ Տիկին Փօրթ եւ զաւակը,
Տէր եւ Տիկին Սմբատ Բարխեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Տիգրան Բարխեան եւ զաւակը,
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԲԱՐԽԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Մարտ 16-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Մարտ 19, ժամը 15.30-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

CITE INTERNATIONALE DES ARTS
18, rue de l'Hôtel de Ville, 75004 Paris
Salon du 2ème étage

Edouard
KHARAZIAN
Peintures

Vernissage le Jeudi 19 Mars
de 18 à 20 heures
Exposition jusqu'au 30 Mars

Ouvert tous les jours de 13 à 19 heures
M° Pont-Marie

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ - Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկի ի նըպաստ Միօրեայ դպրոցին, Տիկին Հայկանոյշ Եօրտաճեանի մահուան առիթով. - Տիկին Անայիս Կիւլըպար 1500 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ղուկաս Ղուկասեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Պողչալեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սարաֆեան, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Բլուր 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Արթին Էօլչէր 500, Տիկին Սրբուհի Պուլութ 300, Տէր եւ Տիկին Նշան Պուլութ 500, Տէր եւ Տիկին Խաչիկ Կոստանեան 500, Տէր եւ Տիկին Թորոս Զաման 400, Տիկին Սրբուհի Հանչէրլի 200, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Փէհլիվան 600, Տէր եւ Տիկին Սահակ Սահակեան 500, Պր. Արթիւր Քայմաքճի 400, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Քարաքաշ 1000 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Մարիամ Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Գուլումճոյեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քրիս Նետիլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրայր Պասմաճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Կարապետեան եւ զաւակը կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Մարտ 22, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ - հօր՝

ԳէՈՐԳ ՊԱՍՄԱՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

PROGRAMME DES ACTIVITES
PONCTUELLES
Calendrier Mars 1992

Vendredi 20
20 h 45
CHŒURS SIPAN - KOMITAS
Présentation du Compact Disc
«Komitas — Chants de la Liturgie Arménienne»
par Garbis APRIKIAN
Exposé — auditions —
projection diapositives

Samedi 21
21 h
GROUPE PHENIX 1915 de la M.C.A.
«Pour mémoire»

Samedi 21
21 h 30
SOIREE DANSANTE DEGUISEE
à partir de 18 ans

Dimanche 22
17 h
Biennale Nationale de Danse
du Val de Marne
au Théâtre Municipal Jean Vilar
ave. Youri Gagarine - 94400 Vitry s/S

Vendredi 27
20 h 45
RECITAL DE VOIX
En première partie :
Armavénie VAZ-NICHANIAN
et
YERSO

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Զատկուան հաւկիթներն ու աւանդական կարկանդակը (չէօրէք) կարելի է հայթայթել Մարսէյլի Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց Յանձնախումբի անդամուհիներէն, պատարագէն վերջ, Եկեղեցւոյ բակին մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Լօրա Մեհտերեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր քրոջ՝ Օր. Զարուհի Մեհտերեանի մահուան տարելիցին (1991, Մարտ 19) ի յիշատակ:

ATELIER DE BIJOUTERIE
Assurant service après-vente

C H E R C H E

Ouvrier en bijouterie

Pour : *R E P A R A T I O N*
P O L I S S A G E
connaissance serti
et gravure (machine)
Expérience exigée.
Lieu de travail (94) CACHAN
Tél. : Pour R.d.V. : 46. 63. 63. 55.

ECOLE PRATIQUE
DES HAUTES ETUDES
SECTION DES SCIENCES
RELIGIEUSES
Service de la Scolarité
Sorbonne
45, rue des Ecoles — 75005 Paris
Tél. : 40 - 46 - 31 - 33

CHRISTIANISMES ORIENTAUX

Maître de conférences :
Monsieur SERGE MOURAVIEFF

1 — Cycle grammatologique : Mesrop Machdotz et l'invention des alphabets paléochrétiens du Caucase.

2 — Cycle paléogéographique : la «Géographie» arménienne du VIIème siècle et les fluctuations antiques de la mer Caspienne.

3 — Cycle philosophique : Héraclite d'Ephèse. Introduction à la problématique.

Les cours auront lieu le Vendredi
à partir du 20 Mars
de 12 à 14 heures
Sorbonne, Escalier E, 1er étage
(Les cycles 1 et 2 alterneront avec le cycle 3)

Conférence générale d'introduction :
Vendredi 20 Mars (12 heures)
1ère conférence cycle 1 :
Vendredi 27 Mars (12 heures)
1ère conférence cycle 3 :
Vendredi 3 Avril (12 heures)
La 1ère conférence cycle 2 sera annoncée ultérieurement.

Pour tout renseignement téléphoner
au 41 - 08 - 95 - 61
(en cas d'absence, prière de laisser ses coordonnées sur le répondeur).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է Գրիգոր Տէր - Գրիգորեանի մահուան առթիւ Տէր - Գրիգորեան ընտանիք 1000 Ֆր., Ժիրայր Պետրոսեան 250 Ֆր.:

⁂

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տիկին Նուարդ Քոլչաքեանի մահուան առթիւ ողբացեալին բարեկամուհիներէն:

⁂

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման - Արշալոյս Բեհլիվանեանի մահուան առթիւ՝ Այրի Տիկին Մարիամ Հարէլեան եւ Տիկին Արփինէ Տիւյմէճեան 200-ական Ֆր., Պր. Զարեհ Բեհլիվանեան 250 Ֆր. Եկեղեցւոյ:

⁂

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Ժիրայր Դանիէլեանի մահուան առիթով. - Տիկին Սաթենիկ Ճնտոյեանէ 400 Ֆր., Տիկին Թագուհի Պակտիկեանէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տըլօզէ 200 Ֆր.:

SAISON 91/92
DE LA QUATRA

S A L L E G A V E A U
45, rue la Boétie, Paris 8e

SAMEDI 21 MARS à 20 h 30

C Y C L E D O U B L E R E C I T A L

Violoncelle - Piano

HENRI ALECIAN - CHANTAL STIGLIANI
MUZA RUBACKYTE

DEBUSSY - CHOSTAKOVITCH
SCARLATTI - BEETHOVEN - SCHUMANN
RACHMANINOFF - LISZT

Prix des places :
Loge/Orchestre 200 F — Balcon 1er 150 F — Balcon 2ème 120 F
Etudiants, C. V. 80 F
Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F — Etudiants, C. V. 300 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 20

VENDREDI
20 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.759 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.759

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՄԱՐՏ 12 / 16)

ԴԻՏՈՐԴՆԵՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԷՋ

Մարտ 12-ին Լեռնային Ղարաբաղ հասած են «Միջազգային քրիստոնէական համերաշխութիւն» եւ Սախարովեան Համագումար կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները, գլխաւորութեամբ Տիկին Քոքսի։ Անոնք բերած են նաեւ մեծ քանակութեամբ դեղօրայք եւ մանկական սննդամթերք։ ԼՂՀ-ի ղեկավարութեան հետ հանդիպումէն յետոյ միջազգային դիտորդները մեկնած են Ստեփանակերտի հիւանդանոցը, ուրկէ անցած են Ասկերան եւ Խոջալու։

**

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

Բելառուսիոյ Խորհրդարանը որոշած է իր զինուորագրեալ բոլոր տարրերը ետ կանչել Վրաստանէն, Մոլդովայէն, Ազրպէյճանէն եւ Հայաստանէն ու այդ ուղղութեամբ ՀԱՊ-ի ուժերուն պայմանաժամ տուած է մինչեւ Ապրիլ 20։ Իսկ Ուկրանիոյ Նախագահ՝ Կրաւչուկ ուղերձներ յղած է Մամեդովին եւ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանին, ուր ցաւ կը յայտնէ Լեռնային Ղարաբաղի դէպքերուն, ՀԱՊ-ի զօրքերու դէպքերուն եւ կռիւներու մէջ անոնց ներքաշուելու պարագաներուն համար։ Ան պատրաստակամութիւն յայտնած է միջնորդելու, ՀԱՊ-ի երկիրներու կիեւի համաժողովին, Արցախի կնճիռին լուծում մը գտնելու ուղիով։

**

ՄԵԼԻՔՍԷԹԻ ԳԵՐԱԶԱՆՑ ԽԱՂԸ

Իրան տեղի ունեցած ճատրակի միջազգային մրցաշարքին երեւանցի 21-ամեայ Մելիքսէթ Խաչիեան 6,5 կէտ շահելով յաջողած է 2-4 տեղերը բաժնել կրոսմայստերներ Ե. Վասեուկովի (ՀԱՊ) եւ Պաճար Քուաթլիի (Ֆրանսա) հետ։ Առաջին հանդիսացած է Բ. Սփասկի (7 կէտ)։ Մելիքսէթ գերազանցելով միջազգային վարպետի 6 կէտի չափանիշը, կ'ակնկալուի թէ մուտք գործէ միջազգային վարպետներու շարքը։ Իսկ Հայաստանի նախկին ախոյեան Վլադիմիր Շարոյեանին պակսած է միայն կէս կէտ նոյն տիտղոսը նուաճելու համար։

**

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հայաստանի Խաղաղութեան Հիմնադրամ վերանուանուած է նախկին խորհրդային Խաղաղութեան Ֆոնտի հայկական բաժինը, Մարտ 12-ին գումարուած գ. համաժողովին, ուր ընդունուած է նաեւ նոր կանոնադրութիւն։ Զեկուցումով մը հիմնադրամին հարցերն ու նպատակները պարզած է նախագահ՝ Եդուարդ Միրզոյեան։ Որոշուած է հիմնադրամը ինքնուրոյն դարձնել եւ անոր տալ ինքնամատակարարման դրութիւն։ Արցախի վերաբերեալ ալ ընդունուած է կոչ մը։

ՄԱՄՈՒԼ

«LES NOUVELLES DE MOSCOU»

(17 / 3)

ԽՈՋԱԼՈՒ, ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԵԿՈՒՍԱՑՈՒՄ, ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթաթերթը քանի մը գրութեամբ, զանազան դիտանկիւններէ կ'անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին. նախ կ'արձագանգէ «Ֆայնէնշիըլ Թայմզ»ի Մոսկուայի թղթակիցին լսածին, թէ ՀԱՊ-ը անզօր ու որոշ չափով ալ անտարբեր է Ղարաբաղի ու նման հարցերու դէմ. անոնց մեծ մասը դժուար է որ բանակցութիւններով լուծուին ու հաւանաբար նախկին խորհ. տարածքներու մէջ անկայուն կացութիւնը աւելի պիտի չէզոքուի։

Պատմական գիտութիւններու թեկնածու Թորկուլ Բաղիրով «Նոր Լիբանան» կ'որակէ Ղարաբաղը։ Կը ծանրանայ Խոջալուի պատահարներուն վրայ որոնց մասնակից կը ներկայացնէ 366-րդ զօրաբաժինը, կը խօսի Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի միջնորդութեան առաջարկներուն մասին. իր վերլուծումին համաձայն, Թուրքիա որ հաշտարարի դեր կատարել կը նախընտրէր, այսօր պարտադրուած է կանգնելու Բաքուի կողքին ու Անգարա յստակօրէն յայտնած է իր նախընտրութիւնը, ինչ որ կատարելապէս հասկնալի է։ Բաղիրով կ'ենթադրէ որ Իրան եւս պիտի հետեւի անոր օրինակին, եթէ ոչ պաշտօնապէս, գոնէ գործնական ձեւով։ Անգարայի համար ինչպէս Թեհրանի, Ազրպէյճանն է շրջանի բանալի երկիրը եւ ոչ Հայաստանը։ Այսպէս, Երեւանի կը սպառնայ մեկուսացման վտանգը։

**

Շաբաթաթերթը նկարագրէ էջ մը ու հակիրճ թղթակցութիւն մըն ալ ունի Խոջալուի մասին։ Վիքթորիա Իվլէվա ներկայ եղած է Հայերու կողմէ Խոջալուի գրաւումին. հայ զինեալները կ'արտաքսեն քաղաքին բնակչութիւնը որ կը բաղկանայ Մեսխէթ Թուրքերէ։ Խոջալուի մէջ եօթը դիակ կը տեսնէ եւ ոչ մէկ զինուոր 366-րդ զօրաբաժինէն։ Երկու օր ետք պատանդ Թուրքերը ազատ կը ձգուին, կ'առաջնորդուին մինչեւ Ասկերանի սահմանը ուր իրենց ցոյց կը տրուի հետեւելիք ուղղութիւնը։ 10 հոգի միայն կը պահուին, թէեւ անպէտ կը նկատուին քանի որ կարելի չէ զիրենք փոխանակել նոյնիսկ տակառ մը վառելանիւթի հետ։ Անոնց մեծ մասը երեք տարի առաջ խոյս տուած էր Ուզբէկստանէն. ազերի իշխանութիւնները զանոնք Ղարաբաղ, կռուի շրջանին մէջ տեղաւորեցին. Խոջալուի աքսորեալներուն մէջ կան նաեւ տարեց կիներ որոնք կը յիշեն 1944-ի Վրաստանէն իրենց տարագրութիւնը։ Խոջալուն կ'ըլլայ իրենց երրորդ աքսորը։ «Արդեօք վերջինը պիտի ըլլա՞յ» հարց կու տայ Վ. Իվլէվա։

«Ահաբեկչութիւն» խորագրուած անկիւնի մը մէջ Եուսիֆ Վերտեան կը պատմէ Փարիզի «Վան» գործողութեան ղեկավարներէն Վազգէն Սիսլեանի հետ հանդիպումը։ Ան ներկայիս հաստատուած է Երեւան. կ'ըսէ թէ ահաբեկչութիւնը գործօն ազդակ մը չի կրնար ըլլալ Ղարաբաղի պատերազմին մէջ ուր խօսքի տէր տարրը զէնքն է։

Ղարաբաղը յատկապէս խորհրդանիշ դարձած է ազգամիջեան բախումներու եւ Մոլդովայի հարցին վերաբերեալ գրութիւն մը խորագրուած է «Ղարաբաղը կը տեղափոխուի դէպի Եւրոպա»։

ԱՐՑԱԽԻ ԲՆԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

Ուղղակի մեր առած լուրերէն զատ, օտար թղթակիցներ, որոնք կրցած են Ստեփանակերտ երթալ ցաւցնող նկարագրութիւններ կ'ընեն Ստեփանակերտի բնակչութեան վիճակին մասին։ Այսպէս, Մարտ 19-ին, «Մոնտ» կը հրատարակէր թղթակցութիւն մը, ուր շատ տխուր պատկեր մը կը պարզուէր Արցախի մայրաքաղաքին ներկայ վիճակին։ Գրեթէ բոլոր բնակարանները վնասուած են, մեծ մասը՝ անբնակելի, առանց պատուհանի։ «Նախապատերազմեան» շրջանի 42 հազար բնակիչներուն մեծ մասը գիւղերը ապաստանած է, մինչ անոնք որոնք կը մնան, ամիսներէ ի վեր, նկուղներու մէջ կ'ապրին, առանց ջուրի, առանց ելեկտրականութեան։ Թղթակցուհին կը նկարագրէ ռմբակոծութիւնները, որոնք կը շարունակուին ամէն քանի վայրկեանը։ Գնդակոծումը կը կատարուի Շուշիէն եւ գրադ տեսակի բազմաձիւղ ռոքէթներով որոնք կը մնան նախկին Կարմիր բանակէն։ Դոյլերով ձիւն կը ժողվեն, փողոցները, ծառերը վար կ'առնուին վառարաններուն փայտ հայթայթելու համար, բայց, ըստ լրագրողին սովէն եւ ցուրտէն աւելի ծանր է կղզիացումը։ Խորհրդարանի նախագահ՝ Ա. Մկրտչեան կալոյտ սաղաւարտաւոր եւ մարդասիրական գօտիներ կը պահանջէ։ Զորի Բալայեանի հոգը չէ թէ Վէնս Երեւան կամ Բաքու երթայ, «պատերազմը հո՛ս է» կ'ըսէ, «գրադի պէտք ունինք, ուժին՝ ուժով պէտք է պատասխանել»։

Հիւանդանոցն ալ պարզուած կացութիւնը ողբերգական է։ Հոս, վիրաւորներէն զատ, փոխանակուած պատանդներ ալ կը խնամուին։ Էլէոնորա Գրիգորեան, 38 տարեկան է, ձերբակալուած էր տարի մը առաջ ՕՄՈՆ-ականներու կողմէ։ Բժիշկները կ'ըսեն որ բռնաբարուած է եւ յաճախ ծեծ կերած։ Հազիւ քանի մը վիրաւորներ կարելի եղած է թռանով Երեւան փոխադրել։ Բնակիչներուն մեծ մասը, սակայն, չուզեր մեկնիլ. «Կը նախընտրեմ հո՛ս մեռնիլ, հայրենիքս է։ Պէտք է շարունակենք մեր ինքնապաշտպանութիւնը առանձին, ոչ ոք այդ կ'ընէ մեր տեղը» կ'ըսէ Գէորգի Ալիզեան։

Այս լուրին հակասող լուր մը կու տար Արմէնփրէս Մարտ 18ի-ն, երբ կ'ըսէր թէ «Ստեփանակերտ խուճապի տրամադրութիւն կը տիրէ»։ Մարդիկ, յուսահատ, չդադրող գնդակոծումներէն եւ սովի պատճառով կը ջանան քաղաքէն հեռանալ»։

Նախորդ օրը, Ստեփանակերտ երկու մեռեալ եւ 13 վիրաւոր կար Շուշիէն արձակուած գրադներէն։

**

Լեռնային Ղարաբաղի ինքնապաշտպանութեան ուժերու ղեկավարութեան տուեալներով վերջին օրերուն յաճախ կը պատահի որ ազրպէյճանական բանակի այլազգ (լեզգի, քիւրտ, ռուս, թալիշ) զինեալները Հայերու կողմը անցնին։

Ստեփանակերտի բնակիչները -յատկապէս կիներ- զինեալներու ղեկավարութենէն կը պահանջեն որ պատասխան գործողութիւններու ձեռնարկուի հայկ. բնակավայրերու վրայ մահ սփռող Շուշիի կրակակէտերը լռեցնելու համար։

**

Հայաստան միշտ շրջափակման մէջ է, բայց, Բաքուի իշխանութիւնները որպէսզի ուրանան այդ շրջափակումը, Մարտ 18-ին թոյլ տուած են որ 44 վակոն Հայաստանի Երեւան, ինչ որ ձեւակերպութեան պէս բան մըն է եւ ոչինչով կրնայ մասնակի դարման մ'իսկ բերել տագնապին։

**

Սայրըս Վէնս Երեւան հասած էր Հինգշաբթի (Մարտ 19) առտու եւ ցերեկին պիտի տեսնուէր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ, որ նոյն իրիկունը Կիեւ կը մեկնէր։ Վէնս պիտի փորձէր նաեւ Ղարաբաղ անցնիլ։

Ինչպէս գրած էինք, Մարտ 18-ին ալ Երեւան էր Իրանի Արտաքին փոխ-նախարարը՝ Մահմուտ Վայէզի որ երկու ու կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած էր Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ։

**

Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ՝ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Լոնտոնէն, «բրիտանահայ համայնքային եկեղեցական Խորհուրդ»ի գործադիր վարչութիւնը, Մարտ 18 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը կը յայտնէ թէ Մարտ 14-ին, Լոնտոն ժամանած է փրոֆ. Արմէն Սարգսեան, որպէս Հայաստանի պաշտօնական գործավարը (շառժէ տ'աֆէռ) Մեծն - Բրիտանիա։ Փրոֆ. Սարգսեան ծանօթ է գաղութին դեռ 1984-էն, երբ հրաւիրուած էր Քէմպրիճի համալսարանին կողմէ, որպէս հիւր դասախօս։ Ինք, Երեւանի պետական համալսարանի տեսական ֆիզիկայի ամբիոնի դասախօս է։

Զորեքշաբթի, Մարտ 18-ին, Պ. Ա. Սարգսեան ներկայացած է Արտաքին նախարարութեան եւ յանձնած իր հաւատարմագիրը։ Պ. Սարգսեանի ծնողքը Հայաստան ներգաղթած են Իրանէն։

Ռուսաստանէն ետք, որ դեսպան ունի, Հայաստան ՀԱՊ-ի առաջին Հանրապետութիւնն է որ Անգլիա ղրկած է իր լիազօր ներկայացուցիչը եւ ծրագրած է դեսպանատուն ունենալ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍԻ Իսրայէլի դեսպանատան դէմ գործուած ոճրափորձը շատ աւելի մեծ աւեր գործած է քան ինչ որ կը կարծուէր սկիզբը։ 48 ժամ յետոյ մեռեալներու թիւը 21 է եւ 250 վիրաւոր կայ։ Պէյրութէն արաբին տէր եղաւ իսլամական Ճիհատը, ինչ որ արդար խուճապ ստեղծած է քաղաքին մէջ, քանի Իսրայէլ յայտարարեց թէ «պատիժը շատ ցաւոտ» պիտի ըլլայ եւ Պէյրութ գիտակից է թէ տարիներէ ի վեր ինք կը վճարէ իրեն չվերաբերող հաշուեցոյցեր։ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը Բնէսէթին (Խորհրդարան) առջեւ չէչտած է.- «Անոնք որոնք այս ոճիրը գործեցին եւ անոնք որոնք հրահանգը տուին, ծանր պատիժ մը պիտի կրեն։ Իսրայէլի կառավարութիւնը պիտի ընտրէ վայրը եւ ձեւը վրէժը լուծելու անոնց որոնք ինկան»։ Լեւի ամբաստանած է նաեւ Իրանը եւ

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

«Մտահոգութիւն» խորագրուած սիւնակներու մէջ Մարտ 3-ի «Հայաստանի Հանրապետութիւն»*ը տեղ տուած է Ռուֆայէլ Իշխանեանի հոգերուն որոնք իրականութեան մէջ կը վերաբերին Հայաստանի Ազգ. գրադարանին:*

«Հոգ» բառը ինքնին արդէն յստակ է որ ուրախ բաներու չարընչուիր. իսկ երբ խօսքը գրադարանի մասին է, — նոյնիսկ եթէ ան ազգայինը ըլլայ—, ներկայ իրականութեան մէջ թերեւս երկրորդական հարցերով զբաղելու տպաւորութիւնը արթնցնէ. սակայն մեր «մշակութասէր»ի ինքնեկ պիտակին սիրոյն, կամ գոնէ ցոյց տալու համար որ Հայը ճգնաժամերու մէջ եւս բարոյական ու մշակութային արժէքներ չարհամարհեր, կ'արժէ ականջ տալ Իշխանեանի խօսքին:

Ան նախապէս «Հանրային գրադարան» կոչուած այս հաստատութիւնը որպէս մօտէն ճանչցող ու անոր հոգերը իւրացուցած անձ, կը թուէ բոլոր անյարմարութիւնները, անպատեհութիւնները որոնք կը խոչընդոտեն անոր Հայաստանի թիւ 1 մշակութային կեդրոնը ըլլալու հանգամանքը:

Նախ շէնքը. «գրադարանը տեղաւորուած է տարբեր ժամանակ կառուցուած չորս շէնքերում: Եթէ չհաշուենք Ալ. Թամանեանի ծրագրով կառուցուած հին շէնքը, միւսները, եւ չորս շէնքերի համալիրն ամբողջութեամբ, ոչ մի չափով չեն նպաստում գրականութեան նպատակաարլաց պահպանմանը: ... Եթէ հարկ լինի ցուցադրելու, թէ ինչպիսին չպէտք է լինի գրադարանի շէնքը, Ազգային գրադարանի չորս շէնքերի համալիրը առաջնակարգ օրինակ կարող է լինել»: *Այս հաստատումին կը հետեւին մանրամասնութիւններ որոնք ցոյց կու տան թէ ինչ անգործածական ձեւաւորում ունի գրադարանը: Կ'արժէ մէջբերել սա միակ պարագան* — «1991-ի սկզբում գրադարանն ունէր վեց ելքումուտք: «Հրաշալի» ուղիներ գրքերի (նաեւ նկարների) գողութեան համար: Եւ նման գողութիւն պակաս չի եղել: Հնարաւոր եղաւ փակել միայն երեքը, միւս երեքը մնացին...»: *Այս բացատրութիւնը որ կարելի է այնքանով ոչ կարեւոր համարել, յօդուածին շարունակութեամբ յատուկ իմաստ կը ստանայ, իրաւունք տալով Ռ. Իշխանեանի մտահոգութեան:*

Այդ շարունակութիւնը բաւական լայն տեղ կու տայ գողութիւններուն: «Մեր ընթերցողներից շատերը բնաւ քաղաքակիրթ չեն. չեն հասկանում որ Ազգային գրադարանի ունեցուածքը հայ ժողովրդի կարեւոր հարստութիւնն է» *կ'ըսէ ան, ու կը շարունակէ* — «գրքեր են գողանում, էլ աւելի շատ պոկում են գրքերի ու պարբերականների իրենց անհրաժեշտ էջերը, դարձնում հաշմանդամ»: *Ու ինչ որ ամենածանրն է,* «այս կարգի բարբարոսութեամբ զբաղւում են ոչ միայն ուսանողները, այլեւ գիտաշխատողները՝ գիտութեան տոքթորներ, թեկնածուներ»: *Օրինա՞կ.* «վերջերս գիտութեան մի թեկնածու տասից աւելի մասնագիտական գրքեր ու ամսագրեր էր շարքից հանել, մի երկուսն էլ գողացել: Ընթերցասրահը "գիտնական"ին բռնել էր յանցանքը կատարելիս»:

Անոնք որոնք «Յառաջ»ի Մարտ 10-ի թիւին մէջ Ս. Պօղոսեանի «Երեւանի Մատենադարան ... փախուստներ» խորագրուած ահազանգը կարդացին, թերեւս զարմանան. երբ երկրին տնտեսական ճգնաժամը փարատելու համար Մատենադարանի գանձերը շուկայի ապրանք դարձնելու մտայնութիւնը խօսակից ու նաեւ գործակից կը գտնէ, Ազգային գրադարանին հանդէպ գողութեան ու բարբարոսութեան կեցուածք մը ալ կ'արժէ՞ յօդուածի նիւթ ընել: Սակայն Իշխանեանի գրութեան մէջ կան այլ մանրանշումներ եւս, որոնք կրնան լոյս բռնել Մատենադարան — շուկայ ճամբուն: «Անցեալում եղել են դէպքեր, երբ գրադարանը միլիցիային է դիմել կամ դատի է տուել գիրք գողացողներին կամ գրականութիւնը բարբարոսաբար փճացնողներին, բայց միշտ առանց արդիւնքի»: *Թերեւս այս պարագային ալ պէտք չէ զարմանալ, երբ կայ Երուսաղէմի մատեաններուն ծանօթ ամօթը. Սիրարփի Տէր — Ներսէսեանի ահազանգով ու անհրաժեշտ գումարին հայթայթումով հայութիւնը իր ապրանքը գնելէ ետք ո՞վ մտածեց կամ յանդգնութիւնը, ուղղամտութիւնը ունեցաւ հաշիւ պահանջելու: Յանցանքը հարցին բոլորովին անկապակից անուններու վերագրելու սոր ջանքեր ի դերեւ հանուեցան ու հարցը փակուեցաւ: Ու անկէ ի վեր անպատիժ մնացողները — Երուսաղէմ կամ Երեւան — ո՛վ գիտէ հայրենասիրութեան, նուիրումի քանի՞ ճառ կամ քարոզ կարդացած են հասարակ մահկանացուներու գլխուն:*

Վերադառնալով Իշխանեանի թուած հոգերուն, պէտք է անդրադառնալ կորուստի այլ պատճառի մը որուն «բաժնոյթ» անունը կու տայ ինք, փակագծի մէջ աւելցնելով (ապոնըման). այդ գրութիւնը, բաւածէն կ'ենթադրուի որ կը կայանայ գիրք փոխ տալու կարգադրութեան մը վրայ: «Հարիւրաւոր արժէքաւոր գրքեր են գրադարանից վերցրել, այսպէս ասած, անուանի գործիչներ, գրողներ, գիտնականներ ու չեն վերադարձրել, ու չեն վերադարձնում» *կը գրէ ան ու անվարան կը կնքէ արդար վերջաբանով.* «այսինքն՝ գողացել են»: *Այս անգամ միլիցիայի, դատի դիմելու հարց չէ եղած անշուշտ, այլ՝* «գրադարանի գիտական խորհուրդը որոշեց փակել անհատական այդ բաժնոյթը, բայց բողոքների տարափ թափուեց գրադարանի գլխին մեր անուանիների կողմից»:

Այս ծանրակշիռ հարցերուն նշումէն ետք ալ կը շարունակուի Իշխանեանի բողոքը. գրադարանը հակառակ բազմաթիւ դիմումներու, միշտ չէ որ կը ստանայ հրատարակուած հատորներու օրինակները: Իսկ արտասահմանեան հրատարակութիւններու վիճակը աւելի տխուր է, հակառակ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան մատուցած ծառայութեան:

Թերեւս անտեղի չըլլար յիշեցնել թէ անկարելի չէ, ոչ ալ դժուար որ Սփիւռքի գրողները անդրադառնան այս պահանջին ու իրենց գործերէն մէյմէկ օրինակ ղրկեն Ազգային Գրադարանին, մասամբ թեթեւցնելով անոր հոգերը: Մնացածը — բարբարոս ուսանողները, թեկնածուները եւ գող գիտնականները, անուանի գործիչները — կրնայ ցնոր տնօրինութիւն շարունակել հայրենաէրի իր գործունէութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՄՈՒԼ

ԵՐԱՆԵԼԻ՛ ՓԻՂԵՐ

ԽՄԲ. — Մարտ 14/15-ի մեր թիւով ակնարկած էինք Պերնար Թոմայի յօդուածին լոյս տեսած *Քանար Անշէնէի* Մարտ 11-ի թիւին մէջ: Կու տանք թարգմանաբար:

*

Հեւիհեւ մրցում մը՝ շունչերը կտրող: Ո՞վ պիտի յաղթանակէ: Մէկ կողմը՝ հազար մեռեալ եւ վիրաւորներ, տասնեւհինգ օրուան մէջ, որսորդական փոքր հողաշերտի մը մէջ: Միւս կողմը՝ հարիւրներով, երբեմն օրական, աւելի տարածուն հողաշերտերու մէջ:

Առաջին ջարդը տեղի կ'ունենայ ընդհանուր անտարբերութեան մէջ. լրատուները զանազանութիւն չեն դներ հալածողին եւ հալածուողին միջեւ, այնպէս ինչպէս պիտի ըլլար երկու մրցակից խմբակներու միջեւ: Անոնք՝ Ղարաբաղի Հայերն են, աշխարհէն կտրուած, Ազերիներու կողմէ, որոնք պաղտաղողի որսորդի մը նման սկսան զիրենք որսալ:

Երկրորդները, նոյնքան վտանգուած, ափրիկեան փիղերն են, հալածուող՝ իրենց փղոսկրերուն համար, հարստութիւն մը, որ կրնայ Հայերուն նախանձը շարժել, քանի որ եթէ իրենք ալ ծախելիք որեւէ բան ունենային, աշխարհ կը հետաքրքրուէր իրենցմով:

Երկու բնակչութեանց միջեւ այս զուգահեռը ձեզ կը զայթակղեցնէ՞: Մէկ կողմը մարդիկ, իսկ միւս կողմը ստնաւոր համակրելի կենդանիներ միայն, եւ ուրիշ ոչինչ:

Միակ տարբերութիւնը այս է: Փիղերը նոյնիսկ աւելի հոգածութեան առարկայ կը դառնան միջազգային ատեաններու կողմէ: ՄԱԿ-ի մօտ ալ ներկայացուցիչ մը ունին, յանձին՝ Սատրուտին Աղա Խանի, Աստուծոյ 49-րդ ներկայացուցիչ երկրագունտի վրայ, ըստ Իսմայէլեաններու, որոնց թիւը կը հասնի առնուազն 15 միլիոնի մեր մոլորակին վրայ: Ծանօթ է որ Աղա Խան, իր ոսկի ծանրութիւնը կ'արժէ, քանի որ աւանդութեամբ, դեռ վերջերս, կշիռք կը բարձրանար ու իր ծանրութեան հաւասար տուրք կը գանձէր իր հպատակներէն:

Այժմեան Աղա Խանը, ՄԱԿ-ի մօտ ներկայացուցիչ է եւ հիմնադիր՝ Պէլրիվ Խմբակցութեան, որ Լէման լճի ափերուն գտնուող իր բնակարանին անունով կնքած է միութիւն մը՝ ի սպաս դրուած վտանգուած ազգաբնակչութեանց եւ անհետանալու վտանգի ենթակայ անասուններու ցեղերու պաշտպանութեան: Ճիշդ է, որ այս ամբողջին մէջ չափազանցուած բան չկայ:

Սակայն Հայերը, որոնք նոյնանման պարագաներուն մէջ կը գտնուին, չեն վայելեր նոյն վերաբերումը: Անոնք ալ բանտարկուած են, բնական հանրային պարտէզի մը կենդանիներուն նման, ուրկէ չեն կրնար խոյս տալ, եւ ուր շրջապատուած են ժողովուրդներէ, որոնցմէ ամէն վախ կրնան ունենալ. - Ազերիները ընդացիրներով կը կրակեն, Վրացիները սիրով մասկոյտ մը պիտի կերտէին անոնցմէ, իսկ Պարսկաստանի մօրուաւորները պատրաստ են առաջին առիթով խարոյկ մը վառել այս շուն քրիստոնեաներուն կոյտով: Եւ Թուրքերը, որոնք արդէն իրենց բաժինը բերին, երկու միլիոնէն մէկուկէսը կոտորելով: Այս կը կոչուի ցեղասպանութիւն: Եւ կը սպասեն պարզ նշանի մը միայն, լման հարուածը տալու համար: Հայերը քարիւղ չունենալով, հարկ եղաւ սպասել մինչեւ 1985, որպէսզի վաւերացուի ու դատապարտուի Ջարդը Մաշէնին (ՄԱԿ) կողմէ:

Ու վերսկսելու վրայ է:

Յանուն լրատուութեան անկողմնակալութեան, հեռատեսիլը, թերթերը կը ջանան դէպքերը ցոյց տալ երկու կողմերու համաչափութեամբ: Կարծէք կռփամարտի մրցում մը ըլլար պատմուածը: Կը բաւէ որ Հայերը թոյլ չտան ջարդը, անմիջապէս կը դրուին միւսներուն հետ նոյն տողակը: Այսպէս, այս օրերուն կը խօսուի «կոչ՝ պահեստեններուն» մասին: Այս առնչութեամբ նիւթին լաւատեղեակ Վէրնէօյլ կը պատասխանէ. — «Անկարելի է որ պահեստիներ ըլլան, քանի որ բանակ չկայ: Զինուոր չկայ: Խօսք կրնայ ըլլալ մայն սահմանապահ զինուորներու եւ ոստիկաններու, եւ այն ալ երբեւէկի ոստիկաններ»: *Միայն քաղաքօրէք կայ, որու հետ կրնան գալ անհակակշռութիւն, անկարգապահութիւն, վայրագութիւն եւ կամէութիւն: Այլեւս ջուր չկայ կամ գրեթէ չկայ, ոչ կազ, ոչ ելեկտրականութիւն. ոչինչ կը բանի: Զրկան ոչ մատակարարում եւ ոչ ալ դեղօրայք: Թուրքիա պինդ կը շարունակէ շրջափակումը: Ամէն մարդ բախտը չէ ունեցած փիղ ծնելու. անոնք գոնէ ունին հսկայ անտառներու անվերջ կանաչութիւնը:*

Հակառակ Բաքու տիրող քաոսին, Ազերիները միշտ ունին իրենց քարիւղը, ինչ որ քիչ բան չէ: Եւ բամպակ որ տաք կը պահէ: Իրենց տրամադրութեան տակ է նաեւ մեկալթոներով նախկին խորհ. բանակի զինամթերքը:

Եւ այս առթիւ, ձեռքերնին այս զէնքերէն բռնած նախկին խորհ. բանակի զինուորներ, իբրեւ թէ թիւրիմացութեամբ կը կոխեն ընդացիրներու փլթակներուն վրայ, իրենց գտնուած թանկերէն թիրախ առնելով համախմբուած ժողովուրդը: Այս զինուորներուն մեծ մասը մահմետական է եւ շա՛տ բնական է համակրոններու փոխադարձ օգնութիւնը:

Ազերին վիրաւորը կրնայ սպաննել մեծ գոհունակութեամբ: Կը բռնաբարէ, կը սպաննէ եւ կ'անդամահատէ: Կը թունաւորէ նաեւ հորերը Ղարաբաղի: Ուշադիր Պետութիւնները՝ կը հաշուեն հարուածները: Ֆրանսա, մասնաւորապէս, ոչ մէկուն հակառակիլ կ'ուզէ այդ շրջանին մէջ. մանաւանդ ո՛չ Իրանի, որու հետ կը վերսկսինք արդիւնաւէտ վաճառք: Սեւփանակերտ աւերակներու փոշոտ դաշտի մը վերածուեցաւ: Սակայն այս պարագան այդ շրջանին մէջ նորութիւն չի բերեր: Երեւան, մայրաքաղաքը արդէն գետնին հաւասարեցաւ 1988ի երկրաշարժով: Վարժութեան հարց է: Սակայն տարօրինակ է, որ Քիւրտերն ալ նոյն պատճառներով երեք հարուածներու ենթարկուեցան, եւ կարծէք շատ չեն վարժուիր:

«Մենք շատ գործունեայ եղանք Լօզանում, 1989-ին, անհետացումի սպառնալիքի տակ գտնուող ցեղերու պաշտպանութեան նկատմամբ... Անոնց հարկ եղած պայմանները պէտք է ընձեռել որպէսզի վերածնին. պէտք է անոնց ապաստաններ ապահովել որպէսզի անոնք բնակավայրերէն... Մեծ հաւատք ունինք Քիոթոյի համաժողովին վրայ, որ կը վերջանայ Մարտ 13-ին...»:

Անշուշտ, փիղերու մասին են Աղա Խանի այս խօսքերը: Որովհետեւ «փիղերը տեսակ մը խորհրդանիշ են... փիղը կենդանի մըն է, որ ամէն մարդ կը սիրէ: Եթէ չյաջողինք զանոնք փրկել եւ ապահովել անոնց կեանքը, ապա ի՞նչ կրնանք քարոզել մեր շրջապատին պահպանութեան մասին, ընդհանրապէս»:

Ամէն մարդ, անշուշտ ուրախ է փիղերուն համար: Ցաւալի է որ Հայերը չեն հասած «խորհրդանիշ մարդկային շրջապատի» *չափանիշին:*

Շ. Ազնաւուր, նախագահ Տէր-Պետրոսեանի կողմէ նշանակուեցաւ շրջուն դեսպան: Անոր կը մնայ հարկ եղած համոզիչ շեշտերը գտնել հոն հասնելու համար: Ի նպաստ ստնաւոր մարդկային պարզ անասուններու պաշտպանութեան: ... Դիւրին պիտի չըլլայ: Շատ, քաջութի՛ւն...:

ՓԱՐԻԶ

ԱԼԷՆ ԺԻՒՓԷ ԱԼԵՔ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Մարտ 12-ին, ժամը 15-ին, Փարիզի Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ ի պատիւ Հ.Հ.Հ.-ի (ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ = Համախմբում Հանրապետութեան համար) ընդհ. քարտուղար Ալէն Ժիւփէի: Ներկայ էին նաեւ Իսիի քաղաքապետ-երեսփոխանը՝ Անտրէ Սանթինի, ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի միջազգային հարցերու պատասխանատու Տիկին Միշէլ Ալիօ-Մարի, Իզէրի երեսփոխան Ռիշար Քազընաւ, Քլամարի քաղաքապետ՝ Ժ. Փ. Ֆուքէ, 17-րդ թաղամասի քաղաքապետ՝ Փ. Ռեման եւ բազմաթիւ Հայեր, որոնց մէջ կազմակերպութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Պր. Գեղամ Թորոսեան բացման քանի մը խօսք արտասանեց շնորհակալութիւն յայտնելով Պ. Ժիւփէի եւ խօսքը տուաւ Պ. Լեւոն Քէպապճեանի, որ նաեւ յայտնեց թէ երջանիկ ու պատուուած կը զգան Հայերը Պր. Ժիւփէի ներկայութեամբ ու ծանրացաւ նաեւ Հայերու մտահոգութիւններուն վրայ:

Յանուն ՌԱԿ-ի Պր. Յակոբ Գասպարեան նախ պատմական ակնարկ մը նետեց Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան վրայ, ապա խօսելու համար Հայաստանի կացութեան մասին եւ վերջին շրջանի ողբերգական դէպքերուն:

Ալէն Ժիւփէ նաեւ շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած այս ընդունելութեան առթիւ, յետոյ ողեկոչեց Ֆրանսայի եւ Հայաստանի հին բարեկամութիւնը, քիչ մըն ալ մեզի պատմելով մե՛ր պատմութիւնը, ապա զուգահեռ մը գծեց Ֆրանսայի եւ Հայաստանի միջեւ՝ Եկեղեցի, խաչակրութիւն, Կիլիկիա, Լեւոն Ե. եւ այլն, եւայլն: Յիշեց 1915-ի ցեղասպանութիւնը, որ առաջինն էր դարուս, հասնելու համար Սումկայիթի եւ Բաքուի ջարդերուն: Քննադատեց Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը որ մարդասիրական (Քուշնէր) երեւոյթով մը կը սահմանափակուի:

Հիւրասիրութիւն մը յաջորդեց այս կարճ հանդիպումին:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

Հայաստանի նոր՝ 1992-ի Ֆութպոլի ախոյեանութիւնը

Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութիւնը որոշեց Հանրապետութեան ախոյեանութիւնը կազմակերպել 24 խումբերու մասնակցութեամբ։ Իւրաքանչիւր ակումբ վճարեց 40 հազար ռուբլի մասնակցութեան իրաւունքի համար։ Ակումբները կը բաժնուին երկու խմբակի եւ ըստ ախոյեանութեան կանոնադրութեան իւրաքանչիւր խմբակի լաւագոյն վեցերը նոր մրցաշարքով մը կը պայքարին իրարու դէմ, նուաճելու համար ախոյեանութիւնը։ Նոյն ձեւով ալ 6 – 12-րդ դիրքերու ակումբները կը մրցին 13 – 24-րդ տեղերը ապահովելու համար։ Նախատեսուած է որ յաջորդ տարի լաւագոյններու խմբակին մաս կազմեն այս տարուան 16 լաւագոյնները։

Մրցաշրջանը, բնականաբար, կ՚աւարտի աշնան եւ յայտնի կը դառնայ ախոյեանը։ Իսկ բաժակի խաղերը նախատեսուած են Մայիս 28-ին Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան անկախութեան տարեդարձի օրը։ Ախոյեանութեան կազմակերպիչները նկատի առած են նաեւ այն հանգամանքը, որ Հայաստանի անդամակցութեան ՈՒԷՖԱ-ի կողմէ ընդունուելու պարագային հարկ կ՚ըլլայ ակումբները ներկայացնել վերոյիշեալ թուականներէն առաջ։ Այդ պարագային, նախնական մրցաշարքերէն յետոյ, առաջին տեղեր գրաւող ակումբները կը մրցին իրարու մէջ, դառնալով Հայաստանի ներկայացուցիչները։ Սակայն, դեռ շատ կանուխ է նման վարկածներու մասին մտածելու համար։

Ֆութպոլի դաշնակցութեան նիստին նիւթերը եղան նաեւ խումբերը ամբողջացնելու, խաղացողներու կարգապահութեան, մրցավարներու պատասխանատուութեանց բարձրացման, խաղադաշտերու պատրաստութեան հարցերը։ Դաշնակցութիւնը դիմեց նաեւ կառավարութեան, հարկ եղած սարքաւորումներու հայթայթումի օժանդակութեան եւ ներածման կարգադրութեանց տրնչութեամբ։

Այսպէս, ուրեմն, նոր ախոյեանութիւնը կը սկսի Ապրիլ 9-ին, իսկ Բաժակի խաղերու 1 / 16-րդ եզրափակիչը աւելի կանուխ՝ Ապրիլ 5-ին։

Ստորեւ նոր խմբակներու ձեւաւորումը․․

Ա. ԽՄԲԱԿ

«Արարատ» (Երեւան), «Լոռի» (Կիրովական), «Սիւնիք» (Կապան), «Մալաթիա» (Երեւան), «Զորաւան» (Նայիրիի շրջան), «ՖԻՄԱ» (Երեւան), «Նայիրի» (Երեւան), «Ալաշկերտ» (Մարտունի), «ՀՄԸՄ» (Երեւան), «Բանանց (Աբովեան), «Ախթամար» (Սեւան), «Նիգ» (Ապարան)։

Բ. ԽՄԲԱԿ

«Կոտայք» (Աբովեան), «Շիրակ» (Գիւմրի), «Արաքս» (Հոկտեմբերեան), «Կոչկագործ» (Երեւան), «Զուարթնոց» (Էջմիածին), «Պահածոյագործ» (Նոյեմբերեան), Դիլիջան, «Քասախ» (Աշտարակ), «Վան» (Երեւան), «Կիլիկիա» (Երեւան), «Կանաչ» (Երեւան), «Դերէթ» (Ալավերդի)։

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊՈԼՍՈՅ Խաթեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Փետրուար 21-ին մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է ի նշումն գրագէտ, բանաստեղծ, հրապարակագիր՝ Երուանդ Կոպէլեանի գործունէութեան 45-ամեակին, հովանաւորութեամբ Գարեգին Պատրիարքի եւ կազմակերպութեամբ Խաթեան Սանուց Միութեան։ Բացման խօսքը արտասանած է յանուն Խաթեան Սանուց Միութեան Լեւոն Արզարեան եւ հրաւիրած է Երուանդ Կոպէլեանի վաղեմի դասընկերը՝ Տոքթոր Հերմոն Արաքս հանդիսութիւնը վարելու։ Տոքթ. Հերմոն Արաքս նախ ամփոփ կերպով անդրադարձած է Երուանդ Կոպէլեանի գրական ընկերային վաստակին ու խօսքը փոխանցած Ռուբէն Մաշոյեանի, որ ներկայացուցած է մեծարեալին կեանքն ու գործը։ Ներկայացուած է Երուանդ Կոպէլեանի «Կ՚ամբաստանեմ քեզ, անծանօթ» պատմուածքը Բիւզանդ Աղպաշի, Գարեգին Պարսամեանի եւ Գայիին Պալըմեանի կողմէ։ Ապա, խօսք առած են գրագէտ եւ ուսուցիչ՝ Վարդան Կոմիկեան, Պէյօղլուի Թաղային Խորհուրդին կողմէ՝ Տոքթոր Արամ Ֆընտըք։ Արտասանած է Տիկին Սիլվա Կոմիկեան։ Երուանդ Կոպէլեանի շնորհակալութեան խօսքէն ետք, փակման խօսքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարքը։

ԿԼԻՆՏԷՅԼԻ Քալվարի Չէփըլի սրահին մէջ, Մարտ 7-ին տեղի ունեցած է Վահագն Դաւթեանի եւ Համօ Սահեանի գրական գործունէութեան յիսնամեայ յոբելեաններու հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան։ Հանդիսութեան բացումը կատարած է Հրանդ Աճէմեան, ապա Համօ Սահեանի կեանքին ու գործին վերլուծումը բրած է Կարօ Պետրոսեան, իսկ Վահագն Դաւթեանի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Ռիթա Որբերեան։ Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Գուրգէն Գասպարեան (Համազգայինի Կեդրոնական Վարչութիւն), Տիկին Յասմիկ Գուլեան (Թէքէեան Մշակութային Միութիւն), Յարութիւն Տէր – Դաւթեան (Նոր Սերունդ Մշակութային Միութիւն), փրոֆէսոր Աւ. Սանճեան (Նարեկացի Հայագիտական ամբիոն), փրոֆէսոր Գէորգ Խըլոբեան (Ամերիկահայ գոլէճ), Վարուժան Տէմիրճեան (Համազգայինի Շրջ. Վարչութիւն), Հրանդ Աճէմեան (որ կարդացած է Իրանահայ Միութեան ողջոյնի խօսքը), տոքթոր Եղիկ Գոնեալեան (Համազգային Կեդր. Վարչութիւն)։ Արտասանած է Սիլվա Իգբաշեան։

⁂

ԿԼԻՆՏԷՅԼԻ Իրանահայ Միութեան սրահը, Փետրուար 21-ին տեղի ունեցած է արուեստի նուիրուած երեկոյթ մը նիւթ ունենալով «Հայ մտաւորական կանանց շարժումը Հայաստան»։ Բանախօսած է Հայաստանի Ազգային – մշակութային Բարեգործական Խորհուրդի նախագահ երաժիշտ – ջութակահարուհի՝ Ալիս Աղամեան։

⁂

ԻՐԱՆԻ «Դահէ Ֆաջր»ի ծանրաբարձրութեան բաժակի տիրացած է Հայաստան, Փետրուար 29-ի աւարտականին։

⁂

ՋԱՐՄԱՀԱԼԻ (Իրան) Հայ Ուսանողական Միութեան նախաձեռնութեամբ եւ Թեհրանի Հայոց Թեմի առաջնորդին հովանաւորութեամբ, Վարդանանքի նուիրուած երկոյթ մը տեղի ունեցած է Փետր. 28-ին։ Խօսք առած է երեսփոխան Ա. Բաղումեան, հուսկ բանքը արտասանած է Արտակ Արքեպիսկոպոս։

⁂

ԹԱՒՐԻԶԻ մէջ, Փետրուար 27-ին, ոգեկոչուած է Վարդանանց յիշատակը նախ Ս. Սարգիս Եկեղեցին, ապա կէս օրէ ետք դպրոցական հանդիսութեամբ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱԲԱՑԷՆ
ՄԱՅՐԱՄՈՒՏ

Ամբողջական երկեր

Ս. Ք. ՁԱՆԳՈՒ

Փարիզ, 1991

ԷՔԻՒՆ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱ՞Ն ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ

Գերմանական մեծ տպաքանակով «Տէր Շփիկըլ» շաբաթաթերթը Մաասթրիխթի ժողովէն ետք եւրոպական միասնական ոգիին բաւական հակասող ոճ մը կը գործածէ, խորագրելով․ – «Էքիւն գերմանական պիտի ըլլայ»։ Յօդուածագրին համաձայն, Գերմանիա արդէն պիջում մը ըրած է համամիտ գտնուելով տնտեսական եւ դրամական Միութեան մը։ Ղեկավարի դերը զոր Ֆրանսա պահպանած է Բ. աշխարհամարտին աւարտէն ի վեր, կրնար չարունակուիլ եթէ հասարակապետութիւնը մնացած ըլլար միայն հիմնադիր անդամներով։ Այս է պատճառը որ Ֆրանսա միշտ ընդդիմացած է Անգլիոյ անդամակցութեան, Միացեալ – Նահանգներէ միշտ առկախ նկատելով զայն։ Սակայն առանց այդ երկուքին, Գերմանիան քաղաքականօրէն գոյութիւն ունեցած պիտի չըլլար։

Զինուորական մարզին մէջ ալ Գերմանիա եւ Ֆրանսա տարակարծիք են։ Կարելի չէ անտեսել Փարիզի կեցուածքը որ կը մերժէ նկատի ունենալ զինուորական նոր իրականութիւնները։ «Եթէ նոյնիսկ ուրիշ բանի չծառայէին, Փէրշինկ հրթիռները Գերմանիոյ բաժանումը կ՚երաշխաւորէին, յառաջիկայ երեսուն տարուան համար» կ՚ըսուէր քանի մը տարի առաջ Նախագահ Միթերանի շրջապատին մէջ։ Աստ՚ր համար ալ նախագահը 1983-ին պահանջած պէտք է ըլլար միջին տարողութեամբ ամերիկեան հրթիռներու զետեղումը գերմանական հողին վրայ։ Հապա եթէ գերման վարչապետն ալ Ֆրանս. Ազգային Ժողովին առջեւ պահանջէր որ երկիրը վերստանձնէր ՕԹԱՆ-ի զինուորական կառոյցներուն մէջ ունեցած իր պարտաւորութիւննե՞րը։

Կարելի չէ նաեւ որ Գերմանիա խուսափնէ դրամական ֆրանսական մտայնութիւնը։ Գերման պետական դրամատունը Ֆրանքֆորթի մէջ յստակ կեցուածք որոշեց այս մասին․ մառքը պիտի պաշտպանուի, եթէ հարկ ըլլայ, նոյնիսկ գերմանական կառավարութեան դէմ։ Այս որոշումը կը նշանակէ թէ պիտի չգիջի նոյնիսկ 1997-ին երբ ստեղծուի եւրոպական կեդրոնական դրամատունը։ Իսկ եւրոպական հասարակաց դրամը միայն կրնայ երաշխաւորուիլ գերմանական պետական դրամատան կողմէ եւ ոչ թէ ֆրանսական դրամական հիմնարկութիւններու։

Գերմանիա վճռակամ է Ֆրանսայի առիթ չտալու որ իր հակակշռին ենթարկէ միացեալ Գերմանիան։ Տարաբերութիւնները կրնան միմիայն զարգանալ հաւասարէ հաւասար։

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

ՌԱՅԱ ՔՈՀԷՆ

Բ.–

ԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒՄԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Վէրֆէլ արդէն այս գլուխին տուած խորագրով՝ «Աստուածներու Միջնարարը» կ՚ընդգծէ պատումի լարին խզումը։ Հոն ու զայն լրացնող համախորագիր ուրիշ գլուխի մը մէջ Վէրֆէլ կ՚արտայայտէ անարդարութեան եւ ծիծաղելիին զգացումը զոր մարդը կ՚ունենայ «Չար»ին հանդէպ։ Այս գլուխը ամբողջութեամբ երգիծական է. այսպէս, օրինակ, նոյնիսկ այն սենեակին մէջ ուր հաւանաբար Հայերու ճակատագիրը վճռուած է, Լեփսիուս կը նկատէ դիմանկարները Նափոլէոնի, Մեծն Ֆրէտէրիքի եւ Էնվէր Փաշայի որոնք հասարակաց ոչինչ ունին բացի «ի հեճուկս իրենց մարմնական տարակայութեան, յաջողածներ ըլլալու պարագայէն» (էջ՝ 158)։ Քաղաքականութեամբ զբաղողներու սինիզմին Վէրֆէլ կը հակադրէ բարոյականը, կամ աւելի ճիշդ բարոյականին կրօնքը։ Սակայն ան գերբնական ոչինչ ունի, ընդհակառակն. Լեփսիուսի ապրածը ողբերգութիւնն է կրօնաւորի մը որ երբ կը հաստատէ թէ չարը կ՚իշխէ աշխարհին, հաւատքը ուրանալու եւ ընկերա – քաղաքական կարգերու դէմ ըմբոստանալու երկընտրանքին միջեւ պէտք է բարոյականը ընտրէ, յանուն կրօնական բարոյականին (էջ՝ 182 – 183)։

Երգիծանքի ճամբով «Աստուածներու միջնարար»ը կ՚ըլլայ բոլոր Հայերը բնաջնջելու Թալաաթի եւ Էնվէրի որոշումին իրապաշտ ու հասարակ մէկ նկարագրականը, ինչպէս նաեւ ցեղասպանութեան մը առջեւ ընդհանուր անտարբերութեան ներկայացումը։

Նախորդ գլուխներուն մէջ Վէրֆէլ ընթերցողը մասնակից կը դարձնէր նոյնինքն Հայերու ցեղասպանութեան գոյութիւնը բացայայտելու իր ջանքերուն, ճանաչողական պատումով մը նշելով այն բազմաթիւ դժուարութիւնները զորս պէտք էր դիմագրաւէր թէ՝ ցեղասպանութեան ուղղակի տրնչուած մարդը, եւ թէ անոր առջեւ կրաւորական դիրքի տէր դիտողը։ Եւ գլխուն մէջ հակառակը ըլլալով Վէրֆէլ ուղղակի կը պատասխանէ «ի՞նչպէս ցեղասպանութիւնը կրնայ պատահիլ» հարցումին։ Քաղաքական որոշումի մը զօրութեամբ «Հայ ժողովուրդին անխուսափելի ճակատագիրը» ինչպէ՛ս կ՚ըսէր ան Նախարանին մէջ, կիրարկելի եղաւ։

Գ.–

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Երրորդ վերլուծումով մը այս գիրքը կը ներկայացնէ ցեղասպանութեան քննութիւն մը. ցեղասպանութիւնը հոս նկատի կ՚առնուի որպէս երեւոյթ մը որ կրնայ երեւան գալ արդիական բոլոր ընկերութիւններուն մէջ, որոնք կը հասնին իրենց մէկ փոքրամասնութիւնը մերժելու վիճակին, մերժումը ունենալով մինչեւ ֆիզիքական բնաջնջում հասնելու կարելիութիւնը։ Հայերու ցեղասպանութեան թարմ պարագային ուսումնասիրութիւնը Վէրֆէլը կ՚առաջնորդէ այն եզրակացութեան թէ հարկ է զգուշանալ Գերմանացիներէն։

Հայերու ցեղասպանութիւնը հետեւանքն է․

– Արեւմտեան արդիական ազգայնականութեան. «Թուրքիան Թուրքերուն» (էջ՝ 156), միաբանած՝ «հերոսական հին ցեղի» մը վիպական ազգայնականութեան, այսինքն՝ «իրական Թուրքերու» (էջ՝ 173 – 174)։

– «Քաղաքական սինիք նկատառումներուն Պետութեան ղեկավարին՝ առանց խղճի խայթի կամ խղճահարութեան «գեր զօրավար»ի մը որ կ՚երազէ հիմնել «իր կայսրութիւնը Մակեդոնիայէն մինչեւ Հնդկաստան» (էջ՝ 178)։ «Ան նոյնիսկ Սաղայէլ մը չէ … ունի մանկական ու համակրական կողմ մը, ժողովուրդներու այս աննկուն բնաջնջողը» (էջ՝ 174)։ Անոր նուրբ դիմագիծերուն վրայ ժողովուրդը կը նկատէ «մեսիական ցոլք» մը (էջ՝ 176)։

– Քաղաքականութեան մը որ կը շահագործէ կրօնամոլական ատելութիւնը «ուրուն սատակութիւնը երկար չի տեւեր». բայց զայն փայփայելով այդ քաղաքականութիւնը ի յայտ կը բերէ «ազգային ատելութեան յորձանք մը որ աւելի յամրաքայլ կը յառաջանայ, բայց աւելին հեռուն կ՚երթայ» (էջ՝ 299)։ Այդ ատելութիւնը ամենատարրին մակարդակի մարդկային բնազդները կը շղթայազերծէ ու իր նմանին հանդէպ գերակայութեան զգացումը կը ներշնչէ մարդուն (էջ՝ 301)։

– Վերջապէս, ցեղասպանութիւն մը կ՚իրականանայ միմիայն արդիական վարչարար մեքենայի մը շնորհիւ որ կոյր զկուրան կ՚ենթարկուի վերէն տրուած հրամաններու։ «Վարչարար մեքենան լաւագոյնս բանած է, հիանալի ճշգրտութեամբ մը», որքան ազդեցիկ, այնքան սրտի տէր պաշտօնատարներ գետեղելով դիրքերու վրայ։ Վէրֆէլ կը նկարագրէ թէ ինչպէս պատրաստուած էր ծրագիրը «կառավարութեան գրասենեակներուն մէջ որ կը ճշդէր տեղահանութեան պարագաներն ու հրամանը», ինչպէս հրամանները փոխանցուած էին վերեւէն մինչեւ յետին զինուորը կամ ոստիկանը որոնք ուղղակի պատասխանատու էին տեղահանութեան հրամանին կիրարկումին մէջ։ Անոնցմէ իւրաքանչիւրը պատասխանատու էր դէպի մահ դիմող ճամբորդութեան որոշ մէկ հատուածէն (էջ՝ 184 – 185)։ Վարչարարական մեքենան կ՚ապահովէ նաեւ գործադրողին պարկեշտութիւնը։ «Կարելի է նոյնիսկ ենթադրել որ անոնց մեծ մասը իսկապէս լաւ մարդիկ էին։ Ի՞նչ կրնայ ընել զափթիէն։ Ան կտրուկ հրաման ստացած է իր հօտին հետ այսինչ տեղը հասնելու, այսինչ ժամուն։ Անոր սիրտը կատարելապէս կը հասկնայ այն մայրը որ կ՚ոռնայ ու կ՚ուզէ իր (մեռած) զաւակը խլել փոսէն (էջ՝ 187)։

(Շար. 5)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարգրիտ Գրիգորեան իր հօր (մահացած Պուլկարիա) յիշատակին կը նուիրէ 500 Ֆր. ԻԻՄԱՖ-ին, 200 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ (րատանալ «Յառաջ»ին) եւ 200 ֆրանք «Յառաջ»ին։

ՀԱՇՈՒԵՏՈՒՈՒԹԻՒՆ

Շաբաթ, Փետրուար 29, Ալֆորվիլի «Սալ Վոլթէռ»ի մէջ, Հանրի Վերնէօյլի պատուոյ նախագահութեամբ, Դպրոցասէր Վարժարանի ի նպաստ կազմակերպուած գեղարուեստական երեկոյեան հաշուետուութիւն՝

Մուտք՝	84·255 Ֆր·
Ելք՝	17·220 Ֆր·
Զուտ հասոյթ՝	67·035 Ֆր·

Տեսնելով որ ծրագրուած էր նուազագոյն 70·000 ֆրանք հասոյթ ձեռք ձգել, կազմակերպիչ միութիւնները նուիրեցին 3·600 Ֆր·, գոյացած գումարը հասցնելով 70·635 Ֆր·ի։

Շնորհակալութիւն ներկաներուն, արուեստագէտներուն, նուիրատուներուն եւ քաջալերողներուն։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ Սանուց, ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ Սանուց, ԴՊՐԵՎԱՆՔԻ Սանուց, ՇԱՂԿԱՊ - Թրքահայոց Հայրենակցական Միութիւններ։

(Շար· Ա· էջէն)

Սուրիան որոնք զօրավիգ են աՀարեկչական գործընթացին։

ԱՓԱՐԹՀԷՅՏԸ վերջնապէս իր մահկանացուն կնքեց Հարաւի Ափրիկէի մէջ, ուր 3,29 միլիոն Սպիտակամորթերուն վերապահուած էր քուէարկութիւնը։ Մասնակցողներու համեմատութիւնը 85,7% եղած է եւ այո՛ պատասխանած են 68,7%ը (Սեւերու մասնակցութեան՝ երկրին քաղաքացիական կեանքին)։ Պատմական մեծ քայլ մըն է, որ մեծ համբաւ մը կ՚ապահովէ Ֆրէտէրիք տը Քլէրքի։ Ֆր· Միթերան իր գոհունակութիւնը յայտնած է, շեշտելով թէ -- «Այս քուէարկութիւնը թոյլ պիտի տայ Սահմանադրութեան մը պատրաստութեան, որ կը ստեղծէ միացեալ, ժողովրդավար եւ ոչ ցեղապաշտ Հարաւի Ափրիկէ մը»։

ՓԱՐԻԶԻ Կառ տը լ'Էսթի շրջանը շատ բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Մարտ 18-ի իրիկունը, երբ ցուցարարներ կը փորձէին դէպի Զէնիթ երթալ խանգարելու համար Լը Փէնի միթինկը։ Ապահովութեան ուժերը արգելք հանդիսացած են եւ ցուցարարներու խառնակիչ տարրեր բաւական վնաս հասցուցած են թաղին խանութներուն, կառքերուն, կրակի տալով կամ ջարդուփշուր ընելով ցուցափեղկերը։ Լը Փէն յաջողած էր սակայն ծայրէ ծայր լեցնել Զէնիթը եւ իր ելոյթին մէջ ալ մեղադրել իշխանութիւնները, որոնք քաղաքացիական պատերազմ կը մղեն իրեն դէմ։

ՊԵԼԺԻՈՅ Պօտուէն Թագաւորը սրտի գործողութեան ենթարկուեցաւ Փարիզի Պրուսէ հիւանդանոցը, Մարտ 18-ին։ Պօտուէնի հիւանդութիւնը բաւական հազուադէպ է՝ Պարլօյի սէնտրոմը, արդարեւ շատ չի պատահիր, բայց գլխաւոր պատճառներէն մէկն է խոցերու։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ բնակչութեան 93%-ը ապրելու նուազագոյն անհրաժեշտ ամսական եկամուտ չի ստանար, ըստ Վիճակագրութեանց Պետութեան ռուս Կոմիտէին։

ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ լատինական այբուբենը որդեգրեցին Մարտ 17-ի խորհրդարանական որոշումով։ Այս այբուբենն է որ փոխարինած էր արաբականը 1927-ին, նախքան Ստալինի կիւրեղեան այբուբենի պարտադրանքը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Թունճէլի եւ Պինկէօլ քաղաքներու շրջակայքը զինեալ բախումներու ընթացքին 10 քիւրտ մարտիկներ սպաննուած են։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

77-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

նախաձեռնութեամբ՝ Մարսէյլի վարչութեան

Կը հովանաւորէ եւ կը նախագահէ՝

ՏԱՐՕՆ Ծ· ՎՐԴ· ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Կիրակի, Մարտ 29, ժամը 13-ին

Մշակոյթի Տան Վասպուրական եւ Տարօն սրահներուն մէջ

12, Ռիւ Սէն - Պազիլ, Մարսէյլ

ՃԱՇ՝ ժամը 13-ին

Գեղարուեստական բաժին ● Վասպուրականեան մթնոլորտ

Ճաշը պատրաստուած է Միութեանս Տիկնանց Յանձնախումբի կողմէ։

Ծախսերու մասնակցութիւն՝ 150 Ֆր·

Հասոյթը կը յատկացուի Ղարաբաղի։

Réservations :
AVDOYAN : 91 70 02 33 BABAYAN : 91 66 30 66
GRACIAN : 91 93 32 18

ATELIER DE BIJOUTERIE
Assurant service après-vente
CHERCHE
Ouvrier en bijouterie
Pour : RÉPARATION POLISSAGE
connaissance serti et gravure (machine)
Expérience exigée.
Lieu de travail (94) CACHAN
Tél. : Pour R.d.V. : 46. 63. 63. 55.

COMMUNIQUÉ

Les *Editions Parenthèses* seront présentes au SALON DU LIVRE de PARIS, du 20 au 25 Mars
Grand Palais, Stand D 15.

A cette occasion seront présentés en avant-première :
— en photographie, l'ouvrage *Marseille / Marseilles* de Yves Jeanmougin consacré aux différentes communautés de la ville (italienne, vietnamienne, juive, arménienne, maghrébine, noire, gitane...);
— et trois nouveautés de *la collection «Arménies»*.

Le montant du billet d'entrée sera déduit de tout achat effectué sur le stand pendant la durée du salon.

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Գ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԻ Գ ՈՒԵՍՏԻ ԶԱՐԳԱ

SAISON 91/92 DE LA QUATRA

SALLE GAVEAU
45, rue la Boétie, Paris 8e

SAMEDI 21 MARS à 20 h 30

CYCLE DOUBLE RECITAL

Violoncelle - Piano

HENRI ALECIAN - CHANTAL STIGLIANI
MUZA RUBACKYTE

DEBUSSY - CHOSTAKOVITCH
SCARLATTI - BEETHOVEN - SCHUMANN
RACHMANINOFF - LISZT

Prix des places :
Loge/Orchestre 200 F — Balcon 1er 150 F — Balcon 2ème 120 F
Etudiants, C. V. 80 F
Abonnement annuel : 1000 — 700 — 500 F — Etudiants, C. V. 300 F.
Libeller les chèques à l'ordre de l'Association QUATRA
3, rue des Saints-Pères — 75006 Paris — Tél. : 42. 60. 74. 78

CITE INTERNATIONALE DES ARTS
18, rue de l'Hôtel de Ville, 75004 Paris
Salon du 2ème étage

Edouard
KHARAZIAN
Peintures

Vernissage le Jeudi 19 Mars
de 18 à 20 heures
Exposition jusqu'au 30 Mars

Ouvert tous les jours de 13 à 19 heures
M° Pont-Marie

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ· -- Վասպուրականի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Սիմոն Ատոեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Վէմեանի եւ զաւակներուն, Վէմեան Քոյրերուն, Յակոբեան, Մանտոեան, Թաթարեան, Զալըքուչեան ընտանիքներուն եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց սիրելի եղբօր զաւկին, հօրեղբօր զաւկին, փեսային, խնամիին, ազգականին, վիրաբոյժ, Երեւանի, Բժշկական Համալսարանի դասախօս Անուշաւան Վէմեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ

«ՄԵՐ ՊԱՊԵՐՈՒ ԳԱՂԹԱԾ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ»

Փարիզ - Դամասկոս - Հալէպ - ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ - Փարիզ

PELERINAGE A DEIR-EL-ZOR

A l'occasion de la commémoration du 77ème anniversaire
du Génocide arménien de 1915
l'Association «G A I D Z» Nor Seround
organise un voyage sur le thème :
«UNE SEMAINE SUR LES TRACES DE L'EXODE DE NOS ANCETRES»
Paris — Damas — Alep — DEIR-EL-ZOR — Paris
26 Avril —— 2 Mai (une semaine et plus)

Une semaine séjour + avion, A/R Prix : 6000 FF.

* *Pour tous renseignements, réservations et programme détaillé, appeler :*
Tél. : (1) 42 39 08 54 — 48 78 88 70 — 46 06 97 68 — 48 31 01 03

L'UNION CULTURELLE FRANÇAISE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section d'Asnières, Bois-Colombes, Colombes
présente
AU PROFIT DE L'ARMENIE
RECITAL DE PIANO

Marie USTAD VARJABEDIAN

CHOPIN — LISZT

Salle Jean Renoir
35, rue du Gal Leclerc
Villa des Aubépines
92270 BOIS-COLOMBES

le Dimanche 22 Mars à 20 h 30

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 21-22

SAMEDI-DIMANCHE
21-22 MARS
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.760

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNEE — No 17.760

ՎԷՆՍ, ԵՐԵՒԱՆԷՆ ԱՐՑԱ՞Խ

ԵՕԹՆՕՐԵԱՅ ՀՐԱԴԱԴԱՐ, ԲԱՅՑ...

Հինգշաբթի, Մարտ 19-ին, Երեւան ժամանած է Սայրըս Վէնս եւ նոյն ցերեկը աւելի քան մէկ ժամ կը տեսնուէր Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հետ, որուն կը յայտնէր թէ ինք բանակցութիւններ չի կրնար վարել, այլ եկած է միայն փաստեր ժողվելու: Այս առընչութեամբ ալ, Ազերիները բաւական «գլուխը լեցուցեր են» Հայերու «ջարդերուն» մասին, հիւանդանոց տարեր են ու վիրաւորներ ցոյց տուեր եւլն. եւլն.: Անշուշտ, Երեւան ալ ՄԱԿ-ի բանագնացը առաջնորդուած է հիւանդանոց, ուր տեսած է հայ վիրաւորներու վիճակը: Սայրըս Վէնս յայտնած է սակայն թէ Ղարաբաղ պէտք է մասնակցի որեւէ խօսակցութեան կամ բանակցութեան որ իրեն կը վերաբերի: Նախագահէն ետք, հանդիպում ունեցած է վարչապետին եւ երեսփոխաններու հետ, այսինքն՝ Գագիկ Յարութիւնեանի, Աշոտ Ոսկանեանի, Պարոյր Հայրիկեանի եւ ուրիշներու: Ս. Վէնս, որ կ՚ուզէր նաեւ Արցախ երթալ մերժած է Թռանով երթալ, առարկելով թէ կ՚ուզէ ցամաքէն անցնիլ եւ տեսնել Արցախի գիւղերը, ուրեմն զրահակառքերով ճամբայ ելած է Գանձակէն (Կէնճա) Աղդամ, ապա Ասկերան անցնելու համար, Ուրբաթ օր, Մարտ 20-ին:

**

Եօթը օրուան հրադադար հռչակուած է, Մարտ 20-էն, բայց, արդէն իսկ խախտուած էր Ազերիներու կողմէ, որոնք կը շարունակէին խիստ շրջափակումը, շատ ծանր վիճակ ստեղծելով Հայաստան:

**

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան կ՚ըսէ. մեկնած է, ուր սակայն գլուխ-գլխի տեսակցութիւն պիտի չունենայ Ազրպէջանի առժամեայ ղեկավար՝ Եագուպ Մամեդովի հետ: ՀԱՊ-ի չորրորդ վեհաժողովին է եւ մեծ ակնկալութիւններ չկան, քանի տարակարծութիւնները --մանաւանդ հիւլէական զէնքի եւ հասարակաց ուժերու-- երբեք այսքան խոր չեն եղած: Ուկրանիոյ Պաշտպանութեան նախարարը կրկնած է, արդէն, որ Շապոշնիկովի քարոզած «հասարակաց պաշտպանութիւն»ը անիրատես է: Պերնար Քոհէն (Լիպերասիոն, Մարտ 20) կ՚աւելցնէ թէ զինակցութեան վարկը արդէն բաւական խախտուած է, վերջին շրջանին, Ղարաբաղի կործանիչ կռիւներով: «ՀԱՊ-ը անկարող կը մնայ, երբ արիւնը կը հոսի» կ՚ըսէ Կըրասնայա Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա-ի տրուած հարցազրոյցին մէջ:

**

Մարտ 19--ին Կիեւի Գերագոյն Խորհուրդի շէնքին առջեւ ցոյց մը տեղի ունեցած է Ղարաբաղի փրկութեան նորաստեղծ Կոմիտէի եւ տեղւոյն հայ համայնքին կողմէ, Ուկրանիոյ նախագահէն եւ Խորհրդարանէն պահանջելով որ ՀԱՊ--ի ժողովականները քննարկեն Ղարաբաղի հարցը եւ ապահովեն ԼՂՀ--ի ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը:

**

Արտակարգ վիճակ հաստատուած է Հայաստանի մէջ, ուր ազրպէջանական շրջափակումը «անհանդուրժելի համեմատութիւններու» հասած է, յայտարարած է Արտաքին նախարար՝ Րաֆֆի Յովհաննիսեան:

Այս կացութեան լայն արձագանգ կուտար «Իւմանիթէ», Մարտ 20--ին:

**

Շուշիէն ռմբակոծումները կը շարունակուին Ստեփանակերտի վրայ, ուր

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍ --- («Յառաջ») --- Հայաստանի Բարձրագոյն Ուսման Հաստատութիւններու նախարար Վարդգէս Գնունի եւ Լուսաւորութեան նախարար Արեգ Գրիգորեան, իրենց օգնականներով եկած էին Ուաշինկթըն, մասնակցելու համար համագումարի մը, որուն նիւթն էր՝ «Կրթութիւնը նախկին խորհրդային 15 Հանրապետութեաններու եւ Միացեալ -- Նահանգներու մէջ»:

Առիթէն օգտուելով, Հ. Բ. Ը. Մ ---ի Լոս -- Անճըլըսի մասնաճիւղը, Մարտ 17-ի իրիկունը հրաւիրած էր զոյգ նախարարները հանդիպում ունենալու հայ մամուլի եւ կրթական մշակներու հետ, զանոնք իրազեկ դարձնելու համար Հայաստանի կրթական ներկայ համակարգին:

«Յառաջ»ի կողմէ հանդիպում -- ասուլիսին ներկայ գտնուեցաւ Հրանդ Աճէմեան, որուն թղթակցութիւնը կուտանք առանձին:

Պ. ՔՈՒՇՆԷՐ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏԷ ՀԱՅԵՐԸ

Ենթանախարար Պ. Քուշնէր Անգարայի մէջ արտայայտուած է քրտական հարցին ու Ղարաբաղի մասին: «Միլլիյէթ»ի Մարտ 20-ի թիւին մէջ այս առընչութեամբ կ՚ըսուի թէ Պ. Քուշնէր դէմ է քրտական Պետութեան մը կազմութեան եւ թէ միայն կը պաշտպանէ հիւսիսային Իրաքի մէջ քրտական ինքնավարութեան մը թէզը: Ան ճիշդ կը նկատէ Թուրքիոյ քրտական քաղաքականութիւնը, չմոռնալով թէ Թուրքիա Քիւրտերու պաշտպան գլխաւոր երկիրներէն մէկն է:

Գալով Ղարաբաղի հարցին, ֆրանսացի ենթանախարարը յայտնած է թէ Եւրոպայի Ապահովութեան ու գործակցութեան Ժողովը որոշում մը չունի այն մասին թէ Ղարաբաղը ազրպէջանական հող է: Ան հաստատած է թէ Խոջալու գիւղին մէջ ազերի բնակիչներ սպաննուած են Հայկ. խումբերու կողմէ, աւելցնելով. «կատարուածը ջարդ մըն է ու կը դատապարտեմ զայն»: Բացատրելով իր առաքելութիւնը, ան ըսած է թէ իրենք պարտականութիւն ունին մարդասիրական օժանդակութիւն հասցնելու երկու կողմին ալ. այս մեկնակէտով արդէն յաջողած են Բաքուի եւ Շուշիի միջեւ անցք մը բանալու: Ըսած է թէ Մոսկուա պիտի երթայ, ջանալով որ Ռուսաստան ներկայացուցիչ մը ղրկէ շրջանը:

Մարտ 19--ին 20 տուն եւս քանդուած է եւ սով կը տիրէ, բացարձակապէս ալիւր չկայ այլեւս: Բազմաթիւ վիրաւորներ կան:

Նաեւ Շուշիէն, որ Ազերիներու հուժկու ռազմական բերդն է, համազարկ բացուած է Ասկերանի շրջանի Շոշ եւ Կարմիրգիւղ հայկական գիւղերու վրայ: Ազրպէջանի Միրբաշիրի շրջանէն ալ բուռն գնդակոծում կը կատարուի Մարտակերտի շրջանի Կարմիրաւան, Լենինաւան, Ճարտար եւ Ջրաբերդ գիւղերու վրայ: Վիրաւորներ կան: Եւ դեռ կը շարունակուին ռմբակոծումները Գորիսի, Իջեւանի, Տաւուշի, Նոյեմբերեանի շրջաններու սահմանամերձ գիւղերու վրայ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ս. ՎԷՆՍԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ, ՀԱՍԱՆՈՎԻ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՃԻՉԸ

Թուրք մամուլը (Մարտ 20) բազմաթիւ թղթակիցներու եւ լրատու գործակալութիւններու աղբիւրով լայնօրէն կ՚անդրադառնայ Ղարաբաղի հարցին: Խորագիրները կը շեշտեն Հայկ. յարձակումներու ծաւալումը. «էնթէրֆաքս» գործակալութեան համաձայն Հայկ. այս յարձակումները կը գործուին նաեւ մանրէաբանական միջոցներով եւ քանի մը օր առաջ թռաններով տոպրակներ նետուած են Ազրպէջանի Տաուզ եւ Քելբաճար շրջաններուն վրայ. այդ տոպրակները կը պարունակէին վարդագոյն մանր միջատներ, որոնք կը կարծուի թէ մանրէաբանական զէնք են:

Այս առընչութեամբ, Արմէնփրէս կը հաղորդէր Մարտ 20-ին թէ Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը կատարած է, ուր կը պահանջէ Ազրպէջանի կառավարութենէն անյապաղ ապացոյց ներկայացնել կամ ներողութիւն խնդրել կեղծ լուրեր տարածելու համար: Նախարարութիւնը կը պնդէ որ անհրաժեշտ է անկախ հեղինակաւոր յանձնաժողով, որ մեկնի ենթադրեալ միջադէպի վայրը եւ հրապարակէ իր քննութեան արդիւնքը:

ՄԱԿ-ի ընդհ. քարտուղարին ներկայացուցիչը Ս. Վէնս հանդիպում ունեցած է Ազրպէջանի Հանրապետութեան փոխ-նախագահին հետ. այս վերջինս ըսած է թէ կողմնակից չեն Ղարաբաղի մէջ ՄԱԿ-ի զինեալ ուժեր ունենալու: Կրնան համաձայն ըլլալ միջազգային դիտորդներու որոնց ո՛ր երկրէն եկած ըլլալու պարագան ալ կարեւոր է իրենց համար: Ս. Վէնս հանդիպում ունեցած է նաեւ վարչապետ Հասանովի հետ:

«Հիւրրիյէթ» ա. էջին վրայ ամբողջ էջին լայնքով կը խորագրէ «Օգնութիւն հայցող նամակը». ան ստորագրուած է Ազրպէջանի վարչապետ Հասանովի կողմէ եւ ուղղուած Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին: Հոն կ՚ըսուի.

«Կը յայտնեմ թէ Ղարաբաղի անկումը բոլէական հարց է: Այս կացութեան նրկատառումով անմիջական օգնութիւն կը խնդրենք մեր բոլոր եղբայրներէն, բարեկամներէն ու քաղաքակիրթ աշխարհի երկիրներէն»:

Թերթը կ՚աւելցնէ թէ այս նամակը նեղ կացութեան կը մատնէ Թուրք ղեկավարները որոնք չեն գիտեր թէ «անմիջական օգնութիւն»ը պէտք է մեկնաբանել որպէս դիւանագիտակա՞ն օժանդակութիւն, թէ զինուորական:

**

Այս միջոցին յատկանշական է որ Օ-ԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղարը երկու օրուան այցելութեամբ մը Անգարա կը գտնուի: Ան հանդիպում ունեցած է Հանրապետութեան նախագահին, վարչապետին ու փոխ-վարչապետին հետ, Ղարաբաղի վերջին օրերու պատահարներուն մասին:

**

Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանն ու հայկական վաքըֆները 50 միլիոն Թրքական լիրայի (50 հազար ֆրանք) օժանդակութիւն կատարած են Երզինճանի երկրաշարժէն փրկուածներուն: Գալըպին Պատրիարք կուսակալութեան յայտնած է թէ յառաջիկային եւս Պոլի-

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(20 / 3)

LA POUDRIERE CAUCASIENNE

HELENE CARRERE D'ANCAUSSE

«Le Président Ter-Petrossian, l'un des plus remarquables dirigeants que la dislocation de l'U.R.S.S. ait conduits au pouvoir...».

Խորհրդայնագէտի համբաւի տիրացած և ակադեմական ընտրուած, Տիկին Հէլէն Քառէռ -- տ'Անքոս յօդուածաշարք մը կը ստորագրէ քանի մը օրէ «Ֆիկառօ»ի մէջ, որու ընդհ. խորագիրն է՝ «ՀԱՊ--ի համար, ի՞նչ ապագայ» եւ որու երրորդը կը վերաբերի Կովկասի:

Յօդուածագիրը, ինչպէս ծանօթ է, բացէ ի բաց հայանպաստ տեսակէտ ունի Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ եւ հոս ալ կը պարզէ կացութիւնը, դէմ դիմաց դնելով Հայաստանն ու Ազրպէջանը եւ անոնց դիրքը ՀԱՊ--ի նկատմամբ խորհրդային կայսրութեան պառակտումէն ետք ու կը գրէ ---

«Հայաստան, որ իր անկախութիւնը հռչակած էր 1991, Սեպտեմբեր 23--ին, հանրաքուէով մը, ուր քուէարկողներու 94%--ը արտայայտուած էր այդ ուղղութեամբ, միաժամանակ նպաստաւոր էր գերիշխան Պետութեանց միջեւ գործակցութեան նկուն կառոյցի մը հաստատման, քիչ թէ շատ ներշնչուած եւրոպական Հասարակապետութենէն: Այդ պահէն, նախագահ Տէր -- Պետրոսեան, մէկը այն բացառիկ ղեկավարներէն զորս խորհրդային Միութեան քայքայումը իշխանութեան առաջնորդեց, դէմ էր Գորպաչովի առաջարկած միութեան Ուխտին բոլոր տարբերակներուն եւ յստակատեսութեամբ կը զգար որ ժամանակն է միջպետական նոր կապեր հնարելու: Երբ, ՀԱՊ--ը ստեղծուեցաւ, Հայաստան միացաւ ստորագրելով Դեկտեմբեր 21--ի Ալմա -- Աթայի համաձայնագիրը, բայց Հասարակապետութեան մէջ այդ ներմուծումը յուրջ վերապահութիւններ ունէր: ՀԱՊ--էն, Հայաստան կ՚ակնկալէր, որ

(Շար.-ը Դ. էջ)

սի հայ համայնքին մէջ հանգանակութիւն պիտի կատարուի:

**

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ԴԷՄ

«Իէնիպինէ Տօղրու» շաբաթաթերթը (Մարտ 15) կը գրէ թէ Իգդիրի մէջ ժանտարմայի հրամանատարութիւնը Ազերիներու զէնք կը բաժնէ: Կարսի այս շրջանին մէջ կան գիւղեր ուր կ՚ապրին Ազերիներ եւ Քիւրտեր: Այս շրջանին երբ շատ կը խօսուի քրտական մեծածաւալ յարձակումներու մասին, հրամանատարը որպէս նախազգուշական միջոցառում ըսկրած է զինել Ազերիները. ան բացատրած է թէ կեդրոնէն իր դիմումներուն ոչ մէկ պատասխան տրուած է եւ ինք հաւանական ջարդի մը առաջքն առնելու համար ուրիշ ճար չէ գտած: Տեղացիները պատմած են թերթին թղթակիցին թէ հրամանատարը Ազերիներուն դիմած է, ըսելով թէ Քիւրտերը իրենց գիւղերը պիտի ներխուժեն ու պէտք է ինքնապաշտպանութեան պատրաստ գտնուին:

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ա.

Մարտ 16, Երկուշաբթի առաւօտ նշելու համար Է. Պոնէրի Փարիզ ներկայութիւնը Հ. Յ. Դ.-ի կողմէ մամուլի ասուլիս մը կազմակերպուած էր Փուլման Սէն - Ժագ պանդոկին մէկ սրահին մէջ, ուր փութացած էր լրագրողներու ստուար բազմութիւն մը։ Ասուլիսին կը մասնակցէին նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի Արցախի յանձնախումբին նախագահը Սէյրան Պաղտասարեան, Հանրի Վէրնէօյլ, Վարուժան Գրիգորեան որ ներկայացուեցաւ որպէս Արցախի Հանրապետութեան Ֆրանսայի ներկայացուցիչը։

Ասուլիսը կը վարէր Հանրի Փափազեան որ ողջունելէ ետք ներկաները, յատկապէս շեշտեց Ղարաբաղի մէջ Հայութեան պայքարին զօրավիգ ըլլալու անհրաժեշտութիւնն ու այդ զօրակցութիւնը արտայայտեց «Բոլորս Ղարաբաղցիներ ենք» նշանաբանով։ Ըսաւ թէ այդ նշանաբանը պիտի խորհրդանշուէր ղարաբաղեան «անցագիր»ներով որոնք պիտի տրուէին նիւթական օժանդակութեան մասնակիցներու։

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Հանրի Վէրնէօյլ որ պատմականէն անձնական հանդիպումներու անցնելով խօսեցաւ հարցին խմորումի փուլերուն ու ներկային մասին։ Դիտել տալով որ Հայութիւնը գրաւուած հող ետ կ՚առնէ այսօր, ըսաւ թէ ատիկա կը խռովէ լրագրողներու որոշ չերտ մը քանի որ ընդունուած է թէ «Հայը համակրելի է այնքան ատեն որ թոյլ կուտայ որ զինք ջարդեն»։

Իրմէ ետք խօսելու հրաւիրուեցաւ օրուան կեդրոնական դէմքը՝ Էլէնա Պոնէր. իր չատ համառօտ ելոյթով ան հանդիսացաւ տրամաբանութեան, ողջամիտ դիտարկումներու եւ դատողութեան ձայնը։ Դիտել տուաւ թէ Անկախ Պետութիւններու Համագործակցութեան (ՀԱՊ) երկիրներէն միայն հայկական կառավարութիւնն է որ անցեալին հետ կապ չունի. միւսները բոլորն ալ կուսակցական նախկին ղեկավարներ են։ Ճիշդ է որ ՔԱ - Կէ - Պէ-ն գլխատուած է այսօր, սակայն կը մնայ կառոյցը ու «նոր» այդ ղեկավարները կապ կը պահեն անոր հետ։ Էլէնա Պոնէր դատապարտեց Արեւմուտքը որ վայրագութեան դէպքերու, պատանդներու եւայլն-ի մասին կը խօսի, առանց պատահարները վերլուծելու, պատճառները փնտռելու։

Ղարաբաղի ներկայացուցիչ Վ. Գրիգորեան շեշտեց թէ խաղաղութեան ծրագիրներէն ամէնէն ընդունելին Ֆրանսականն է որ բանակցութիւններուն տեղ կուտայ նաեւ Ղարաբաղի ներկայացուցիչներուն մասնակցութեան։

Երեք կէտի յստակացումով գոհացաւ Սէյրան Պաղտասարեան որ ըսաւ.

- Հայաստան - Ազրպէյճան պատերազմ մը չէ եղածը,
- Կնճիռը կրօնական բնոյթ չունի, քանի որ բազմաթիւ օրինակներ - Իրան, Սուրիա եւայլն - ցոյց կուտան թէ Հայերը կրնան միասնաբար ապրիլ մահմետականներու հետ,
- Ազրպէյճան զէնքի ուժով կ՚արգիլէ որ իր հողին վրայ ապրող ժողովուրդ մը ինքնորոշուի։

Այսքանէն ետք բացուեցաւ հարցումներու բաժինը որուն բնականաբար գլխաւոր թիրախը Սախարովի այրին էր։ Ան ըսաւ թէ Ղարաբաղի ու նախկին Միութեան նման այլ կնճիռներուն նկատառումին մէջ կը մեկնի այն հարցումէն թէ մարդկութիւնը ինչ կը սպասէ հետը ԻԱ. դարուն եւ թէ մարդերու եւ ազգերու իրաւունքներուն հանդէպ հետաքրքրութիւնը ընդհանո՞ւր է, թէ ընտրովի։ 1975-ի Հելսինքիի համաձայնագիրը ան Արեւմուտքի կողմէ կատարուած դաւաճանութիւն մը նկատեց խորհրդային ու Արեւելեան Եւրոպայի ժողովուրդներուն դէմ։ Արեւմուտքը իր հանդիստը կը փնտռէր ու Պեռլինի պատով գծուած անտեսումի երեւոյթին աչք փակեց։

Ժողովուրդներու հանդէպ դաւաճանութեան նոր օրինակ որպէս, թուեց Եւրոպայի եւ ՄԱԿ-ի կեցուածքը Եուկոսլաւիոյ եւ Քիւրտերու հանդէպ։ Նոյնն էր այսօր նաեւ Ղարաբաղի պարագան, որ ուշադրութեան առարկայ պէտք է ըլլար երեք տարի առաջ իսկ եւ ոչ թէ այսքան արիւն հոսելէ ետք։ Յիշեց Օսէթիոյ, Մոլտովայի հարցերը որոնց պատասխանատու կը նկատէր ոչ միմիայն Խորհրդային Միութիւնը, այլ նաեւ Արեւմուտքը։

Պատասխանելով հարցումի մը որ կը վերաբերէր Ֆրանսայի որոշ մատուրականներու կողմէ Ֆրանսայի կեցուածքին ուղղուած քննադատութեան թէ օժանդակութեան պարագային, օրինակ, զանազանութիւն չի դներ յարձակողին ու յարձակումի ենթարկուողին միջեւ, ան ըսաւ. - «Սումգայիթէն ու Բաքուէն ետք շատեր գոհ պիտի ըլլային եթէ Հայերը շարունակէին թոյլ տալ որ ջարդեն զիրենք»։ Ռուս զինուոր մը նոյնիսկ ըմբոստացած էր անոնց արդարութեան սպասումին դէմ ու ըսած թէ պիտի չյարգէ այլեւս Հայերը եթէ պատահածներէն ետք շարունակեն չէզոք մնալ։

Էլէնա Պոնէր 1990-ին Օսլոյի մէջ «Ատելութեան կազմուածքը» խորագրուած սեմինարի մը հանդիպած էր նախագահ Միթերանի ու խօսած Ղարաբաղի մասին, սակայն ան պատասխանած էր որ ինք կը չափազանցէ ու Գորբաչով ամէն բանի լուծում պիտի գտնէ։ Օսլոյի ժողովն ալ որուն կը նախագահէր Էլի Վիզէլ, մերժած էր հարցը ՄԱԿ-ին փոխանցելու իր առաջարկը։ Էլէնա Պոնէր վստահ էր թէ եթէ առաջարկը ընդունուած ըլլար, այնքան մահեր կը կանխուէին։ Ու այսօր մինչ պատասխանատուներ կը փնտռէինք, պէտք չէր մոռնալ թոյլատրողները։

Պոնէրի շեշտած կէտերէն եղան Խոջալուի վերջին ծանօթ պատահարները որոնք ամբողջ աշխարհին ներկայացուեցան որպէս Հայերու վայրագութեան արտայայտութիւն։ Ան բացատրեց թէ այդ փոքր գիւղը կենսական կարեւորութիւն ունէր Հայերու համար քանի որ հոն կը գտնուէր Ստեփանակերտի օդակայանը որ Ղարաբաղի հայութեան միակ կապն էր աշխարհի հետ։ Գիւղը գրաւելէ ետք ազերի իշխանութիւնը մեսխեթ Թուրքեր բնակեցուցած էր հոն ապրելու եւ թոյլ չտրուաւ որ մեկնին, երբ Հայերու յարձակումը սկսաւ։ Յատկապէս ռմբակոծուեցաւ մարդասիրական նպատակով ձգուած անցքը ուրկէ եւս բնակիչները չկրցան խոյս տալ. իսկ ազերի զինուորները այդ անցքը օգտագործեցին հայկական դիրքերու մօտենալու համար ու այդ միջոցին խաղաղ բնակիչներ սպաննուեցան։

Ազերիները նախ չէին անդրադարձած որ դէպքը կրնային որպէս քարոզչութեան առաջ օգտագործել ու ազերի Ներքին նախարարը մամուլին յայտնած էր թէ 100 - 120 զոհեր կային։ Յետոյ Լրատուներու կողմէ յերիւրուած էր 1000 մեռեալի պատմութիւնը ու տարածուած։ «Պատերազմը ահաւոր բան է, սակայն ինչ որ կ՚ընէ ազերի Պետութիւնը ուղղակի սարսափելի է» ըսաւ Էլէնա Պոնէր։ Մարդասիրական անցքէն խոյս տալ փորձող բնակչութեան վրայ ազերի կրակոցներու մասին վկայած էր նաեւ Տիկին Քոքս։

Էլէնա Պոնէր խօսեցաւ նաեւ Աղդամի զինամթերքի պահեստներուն ազերի զօրաբաժիններուն կողմէ գրաւումին մասին, ինք այդ պահեստներու ուր կային նաեւ քիմիական զէնքեր, գոյութեան տեղեկացած էր Վոլսկիէն։ Այս մասին խօսած էր հրամանատար Սթոլերովի որպէսզի արգելք ըլլայ անոր կողմէն մէկուն ձեռքը անցնելուն. այս վերջինս ուրացած էր պահեստներու գոյութիւնը, սակայն Վոլսկիէն տեղեկանալէ ետք, հեռատեսիլէն հաստատած էին տեղեկութիւնը։ Այս օրինակը ըսել կուտար Էլէնա Պոնէրի թէ ՀԱՊ-ի զինուորական պատասխանատուները չատ քաջատեղեակ չէին թէ ո՛ւր, ի՛նչ զէնք կար եւ ո՛ւր խտացած ուրանիում։

Հետաքրքրական էին նաեւ Ղարաբաղէն ետ քաշուած ՀԱՊ-ի զօրաբաժիններու մասին օրուան հիւրին պատմածները. Նախ այդ զօրքին քաշուիլը ան պետական դաւաճանութիւն նկատեց Հայաստանի դէմ, քանի որ Հայաստան այդ քայլով առանձին կը ձգուէր Ազրպէյճանի ու Թուրքիոյ դէմ։ Իսկ այդ նոյն զօրքը այսօր ղրկուած էր Վրաստան որ ՀԱՊ-ի անդամ չէր։ Զօրքին Վրաստան մնալուն յաջողած էր Շեվարնածէի Թիֆլիս ժամանումը. ան խնդրած էր որ այդ զօրքը հոն ձգուի։ Այս տուեալները կը մղէին հարց տալու թէ որո՛ւ կը հպատակէր ՀԱՊ-ի բանակը։

Վտանգաւոր այլ կացութիւն մը ստեղծուած էր նաեւ անով որ Կովկասի գրեթէ ամբողջ զինամթերքը գրաւուած էր Ազերիներու կողմէ։

Արթիկի մէջ հայ զինեալներու կողմէ ՀԱՊ-ի զինարանին վրայ գործուած յարձակումն ալ զգուշութեան ծրագրուած դէպք մըն էր որուն հեղինակներն էին Սթոլերով եւ Ռուցկոյ։ Հայերը զինարանի հրամանատարութենէն զէնք խնդրած էին ու դրական պատասխան ստացած. երբ ղարաբաղցի երիտասարդներ գացեր էին այդ զինամթերքը առնելու եւ երբ զինարան ուղղուած էին անոր հրամանատար՝ Ռէշէտնիկովի հետ, Ռուցկոյ հրամայած էր կրակել տղոց վրայ։ «Ահա այսպէս կը կազմակերպուին գրգռութիւնները ու այսպէս կը պատրաստուի նոպէլի մրցանակակիր էլի վիզէլի սեմինարին նիւթը» եզրակացուց Էլէնա Պոնէր։

Այսօր ինք ստոյգ տուեալներ ունէր թէ Ազրպէյճան հետամուտ է սեփական բանակի պատրաստութեան ու յատուկ զօրաբաժիններ կը մարզուին Թիւրքմէնիստանի, Ուզբէկստանի, Կիրգիզստանի մէջ։

Մօտ երեք ժամուան ասուլիսին աւարտին հարցումները առնչուեցան կրկին Խոջալուի ու Ղարաբաղի կնճիռին յետագայ զարգացումներուն մասին կարելի հեռանկարներու։ Սէյրան Պաղտասարեան կրկնելէ ետք թէ Խոջալուի պատահարները որոշ բեմադրութիւններով Ազերիներու կողմէ չահագործուեցան որպէս քարոզչութեան նիւթ, ըսաւ թէ մօտ օրէն ազրպէյճանական ուժգին յարձակում մը կ՚ենթադրէր Ղարաբաղի վրայ, քանի որ Խոջալուով ստեղծուած հանրային կարծիքը, Ազրպէյճանի ՄԱԿ-ի անդամակցութիւնը, զօրքին մեկնումը ատիկա կը թելադրէին։

Էլէնա Պոնէր եւս համակարծիք էր այս մասին, սակայն կը նախատեսէր նաեւ հայկական յարձակում մը Շուշիի վրայ որ մեծ թիւով զոհերու պատճառ պիտի ըլլար։ Սակայն, ինչպէս կ՚ըսէր ինք, կարելի չէր այսօրուան կացութեամբ ձգել Շուշին որ լեցուն էր զինամթերքով եւ ուրկէ անդադար կը ռմբակոծուէր Ստեփանակերտ։

Մարդկային իրաւանց այս մեծ մարտիկը իր խօսքերը աւարտեց շեշտելով թէ պէտք է այսօրուընէ ճանաչում գտնէ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը, որպէսզի չկրկնուի Եուկոսլաւիոյ օրինակը ուր մինչեւ Սերպիոյ եւ Խրուաթիոյ ճանաչումը այնքան արիւն հոսեցաւ։ Պատմութեան ընթացքը ցոյց տուա՞ծ չէ՞ր քանիցս թէ կարելի չէ ժողովուրդներու անկախութեան ձգտումը լռեցնել։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԷՐ
Ա
ԴԱՐՁ

Քերթուածներ

ԽՈՍՐՈՎ ԱՍՈՅԵԱՆ

Լոս - Անճըլըս, 1992

ՀԵԹԱՆՈՍ ՀԱՅԵՐՈՒ ՉԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐԸ

ԱՐԱՄԱԶԴ

Արամազդ՝ բոլոր չաստուածներու հայրը, հայկական Պանթէոնին գերագոյն չաստուածն էր։ Ան «տիեզերքի ճարտարապետն էր եւ երկինքի եւ երկրի արարիչը»։ Թէեւ իր անունը Պարսիկ Ահուրամազդայի աղաւաղումն էր, սակայն իր պարսկական նմանատիպին իսկական պատճէնը չէր։

Հայկական այս գերագոյն չաստուածը կը նկատուէր մեծ, խելացի եւ քաջ։ Ան խաղաղասէր էր եւ երբեք ի յայտ չէ եկած որպէս պատերազմի չաստուած, ինչ որ էին սեմական գերագոյն չաստուածները։ Բարութիւնը իր ամենամեծ յատկանիչներէն մէկն էր, ինչպէս որ կ՚երեւի իր «ամենաբեր» տիտղոսէն։ Արամազդի գլխաւոր յատկանիչներէն մէկն էր նաեւ իր առատաձեռնութիւնը։ Ան երկրին արգասաբերութեան, առատութեան եւ լիութեան տուիչն էր։ Իր ծնողական պարագաներուն մասին որեւէ տեղեկութիւն չկայ։ Այնպէս կ՚երեւի որ ան կը նկատուէր ամէն ինչի սկզբնաւորութիւնը։ Աւելին, ան ամուրի էր, եւ Հերա մը կամ Ճունօ մը չկար, որուն հետ ամուսնական կապերով կապուած ըլլար։ Սակայն եւ այնպէս, ան բոլոր չաստուածներուն հայրն էր, մասնաւորաբար Միհրի, Անահիտի եւ Նանէի, որոնք ինք ծնած էր առանց դիցուհիի մը համագործակցութեան։

Արամազդ բազմաթիւ տաճարներ ունէր, որոնցմէ ամենահամբաւաւորն էր Անիինը, որ կը պարունակէր նաեւ թագաւորներուն դամբանները։ Այս տաճարներուն մէջ պաշտօնավարող քուրմերը բարձր դասակարգերէն կուգային եւ նոյնիսկ յաճախ արքայական տոհմի իշխաններ էին։ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, հեթանոսութեան դէմ իր մղած պայքարի ընթացքին, կործանեց այս տաճարը եւ Արամազդի համբաւաւոր արձանը։ Անոր հանրածանօթ տաճարներէն մէկը կը գտնուէր չաստուածներու քաղաքին Բագաւանին մէջ։

ԱՆԱՀԻՏ

Ինչպէս Արամազդ գերագոյն չաստուածն էր, նոյնպէս ալ Անահիտ ամենաժողովրդական դիցուհին էր։ Տրդատ թագաւորը այսպէս արտայայտուած էր.

«Անահիտ, Մեծ Տիկինը, մարդկային ցեղին կեանքի ու փառքի տուիչն է, զոր բոլոր թագաւորները կը պատուեն ... եւ որ մայրն է ամենայն զգաստութեան եւ բարերարուհին՝ ամբողջ մարդկութեան։ Ան ծնած է Մեծն Արամազդէն...»։ Յոյն պատմաբան Ստրաբոն կ՚ըսէ. - «Ամէն բանէ առաջ Հայերը կը պատուեն Անահիտը»։

Անահիտ մարդկային արգասաբերութեան դիցուհին էր։ Երախաները իր մայրական խնամքին յանձնուած էին եւ ան կը հսկէր անոնց աճման։ Իբրեւ ներողամիտ մայր մը, իր օգնութիւնը կը հայցէին հիւանդներն ու անկեալները։ Արտաշէս թագաւորը իր վերջին հիւանդութեան ատեն, մասնաւոր պատգամաւոր մը ղրկեց անոր տաճարը, առողջութիւն հայցելու համար, բայց նախքան պատգամաւորին վերադարձը, մեռաւ։

Հին ժողովուրդներու մէջ ոչ մէկ չաստուած առարկայ եղած է այսքան սիրոյ եւ պաշտամունքի, որքան Անահիտը՝ Հայոց մէջ։

ՄԻՀՐ

Կրակի այս չաստուածը անկասկած փոխ առնուած է Պարսիկներէն, եւ յետագային ալ նոյնացուած է յունական Հեփեստոս չաստուածին հետ։ Թէեւ չատ կարեւոր չաստուած մըն էր, սակայն երբեք ժողովրդականութիւն չչահեցաւ Հայերու մէջ, եւ ի վերջոյ իր տեղը զիջեցաւ Հայազգային չաստուած Վահագնի։ Հետաքրքրական է սակայն նշել, թէ Հայերը մինչեւ այսօր ալ պահած են կրակի տօնախմբութիւնը։ Ներկայիս, ան կը տօնակատարուի քրիստոնէական ձեւով բայց հաւանաբար կ՚իյնայ նոյն օրը, որովհետեւ, քրիստոնէական կրակի տօնախմբութիւնը կը կատարուի Փետրուարի մէջ ամիս մը՝ որ ձօնուած էր Միհրի եւ

կը կոչուէր Մեհեկեան: Այս չաստուածը Հայոց մէջ կը գոյատեւէ նաեւ ուրիշ ձեւով: Ան գոյութիւն ունի այնպիսի յատուկ անուններու մէջ, որոնք չատ տարածուած են, ինչպէս Միհրան, Միհրդատ, Միհրանոյշ եւայլն:

ՏԻՐ

Տիրը հայկականացուած չաստուածն էր յունական Ապողոնի եւ Հերմէսի միաւորման: Ան Արամազդի դպիրն ու պատգամաբերն էր: Նաեւ, ճանչցուած էր որպէս գիտութեան եւ արուեստի: Արտաշատ քաղաքին ճիշդ դուրսը գտնուող իր տաճարը կը կոչուէր Երազոնի, որ թերեւս հոն կանգնած էր որպէս երազներու թարգման: Այն խրողութիւնը թէ հայկական ամիսներէն մէկը կը կոչուէր, ցոյց կուտայ անոր ունեցած կարեւորութիւնը,

Արամազդի դպիրին պաշտօնն էր նաեւ մարդոց մահէն ետք անոնց հոգիները միւս աշխարհը փոխադրել: Ասոր մէկ արձագանգն է որ ցարդ կը տիրէ Հայոց մէջ, երբ կ՚ըսեն «Գրողը (դպիր) ձեզ տանի»: Տիրը տակաւին կը յիշուի Հայոց Տիրան, Տրդատ, եւայլն անուններու մէջ:

ԱՍՏՂԻԿ

Աշտիշատ քաղաքին մէջի երեք գլխաւոր տաճարները միասնաբար կը կոչուէին վաչէ վահեան, եւ կը պատկանէին Անահիտի, Աստղիկի եւ Վահանի: Վերջին այս երկուքը իրարու սիրահարներ կը նկատուէին, եւ Աստղիկի սրբարանը կը կոչուէր «Վահանի սենեակ»: Այս նշումը զարմանալի չէ քանի որ Աստղիկ սիրոյ եւ հրայրքի դիցուհին էր, եւ կը համապատասխանէր յունական Աֆրոդիտէին: Հին Հայերը առասպելներ կը պատմէին թէ ան Նոյի դուստրն էր ջրհեղեղէն ետք ծնած եւ քոյրը երեք տիտաններուն, որոնք կռուեցան իրարու դէմ, ինչ որ հին դիցաբանութեան մէջ կը կոչուի Տիտաններու կռիւ: Աստղիկ իբրեւ հաշտարար միջամտեց եւ վերջ տուաւ այս կատաղի պայքարին:

ՆԱՆԷ

Նանէ, Անահիտի նման Արամազդի դուստրն էր, ծնած առանց մօր: Հին հայկական աւանդութեանց համաձայն, ան Յոյներուն Աթենասն էր, զոր Հայաստան բերած էր Տիգրան Թագաւորը: Այս դիցուհիին մասին ուրիշ յիշատակութիւն չկայ, թէեւ ան զետեղուած էր հայկական Պանթէոնին մէջ, որպէս «եօթը սրբարաններու» չաստուածներէն մէկը: Նանէ կը նկատուէր իմաստութեան տուիչը, եւ պատերազմի դիցուհին:

ԲԱՐՇԱՄԻՆ

Բարշամինը գերեվարուած չաստուած մըն էր զոր Մեծն Տիգրան հետը բերած էր հաւանաբար Փիւնիկէէն (այսօրուան Լիբանանը): Բացի անկէ, որ իր անունը կը յիշատակուի եօթը գլխաւոր չաստուածներու կողքին, ուրիշ յիշատակութիւն չկայ այս չաստուածի բնոյթին եւ պաշտօնին մասին: Կարգ մը գրողներ զինք դիցուհի կը նկատեն:

ՎԱՀԱԳՆ

Թէեւ Վահագն չէր մտներ հայկական Պանթէոնի եօթը գլխաւոր չաստուածներու չարքին մէջ, սակայն, ութերորդ գլխաւոր չաստուածն էր: Իր ժողովրդականութիւնը չուտով զինք զետեղեց Արամազդի կողքին, եւ այս վերջնոյն եւ Անահիտի հետ միասին կազմեցին եռաստուածութիւն մը:

Կը թուի թէ Վահագն իսկապէս չաստուած մըն էր: Ան կրակէ չաստուած մըն էր, նաեւ արեւի որդին, պատերազմի յաղթանակի եւ չանթի չաստուածը իսկ իր գլխաւոր պաշտօններէն մէկն էր վիշապներու սպանութիւնը, որուն համար կը կոչուէր վիշապաքաղ:

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

Վանատուր հիւրասիրութեան չաստուածն էր: Կարգ մը պատմաբաններու կողմէ կը նկատուի նաեւ Նոր տարուան չաստուածը, մինչ ուրիշներ տակաւին Արամազդի անուան ստորոգելին կը նկատեն:

ՍՊԱՆԴԱՐԱՄԵՏ
ԿԱՄ
ՍԱՆԴԱՐԱՄԵՏ

Սանդարամետ կը համապատասխանէ յունական Դիոնիսիոսին (Բագոս): Ան երկրի չաստուածն էր եւ այդ պատճառաւ, կը հայթայթէր երկրի ամենալաւ արտադրութիւնը գինին: Հաւանաբար, միաւորման պրոցեսին միջոցաւ, ան եղած էր մահուան չաստուածը (երկրին մէջ թաղուած):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՑ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Պէյրութի «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի կողմէ Հայրենիքէն յատուկ կերպով հրաւիրուած վեց արուեստագէտներ՝ գեղանկարիչ Բագրատ Գրիգորեան, քանդակագործ Մկրտիչ Մազմանեան, խմբավար Յարութիւն Թօփիկեան, խմբավար Ալեքսան Կարապետեան, դաշնակահարուհի Կարինէ Թօփիկեան եւ փողային գործիքներու վարպետ Սարօ Դանիէլեան Գարեգին Բ. Վեհափառ Հայրապետին կողմէ հրաւիրուած էին Անթիլիասի Կաթողիկոսարան, Երեքշաբթի երեկոյեան, Փետրուար 25-ին, դասախօսելու համար Հայաստանեան Եկեղեցւոյ Համալսարանական Ուսանողներու Միութեան (Հ. Ե. Հ. Ո. Մ.) կազմակերպած զրոյց -- հանդիպումին:

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Հ. Ե. Հ. Ո. Մ.-ի Հոգեւոր Խորհրդատու Գրիգոր Արեգայ Ջիֆթճեան եւ առաջին հերթին Միութեան անունով ողջունելէ ետք Հայրենիք -- Սփիւռք կապի սերտացումը, ջանքերովը մասնաւորաբար Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ գոյգ հովուապետներուն, անդրադարձաւ մշակութային մակարդակի վրայ տիրող այն վիճակին, որու պատճառը երկարատեւ պատերազմին բերած թուլութեան տրամադրութիւնն էր: Ան ըսաւ. -- Կ՚ողջունենք մեր հայրենի արուեստագէտներու այս հոյլը, որոնք իրենց մշակոյթի զէնքերով գինուած՝ մէկը իր վրձինով, միւսը իր նրբաշխատ մատներով, ուրիշ մը իր երաժշտական ճպոտով մեր մշակոյթի սահմանապահ զինուորներն են: Անոնք այժմ Լիբանան կը գտնուին, իրենց կարողութենէն աւելին իսկ ի սպաս դնելու տառապած Լիբանանահայուն, որ եթէ աստուածային հրաշքով մը, երկրին քաղաքացիական տագնապը իր վրան չզգալու շնորհքին արժանանար, վստահ եղէք որ իր այս Սփիւռքահայութեան կեդրոն -- գաղութը նախանձելի վիճակներու պիտի հասցնէր:

Ապա, Հայր Սուրբը բեմ հրաւիրեց հիւր դասախօսները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ինքզինք ներկայացնելէ ետք խօսեցաւ իր արուեստին մասին եւ իր նպատակին՝ Լիբանանահայութեան այնքան կարեւոր այս գաղութին մէջ:

Զրոյց -- դասախօսութեան աւարտին, առիթը տրուեցաւ ներկաներուն հարցումներ ուղղելու հայրենի արուեստագէտներուն, որոնք սիրով տուին յաւելեալ բացատրութիւններ:

Զրոյցի աւարտին Հայր Սուրբը բեմ հրաւիրեց Վեհափառ Հայրապետը, իբրեւ արուեստասէր Կաթողիկոս, փակումը կատարելու սոյն դասախօսութեան:

Վեհափառը իր հայրական խօսքով նախ շնորհաւորեց Հ. Ե. Հ. Ո. Մ.-ի վարչութիւնը եւ անդամները, գրուատեց «ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»ի վարչութիւնը, ողջունեց հայրենի արուեստագէտներու այս հոյլը եւ գնահատեց անոնց անսակարկ աշխատանքն ու նուիրումը Լիբանանի հայութեան այս կենսունակ գաղութին մէջ:

Պատշաճ հիւրասիրութեան ընթացքին ներկաները առիթ ունեցան աւելի մօտէն ծանօթանալու հայրենի արուեստագէտներուն, եւ լաւ տպաւորութիւններով մեկնեցան Կիւլպէնկեան սրահէն:

Հ. Ե. Հ. Ո. Մ.-ական

Փետրուար 29, 1992
Անթիլիաս

ՃԱՆՃԵՐԸ ԴԻՏՈՂ ԱՐԲԱՆԵԱԿԸ

Տասը տարիէ ի վեր, Ափրիկէն պոհ է քնախտի վերաասպրկացումի: Արդարեւ այս ցամաքամասի երկիրներու անկայուն եւ անկազմակերպ վիճակը՝ ըլլայ քաղաքական, ըլլայ տնտեսական, պատճառ դարձած է առողջապահական միջոցներու վատթարացումին եւ ասոր իբր հետեւանք դարձեալ երեւան ելած են միջատներու հսկայ պարսեր, որոնք յաւիտեանս ջնջուած կը կարծուէին: Այսպէս է որ սաստիկ համաճարակներ կը սկսին Ուկանտա, Քոնկօ եւ Զայիր: Մինչդեռ այդ երկիրներուն մէջ հազիւ քանի մը քնախտի պարագաներ նկատուած էր 1960-ական թուականներուն: Այսօր Առողջապահութեան Համաշխարհային Կազմակերպութիւնը կը հրապարակէ քան հազար թիւը. 20.000 մեռեալ տարին, աւելցնելով նաեւ թէ 50 միլիոն Ափրիկեցի, որոնք կ՚ապրին միջատներու բազմացման շրջաններու մէջ, հակամէտ են հիւանդութեան:

Արդարեւ չարաղէտ միջատն է ցէ-ցէ ճանճը, որու սնունդը մարդկային կամ անասնային արիւնն է: Այս «ճաշին» (երեք օրը անգամ մը) փոխարէն ան կը սրսկէ երակներուն մէջ մահացու թրիփանոզոմը, զոր ինք ունի իր լորձունքի գեղձերուն մէջ:

Եթէ հիւանդը չդարմանուի չուտով, դատապարտուած է մահուան՝ ուշ կամ կանուխ: Կարգ մը անձեր որոնք «առողջ փարակուածներ» են, տարիներու ընթացքին չեն ունենար դոյզն ախտանշան: Բայց երբ հիւանդութիւնը մէջտեղ կ՚ելլէ կը պատճառէ խոր թմրիր մը, որուն հետեւանքը ընդհանրապէս մահացու է:

Այս մակաբոյծները կայք հաստատած են Սոմալիէն Սենեկալ 36 երկիրներու մէջ: Անոնք կը նախընտրեն գետեզերեայ անտառային շրջաններ, ուր ջերմաստիճանը եւ խոնաւութիւնը իրենց համար յարմարագոյնն է: Շուքը եւ խոնաւութիւնը մանաւանդ, որոնք անտառներու եւ բոյսերու աճէն մեծապէս կախում ունին վերոյիշեալ շրջաններուն մէջ, ջերմաստիճանին չափ դեր կը խաղան այս ճանճերուն բազմանալուն մէջ: Հինգ ջնջին աստիճանի եւ կամ խոնաւութեան թեթեւ տարբերութիւն մը անոնց աճը կրնայ քառապատկել կամ դադրեցնել:

Ուրեմն Օքսֆորտի երկու գիտնականներ յղացած են արբանեակներով բուսական եւ անտառային աճին հսկելու գաղափարը, որմէ ետք, ամէնէն բերրի շրջաններու զննումով կարելի կ՚ըլլայ յայտնաբերել ցէ-ցէներու հսկայ բոյները:

Այս արբանեակային տեսիլքներու տուեալները, ապագային, ամէն ամիս քարտէսի ձեւով կ՚արտադրուին, շնորհիւ որոնց չատ աւելի դիւրութեամբ ճշգրտութեամբ կը սահմանուին «վարակուած» վայրերը, ուր կը տարուի մասնաւոր աշխատանք այս մահացու ճանճերը փճացնելու համար:

ԲԱԴՀԱՆ

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ
«ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»
ՌԱՑԱ ՔՈՀԷՆ

Գ.-

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Ցեղասպանութիւնը, Վէրֆէլի համաձայն, հետեւանքն է արդիական պետութեան մը քաղաքական որոշումին. մաս կը կազմէ նաեւ երկու պատերազմներու միջանկեալ Եւրոպայի միջազգային յարաբերութիւններուն եւ ուրեմն քաղաքական եւ դիւանագիտական մէկ հարցն է դէտերու -- եւրոպական երկիրներ, դիւանագէտներ եւ ամբողջ հանրութիւնը--: Ի. դարու Եւրոպային միջազգային քաղաքական դրութիւնը իրականութեան մէջ անտառի օրէնքին անցուած պատեան մըն է, կամ ինչպէս Վէրֆէլ գերմանացի խորհրդականին կ՚ըսէ, ներշնչուելով Նիցչէէն. «Հայերու պարտութեան պատճառը իրենց աշխարհագրական դիրքն է: Իրենց, տկարներուն, անխծեալ փոքրամասնութեան ճակատագրին է» (էջ՝ 610):

Միջազգային քաղաքական դրութիւնը Պետութեան իրաւունք կուտայ առանց հակակշռի ուժ մը գործադրելու իր քաղաքացիներուն դէմ, որոնց մեծագոյն թշնամին կրնայ դառնալ: Արդարեւ, հարցը չի վերաբերիր «թշնամիի մը որ հակադրութեան մտահոգութեամբ պէտք է հպատակի միջազգային օրէնքներու», այլ՝ «թշնամիի մը զոր ոչ մէկ խղճահարութիւն կրնայ կասեցնել, այսինքն՝ հարազատ Պետութեան»: Վէրֆէլ եւս կը զանազանէ թշնամի երկրի մը քաղաքացիներուն տարագրութիւնն ու իր հարազատ քաղաքացիներու տարագրութիւնը (էջ՝ 120): Անոր համաձայն, արդիական Պետութիւնը ազգայնականութեան, տարբեր փոքրամասնութեան մը հանդէպ ատելութեան լուծում չի բերեր. ընդհակառակն. ան առաջին առիթն իսկ չի փախցներ այդ փոքրամասնութիւնը իր հողերէն դուրս քշելու, իր իսկ շահուն համար: «Ո՞ւր կարելի է գտնել անձնական հաշիւներ մաքրելու աւելի յարմար առիթ մը, քան մեծ պատերազմը» կ՚ըսէ Վէրֆէլ (էջ՝ 108). կամ ենվէր փաշային տարբերակով՝ «քաղաքական արժանաւոր ու լայնածիր ծրագիր մը չէ՞ այդ քառասուն միլիոնը համախմբելու (ուրիշ հարց թէ այս թիւը զուտ երեւակայական է) եւ անոնց հետ ազգային կայսրութիւն մը հիմնելու փափաքը. կայսրութիւն որ ճակատագրուած պիտի ըլլայ Ասիոյ մէջ ունենալու Գերմանիոյ Եւրոպայի մէջ խաղացած դերը: Կայսրութիւնը կը սպասէ (էջ՝ 179):

Եւ ահա թէ ինչպէս կը սկսի այս ծրագրին կիրարկումը. առաւօտ մը Զէյթունի երեւելիները կը կանչուին ու կը համբուին «անասուններու նման». նոյն օրը, անոնց կը տեղեկացնեն թէ Միջադէպքի անպատը պիտի տարագրուին «որպէսզի գործադրուի անոնց բնակավայրի փոփոխութիւնը»: Իբրեւ թէ որպէս յարգանքի նշան, անոնք պիտի չրաժնուէին իրենց ընտանիքներէն որոնք պիտի տարագրուէին միասնաբար: «Պոլիսէն հասած հրամանը կը պայմանադրէր որ ամբողջ հայ բնակչութիւնը, մինչեւ ամենայետին ծծկեր երախան, պէտք է բնակավայրը փոխէր»: Զէյթուն քաղաքը անուն պիտի փոխէր ու պիտի բնակուէր միմիայն Օսմանցիներու կողմէ: «Յաջորդ օրը, ըսուած ժամուն, վշտահար առաջին թափօրը կը կազմուի, ինչպէս նկարագրըուած էր. տակաւ Նախարարնն էր ամէնէն ահաւոր ողբերգութիւններէն մէկուն որ պատմական որեւէ ժամանակաշրջանի, աշխարհի որեւէ ժողովուրդի հանդէպ չըթայլադերծուած է» (էջ՝ 119): Մռայլ պատմութիւն մը որ վերացական կողմ չունի, քանի որ մինչեւ ամենայետին մանրամասնութիւնը հարիւրաւոր էջերով չարադրուած է: Երբեմն Վէրֆէլ դուրս կ՚ելլէ պատումին շրջանակէն, դիմելով ուղղակի ընթերցողին իմաստութեան, որպէսզի անոր հասկցնէ ողբերգութեան ծաւալը. «Նուազ աղատ ըլլալ քան բանտարկեալ մը, մաս կազմել տարագիրներու, անօրէններու չարքին զօրս որեւէ մէկը կրնայ առանց պատիժի սպաննել, լծուած ըլլալ դժբախտներու հօտի մը, կեդրոնացման շրջուն կայանի մը ուր ոչ ոք կրնայ առանց արտօնութեան բան մը ընել, նոյնիսկ անհրաժեշտ պէտքերը» (էջ՝ 120 -- 121):

Մեկնելով այն խրողութենէն որ Վէրֆէլ ոչ հայկական, ոչ թրքական, ոչ մէկ յատուկ տարածք կուտայ գործին (եւ հակառակ որ նիւթը կը վերաբերի ազգային փոքրամասնութեան մը որ իր երկրին մէջ կ՚ապրի ու անկախութեան կը տենչայ, տակաւ որպէս ցեղասպանութեան առաջնորդող ազդակ մը ներկայացուցած չէ), անկէ կ՚արտացոլայ նախատիպը ցեղասպանութեան մը որ յայտնօրէն կրնայ տեղի ունենալ գրեթէ ամէն արդիական ընկերութեան մէջ: Արդիական Պետութեան յղացքը, այնպէս՝ ինչպէս ներկայացուած է, անոր վարչարարական մեքենան, այս նախատիպին համաձայն անհրաժեշտ պայմաններն են ցեղասպանութեան մը գործադրութեան համար:

(Շար. 6)

(Շար. Ա. էջէն)

օգնէ լուծելու այն հարցերը, որոնց պատասխանատու կը նկատէր խորհրդային Միութիւնը: ՀԱՊ-ը պէտք է ճանչնայ Լեռնային Ղարաբաղը ինչպէս որ է՝ Հայերէ բնակուած հողամաս մը եւ ոչ՝ Ազրպէջանի մէկ հողաշերտը: Պէտք է օժանդակէ վերակառուցման Հայաստանի աւերուած 1988-ի երկրաշարժէն, զոր պէտք է արձանագրէ Համաշխարհային Նախապատուութիւններու տետրակը ինչպէս Չերնոբիլի աղէտը: Հուսկ՝ պէտք է ցոյց տայ իր կարողութիւնները կասեցնելու Ազրպէջանի ռազմական եռանդը եւ առաջքն առնելու իր իսկ զինեալ ուժերը ունենալու փափաքին: Կարճ՝ Հայաստանի համար, գործակցութիւնը ՀԱՊ-ի ծոցը կ'արդարանայ միայն եթէ այս վերջինը խաղայ կարգաւորիչի դերը, որ կրնայ հանդարտեցնել եւ հակակշռել իր անդամներուն լարուած ձգտումները»:

Այս, Տիկին Հէլէն Քառէր - տ'Անքոս, կ'անցնի Ազրպէջանի գիրքին, որ հաւատարմութիւն մը ունէր Միութեան հանդէպ, պահ մը համակրանք ալ ցոյց տուաւ Մութալիպովի, փոխիստներուն *հանդէպ բայց, այդ հաւատարմութիւնը, ճիշդ է իշխանութեան գլուխ գտնուող խմբակին պահպանողականութենէն կուգար, բայց, մանաւանդ այն մտահոգութենէն -* «որ պահպանուին այն սահմանագլուխները զորս Միութիւնը ճշդած էր, նկատի առնելով Լեռնային Ղարաբաղի հայկական հողաշերտին մաքիավելական շնորհումը Ազրպէջանի Ստալինի կողմէ»:

Տիկին Հէլէն Քառէր - տ'Անքոս կը շարունակէ իր վերլուծումը, Ազրպէջանի յուսախաբութիւնը ՀԱՊ-էն որ չի բացներ իր տեսակէտները Ղարաբաղի հարցին նկատմամբ, չի դատապարտեր «յարձակողը», ինչպէս կ'անուանէ Հայաստանը: Անդրադառնալէ ետք Դեկտեմբեր 10-ի հանրաքուէին, որով Ղարաբաղի բնակչութիւնը անկախութեան ի նպաստ արտայայտուեցաւ ու Մութալիբով անկման, Տիկինը կը հասնի Թուրքիոյ դերին, որ «յապաղած ընտրութիւն մը ըրաւ ի նպաստ Ազրպէջանի» եւ որ կրնար խախտել շրջանի ամբողջ հաւասարակշռութիւնը: Պարզ է, Թուրքիա չէր կրնար Իրանի թողուլ ասպարէզը եւ մանաւանդ անոր ազդեցութեան ձգել Ազրպէջանը: Հոս ալ, կ'ըսէ, ցայտուն յեղաշրջումը կայ Թուրքիոյ, որ օրէ օր Խորհրդային Միութենէն ծագած Թրքախօս Պետութեանց կարողական պաշտպանի դերը կը ստանձնէ:

Յօդուածին վերջին մասը յատկացուած է հեղինակին հայրենիքին՝ Վրաստանի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱՒԱՌԷՆ ՓԱՐԻԶ 100.000 *ուսանողներու եւ լիսէի աշակերտներու ձայները բարձրացան կրկին, Մարտ 19-ին, բողոքելու համար Ժոսփէնի ծրագիրներուն դէմ: Փարիզի մէջ, ըստ կազմակերպիչներուն՝ մասնակցողներու թիւը 30 հազար էր, մինչ ոստիկանութիւնը 15 հազար կը հաշուէ: Ոմանք կը պահանջեն որ ծրագիրը, որ կը վերակազմակերպէ բարձրագոյն ուսմանց առաջին շրջանը ամբողջովին քաշուի, ուրիշներ տրամադիր են վիճելու, մինչ Ժոսփէն բանակցելու պատրաստ է, բայց վճռապէս կը մերժէ ամբողջովին վերցնել: Ինչպէս միշտ խառնակիչներ (որոնք մկրտուած են՝* «դըժուար արուարձաններու» երիտասարդներ) *յաջողած են ցուցարարներու խառնուիլ եւ միջադէպերու առիթ տալ:*

ՖՐԱՆՍԱ *պաշտօնապէս նշանակեց ութ դեսպաններ նախկին Խորհ. Միութեան անկախացած Պետութեանց մօտ: Ինչպէս գրած էինք անցեալ շաբթու, Հայաստանի դեսպան նշանակուած է Տիկին Ֆրանս տը Հարթէնկ* (France de Hartingh): *Ազրպէջանի դեսպանն է Ժան Փէռէն:*

ԹՈՒՐՔԻՈՅ *եւ Իրանի միջեւ դիւանագիտական տագնապի մը պատճառ դարձած է յունական նաւու մը գրաւումը: Նաւը զէնք բեռցած էր եւ կ'ուղղուէր դէպի Իրան, երբ Վոսփորէն անցքին գրաւուեցաւ Թուրքիոյ Ապահովութեան դատարանին որոշումով: Ներկայիս Թեհրան պաշտօնական բողոք ներկայացուցած է Անգարայի, յիշեցնելով որ Մոնթրէօյի համաձայնագրով Վոսփորէն ուղղակի անցքերը արտօնուած են:*

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ներկայացուցչական ժողովի 35 աշխարհական անդամներու ընտրութիւնը տեղի պիտի ունենայ 1992, *Կիրակի,* ԱՊՐԻԼ 12-*ին:*

65 *թեկնածութիւններ ներկայացուած են:*

Թեկնածուներն են.-

Պ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ Բաթրիք,
Պ. ԱՍԼԱՆԵԱՆ Ջաքիկ,
Պ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ Գէորգ,
Պ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆ Րաֆֆի Նոէլ,
Պ. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ Արմէն,
Պ. ՊԱՐՍԻԿԵԱՆ Ժէրար,
Պ. ՊԱՅՐԱՄԵԱՆ Օննիկ
Պ. ՊԷՏԻՐԵԱՆ Մովսէս
Պ. ՊԵՏՈՅԵԱՆ Սարգիս
Պ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ Ժէրար
Պ. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ Արթիւր
Պ. ՊՕՂՈՍԵԱՆ Անթուան Տարօն
Պ. ՊՈՅԱՃԵԱՆ Ժագ
Պ. ՊՈՅԱՃԵԱՆ Մարք
Պ. ՇԱՀՊԷՆՏԷՐԵԱՆ Անդրանիկ
Պ. ՏԱՆՏԻԿԵԱՆ Արա
Պ. ՏԱՐԱԳՃԵԱՆ Խաչիկ
Պ. ՏԷՅԻՐՄԷՆՃԵԱՆ Մանուէլ
Պ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ Շառլ
Պ. ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ Միշէլ
Պ. ՃՕԼՕԼԵԱՆ Փաթրիս
Տիկին ՖՕՎ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ Լուիզ
Պ. ՖԸՆՏԸՔԵԱՆ Բիւզանդ
Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ Վիգէն Կ.
Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ Կարօ
Պ. ԿԷՎՐԷՔԵԱՆ Յակոբ
Պ. ՂԱԶԷՐԵԱՆ Էտմոն
Պ. ՂԱԶԷՐԵԱՆ Հանրի
Պ. ԳԱՍՍԱՐՃԵԱՆ Յակոբ
Պ. ԿԷՆՃԵԱՆ Ա. Պատրիկ
Պ. ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ Արթիւր
Պ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ Արթօ
Պ. ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ Ռուբէն
Պ. ՋԱՔՄԱՔՃԵԱՆ Կարապետ
Պ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ Օննիկ
Պ. ԳԱԼՃԵԱՆ Պարոյր Ժագ
Տիկին ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ ՓԱՆՈՍԵԱՆ Հիլտա
Պ. ԳԱՐԱՆՖԻԼԵԱՆ Միքայէլ
Պ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ Լեւոն
Տիկին ՔԷՉԷԵԱՆ Անոյշ
Պ. ԳԱՒԷՋԵԱՆ Տելեմաք
Պ. ԽԸՏԸՐԵԱՆ Եդուարդ
Պ. ՔԻԼԻՃԵԱՆ Պենսար
Պ. ԳՈՒՍԻՆԵԱՆ Ժագ
Պ. ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ Արմէն
Տիկին ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ Սիլվա
Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ Նազարէթ
Պ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ Շաւարշ
Պ. ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ Ռոլան
Պ. ՄՈՆՃԵԱՆ Րաֆֆի
Պ. ՄՈՒՄՃԵԱՆ Կապրիէլ Համազասպ
Պ. ՕՀԱՆԵԱՆ Ալեքսանդր
Պ. ՈՒՋՈՒՆԵԱՆ Արմէն
Պ. ԲԱՄՊՈՒՔՃԵԱՆ Պարէտ
Պ. ՍԱԼՄԱՍԼԵԱՆ Ժ. Յակոբ
Պ. ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ Նշան
Պ. ՍԱՐԵԱՆ Գէորգ - Ժօրժ
Պ. ՍԻՄՈՆԵԱՆ Սէրժ
Պ. ՋՐԲԱՇԵԱՆ Ռոժէ Կարպիս
Պ. ՁԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ Ձիլինկիր Վահէ
Պ. ԹԷԼԵԱՆ ԱՐԼԷՆ
Տիկին ԹՈՐՈՍԵԱՆ ՊԱԼԱՍԹՐ Ժանին
Պ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ Գեղամ
Պ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ Ժան
Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ Ժագ

Քուէաթուղթերը Ընկերակցութեան անդամներուն տրամադրութեան տակ պիտի ըլլան պաշտամունքի վայրերուն մէջ եւ Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝ Կիրակի ՄԱՐՏ 15-էն սկսեալ:

Քուէատուփերը *զետեղուած պիտի ըլլան պաշտամունքի հետեւեալ վայրերուն մէջ.*

- ՓԱՐԻԶ՝ *ժամը 9-էն մինչեւ* 18
- ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ *ժամը 10-էն մինչեւ* 14
- ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ *ժամը 10-էն մինչեւ* 14
- ՇԱՒԻԼ՝ *ժամը 10-էն մինչեւ* 14
- ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ՝ *ժամը 10-էն մինչեւ* 14

Քուէարկողները *պարտին ապացուցանել իրենց աւելի քան տարիէ մը ի վեր անդամ եղած ըլլալու հանգամանքը, վճարած ըլլալ իրենց անդամատուրքը՝ 1992-ը ներառեալ (անդամատուրքերը վճարուած պէտք է ըլլան* 1992 ԱՊՐԻԼ 11 *ժամը 18-էն առաջ, 15 րիւ Ժան Կուժոն* ՓԱՐԻԶ 8-*րդ): Քուէարկողները կրնան թղթակցութեամբ քուէարկել. քուէաթուղթը՝ զետեղուած կրկնակ պահարաններու մէջ, Դատական Յանձնակատարին պէտք է յանձնուի կամ անոր հասցէին ուղարկուած ըլլայ ամէնէն ուշ՝ մինչեւ* 1992 ԱՊՐԻԼ 11 *(նամականի կնիքը նկատի կ'առնուի): Քուէաթուղթին պէտք է կցուի անդամատուրքը վճարած ըլլալու հաստատագիր մը՝ առժամեայ գանձապահ Պ. ՊԱԳԸՐՃԵԱՆի կողմէ պատրաստուած:*

Արդիւնքները պիտի հրատարակուին մամուլի եւ ռատիոյի միջոցաւ եւ պաշտամունքի վայրերուն մէջ՝ 1992 ԱՊՐԻԼ 26-*ին:*

Դատական Յանձնակատարին հասցէն է.-

Me Henri GONDRE
14, rue de Liège
75009 PARIS

ATELIER DE BIJOUTERIE
Assurant service après-vente

CHERCHE

Ouvrier en bijouterie

Pour : *RÉPARATION*
POLISSAGE

connaissance serti
et gravure (machine)

Expérience exigée.

Lieu de travail (94) CACHAN

Tél. : Pour R.d.V. : 46. 63. 63. 55.

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

RECITAL DE PIANO

Samedi 28 Mars à 20 h 30

VARDAN MAMIKONIAN

1er Prix au concours de piano
des Républiques soviétiques en 1981
1er Prix au concours international
Yvonne Lefebure

Au programme :
Mozart — Chopin — Babadjanian...
P.A.F. : 50 F.

RECITAL DE CHANT

Dimanche 29 Mars à 15 h 30
Salle Molière (18, quai Bondy, Lyon 5e)

LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES

et

LES FRERES DES QUATRIEMES DE L'OPERA DE LYON

présentent

EMMA PAPIKIAN
de l'Opéra d'Erevan

Œuvres de :
Verdi — Gounod — Delibes — Mozart — Rimski Korsakov — Armen Dikranian

Prix : 80 F.

Renseignements : 78. 49. 42. 97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՅԵՐՈԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, *ժամը* 14.30-*ին*

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. - Պիւֆէ

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

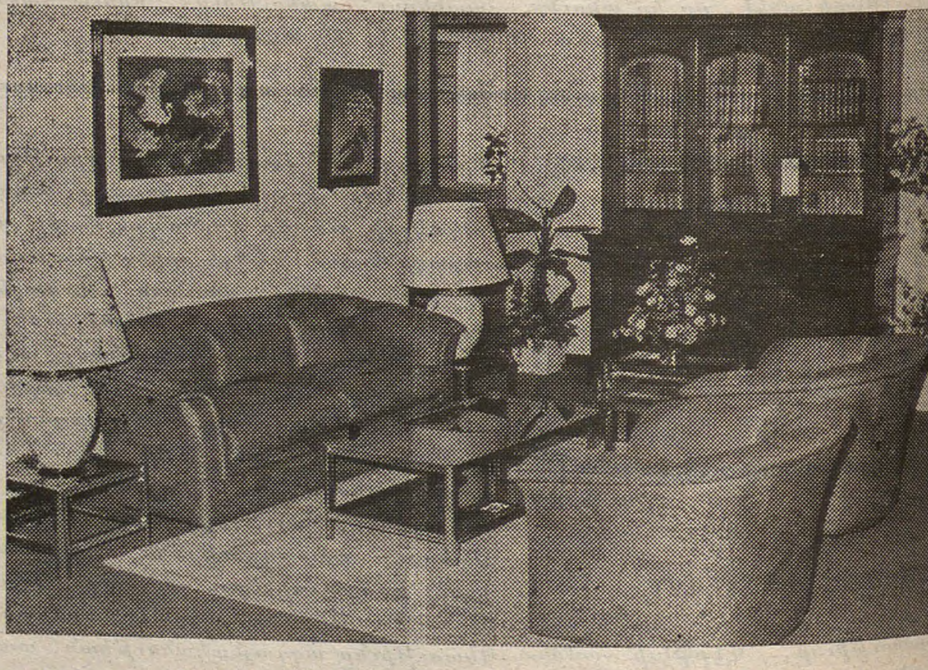

“Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն”

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 24

MARDI
24 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 - 1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.761 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — № 17.761

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ԹԱԼԱՆԻ ԿՈՒՏԱՆ ՔՈՒՇՆԷՐԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՇՐՋԱՓԱԿՈՒՄԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Պեռնար Քուշնէրի խումբը, «աշխարհի բժիշկները» թէ «աշխարհի դեղագործնե-րը» աւելի քան 3 ժամ բանակցութիւն տարած են ազերի քաղաքացիներուն հետ, որպէսզի կարենան Սոեփանակերտ հասնիլ, մինչ Թնդանօթը կը դոռար քիչ անդին, բայց, ապարդիւն: Քուշնէր հաստատած է այս առթիւ թէ Բաքուի իշխանութիւններն ալ չեն հակակշռեր իրենց զօրքերը քանի անցքի բոլոր արտօնութիւնները ստացած էին Արտաքին նախարարէն եւ ոչ ոք կարեւորութիւն տուած է, ընդհակառակն ամէն ինչ թալանի տրուած է եւ միայն դեղօրայքով է որ Քուշնէր Ստեփանակերտ կրցած է անցնիլ: Վիճարանութիւնները չատ բուռն եղած են, ինչպէս կը վկայէ «Ժուռնալ տիւ - Տիմանշ»ի թղթակիցը. Ազերիները զէնը ի ձեռին չէին ուզեր որ օգնութիւն հասնի «Ջարդարար» Հայերուն եւ ի՛նչ դիպուած, ճիշդ այդ պահուն կը հասնի դիակներով բեռնաւոր բեռնակառք մը, ինչ որ «փաստ» կը ծառայէ Ազրբէջանցիներուն Հայերու գործած ջարդերուն...: Բանակցութեանց եւ վիճաբանութեանց նկարագրութիւնը ցրնցիչ է թերթին մէջ եւ ի վերջոյ կառքը մէջ խակ վարելով Քուշնէր կը ստիպուի «արգիլուած» ապրանքներու մէկ մասը Աղդամ տանիլ:

Մարտ 23-ին ալ «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը Մարք Քրովէց երկար թղթակցութիւն մը ստորագրած է, ուր կը նկարագրէ չորս թոն կաթ եւ դեղօրայք բեռցող բեռնատար կառքին ժամանումը Ստեփանակերտ, միակը որ կրցած է ազերի հակակշիռի կայանէն անցնիլ: Այս քիչն ալ յաջողութիւն մը կը նկատուի Քուշնէրի կողմէ, որ տեսնուած է Խորհրդարանի նախագահ՝ Ա. Մկրտչեանի, վարչապետ Օ. Եսայեանի եւ Զօրի Բալայեանի հետ: Երկու կողմերն ալ կ'ամբաստանեն միւսը, որ կը խախտէ հրադադարը:

Հայաստան մնչտ շրջափակման ենթակայ է, ոչ մէկ կենսական ապրանք կը հասնի, օրական 40 վակոնները ոչ վառելանիւթ ի բերեն, ոչ ալ անհրաժեշտը:

***

Նախորդ օր, Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան հեռաձայնային 20 վայրկեանոց խօսակցութիւն մը ունեցած է Նախագահ Պուշի հետ, նոյնքան ալ Րաֆֆի Յովհաննէսեան ունեցած է Ճէյմս Պէյքըրի հետ, մինչ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը՝ Չէթին նաեւ կը հեռաձայնէր նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի: Այս վերջինը ելոյթ ունենալով ՀՀՇ-ի համագումարին (Մարտ 20-22) փակման նիստին, տեղեկութիւններ տուած է այս խօսակցութեանց մասին եւ յայտնած թէ առաջին հանդրուանով մը համաձայնութիւն գոյացած է որ եռակողմ հանդիպում մը ըլլայ - Հայաստան, Ազրբէջան, Լեռնային Ղարաբաղ - եւ այդ եռակողմ ժողովը որոշէ թէ ո՞վ կրնայ մասնակցիլ աւելի լայն հանդիպումի մը եւ այդ ուղղութեամբ առաջարկներ ալ ըրէ:

***

Ընդհարումները կը շարունակուին սահմանային շրջանները՝ Նոյեմբերեան, Իջեւան եւայլն: Բացայայտ է որ Ազրբէջան կ'ուզէ անպայման ուղղակի ընդհարումներ ստեղծել, որպէսզի Հայաստան

ԲԱԲԳԷՆ ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ ԵՒ ՌԱՖԱՅԷԼ ՊԱՊԱՅԵԱՆ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍ - («Յառաջ») -

Միացեալ-Նահանգներու Գոնկրէսի հրաւէրով Ուաշինկթըն ժամանած Հայաստանի Խորհրդարանի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան եւ Մարդկային Իրաւունքներու Յանձնախումբի նախագահ Ռաֆայէլ Պապայեան հանդիպում մը ունեցան հայ գաղութին հետ, Լոս-Անճըլըս, Ուրբաթ, Մարտ 20, երեկոյեան ժամը 8.30-ին Ֆերահեան Վարժարանի Աւետիսեան սրահին մէջ:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Բաբգէն Արարքցեան որուն կուռ ելոյթին հիմնական կէտերը հետեւեալներն էին.-

Ա)- Անկախութիւն ստանալը աւելի դիւրին է քան զայն պահելը: Հայաստանի Հանրապետութիւնը ճիշդ է որ դժուարութիւններ ունի որ պէտք է ամէնուս անխտիր օգնութեամբ լուծուին:

Բ)- Ազերիները համոզուեցան որ հնարաւոր չէ Ղարաբաղը զէնքի ուժով ճնշել: Ղարաբաղի հարցը պիտի լուծուի եւ չուտով լուծուի:

Գ)- Տասը տարիէ ի վեր Հայաստանը կ'ը պարպուի ոչ միայն նիւթական դրդապատճառներով այլ մանաւանդ անցեալի ճնշիչ մթնոլորտին հետեւանքով: Ես վստահ եմ տասը տարի չանցած ճիշդ հակառակը պիտի պատահի: Սփիւռքի Հայերն են որ դէպի երկիր պիտի վերադառնան:

Երկրորդ խօսողը եղաւ Ռաֆայէլ Պապայեան որուն միտքը կարելի է հետեւեալ ձեւով բանաձեւել.-

Ա)- Հայաստանի բնակիչները, պէտք է հպարտ քաղաքացիներ ըլլան, քանի որ Գերագոյն Խորհուրդը ընդունած եւ վաւերացուցած է խղճի, մամուլի եւ նաեւ շուտով հեռասփռումի ազատութիւնը: Երեւանի քառասուն թերթերէն միայն երկուքը պաշտօնական հանգամանք ունին իսկ միւսները ազատօրէն կրնան յայտնել եւ կը յայտնեն իրենց տեսակէտը նաեւ հակառակ կառավարութեան:

Բ)- Այլեւս չի կրնար պատահիլ որ հայ քաղաքացի մը իր քաղաքական տեսակէտներուն համար արգելափակուի:

Գ)- Սփիւռք-Հայրենիք համագործակցութիւնը անհրաժեշտ է միասին կերտելու համար Նոր Հայաստանը:

Այս ամփոփ ներկայացումէն յետոյ օրուան հանդիսավարը՝ փաստաբան Ռաֆֆի Ուրֆալեան, որ բարձր մակարդակով վարեց հանդիսութիւնը, հարցումներ առաջարկեց ներկաներուն, որոնցմէ կը քաղեմ հիմնականները.-

Հարցումներուն գլխաւորապէս պատասխանեց Բաբգէն Արարքցեանը:

ՀԱՐՑՈՒՄ. - Կարելի չէ՞ վերատեսնել 1921-ի խորհրդային - Թրքական Կարսի դաշնագիրը:

ՊԱՏԱՍԽԱՆ. - Պէտք է նկատի ունենանք որ նման բան մը որքան բարդութիւններ կրնայ ստեղծել ներկայիս, երբ ժամանակը գայ, այդ հարցը մէջտեղ կը դրուի:

Հ. - Հայաստանի ներկայ սահմանային բախումները վտանգաւոր չե՞ն:

Պ. - Անհոգ եղէք, անոնք չնչին բաներ են, եւ Հայաստանը պատրաստութիւններ ունի աւելի ծանրն ալ դիմագրաւելու:

Հ. - Ինչո՞ւ Ազերիները չեն հանդուրժեր օտար ուժերու միջամտութիւնը:

Պ. - Պարզապէս որպէսզի իրականութիւնը չյայտնուի, բայց ներկայիս ստիպուած են ընդունելու:

Հ. - Ինչո՞ւ Ուաշինկթըն հրաւիրուեցաք:

Պ. - Ծանչնալու եւ ուսումնասիրելու համար Գոնկրէսը եւ անոր անդամներուն հետ սերտ շփումներ հաստատելու:

Հ. - Կը խորհի՞ք Սփիւռքահայերուն Հայաստանի քաղաքացիութիւն տալ:

Պ. - Այդ մասին կայ յանձնախումբ մը, որ կ'ուսումնասիրէ լրջօրէն. հարկ է յարգել միջազգային օրէնքները:

Հ. - Հայաստանի կառավարութիւնը Արցախի հանդէպ սխալներ չէ՞ գործած:

Պ. - Գործած է: Մի՛այն չաշխատող անձը չի սխալիր, բայց դէպքերը աշխատող Հայաստանին իրաւունք տուին:

Հ. - Ինչպէ՞ս բացատրել մշակուող յարաբերութիւնները մեր դարաւոր թշնամիներուն հետ:

Պ. - Անկախ Պետութիւն մը անհրաժեշտ է որ ունենայ յարաբերութիւններ իր դրացիներուն հետ, բայց մենք պայման դրած ենք չկատարել քաղաքական զիջումներ:

Հ. - Հայաստանի կառավարութիւնը զինուորական ի՞նչ միջոցներ ունի Ղարաբաղի համար:

Պ. - Այդ մէկը կարելի չէ բեմերէն յայտարարել:

Հ. - Ինչպէ՞ս կրնանք Սփիւռքը միաձուլել:

Պ. - Հայաստանը անհրաժեշտ կարիքը ունի Սփիւռքին: Պէտք է ստեղծել սփիւռքեան կառոյց մը, որ համախմբէ Սփիւռքի ուժերը ի նպաստ Հայաստանի: Ներկայիս կառավարութիւնը զանազան ծրագիրներ կը մշակէ, որոնցմէ հիմնականն է Մարտ 3, 1992-ին լոյս տեսած Նախագահ՝ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի հրամանագիրը, Համահայկական հիմնադրամ հիմնելու մասին, որ բաղկացած է քանի քննիչ անդամներէ Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն, ներառեալ մեր զոյգ Կաթողիկոսները:

Հ. - Երկրաշարժի որբերէն քանի՞ տոկոսը տակաւին Հայաստանէն դուրս կը մնան:

Պ. - Հայաստանէն դուրս ո՛չ մէկ Հայ մանուկ կը գտնուի:

Հ. - Որքանո՞վ Հայաստանը կարելի է նմանցնել Իսրայէլի:

Պ. - Նմանութիւնը միայն երեւութական է: Հիմնականօրէն ո՛չ մէկ նմանութիւն երկու պետութիւններուն միջեւ:

Այս հանդիպումը Լոս-Անճըլըսի մէջ, շուրջ երկու ժամ ելեկտրականացուց ներկաները:

Հ. Ց. ՊՁՏԻԿԵԱՆ

- Ազրբէջան պատերազմի մը վերածէ Ղարաբաղի հարցը:

Յարձակումներ ալ կան Շահումեանի շրջանը, նաեւ՝ զոհեր:

***

Կիեւի մէջ, ԱՊՀ-ի 4-րդ վեհաժողովը չյաջողեցաւ փարատել տարակարծութիւնները, ոչ ալ կարգադրել ռուս-ուկրանական անհամաձայնութիւնը հիւլէական զէնքերու շուրջ: Մնացեալ հարցերէն ալ՝ Ղարաբաղ, Մոլդաւ ոչ մէկը լուծուած է: Միայն խօսք եղած է ԱՊՀ-ի միջնակայող ուժերու մասին, բայց միաձայնութիւն չէ գոյացած:

Յաջորդ վեհաժողովը կը գումարուի Մայիս 15-ին, Տաշքենդ:

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՆԱՀԱՆՋԵՆ, ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՅԱՌԱՋԴԻՄԵՐ

ԱԶԳ. ՃԱԿԱՏ ԵՒ ԿԱՆԱՉ ԱՄՈՒՐ ԴԻՐՔԵՐ ԿԸ ԳՐԱՒԵՆ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐԸ ՏԵՂՔԱՅԼ Կ'ԸՆԵՆ

Անոնք որոնք դէմ են ընտրական այս դրութեան, այսինքն՝ համեմատականի, համոզիչ փաստեր կրնան ներկայացնել Կիրակի օրուան արդիւնքներով, քանի որ շրջաններ կան, ի մասնաւորի՝ նշանաւոր ՓԱՔԱ-ն (Փրովանս - Ալփ - Քոթ տ'Ազիւր) ուր շրջանային Խորհուրդը բոլորովին անկառավարելի է: Արդարեւ եթէ նոյնիսկ Ժ.-Գ. Կոտէն գլուխն է շրջանի արդիւնքներուն (Թափիէն վերջ կու գայ իր բերդին, Պուշ տիւ Ռոնի մէջ), ձեռք չի ձգեր բացարձակ մեծամասնութիւն մը եւ իր համեմատական մեծամասնութիւնով ստիպուած է ամէն անգամ պարագայական մեծամասնութիւններ ձեռք ձգել որեւէ որոշումի համար, քանի որ սկիզբէն խոստացաւ չգինակցիլ Ազգ. Ճակատին հետ, որ նաեւ լաւ դիրք ունի:

Օրուան անակնկալն էր մասնակցողներու լաւ համեմատութիւնը, քանի մեծ վախ կար որ ձեռնպահներու թիւը մեծ ըլլայ: Այս առընչութեամբ Ֆրանսացիները քաղաքացիական գիտակցութիւն ցուցաբերեցին. երեքի վրայ երկու Ֆրանսացի քուէատուփ դիմած է, այսինքն ձեռնպահներու համեմատութիւնը շուրջ 30% է:

Ընդհանուր պատկերը սա է.-

Ընկերվարական՝ 18%, ամէնէն ցած համեմատութիւնը որեւէ ընտրութեան 20 տարիէ ի վեր:

Ընդդիմադիր (միասնաբար)՝ 33%, ինչ որ կը նշանակէ թէ չօգտուիր ընկերվարական ձախողութենէն:

Ազգ. Ճակատ՝ 14%, ամուր է դիրքը, պէտք է զինքը նկատի առնել որպէս իրաւարարի դեր խաղցող, ինչ որ շատ խանգարիչ է:

Կանաչ.- Երկու հոսանքները՝ Վէշթէր եւ Լալոնտ 7% եւ 7,5%-ով կը յաջողին 15%-ի համեմատութիւն մը ապահովել:

Համայնավար՝ 8%-ով, թէեւ կորուստ մը կ'արձանագրեն:

Ինչպէս ամէն ընտրութեան առեն, բոլորն ալ կը յաջողին լեզուական նուրբ մարզանքներով, իրենց գոհունակութիւնը յայտնել, եթէ նոյնիսկ ընկերվարա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԱՄԱՆՈՐԸ

Հակառակ Թուրքիոյ վարչապետին լայնախոհ ու ժողովրդավար արտայայտութեան թէ ով որ փափաքի կրնայ նշել քրտական Ամանորի տօնը (Նեւրուզ), առաջին օրն իսկ քրտական շրջաններու - Շըրնաք, Ճիզրէ, Վան - մէջ զինեալ բախումներու հետեւանքով ութ հոգի սպաննուած, շատեր վիրաւորուած են. այս շրջաններուն մէջ փողոց ելլելու արգելք յայտարարուած է:

Շարաթավերջին բախումները շարունակուած են ու Թրքական մամուլը մինչեւ 51 մեռեալի թիւ կուտայ: Դէպքեր պատահած են նաեւ Պոլիս, Անգարա ու այլ մեծ քաղաքներու մէջ:

Կացութիւնը պատճառ եղած է կառավարական արտակարգ նիստի մը որուն աւարտին հրապարակուած զեկոյցին մէջ ըսուած է որ ապահովութեան ուժերը մղուած են պետութեան ապահովութիւնը պահպանելու իրենց պարտականութիւնը կատարելու: Կառավարութիւնը յայտնած է թէ վերջին ազդարարութիւնն է ասիկա եւ դէպքերը շարունակուելու պարագային պաշարման վիճակ պիտի յայտարարուի:

Նոյն օրերուն քիւրտ զինեալ ուժերու ղեկավար Ապտուլլահ Էօճալանի ստորագրութեամբ թռուցիկներ բաժնուած են ուր կ'ըսուի թէ 1992-ը կարեւոր հարուածներու տարին պիտի ըլլայ ու աւելի պիտի մեծնայ ժողովրդական փրկութեան բանակը:

ԷԼԷՆԱ ՊՈՆԷՐ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Բ.

ԿԱՄ ԻՆՉՈ՞Ւ ՀՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ՉԻ ԳԱՐ

Աւելի քան 1200 հոգինոց հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր Փուլման Սէն Ժագ պանդոկին մեծ սրահը Մարտ 16-ի երեկոյեան, ունկնդրելու համար յատկապէս Էլէնա Պոնէրը: Բաւական երկար սպասել պէտք եղաւ սակայն հասնելու համար այդ ունկնդրութեան, քանի որ երեկոյթի առաջին մասին մէջ տեղ տրուած էր ողջոյնի խօսքի մը զոր արտասանեց Մուրատ Փափազեան, եւ ապա երեք ճառախօսներու. Հանրի Փափազեանի, Վարուժան Գրիգորեանի ու Յակոբ Պալեանի:

Երեկոյթը որուն ներկայ էին Փիւս Արք. ու պետական անձնաւորութիւններ – Գլամարի երեսփոխան – քաղաքապետը, փոխ - քաղաքապետը, Իսիի, Գլիշիի փոխ – քաղաքապետները–, սկսաւ մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ Արցախի բոլոր զոհերուն յիշատակին. ապա օրուան խօսնակը չեշտեց թէ այդ համախմբումը Արցախի համար միասնական զօրակցութեան մը ստեղծումի նպատակը կը հետապնդէր որուն հետամուտ էր Հ.Յ.Դ.:

Խօսքի բաժինէն առաջ ցուցադրուեցաւ Գոգօ Նալպանտեանի եւ Ժագլին Տօնապետեանի կողմէ պատրաստուած վաւերագրական ժապաւէն մը Ղարաբաղեան տեսարաններու, հայ ֆէտայիներու, Ազերիներու գործած վայրագութիւններու – գլխատուած, խոշտանգուած դիակներ, ամենախժդուժ չարչարանքներու ենթարկուած վիրաւորներ – գիւղերու ռմբակոծութեան բաժիններով: Ապա գլխաւորութեամբ Տիկին Էլէնա Պոնէրի որ յոտնկայս ծափահարուեցաւ երկար վայրկեաններ, բեմ բարձրացան օրուան ճառախօսները:

Հ. Յ. Դ. Բիւրոյին կողմէ խօսք առնելով Հ. Փափազեան ըսաւ թէ զինեալ պայքարը Արցախցիին վերջին ճարը եղած էր ազրպէջանական լուծէն փրկուելու համար ու Հ. Յ. Դ. վճռակամ էր ամէն կերպով զօրավիգ կանգնելու անոր. եւ որպէսզի այս զօրակցութիւնը չմնար խօսքի մակարդակին վրայ, ձեռնարկուած էր լայնածիր հանգանակութիւն մը ամբողջ Սփիւռքի տարածքին: Ան խօսեցաւ նաեւ իր կուսակցութեան քաղաքական, քարոզչական գործունէութեան մասին, ի նպաստ Արցախի դատին:

Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան ներկայացուցիչ Վ. Գրիգորեան եւս ծանրացաւ նիւթական միջոցներու մեծ անհրաժեշտութեան, նաեւ լրատուներու մօտ դիտարկուած ապատեղեկատուութեան երեւոյթին վրայ:

Յ. Պալեան (հայերէն) ծանրացաւ պատմութեան նենգափոխումին վրայ որ կը միտէր Հայերէ պարպել հայկական տարածքները, ինչպէս Նախիջեւանը: Արգելք ըլլալու համար այդ ծրագրին նոր մէկ յաջողութեան, ըսաւ թէ հարկաւոր էր համազգային յանձնառութիւններու գիտակցութիւնը: Յ. Պալեան ապա Ռուբէն Տէր – Մինասեանը որպէս աշխարհաքաղաքական ըմբռնումի տէր ղեկավար ներկայացնելով անդրադարձաւ անոր «Հայաստան – Բերդ»ի գաղափարին. ըսաւ թէ Հայաստանի ամբողջացման պայքարն է որ այսօր կը մղուի Ղարաբաղի մէջ: Ան եւս չեշտեց այդ պայքարին Սփիւռքի մասնակցութեան նիւթական երեսակը ըսաւ թէ ներկայ հանգրուանին կարեւոր մասնակցութիւն կենսական է ու առանց անոր Արցախը կորսնցնելու վտանգին ենթակայ է:

Յայտարարուած միջնադարէն առաջ Մ. Փափազեան անգամ մըն եւս յիշեցուց զօրավիգ կանգնելու հրամայականը, պանթուրքականութեան, ապագայի մտահոգութիւններու եւայլն, եւայլն–ի չեշտումով ու ներկաները հրաւիրեց գնելու Արցախի խորհրդանշական անցագրեր:

Վերջապէս, սկսաւ երեկոյթին Բ. մասը ուր ճառախօսի մը յատկացուածին չափ երկար ու ա՛լ աւելորդ, յոգնեցնող փակղիծով մը Մ. Փափազեան կրկնեց Հ. Յ. Դ.-ի միասնութեան կոչը եւայլն, եւայլն, ու խօսք առնելու հրաւիրեց Էլէնա Պոնէրը որ բարձրախօսին մօտեցաւ յոտնկայս ծափերու տարափին տակ: Անմիջապէս ըսաւ թէ նման յարգանքի արտայայտութիւն իրեն կը յիշեցնէ ստալինեան շրջանը ու ատով՝ կը խորշի ծափերէ: Առաջին պահէն զգուշացուց որ երբեմն կ'ըսէ բաներ որոնք լաւ ընդունելութիւն չեն գտներ հանրութեան կողմէ. «այսօր ալ բաւ ան, ամէն մարդ Ղարաբաղով մտահոգ է, սակայն կրնան խօսքիս մէջ բաներ գտնուիլ որոնք հաճելի չըլլան բոլորին»:

Իր կարծիքով ժողովուրդները ներկայիս պարտաւոր էին ազգային կամ միջազգային հարցերը լուծել ոչ թէ պատմութենէն մեկնելով, այլ ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքէն: Աւելցուց թէ պատմականով զարդնուած Հ. Յ. Դ.-ի ըմբռնումէն կը տարբերէր այս կեցուածքը: Այս մասին անդրադարձաւ Հայաստանի կառավարութեան տեղին յայտարարութեան թէ իրենք դրացիներէ հողային պահանջք չունէին:

Ապա կեդրոնացաւ Ղարաբաղցիներու եւ անոնցմով բոլոր Հայերուն ողբերգութեան վրայ զոր նկատեց մարդկային իրաւանց հարց: Յիշեց թէ մարդկային իրաւանց պայմանագրութիւնը որ գրի առնուած էր Ֆրանսայի մէջ, կը մերժէր անջատողական գաղափարաբանութիւնները – կրօնական, ընկերային–, ու կը ծանրանար միացնող, ամբողջացնող յղացքներու վրայ: Այսօր, մերը ԻԱ. դարը մտնելու հարցն էր, այդ վնասակար գաղափարաբանութիւններու բեռը թօթափած: Տիկին Էլէնա Պոնէր մաղթեց որ սրահին ներկաները ըմբռնեն Ղարաբաղի հարցը, ա՛յս տեսանկիւնէն. որպէս մարդկային իրաւանց հարց մը:

Էլէնա Պոնէր խօսեցաւ Մարդկային իրաւանց պայմանագրութեան այն յօդուածին մասին որով կ'ըսուի թէ ոչ մէկ պետութիւն կրնայ փոքրամասնութիւն մը ըմբոստացումի վիճակին առաջնորդել. այս յօդուածը կ'արգիլէր ուրեմն պետական բռնութիւնը: Մինչդեռ այսօր այդ երեւոյթն էր Արցախի խնդիրին ծնունդ տուող ազդակը որուն խորքին կը գտնուէր ստալինեան կարգադրութիւնը. ան կը միտէր միակտուր հողամասեր չստեղծել, ինչ որ այսօր խորհրդային նախկին երկրին մէջ վառած էր ազգային հակամարտութիւններու հնոցներ ինչպէս Ղարաբաղը, Հարաւային Օսէթիան, Մոլտովան եւլն.:

Սախարովի այրին զանոնք լուծելու, հարթելու համար գլխաւոր գործ նկատեց ժողովրդավար երկիրներու կողմէ ստեղծումը միջպետական կառոյցներու որոնք պիտի զբաղէին այս հարցերով: Իսկ Ղարաբաղի մէջ արիւնահեղութիւնը դադրեցնելու ծրագիր մը պէտք էր հիմնուէր հետեւեալ երեք կէտերուն վրայ — Նախ պէտք է յստակ ըլլար թէ եղածը հայեւազրպէջանական կռիւ մը չէր, այլ ղարաբաղեւազրպէջանական: Ուրեմն, հրադադարը պէտք է հռչակուէր այս երկու կողմերուն միջեւ:

Առաջին այս հանգրուանէն ետքը ներկայանար մարդասիրական օժանդակութեան անցքերու բացումի հարցը: Ամբողջ մարդկութիւնը իր կազմակերպութիւններով – ինչպէս ՄԱԿ, եւայլն–, չորս տարի չէր անդրադարձած թէ Ղարաբաղի ժողովուրդը շրջափակումի մէջ կ'ապրէր: Մինչդեռ միջազգային բոլոր համաձայնութիւնները, նոյնիսկ պատերազմական իրավիճակի մէջ, կ'արգիլէին ատիկա: Այս կէտերը յարգելով միայն կարելի էր սկիզբ դնել բանակցութիւններու, ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ: Այս ուղիով անկարելի չէր որ Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութիւնը ճանաչում գտնէր:

«Եթէ, ըսաւ Էլէնա Պոնէր, Ադրբեջանի վերջին չորս տարուան պատմութիւնը քննենք, կը տեսնենք թէ կառավարութեան անընդհատ փոփոխութիւններու թատերաբեմ է երկիրը: Ատիկա չի նշանակեր թէ Ազերիները անկայուն են. այլ պատճառն այն է որ իշխանութիւնը կառավարական փոփոխութենէն տարբեր այլընտրանք չունի ներկայացնելիք»:

Խօսքին աւարտին ան անգամ մըն եւս յիշեցուց թէ որպէսզի հանդարտէր Ղարաբաղը, պէտք էր պայքարիլ անոր ինքնորոշման իրաւունքին համար: Ատիկա պիտի օգնէր նաեւ ազերի ժողովուրդին, որովհետեւ ժողովուրդ մը որ այլ ժողովուրդի մը իրաւունքը կը կապտէր, չէր կրնար անկախ ըլլալ: Էլէնա Պոնէրի ելոյթը թարգմանուեցաւ Ա. Մուսայեանի կողմէ: Իսկ ինքը ներողութիւն խնդրելով հրաժեշտ առաւ, բացատրելով որ առաւօտ կանուխ պարտաւոր էր ճամբորդելու:

Բաւական յառաջացած էր ժամը, կէս գիշերը կ'անցնէր երբ խօսք տրուեցաւ Գերագոյն Խորհուրդի Արցախի յանձնախումբի նախագահ Մէյրան Պաղտասարեանի. ան նախ կանգ առաւ Հայու աւանդական պատկերը փոխած ներկայ կերպարին վրայ, ըսելով որ Հայը այլեւս չէր ջարդուածը, խեղճը. չէր այն որուն որբուկները կը հաւաքէին մեծ Պետութիւններու նախագահներուն տիկինները, կը գուրգուրային, քանի մը տոլար կուտային ու կը համոզէին թշնամին որ վերջ տայ Հայերու կոտորածին:

«Հիմա հայը անկախ պետութիւն ունեցող ժողովուրդ է. ճիշդ է որ տնտեսական դժուարին վիճակով, թշնամիներով, միջազգային դիւանագիտութեան մէջ մեր անփորձութեամբ, սակայն պէտք է ընել այնպէս որ Լեռնային Ղարաբաղը դառնայ միջազգային ուշադրութեան առարկայ» ըսաւ ան ու թուեց այս նպատակին հասնելու համար առնուած քայլերը. փոխուած էր քաղաքական ռազմավարութիւնը ու Հայաստան – Արցախ միացեալ հանրապետութեան հռչակումը առկախուած էր. այսօր Արցախը կը նկատուէր ինքնուրոյն հանրապետութիւն զոր պէտք էր ճանչնալ: Ան ըսաւ թէ նոյն օրը Տիկին Քրէսոնի եւ Պ. Բուշնէրի հանդիպումներով պարզուած էր որ Ֆրանսա պատրաստ չէր ճանչնալու Ղարաբաղի հանրապետութեան անկախութիւնը. այսուհանդերձ միջազգային ոլորտին մէջ որոշ հետաքրքրութիւն մը ստեղծուած էր որ հետեւանք էր Հայու փոխուած կերպարին: Ասիկա առիթ կուտար ներկայացուած առաջարկներուն միջեւ ընտրութիւն կատարելու, մինչդեռ տակաւին կարճ ժամանակ առաջ դժուար էր Արցախով հետաքրքրուող ճարել:

Մ. Պաղտասարեան անդրադարձաւ Ֆրանսայի, Իրանի ու Թուրքիոյ կողմէ ներկայացուած հաշտութեան ծրագիրներուն: Ապա չեշտեց թէ Ղարաբաղը պահել կարելի էր միայն հզօր ինքնապաշտպանութեամբ մը ու միջազգային քաղաքականութեան առարկայ դարձնելով. ատկէ ետք կարելի էր բանակցութիւն վարել Ղարաբաղի լիիրաւ մասնակցութեամբ:

Այս իրականութիւնը լիովին հասկցուած էր Հայաստանի մէջ ուր ամէն տարակարծութիւն մէկդի դրած, իշխանութիւն եւ ընդդիմութիւն մէկ ճակատ կազմած էին: Իսկ Սփիւռքէն սպասուածը նախ այն էր որ Հայեր իրենց գտնուած երկիրներուն վրայ ազդեցութիւն բանեցնէին, որպէսզի նկատի առնուէր հայկական տեսակէտը: «Պէտք է սորվինք ապրիլ «Մէկ ազգ, մէկ պետութիւն» կարգախօսով» չեշտեց ան, աւելցնելով որ պէտք էր կարգախօսները գործնականացնել: Ատոր համար կարեւոր էր Հայաստանի քաղաքացիութեան օրէնքը հրապարակել, առիթ տալով որ դուրսի Հայը կարելիութիւն ունենայ մասնակցելու երկրին կեանքին: Ատիկա առիթ մը պիտի տար շրջադարձ կատարելու հազարամեայ մեր պատմութեան մէջ որ կերտուած է 50 – 100 անգամ մը յայտնուած Ղարաբաղի հարցին նման հարցերով: «Շրջադարձը պէտք է կատարենք Ղարաբաղը փրկելով: Եթէ զայն կորսնցնենք, ամօթալի բան է: Հողը, Հայրենիքը ամենավերին սրբութիւններն են ու մարդը իրաւունք ունի իր հողին վրայ ապրելու» եզրակացուց ան, ապա խօսքը աւարտեց ոգեկոչելով Արցախէն Հայաստանի երեսփոխան Վիգէն Շիրինեանի յիշատակը:

Անկասկած, Փարիզահայութեան ժամանակագրութեան մէջ երկար ատեն որպէս տպաւորիչ երեկոյթ պիտի մնայ Մարտ 16-ի հանրահաւաքը. պիտի մնայ՝ Է. Պոնէրի ներկայութեան նման երեւոյթի մը ու ա՛լ լսելէ յոգնած սրահի մը հետ զինքը կէս գիշերուան մօտ միայն գլուխ գլխի ձգելուն հակասութեան հետ. պիտի մնայ՝ Ղարաբաղով տագնապած բազմութեան մը անձկութիւնը առ ոչինչ համարող կեցուածքի մը նշումով. կեցուածք՝ որ մեկնելու ա՛լ անհամբեր սրահ մը ձգեց անոր որ ամէնէն մեծ հետաքրքրութեամբ սպասուած ելոյթը կը բերէր տագնապին հնոցէն...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԹԱՓՕՆՆԵՐՈՒ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ՝ ՆՈՐՕՐԵԱՅ ԳԱՂՈՒԹԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

Տարի մը առաջ արժանթինցի գործի մարդ մը ահազանգի մատնեց երկրին մաքսի պատասխանատուները երբ յայտնեց թէ 5000 թոն վերջին ծայր թունաւոր լուծիչ մը կ'ուզէ ներածել: Ուրիշ մը կը փափաքէր շողագործօն հող ներածել: Այս մարզին մէկ պատասխանատուն ըսած է թէ քսան տարուան պաշտօնավարութեանը ընթացքին Ամերիկայէն ղրկուած ճարտարարուեստական այնքան մեծ քանակութեամբ թափօնի հանդիպած չէ:

Անցեալ Հոկտեմբերին Եւրոպայէն ու Միացեալ – Նահանգներէն չորրորդ անգամ մը 200 թոն թունաւոր թափօն կը հասնէր Արժանթին. յետոյ յայտնի դարձաւ որ ճարտարարուեստի մարդիկը կը նախատեսէին 250 հազար թոն փլաստիք ներածել, այրելու կամ փճացնելու համար: Մարդ չկայ որ չմտածէ իր վտանգաւոր թափօնները Արժանթին կամ Կուաթեմալա, Լեհաստան, Ռումանիա, Չիլի ու տասնեակ մը այլ երկիրներ ղրկելու մասին. երկիրներ որոնք թերեւս կ'ըլլան «բնապահութեան հարցերու դէմ զգայուն» այլ երկիրներու: Այս վերջիններուն գլխաւորներն են Միացեալ – Նահանգներ, Գերմանիա, Հոլանտա, Զուիցերիա, սկանտինաւեան երկիրները որոնք օրէ օր աւելի մաքուր ճարտարարուեստներ ունենալու կը ձգտին: Անոնք են որ ամէն տարի մեծ քանակութեամբ թունաւոր թափօններ կ'արտածեն դէպի այս մասին անտարբեր երկիրներ: Իսկ այս վերջինները հարկաւոր կազմածները չունին զանոնք ապահով պայմաններու մէջ փճացնելու համար: Ու այսօր ամէն մարդ գիտէ թէ հեզհեղէ կ'աւելնան բնապահական հարցերն ու անոնցմէ ծագած հիւանդութիւնները:

Գերմանացի բնապահներէն մէկը կը բացատրէ թէ հարուստ երկիրներու բնապահական նոր չափանիշերը թափօններու գաղութատիրութեան մը կ'առաջնորդեն եւ թէ բնապահութեան առաջին նպատակը որ թափօններու զտումի հարցն է – արտադրողական եւ սպառողական – իրականացած չէ: Եղածը այն է որ հարցը Եւրոպայէն ու Ամերիկայէն տեղափոխուած է դէպի տկար երկիրներ:

Թէեւ վստահելի վիճակագրութիւններ չկան այս մասին, սակայն ոչ մէկ կասկած թէ ախոյեանը Գերմանիան է: 1991-ին կէս թոն թափօն ղրկած է յիսուն տարբեր երկիրներ: Ատոր գլխաւոր պատճառը այն է որ բնապահական հարցերու մասին ամէնէն խիստ օրէնքները ունի ան: Իրեն կը հետեւին Հոլանտա, Միացեալ – Նահանգներ, Զուիցերիա եւ Աւստրիա: Այս անբաղձալի ապրանքին արտածումի գլխաւոր երկիրները կեդրոնական ու հարաւային Ամերիկան եւ Քարայիպեան շրջանն են: Ափրիկէն ցանկէն դուրս կը մնայ, քանի որ քաղաքական իշխանութիւնները գրեթէ արգիլած են այդ առեւտուրը, բացի Հարաւային Ափրիկէէն ու Մարոքէն:

Գերմանիոյ բնապահներու ներկայացուցիչը կ'ըսէ թէ աշխարհի ամէն կողմը ուսումնասիրած են թափօններու վաճառքի հարցը: Ոչ մէկ տեղ այդ գործին յատկացուած գործատուները մաքուր են. ամէն կողմ անոնք կը սպառնան մարդկային առողջութեան:

Թափօնները փճացնելու գիները կը տարբերին երկրէ երկիր, ինչպէս նաեւ փոխադրութեան: Լուծիչներու եւ ներկի մնացորդներու փճացման գործը վեց անգամ աւելի կ'արժէ Գերմանիոյ մէջ, համեմատած՝ Ֆրանսայի: Իսկ Միացեալ – Նահանգներու եւ Ծայրագոյն Արեւելքի միջեւ փոխադրութիւնը այնքան քիչ կ'արժէ որքան երբեք չէ եղած:

Ափրիկէն որ թունաւոր թափօններու արտածումին զոհերէն մէկը եղած է, 1988-ին շատ մը երկիրներու կողմէ բոլորադրուած համաձայնագրով մը խիստ միջոցառումներ կը կիրարկէ, այս մարզին միջազգային շուկան տակնուվրայ ընելով: 1980-ական թուականներուն ա-

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԻԵՆՆԱՅԻ մէջ, Փետրուար 27–ին, բոլոր կազմակերպութիւնները (Եկեղեցի, «Երեւան», Հ.Օ.Մ., Հ.Բ.Ը.Մ., Հ.Մ.Ը.Մ.) միասնաբար տօնած են Վարդանանցը, որու մասին եւ Աւարայրի ճակատամարտին խօսած է Հոգեւոր Հովիւը՝ Միսն Վարդապետ Ադամեան։

***

ԳԻՒՄՐԻԻ (Պոլսոյս) մէջ, Փետր. 29–ին նշուած են միաժամանակ Փետրուարեան ապստամբութեան 71–րդ եւ արցախեան շարժումին 4–րդ տարեդարձերը, Հայկական կեդրոնին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Գանատայի Երիտասարդական Միութեան։ Օրուան բանախօսը եղած է Կիրօ Մանոյեան։

***

ՊՈԼՍՈՅ Գարակէօզեան Սանուց Միութիւնը, Մարտ 13–ին սկսած է ներկայացնել Մարալ Երգի – Պարի անսամպլի բեմադրութեամբ պատրաստուած «Վազուան արեւատզէտները» մանկական օփէրէթը, հիմնուած Ատրինէ Տատրեանի համանուն թատերախաղին վրայ։ Բեմադրութիւնը կատարած է Հերման Օզինեան։

Ամերիկացի ու եւրոպացի արտադրողներ ամբողջ հողամասը չրջած են իրենց թափօնները լեցնելու յարմար վայրեր փընտռելով, անկէ ետք տողջական ու բնապահպանական դայթակղութիւններու բեմ եղած է ափրիկեան հողամասը։

Արտադրումներու յարմար հասցէ նկատուած են նաեւ Արեւելեան Եւրոպայի երկիրները. վերջին երկու տարուան մէջ աւելի քան 70 հազար թոն թափօն զրկուած է Լեհաստան։ Անոր կը հետեւին Ռումանիան, Խառնիան ու Լիթուանիան։

Արտադրողները սկսած են առաջարկներ ընել նաեւ Նախկին խորհրդային հանրապետութիւններուն։ Ամէնէն վտանգաւորը ատրդեաննեայ կօբիդային պայթումներու հարիւրաւոր թոննոց մնացորդները փճացնելու ծրագիր մըն է։ Գերմանական աղբիւրներու համաձայն, նոյնիսկ պելժիական ձեռնարկութիւն մը պիտի փորձէ Վրաստանի մէջ թափօններու փճացման գործատուն մը հիմնել։

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ – ԿԻՊՐՈՍ

ՄԿՀ ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Ջերմ ու խանդավառ երաժշտութեան նուագով բացուեցաւ ՄԿՀ Հանդիսասրահին վարագոյրը Ուրբաթ, Փետրուար 21-ի երեկոյեան՝ Հաստատութեան աշակերտութեան, Նիկոսիոյ Նարեկ Ազգ. Վարժարանի խումբ մը աշակերտներու եւ այլ պատանիներու առջեւ, որոնք եկեր էին դիտելու եւ զուարճանալու ՄԿՀ Յակոբ Պարոնեան Թատերախումբին «Թիւ հինգ խելագարը» փիէսին ներկայացումով։

Արդարեւ, Դեկտեմբերի սկիզբին, ՄԿՀ վաստակաւոր ուսուցիչ Պ. Սեպուհ Աբգարեանի գլխաւորութեամբ սկսած փորձերը Նոր տարուան արձակուրդային դադարէն ետք նոր թափով վերսկսեր էին, ու արդէն Փետրուարի կիսուն Հաստատութեան թատերախումբը պատրաստ էր ներկայացումին։

Պէտք է ըսել նաեւ, թէ թատերախումբը շատոնց անցուցեր էր բեմական մկրտութիւնը. «հին» դերակատարներու կողքին կային «նորեր», որոնք կը պատրաստուէին քալել իրենց երէց դասարաններու «դերասաններու» ճամբէն։

Յատկանշական է այն, որ ընդհանուր առմամբ, դերակատարներու խումբը համաձայլ էր ու ներդաշնակ, սկսնակներն իսկ ակնյայտ ինքնավստահութեամբ կը խաղային իրենց դերերը։

Կարելի չէ չնշել նաեւ որ Մելգոնեանը հինէն ի վեր ունեցած է իր թատերախումբը։ Գիշերօթիկ վարժարանի առաւելութիւններուն շնորհիւ է նաեւ Մելգոնեանի երգչախումբի, թատերախումբի, պարախումբի եւ հիմա ալ փողերախումբի մնայուն գոյութիւնը՝ մարզական խումբերուն կողքին։

... Շուրջ քսան տարի առաջ, մանկութեան, նշանախօսութեան խոստումի մը հետքերով, գիւղացի Բառնաբաս (Հայրապետ Քէմէքճեան՝ Զ. դասարան), հիմա ամուսնական տարիքի մէջ, կու գայ քաղաք, իրեն խոստացուած Աչխէնը (Մարալ Մեսրոպեան՝ Զ. դասարան) առնելու։

Սակայն իր այս ճանապարհորդութեամբ, խեղճ ու միամիտ գիւղացին, գլխիվայր շրջած կ'ըլլայ քաղաքացի Յովրամին (Հայկ Գարամանեան Է. դասարան) երազները, ամուսնանալու հարուստ Աչխէնին հետ։ Ահա թէ ինչու, Յովրամին ընկերը՝ խորամանկ Զարեհը (Յովիկ Օղուլեան՝ Դ. դասարան) անտեղեակ գիւղացին փոխանակ Աչխէնի հօր՝ Ապլատիկոս աղային (Ներսէս Ներսէսեան՝ Է. դաս.) առաջնորդելու, կը տանի յիմարանոց, ուր նշանաւոր յիմարական տքթ. Երմոք Ծաղիկեան (Միհրան Պոտրումեան, Զ. դասարան) ակընդէտ, յաճախորդ կը սպասէ։

Խեղճ Բառնաբասը կարճ շրջան մը յիմարանոց բանտարկուելէ ետք, խոյս կու տայ անկէ ու ի վերջոյ կը հասնի Ապլատիկոս աղային տունը եւ «բացի կուտայ» քաղաքացիներուն խարդաւանքը, միաժամանակ թելադրելով որ քանի որ Աչխէն եւ Յովրամ զիրար փոխադարձաբար կը սիրեն, ինք կը նախընտրէ նահանջել իր դիրքէն ու երթալ եւ իր միջավայրի աղջիկ մը իրեն կին առնել։

Կողմերը կը հաշտուին ու խրախճանքը կ'ապրի գոհ եւ զուարթ։

Զօրս արարնոց այս ներկայացման մէջ, բացառիկ յաջող էր... յիմարանոցի տեսարանը, որ գրեթէ ամբողջ արար մը կ'ընդգրկէր. հոն իրենց «խենթութեամբ» իրապէս զիրար գերազանցեցին Նաթալի Մաքսաճեանը (Գ. դասարան), Պարոյր Էմիրեանը (Զ. դասարան), Վիգէն Տեմիրճեանը (Ե. դասարան) եւ Դանիէլ Իսահակեանը (Գ. դասարան)։

Էփիզոտիք բաժիններ ունէին յիմարանոցի պահակները՝ Վաչէ Դարբինեան, Յարութ Բարսեղեան, Յակոբ Տէր-Յովհաննէսեան (բոլորն ալ Գ. դասարան) եւ՝ Լեւոն Հասըրճեանը։

Ներկայացումը կրկնուեցաւ յաջորդ օրը՝ Շաբաթ, Փետրուար 22-ին, կիպրահայ հանրութեան համար, որ խանդավառօրէն հաւաքուեր էր հանդիսասրահ։

Այս առթիւ, շնորհաւորելի են թատերախումբի տղաքը եւ Պ. Ս. Աբգարեանը՝ իրենց անդուլ եւ արդիւնաւէտ աշխատանքին համար։

Ա. Տ.

PUBLICATIONS REÇUES

ARMENIA
A TRAVES
DE SUS CANTARES

Seleccion y traduccion del armeno por
Jorge Sarafian

Buenos-Aires, 1991.

ԴԻՄԱՆԿԱՐՆԵՐ

Վ. ԹՈԹՈՎԵՆՑ

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

«Գողթանի միակ անունը կը բաւէ, որ անմիջապէս մեր գրագէտ հայրենակիցներու մտքին մէջ ոգեկոչէ երաժշտութեան եւ բանաստեղծութեան ամբողջ անցեալ մը»։

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ
(«Երաժշտութիւնը Հայաստանի մէջ»)

Ոչինչ այնքան վշտագինօրէն զուլացուցիչ է, ոչինչ այնքան տրտմօրէն մեծասքանչ՝ որքան մեր անցեալի գեղարուեստական կենցաղի յիշատակը։ Երաժշտութիւնը, որ կը բխէր մեր հարսներուն եւ աղջիկներուն կուրծքերէն, շրթներու վրայ ծաղկեցնելով ճայնաթրթիռ լոյս մը, լուսաւորելով անմեղ շինական, աննմանօրէն համեստ սիրոյ եւ յափշտակութեան աշխարհը։

Հայր Կոմիտասը Արինի Պատարագէն առաջ իր փառաբանութեան վերջին խօսքը կու տար ի պատիւ եւ ի յիշատակ հայ երաժշտութեան եւ բանաստեղծութեան՝ յանձին Գողթն գաւառին, Գողթան գինովութեան, Գողթան հինաւուրց եւ փառայեղ խրախճանքին։

Շատերը կ'ըսեն, մինակ խօսելու համար ծնած մարդիկ, թէ ինչ արժէ անցեալը։ Մեր կորուստին, մեր աստուածային չարչարանքին բուն էութիւնը կը կայանայ այն բանին մէջ, որ մենք ունեցած ենք Լոյսի եւ Գեղեցկութեան պայծառ անցեալ մը եւ գիտակից այդ գեղեցկութեան՝ տառապած ենք, մարտնչած ենք պահելու այդ լուսաւոր գիծը եւ ընդդէմ այդ ծափահարելի յամառութեան՝ մենք չարչարուած ենք եւ կոտորուած։

Ճակատնիս բաց կրնանք աղաղակել, որ մեզ կոտորողները գիտակից էին մեր Գեղեցկութեան եւ Լոյսի էութեան, այն գեղեցկութեան, որ կար եւ պահուած էր եւ կը տեւէր։

Եւ պիտի տեւէ ալ...

Հայր Կոմիտասը յանուն Գողթանի կ'ուզէր ոգեկոչել Երաժշտութեան եւ Բանաստեղծութեան բովանդակ անցեալ մը։

Ես կ'ըսեմ, որ Հայր Կոմիտասի անունը բաւական է ոգեկոչելու Երաժշտութեան, Գեղեցկութեան, ցեղի բարձրագոյն Զգացումներուն եւ Ճաշակին բովանդակ մօտիկ անցեալ մը։ Ցիշողութեան վարդապետն այն է, որ Գողթանը ունինք մենք մեր կողքին մօտաւոր անցեալին մէջ։ Կասկած չկայ՝ որ պիտի ունենանք Գողթան կենցաղը նոյն այդ հայ հայրենիքին մէջ։ Երբ ես օր մը Երիզայի դաշտին մէջ մօտեցայ Եփրատի ափին՝ տեսայ Երիզայի ջահել հարս մը, որ իր հետ պառկած մանկան շորերը կը լուար Եփրատի մէջ եւ կ'երգէր՝

Ես քու շորերդ, իմ տղաս,
Հօրդ արիւնով ներկուած՝
Եփրատին մէջ լուացի։

Երգը հայ մօր համար՝ բխած սրտի այն անյատակ խորութենէն, ուր թշնամին ոչ մէկ կերպով կրցաւ թափանցել դարերէ ի վեր, մաքուր եւ հզօր է այնքան, որքան իր դարերու հաւատքը, որ կը կազմէ կեդրոնական սիւնը ցեղային, հաւաքական հաւատքին։

Կոմիտաս Վարդապետ այդ հաւաքական հաւատքին կեդրոնական եւ արժանավայել արտայայտիչն էր։

Կոմիտաս վարդապետ՝ փառահեղ հաւատքը Հայ երգին։ Եւրոպական սալոններու մէջ Կոմիտաս Վարդապետի գործը կը հակակշռէ մեր հայկական «տէրտէրութեան եւ վարդապետութեան» ամբողջական զանգուածի թեթեւ եւ անաշխատանք գոյութիւնը։

Փա՛ռք եւ Երկրպագութիւն այն ցեղին, որ Գողթանը ապրեցաւ։ Փառք եւ Երկրպագութիւն այն ցեղին, որ ստեղծեց Հայր Կոմիտասը՝ արտայայտելու համար ցեղի ամէնէն ազնիւ եւ ամէնէն երկնայլաց ճաշակը։

1917 Թ.

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

ՌԱՅԱ ՔՈՀԷՆ

Գ.–

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

«Միւս կողմէ, պէտք է լրջօրէն իրարմէ զանազանել կոտորածներն ու տեղահանութիւնը։ Առաջինը չորս, հինգ կամ եօթը օր կը տեւէ ամէն բան վատթարագոյն վիճակին հասցնելու համար։ (...) Կառավարութիւնը ինքն է հաւանօրէն միշտ որ այս սարսափները կը կազմակերպէ, բայց երբեք կ'ուզէ զանոնք ստանձնել։ Անոնք ծայր կուտան անկարգութեան մէջ ու հոն ալ կ'աւարտին։ Եւ տակաւին, անկարգութիւնը այդ նախճիրին լաւագոյն տարրն է. իսկ ամէնէն ահաւորը՝ մահը։ Սակայն նոյնը չէ հարցը տեղահանութեան համար։ Այդ պարագային ամէնէն ցանկալի վախճանը մահն է, նոյնիսկ ամէնէն սարսափելի տարբերակով։ Տարագրութիւնը երկրաշարժի մը պէս չէ որ միշտ կը խնայէ մարդոց եւ տուներու մէկ մասին։ Տարագրութիւնը կը տեւէ այնքան ատեն, մինչեւ որ յետին մարդն ալ սրամահ ըլլայ, սովէն մեռնի ճամբուն վրայ, ծարաւէն տոչորի անապատին մէջ կամ մահանայ քոլերայէն եւ ժանտախտէն։ Այդ պարագային ոչ խախտած կամայականութիւն մը, ոչ ալ արիւնախում զայրացած մոլեգնութիւն մըն է պատահարներու բացարձակ տիրակալը. այլ չատ աւելի ահազդեցիկ սկզբունք մը, որ օրէնքն է։ Ամէն բան կը հետեւի Պոլսոյ նախարարութիւններուն մէջ խընամքով պատրաստուած ծրագրի մը» (էջ՝ 242 – 243)։

Աշխարհամարտի մը ընթացքին տեղահանութեան պիտակին տակ ժողովուրդի մը բնաջնջումին մասին պաղարիւնով տրուած որոշումին ու վարչարարական մեքենայի մը կողմէ անոր գործադրութեան իրապաշտ նկարագրականը որ կըրնայ չոր ու ցամաք նկատուիլ, չի կրնար չյիշեցնել Հրեաներու հանդէպ գերմանական քաղաքականութիւնը (յատկապէս մինչեւ 1941–ի ամառը – քաղաքականութիւն որ գլխաւորաբար կը հիմնուէր Գերմանիայէն դէպի Լեհաստան կատարուելիք տարագրութեան ծրագրի մը վրայ)։ Ողջակիզումի պատմագրութեան մէջ զարծուած բանալի արտայայտութիւններ որոնք զաղտնի ծածկանիշեր նկատուած են, գիրքին մէջ կը յայտնուին ու նոյն բաները կը խորհրդանշեն, ինչպէս կ'ըսէ Լեփսիուս.

«Աւելի քան հարիւր հազար հոգի արդէն բռնած են աքսորի ճամբան։ Պաշտօնապէս միայն կը խօսուի բնակավայրի փոփոխութեան մը մասին։ Սակայն կը համարձակիմ ըսելու որ կամաւոր սխալ գործածութիւն մը կայ բառերու, աւելին չըսելու համար։ (...) Եւ աւելին. Ներկայացուած այդ նպատակը խաբկանք մըն է։ Արդարեւ, տեղական իշխանութիւնները այնպիսի ձեւով մը կը կազմակերպեն տարագրութիւնը որ սկիզբին իսկ, առաջին ութ օրերու ընթացքին, այդ դժբախտները անօթութենէ, ծարաւէ, հիւանդութիւններէ մեռնին կամ խելագարին, երիտասարդներն ու նուազ տոկունները կոտորուին եթէ ոչ զինուորներու, Քիւրտերու կամ աւազակներու կողմէ, եւ բոլոր երիտասարդ աղջիկներն ու կիները որսը դառնան անհամար բռնաբարումներու եւ կորսուեան մատնուին» ... (էջ՝ 164 – 165)։

Կարեւոր է քօղարկումի դրութիւնը որուն նպատակն է մինչեւ արտաքսումի վերջին պահը մոլորեցնել զոհերը. «անհրաժեշտ էր վերոյիշեալ զոհերուն մօտ որոշ վստահութիւն մը պահպանել կառավարութեան անքննելի նպատակներուն հանդէպ ու պէտք էր նոյն ատեն կանոնաւոր կերպով ամրաձանաւորել անոնց վերապահուած փորձութիւնները». այսպէս կը մտածէ Եօզունօլուքի շրջանին Հայերու տեղահանութեան պատասխանատուն (էջ՝ 319)։ Իսկ Բագրատեան կը խորհի որ տեղահանութեան թրքական մարտավարութեան ամէնէն կատարելագործուած մանրամասնութիւններէն մէկն է յատկապէս մեկնումի ժամն ու օրը առաջուընէ չյայտնելու սովորութիւնը։ Եւ տակաւին կայ դրուագ մը որ կը յիշեցնէ բարբարոս աւանդութիւն մը. Հայ համայնքը ինք պէտք է ընտրէր իր ներկայացուցիչները, որոնք տեղւոյն վրայ պիտի մնային, «վտանգաւոր ու անարդ պատիժ» կ'ըսէ Վէրֆէլ։

(Շար. 7)

(Շար. Ա. էջէն)

կաններուն համար, այդ մարզանքը բաւական դժուար է։

Այս համեմատական մեծամասնութիւնները մեծ բարդութիւններ կը ստեղծեն Ուրբաթ օրուան համար երբ պիտի ընտրուին շրջանային խորհուրդներու նախագահները։ Էտիթ Քրէսոն կոչ ըրաւ որ միանան «յառաջդիմութեան ուժերը», որ կը թուի նոր անունն ըլլալ համայնավարներուն, առանց որոնց ընկերվարականները չեն կրնար նախագահութիւններ ձեռք ձգել։

**

Քանթոնալ ընտրութիւնները (ընդհանուր խորհրդատու) կը կատարուէին մեծամասնութեան դրութեամբ որ երկու շրջան ունի։ Շատեր, ինչպէս է. Քրէսոն, Պերէկովուա, Ժոսփէն, Ժ.-Լ. Պիանքօ համեմատականի կը մնան, ծէք Լանկ ընտրուած է, բայց ամէն ինչ ցոյց կու տայ որ այդ ... կատարուած գինակցութեանց։

**

Այս ընտրութեանց գլխաւոր յատկանիշն է որ քուէարկութիւնը մերժումի քուէ էր, այսինքն՝ բողոք աւանդական կուսակցութեանց դէմ։ Ուրիշ կէտ մըն ալ այն է որ առաջին անգամ ըլլալով շրջանային խորհուրդները մուտք կը գործեն որսորդութիւն - ձկնորսութիւն հոսանք մը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱԹԱՐՆԵՐՆ ալ, աւելի քան 60% համեմատութեամբ ինքնորոշման ի նպաստ քուէարկեցին, մերժելով մանկ ընել Ելցինի թելադրանքները եւ այս հանրաքուէն չկատարել։

ԱԼՊԱՆԻՈՅ մէջ ընդդիմութիւնը յաղթած կը թուի, ըստ դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահի յայտարարութեան։ Վերջնական թիւերը ծանօթ չէին Մարտ 23-ի առաւօտեան։

«ՀԻՒՐՐԻՅԷԹ» օրաթերթը (Մարտ 23) կը տեղեկացնէ թէ Գալիֆորնիայի կրթական խորհուրդը Թուրք համայնքին բողոքները նկատի առնելով մերժած է Հայերու ցեղասպանութեան ժապաւէնին որպէս դասանիւթ դպրոցներու մէջ ցուցադրութիւնը։ Մինչ Յակոբեանի կողմէ պատրաստուած ժապաւէնը կրթական խորհուրդին կողմէ հանրային վիճաբանութեան նիւթ դարձած է նահանգին մայրաքաղաքին՝ Սաքրամէնթոյի մէջ. 14 Թուրքերու ելոյթներն ալ ունկնդրելէ ետք, կրթական խորհուրդը ընդունած է որ ժապաւէնը անկողմնակալ չէ...։

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

RECITAL DE PIANO

Samedi 28 Mars à 20 h 30

VARDAN MAMIKONIAN

1er Prix au concours de piano
des Républiques soviétiques en 1981
1er Prix au concours international
Yvonne Lefebure

Au programme :
Mozart — **Chopin** — *Babadjanian*...
P.A.F. : 50 F.

RECITAL DE CHANT

Dimanche 29 Mars à 15 h 30
Salle Molière (18, quai Bondy, Lyon 5e)
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE DECINES
et
LES FRERES DES QUATRIEMES
DE L'OPERA DE LYON
présentent
EMMA PAPIKIAN
de l'Opéra d'Erevan
Œuvres de :
Verdi — Gounod — Delibes —
Mozart — Rimski Korsakov —
Armen Dikranian
Prix : 80 F.
Renseignements : 78. 49. 42. 97

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ ՈՒ ԱՆՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆ

Պերնար Քուշնէրի դատապարտումէն ետք, Մարտ 21-ի թրքական օրաթերթերը կ'արձագանգեն ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Ս. Վէնսի արտայայտութեան. ան Պաքուի մէջ օտար լրագրողներու տեսակցութիւններէն հետեւած է «Հայերու կատարած կոտորածներուն» ու ըսած. - «այսպիսի վայրագութիւն մարդ արարածին գործը չի կրնար ըլլալ»։ Թէ որքան փաստական է այս արտայայտութիւնը, ամէն վերապահութիւն արդարանելի է անշուշտ, յատկապէս եթէ զուգորդուի երկու էջ անդին տեղ գտած թուրք վարչապետին «Ուաշինկթըն Փոսթ»ի յայտնածներուն։ Ս. Տէմիրէլ կ'ըսէ, ակնարկելով Ղարաբաղի թրքական արձագանգին. - «մեծ ճնշումի ենթակայ եմ. ամբողջ երկրին մէջ հաւաքոյթներ ու ցոյցեր տեղի կ'ունենան։ Նոյնիսկ հրաժարելու կոչեր եղան կառավարութեան։ Ժողովրդավար երկիր մը ու կառավարութիւն մը որոշ կէտէ մը անդին չի կրնար հանրային կարծիքին դէմ կենալ»։

Խօսելով Հայաստան - Թուրքիա յարաբերութիւններուն մասին, Թուրքիոյ վարչապետը կը զգուշացնէ. - «Եթէ Հայերը շարունակեն Ազերիները սպաննել, թուրք հանրային կարծիքը չարտօներ որ կառավարութիւնը յարաբերութիւն հաստատէ Հայաստանի հետ։ Շատ կը դժուարանայ ատիկա որպէս արդարացի արարք ցոյց տալ»։ Լրագրողին այն հարցումին թէ ի՞նչ կը մտածէ Թ. Էօզալի «Պէտք է Հայերը վախցնել» արտայայտութեան մասին, Տէմիրէլ կը պատասխանէ. - «Բոլորովին անպատասխանատու խօսքեր էին»։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE JOURNAL DU DIMANCHE»

SUR LES TRACES DU GENOCIDE

Հետաքրքրական է այս յօդուածը, զոր ստորագրած է թերթին թղթակիցը, որ Սուրիա եւ Լիբանան է։ Հետաքրքրական է մանաւանդ դրացնութեան պատճառով։ Արդարեւ, այս թղթակցութիւնը տեղ գրաւած է ուրիշ թղթակցութեան մը ներքեւ, որ կը վերաբերի Ղարաբաղի եւ Տօքթ. Պերնար Քուշնէրի մարդասիրական ջանքերու ստեղծման դժուարութեանց։ Այդ դժուարութիւնները, չըսելու համար խոչընդոտները աղերի քաղաքացիները կը դնեն, արգելք հանդիսանալով որ հարկ եղած օգնութիւնը հասնի Ստեփանակերտ։ Հոս, յանկարծ, ուրկէ՞ ուր կ'ոգեկոչուի ցեղասպանութիւնը, 1915-ի ահաւոր սպանդը, որու յիշատակները դեռ կը ցնցեն 92-ամեայ սա կինը, որ ականատես եղած է իր երկու քոյրերուն եւ հօր սպանութեան Մարկարայի բլուրին վրայ, Տէյր - էլ - Զօրէն 40 քիլոմեթր անդին։ Մինչ վերը, կը խօսուի Հայերու «ջարդերուն» մասին, որոնց պատճառաւ Ազերիները չեն ձգեր որ օգնութեան կարաւանը անցնի եւ Ստեփանակերտ երթայ, հոս, ամբողջ Եղեռնն է որ կը տողանցէ, բոլոր մանրամասնութիւններով, սարսափազդու նկարագրութիւններով, որոնք ոչ մէկ նորութիւն կրնան բերել մեզի, բայց ոգեկոչումը ճիշդ այս օրերուն բաւական հետաքրքրական է։ Իրապէս էլըն կը խօսի նաեւ Պէյրութի հայ գաղութին մասին, կ'այցելէ ծերանոցը ուր կը հանդիպի 1915-ի վերապրողներուն ու կրկին Եղեռնի նկարագրութիւններ կը շարէ նախքան եզրակացութեան հասնիլը, ուր Վիքթոր Հիւկօն է որ կը վկայէ. - «Թուրքերը հոսկէ անցած են, ամէն ինչ աւերակ է եւ սուգ» (Յոյն Մանուկը)։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Վարդիթեր Երկանեան իր ծնողաց յիշատակին 500-ական Ֆր. կը նուիրէ Թատրօ ԱՅԲ-ին, ՄԱՓԵՍԱ-յին (առանց «Յառաջ»էն) եւ «Յառաջ»ին։

**

Տիկին Ազնիւ Բարխեանի մահուան առթիւ, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Շրջանի Հայ Հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով։

Մարտ 25, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին, Միջինք։
Ապրիլ 1, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։
Ապրիլ 8, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին։

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ։

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը	8.45-ին։
Արեւագալ ժամը	9.45-ին։
Պատարագ ժամը	10.30-ին։

ATELIER DE BIJOUTERIE
Assurant service après-vente

CHERCHE

Ouvrier en bijouterie

Pour : *REPARATION*
POLISSAGE

connaissance serti
et gravure (machine)

Expérience exigée.
Lieu de travail (94) CACHAN
Tél. : Pour R.d.V. : 46. 63. 63. 55.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը, «Հայաստանի եւ Արցախի պարէնային օժանդակութեան» հանգանակութեան առիթով, շնորհակալութեամբ ստացած է՝ 1.265.325,00 Ֆր., առաւել՝ Ռոն - Ալփ նահանգի Շրջանային Խորհուրդէն 200.000,00 Ֆր. նպաստի խոստում մը։

Ցարդ, Կապոյտ Խաչը ղրկած է երկու օդանաւով 50 թոն սննդամթերք եւ դեղօրայք 339.070,00 Ֆր. արժողութեամբ։

- Առաքման ծախք՝ 335.000,00 Ֆր.։

Այժմ գանձին մէջ կը մնայ 591.255,00 ֆրանք, որը պիտի յատկացուի շտապ օգնութեան եւ դեղօրայքի առաքման։

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
Փարիզ, Մարտ 12, 1992

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Աւտոյեան, Վէմեան եւ Յակոբեան ընտանիքներուն իրենց ազգականին՝ Անուշաւան Վէմեանի (մահացաւ Երեւան) մահուան կսկծալի առիթով։

U.G.A.B.-PARIS
EXPOSITION

GANANTCHIAN
et VARTENI

(peintures et porcelaines)

du 26 Mars au 5 Avril
de 18 à 21 heures
Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Vernissage le 26 Mars à 19 h 30

Tél. : 42. 27. 12. 26 M° Courcelles

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ իրիկունները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.

Չորեքշաբթի, Մարտ 25
Քարոզիչ՝ ՄԻԻՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 1
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Չորեքշաբթի, Ապրիլ 8
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

le CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB

recevra
le Jeudi 26 Mars à 20 h 45
PATRICK DONABEDIAN
qui donnera une conférence
avec projection de diapositives sur
LE TAPIS A DRAGON
Le Centre exposera aussi les toiles
du peintre
KAREN AGHAMIAN
de la République d'Arménie
le Jeudi 26 Mars de 18 à 23 heures
et
le Vendredi 27 Mars de 15 à 21 heures

10, bis rue Thouin, Paris 5ème
M° Cardinal Lemoine / Monge
— *Entrée libre* —

Marseille
LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
— SECTION JEUNES —
12-14, rue Saint-Bazile — Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09.

organise une projection - débat animée
par :

TERRE & CULTURE

sur le thème :
«LA RENOVATION DES SITES ET EGLISES ARMENIENNES EN ARMENIE ET MOYEN-ORIENT»

le Vendredi 27 Mars à 20 h 30

UNION NATIONALE
DE L'EGLISE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE DE LYON

COMMUNIQUÉ

Les élections du Conseil d'Administration de l'U.N.E.A.A.L.E. se dérouleront le Dimanche 21 Juin 1992. Les membres actifs de l'association désirant présenter leur candidature devront le faire par écrit au secrétariat de l'Eglise Arménienne : 40, rue d'Arménie, 69003 Lyon, avant le 15 Avril 1992

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Տիկին Գասպարեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբեան 50 Ֆր.։ Տիկին Ամալիա Յակոբեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Տամլամեան, Տիկին Ասլանեան, Տէր և Տիկին Գալիան, Տէր եւ Տիկին Վիտալ, Ճառայեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Փափազեան 100-ական ֆրանք, Պր. Ժորժ Շամլեանի հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Գալաճեան 50 ֆրանք, Շամլեան ընտանիք 100 Ֆր.։

**

Հայկական Ծնունդի առթիւ. -
Պր. Սերժ Կօրօեան 50 Ֆր., Պր. Գրիգոր Անէմեանի մահուան առթիւ՝ Մինասեան ընտանիք 100 Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Սանտալեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Ա. Սանտալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սանտալեան եւ Մարի Սանտալեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գ. Գըլըճեան 100 Ֆր., Տիկին Լուսին Ղազարեանի յիշատակին՝ Օրիորդ Էվլին Մարգարեան 500 Ֆր.։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 25
MERCREDI
25 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.762
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
67e ANNEE — No 17.762

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ ՄԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին Մարդկային իրաւանց ենթայանձնախումբը, պատրաստած է Ղարաբաղի տեղեկագիր մը որ Մարդկային իրաւանց յանձնախումբին օրակարգի նիւթ ըլլալէ ետք պիտի յղուի այն երկիրներու խորհրդարաններուն որոնք կրնան ազդեցիկ դեր մը ունենալ հարցին մէջ։

Պատրաստուած տեղեկագիրը կը գտնէ որ պատահարները Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի մէջ պէտք եղած ձեւով եւ արագօրէն չեն փոխանցուիր հանրային կարծիքին։ Հոն կ՚ըսուի որ Ի. դարու սկիզբին շրջանին մէջ հայկական գրեթէ ոչ մէկ ներկայութիւն գտնուելով հանդերձ, Ղարաբաղի հարցին ստեղծումով քաղաքական, ընկերային, մշակութային, աքսորի ու բնաջնջումի քաղաքականութեան մը ծրագրումով Ղարաբաղի Ազերիները իրենց հողերէն վտարուեցան. անոնց տեղ բերուեցան Հայեր։

Այսօր որպէս պատերազմ ներկայացուածը միակողմանի ցեղասպանութիւն ու վայրագութիւն է. Հայերը առանց «արտաքին նեցուկ»ի անկարելի է որ այդ խժդժութիւնը կարենան կատարել։ Պատահարները ամբողջ Ազրպէյճանի կեանքի ու ինչքի ապահովութեան սպառնալու բնոյթ ունին ու շարունակուելու պարագային մարդկային իրաւանց ծաւալուն բռնաբարումներու պատճառ կրնան ըլլալ։

Տեղեկագիրը կը խօսի տակաւին Խոջալուի մէջ գործուած վայրագութեան, որբերու եւայլն-ի մասին ու կոչ կ՚ուղղէ համաշխարհային հանրային կարծիքին որ վերջ տրուի «հայկական վայրագութեան»։

Վերջաւորութեան կը նշուին այն օժանդակութիւնները զորս Թուրքիա կրնայ կատարել Ազրպէյճանի. ազգային բանակի կազմութիւն, ազերի ժողովուրդին կեանքի եւ ինչքի ապահովութեան երաշխաւորում, նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւն որպէսզի պահպանուի Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութիւնն ու անկախութիւնը։

***

ՊԱՐՍԻԿ ԴԵՍՊԱՆԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Անգարայի Իրանի աւագ դեսպանը պաշտօնական հացկերոյթէ մը ետք պատասխանած է լրագրողներու հարցումներուն ու խօսած Ղարաբաղի մասին. «Իրան որո՞ւ կողմնակից է» հարցումին ան կը պատասխանէ որ իրենք իրաւունքին կողմնակից են. «մեզի Ազերիներէն աւելի մօտ ոչ ոք կայ. նոյն լեզուն կը խօսինք, նոյն կրօնքն ու մշակոյթը ունինք։ Միւս կողմէն, 200 հազար Հայ կ՚ապրի Իրանի մէջ։ Շատ հանգիստ են. Հայաստանի Հայերն ալ տեղեակ են ատոր։ Միակ երկիրն ենք որուն թէ՛ Հայաստան, թէ՛ Ազրպէյճան կը վստահին։ Իրան որպէս անկողմնակալ երկիր ամէնէն կարեւոր միջնորդը կրնայ ըլլալ այս հարցին լուծումին համար»։

Աւագ դեսպան Մուհամմէտ Ռըզա Պաղէրի կը մերժէ Հայաստան - Իրանայէլ նմանութիւնը ու Հայաստանի Միացեալ Նահանգներու մօտիկութիւնը։ Կը մերժէ նաեւ իր երկրէն Հայաստան զէնք ղրկուած ըլլալու պնդումները, ըսելով. — «Մենք կը յայտարարենք թէ Հայաստանի զէնք չենք ղրկած։ Ես կարդացի թէ Հայաստան ղրկուած զինամթերքը Թուրքիոյ վրայով տեղ կը հասնի»։

Պաղէրի եւս կրկնած է Թուրքիոյ Հայոց Պատրիարք Գարեգին Արք.ի տեսակէտը թէ Ազերիները Թուրք չեն. «Ես Ազերի եմ, ըսած է ան, ազերի կը կոչուին Շիրազի շրջակայքը ապրողները. վայրի մը անունն է ատիկա։ Պատմաբաններու կարծիքով ալ Ազերիները թուրք չեն»։

Պարսիկ դեսպանը քննադատած է նաեւ Թուրք մամուլի այն կեցուածքը որ Միջին Ասիոյ մասին կը գրէ «Թուրք Հանրապետութիւնները», մինչդեռ պէտք է ըսուի «Միջին Ասիոյ մահմետական հանրապետութիւնները»։

Թուրք մամուլը այս լուրը խորագրած է. — «Իրան կը փափաքի իր ձեռքը պահել հայկական խաղաքարտը»։

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» - ՄԱՐՏ 17 / 23)

ՀՐԱԴԱԴԱՐԻ ԽԱԽՏՈՒՄ

Ազրպէյճանցիները կը շարունակեն խախտել Իրանի միջնորդութեամբ կայացած հրադադարը. Մարտ 23-ին Ազրպէյճանի Ֆիզուլի շրջանին կողմէ հրետակոծուած է Հադրութի կեդրոնը, երկու բնակիչ վիրաւորուած են ու շէնքեր աւերուած։ ՀԱՊ-ի տարանջատ կրող քանի մը զինուորական ուղղաթիռներ գնդակոծած են Հայկ. Ղարաչինար եւ Խրքէջ գիւղերը։ Կան ութ վիրաւորներ. քանդուած են եօթը տուներ։

***

Լ. ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԻՐԱՎԻՃԱԿԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ

Լ. Տէր-Պետրոսեան պատասխանած է Ուկրանիոյ Նախագահ Լ. Կրաւչուկի Մարտ 12 թուակիր ուղերձին, նամակով

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE QUOTIDIEN DE PARIS»

(24 / 3)

ARMENIE : *LA FRANCE DOIT S'ENGAGER*

Լը - Փէ - Լը-ի ազգ. քարտուղար (Մարդկային իրաւանց պատասխանատու) եւ Իզէռի երեսփոխան Ռիչար Քազընաւ խիստ շահեկան յօդուած մըստորագրած է, ուր անգամ մը եւս ցոյց կուտայ այն խոր համակրանքը զոր ունի հայ ժողովուրդին հանդէպ եւ անոր ղարաբաղեան դատին։ Իր կարծիքով, Ֆրանսա հարկ եղածին չափ «տէր» չըլլար Հայաստանի եւ իր ցաւը կը յայտնէ այդ ուղղութեամբ ու իր եզրակացութեան մէջ, կը մաղթէ որ Հայաստան յուսախաբ չըլլայ Ֆրանսայէն։

«DER SPIEGEL»

Գերմանական շաբաթաթերթին վերջին թիւը (Մարտ 23) լայն տեղ կուտայ Ղարաբաղի հարցին, հարցազրոյցով մը Ժիրայր Լիպարիտեանի հետ եւ նկարներով ճոխացած։

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՐ. ԱԼԷՆ ՓՈՀԷՐԻ ՀԵՏ

Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Բարձրաշնորհ Տ. Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Երեքշաբթի, Մարտ 17, ժամը 11-ին, ընկերակցութեամբ Աթիս Մոնսի նախկին քաղաքապետ, Պր. Ժիրայր Քիւրքճեանի եւ Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական ժողովի Ատենապետ Մէթր Սարգիս Պալեանի, հանդիպում ունեցաւ Ֆրանսական Ծերակոյտի Նախագահ՝ Պր. Ալէն Փոհէրի հետ՝ անոր Ծերակոյտի գրասենեակին մէջ։

Աւելի քան մէկ ժամ տեւող հանդիպման ընթացքին, քննարկուեցան Հայաստանի մէջ պատահած երկրաշարժին վէրքերը դարմանելու Ֆրանսայի մասնակցութեան, Լենինականի Ֆրանսական Թեքումով դպրոցին վերաշինութեան եւ յատկապէս Արցախի տագնապին բարւօք լուծման համար Ֆրանսայի միջամտութեան հարցերը։ Սրբազան Հայրը Պր. Փոհէրի ուշադրութեան յանձնեց նաեւ Ֆրանսայի մէջ հայերէնը որպէս երկրորդ կենդանի լեզու դպրոցական ծրագրին մէջ մուծելու անյետաձգելի անհրաժեշտութիւնը։

Նախագահ Պր. Փոհէր, իրապէս ջերմ, սրտցաւ ու անկեղծ արտայայտութիւններով պարզեց իր միտքերը, ըրաւ թելադրութիւններ, պատրաստակամութեամբ յանձն առնելով զանոնք իր հետապնդումներուն նիւթ դարձնել եւ բաժնեկից ընելով իր պաշտօնակիցները՝ Ֆրանսայի բարձրագոյն մակարդակի վրայ։

Կրկին հանդիպելու նախատեսութեամբ, Սրբազանն ու իր ուղեկիցները հրաժեշտ առին Պր. Նախագահէն, անոր անձին մէջ հաստատելով Հայերու կեանքին հաղորդ ու ծանօթ, միասին ճակատած սրտակից եւ սրտցաւ Պետական մարդը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նոյն օրը, կէսօրէ ետք ժամը 3.30-ին, Կաթողիկոսական Պատուիրակը, ընկերակցութեամբ Մէթր Սարգիս Պալեանի, ընդունուեցաւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ՝ Ֆրանսուա Միթերանի քաղաքական լիազօր խորհրդատուներ՝ Պարոնայք Լէվիի եւ Քոլէի կողմէ՝ Էլիզէի մէջ։

Սոյն հանդիպումը հետեւանք էր Հայրապետական Պատուիրակին 1992 Մարտ 10-ին Հանրապետութեան Նախագահին ուղղած նամակին, որով Սրբազան Հայրը՝ Արցախի տագնապալի վիճակին լուծում գտնելու սատիպողութեան մտահոգութեամբ, Նախագահէն ունկնդրութիւն մը կը խնդրէր։

Այս հանդիպման ընթացքին, որ տեւեց շուրջ կէս ժամ, Սրբազան Հայրը ներկայացուց մեր ժողովուրդին սպասումները Ֆրանսայէն, որպէսզի ան իր բոլոր միջոցները ի գործ դնէր, նոյնիսկ դիմելով Միջազգային Ատեաններու, անմիջապէս վերջ տալու համար Արցախի արիւնահեղութեանց եւ յարգելու Մարդկային իրաւունքները՝ Արցախի ինքնորոշման իրաւունքի վերահաստատման ի խնդիր։ Սրբազան Հայրը անընդունելի գտաւ որ Ազերիներու կողմէ շարունակուի Հայաստանի եւ Արցախի շրջափակումը՝ զրկելով ժողովուրդը իր սնունդէն եւ ջեռուցման կարելիութիւններէն։ Սրբազան Հայրը ուզեց Հանրապետութեան Նախագահին ուշադրութիւնը հրաւիրել այն դժուարութիւններուն վրայ զորս կ՚ունենան Մարդասիրական Ընկերակցութիւնները՝ երբ սննդամթերքի փոխադրութեան համար կ՚օգտագործեն Թուրքիոյ հողային տարածքը։ Սրբազան Հայրը խնդրեց որ Ֆրանսան միջամտէ Թրքական իշխանութիւններուն մօտ՝ կենսական այս հարցին նպաստաւոր լուծում հայթայթելու ակնկալութեամբ։

Պր. Նախագահին անունով, անոր ներկայացուցիչները պարզեցին այն նախաձեռնութիւնները զորս Ֆրանսա, դէպքերու առաջին իսկ օրէն, ձեռք առած էր։ Անոնք յայտնեցին, թէ Պր. Նախագահը մօտէն կը հետեւի դէպքերուն, կ՚ըլլան մարդասիրական օժանդակութիւններ, քաղաքական հանդիպումներ։ Անոնք յիշեցին Պր. Քուշնէրի առաքելութիւնը, աւելցնելով, թէ նոյն օրն իսկ ան մեկնած էր դէպի Արցախ, իր հետ տանելով Հայաստանի եւ Ազրպէյճանի մօտ նոր նշանակուած դեսպանները, որոնք տեղւոյն վրայ պիտի դառնան անմիջական գործօններ։

Սրբազան Հօր խօսակիցները յանձն առին նոյնպէս Հանրապետութեան Նախագահին ներկայացնել Թրքական ճանապարհի դժուարութիւններու պարագան, որպէսզի Նախագահը միջամտէ Թուրքիոյ մօտ՝ արտասահմանէն Հայաստան առաքուող սննդամթերքներուն անցումը անխոչընդոտ իրագործելու համար։

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հարաւ - արեւելեան շրջանին բախումները կը շարունակուին. վարչապետ Ս. Տէմիրէլ ըսած է թէ կատարուածը ուղղակի պատերազմ մըն է, սակայն պետութիւնը խնդրոյ առարկայ շրջանին մէջ իր ներկայութիւնը զգալի պիտի դարձնէ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Բարօրութեան կուսակցութեան ղեկավարը Էրպաքան յայտարարած է թէ Վանի վերջին դէպքերը հրահրուած են հայ մարտիկներու կողմէ։ Ան խստիւ քննադատած է երկրին իշխանութիւնը լուռ եւ ձեռնածալ մնալու յանցանքով Ղարաբաղի եւ Վանի դէպքերուն դիմաց։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ, Երեքշաբթի, Մարտ 24-ին, 5 անծանօթներ ահաբեկչական արարք մը գործած են հանրակառքի մը վրայ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ կան։ Կը կարծուի որ քրտական ՓՔՔ-ի անդամներ են։ Առջի օրուան ծանր բախումներու ընթացքին ալ զոհերու մէջ է նաեւ լրագրող մը՝ «Սապահ»ի թղթակիցը։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ Հասարակապետութեան միացեալ որոշումի մը շրջագծին մէջ, Ֆրանսա ճանչցաւ Վրաստանը, որ միակ երկիրն էր նախկին Խորհրդային Միութեան, որ ցարդ չէր ճանչցուած, այն առարկութեամբ թէ Պրիւքսէլի սահմանած սկզբունքները, պետութեանց ճանաչման համար չի լրացներ։

«ԿՌՈՒԻ ԺԱՄԱՆԱԿ ՉԱՄԻՉ ՉԵՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄ»

Սխալ չըլլար ընդհանրացումը եթէ ըսուի որ ամբողջ աշխարհի լրատուամիջոցներուն գլխաւոր նիւթերէն մէկն է Ղարաբաղը: Այս այժմէականութիւնը ուղիղ համեմատական է կռիւներու սաստկացումին, զոհերու թիւին, սարսափներու տարածումին հետ: Շատ քիչ բացառութեամբ հարցին յատկացուած սիւնակները կամ վայրկեանները կը գանցեն լրատուութեան մակարդակը. ու այսօր ամէն հետաքրքրուող գիտէ թէ Ստեփանակերտը կործանուած է, բնակչութիւնը նկուղներուն ապաստանած, ջուր, ելեկտրականութիւն, հաց, կազ ու դեռ շատ ու շատ բաներ չկան: Լրատուութեան այս վիճակը անբաւարար կը նկատէր Էլէնա Պոնէր, շեշտելով պատճառներու որոնումի, վերլուծումի պակասը: Ուրիշ ազդակ մը որ կը բացակայի Ղարաբաղի մասին ըսուածէն ու յաճախ նաեւ գրուածէն, պատահարներու մակարդակէն աւելի խոր մնացածն է: Առիկա անշուշտ, միջազգային հանրային կարծիքին համար նոյն իմաստը չունի -- կամ բնաւ չունի -- որքան՝ մեզի: Այն տուեալներն են որոնք զոհերու թիւէն, չգոյութենէն, գրաւուած կամ լքուած շրջաններու տարածքէն տարբեր մակարդակի կը պատկանին, կը վերաբերին այս բոլորին ընկալումին, անոնց բերած հոգեբանական, մտայնութեան փոփոխութիւններուն: Շատեր չեն անդրադառնար նաեւ կռիւներու ընթացքին, կռուողներու պարագաներուն վրայ. հոս ալ, կատարուած տեղեկատուութիւնը, գործածուած բառամթերքը կը նմանի դարավերջի կամ դարասկիզբի դէպքերուն պատումին: Յաճախ այնքան տիրական է աւանդականին գիծը որ մարդ կը վարանի վստահ ըլլալու թէ Ղարաբաղի այս կամ այն անկիւնը պայքարողները անցեալէն տեղափոխուած տիպարներ չեն եւ ունին իրենց, նո՛ր պայքարին նոր պատմութիւնը:

«Երկիր» (պաշտօնաթերթ Հ.Յ.Դ. Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէի) օրաթերթի Մարտ 10-ի թիւին Ա. էջը հրատարակուած հարցազրոյցի մը մէջ Արցախի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահը Արթուր Մկրտչեան բաւական լայն տեղ կուտայ ընկալումի պարագային, մտայնութիւններու փոփոխութեան, կենցաղային նոր երեւոյթներու յայտնաբերումին: Զրուցավար, թերթին թղթակից Գրիգոր Բարսեղեանի «...չէի ասի թէ Ղարաբաղի ժողովուրդը սարսափած է: Ո՞րն է պատճառը, բոլորը հերոսնե՞ր են» հարցումին պատասխանելով նախագահը կը բացատրէ. -- «Հոգեբանօրէն ես դա կարող եմ բացատրել անձամբ իմ օրինակով: Երբ Երեւանում էի լինում եւ մի վատ լուր էի լսում Ղարաբաղի մասին, ուղղակի սարսափում էի, մտածելով թէ այստեղ արդէն բանը բանից անցել է եւ շտապում էի ժամ առաջ հասնել Ղարաբաղ: Երբ այստեղ ես քո ներկայութեամբ են կատարւում այդ սարսափելի բաները, երբ տեսնում ես դրանք, մասնակից ես դրանց, աւելի հանգիստ ես զգում քեզ: Մարդկանց համար, ինչքան էլ դա ցաւալի է, պատերազմը կենցաղ է դառնում: ... Օրինակ, եթէ երկու տարի առաջ մի հոգի սպանւում էր, մեզ համար դա ... հիմա էլ ողբերգութիւն է, մարդկային ամէն մի կեանքի կորուստ ողբերգութիւն է, բայց ընկալումն է արդէն տարբեր. ժողովուրդն ասում է կռուի ժամանակ չամիչ չեն բաժանում»:

Յետոյ աւելի մօտէն կուտայ շրջափակուած հողամասին քանդուած քաղաքին բնակչութեան առօրեան. «Երբ մտածում էի որ վիճակն այսպէս բարդանալու է, միշտ յոյս էի դնում մեր ժողովրդի հնարամտութեան վրայ եւ ի հարկէ հնարամտութեան բազմաթիւ արտայայտութիւններ եղան: Ասենք, առաջին երկու -- երեք օրը, երբ ջուր չկար արդէն, մարդիկ պէտք է մի քանի հարիւր մեթրից կամ մի քանի կիլոմեթրից կրէին ջուրը. դա գրեթէ անհնար էր թւում, բայց շատ շուտով քաղաքում ամենատարբեր ձեւի սայլակներ երեւացին, մարդիկ սկսեցին նրանցով ջուր տեղափոխել, ջեռուցման ամենատարբեր ձեւեր յօրինեցին»:

Այս տեղեկատուութեան կը յաջորդէ անխուսափելիօրէն «չկայ»ներու թուումը. անոնց գլխաւորն է ուժանիւթը. եթէ ցորենը աղալու վառելիք ճարուի, ալիւրը փոխադրելու անհրաժեշտ վառելանիւթ չկայ. «ելեկտրականութեամբ աշխատող բոլոր կենցաղային սարքերը փոխադրել ենք ելեկտրարտադրիչներով սնուցման, իսկ արտադրիչները աշխատեցնելու համար դարձեալ վառելիք է պէտք, որը չկայ» կ՚ըսէ Ա. Մկրտչեան: Կը յուսայ որ Խոջալուի ազատագրումով կը բարելաւուի Հայաստանի հետ օդային հաղորդակցութեան վիճակը. թէեւ թռիչքները աւելցնելու համար կրկին կը յայտնուի ուժանիւթի, վառելանիւթի հարցը:

Լրագրողը զրոյցին աւարտին, ուշադրութիւն կը հրաւիրէ Գերագոյն Խորհուրդին հանգամանքին վրայ, ըսելով -- «Գերագոյն խորհուրդը օրէնսդիր մարմին է, բայց որքան կարող եմ դատել, հիմնականում գործադիր իշխանութեան պարտականութիւն է կատարում»: Ու Ա. Մկրտչեան կը բացատրէ. -- «ստեղծուած իրավիճակում մենք հնարաւորութիւն չունենք կանոնաւոր հրաւիրել նստաշրջաններ: Արդէն երկու անգամ հերթական նստաշրջանը յետաձգել ենք, լիագումար նիստ հրաւիրելու հնարաւորութիւն չկայ. այստեղ բազմաթիւ հանգամանքներ են դեր խաղում. վառելիք չկայ, որպէսզի պատգամաւորները կարողանան շրջաններից գալ, շատ պատգամաւորներ ընդգրկուած են պաշտպանական կառոյցներում եւ բնականաբար չեն կարող ճակատը թողնել»:

Ա. Մկրտչեանի պատմածը կաթիլ մըն է ովկէանին մէջ որ կը կոչուի պատերազմ. ան մարդը շուտով, շատ շուտով կը տանի մէկ հոգիի սպանութիւնը որպէս ողբերգութիւն ապրելէն, «կռուի միջոցին չամիչ չեն բաժանում»ի փիլիսոփայութեան. պատերազմ, որ զինւորին ալ, ուսումնականին ալ, քաղաքական դէմքին ալ կը տանի մէկ ուղղութեամբ. դէպի ճակատ. պատերազմ, որուն փափաքելի ելքին բաղկացուցիչ տարրերն են, այլ բաներու կարգին, նաեւ ասոնք:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԼԵՀԱԿԱՆ ԳԱՆՁԵՐՈՒ ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ

Լեհաստանի 80 հազար տպաքանակով «Նովա էօրօփա» օրաթերթը ահազանգ կը հնչեցնէ արուեստի գլուխ գործոցներու վերջին մնացորդային արտագաղթին դէմ:

1964-ին Վարշաւայի մէջ, Տիւրէրի վերագրուած պաստառի մը գողութեան ընթացքին գողերը չէին վարանած մարդասպան ալ ըլլալու: Տիրող կարծիքը այն է որ գործը ապսպրանք էր արտասահմանէն, որովհետեւ այս կարգի պաստառ մը անկարելի պերճանք է լեհ արուեստասէրներու համար: Յետոյ, գաղտնիք չէ որ նման գողօններու վաճառքը տեղւոյն վրայ, աւելի դժուար է: Նման անխոհեմութիւն ուշ կամ կանուխ ուշադրութիւնը կը գրաւէ հնավաճառներու, հաւաքածոյ կազմողներու եւ վաճառորդներու, առաջնորդելով գողերու ձերբակալութեան:

1984-ին Փուզնի մէկ պաստառը որ խաչակիր Քրիստոսը կը ներկայացնէր, վարշաւացիի մը բնակարանէն գողցուեցաւ ու հաւանօրէն երկար ատենէ ի վեր Արեւմուտքի հաւաքածոներէն մէկուն մաս կը կազմէ: Այս երկու օրինակները կը բացատրեն թէ ինչու գլուխ գործոցներու տէրերը կը նախընտրեն իրենց հարստութիւնը հետաքրքիր նայուածքներէ հեռու պահել:

Ամէն օր մամուլը արուեստի գործերու գողութեան կ՚արձագանգէ, իսկ ոստիկանութիւնը անզօր է: Ոչ միայն անոր համար որ գողօնը անմիջապէս արտասահման կը մեկնի, այլեւ որովհետեւ ոստիկանութիւնը նման հետախուզութիւններու փորձառութիւնը չունի: Ոչ անհետացած առարկաներու լրիւ ցանկը ունի, ոչ ալ բաւական ծանօթ է այդ շրջանակին: Տարիներով լեհ ոստիկանութիւնը պետական ստացուածքը կողոպտողները կը հետապնդէր, անգիտանալով սեփականը:

Լեհաստանի հարստութեան հաւանօրէն վերջին մնացորդներն են այսօր արտագաղթողները. կողոպուտը սկսած է Բ. աշխարհամարտի տարիներուն, շարունակուած Կարմիր բանակին կողմէ որ 1945-էն ետք Խորհրդային Միութեան կցուած տարածքէն արուեստի գործեր գրաւած է. անոնց մէջ կան լեհ ազնուականներու դիմանկարները, գծուած՝ ֆրանսացի արուեստագէտներու կողմէ: Այդ գործերը ներկայիս Լվովի (Ուկրանիա) արուեստի ցուցասրահը կը գտնուին: Մնացածն ալ բաժին ինկած է մաքսանենգներուն ու ՏԷՍԱ-ն (պետական ձեռնարկութիւն որ ստեղծուած է սեփական ցուցասրահներու գործունէութեան վերջ տալու շրջանին որպէսզի արուեստի շուկային մենաշնորհը պահէ) մեծ պատասխանատուութիւն ունի կատարուածին մէջ: Անկէ թելադրուած գիները միջազգային հրապարակին հետ ոչ մէկ առնչութիւն ունէին. ընդունելի բան չէր 100 հազար տոլար վճարել սեփականատիրոջ մը ու ՏԷՍԱ-ն 10 հազար կ՚առաջարկէր, ինչ որ լեհական դրամով կը վճարուէր, պաշտօնական սակով, որ հաւասար կ՚ըլլար սեւ սակարանի 20%-ին: Այսպէսով, թանգարանները ոչինչով կրնային կարեւոր գործերու տիրանալ:

Մաքսանենգները լաւ շահագործեցին այս քաղաքականութիւնը ու արժէքաւոր գործեր արտասահմանի ճամբան բռնեցին, իրենց իրական գիներուն 30%-ով միայն ծախուելու համար, ինչ որ աւելի բարձր էր լեհական շուկայի գիներէն:

Այսօր, հաւանական չի նկատուիր որ Ռամպրանտի կամ Ռուպէնսի պաստառներ գտնուին Լեհաստանի սեփական հաւաքածոներուն մէջ: Նուազագոյն է նաեւ ձեղնայարկի մը անկիւնէն մոռցուած գանձ մը յայտնաբերելու հաւանականութիւնը: Կան սակայն նուազ արժէքաւոր գործեր, որոնց մասին տեղեկութիւն չի հրապարակուիր:

Հաւանաբար Լեհաստանի անկիւնները մնացած են Պրիւկէլէն, Սէզանէն, Վան Կոկէն, Մանէէն, Ռընուառէն, Փիքասոյէն, Լէժէէն գործեր. սակայն ո՞վ կրնայ ըսել թէ որքա՛ն ժամանակի համար:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՀԻԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շահիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը կը տեղեկացնէ թէ Պր. Ժիրայր Տէտէեան հրաժարած է ատենապետի իր պաշտօնէն: Ուստի, Փետրուար 25-ի վարչական ժողովի ընթացքին կատարուած է Դիւանի փոփոխութիւն: Ներկայիս, Վարչութեան ատենապետը դարձած է Տիկին Արտեմիս Պետրոսեան, որ նախապէս կը վարէր փոխ -- ատենապետի պաշտօնը: Ատենադպիր նշանակուած է Պր. Գ. Մաքասեան:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
ՇԱՀԻԼԻ
Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿՆԻՔ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Փետրուար 16-ին, Մարսէյլի Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը կազմակերպեցին այցելութիւն մը Սէն -- Ռաֆայէլի Հանգստեան Տունը: Հանրակառքը լեցուած էր ոչ միայն Միութեան անդամուհիներով, այլ եւ բարեկամներով:

Վերջին մէկ -- երկու տարիներուն Հանգստեան Տունէն ներս կատարուած նորոգութիւններուն պատճառաւ այս գեղեցիկ աւանդութիւնը ընդհատուած էր:

Պէտք է ըսել թէ կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուած են սենեակներէն ներս: Իւրաքանչիւր պատսպարեալ այժմ ունի իր սեփական սենեակը բոլոր յարմարութիւններով:

Խումբը ընդունեցաւ տնօրէնուհի՝ Տիկին Կարապետեան:

Կապոյտ Խաչի անդամուհիները անցան սենեակէ -- սենեակ, զրուցեցին մեր երեցներուն հետ, քաջալերեցին խօսքերով, ժպիտներով, ջերմ վերաբերմունքով եւ յանձնեցին նուէրներ:

Ապա, մամիկներն ու պապիկները հաւաքուեցան հիւրասրահը ու տնօրէնուհին շնորհակալութեան խօսքեր արտասանեց եւ բացատրեց, տեղեկութիւններ տուաւ կատարուած եւ դեռ կատարուելիք վերանորոգման գործերու շուրջ: Բոլոր ներկաները հիւրասիրուեցան Կապոյտ Խաչի կողմէ պատրաստուած խմորեղէններով:

Խօսքերէն յետոյ, երգ, խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ զրոյցներ ստեղծեցին շատ համակրելի եւ տաք մթնոլորտ մը: Պատսպարեալները մօտ 58 հոգի անկասկած քանի մը ժամուան համար մոռցան իրենց առանձնութիւնը եւ Կապոյտ Խաչի անդամուհիները ունեցան հոգեկան գոհունակութիւնը ուրախացուցած ըլլալու անոնք որոնք այլեւս հասած են կեանքի վերջին հանգրուանին:

**

ՄԵԾ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐԸ

Մարտ 1-ին, Սէն -- Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը ի պատիւ մեծ մայրերուն կազմակերպեց ճաշ -- ընդունելութիւն մը հրաւիրելով իրենց անդամուհիները եւ նաեւ թաղեցիները:

Մասնաճիւղի վարչութեան անունով բարի գալուստի խօսք արտասանեց Ս. Մանուկեան, եւ վեր առաւ երեք անդամուհիներու վաստակը: Ա. Պիւլպիւլեան տուաւ տեղեկութիւններ Կապոյտ Խաչի կատարած գործունէութիւններուն մասին, մանաւանդ Հայաստանի համար եղած օգնութեան գործողութիւնները: Ապա երեք անդամուհիներուն ու նաեւ բոլոր ներկաներուն ծանօթացուց Սէն -- Ժերոմի մասնաճիւղին անունը կրող ընկ. «Ջաւօ Շանթ»ի անձը եւ վաստակը:

Ճաշը ընթացաւ երգերով, նուագով եւ արտասանութիւններով:

Մարի եւ Շահէ Փանոսեան հայրենասիրական երգերով մասնաւոր խանդավառութիւն մը ստեղծեցին որուն մասնակցեցան Սիրանոյշ Մանուկեան իր քաղցր ձայնով, Սիմոն Աւոյեան իր «Տըլէ Եաման»ով եւ Ա. Պիւլպիւլեան արտասանութիւնով:

Մեծ մայրերը նաեւ ստացան ծաղիկներ: Իրենց եղած այս պատիւը, մեծապէս գնահատուեցաւ բոլորէն:

Սէն -- Ժերոմի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը իր շրջանին հետ կը վայելէ համակրանք, որովհետեւ ի մէջ այլոց, գիտէ յարգել անոնք որոնք դժուարին տարիներուն եղան բազուկները այս կանացի կազմակերպութեան, եւ այսօր կը կազմեն անոր բարոյական դրամագլուխը:

ԱԼԻՍ

ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Ազնիւ Հայրենակից

Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ Մուրատ -- Ռափայէլեան Վարժարանն այնպիսի անցուկ կապերով իրարու հետ կապուած են, որ անկարելի է զանոնք իրարմէ բաժնել: Այդպիսի փորձ մը պիտի նշանակէր հոգին մարմինէն բաժնել: Անոնք երկու գրքեր են որ զիրար կ'ամբողջացնեն եւ զիրար կը լուսաբանեն:

Մուրատ -- Ռափայէլեան կտակը հետեւանք է այն խորին համակրութեանը զոր ան ունէր դէպի Մխիթարեան Միաբանութիւնը: Առանց այդ համակրանքին եւ հոգեկան կապակցութեան այդ երկու կտակները որոնք այնքան մեծ դեր կատարեցին Հայոց ազգային կեանքին մէջ, գոյութիւն պիտի չունենային:

Այդ կտակին դրամագլուխը միանալով Մխիթարեան միաբանութեան բարոյական դրամագլխին հետ, ստեղծեցին մեծ ուժ մը որուն շնորհիւ բազմաթիւ հայ սերունդներ տոգորուած եւրոպական քաղաքակրթութեամբ եւ թրծուած հայկական լուսաւոր դաստիարակութեամբ, օժտուած ուժերն եղան Ս. Ղազարի հայկական ճեմարանին՝ եւրոպական լոյսն ու գիտութիւնը լայն չափերով տարածելու իրենց Ասիոյ եղբայրներուն մօտ: Անոնք ճշմարիտ առաքեալներն, ռահվիրաներն եղան նոր գաղափարներու եւ նոր մտքերու: Անոնք երգիչներն եղան եղբայրութեան եւ սիրոյ գաղափարին ազգի մը մէջ, որուն առջեւ կանգնած էր թէզ մը նախապաշարումներ, որոնք թոյլ չէին տար ազգութեան գաղափարը զանազանելու խղճի խնդրէն: Անոնք ուր որ գտնուեցան, անշահախնդրութեամբ լծուեցան իմաստուն եւ հեռատես քաղաքականութեան մը, որուն առանցքն էր՝ անդադրում աշխատիլ որ Հայ ազգը գիտութեամբ, արուեստով եւ արհեստներով հաւասար կանգնի եւրոպական քաղաքակիրթ ազգերու կողքին: Ներքին քաղաքական տեսակէտով, անոնք միակ գաղափար մը հետապնդեցին, հայկական Միութիւն անունով: Ըստ իրենց, ինչպէս նաեւ իրենց դաստիարակներուն, այդ միութիւնն էր ամէնէն ապահով գրաւականն Հայոց ազգի մտաւոր յաղթութեան աշխատաւէր, անկախ, եւ խաղաղասէր ճշմարիտ Հայաստանի փրկութեան համար:

Շնորհիւ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի եւ այլ Պետութիւններու օգնիւ եւ լայն հիւրասիրութեան որոնց բարեբար հովանիին տակ նախախնամութիւնը դրեր էր Ս. Ղազար կղզին եւ անկէ կառավարուած վարժարանները, առանցմէ դուրս ելած աշակերտները, ծծելով եւրոպական քաղաքակրթութիւնը, անոնք տարածիչներն եղան արեւմտեան քաղաքակրթութեան եւ գրականութեան, միւս կողմէ լայն չափերով յայտնեցին իրենց երախտագէտ ու անկեղծ զգացումը դէպի այդ երկու ասպետական եւ հայասէր երկիրները, որոնք բարեկամական դարաւոր կապերով չփուած էին եւ ներկայիս կը չփուին Հայ Անկախ Հայրենիքին եւ Հայ Ազգին հետ:

Այսօր ալ Մուրատ -- Ռափայէլեան Վարժարանը իր դռները լայն բացած է մեր սիրեցեալ Հայ ժողովուրդի զաւակներուն առջեւ. վարժարան մը, զետեղուած գեղեցիկ բայց օտար միջավայրի մէջ, Մխիթարեան կրօնասէր ու ազգասէր ոգիով պաշարուած՝ որ ձգտում ունի հանել ապագայի համար պատրաստուած լաւագոյն ուժերն մեր թանկագին Հայրենիքին ի նպաստ:

Ներկայիս վայելելով Մխիթարեան Միաբանութեան Նոր Վարչութեան անվերապահ աջակցութիւնը, պիտի ջանանք շարունակել վարժարանիս նախորդ տեսուչներու ընձեռած երկար տարիներու բարձր կրթութիւնն եւ զարգացումը:

Վստահ ձեր սրտեռանդն գործակցութեան սիրով պիտի նշանակենք հաւաքական կամ անհատական ամէն նուիրատուութիւն, թելադրութիւն կամ առաջարկ, զորս բարեհաճէիք ուղղել վարժարանիս տեսչութեան հասցէին ի Վենետիկ:

Հ. ԵՂԻՇԷ ՎՐԴ. ՃԻՒԼԵԱՆ

Տեսուչ

Մուրատ -- Ռափայէլեան Վարժարանի

(*) Արձանագրութիւններու ազդը տես՝ Դ. էջ:

«ԱՐԱՐԱՏ»
անհանգիստ իրավիճակ

Նախապատրաստութեան առաջին փուլն աւարտելով, Գաղրայէն տուն վերադարձած են Երեւանի «Արարատ»ի ֆութպոլիստները: «Մարզական Հայաստան»ի աշխատակից Մ. Նազարեան վերջերս հանդիպում մը ունեցած է խումբին գլխաւոր մարզիչ Ա. Սարգսեանի հետ եւ անկէ խնդրած պատասխանել մի քանի հարցումներու:

***

- Նախ, ինչպէ՞ս կը գնահատէք խումբի առաջին փորձական խաղերու արդիւնքները:

- Անմիջապէս ըսեմ՝ բնական: Այս ժամանակաշրջանի մեր խնդիրն էր զարգացնել տղոց ֆիզիքական յատկութիւնները եւ այս առումով որոշ յառաջընթաց կայ: Իսկ խաղի ոճի տեսակէտէ, ցաւօք, ժամանակէն ետ մնացած ենք, ճիշդ է, մեզմէ անկախ պատճառներով: Արդարեւ, առաւինեայ ամբողջ տարածքը ծածկուած էր ձիւնով, եւ ոչ միայն փորձնական խաղերու, այլեւ մարզումներու լիարժէքութեան մասին կարելի չէ խօսիլ: Ելքը կը փնտռէինք՝ քաղաքի գրօսայգիի թէնիսի դաշտերը մաքրելով եւ այդ պայմաններուն մէջ մարզուելով: Համաձայն էք, որատոր արդիւնաբերութիւնը մեծ չէ:

- Հիմա ալ Երեւան առատ ձիւն տեղաց...:

- Եթէ այդպէս շարունակուի, կը ստիպուինք Երեւանին ալ հրաժեշտ տալ եւ մեկնիլ այնպիսի վայր, ուր քիչ թէ շատ նպաստաւոր պայմաններ կան: Ժամանակը կը սահի, փորձնական խաղերու խիստ պակաս կը զգանք, կորսուածը անպայման պէտք է վերադարձնել:

- Ներկայ սուղ պայմաններուն մէջ ատիկա այնքան ալ դիւրին իրագործելի բան չէ...

- Կը հասկնամ, բայց ի՛նչ ընել. պէտք է ճարը գտնել: Իսկ դժուարութիւնները մեզմէ ընդհանրապէս անբաժան են այս տարի:

- Ի՞նչ նկատի ունիք:

- Այն, որ մեր ազգային ախոյենութեան մասնակցող շարք մը խումբեր կը փորձեն իրենց կազմերը ամբողջացնել պատրաստ ֆութպոլիստներով, այն ալ՝ հիմնականին «Արարատ»ի հաշուին: Ես սա կը համարեմ միանգամայն անբնական, ապօրինի գործունէութիւն: Շռայլ առաջարկութիւններով գայթակղելով ֆութպոլիստները, այդ խումբերու ղեկավարները, կամայ թէ ակամայ, չորթողի հոգեբանութիւն կը սերմանեն անոնց մէջ, յետին դիրքի մղելով գլխաւորը՝ ծանրաբեռնուած, նպատակադիր մարզումները: Մենք ունինք խումբեր, ըսենք, «Կօշկագործը», «Սիւնիքը», «Շիրակը», «Ալմաստը», որոնց մարզիչները՝ իրենք կ'առաջարկէին իրենց սաները «Արարատ»ին, յուսալով, որ մեր մօտ անոնք կատարելագործուելու աւելի լաւ հնարաւորութիւններ կ'ունենան: Մինչդեռ այսօր իրադրութիւնը այն է, որ մեզ կը սպառնան դատով, եթէ համաձայնութիւն չտանք մեզի հետ պայմանագիր կնքած այս կամ այն խաղացողի՝ տեղափոխուելու իրենց խումբը: Մենք դէմ չենք տեղափոխման, եթէ ան կատարուի քաղաքակիրթ ձեւով, օրինականութեան սահմաններուն մէջ, իսկ կարգն ու սկզբունքը մէկ է՝ նախ եւ առաջ պէտք է ստանալ միւս ակումբի ղեկավարութեան թոյլտուութիւնը, հնարաւորութիւն տալ որ խաղացողն ինքը կողմնորոշուի, չխնայ մոլորութեան մէջ:

Մենք չենք զիջիր մեր դիրքերը: Կ'ըսեմ աւելին, որ «Արարատ» խաղացողներ հրաւիրելու աւելի մեծ հնարաւորութիւններ ունի, եւ եթէ մենք ալ նման քայլերու դիմենք, ի՞նչ կը կարծէք, կը շահի՞ մեր ֆութպոլը:

Ֆութպոլի հանրապետական Դաշնակցութիւնը պէտք է լրջօրէն մտածէ այս մասին: Ամէն պարագայի մէջ, արհեստավարժ մարզանքի օրինականութեան սկզբունքներուն հաւատարիմ մնալը այդ կազմակերպութեան սուրբ պարտականութիւնն է:

- Իսկ կա՞ն խաղացողներ, որ այսօր կը փափաքին հեռանալ «Արարատ»էն:

- Ներկայիս մեր խումբին մէջ, կարելի է ըսել, անկայուն իրավիճակ կը տիրէ: Ոեւէ խաղացողէ որեւէ պահուն կարելի է սպասել ուրիշ խումբ տեղափոխուելու դիմում: Ալ չեմ խօսիր այն մասին, որ Գագրա մեկնումին հաւաքի վայր չներկայացան երիտասարդ ֆութպոլիստներ՝ Վ. Աւետիսեան, Ս. Զախալեան, Ա. Մարտիրոսեան եւ Ա. Աւետիսեան: Յետոյ միայն տեղեկացանք, որ անոնք ինքնակամ գերադասած են մնալ Երեւան եւ մարզուիլ «Հ.Մ.Ը.Մ.» խումբին հետ: Մենք դեռ յոյս ունինք, որ տղաքը կը վերադառնան «Արարատ», հակառակ պարագային օրէնքը կը պահանջէ նման մարզիկներու կախակայում... Ըսեմ նաեւ, որ արձակուրդէն յետոյ խումբ չէ վերադարձած Է. Սարգիսով եւս:

- Իսկ համալրում ունի՞ խումբը:

- «Արարատ - 2»էն հրաւիրեցինք Ռ. Գրիգորեանը, «Կոտայք»էն Է. Բաղիրեանը, կը փորձարկենք նաեւ մեր մասնագիտացած դպրոցի սան՝ Հ. Գէորգեանը:

- Ի՞նչ նոր բան կ'ըսէք Մարկոսեանի մասին:

- Կարէնը ժընեւէն վերադարձաւ Երեւան եւ առայժմ կը մարզուի մեր խումբին հետ: Կ'ըսեմ՝ առայժմ, քանի որ «Սերվէթ» ակումբի ղեկավարութիւնը անոր տեղափոխման մասին դեռ վերջնական խօսք չէ ըսած:

LIVRES REÇUS

LA TEMPETE ROUGE

roman

Dzadour BERBERIAN

traduit de l'arménien par

Marguerite Perche

La Pensée Universelle, Paris 1992

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»
ՌԱՅԱ ՔՈՀԷՆ

Գ.--

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Այս ամբողջն ու այն իրողութիւնը որ Վէրֆէլ ցեղասպանութեան երեւոյթին վրայ կը կեդրոնանայ որպէս քաղաքական որոշումի մը արդիւնքը, կը յիշեցնէ Հրեայ ժողովուրդը բնաջնջելու որոշումը: Այդ կէտէն անկարելի է որ մարդ հարց չտայ ինքն իրեն թէ Վէրֆէլ ո՞ր աստիճանի գիտակից էր իսկապէս Հրեաներու ցեղասպանութեան մը հաւանականութեան:

Այնպէս կը թուի որ վէպին ու քանի մը տարի ետք պատահածներուն նմանութիւնը արդիւնք է թէ՛ Հայերու կոտորածներու ուսումնասիրութեան եւ թէ Վէրֆէլի յատուկ աշխարհահայեացքին: Իրեն համաձայն հաստրակ չարի մը գոյութիւնը աստուածայինին մաս կը կազմէ. աշխարհը ծնունդ առած է մեղքին մէջ եւ բացարձակ բարոյականը միայն կրնայ զայն փրկել: Լեփսիուսի տեսակէտն այն է որ աշխարհը առանց կրօնքի չի կրնար գոյութիւն ունենալ եւ ատոր համար է որ նոր ղեկավարները կ'ուզեն աստուածներ նկատուիլ ու նոր գաղափարաբանութիւնը որպէս կրօնք կը ներկայացնեն. «քաղաքական կրօնք մը»:

Վէրֆէլի աշխարհահայեացքը գնահատուած էր ապաքաղաքական բազմաթիւ պաշտօնակիցներու կողմէ: Արդարեւ, ան կը կեդրոնանայ անհատին ու անոր աստուծոյն (կամ բացարձակ բարոյականին) յարաբերութեան վրայ, որովհետեւ անոր համար ամէն գաղափարաբանութիւն անհատը ճնշելու միջոց մը, անոր ազատութիւնները ջնջելու միտող ռազմահրնարք մըն է: Բացարձակ Չարը, ուրեմն, կը գտնուի այն իշխանութեան մէջ որ կը յաւակնի գաղափարաբանութիւն մը ներկայացնել ու կը կառավարէ անոր անունով: Այսպէսով, այնպէս կը թուի որ հայկական ցեղասպանութիւնը արդիական Պետութեան մը ազգայնական իշխանութենէն ծագում առած երեւոյթ մը ըլլալով, կատարելապէս կը պատկերացնէ անոր աշխարհահայեացքը: Վէրֆէլ չէ գրադած պատմական ազդակներով որոնք հայկական ցեղասպանութեան կիրարկումին առիթ տուած են, այլ մտահոգ է նոյնինքն անոր իրագործումին կարելիութեամբ:

Գիրքով տրուած նախատիպը կեդրոնացած է ցեղասպանութեան գործադրութեան գրեթէ ընթացիկ հոլովոյթին վրայ որ կը հետեւի քաղաքական որոշումի մը, որուն, Պետութեան ներսէն կամ դուրսէն ոչ մէկ ուժ պիտի կրնայ կեցնել կիբարկողը: Այնպէս կը թուի որ Վէրֆէլ այս նախատիպը կառուցած է կատարեալ գիտակցութեամբ թէ փոքրամասնութեան մը հանդէպ ատելութիւնը այնպիսի վըտանգ մը կը ներկայացնէ որ կրնայ ընդհանուր առմամբ յանգիլ ցեղասպանութեան մը եւ թէ յատկապէս հայկական ցեղասպանութիւնը պատմական նախընթաց մը կը ներկայացնէ: Ալմա Մալէր -- Վէրֆէլ իր օրագրութեան մէջ կը պատմէ թէ Վէրֆէլ 1932--ի ամրան ներշնչում չէր գտներ եւ գիշեր մը յանկարծ «զգաց» որ «Թրք. ազգայնականութեան» պատմութիւնն ու «Հայաստանի մէջ գործուած սարսափները» իրենք զիրենք կը պարտադրէին իրեն:

Վէրֆէլ գիրքը կը գրէ 1932 Յունիսի եւ 1933 Յուլիսի միջեւ. աւարտը կը զուգադիպի Նացիներու իշխանութեան գլուխ անցնելուն: Գերմանիոյ մէջ տեղի ունեցող խմորումներուն վրայ ուշադրութիւն հրաւիրելու նպատակին կը ծառայեցնէ այն գլուխը ուր յստակօրէն կ'երեւի որ հարցը կը վերաբերի բնաջնջումի ծրագրի մը: Ամբողջական ընթերցումներու նիւթ կ'ընէ այդ մասը 1932 Նոյեմբերին Գերմանիա կատարած վերջին ճամբորդութեան ընթացքին տուած դասախօսութիւններուն եւ յատուկ խնամքով կ'ընդգծէ իր նախաբանին մէջ պատմական նկարագրութեան ու իրեն համար ակներեւ ապագայէ մը զգուշացումը: Այս եզրերով է որ Էնվէր Փաշա կը դիմէ Լեփսիուսի «Աստուածներու միջնարարը» գլխուն մէջ զոր Վէրֆէլ ընթերցումի նիւթ կ'ընէ Գերմանիոյ մէջ. «Գերմանիա բախտաւոր է ներքին ոչ մէկ թշնամի ունենալով, կամ այս կարգի գրեթէ ոչ մէկ թշնամի: Բայց ենթադրենք պարագայ մը ուր այլ պայմաններու մէջ ունենար իսկական ներքին թշնամիներ, օրինակ՝ Ֆրանսացի Ալզասցիներ, Լեհեր, սոսիալ -- դեմոկրատներ, Հրեաներ եւ իրականութեան մէջ եղածէն աւելի մեծ թիւերով: Այս պարագային Պ. Լեփսիուս (...), իսկապէս անոր՞ք պիտի նկատէիք այն որ առանց երկար բարակ մտածելու պիտի հաւաքէր բնակչութեան բոլոր այս տարրերը որոնք ըսպառնալիք մը կը ներկայացնէին պատերազմին ելքին, ու զանոնք ղրկէր հեռաւոր ու անապատային շրջան մը»:

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

մը, ուր կ'ըսուի թէ հակառակ ձեռնարկըւող խաղաղարար բոլոր միջոցներուն, Ատրպէջանի ղեկավարութիւնը ոչ մէկ տրամադրութիւն ցոյց կու տայ արիւնալի բախումները դադրեցնելու: Հոն, նախագահը կը շարունակէ՝ Ատրպէջանի եւ Լ. Ղարաբաղի ղեկավարութեանց միջեւ պէտք է գոյանան բանակցութիւններ, որուն արդիւնքին Հայաստան կը համակերպի, եթէ ան կը բաւարարէ Ղարաբաղի հայ բնակչութիւնը: Լ. Տէր-Պետրոսեան յայտնած է նաեւ Հայաստանի պատրաստակամութիւնը ՄԱԿ-ի կամ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Խորհուրդի միջամտութեանց:

⁂

Լ. ԿՐԱՒՉՈՒԿԻ ՈՒՂԵՐՁԸ ՋՕՐ. ՇԱՊՈՇՆԻԿՈՎԻՆ

Լ. Կրաւչուկ նամակ մըն ալ ուղղած է ՀԱՊ-ի զօրքերու ընդհ. հրամանատար զօր. Շապոշնիկովի, ուր կ'առաջարկուի Լ. Ղարաբաղի կնճիռը լուծել ՄԱԿ-ի եւ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան Խորհուրդի գործընթացով եւ զօրավարէն կը խնդրուի մանաւանդ զինանոցներու եւ զինամթերքի պահպանութեան խստացում, որոնց գրաւումն ու գողութիւնը աւելի սաստկացուց բախումները: Նամակին մէջ, անգամ մը եւս յիշուած է միջնորդութեան Ուկրանիոյ առաջարկը:

⁂

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԵՏ ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մարտ 18-ին Մոսկուայի հայկական ներկայացուցչութեան մէջ տեղի ունեցած է Կիպրոսի եւ Հայաստանի միջեւ դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատման ստորագրութեան արարողութիւնը: Հայաստանի կողմէ համաձայնագիրը ստորագրած է Արտաքին նախարարութեան Ա. տեղակալ Արման Կիրակոսեան, իսկ Կիպրոսի կողմէ՝ Է. Լ. Էվրիվիատիս:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԱՆԴԱՄ

Լօզանի մէջ տեղի ունեցած Միջազգային Ողիմպիական Կոմիտէի (ՄՈԿ) նիստին, ընդունուած է Հայաստանի անդամակցութիւնը: Խօսք առած է Հայաստանի Ազգ. Ողիմպիական Կոմիտէի նախագահ՝ Ռուբէն Յակոբեան եւ շնորհակալութիւն յայտնած ՄՈԿ-ի նախագահ՝ Խ. Ա. Սամարանճին ու հաւաստիացուցած Հայաստանի մարզիկներու նուիրումը ողիմպիական ոգիին:

⁂

ԸՆԿԵՐՎԱՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆԸ ԵՒՍ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒՂԱՐԿԷ

Ընկերվար Միջազգայնականը որոշած է պատուիրակութիւն մը ղրկել Լ. Ղարաբաղ, կնճիռին խաղաղ լուծումին նպաստելու համար:

⁂

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՍՈՑԻԱԼ - ԴԵՄՈԿՐԱՏՆԵՐՈՒ ԿԱՐԾԻՔԸ

Ադրբեջանի Սոցիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան անդամ Զ. Ալիզադէի համաձայն Ղարաբաղի հարցին լուծումը հընարաւոր է միայն մարդկային իրաւունքներու գերադասութեամբ եւ այս գծով շրջանի հայ բնակչութեան պէտք է տրուի ազատ բնակութեան եւ զարգացման պետական եւ եթէ հարկ ըլլայ, նաեւ՝ միջազգային երաշխիքներ: Ըստ կուսակցութեան խաղաղութեան ծրագրին, անհրաժեշտ է նաեւ շրջանի ամբողջական ապազինումը:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը, անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մարտ 28, ժամը 15-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ 17, rue Bleue, 75009 Paris

---

le CENTRE CULTUREL SAINT-MESROB

recevra

le Jeudi 26 Mars à 20 h 45

PATRICK DONABEDIAN

qui donnera une conférence avec projection de diapositives sur

LE TAPIS A DRAGON

Le Centre exposera aussi les toiles du peintre

KAREN AGHAMIAN

de la République d'Arménie

le Jeudi 26 Mars de 18 à 23 heures

et

le Vendredi 27 Mars de 15 à 21 heures

10, bis rue Thouin, Paris 5ème
M° Cardinal Lemoine / Monge
— *Entrée libre* —

Վ Ե Ն Ե Տ Ի Կ

ՄՈՒՐԱՏ - ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԲԱՑՈՒԱԾ ԵՆ
1992 -- 1993
ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ
ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Համբաւաւոր է ազգին մէջ Մուրատ-Ռափայէլեան բարձրագոյն Վարժարանը, որ իբր հայ մտքի զարգացման օրրան՝ մէկուկէս դարէ ի վեր կը դաստիարակէ հայ սերունդները:

1992-1993 դպրոցական տարեշրջանին համար Վարժարանս կ'ընդունի 12-14 տարեկան ուշիմ հայ պատանիներ:

Թեկնածուները պարտին ղրկել հետեւեալ պաշտօնական թուղթերը. -

ա.- Մկրտութեան վկայագիր մը.

բ.- Բարի վարքի վկայագիր մը.

գ.- Առողջութեան վկայագիր մը.

դ.- Վերջին երկու տարիներու վճառականներ.

ե.- 3 լուսանկար.

Թեկնածուները կրնան հետեւեալ հասցէներուն դիմել. -

P. YEGHISHE JULIAN
Collegio Armeno Moorat-Raphael
Ai Carmini — DD. 2596
30123 Venezia (Italia)
Tel (41) 5228770 / 5203434

P. KAPRIEL SAHAGHIAN
26, rue Troyon
92310 Sèvres (France)
Tél. : 45. 34. 68. 28.

P. KRIKOR MIKAELIAN
Paroisse Arm. Cath.
26, rue Sibié
13001 Marseille (France)
Tél. : 91. 48. 19. 60.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ -- Սարսէլ -- Վիլիէ լը Պէլ Կոնէսի Ասողիկ մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնէ Տիկին Հելէն Մերճանեանի եւ ընտանիքին Տիկին Էլիզ Սապունճեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Արցախ»ի յանձնախումբին:

"Fondation Léa et Napoléon Bullukian"

COMMUNIQUÉ

Suivant le testament en date du 29 décembre 1983, Monsieur Napoléon BULLUKIAN décédé à Lyon le 12 avril 1984, a laissé son actif successoral à la constitution d'une:

«FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN»

sous l'égide de la FONDATION DE FRANCE

ayant pour objectifs suivants :

— Encourager la recherche médicale et particulièrement sur le cancer;

— Participer aux œuvres sociales et d'entraide de l'Eglise Arménienne d'Etchmiadzine;

— Encourager les jeunes artistes suivant les décisions du Conseil de la Fondation.

Un secrétariat administratif fonctionne à

LA MALMAISON

18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR FRANCE

qui était le domicile de Monsieur et Madame BULLUKIAN, et qui pourrait être utilisé pour des expositions, conférences, colloques, séances culturelles et musicales, et à la constitution progressive d'une bibliothèque spécifiquement arménienne etc.

Il sera procédé à une nouvelle attribution de revenus de la Fondation en faveur de toutes associations qui pourraient prétendre à une aide selon les objectifs précités de la Fondation.

Les demandes doivent être adressées au secrétariat de la Fondation dans un délai expirant le 30 avril 1992.

Les attributions seront proclamées ultérieurement.

pour le Conseil d'Administration de la
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Le Président
Professeur Pierre MARION

U.G.A.B.-PARIS

EXPOSITION

GANANTCHIAN et VARTENI

(peintures et porcelaines)

du 26 Mars au 5 Avril
de 18 à 21 heures
Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Vernissage le 26 Mars à 19 h 30

Tél. : 42. 27. 12. 26 M° Courcelles

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Միօրեայ դըպրոցին ամավերջի հանդէսը Կիրակի, Յունիս 21, կէսօրէ վերջ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Marseille

LA MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

— SECTION JEUNES —

12-14, rue Saint-Bazile — Marseille 1er

Tél. : 91. 50. 15. 09.

organise une projection - débat animée

par :

TERRE & CULTURE

sur le thème :

«LA RENOVATION DES SITES ET EGLISES ARMENIENNES EN ARMENIE ET MOYEN-ORIENT»

le Vendredi 27 Mars à 20 h 30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.--

Տիկին Համբարձում Տիլսիզեան 150, Տէր եւ Տիկին Արման Թութղալեան 100, Տիկին Քրիսթին Գոճամանեան 50, Տիկին Պէաթրիս Մալեան 100, Տիկին Ս. Թաթիկեան 100, Տիկին Հայկանոյշ Մովսէսեան 50, Տիկին Ատրինէ Թագւորեան 200, Օր. Սրբուհի Հայրապետեան 150, Տէր եւ Տիկին Ն. Անդրանիկեան -- Ֆերմանեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Կէվրէկեան 500, Տէր եւ Տիկին Պ. Սողոմոնեանց 400, Տիկին Տանիէլ Ֆալք 100, Պ. Ժագ Դուիթեան 200, Տէր եւ Տիկին Գարանֆիլեան 200, Օր. Ֆրանսուազ Նահապետեան 500, Տէր եւ Տիկին Հանրի Վէրնէօյ (Մալաքեան) 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սագճեան 200, Տիկին Փարիս Արխեան, Բ. Սարեան 150-ական, Տէր եւ Տիկին Վահան Պետրոսեան 200, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տատեան 500, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Թորոսեան 250, Տիկին Զրաքեան 200, Պ. Գէորգ Մօրուքեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մուրատեան 250, Պ. Մուշեղ Զալոյեան 1000, Պ. Մելգոն Սերոբեան 200, Տիկին Նուարդ Աղապէկեան 200, Տէր եւ Տիկին Պետրոս Ուլիկեան 100, Տիկին Մ. Վարդանեան -- Նրանեան 300, Տիկին Արաքսի Գունտուրաճեան 100, Տիկին Հ. Երամեան 500, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գալֆայեան 500, Օր. Գառնուհի Զաքարեան 200, Տէր եւ Տիկին Զիլինկիրեան 125, Պ. Սերժ Զաքարեան 100 Ֆր.:

(Շար.)

ՅՂՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝

Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ

Նոր եւ խնամուած Յայտագիր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ

Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը:

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE

28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. -- Պիւֆէ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 26
JEUDI
26 MARS
1992

ՅԱՌԱՋ

LE NUMERO : 5,00 F

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.763 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 67e ANNEE — No 17.763

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան ժողովը որ գումարուեցաւ Մարտ 24-ին Հելսինքիի մէջ անդամ երկիրներուն Արտաքին նախարարներուն մասնակցութեամբ, առաջին օրուան օրակարգին նիւթ դարձուցած է Ղարաբաղի հարցը: Առիկա ժողովին համար նկատուած է նաեւ փորձաքար մը, քանի որ ծանօթ է թէ հարցին ընդունելի լուծում մը գտնելու բազմաթիւ ձեռնարկներ մինչեւ այսօր ելքի մը չեն յանգած:

Անդամ 51 երկիրներու Նախարարները համաձայնութիւն գոյացուցած են որ խաղաղութեան ժողով մը գումարուի Բելոռուսիոյ մայրաքաղաքին մէջ, մասնակցութեամբ Հայաստան եւ Ազրպէյճանէ զատ Ռուսաստանի, Միացեալ -- Նահանգներու, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Թուրքիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Շուէտի եւ որպէս հիւրընկալ երկիր, Բելոռուսիոյ. Ղարաբաղի ներկայացուցիչներն ալ պիտի հրաւիրուին որպէս «հետաքրքրուած կողմ»: Այսպէսով, կը թուի թէ վճռի նիւթ ըլլալէ դադրած է Ղարաբաղի մասնակցութեան հարցը որ բանակցութեան ձեռնարկներու մեծագոյն խոչընդոտը կը հանդիսանար, անհամաձայնութեան մշտակայ պատճառ ըլլալով Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ: Կը մնայ որոշել լայն մասնակցութեամբ այս ժողովին թուականը: Անոր նախագահութեան համար տրուած են Ֆրանսայի, Անգլիոյ եւ Սպանիոյ Արտաքին նախարարներուն անունները: Իսկ Չեխ Արտաքին նախարարը որ Եւրոպայի Ապահովութեան ու Գործակցութեան ժողովին ներկայ նախագահն է, յայտնած է թէ Մարտ 30-ին Ղարաբաղ պիտի երթայ, փորձելով հրադադար մը հաստատել, եթէ բոլոր կողմերը համաձայն գտնուին:

Հելսինքիի այս գործընթացին զուգահեռ, տեղւոյն վրայ եւս կը շարունակուին հաշտարար լուծումի մը միտող քաղաքական ձեռնարկները. անոնց գլխաւոր դէմքն է Իրանի Արտաքին փոխ - նախարարը Վայէզի որ Մարտ 24-ին Երեւանէն մեկնած է Բաքու եւ կը սպասուի որ Մարտ 26-ին վերադառնայ Երեւան:

Մինչ այդ, Մարտ 23-էն շարունակելով խախտել հրադադարի համաձայնութիւնը, Ազերիները հրետակոծած էին հայկական Մարտունի քաղաքը. բնակիչ մը ծանրօրէն վիրաւորուած էր, կային աւերուած շէնքեր: Իսկ ազրպէյճանական Ֆիզուլի շրջանէն Ազրուլաղ հայկական գիւղին վրայ բացուած կրակոցներուն ընթացքին հրթիռ մը պայթած էր մանուկներու խումբի մը քով ու պատճառ դարձած չորս -- վեց տարեկան չորս փոքրիկներու մահուան:

Իսկ Մարտ 24-ին «գրադ» կայաններէ 25 հրթիռ արձակուած է Ստեփանակերտի վրայ, վիրաւորներու պատճառ դառնալով:

Միւս կողմէ Հայաստանի Ներքին նախարարութեան տեղեկատուութեան համաձայն, Հայաստանի արեւելեան մասի Կրասնոսելսկի շրջանին Արծուաշէն գիւղի շրջակայքը ազրպէյճանական բանակի ու միլիսներու մեծ կուտակում կատարուած է: Մօտակայ ազրպէյճանական Գետաբէկ եւ Տուզի շրջաններէն դուրս բերուած են բնակիչները, ինչ որ կը վկայէ գլխաւոր լուրջ գործողութիւններու նախապատրաստութեան մասին:

***

Ազրպէյճանի կողմէ Հայաստանի կիրարկուած շրջափակումը նոյն թափով կը շարունակուի. որպէս փառելանիւթ միայն մազութ կը մտնէ երկիր ինչ որ բաւարար չէ անշուշտ ուժանիւթի տագնապը փարատելու:

***

Մարտ 25-ի «Լիպերասիոն» օրաթերթը ամէնէն լայն տեղ տուողն էր թէ՛ Հելսինքիի ժողովին եւ թէ Ղարաբաղի կացութեան: Երկար ու պատկերազարդ գրութեամբ մը որ խորագրուած է «Ստեփանակերտ խաղաղութիւն կ՚երազէ ու պատերազմէն կը վախնայ» Մարք Գրուէց կը նկարագրէ տիրող կացութիւնը, հայ բնակչութեան նկուղներու մէջ տաժանելի կեանքը ու խոր ատելութիւնը որ կը տիրէ երկու կողմերուն միջեւ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ մօտ Սոսնովի Պորի հիւլէակայանին մէջ Մարտ 24-ին պատահած արկած մը մեծ քանակութեամբ ճառագայթաւոր կազի տարածումին պատճառ դարձած է: Հիւլէակայանը կը նմանի Չեռնոբիլի կայանին որ 1986-ին շատ աւելի ծանրակշիռ արկածի մը հետեւանքով բազմաթիւ մահերու պատճառ դարձած էր: Սկանտինաւեան երկիրները, յատկապէս Ֆինլանտա բաւական խուճապի մատնուած են, սակայն կը տեղեկացուի որ մթնոլորտին մէջ ճառագայթաւոր գոտիներ չեն գոյացած ու վտանգաւոր բան չկայ:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ հինգերորդ կայանին համար այնպէս կը թուի որ փրկութեան յոյս չէ մնացած: Իտալացի գնորդը Պէրլուսքոնի չէ յաջողած իր ձեռնարկներուն մէջ ու իրաւագիտական վարչարարին ուղղուած նամակով մը դիմել կու տայ ֆրանսական դրամատուներու ու Հանրային գանձատան ժխտական կեցուածքը որոնք խոչընդոտած են իր մտադրութեան իրականացումը: Դատարանը վճիռը պիտի արձակէ Ապրիլ 3-ին:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ազատ ընտրութիւններուն ընդդիմադիր ճակատին տարած յաղթանակը մեծ ոգեւորութիւն պատճառած է երկրին մէջ, հակառակ յատկապէս տնտեսական ծանրակշիռ կացութեան: Յաղթականներու պարագլուխը սրտի մասնագէտ Սալի Պէրիշա մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ: Քաղաքական դէտերը հարց կու տան թէեւ թէ պիտի կարենա՞յ հարկաւոր խմբակը կազմել ու երկիրը հանել ներկայի անելէն: Ալպանացի գրագէտ Իսմայիլ Գատարէ ալ յայտնած է թէ շատ երջանիկ է պատահարներէն ու մտադրած է վերադառնալ հայրենիք. ան 1990 Հոկտեմբերէն ի վեր որպէս քաղաքական ապաստանեալ կ՚ապրէր Ֆրանսա:

ՎՐԱՍՏԱՆ կը դարմանէ յապաղումը. Միացեալ - Նահանգները եւս ճանչցած են այս երկիրը ու դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատած Թիֆլիսի հետ:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՅ հրադադարը տեւական չըլլար. շաբթուան առաջին երկու օրերու բախումները 15 նոր զոհերու պատճառ դարձած են:

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ 1974-ի Նոպէլեան մրցանակաւոր աւստրիացի Ֆրիտրիխ Օկիւսթ Ֆոն Հայէք մահացած է Հարաւային Գերմանիոյ մէջ 92 տարեկանին: Եղած է թունդ ջատագով մը տնտեսական, ընկերային ու քաղաքական ազատականութեան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Մարտ 25-ի Թուրք մամուլը առաւելաբար կը կեդրոնանայ հարաւ -- արեւելեան շրջաններու Թուրք եւ քիւրտ բախումներուն վրայ: Այսուհանդերձ, «Հիւրրիյէթ» ու «Թէրճիւմանն» չեն մոռցած Ղարաբաղի հարցը: Առաջինը տեղ կու տայ Թուրքիոյ կողմէ պատրաստուած հաշտութեան ծրագրի մը մանրամասնութիւններուն, իսկ երկրորդը կ՚արձագանգէ հեռաձայնով կատարուած համառօտ զրոյցի մը, Ազրպէյճանի ժողովրդական ճակատի պարագլուխ Էլչիպէյի հետ:

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան կողմէ պատրաստուած ծրագիրը հիմնուած է Պ. Էճէվիտի առաջարկած կէտերուն վրայ. ատոր շատ նման տարբերակ մըն էր նաեւ Ալ. Ատլէրի ներկայացուցածը «Լիպերասիոն»ի Մարտ 16-ի թիւին մէջ (տե՛ս «Յառաջ» Մարտ 17): Հարցը կը կայանայ հողատարածքի փոխանակումի սկզբունքի մը մէջ որ հետեւեալ կէտերով ճշդուած է Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար Չէթինի բացատրութեամբ.

-- Ազրպէյճան կը պահէ Ղարաբաղի մեծագոյն մասը:

-- Մարդին մեծ խտութեամբ հայաբնակ շրջանները կը տրուին Հայաստանի:

-- Հայաստանի կը տրուի նաեւ իր եւ Ղարաբաղի միջեւ երկարող 45 քմ.նոց անցքի գօտին որ ներկայիս կը պատկանի Ազրպէյճանի,

-- Հայաստան ասոր փոխարէն Ազրպէյճանի կը ձգէ Զանգեզուրը որով ներկայիս Նախիջեւանէն բաժնուած է:

-- Այսպէսով Նախիջեւան ու Ազրպէյճան եւ Ղարաբաղ ու Հայաստան իրարու կը միանան:

Թուրք Արտաքին նախարարին համաձայն Միացեալ -- Նահանգներու Արտաքին նախարարը Պէյքըր ու ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղարը այս ծրագրին կողմնակից կը թուին:

***

«Թէրճիւմանն» որ Թուրք իշխանութեան հարցին հանդէպ կրաւորական կեցուածքին ուղղուած ընդհանուր բողոքներէ մեկնած՝ դիմած է Էլչիպէյի, կու տայ անոր պատասխանները. ան կ՚ըսէ -- «չենք փափաքիր Թուրքիան միջամուխ դարձնել այս հարցին: Ան մեզի դեղօրայքի, զգեստեղէնի ու սննդեղէնի օժանդակութիւն կը կատարէ: Մենք ոչ թէ պատերազմ, այլ խաղաղութիւն կ՚ուզենք: Թուրքերէն մեր սպասածը դիւանագիտական մարզի շփումներ են: ... Եթէ պատերազմելու փափաք ունենայինք, պատերազմ կը յայտարարէինք ու կը ներխուժէինք Հայաստան»:

ԹՈՒՐՔԵՒՔՐՏԱԿԱՆ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐԸ

Քրտական ամանորի օրը սկսած դէպքերը կը շարունակուին ու հարաւ - արեւելեան Անատոլուի շրջանը պատերազմական պատկեր մը կը պարզէ: Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին 2 քիւրտ երեսփոխաններուն համաձայն զոհերու թիւը 93 է: Լուսարգել հաստատուած է բազմաթիւ քաղաքներու մէջ ուր հրասայլեր դիրք գրա-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՄԱՐՏ 24)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻՆ ՀԻՄՔԸ

Անկախ Հայաստանի բանակին առաջին գունդին 120 նորակոչները Նուպարաշէնի մէջ հանդիսաւոր երդում տուած են: Հայկական բանակը մաս պիտի չկազմէ ՀԱՊ-ի միացեալ զինուած ուժերուն եւ պիտի ենթարկուի միայն Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին ու Պաշտպանութեան նախարարութեան:

***

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ ԵՐԵՒԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ

Մարտ 23-ին Մոսկուայի Աւստրալիոյ լիազօր դեսպանը Լ. Տէր -- Պետրոսեանի յանձնեց իր հաւատարմագիրը որուն համաձայն ինք նշանակուած էր նաեւ Աւստրալիոյ Հայաստանի դեսպանը: Ան նաեւ բանակցութիւններ կը վարէ երկու երկիրներուն միջեւ առեւտրատնտեսական, մշակութային, գիտաթէքնիք համագործակցութեան կարելիութիւններու մասին:

***

ՏԱՐԱԴՐԱՄԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ

Հայաստանի դրամատունը անցած է տարադրամի սակերու ինքնուրոյն հաստատման. տարադրամներու գնումն ու վաճառքը սահմանափակ են: Ամերիկեան տոլարին Մարտ 24-ի արժէքն էր 130 -- 132 ռուբլի, անգլիական սթէրլինինը՝ 233 -- 237 ռուբլի իսկ գերմանական մարքինը՝ 82 -- 83 ռուբլի:

ԴԻՄՈՒՄ ԱՆԻԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻՆ ՀԱՄԱՐ

Նիւ Եորքի «Քոլէճ արթ» ընկերակցութիւնը Փետրուար 24-ին դիմում մը կատարած է Թուրքիոյ վարչապետ Ս. Տէմիրէլի անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար Անիի Մայր Տաճարին կացութեան վրայ: Դիմումը կատարուած է Ընկերակցութեան 1300 անդամներուն անունով ու կ՚ըսէ թէ 1988 Դեկտեմբերի երկրաշարժը լրջօրէն վնասած ըլլալով երկրին մշակութային գլխաւոր այս կոթողին, անհրաժեշտ է որ նորոգութեան միջոցներու ձեռնարկուի: Անիի Մայր տաճարն է վրանասուած կոթողը որ շինուած է 1002 թըւականին, որուն ներկայիս հիւսիս -- արեւմըտեան ճակատին վրայ կարեւոր ճեղք մը գոյացած է:

Դիմումը կը յիշեցնէ թէ Թուրքիա անդամ ըլլալով Եւրոպայի Գործակցութեան եւ Ապահովութեան ժողովին, յանձնառու եղած է նաեւ մշակութային արժէքներու պահպանման: Վստահութիւն կը յայտնուի նաեւ որ նման նորոգութեան մը համար միջազգային մասնակցութիւն ու գործակցութիւն մըն ալ երեւան պիտի գայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԼՈՍ -- ԱՆՃԸԼԸՍ -- («ՑԱՌԱՋ») --

Հայաստանի Բարձրագոյն Ուսման Հաստատութիւններու նախարար՝ Վարդգէս Գնունի եւ Լուսաւորութեան նախարար՝ Արեգ Գրիգորեան, իրենց օգնականներով եկած էին Ուաշինկթըն, մասնակցելու համար համագումարի մը, որուն նիւթն էր՝ «Կրթութիւնը խորհրդային նախկին 15 հանրապետութիւններու եւ Միացեալ-Նահանգներու մէջ»: Համագումարը, որ տեղի կ'ունենար Մարտ 11 / 24, կազմակերպուած էր Comparative and International Education Society-ի, World Bank-ի և Center for International Education of the U.S. Department of Education-ի կողմէ:

Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղը, իր կեդրոնատեղիին մէջ, Մարտ 17-ին հանդիպում մը կազմակերպած էր հայրենի հիւրերուն հետ, հրաւիրելով հայ մամուլի ներկայացուցիչները, հայկական վարժարաններու տնօրէններն ու ուսուցիչները, զանոնք իրազեկ դարձնելու համար Հայաստանի կրթական ներկայ համակարգին:

Հանդիպում -- ասուլիսին ներկայ գտնուեցան Լոս-Անճըլըսի հայ եւ անգլիատառ մամուլէն «Ասպարէզ», «Նոր Կեանք», «Հայ Կեանք», «Նոր Օր», «Տը Արմինեըն Օպզըրվըր», «Մասիս» թերթերը եւ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթի ներկայացուցիչը:

Բացումը կատարելով Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղի տնօրէնը՝ Բարսեղ Գարթալեան, ներկայացուց հայրենի հիւրերը եւ խօսք տուաւ անոնց:

Առաջին խօսք առնողն էր Հայաստանի Բարձրագոյն Ուսման Հաստատութիւններու եւ Գիտութեան նախարար Վարդգէս Գնունի, որ ըսաւ.

«Նախ պէտք է խոստովանիլ, որ մեզի համար դժուար եղաւ քանի մը շաբաթ կտրուիլ Երեւանէն, մեր աշխատանքէն. նոյնիսկ խղճի խայթով ձգեցինք Երեւանը, դժուար իրավիճակի այս օրերուն: Մասնաւորաբար կրթութեան ասպարէզին մէջ դժուարութիւններ կան ցուրտի պատճառով. երկար ատեն փակ մնացին համալսարանները, դպրոցները: Միակ իրողութիւնը որ մեզ քաջալերեց գալ, այն է՝ որ մենք հանդիպումներ պիտի ունենայինք Միացեալ-Նահանգներու հայկական գաղութին հետ:

«Ուրեմն, World Bank-ի հրաւէրով Ուաշինկթըն հաւաքուեցան նախկին Խորհրդային Միութեան 15 հանրապետութիւններու Կրթական Նախարարները, որոնց կարգին նաեւ Հայաստան: Առաջին անգամն է, որ մեր Հայրենիքը իբրեւ լիիրաւ անդամ կը մասնակցէր նման հաւաքոյթի, ուր քննարկուեցան համագործակցութեան հարցեր:

«Հայաստանի կրթական համակարգի մէջ կատարուած կարեւոր նորութիւնը ամերիկեան համալսարանի հիմնումն է, որուն մէջ մեծ դեր ունեցան Լուիզ Սիմոն, փրոֆէսէօրներ՝ Միհրան Ագբաբեան, Արմէն Տէր-Կիւրեղեան եւ Սաեփան Գարամարտեան: Այդ համալսարանը պէտք է օրինակ դառնայ իբրեւ տարբերակ կրթական մեր համակարգին մէջ»:

Այս խօսք առնելով Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարար՝ Արեգ Գրիգորեան նշեց.

«Ներկայիս Հայաստանի մէջ անընդհատ փոփոխութիւններ կը կատարուին, այդ կարգին նաեւ մեծ փոփոխութիւններ՝ կրթական համակարգին մէջ: Ես արդէն տարի մը ու երեք ամիս է Լուսաւորութեան նախարարն եմ, ինծի այնպէս կը թուի թէ 13 տարի է անցած այն օրէն երբ ստանձնեցի այս պատասխանատու պաշտօնը: Այնքան շատ փոփոխութիւններ, դէպքեր, ծանր օրեր անցուցած ենք այդ կարճ ժամանակամիջոցին:

«Թէեւ դժուար եղաւ մեզի համար որոշել թէ այսպիսի ճգնաժամային օրերուն Հայաստանի Կրթական եւ Լուսաւորութեան նախարարները պէ՞տք է հեռանան երկրէն եւ երթան Միացեալ-Նահանգներ. սակայն, ի վերջոյ մտածելով որ երկու շաբթուան բացակայութիւնը եւ Ուաշինկթընի հաւաքոյթը կրնար իր օգտակար հետեւանքներն ունենալ հայրենի կրթական համակարգին համար, որոշեցինք գալ: Ունեցանք եւ ամրապնդեցինք բազմաթիւ կապեր պետական թէ կրթական մարզերու մէջ կարեւոր պաշտօնատարներու հետ: Եթէ Երեւան նստած ըլլայինք, այդքան լայն կապեր չէինք կրնար հաստատել կարճ ժամանակուան մէջ:

«Բացի Համաշխարհային Դրամատունէն, հանդիպումներ ունեցանք IBM-ի, Apple-ի, ԱՅԲԻԲՍ-ի Կրթական Միութիւններու ներկայացուցիչներու հետ: Կարճ քայլ օգտակար զրոյցներ ունեցանք ծերակուտականներ Քենըտիի, Միչըլի, քոնկրէսմէն Օպըրսի եւ այլ դէմքերու հետ: Հակայ տեղեկութիւններ հաւաքեցինք ամերիկեան կրթական իրավիճակի մասին: Այցելեցինք դպրոցներ եւ ծանօթացանք կրթական համակարգին, եղանակներուն»:

Այս յստակ գաղափար մը կազմելու համար Հայաստանի յիշեալ զոյգ նախարարութիւններու գործունէութեանց սահմաններուն եւ իրաւասութիւններուն մասին, Արեգ Գրիգորեան ըսաւ -- «Բարձրագոյն կրթութեան եւ գիտութեան նախարարութիւնը իր ենթակայութեան տակ ունի բոլոր բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները, երկու համալսարանները, ճարտարապետական ազգային համալսարանը (որ նախապէս կը կոչուէր փոլիթէքնիք համալսարան) եւ բոլոր հիմնարկները:

«Լուսաւորութեան նախարարութիւնը կը վարէ բոլոր դպրոցները (1400)՝ նախակրթարանէն երկրորդական, մէկ մանկատուն, բոլոր մանկապարտէզները (1200), թէքնիք-մասնագիտական ուսումնարանները (100), մարզական դպրոցները, մանկական ստեղծագործութեան կեդրոնները»:

**

Ասուլիսի բաժնին մէջ, ի պատասխան այն հարցումին, թէ Խորհրդային Միութեան փլուզումէն ետք ի՞նչ պիտի ըլլայ Հայաստանի կրթութեան ներկայ փիլիսոփայութիւնը, պատկան նախարարը՝ Վարդգէս Գնունի ըսաւ -- «Սոցիալիստական ռէալիզմի գաղափարախօսութենէն դուրս գալով հետամուտ ենք ազգային կրթական գաղափարախօսութեան հաստատումին: Անցեալի պայմաններու հետեւանքով այսօր կարելի է ըսել, որ քիչ թէ շատ լաւ դասագիրք իսկ չունինք Հայոց պատմութեան վերաբերող: Մինչ այդ մտադիր ենք հայ ժողովուրդի պատմութիւնը սորվեցնել ուսումնասիրելով սկզբնաղբիւրները: Զունինք առաջին հանրապետութեան պատմութիւնը, որ աղաւաղուած է կոմայական ձեւով: Ներկայիս լրջօրէն դրուած է ապաքաղաքականացման հարցը՝ ճշգրիտ գիտութիւններէն մինչեւ իմանիտար գիտութիւնները: Նոր ծրագիրներ կը մշակուին եւ շեշտը կը դրուի օգտակար գիտելիքներու փոխանցման վրայ: Ցայժմ շատ սահմանափակ եղած են ուսուցուած մասնագիտութիւնները: Մենք կ'ուզենք ընդարձակել շրջագիծը եւ քայլ պահել համաշխարհային կրթական համակարգին ու նորութիւններուն հետ»:

Ի՞նչ հարցեր արծարծուած են World Bank-ի եւ կրթական նախարարութեանց հանդիպումի ընթացքին: Ի՞նչ կապ կայ Համաշխարհային Դրամատան եւ կրթութեան միջեւ հարցումին պատասխանելով Արեգ Գրիգորեան նշեց. -- «Կրթութիւնը, առանց տնտեսական միջոցներու, կարելի չէ. հետեւաբար շատ բնական է տնտեսական հիմնարկի մը կապը կրթական հիմնարկի մը հետ: Ներկայիս 15 հանրապետութիւնները կը պատրաստուին անդամ դառնալ Համաշխարհային Դրամատան, որ շատ միջոցներ ունի նպաստ հայթայթելու կամ փոխատուութիւն կատարելու յարաբերաբար թեթեւ պայմաններով: Դրամատան նպատակն է գումարներ յատկացնել անդամ երկրի մը տնտեսական, ինչպէս նաեւ կրթական համակարգի զարգացման համար: Ամիս մը առաջ դրամատան մասնագէտներու պատուիրակութիւն մը այցելեց Հայաստան: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին նաեւ կրթական մարզի մասնագէտներ, որոնք հանդիպումներ ունեցան մեր կրթական եւ լուսաւորութեան նախարարութիւններու հետ, բաւական տուեալներ հաւաքելով մեր Հայրենիքի կրթական համակարգի մասին: Անոնք մեզի նկատել տուին, որ Հայաստանի կրթական համակարգը շատ աւելի չարժուն է եւ առաջ կը բանի, քան խորհրդային միւս հանրապետութիւններու մէջ, ուր այցելած են: Գիտել տուեցաւ մեզի, որ դրամատունը երբ նիւթական յատկացում կամ պարտք տայ, կը պարտադրէ նաեւ գումարը ծախսելու եղանակը. սակայն Հայաստանի պարագային, անոնք ըսին թէ երբ գումարը յանձնենք ձեզի, ոչինչ պիտի պարտադրանք, քանի որ դուք գիտէք արդէն ճիշդ եղանակը: Ասիկա մեծամտութիւն թող չնկատուի, այլ պարզապէս պատուիրակութեան ներկայացուցչի արտայայտութիւնն է զոր կը փոխանցեմ:

«Հոս պէտք է շեշտել այլ իրողութիւն մը եւս, այն է՝ որ հետաքրքրութիւնը երկուստեք է: Որքան որ մենք կը հետաքրքրուինք Միացեալ-Նահանգներու կրթական համակարգով, նոյնքան ալ անոնք կը հետաքրքրուին Հայաստանի կրթական համակարգով: Անոնք հետաքրքրուած են այն իրողութեամբ, թէ ինչպէս ծանր իրավիճակի մէջ կը բանի Հայաստանի կրթական վարչամեքենան, թէ ճգնաժամային նման պահերուն զարգացման ի՞նչ ուղղութիւններ կը գտնուին եւայլն»:

Ի դէպ, Համաշխարհային Դրամատան մէկ բաժինը հետամուտ է նաեւ տարբեր երկիրներու մէջ համալսարաններ ֆինանսաւորելու, ինչպէս ներկայիս կ'ընէ արեւելեան երկիրներու պարագային: Այժմ Դրամատունը նոյն աշխատանքը կ'ուզէ տանիլ նախկին խորհրդային հանրապետութիւններու մէջ ալ. այնպէս որ Հայաստան յիշեալ դրամատան անդամ դառնալու պարագային կրնայ օգտուիլ անոր բարիքներէն:

(Մնացեալը յաջորդով)

ՇՎԱՐՆԱՁԷ՝ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ՄԵՍԻԱՆ

Մարտ 10-ի Վրաստանի Զինուորական խորհուրդը կը յայտարարէր Պետական խորհուրդի մը կազմութիւնը որ երկրին գերագոյն առժամեայ իշխանութիւնը պիտի ըլլար: Հաղորդագրութիւնը կ'ըսէր նաեւ թէ լուծուած էր Զինուորական խորհուրդը: Պետական խորհուրդին նախագահ նշանակուած էր Է. Շեվարնածէ, փոխ նախագահ՝ Ճ. Իոսելիանի: Խորհուրդը նախագահութեան կազմ մըն ալ ունի, որ կը բաղկանայ այս երկու դէմքերէն, Կիտովանիէն ու Սիկուայէն:

Այս բոլորին նպատակն էր ազգային միասնականութեան համար հարկաւոր պայմանները ստեղծել ու երկրին քաղաքական ու տնտեսական սրբոտ կայունացընել կարելի չափով կարճ ժամանակի մէջ: Պետական խորհուրդը իրաւասութիւնները պիտի փոխանցէր Խորհրդարանին, անմիջապէս որ ան կազմուէր: Պետական խորհուրդը նկատի պիտի առնէր քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններուն, նաեւ ինքնավար հանրապետութիւններուն ու ազգային փոքրամասնութիւններուն շահերը:

Այսպէսով կ'իրականանայ Գամսախուրդիայի նախատեսութիւնը. Շեվարնածէ վերադարձած է Վրաստան ու երեք օրէն տիրացած իշխանութեան որ կրեթէ իրեն մատուցուած է: Անոր ժամանումը անհարեկչական բազմաթիւ արարքներու դուռ բացած է, Թիֆլիսի շուկան այցելած է որ շատ մօտիկն է Գամսախուրդիայի կողմնակիցներուն հաւաքավայրին. ժողովուրդը հետաեւիլէն երբ տեսած է անոր այցելութիւնը, համոզուած է որ Շեվարնածէ նեցուկը չէր վայելեր միայն «կարմիր ու կաշառուած վերնախաւին», այլ նաեւ ժողովուրդին, փողոցի մարդուն:

Օրէ օր վատթարացող տնտեսական վիճակն ալ դեր խաղացած է. ազդեցիկ ու մնայուն յեղաշրջումներ կարելի են երբ ղեկավարները ժողովուրդին վստահութիւնը կը վայելեն. մինչդեռ Վրաստանի Զինուորական խորհուրդը եւ առժամեայ կառավարութիւնը ուժի դիրքեր չունէին: Իսկ Շեվարնածէ կարելիութիւններ ունի յեղաշրջումներու ստեղծած ցնցումները մեղմացնելու: Ապահոված է նաեւ կեդրոնականներու, ազատականներու եւ յատկապէս Ազգային ժողովրդավար կուսակցութեան նեցուկը. անոր նախագահը զօրակցութեան յանձնառու եղած է մէկ պայմանով մը. եթէ Շեվարնածէ Վրաստանի նոր մեսիային վերածուէր, Զանտուրիայի խումբը նոյն վճռակամութեամբ ու անզիջող կեցուածքով պիտի պայքարէր անոր դէմ, ինչպէս ըրած էր Գամսախուրդիայի պարագային:

Իսկ այս վերջինը զգալով որ հողը անվերադարձ կերպով կը սահէր իր ոտքին տակէն, ծայրայեղ արարքի մը դիմեց. Կրոզնիի մէջ նիստի հրաւիրեց Գերագոյն Խորհուրդը որ այլեւս գոյութիւն չունի: Իոսելիանի տեղեկացուց լրագրողներուն թէ արեւմտեան Վրաստանէն եւ Թիֆլիսէն քանի մը նախկին երեսփոխաններ գացած էին Կրոզնի: Ան ձեռնարկը որակեց յիմարութիւն, նախազգուշացնելով որ նոր իշխանութիւնը կրնայ յառաջիկայ օրերուն աւելի խիստ միջոցառումներու դիմել:

ՔԱՂՀԱՆ

ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆ ՊՈՆԻ ՄԷՋ

Մարտ 13-ին Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պոնի մէջ հանդիպումներ կ'ունենար Հայաստանի Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խորհրդատու Ժիրայր Լիպարիտեան, իբրեւ խօսակից ունենալով երեք կուսակցութիւններու՝ ՔՍ-Փէ-Տէ-ի, Ցէ-Տէ-Ու-ի, ԷՖ-Տէ-Փէ-ի ներկայացուցիչները, Գերմանիոյ Արտաքին Գործոց նախարարութեան բարձրաստիճան մէկ պաշտօնեան եւ միջազգային օրէնսդրութեան մասնագէտ փրոֆէսէօր Սիմոնը: Աւանդական մամուլի առուլի-ւէն զատ յայտնի «Տեւ Շփիկըլ» քաղաքական հանդէսը կը տեսակցէր նախագահական խորհրդատուին հետ:

Իր մեկնումէն առաջ (ուղեւորութիւնը շարունակելով ան պիտի երթար նաեւ Պելժիա, Միացեալ-Նահանգներ եւ Անգլիա) առիթը ունեցանք՝ Ժ. Լիպարիտեանի հետ խօսելու և իրմէ ստացանք հանդիպումներուն վերաբերեալ կարգ մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ: Խօսակիցներուն ներկայացուած է Հայաստանի կառավարութեան յայտնի դիրքորոշումը Ղարաբաղեան հարցին մէջ: Իսկ անոնք ուզած են գիտնալ Հայաստանի պատուիրակութեան Մարտ 11-ի անակնկալ հանդիպումին (մասնակիցները պիտի ըլլային՝ Միացեալ-Նահանգներ, Ռուսաստան, Ազրպէջան, Հայաստան եւ Թուրքիա) հեռու մնալուն պատճառները: Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարին հետ նախօրօք առնուած ժամադրութիւնը՝ նոյն օրուան համար, հայկական պատուիրակութեան անծանօթ ծրագիրի մը օրակարգի վրայ գտնուիլը եւ Թուրքիոյ վերջին շրջանի՝ կարգ մը աննպաստ արտայայտութիւններով համեմուած քաղաքականութեան այս երկրի միջնորդի հանգամանքին վրայ ունեցած ժխտական ազդեցութիւնը. ահա այն երեք ազդակները, որոնք Հայաստանի վերոյիշեալ հանդիպումին չմասնակցելուն պատճառ հանդիսացած են: Տեղեկութիւնները դրամաբանական գտած է գերմանական կողմը: Պր. Լիպարիտեան շեշտած է որ Հայաստան կ'ուզէ՝ Իրանի մասնակցութիւնը այն պարագային, եթէ ղարաբաղեան հարցը լուծուի շրջանի պետութիւններու ծիրին մէջ: Մենք, ըսաւ ան տողերուս հեղինակին, որեւէ հարց մը չունինք Իրանի հետ, Պետութիւն որ շրջանի ապահովութեան համար նոյնքան կարեւոր է որքան Թուրքիա: Ընդհանրապէս հայեւթուրք յարաբերութիւնները նիւթ եղած են իր տեսակցութիւններուն, մանաւանդ երկկողմանի պայմանագրի հետ կապ ունեցող կարգ մը հարցեր: Ասոնցմէ առաջինը, պահանջը Թրքական կողմին, թէ Հայաստան պէտք է ճանչնայ Կարսի պայմանագիրը, ծանօթ է հանրութեան: Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ըսաւ Պր. Լիպարիտեան, 1918-ի եւ կամ 1920-ի շարունակութիւնը չէ, նո՛ր Պետութիւն մըն է: Ուստի իրեն համար նշանակութիւն չունի վերոյիշեալ պայմանագիրը: Մնաց որ Հայաստան ՄԱԿ-ին եւ այլ միջազգային ատեաններուն իբրեւ իր սահմանները ներկայացուցած է իր ներկայի սահմանները, այնպէս որ այս կէտը արդիւք մը պէտք չէ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՕՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Յառաջ») --

«Ֆրանսա - Հայաստան Բողոքական Համակամութիւն» Միութիւնը հայկական օր մը կազմակերպեց, Մարտ 15-ին, գործակցաբար Մարսէյլի բողոքական եկեղեցւոյ չորս ծուխերուն հետ, Պլ. Ֆրուիւ Փարքի Ռէֆորմէ եկեղեցին: Ձեռնարկը սարքուած էր յատկապէս ֆրանսական բողոքական համայնքի ուշադրութեան: Շատ կրկնած պիտի չըլլանք վերոյիշեալ Միութեան կատարած աշխատանքներու կարեւորութիւնը, մանաւանդ իր նախագահին՝ վեր. Սամուէլ Սահակեանին նախաձեռնութիւնները հետաքրքրելու օտարները Հայաստանի հարցերով, ֆրանսական մամուլի յայտնի լրագրողները խրախել դարձնելով Հայաստանի Հանրապետութեան պատմական նոր էջին առջեւ բացուած այժմեան կացութեան:

Օրը սկսաւ համերգով մը: Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Խ. Ըլմազեանի, օտար ունկնդիրներուն ծանօթացուց հայ աւանդական, ազգային, դասական եւ եկեղեցական երգերն ու երաժշտութիւնը:

Կէսօրուան ճաշէն յետոյ, ժամը 14.15-ին, հետաքրքիր հասարակութեան մը առջեւ, բաղկացած գրեթէ ամբողջութեամբ Ֆրանսացիներէ, վեր. Ս. Սահակեան եւ Ժան Քէհայեան խօսեցան Հայաստանի ներկայ վիճակին, Ղարաբաղի դէպքերուն շուրջ:

Ժան Քէհայեան նախ անդրադարձաւ հայկական ներկայութեան Մարսէյլ, տասնամեակներու ընթացքին, եւ նկատեց դայն հարստութիւն մը քաղաքին համար: Կարգ մը դրուագներ յիշելով, ակնարկներ ընելով ընդդծեց քրիստոնէութեան ազդեցութիւնը, դրոշմած նկարագիրը հայ ժողովուրդի պատմութեան վրայ: Գալով այժմէականութեան ըսաւ թէ համայնավարութեան մահը 20-րդ դարու այս վերջին տարիներուն, ամէնէն կարեւոր դէպքն է որ կը լիացնէ հայկական տենչերը, քանի Հայերը երբեք չէին հաշտուած խորհրդային վարչակարգին հետ: Ղարաբաղի ողբերգութիւնը յանուն կրօնքի մղուած պատերազմ մը չէ, ինչպէս յաճախ եւ շատ արագ, առանց խորը թափանցելու կ'եզրակացնեն լրագրողները, յայտարարեց Ժ. Քէհայեան այլ հողային յափշտակութիւն մը: Ձեմ հաւատար, աւելցուց, յաւիտենական ատելութիւններուն որոնք պարզապէս շահագործուած են օրուան կառավարութիւններուն կողմէ, այլ երբ լուծուին քաղաքական, տնտեսական հարցերը մեծ պետութիւններու միջամտութեամբ եւ օգնութեամբ, դարձեալ կարելի պիտի ըլլայ համակեցութիւնը Ղարաբաղի մէջ:

Վեր. Ս. Սահակեան ներկայացուց «Ֆրանսա - Հայաստան Բողոքական Համակամութիւն» Միութիւնը: Ֆրանսական բողոքական շարժումի եւ Հայաստանի միջեւ դարաւոր կապեր կան, ըսաւ: Բողոքականութեան մէջ գոյութիւն ունին զանազան մասնաճիւղեր, եւ հարկ էր, Հայաստանի այսօրուան արտակարգ վիճակին դիմաց, բանալ նաեւ հայկական մասնաճիւղ մը: Եւ այսպէս, միութիւնը ստեղծուեցաւ 1990 Ապրիլին: Այսօր, կը հաշուէ 802 անդամ որոնք վեհանձն նուէրներով, անձնավճարներով կը մասնակցին: Նոյնպէս, Միութեան զօրավիգ կը կանգնին շուրջ 60 Ֆրանսական բողոքական եկեղեցիներ: Վեր. Ս. Սահակեան յայտարարեց՝ «բողոքական համակամութիւնը ամբողջ Հայաստանի համար է, եւ ոչ միայն Հայաստանի բողոքականներուն: Մեր համակամութիւնը կ'երթայ դաւանանքներէն անդին եւ լաւագոյն յարաբերութիւններ կը մշակենք Ս. Էջմիածնի եւ իր գահակալին հետ»:

Ցետոյ, վերապատուելին թուեց կատարուած աշխատանքները, եղած նիւթական եւ բարոյական օգնութիւնները: Խնամակալութիւն որբերուն եւ կարօտեալ ընտանիքներուն, նաեւ Գիւմրիի մէջ «Ընտանիք» դպրոցին համար կարեւոր օգնութիւններ եղած են եւ կը շարունակուին, քանի դպրոցին սարքաւորումներէն անդին, Միութիւնը կը հոգայ 25 ուսուցիչներու տարեկան աշխատավարձքերը: Նոյնպէս, օգնութեան գործողութիւններ Նորաբակ գիւղի «նոր» բնակիչներուն համար, որոնք եկած են Գետաշէնի շրջաններէն, բնակիչներ ազատած Ազերիներու վայրագութիւններէն: Նաեւ, վեր. Ս. Սահակեան չմոռցաւ յիշել հոգեւոր առաքելութիւնը, ըսելով թէ Հայաստանը ոչ միայն քաղաքական յեղափոխութիւն մը կ'ապրի այլ նաեւ Հայերը կը վերագտնեն իրենց հոգեւոր արմատները: Ապա, մանրամասն տուաւ կատարուած օգնութեան վերջին գործողութիւնները եւ ծանրացաւ փոխադրութեան միջոցներու դժուարութեան վրայ, եւ խօսեցաւ Ֆրանսացի լրագրողներու հետ կազմակերպուած երկու ժողովներուն մասին:

Դասախօսութիւնը վերջ գտաւ հարցում - պատասխան բաժինէն յետոյ:

Հայաստանի նուիրուած այս Կիրակին փակուեցաւ հասարակաց պաշտամունքով մը, որուն ընթացքին քարոզեց վեր. Սամուէլ Սահակեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ըլլայ երկկողմանի յարաբերութիւններու հաստատման, Պր. Լիպարիտեան երկուշաբթիներ առաջ տեսակցած է Թուրքիոյ Մոսկուայի դեսպան Վոլքան Վուրալի հետ եւ յոյս կայ որ երկու կողմերուն ալ գոհացում տուող յարմար բանաձեւ մը գտնուի մօտ ապագային: Աւելի լուրջ ըլլալ կը թուի երկրորդ հարցին շուրջ գոյութիւն ունեցող տարակարծութիւնը: Հոն թրքական կողմը կը պահանջէ որ Հայաստանի կառավարութիւնը հրաժարի Մեծ Եղեռնի միջազգային ճանաչման հետ կապ ունեցող աշխատանքներէ: Մենք, ըսաւ նախագահական խորհրդատուն, չենք կրնար հրաժարիլ մեր պատմութենէն: Թրքական կողմին առաջարկուած է՝ պատմական հարցերը ձգել պատմաբաններուն եւ զանոնք նիւթ չընել պետական համաձայնութեանց, մանաւանդ որ հայկական կողմը Թուրքիայէն՝ պայմանագրի գծով չի պահանջեր որ այս վերջինը ճանչնայ ցեղասպանութիւնը: Գերմանիոյ պէս իր բարդ անցեալին յատուկ բծախնդրութեամբ մօտեցող երկրի մը մէջ այս զարգացումները յատուկ եւ խիստ հետաքրքրական արտայայտութիւններու եւ մեկնաբանութիւններու արժանացած են:

Ր. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆ

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅ ԼԻՈՆԷՆ

ԱԶԳ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան յառաջիկայ ընտրութեան թուական որոշուած է Յունիս 21, Կիրակի օր:

Թեկնածուները պարտին իրենց դիմումնագիրները ներկայացնել գրաւոր մինչեւ Ապրիլ 15:

Ընտրողական Յանձնախումբը մօտ ատենէն կը հրապարակէ այլ մանրամասնութիւններ:

**

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ.Ի ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ

Կրընոպլի Ազգ. Միութեան նորընտիր վարչութեան նախագահին՝ Պր. Յակոբ Գասպարճեանի հրաւէրին ընդառաջելով, Ռոն -- Ալփի Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ՝ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեան, որուն կ'ընկերանար Իսահակ Քահանայ Հէքիմեան, Կիրակի, Մարտ 8--ին այս տարուան հովուական առաջին այցելութիւնը տուաւ:

Այս առթիւ նախ տեղի ունեցաւ Եպիսկոպոսական պատարագ: Քարոզի պահուն պատարագիչ Եպիսկոպոսը շեշտը դրաւ ծխական կեանքի կարեւորութեան վրայ, որուն վերակազմաւորումը, նկատել տուաւ ան, գրաւական մըն է հայ կեանքի շարունակականութեան պայքարին մէջ:

Պատարագէն ետք, Կրընոպլի «Իպիս» պանդոկին մէջ ժողովրդական ճաշ մը տրուեցաւ, ուր գեղարուեստական յայտագրով ոգեկոչուեցաւ Վարդանանց հերոսամարտի տօնը: Ելոյթ ունեցան նախագահ՝ Պր. Յակոբ Գասպարճեան (ֆրանսերէնով) եւ Ժոզէֆ Լիւլէճեան (հայերէնով): Փակման խօսքը արտասանեց Նորվան Եպիսկոպոս:

Ճաշէն ետք Նորվան Եպիսկոպոս եւ վարչութեան անդամները տեսակցեցան քննարկելու համար Կրընոպլի Հայոց համայնքին կացութիւնը: Այս առթիւ կարգ մը առաջարկներ ներկայացուեցան: Մաղթենք որ եղած առաջարկները գործադրուին, որպէսզի գաղութը պահէ իր ներքին կենսունակութիւնը:

**

«ՏԿԶԱՐ»Ի ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Վիլէօպանի Քաղաքապետարանի Մշակութային հանդիսասրահը պարապ աթոռ չկար Երկուշաբթի, Մարտ 9--ի երեկոյեան: Ժողովուրդը եկած էր լսելու «Տկզար» երգի ու պարի խումբը:

Վիլէօրպանի Հայ Մշակութային Տան նախագահ՝ Պր. Գեղամ Կանանեան, բացման իր խօսքին մէջ ի միջի այլոց ըսաւ, -- «Տկզար»ով կ'ամբողջացնենք մեր Միութեան առաջին կիսամեակի ծրագիրը: Ասկէ առաջ հինգ ձեռնարկներով փորձեցինք Լիոնի եւ Շրջակայքի հայ գաղութէն ներս վառ պահել մշակութային կեանքը:

Բացառիկ ընդունելութիւն մը գտաւ «Տկզար» խումբը Լիոն -- Վիլէօրպանի մէջ: Շնչային եւ հարուածային հնագոյն գործիքներու այս նուագախումբ -- երգչախումբը 36 արուեստագէտներով անմոռանալի յիշատակ մը ձգեց ներկայ հասարակութեան մտքին մէջ: Խմբավար Կարէն Միրզոյեան իրեն յատուկ զուարթաբանութեամբ փայլ մը աւելի տուաւ օրուան հանդէսին:

Հանդիսականներու բուռն փափաքին վրայ, խումբը որ կը պատրաստուէր նոյն գիշերն իսկ մեկնիլ դէպի Գերմանիա, յօժարեցաւ Լիոն մնալ: Յաջորդ օրը Երեքշաբթի, միեւնոյն յայտագրով «Տկզար»ը Լիոնի Ազգային Տան սրահին մէջ հանդէս եկաւ:

Ուշ գիշերին արուեստագէտները մեկնելէ առաջ Եղիվարդի «Լուսամատեան»էն մէկական հատոր նուէր ստացան ձեռամբ Նորվան Եպիսկոպոս Զաքարեանէ:

**

ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Լիոնի Հայ Տիկնանց Միութիւնը անդամուհիներու միջեւ ղոնիակ դասախօսութիւն մը կազմակերպեց Մարտ 12, Հինգշաբթի երեկոյեան, Ազգային Տան սրահին մէջ, ուր մէթր Մէյմարեան, եւ 2 ուրիշ մասնագէտներ ղեկուցումներ կարդացին տնտեսական հարցերու վերաբերեալ համաձայն Ֆրանսայի օրէնքի այժմու տրամադրութիւններու:

**

Հ.Բ.Ը.Մ. - ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Հ.Բ.Ը. Միութեան Երիտասարդաց մասնաճիւղը Շաբաթ 14 եւ Կիրակի 15 Մարտին սեղանի-թէնիսի մրցաշարք մը կազմակերպեց Ազգային Տան սրահին մէջ, 30 հոգիի մասնակցութեամբ: Առաջին խմբաւորումին մէջ արական եւ իգական խումբերը խաղացին առանձին: Իգական խումբի ախոյեանին Եսթեր Պօղոյեան յաղթեց Էլիզ Ոսկեանին, իսկ արականի ախոյեանին՝ Րաֆֆի Մխսեան յաղթեց Ցարութ Մխսեանին:

Երկրորդ խմբաւորումի երկսեռ խաղացողներուն մէջ ախոյեանի մնացին Թալին Գարամինասեան եւ Սագօ Աֆրիկեան իրարու հետ, ընդդէմ Վալերի Ագլեանի եւ Ֆիլիփ Տէրտէրեանի:

Այս մրցումին յաղթանակը ապահովեցին Թալին Գարամինասեան եւ Սագօ Աֆրիկեան:

**

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԱՐԱ ՊԱՊԼՈՅԵԱՆ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար Արա Պապլոյեան հրաւիրուած ըլլալով Շարլ Մերիէօ հաստատութեան կողմէ, Անըսի քաղաքին մէջ մասնակցեցաւ պատուաստի նուիրուած միջազգային գիտաժողովի մը: Այս առթիւ հանդիպումներ ունեցաւ հայկական կարգ մը միութիւններու հետ: Նախ Ջուիցեբիոյ հայ բժիշկներու հետ ապա Կրընոպլի Կապոյտ Խաչուհիներուն:

Շաբաթ, Մարտ 14-ին, աւելի քան 150 հոգիի ներկայութեան, ԻՒՄԱՖ - Լիոն «Հոլիտէյ Ին» պանդոկի սրահներուն մէջ ժողովրդական հաւաքոյթ մը կազմակերպեց ի պատիւ նախարարին, ուր ան խօսեցաւ Հայաստանի առողջապահութեան վերաբերեալ իր մտահոգութիւններու մասին: Մանուկներու սնունդի ապահովութիւնը, ինչպէս նաեւ բժշկական ընկերային որոշ դրութիւններ հիմնելու անհրաժեշտութիւնը կը կազմէին իր մտահոգութեան գլխաւոր առարկան:

**

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿՈՄԻՏԷ

Կիրակի, Մարտ 15-ին Ազգ. Տան սրահը բերնէ բերան լեցուն էր: Ռոն - Ալփի Ղարաբաղի Պաշտպան Կոմիտէն, լրագրողուհի Ֆլորանս Տաւիտը հրաւիրած էր Ղարաբաղի դէպքերու շուրջ վկայութիւններ տալու համար: Այս վերջինը բազմաթիւ անգամներ գտնուած ըլլալով Ղարաբաղ, ականատես եղած է դէպքերու եւ նոյնիսկ վտանգաւոր պայմաններու տակ նկարահանումներ կատարած: Իր նկարահանած մէկ ֆիլմը ցուցադրուեցաւ, որմէ ետք ներկաները որոշ լուսաբանութեանց համար հարցումներ ուղղեցին:

Հանդիսավար Վարուժան Գրիգորեան այս առթիւ շեշտը դրաւ Ղարաբաղի նիւթական օժանդակութեան վրայ եւ հանգանակութեան կոչ ուղղեց:

ԼՐԱՏՈՒ

ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սոյն հաղորդագրութեամբ, մեծ ուրախութեամբ կը յայտնենք թէ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Լոնտոնի Սանուց Միութիւնը, ընդառաջելով հաստատութեան տնօրէնութեան դիմումներուն, օրերս հաստատութիւն ուղարկած է ՄԿՀ վերակազմուած փողերախումբին պակսող հետեւեալ չորս գործիքները.--

1.-- Մէկ Թէնոր Հորն.
2.-- Մէկ Պարիթոն Հորն.
3.-- Մէկ Սոփրանօ Սաքս.
4.-- Մէկ զոյգ Սիմպըլ:

Շուտով հաստատութեան փողերախումբը կը ստանայ նաեւ մէկ ալ մեծ թմբուկ մը, որով կ'ամբողջանայ հաստատութեան փողերախումբը երաժշտական գործիքներով օժտելու ծրագիրը: Սոյն ձեռնարկին իր նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը բերած է նաեւ Հ.Բ.Ը.Մ. Լոնտոնի մասնաճիւղը՝ 500 անգլիական ոսկիի նուիրատուութեամբ:

Հարկ է նշել թէ Հաստատութեան վերակազմուած փողերախումբին գրեթէ բոլոր գործիքները նուիրուած են Լոնտոնի Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Սանուցին կողմէ:

Այս առիթով, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը իր հրապարակային խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Լոնտոնի Սանուցին եւ Հ. Բ. Ը. Մ. Լոնտոնի մասնաճիւղին:

ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 2, 1992

(Շար. Ա. էջէն)

ւած են։ Քրտական շրջաններու կառավարիչը մինչեւ Մարտ 30 պայմանաժամ տուած է բնակչութեան որ զէնքերը յանձնուին։ Տէմիրէլ «բօղարկուած պատերազմ» որակելով հանդերձ պատահարները, կ՚արհամարհէ քրտական ուժը ու կը յայտարարէ թէ Պետութիւնը դաս կու տայ բոլոր անոնց որոնք զէնք կ՚ուղղեն իրեն։ Ան ակնարկելով նաեւ քիւրտ գինեալներու ղեկավար Ա. Օճալանի «այսուհետեւ մեզի համար ամէն օր ամանոր է» խօսքին, ապարէզ կը կարդայ, ըսելով. «թող ըսէ ինչ որ կրնայ. յուսախաբութիւն կ՚ըլլայ վախճանը բոլոր անոնց որոնք գործ կ՚ունենան Թուրքիոյ Հանրապետութեան Պետութեան հետ»։

Թուրք մամուլին համաձայն, Թուրքիա պաշտօնական դիմում պիտի ներկայացնէ Դամասկոսի ու Պոնի որ նեցուկ չկանգնին քիւրտ զինեալ կազմակերպութեան (ՓՔՔ)։

Արեւմտեան լրատուներու համաձայն Թուրքիա հրասայլերու, զէնքերու հետ թնդանօթ կաղի ռումբեր ալ արձակած է Ճիզրէի քիւրտ բնակչութեան վրայ, ինչ որ մեծ խուճապ պատճառած է։

Թուրքիոյ դիմումէն առաջ արդէն գերման կառավարութիւնը Անգարայէ պահանջած է որ իր քիւրտ հայրենակիցներուն ապահովութիւնը երաշխաւորէ ու ժողովրդավար, օրինաւոր միջոցներով լուծէ քրտական հարցը։

Սէ - Ժէ - Թէ-ն ալ բողոքելով Թուրք կառավարութեան արիւնալի միջոցառումներուն դէմ, Ֆրանսական կառավարութենէն պահանջած է որ միջամտէ որպէսզի Անգարա յարգէ մարդկային իրաւունքները։ ՄՌԱՓ ալ (Հակացեղապաշտ ու ժողովուրդներու միջեւ բարեկամութեան զօրավիգ Շարժում) կոչ ուղղած է Ֆրանսայի բոլոր ժողովրդավարներուն որ բողոք յայտնեն Փարիզի Թրքական դեսպանատան, քիւրտ բնակչութեան կիրարկուած ճնշումներուն դէմ։

***

Քրտական նոյն կազմակերպութիւնը (ՓՔՔ) ստանձնած է պատասխանատուութիւնը այն արարքին որուն ընթացքին Մարտ 24ի-ն Պոլսոյ մէջ կրակ բացուած էր հանրակառքի մը վրայ. կը տեղեկացուի որ վիրաւորներէն երկուքը մահացած են։ Հանրակառքը Թրքական գաղտնի ըսպասարկութեան կը պատկանէր ու զոհերը նոյն կազմակերպութեան պաշտօնեաներ են։ Կրակողները չեն ձերբակալուած։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՎԵՐԵԼՔԻ ՃԱՄԲՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ֆրանսայի 3-րդ դասակարգի ախոյեանութեան մէջ, Վալանսի Հ. Մ.ը այլեւս միակն է՝ որ կը մնայ առանց պարտութեան։ Շալըվիլ՝ որ նոյն պարագային մէջ էր, յաղթուած է, առաջին անգամ ըլլալով, անցեալ շաբաթ, իսկ Վալանս՝ Թուլոնի մէջ, իր 14-րդ յաղթանակը (1 - 0) տարած է քաղաքին արհեստավարժ ակումբին պահեստի կազմին դէմ։

Հայանուն խումբը հինգ կէտերու առաւելութիւն ունի իր գլխաւոր մրցակիցներուն հանդէպ դասաւորումին վրայ եւ իր յառաջիկայ մուտքը արհեստավարժներու երկրորդ դասակարգին մէջ շատ հաւանական է այլեւս։ Կը մնան եօթը խաղեր միայն։

Հայ վարիչներուն ուսերուն ծանր պարտականութիւն մը ներկայիս՝ պատրաստել յառաջիկայ մրցաշրջանը, ապահովելով անհրաժեշտ պիւտճէն, ինչ որ դիւրին պիտի չըլլայ։

Աւելի համեստ մակարդակի վրայ -լի- կի Փրոմոսիոն տ՚Օնէօռ- Իսիի Հ. Մ.-ն ալ կը շարունակէ իր յաջող երթը։ Մարտ 22-ին, հաւասար արդիւնք (1 - 1) Փուասիի դաշտին վրայ։ Կը մնայ առաջատար երկու կէտերու առաւելութեամբ, Սանուայի հանդէպ։ Կարելի է ըջօրէն յուսալ, որ վերջին հինգ մրցումներուն ընթացքին, Իսի պիտի կրնայ պահել իր դիրքը եւ երկրորդ տարին անընդմէջ, դասակարգ փոխէ, հանելով Շրջանային Պատուոյ մակարդակին։

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ՔԱՐՈԶ

ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ
ԲՈԼՈՐ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, փարիզեան Շրջանի մեր եկեղեցիներուն մէջ, Ուրբաթ երեկոները ժամը 7-ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի քարոզ՝ ըստ հետեւեալին.

Ուրբաթ, Մարտ 27
Շաւիլ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱ

ՀՍԿՈՒՄ
ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
ՄԵԾԻ ՊԱՀՈՑ

Ուրբաթ, Մարտ 27, ժամը 18-ին
Ս. Գէորգ Եկեղեցի (Սէն Լու Կրան Փէն)
Կը քարոզէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔՀՆՅ. ՆԱՃԱՐԵԱՆ

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

PROGRAMME DES ACTIVITES
PONCTUELLES
Calendrier Mars 1992

Vendredi 27
20 h 45

RECITAL DE VOIX
En première partie :
Armavénie VAZ-NICHANIAN
et
YERSO

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
Ա Ր Ա Մ
ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի հրաւէրով Հայաստանի երգչախմբային ընկերութեան «ԱՐԱՄ ՏԷՐ - ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ» երգչախումբը Փարիզ կուգայ տալու համար երեք համերգներ ղեկավարութեամբ՝

ՏԻԿԻՆ ԷՄՄԱ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Ա. - Շաբաթ, Ապրիլ 11,
ժամը 20.30-ին, Ալֆորվիլ
Eglise Notre-Dame
Նախագահութեամբ՝
երեսփոխան - քաղաքապետ
ՌԸՆԷ ՌՈՒՔԷ-ի

Բ. - Երկուշաբթի, Ապրիլ 13,
ժամը 20.30-ին Իսի -
Eglise Saint-Etienne
Նախագահութեամբ՝
երեսփոխան - քաղաքապետ
նախկին նախարար՝
ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ-ի

Գ. - Երեքշաբթի, Ապրիլ 14,
ժամը 20.30-ին, Կոնէս։
Eglise Saint Paul - Saint Pierre
de Gonesse
Նախագահութեամբ՝ Արնուվիլ
Լէ - Կոնէսի քաղաքապետ՝
Պ. ՊԻԺԷԼԻ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

le CENTRE CULTUREL
SAINT-MESROB

recevra
le Jeudi 26 Mars à 20 h 45
PATRICK DONABEDIAN
qui donnera une conférence
avec projection de diapositives sur
LE TAPIS A DRAGON
Le Centre exposera aussi les toiles
du peintre

KAREN AGHAMIAN
de la République d'Arménie
le Jeudi 26 Mars de 18 à 23 heures
et
le Vendredi 27 Mars de 15 à 21 heures

10, bis rue Thouin, Paris 5ème
M° Cardinal Lemoine / Monge
— Entrée libre —

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

RECITAL DE PIANO

Samedi 28 Mars à 20 h 30

VARDAN MAMIKONIAN

1er Prix au concours de piano
des Républiques soviétiques en 1981
1er Prix au concours international
Yvonne Lefebure

Au programme :
Mozart — Chopin — Babadjanian...
P.A.F. : 50 F.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Տ. Վարպետեանին, Տէր եւ Տիկին Է. Շալճեանին եւ զաւակներուն, Շալճեան ընտանիքին եւ բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝ Գէորգ Վարպետեանի մահուան առիթով։

***

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւն կը յայտնեն Աւտոյեան եւ Վէմեան ընտանիքներուն իրենց եղբօր - զաւկին, ազգականին, բժիշկ, վիրաբոյժ՝ Անուշաւան - Ռոպէր Վէմեանի մահուան առթիւ։ Մասնաճիւղիս բոլոր ընկերուհիները ցաւակցութիւն կը յայտնեն նաեւ Տիկին Տենչալիկ Վարպետեանին, Տէր եւ Տիկին Էտիկ Շալճեանի եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, աներ հօր եւ մեծ - հօր՝ Գէորգ Վարպետեանի մահուան առթիւ։

ՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը, անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մարտ 28, ժամը 15-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

RECITAL DE CHANT

Dimanche 29 Mars à 15 h 30
Salle Molière (18, quai Bondy, Lyon 5e)
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE DECINES
et
LES FRERES DES QUATRIEMES
DE L'OPERA DE LYON
présentent
E M M A P A P I K I A N
de l'Opéra d'Erevan
Œuvres de :
Verdi — Gounod — Delibes —
Mozart — Rimski Korsakov —
Armen Dikranian
Prix : 80 F.
Renseignements : 78. 49. 42. 97

LA MAISON POPULAIRE
a le plaisir de vous inviter
à l'exposition de sculptures et de tableaux
en pâte à papier de

Raffy Sarkissian

V e r n i s s a g e
le 1er Avril à partir de 19 heures
à la Maison Populaire
9 bis, rue Dombasle — 93100 Montreuil
M° Mairie de Montreuil Tél: 42 87 08 68
du 1er au 21 Avril
ouvert tous les jours de 10h à 20h
Samedi de 10h à 17h
— Entrée libre —

Marseille

LA MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
— SECTION JEUNES —
12-14, rue Saint-Bazile — Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09.
organise une projection - débat animée
par :

TERRE & CULTURE

sur le thème :
«LA RENOVATION DES SITES
ET EGLISES ARMENIENNES
EN ARMENIE ET MOYEN-ORIENT»
le Vendredi 27 Mars à 20 h 30

CITÉ INTERNATIONALE DES ARTS
18, rue de l'Hôtel de Ville, 75004 Paris
Salon du 2ème étage

Edouard
KHARAZIAN
Peintures

Exposition jusqu'au 30 Mars

Ouvert tous les jours de 13 à 19 heures
M° Pont-Marie

ՑԵՐԿ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզեան Շրջանի

կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն
կողմէ

Ն ո ր ե ւ խ ն ա մ ո ւ ա ծ Յ ա յ տ ա գ ի ր

Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը։

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14.30-ին

SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e

Մուտք՝ 70 Ֆր. - Պիւֆէ

ՈՒՐԲԱԹ
ՄԱՐՏ 27

VENDREDI
27 MARS
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.764

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

67e ANNÉE — No 17.764

Ո՞Վ Է ՏԷՐԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ

Մութալիպովի հրաժարումով Ադրբեջան այն պատկերը տալ կ'ուզէ թէ փոխանակ համայնավար վարչակարգէն մնացած ղեկավարներու, երկիրը պիտի յանձնուի աւելի առողջ եւ ազգին ճակատագրով աւելի մտահոգ առաջնորդներու. սակայն այս ջանքը չի կրնար ծածկել իշխանութեան անորոշութիւն մը որ ներկայիս կը տիրէ երկրին մէջ:

«Մոսկովեան Լուրեր» շաբաթաթերթին Մարտ 25-ի թիւին մէջ «Ո՞վ է իշխանութեան գլուխ գտնուողը» խորագրուած սիւնակով մը Միխայիլ Շէվէլեւ կ'անդրադառնայ նախկին նախագահին հրաժարման պարագաներուն ու անոր յաջորդած անկայուն վիճակին:

Երկու դէպքեր որոշիչ դեր ունեցան նախագահին հրաժարականին մէջ. մէկը Խոջալուի հայկական յաղթանակն էր, միւսը, նոյն շաբաթաթերթին տուած Մութալիպովի հարցազրոյցը:

Խոջալուի պարագային, կ'ըսէ յօդուածագիրը, Հայերը յարձակման իրենց նպատակը յայտնած էին ամիս մը առաջուընէ, որպէս փոխադարձութիւն Սումգայիթի մէջ Ազերիներու կատարած կոտորածին: Հակառակորդները նկատի չառին այս ազդարարութիւնը ու ոչ գիւղի բնակչութիւնը փոխադրեցին այլուր, ոչ ալ յաւելեալ զէնք, զինամթերք բերին հոն: Այսօր յայտնի չէ թէ ո՛վ եւ ի՛նչ նպատակով կատարեց Խոջալուի բնակչութեան ջարդը երբ անոնք յարձակողներու կողմէ իրենց համար ձգուած անցքէ մը կը պարպէին գիւղը:

Մութալիպովի կողմնակիցները կը պնդեն թէ որոշ դիտումով անօգնական ձգուեցաւ Խոջալուն, նեղը ձգելու համար նախագահը: Իսկ հարցազրոյցը մեղադրանքներու պատճառ եղած է, որովհետեւ ընթերցողները անընդունելի գտած են Մութալիպովի արտայայտութիւնները անցեալի իր բարեկամներուն հասցէին: Մութալիպովի մամուլի հարցերու պատասխանատուին համաձայն անոր բառերն ու ըրածները գործածուած են իրեն դէմ:

Իրականութեան մէջ յարձակումը սկիզբ առած էր երկար ատենէ ի վեր ու զինուորական պարտութիւնն ու հարցազրոյցը որպէս պատրուակ ծառայեցին: Առաջին օրէն իսկ Ժողովրդական Ճակատը Մութալիպովը ամբաստանեց իշխանութեան գլուխն անցնելու համար խորհրդային բանակէն օգտուելու եւ 1990-ին զօրքին Բաքու կատարած արիւնալի միջամտութենէն ետք ստեղծուած կացութիւնը չահագործելու յանցանքով:

Այսօր երբ ան քաշուած է քաղաքական բեմէն, Ժողովրդական Ճակատը կրնա՞յ յաղթական նկատուիլ:

«Պէտք է սպասել որ նախարարները նշանակուին» կ'ըսէ Ժողովրդական Ճակատի մէկ պատասխանատու. «եթէ մեզի տան օրինակ, Առեւտրական նախարարութիւնը, կը նշանակէ թէ մեզ կրկին խաբել կ'ուզեն»: Իսկ իրենց ուզածը դըլխաւորաբար արտաքին ու վարչապետի օգնականի աթոռն է:

Ներկայի վարչապետը Հ. Հասանով ամէնէն լուրջ քաղաքական դէմքը կը նըկատուի: 53 տարեկան է ու կուգայ Համայնավարութեան շարքերէն. միշտ հաստատիմ է Հայդար Ալիեւի: Ան կրկին յայտնուած է Բաքուի հեռատեսիլէն իշխանութեան փոփոխութենէն վեց օր ետք: Զափաւոր մէկը կը նկատուի, կ'ըսէ թէ պէտք է բանակցիլ Հայերու հետ:

Ադրբեջանի մէջ զանազան խումբերու, խմբաւորումներու գոյութիւնն ալ քաղաքական արհամարհելի ազդակ մը չէ: Մութալիբով որ իր թիկունքին ունենալ կը նախընտրէր Նոմենկլատուրան, երկրին երիտասարդ քաղքենիութեան դժգոհութեան պատճառ եղաւ. այս վերջինս գլխաւորաբար ծաղիկի առեւտուրով հարկաւոր դրամագլուխը հաւաքելէ ետք ներկայիս կը զբաղի ճարտարարուեստով ու քարիւղով: Դժգոհութիւն կը յայտնուի մանաւանդ բարեփոխումներու սահմանափակումէն ու սեփականացումներէն. անոնք կը սպասեն որ նոր ղեկավարները հաստուցանեն իրենց ներկայացուած նեցուկը. սակայն առիկա դիւրին պիտի չըլլայ նորերուն համար որոնք դժուար է որ Ղարաբաղի պատերազմին ընթացքը փոխեն երբ Ադրբեջան յաջորդական կորուստներ կ'արձանագրէ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՆԻՍՏԵՐԸ

Ադրբեջանի քաղաքական անկայուն կացութիւնը կ'արտացոլայ Գերագոյն Խորհուրդի նիստերէն ներս: Մարտ 24-ի արտակարգ նիստը որ առաջինն էր նախագահ Մութալիբովի հրաժարականէն ի վեր, բաւական փոթորկալի եղած է: Հոն օրակարգի կարեւոր նիւթերէն եղած է «պատերազմական անտեսութեան» մը հաստատումը, որպէսզի կարելի ըլլայ Ղարաբաղի հակակշիռը կրկին ձեռք անցընել: Առաջնահերթ նկատուած է նաեւ սեփական բանակի ստեղծումը: Այս բոլորին հետ նիստին նախագահը արտայայտուած է Ղարաբաղի հարցին քաղաքական լուծում բերելու Ադրբեջանի տրամադրութեան մասին: Պաշտպանութեան նախագահը որ կը պատկանի Ժողովրդական Ճակատին, Խորհրդարանին առջեւ զանգատած է Ճակատին եւ ազերի ուժերու միջեւ համագործակցութեան բացակայութենէն, նշելով որ նոյնիսկ յայտնի չէ թէ ո՛վ, ո՛ւր, որքան զէնք ու զինամթերք ունի:

Մութալիբովի կողմնակից խմբակի մը պատճառած խառնակութենէն ետք նոյնիսկ խօսակցութեան նիւթ եղած է երկրին մէջ արտակարգ վիճակ հռչակելու պարագան:

Նիստին ընթացքին խօսք առած է նաեւ Արտաքին նախարար Հիւսէյին Սատըքով ու ըսած թէ «մէկ բանակ, մէկ արտաքին քաղաքականութիւն եւ մէկ դրամանիշի սկզբունքները յարգելու պայմանով պատրաստ են Ղարաբաղի հայութեան ինքնավարութեան ազատութիւններ տալու»:

Այդ ընթացքին Ադրբեջանի Գերագոյն Խորհուրդը Ղարաբաղի մասին բանաձեւ մըն ալ քուէարկած է, Հայաստանը ամբաստանելով ցեղասպանութիւն գործելու յանցանքով:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ - ԹՈՒՐՔԻԱ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

Նախիջեւանի Հանրապետութեան նախագահը Ալիեւ անակնկալ այցելութիւն մը կատարած է Անգարա ուր ընդունուած է Թ. Էօզալի կողմէ: Երկու երկիրներուն միջեւ ստորագրուած համաձայնագրով մը Թուրքիա ելեկտրականութիւն պիտի տայ Նախիջեւանի, ճամբայ շինէ ու կըրթաթոշակներ հաստատէ: Թուրքիա նաեւ 100 միլիոն տոլարի վարկ պիտի բանայ Նախիջեւանի: Ալիեւ յայտարարած է թէ Մոսկուայի ու Կարսի դաշնագիրներուն նման այս համաձայնութիւնն ալ պատմական դէպք մըն է:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ղարաբաղի մէջ յարաբերական անդորրը մտահոգութեան գլխաւոր նիւթը դարձուցած է կրկին ուժանիւթի տագնապը. թէեւ Վրաստանէն կազը ու Ադրբեջանէն որոշ քանակութեամբ մազութ կը հասնի, սակայն մեծ նեղութիւն կայ հեղուկ այլ տեսակի վառելանիւթերու, ինչպէս օրինակ օդանաւի համար քերոզէնի, եւայլն: Ցոյս կայ որ Ադրբեջանէն հասած մազութի քանակութիւնը աւելնայ ու Վրաստան - Հայաստան երկաթուղին որ Վրաստանի քաղաքական վերջին դէպքերուն պատճառով փակուած էր, բացուի. առիկա եւս որոշ չափով պիտի օգնէ տագնապին մեղմացումին:

Գերագոյն Խորհուրդի Մարտ 25-ի նիստին երկու որոշում քուէարկուած է. մէկը կը վերաբերի պետական զինանշանին, միւսը դրամանիշին: Առաջինին համար ընդունուած է 1918 - 20-ի առաջին հանրապետութեան զինանշանը, իսկ հայկական դրամանիշը պիտի կոչուի «դրամ» ու մանրը «լումայ»:

**
*

Ջանք կը թափուի կարգադրութիւն մը գտնելու Ադրբեջանի Գերագոյն Ատեանի կողմէ մահուան դատապարտուած հինգ հայ երիտասարդներուն համար: Անոնք մեղադրուած են ադրբեջանցի լրագրող մը եւ երեք զինեալ սպաննելու յանցանքով:

Տասնըհինգ հայ երիտասարդներ որոնց մաս կը կազմեն այս հինգը, խորհրդային բանակի ուժերուն կողմէ ձերբակալուած էին Բերդաձորի մայիսեան բախումներուն ընթացքին ու յանձնուած Ադրբեջանի: Մնացեալ տասը դատապարտուած են 15 տարուան բանտարկութեան:

ԱՐՑԱԽ

Ղարաբաղի հարցին նուիրուելիք Մինսկի եւրոպական համաժողովին զուգահեռ եւ անկէ անկախ կը նախատեսուի եռակողմ հանդիպում Ադրբեջանի, Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ներկայացուցիչներու, կը գրէ Ֆայնանշըլ Թայմզ (Մարտ 26): Լուրը թերթին տուած է Հայաստանի Արտաքին նախարար՝ Ր. Յովհաննէսեան: Թերթին համաձայն եռակողմ այս հանդիպումին տեղն ու թուականը անորոշ են տակաւին. նախարարը կը յուսայ որ, անիկա տեղի կ'ունենայ Արցախի իսկ մէջ: Հանդիպման նիւթ պիտի դառնան հրադադար մը, Ադրբեջանի կողմէ կատարուող Հայաստանի տնտեսական շրջափակման վերացումը եւ նախկին Խորհրդային բանակէն գողցուած զէնքերու յանձնումը:

Թերթին համաձայն Հելսինքիի ժողովին ընթացքին, Թուրք եւ Հայ Արտաքին նախարարներու հանդիպում մը տեղի ունեցած է, առաջինը՝ իր տեսակին մէջ, Հայաստանի անկախութեան հռչակումէն ի վեր:

Ցարաբերական հանդարտութիւնը առիթ տուած է որ Ստեփանակերտի բնակչութիւնը դուրս գայ նկուղներէն ու ձեռնարկէ ռմբակոծումներու հետեւանքով աղտոտած փողոցները մաքրելու աշխատանքին: Սակայն վառելանիւթի բացակայութիւնը անհնար կը դարձնէ աղբերու փոխադրութիւնը ինչ որ մեծ վտանգ կը ներկայացնէ բնակչութեան առողջապահութեան համար: Մինչեւ այսօր օդի խիստ պայմանները արգելք եղած էին համաճարակներու, սակայն եթէ աղբերը արագօրէն չմաքրուին, անկարելի կ'ըլլայ վարակիչ հիւանդութիւններու առաջքը առնել:

Տիրող պայմաններուն մէջ կարելի եղած է նաեւ հրատարակել Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի «Լրատու» շաբաթաթերթին առաջին թիւը ուր լոյս տեսած են Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան գործունէութիւնը պարզաբանող նիւթեր, քաղաքական ակնարկներ: «Լրատու»ն ներկայիս Ղարաբաղի մէջ հրատարակուող միակ թերթն է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ընտրութիւններով ստեղծուած հարցականները կը շարունակեն տիրել հանրային կարծիքին: Վարչապետուհի Տիկին Է. Քրէսոնի Մարտ 25-ի արտայայտութիւնն ալ որոշ սպասումներու դուռ բացած է. ան պատասխանելով լրագրողներու հարցումներու, ըսած է թէ կառավարութեան մէջ փոփոխութիւններ հաւանական են:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ մէջ առաջին անգամ 1991 Յուլիս 22-ին կատարուած վիրաբուժական գործողութեան մը լուրը բժշկական մարզի նկատելի յաջողութիւն մը կը նշէ: Գործողութիւնը կատարուած է մօրը արգանդին մէջ գտնուող երախայի մը վրայ, որ ներքին գործարաններու կազմաւորման լուրջ անկանոնութիւններ ունէր: Մարդկային սաղմին վրայ կատարուած այս գործողութիւնը առաջին պարագան է ուր 21 շաբաթուան սաղմը կիսով դուրս բերուած է մօրը արգանդէն ու կազմաւորման սխալը սրբագրուելէ ետք կրկին հոն զետեղուած: Երախան ներկայիս ութ ամսու է ու առողջական վիճակը գոհացուցիչ կը նկատուի: Յաջողութիւնը արձանագրուած է Փարիզի Սէն Վէնսան տը Փօլ հիւանդանոցին մէջ:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ Չորեքշաբթի Մարտ 25-ի նիստին երեք նոր օրէնքնե-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրք իշխանութիւնները բանակի զանազան միջոցառումներով կը ջանան լռեցնել քրտական շարժումը որ ծագում առաւ քրտական ամանորի տօնակատարութիւններուն ընթացքին: Վարչապետ Ս. Տէմիրէլ խստացուցած է շեշտը, յայտարարելով որ մաքրագործումը շուտով վերջ կը գտնէ ու անկէ ետք Իրաք-Թուրք սահմանէն թռչուն մը իսկ չի կրնար անցնիլ: Ան ըսած է թէ Թուրքիոյ մէջ միակ դրօշակ մը կը ծածանի եւ ուրիշ դրօշի տեղ չկայ: Ան աւելցուցած է թէ հարցին մասին Արեւմուտքի հաւանական ճնշումին ենթարկուելու տրամադրութիւն չունին ու պետութիւնը պէտք է իր ուժը ցոյց տայ:

Արեւմտեան մամուլին համաձայն թրքական զօրաբաժիններու սաւառնակներ անցնելով Իրաքի սահմանէն, կրկին ռմբակոծած են քրտական բնակավայրերը:

Արեւմտեան կեդրոններու մէջ բողոքի շարժումներն ու ցոյցերը կը բազմանան թրքական ներկայացուցչական կէտերու դէմ: Անոնցմէ յատկապէս Գերմանիոյ քրտամէտ կեցուածքը մեծ զայրոյթ կը պատճառէ Թուրք իշխանութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲԱՐՁՐԱԳՈՅՆ ԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԼՈՍ ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ցայժմ Հայաստանի տարածքին գործածուող դասագրքերուն մէջ կը վխտային օտար բառեր (յատկապէս ռուսերէն). այսուհետեւ պատրաստուելիք դասագիրքերը պիտի զտուի՞ն նման բառերէ, թէ ոչ:

Այս հարցումին եւս պատասխանեց Լուսաւորութեան նախարարը՝ նշելով.

«Ճիշդ է որ օտարամուտ բառեր շատ գործածած ենք եւ եղած են դասագրքերու մէջ, սակայն վերջին քանի մը տարիներուն բաւական մաքրուած է. ասիկա իրողութիւն մըն է։ Ջանք կը թափուի մոռցուած բառերը վերականգնելու եւ գործածելու։ Սկսանք նոյնիսկ Խորհրդարանին մէջ գործածել չկիրարկուած բառեր։ Օրինակ, երբ Ռաֆայէլ Իշխանեան առաջարկեց միքրոֆոնի փոխարէն գործածել խօսափող բառը, աղմուկ բարձրացաւ. բողոքեցաւ թէ «էնքան էլ խօսափող չի»։ Յետոյ վարժուեցան եւ այժմ ոչ ոք կը յիշէ թէ ժամանակին անիկա միքրոֆոն էր եւ ոչ՝ խօսափող։ Վերջին տարիները մեր լեզուն մաքրուեցաւ նաեւ շնորհիւ արեւմտահայերէնին, որմէ շատ մը բառեր առինք եւ կը գործածենք. մանաւանդ այնպիսի բառեր որոնց համապատասխանը չունէինք մեր գիտական լեզուին մէջ։ Օրինակ՝ համակարգիչ բառը, որ մտած է արեւելահայերէնի մէջ։ Համոզուած եմ որ հետզհետէ աւելի պիտի մաքրուի մեր լեզուն։ Ներկայիս Հայաստանի մէջ գրագրութիւնը կը կատարուի միա՛յն հայերէնով. հայերէն գրամեքենաներու խիստ պահանջք կայ։ Նախարարութիւնները հայերէն լեզուով արձանագրութիւններ կը կատարեն։ Ես, իբրեւ Լուսաւորութեան նախարար, հրահանգած եմ կրթական բոլոր հաստատութիւններուն մէջ ստորագրել միա՛յն հայերէն լեզուով։ Հայոց դպրոցի մշակը իրաւունք չունի իր ստորագրութիւնը օտար լեզուով դնելու։

Ապա, վերադառնալով կրթական մարզի փիլիսոփայութեան հարցին, Արեգ Գրիգորեան ըսաւ.

«Ճիշդ է, որ մարքսիզմի գաղափարախօսութեան կնիքը կար եւ շատ խորունկ էր մեր կրթական համակարգին վրայ. անիկա կ'արտայայտուէր տարբեր ձեւերով։ Ամէն բան հիմնուած էր կեղծիքի վրայ։ Կեղծուած էր պատմութիւնը՝ Հայոց պատմութիւնը, համաշխարհային պատմութիւնը եւայլն։ Փաստեր չկային. եթէ նոյնիսկ կային, սխալ մեկնաբանուած էին։ Օրինակ, Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ Ուրարտուի շրջանը խայտառակ ձեւով ներկայացուած էր վերջին եօթանասուն տարին։ Նշուած գաղափարախօսութեան կնիքը շատ ուժեղ էր մանաւանդ հայ գրականութեան վրայ։ Սկիզբէն մինչեւ մեր օրերու գրականութիւնը ներկայացուած էր իբրեւ դասակարգային պայքար։ Երախաներուն կը սորվեցնէին շատ ակար գործեր, իսկ լաւ, որակաւոր գործերը չէին սորվեցներ, որովհետեւ անոնց մէջ գաղափարական – դասակարգային պայքարներ չկային եւայլն։

Արդ, ներկայի հիմնական հարցը կրթութեան եւ ուսման ապաքաղաքականացումն է։ Առաջին քայլը որ առնուեցաւ անցեալ տարուան կէսերուն իսկ, այն էր՝ որ անմիջապէս դադրեցուցինք հասարակագիտութեան դասաւանդումը։ Իրականութեան մէջ ասիկա լաւ նիւթ է. երախան պէտք է պատկերացում ունենայ հասարակութեան զարգացման օրէնքներուն մասին. սակայն ինչ որ կար դասագրքերուն մէջ, զանոնք պէտք էր հանել, որովհետեւ անոնք ընդհանրապէս կը խօսէին կուսակցութեան համագումարներու մասին։

«Երկրորդ քայլը եղաւ հրապարակէն վերցնել Խորհրդային Միութեան պատմութեան վերաբերող բոլոր դասագրքերը. երրորդ՝ դադրեցնել տուինք տպագրութիւնը Հայոց պատմութեան այն դասագրքերուն, որոնց մէջ կեղծիքը շատ էր։ Նոյն ատեն սկսաւ Հայոց պատմութեան դասագրքերու նոր ծրագիրներու մշակումը, որ աւարտեցաւ Սեպտեմբերին։ Խորհրդային Միութեան պատմութեան դասանիւթը ջնջուեցաւ եւ անիկա ընդգըրկուեցաւ Համաշխարհային պատմութեան դասանիւթին մէջ։

«Հայոց պատմութիւնը եւս նոր ծրագրով սկսաւ դասաւանդուիլ Սեպտեմբեր Մէկէն։ Մեր պատմութիւնը կը սկսի Հայկ Նահապետով, հայկական պետականութեան հիմնումով, կը շարունակուի Արարատեան Թագաւորութեամբ (Ուրարտու անուանուած) եւ այսպէս մինչեւ մեր օրերը։ Այս ծրագրով կը դասաւանդուի, սակայն տակաւին չենք յաջողած դասագիրք հրատարակել։ Կ'օգտագործենք գոյութիւն ունեցող այն գիրքերը որոնց կարգ մը նիւթերէն կարելի է օգտուիլ։ Այս իմաստով բարձրացուցինք կարգ մը գիրքերու տպաքանակը։ Օրինակ՝ Բագրատ Ուլուբաբեանի գիրքը հրատարակելով բարձր տպաքանակով զայն բաժնեցինք բոլոր դպրոցներուն։ Հայոց պատմութեան առաջին գիրքը որ յանձնարարուեցաւ դպրոցներուն՝ Մովսէս Խորենացիի աշխատութիւնն էր։

«Ուսումնական ընթացիկ տարեշրջանէն սկսանք նաեւ հայ գրականութեան դասաւանդումը՝ նոր ծրագրով»։

Արդեօք կը ծրագրուի՞ վերադարձ մը դէպի դասական ուղղագրութիւն եւ ի՞նչ քայլ առնուած է այդ ուղղութեամբ։

Հարցումին դարձեալ պատասխանեց Լուսաւորութեան նախարարը՝ նշելով.

«Այս հարցումը կ'ուղղուի մեզի Ամերիկա գտնուած մեր առաջին իսկ օրէն։ Գիտէք որ լեզուի մասին օրէնքի նախագիծին մէջ, զոր Խորհրդարանը քննարկեց, գրուած էր որ դասական ուղղագրութիւնը կ'ընդունուի իբրեւ հայկական ուղղագրութիւն եւ քանի մը տարի ժամանակ կը տրուէր այդ ուղղագրութիւնը ամբողջութեամբ կիրարկելու համար։ Սակայն Խորհրդարանը այդ յօդուածը չքննարկեց՝ համարելով զայն մասնագէտներու գործ եւ օրէնքը չընդունուեցաւ, գիտել տալով որ անիկա մշակման կարիք ունի։ Նոր նստաշրջանին դարձեալ այդ օրէնքը պիտի դրուի Խորհրդարանի քննարկման։ Այդ ուղղութեամբ կան բազմաթիւ կարծիքներ, հրատարակումներ. գիտնականներ լեզուաբաններ բաժնուած են երկու մասի ինչպէս շատ մը հարցերու պարագային ալ։

Ինչ կը վերաբերի հայկական ուղղագրութեան, ես կ'ուզեմ արտայայտել իմ կարծիքը։ Իմ կարծիքով պէտք է վերադառնանք Մեսրոպեան ուղղագրութեան, որովհետեւ այսօրուան ուղղագրութիւնը մեզի պարտադրուած է. որեւէ մասնագիտական հիմնաւորում չէ եղած։ Պէտք է անցնինք Մեսրոպեան ուղղագրութեան, որովհետեւ ազգ մը երկու ուղղագրութիւն չի կրնար ունենալ։ Եթէ Սփիւռքի եւ Հայրենիքի միջեւ խզում եղած է, պատճառներէն մին ալ եղած է ուղղագրութեան տարբերութիւնը։ Մեր մօտ պատրաստուած դասագրքերը մատչելի չեն եղած Սփիւռքի երախաներուն, իսկ Սփիւռքի մէջ հրատարակուած լաւ գրքերը եւ տեղեկատուութիւնը մատչելի չեն եղած Հայաստանի երախաներուն։ Ասիկա մեծ խոչընդոտ մըն է։ Յուսով եմ որ մօտիկ ապագային կը լուծուի այդ հարցը։ Արդէն իսկ փորձեր կ'ըլլան, քանի մը գրքեր տպագրուած են, զանոնք կը յանձնենք դպրոցներուն եւ ուսուցիչներուն կը յանձնարարենք սկսիլ ուսանիլ եւ ծանօթացնել մեսրոպեան ուղղագրութիւնը։ Շատ մը թերթեր կը հրատարակուին դասական ուղղագրութեամբ եւ ընթերցողները հետզհետէ կը վարժուին ու կ'ընտելանան անոր»։

Հայաստանի Լուսաւորութեան նախարարը՝ Արեգ Գրիգորեան, իր պայծառ մտքերով, խորունկ համոզումներով խորապէս տպաւորեց ներկաները եւ անոնց մէջ յոյս ու վստահութիւն ներշնչեց այն մասին, որ Հայաստանի կրթական համակարգի ապագան, բարեկարգութիւնը եւ ազգային շունչով օծումի աշխատանքները ապահով եւ վստահելի ձեռքերու յանձնուած է։

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՏԵՍԱԼՍՈՂՈՒԹԵԱՆ ԱՂԷՏԸ

Տիւսէլտորֆէն անտեսական շաբաթաթերթ մը – Վիրշաֆթվոխէ – կ'անդրադառնայ ֆրանսական հեռատեսիլի կայաններուն մատնուած ձախողութեան որուն օրինակ կը նկատէ 5-րդ կայանը։ Ֆրանսական 2-րդ եւ 3-րդ կայաններն ալ չեն յաջողիր իրենց պիւտճէները հաւասարակշռել, մինչդեռ տարիներէ ի վեր Եւրոպայի հեռատեսիլներու սեփական կայանները բարգաւաճում կը ցուցաբերեն։

Ֆրանսայի այս վիճակը հետեւանք կը նկատուի յատկապէս երկրին ազգայնական քաղաքականութեան։ Շարժանկարի եւ հեռատեսիլի ժապաւէններուն արտադրիչները ամերիկեան աժան շարքերու մրցակցութենէն պաշտպանելու համար, ընկերվարականները կայաններուն պարտադրեցին ունկնդրութեան ամէնէն շեշտուած ժամերուն առ նուազն 40% համեմատութեամբ ազգային արտադրութեան տեղ տալ։

Ասկէ ամէնէն աւելի տուժեց 5-րդ կայանը. «Հաշէթ» երբ 1990-ին գնեց կայանը, յանձնառու եղաւ շահէն զատ հինգ միլիառ ֆրանք յատկացնելու. ասկէ զատ, պայմանագրութեամբ կ'ընդունէր շահին 5%-ը յատկացնել ֆրանսերէնով պատրաստուելիք ժապաւէններու որոնք պիտի ցուցադրուէին սրահներու մէջ։ Ատոր փոխարէն Հինգը իրաւունք պիտի ունենար օրէնքին թոյլատրածէն աւելի ծանուցում հեռասփռելու։ Սակայն միջոց մը ետք քաղաքական դէմքերը չէին ուզեր յիշել այս խոստումը։ Եւ հակառակ կայանին անձուկ վիճակին, Տեսալսողական բարձրագոյն խորհուրդը Դեկտեմբերին յամառեցաւ մերժել այս մասին որեւէ զիջում։ Մշակոյթի նախարարը ատոր փոխարէն կայանին կը պարտադրէր տեղեկատուական յայտագիրներ ու ռըփորթաժներ։ Ատոնք մեծ ընդունելութիւն գտած բաներ չէին ու ծանուցումներու եկամուտն ու դիտողներու թիւը հետզհետէ պակսեցան։

Կացութիւնը աղէտալի է ոչ միայն ֆրանսական երիտասարդ սեփական կայաններուն, այլեւ շարժանկարի եւ տեսալսողական բոլոր մարզերուն համար։ Եւ եթէ Հինգին համար հաստատուն նիւթականով գնորդ մը չգտնուի, արտադրիչները պէտք է սպասեն որ մասնաճարները չկատարուին եւ ատոր հետեւանքով շատ մը փոքր աշխատանոցներ պիտի փակուին։ Այս մարզը, քաջատեղեակ պաշտօնատարի մը կարծիքով, դարմանային հիմնական մաքրագործումի մը պիտի ենթարկուի։

Տեսալսողական ֆրանսական քաղաքականութիւնը չէ յաջողած նաեւ նիւթականը հայթայթած ժապաւէնները որակի անկումէն փրկել։ Շարժանկարի սրահներու յաճախորդներուն թիւն ալ 1985-էն ի վեր տարեկան 170 միլիոնէն 120-ի իջած է։ Հակառակ որ հաղորդալարով կայաններու արգիլուած է Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը երեւակայական նիւթերով ժապաւէններու հեռասփռումը, սրահներու յաճախորդները չաւելցան։ Իսկ հաղորդալարով կայանները սկսան յաճախորդի նեղութիւն քաշել. նախատեսուած 3,4 միլիոն բաժանորդագրութեան փոխարէն 700 հազարը միայն արձանագրուեցան։ Պայմանագրութեան ջնջումներու թիւը նոր անդամներէն աւելի է։

Այս ձախողութիւնը ծանր է մանաւանդ անով որ Փարիզ տեսալսողական իր քաղաքականութիւնը կ'ուզէր որպէս օրինակ ներկայացնել ամբողջ Եւրոպային։ Երկար վէճերէ ետք գերման կառավարութիւնը յաջողեցաւ մերժել այդ ծրագիրը։ Այսօր, շրջանային ընտրութիւններու նախօրեակին, ոչ մէկ քաղաքական դէմք պատրաստ է ձեռք առնելու Հինգին փշոտ թղթածրարը։ Պերլիսքոնիի փրկութեան ծրագիրը վարչութեան դարակներուն մէջ կը քնանայ ու կայանին համար ճակատագրական պահը կը մօտենայ։

ՔԱՂՀԱՆ

«ՔԱԹՐԱ»Ի ԿՐԿՆԱԿԻ ՌԷՍԻԹԱԼԸ

Շրջանի վերընթեր երեկոյթն էր Մարտ 21-ի համերգը ուր տեղ տրուած էր միայն թաւջութակին ու դաշնակին։ Առանց նուագախումբին միջնորդութեան արուեստագէտներուն հետ աւելի ուղղակի հաղորդակցութեան այս առիթն էր հաւանաբար որ աւելի բազմութիւն բերած էր Կաւոյի սրահը։

Առաջին մասը յատկացուած էր թաւջութակին. Հանրի Ալէքսեանի կ'ընկերանար դաշնակով Շանթալ Սթիլիանի։ Անոնք յաջող միասնութեամբ մը նախ նուագեցին Շոսթաքովիչի թիւ 40 Սոնաթը եւ ապա Տըպիւսիի թաւջութակի եւ դաշնակի սոնաթը։ Այս բաժինը աւարտեցաւ յայտագրէն դուրս նուագուած կ. Ֆօրէի «Երազ մը ետք» կտորով։

Ալէքսեանի եւ Սթիլիանի անունները նոր էին «Քաթրա»յի ունկնդիրներուն մեծամասնութեան որ սակայն ծանօթ էր Բ. մասի դաշնակահարուհիին նուագին, անոր տպաւորիչ մեկնաբանութեան սպասումն էր մասամբ ալ պատճառը, անկասկած, որ թաւջութակ – դաշնակ զուգանուագը ձգեց միայն պատշաճ նախաբանի մը շրջանակին մէջ։

Երկրորդ մասին դաշնակը յանձնուեցաւ լիտուանացի արուեստագիտուհի Միգա Ռիւպասքիթէյի. ան փոքր տարիքէն երաժշտական ձիրք արտայայտած դաշնակահարուհի մըն է որ նուագած ամէն մէկ կտորով ստեղծագործական խուլք մը կ'ապրի ու կը փոխանցէ. երաժշտական գործի մը ձայնատեսը առիթ մըն է գրեթէ իրեն համար որպէսզի անկէ դուրս բերէ իր Պէթհովէնը, Լիզթը կամ Ռախմանինովը։ Մեծապէս իւրայատուկ է իր մեկնաբանութիւնը ու առով ալ խորապէս տպաւորիչ։ Ան նուագեց Պեթհովէնի Միպէմոլ մաժէօր սոնաթը, Շումանի Արապէսքը, Ռախմանինովի երեք Փրէլիւտները (թիւ 2, 4, 12) ու աւարտեց յայտագիրը Փականինիի հեռողութեամբ գրուած Լիզթի երկու էթիւտներով։

Այնքան ջերմ էր տպաւորութիւնը որ երկարատեւ ծափեր չարտօնեցին որ ան դիւրութեամբ բաժնուի բեմէն. վերադարձաւ ու նուագեց լիտուանացի երաժիշտի մը Փրէլիւտն ու Սքրիապինի մէկ էթիւտը։

Յատկապէս այս դաշնակի բաժինով, առօրեայի միօրինակութենէն ելքի հաճելի առիթ մը տուաւ «Քաթրա» որուն շրջանը կը փակուի Մայիս 15-ի առաջին ունկնդրութիւններու խոստմնալից յայտագրով։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՒԷՐ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻՆ

Մատենադարանի լատինական ձեռագրերու հաւաքածոն մեծ չէ, սակայն արժէքաւոր գործեր համախմբած է. անոնց մէջ կան ԺԳ. – ԺԸ. դարերու երաժշտական ամբողջական ձեռագրեր ու պատառիկներ։

Վերջերս Մատենադարանի անձնակազմէն Արմէն Տէր – Ստեփանեան Ֆրանսայէն փոխադրեց մագաղաթեայ մեծածաւալ մատեան մը որ իր չափերով (70 × 51) կը մօտենայ ամենամեծ ձեռագրին՝ Մշոյ Ճառընտիրին։ Լատինական այս մատեանը կը բաղկանայ երկու մասէ. հոգեհանգստեան պատարագէ մը ու եկեղեցական տօներու համար պատարագներու երգեցողութիւններէ։ Կը կարծուի որ ԺԵ. – ԺԶ. դարերու գործ է ան, գրուած Ֆրանսայի կամ Իտալիոյ մէջ։

Այս արժէքաւոր նմոյշը նուիրուած է Քանի բնակիչ Արշակ Գարագոշի կողմէ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ 38ՐԴ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Կապոյտ Խաչի 38-րդ պատգամաւորական ժողովը տեղի ունեցաւ Կրընոպլի մէջ, Մարտ 13, 14 եւ 15-ին: Օրակարգի մնայուն նիւթ էին Ղարաբաղն ու Հայաստանը: Ասոր դրդապատճառ եղաւ յատկապէս Հայաստանի Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեանի ներկայութիւնը: ԻՄԱՖ-ի կողմէ Երեւանի մէջ հաստատուելիք երկու միլիոննոց դեղի գործատան մը ծրագրին Կապոյտ Խաչ մասնակցեցաւ 500 հազար Ֆր.ով: Կազմակերպութիւնը Նոյեմբերին օժանդակութեան կոչով մը 1.265.325 փրանք հաւաքած էր որով Հայաստան ու Ղարաբաղ ղրկուած էր կենսական սննդեղէն ու դեղօրայք:

Պատգամաւորական այս ժողովին լայնօրէն քննարկուեցան ընկերային, մարդկայնական, մշակութային եւ կրթական գործողութիւնները: Շրջանային վարչութեան ներկայացուցիչը փափաք յայտնեց որ Ֆրանսայի մէջ ամէնօրեայ դըպրոց մը բացուի, ինչ որ 40 պատգամաւորները եւ Պէյրութէն ՀՕՄ-ի Կեդրոնական Կոմիտէի ներկայացուցիչ Տիկ. Թորիկեանի վաւերացումին արժանացաւ: Ընդհանուր ժողովը քննեց նաեւ 1992-ի պաքալորէյայի արձանագրութեան պայմանները որոնք որոշուած էին Փարիզի, Քրէթէյլ, Վերսայլի ակադեմիաներուն կողմէ. անոնց համաձայն, առաջարկուած 16 լեզուներէն դատ լեզու մը ընտրող թեկնածուներուն ծնողքներէն մէկը պարտաւոր էր որ ունենար քաղաքացիութիւնը այդ լեզուին պատկանած երկրին: Առաջարկուած 16 լեզուներէն մէկը չէր հայերէնը ու այս պարագային վրայ Վիէնի Մասնաճիւղը տեղւոյն քաղաքապետ Պր. Լուի Մէրմազի ուշադրութիւնը հրաւիրած էր: Նաեւ կոչ ուղղած էր որ բոլոր Հայերը դիմեն իրենց երեսփոխաններուն, որպէսզի նոր օրէնք մը քուէարկուի:

Օրակարգի հարց եղաւ նաեւ արձակուրդի կայաններու պարագան. Պելֆոնթէնի շէնքը անցեալ Յունիսի նորոգութենէն ետք աւելի լաւ պայմաններ ընծայեց Յուլիս եւ Օգոստոսին 247 պատանիներու: Նախատեսուած է նաեւ արտաքին բարենորոգում մը, խաղավայրերով եւ այլն:

Համագումարի աւարտին կատարուեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւն. Իսկ Մարտ 13-ին «Իպիս» պանդոկին մէջ տեղի ունեցաւ Կրընոպլի մասնաճիւղին կողմէ կազմակերպուած քօքթէյլ մը, որուն ներկայ եղան Ժէլի քաղաքապետը Պ. Կիպօ, Տիկին Փ. Տիփոն, Արտաքին Ենթանախարար՝ Խավիէ Աւլիս եւ Իզէրի երեսփոխան ու հայկական հարցի ուսումնասիրութեան խորհրդարանական յանձնաժողովին անդամ՝ Պր. Լիւլլի:

ԱՐՓԻԿ ՊԱՌԱՒԵԱՆ

ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԵՑԱՆ ՀԱՅՐ ՊԶՏԻԿԵԱՆԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ

Նախաձեռնութեամբ Լոս - Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին, Մարտ 13 – 15-ի օրերուն, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Հոլիվուտի ցուցասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբան՝ Հայր Յարութիւն Պզտիկեանի նկարչական արուեստի գործերու ցուցադրութիւնը:

Բացումին, խօսք առին Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի Վարիչ՝ Հայր Տաճատ Եարտըմեան եւ Օշին Քէշիշեան, ներկայացնելով արուեստագէտին անձը, անոր նկարչական արուեստն ու փաստակը՝ որ առաւելաբար ձեւացեր էր եւրոպական խստապահանջ շրջանակներուն մէջ:

Առաջին օրուան բացումին, ներկայ էր շուրջ երեքհարիւր յիսուն հոգինոց ընտրանի մը, որ մօտէն հետաքրքրուած էր արուեստագէտ՝ Հայր Պզտիկեանի ժամանակակից ու վերացական ստեղծագործութիւններով:

Ցուցասրահին մէջ ներկայացուեցան շուրջ հարիւր տասը գործեր, բոլորն ալ պատրաստուած յատուկ գիտարուեստով, ուր բացակայ էին բոլորիս ծանօթ դասական գործածական ներկերը: Հայր Պզտիկեանին իւրայատուկ այս ոճը, բացառիկ հետաքրքրութիւն արթնցուց արուեստասէր հանրութեան մէջ:

Այս առաջին ցուցադրութեան երեք օրերու ընթացքին, արուեստասէր այցելուները ո՛չ միայն հնարաւորութիւն ունեցան տաղանդաւոր արուեստագէտը անձամբ ճանչնալու, այլ մանաւանդ հաղորդակցելու անոր արուեստի բացառիկ աշխարհին:

Նկարներէն շատեր, դարձան արդէն առանձին անհատներու սեփականութիւն:

Ինչպէս տեղական մամուլին մէջ յայտարարուած է բազմիցս, Հայր Պզտիկեանի գործերուն երկրորդ ցուցահանդէսը տեղի ունեցաւ Մարտ 23-էն 28 United Armenian Congregational Church-ի սրահին մէջ, ուր եղան նաեւ Վենետիկի Մխիթարեան հրատարակութիւններու, որմազդերու, քարտէսներու եւ ազգային մետալներու ցուցահանդէս – վաճառք:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՐՏԷԶՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Փարիզ, 1991

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՔ

Լիթուանիոյ Միացեալ – Նահանգներու դեսպանը յայտնած է թէ Վիլնիուս կրնայ օր մը Կալինինկրատը իր իշխանութեան ենթարկելու պահանջ ներկայացնել. ան ռուսական հողաշրջան մըն է Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ եւ 1991 Դեկտեմբերին ազատ գօտի հռչակուեցաւ: Դեսպանը նաեւ իր հայրենակիցներուն կոչ կ'ուղղէ հսկելու որ խնդրոյ առարկայ տարածքին վրայ գերմանական ազդեցութիւնը չմեծնայ:

**

ԿԱԶԻ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Թիւրքմէնստան Մարտ 1-էն ի վեր կասեցուցած է կազի փոխանցումը դէպի Ուկրանիա որուն պահանջքին 30%-ը կը բաւարարէր: Պատճառն այն է որ Թիւրքմէնստան ներկայի գինը ծիծաղելի կը նկատէ, բաղդատած՝ միջազգային գիներու: Առաջարկած նոր սակերը 25 անգամն են երկու ամիս առաջուան գիներուն: Ուկրանիոյ կացութիւնը աղէտալի է, քանի որ ճարտարարուեստը անդամալուծուած է ու Ռուսաստանէն կախում ունենալու պարագան կը շեշտուի, երբ կազի պահանջքին 60%-ը հոնկէ կը հայթայթուի: Կիեւ բանակցութիւն առաջարկած է Ռուսերու, Ուկրանացիներու եւ Թիւրքմէններու միջեւ: «Իզվեստիա»յի համաձայն Թիւրքմէնստանի առած քայլը նպատակ ունի սատուերելու Ուկրանիոյ նախագահ Կրաւչուկի Արեւմուտքի մօտ արձանագրած յաջողութիւնները:

**

ՔԻՒՊԱՑԻ ԳԻՒՏԸ ՔՈԼԵՍԹԵՐՈԼԻ ԴԷՄ

Քիւպացի պրպտողներ քոլեսթէրոլի դէմ նոր դեղ մը պատրաստած են. անոր հիմնանիւթը շաքարեղէգն է: Կը տեղեկացուի որ այս նոր արտադրութիւնը նաեւ կենսունակութիւն կուտայ մարմնին ու այրերու մօտ սեռային ախորժակը կ'արծարծէ: Գիտահետազօտական նոյն կեդրոնը աւելի առաջ ալ ուղեղատապի եւ դեղնախտի դէմ պատուաստներ պատրաստած էր:

**

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ

Եգիպտացի դատաւոր մը վերջերս մահավճիռ արձակեց Թմրեցուցիչի մաքսանենգի մը դէմ, յանձնարարելով որ պատիժը հրապարակաւ գործադրուի, այն վայրը ուր իր «արհեստը» կը կիրարկէր յանցաւորը: Դատաւորը կ'ուզէր որ ատիկա թմրամոլներու վրայ համոզիչ ազդեցութիւն մը գործէ: Անոնց թիւը կը կարծուի որ երկու միլիոնի մօտ է. ան նոյն բանը առաջարկած է նաեւ կիներ բռնաբարողներու դէմ: Հանրային կարծիքը երկուքի բաժնուած է. մէկ մասը համամիտ է մահավճիռներու հրապարակաւ գործադրութեան վերադարձին, ուրիշներ բարբարոսութիւն կը նկատեն զայն, ու անվայել «Եգիպտոսի նման երկրի մը որ ինքզինք քաղաքակիրթ կը դաւանի»:

**

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ՝ ՊՏՈՒՂՆԵՐՈՒ

Խնձորի, տանձի, դեղձի ու այլ պտուղներու հարիւրաւոր տեսակներ Արեւմտեան Եւրոպայէն անհետանալու վըտանգին ենթակայ են, Պրիւքսէլի յանձնախումբին որոշումով. պտուղներու նիւթածումին վերաբերող տարբեր օրէնքներ միատարրելու նպատակով, յանձնախումբը պաշտօնական ցանկ մը կը պատրաստէ այն պտուղներուն համար որոնց պիտի արտօնուի մուտք գործել Հասարակապետութենէն ներս:

**

ԱԹԷՆՔԻ ԵՐԱՇՏԸ

Աթէնք ու շրջակայքը այս տարի եւս երաշտի մը դէմ յանդիման մնալու վըտանգին ենթարկուած են, հակառակ վերջին ամիսներուն տեղացած առատ ձիւնին ու անձրեւին: Իլիքիի եւ Մարաթոնի ընդունարանները անցեալ տարուընէ նուազ լեցուած են, ջրատար ցանցին խանգարումներուն պատճառով: Դրամական լուրջ հարցեր կան, որովհետեւ տեղական իշխանութիւնները որոնք ջուրը կը գնեն իրենց շրջաններու բնակչութեան ծախելու համար, երբեք չեն վճարեր հաշուեցոյցերը: Եթէ կացութեան դարման մը չգտնուի արագօրէն, յունական մայրաքաղաքը ջուրը բաշխաչափով պիտի ստանայ:

**

ԼՈՒՖԹՀԱՆՑԱ – ԱԷՐՈՖԼՈԹ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գերմանական օդային գիծերու ընկերութիւնը կրնայ Աէրոֆլոթի գլխաւոր գործընկերը ըլլալ. երկու ընկերութիւններ կը պատրաստուին բանակցութիւններու: Համաձայնութեան պայմանները հրապարակուած չըլլալով հանդերձ, Աէրոֆլոթի միջազգային բաժնին պատասխանատուն բսած է թէ հաւանական գործակցութիւնը պիտի չսահմանափակուի Մոսկուայի օդակայանին արդիականացման աշխատանքներով:

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

ՌԱՅԱ ՔՈՀԷՆ

Գ.–

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Լեփսիուս որ իր ականջներուն չի հաւատար, կը պատասխանէ. «Եթէ ժողովուրդիս ղեկավարները այնքան անարդար, այնքան անօրէն, այնքան անմարդկային (ու իր ըմբռնումին ծայրն էր «նաեւ այնքան քիչ քրիստոնէական»ը) կեցուածք ունենային այլազգի կամ այլ գաղափարներու տէր իրենց հայրենակիցներուն հանդէպ, առաջին վայրկեանին իսկ կ'ուրանայի Գերմանիան ու Ամերիկա կ'երթայի»: Էնվէր փաշա կը հակադարձէ. «Շատ տխուր է Գերմանիոյ համար եթէ ուրիշներ ալ ձեզի նման կը մտածեն: Ես հոս կը նշմարեմ որ առանց այլեւայլի իր ազգային կամքը հաստատելու ուժը չունի ձեր ժողովուրդը»: Լեփսիուսի պատասխանը կ'ըլլայ.– «Հարցը ներքին թշնամիի մը դէմ պաշտպանուելու մեթոտի մը չի վերաբերիր, այլ ուրիշ ազգի մը կանոնաւոր կերպով բնաջնջումին» (էջ՝ 166 – 167):

Վէրֆէլ կերպով մը ինքզինք կը նոյնացնէ Լեփսիուսի հետ: Անոր նման մըտաւորական մըն է. տէր է ծայր աստիճան անհատապաշտ ու բարոյական աշխարհահայեացքի մը: «Ես կաթոլիկէ մը աւելի կաթոլիկ եմ. որովհետեւ իմ յոյսիս եկեղեցին լաւ ոչ մէկ ուժի հետ կը բաժնէ իշխանութիւնը» կ'ըսէ պատուելի Լեփսիուս (էջ՝ 612): Անոր ուժը իր արուեստին մէջ է, սակայն ինծի կը թուի որ ան հետզհետէ կը տկարանայ երբ Վէրֆէլ կը նշմարէ որ պատմական իր վէպով բացուած օղակը կը փակուի իր կենդանութեան: «Աւելի ու աւելի վստահ եմ, կը գրէ ան 1934-ին, թէ պատմութիւնը «հակաբնականին տիրապետութիւնն է բնականին վրայ» (այսինքն՝ բարոյականին) եւ թէ սատաները Հիթլէրի հետ են»: (*)

Այսուհանդերձ գիրքին հերոսին՝ Բագրատեանի շատ մը խնդիրները շատ կը նմանին Վէրֆէլի ունեցածներուն. Բագրատեան հայ է առանց հայ ըլլալու: Երկիրը իր հայրենիքը չէ: Վէրֆէլ չէխ հրեայ է. իր հայրենիքին մէջ ապրած չէ, այլ մեծ մասով Վիէննա. մօտէն ծանօթ է հակահրեայ տրամադրութեան որ Հաբսպուրկեան թագաւորութեան ազգայնական շարժումներէն կը բխի: Մաս կը կազմէ այն մարդոց որոնք իրենք զիրենք միշտ սպառնալիքի ենթակայ կը զգան: «Այն որ իր ցեղին պատճառով ատելութիւն շատ չէ տեսած, չի կրնար հասկնալ ատիկա»: Բագրատեանն է այսպէս ըսողը: Ու Վէրֆէլ կնոջը օրագրին համաձայն, մարդ մը որ մինչ այդ խաղաղ կեանք մը ապրած էր, Աւստրիոյ մշակութային նոյն ընտրանիին մաս կը կազմէր, մօտ էր ղեկավարներու, կը մտայլի յուսաբեկութեան մէջ երբ մամուլը զինք կ'որակէ «փոքրիկ, թեթեւամիտ Հրեայ»: Գիրքը լոյս կը տեսնէ 1933-ի գարնան: Քիչ անց, Վէրֆէլ բռուսիական Գեղար – ուեստից ակադեմիայէն ճամբու կը դրուի ու գիրքերը կը հաւաքուին: Սկզբնական շրջանին շատերու նման կը մտածէ որ նացիական կառավարութիւնը առժամեայ պիտի ըլլայ:

Կարելի է հանդիստութեամբ մը ըսել որ Վէրֆէլ իր զգացումներով եւ վարքով կը յաջողի աւելի նմանիլ Բագրատեանի՝ զոհին, քան Լեփսիուսի՝ յանձնառու դիմադրականին: Անկէ զատ, գլխաւոր հայ անձնաւորութիւնները՝ Հայկազունը, Գըրիգորը, Կիլիկեանը որպէս տիպար ներշընչուած են Փրակայի իր հրեայ բարեկամներէն: Դժուար է դիմադրել փորձութեան ու չգրել Հայերու արտաքինին ու աքսորին մասին: «Շատ շատերու համար պարզապէս բնակավայրի փոփոխութիւնը խոր տխրութեան մը պատճառն է: Անոնք միշտ կապուած կը մնան իրենց նախկին օճախին որ յաւէտ կորսուած գոյութեան մասնիկ մըն է» (էջ՝ 120):

«Մուսա լերան 40 օրերը» բաւական տարբեր է Վէրֆէլի պատմական այլ վէպերէն, ուր ան իր շրջանի հարցերը կը մշակէ այլաբանութիւններով ու պատումը փոխադրելով պատմական այլ ժամանակներ: Տարբեր է նաեւ անոր համար որ կը խօսի ժամանակակից պատահարի մը մասին որուն պատմութիւնը յամառօրէն չէ հրապարակուած դէպքերու շրջանին, անկէ ետք, նոյնիսկ մեր օրերուն: «Լռութեան այս ոճիրին» դէմ այսօր եւս գիրքը աւելի քան 70 տարի ետք, մեծ դանդուածներու համար Հայերու ցեղասպանութեան ծանօթանալու գլխաւոր աղբիւրներէն մէկն է: Գիրքը ուրեմն գլխական փորձագրութիւն մըն է ցեղասպանութեան անդիտացումը դարմանելու եւ զայն քօղազերծելու համար:

«Հետաքննութեան Գրականութիւն» է որովհետեւ կը յենի ճանաչողական պատումի մը որ կը բերէ ցեղասպանութեան ընկալումի հարցադրումը, այսինքն՝ կարծեցեալ «անիմանալի»ին, որպէս կեդրոնական հարց, հիմնուած՝ պատմական նախանիւթի մը վրայ: Պատումին շնորհիւ Վէրֆէլ պատմութիւնը կը ներկայացնէ տարբեր, աւելի նրբերանգուած տեսանկիւնէ մը – Թուրքերու, զոհերու եւ դիտորդներու դիտակէտերով: Վէրֆէլ գրական այս սեռը կատարելապէս կ'օգտագործէ եւ իր հերոսին միջնորդութեամբ – որ ընթերցողներու եւ պատմական ոլորտին միջեւ կը գտնուի – ուղղակի կը դիմէ ընթերցողներու ողջմտութեան եւ միտքին, անոնց ներկայի իմացական աշխարհին:

(Շար. 9)

(*) Փետրուարին Ալմա Մալէր – Վէրֆէլի ուղղուած նամակի մը մէջ:

(Շար. Ա. էջէն)

րու նախադիծները որոշադրեց: Երեքն ալ կը վերաբերին կենսաբարոյականի (bioéthique) կալուածին, ասոր օրէնսդրական ու բժշկական երեսակներուն: Արդարադատութեան Նախարարի ներկայացուցած օրէնսդրական ծրագիրը կը յայտարարէ անհատին իրաւունքը իր իսկ մարմնին հանդէպ յարգանքին: Նոր օրէնքը կը նախատեսէ՝ արգելումը մարդկային մարմնի եւ անոր բաղկացուցիչ բնատարրերու գործածութեան. մարդկային մարմնի անյանձնարարելիութիւնը առանց ենթակային համաձայնութեան. հաստատումը՝ որ մարդկային մարմինը չի կրնար դառնալ ժառանգական իրաւունքի մը առարկան. եւ վերջապէս՝ մարդուն ամբողջականութեան սկզբունքը: Ընկերային Հարցերու նախարարի ծրագիրը իր կարգին կը սահմանէ կանոններն ու սկզբունքները մարդկային մարմնի անդամներուն գործածութեան ու փոխընծայումին: Փոխընծայումը պարտի ըլլալ ձրի, անանուն եւ նուիրողի համաձայնութեամբ: Վերջապէս Հետազօտութեանց նախարարին ծրագիրը նկատի ունի գլխաւորաբար առողջութեան բարելաւումն ու պահպանումը: Այս եռամաս ծրագիրները կը ձգտին կանոնարկումի ենթարկել բժշկագիտութեան նոր գիւտերով ու կարելիութիւններով յայտնաբերուած կենսաբարոյականի կալուածը: Օրէնքները խնդրոյ առարկայ կը դառնան Խորհրդարանի գարնան նիստին:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ վերջին քաղաքացին՝ աստղանաւորդ Սէրկէյ Կրիկալեւ անջրպետի տասը ամսուան շրջապտոյտէ մը վերադարձաւ երկիր. անոր անջրպետանաւը մեկնած էր 1991 Մայիս 18-ին Պայքոնուրի կայանէն ու Մարտ 25-ին իջաւ նոյն վայրը: Կրիկալեւ որ մեկնած էր Խորհրդային Ղազախստան կոչուած երկրէ մը, վերադարձած է անկախ Ղազախստան:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ Գերագոյն Խորհուրդը երկու օրուան գռնփակ նիստերէ ետք որոշած է ուրլին փոխարինել տեղական դրամանիշով որ պիտի կոչուի «Կրիւնա»: Անկախութեան օրէն -- 1991 Նոյեմբեր 1 -- ի վեր Կրաւչուկի իշխանութիւնը կը ջանար յատուկ կտրօններով արգիլել երկրին մէջ ռուբլիի շրջանառութիւնը: Տրուած որոշումը տնտեսականէն աւելի քաղաքական միջոցառում կը նկատուի որ կը խորացնէ Ուկրանիա -- Ռուսաստան հակամարտութիւնը:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ եւրոպական դատարանը Ֆրանսան դատապարտած է Մարդկային իրաւանց եւրոպական համաձայնութեան 8-րդ յօդուածին դէմ չարժելու յանցանքով. յօդուածը կը վերաբերի «անձնական կեանքի յարգանքի իրաւունք»ին: Հարցը այն է որ ֆրանսական ատեանները մերժած են սեռափոխութեան գործողութեան ենթարկուած քաղաքացիի մը նոր ինքնութիւնը պաշտօնապէս ճանչնալ: Խնդրոյ առարկայ անձը ներկայիս 57 տարեկան է ու 1972-ին ենթարկուելով վերոյիշեալ գործողութեան, դադրած է գոյութիւն ունենալէ որպէս արական սեռի պատկանող անձ մը: Դատարանը Ֆրանսան դատապարտած է նաեւ 100 հազար ֆրանք հատուցում վճարելու:

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ թիւը 16.300-ի յաւելումով մը 2.876.300-ի հասած է Փետրուարին, ինչ որ կը կազմէ երկրին գործօն տարրին 9,9%-ը:

ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մարտ 25-ի «Քոթիտիէն տը Փարի»ն երաժշտական քննադատութեան յատկացուած սիւնակի մը մէջ տեղ տուած է Շայեոյի ազգ. թատրոնին մէջ Մարտ 22, Կիրակի օրուան երաժշտահանդէսին: Ալէն Լոմպարի ղեկավարութեամբ Պորտօ Աքիթէնի ազգ. նուագախումբը եւ Սլովաք Ֆիլհարմոնիի երգչախումբը ներկայացուցած են Վէրտիի «Ռէքուիէմ»ը. մեներգիչներուն մէջ տեղ գրաւած է նաեւ Հայաստանէն պաս Բարսեղ Թումանեան, որ անծանօթ չէ Փարիզի հայութեան: Թերթին քննադատը Ժեռար Մանոնի կը գրէ իր մասին. «Առանց գործին պահանջած ձայնին իտէալ թաւութիւնն ու ընդարձակութիւնը ունենալու, Բարսեղ Թումանեան տէր է երաժշտականութեան ու զգայնութեան գնահատելի որակի»:

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՄԱՐՏ 24)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄՕՏ

Մարտ 16-ին Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ընդունած է Թուրքիոյ Մոսկուայի դեսպան Վ. Վուրալը: Թուրք դեսպանը յայտնելով իր այցելութեան նպատակները, ըսած է թէ Երեւան եկած է Արցախի հարցի կարգադրութեան, եւ հայ-թուրք յարաբերութիւններու առնչութեամբ ու կը փափաքի ծանօթանալ Հայաստանի իշխանութիւններու դիրքորոշման: Ան ըսած է թէ Թուրքիա վճռած է Արցախի կնճիռին մէջ իր չէզոքութիւնը պահել, հակառակ ներքին ճնշումին: Թրքական կողմի տեսակէտով պէտք է ապահովել Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավարութիւնը, բայց եւ յարգել՝ Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութիւնը: Իր կարգին, Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ներկայացուցած է Հայաստանի դիրքորոշումը, կրկնելով այն սկզբունքներն ու մօտեցումները որոնք արդէն բազմաթիւ անգամներ արձանագրուած են: Այնուհետեւ շօշափուած են Հայաստան -- Թուրքիա յարաբերութիւնները, ընդգծուած է մանաւանդ՝ առեւտրա-տնտեսական, մշակութային եւ զբօսաշրջութեան կապերու ստեղծման կարեւորութիւնը:

**

Մարտ 16-ին տեղի ունեցած է նաեւ մամուլի ասուլիս մը, ուր Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան լուսաբանութիւններ կատարած ու տեղեկութիւններ տուած է Հայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական վիճակին մասին: Պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն բացատրութիւններ տուած է Վ. Վուրալի հետ իր տեսակցութեան մասին: Նախագահը աւելցուցած է թէ Թուրքիա վերջերս, կորսնցուցած է իր չէզոքութիւնը, զոր այնքան կը յաւակնի ունենալ:

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի դիրքորոշման եւ զօրքերը քաշելու որոշումներուն, Նախագահը ըսած է որ Ռուսաստան ինք ներքին հարցեր ունի արդէն: Անդրադառնալով հայ-ազրպէյճանական կապերուն, ան հաստատած է թէ, ներկայիս Ազրպէյճանի ղեկավարութիւնը լիովին կացութեան տէրը չէ:

**

ՀԱՅՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Մարտ 21-ին Երեւանի Մարզահամերգային համալիրին մէջ իր աշխատանքները սկսած է ՀՀՇ-ի չորրորդ համագումարը: Հայաստանի փառերգէն եւ չեփորէն վերջ տեղի ունեցած է մէկ վայրկեան լռութիւն նահատակներու յիշատակին: Մայր Աթոռի անունով Ա. Եպիսկ. Արապաճեան, օրհնութեամբ բացած է համագումարը: Ապա խօսք առած են Հ.Հ.Շ-ի նախագահ Տէր Յուսիկ Լազարեան եւ անդամ Ա. Ոսկանեան: Ելոյթներ ունեցած են նաեւ վարչութեան անդամներ՝ Շ. Պետրոսեան, Ա. Բաղդասարեան, Ա. Ղազարեան, Խ. Մարգարեան, Մ. Յովհաննիսեան եւ ուրիշներ:

Մարտ 22-ին համագումարը շարունակած է իր աշխատանքները: Դարձեալ խօսք առած է Յուսիկ Քհնյ. Լազարեան, անդամներ՝ Յ. Լզուեան, Դ. Շահնազարեան, Հ. Բագրատեան: Համագումարը փոփոխութիւններ եւ լրացումներ մտցուցած է ՀՀՇ-ի կանոնագրութեան մէջ: Այնուհետեւ խօսք առած է Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան, որ ընդգծած է ՀՀՇ-ի գրաւած դիրքը Հայաստանի քաղաքական բեմին վրայ եւ անդրադարձած Արցախի խնդրին: Համագումարը ընտրած է Հ.Հ.Շ-ի վարչական կազմ: Արտաքին քաղաքականութեան, ներքին եւ տնտեսական հարցերու, շրջանային քաղաքականութեան եւ Արցախի մասին ընդունուած են որոշումներ:

**

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Կառավարութեան Մարտ 23-ի նիստին քննարկուած է ուժանիւթի իրավիճակը: Նախարար Ռ. Ջիֆթալարեան ներկայացուցած է կացութիւնը. չուրջ երեք շաբաթ Հայաստան էանին եւ մազութ չէ հասած: Վրաստանի երկաթուղին չի գործեր, իսկ Ազրպէյճան շրջափակումի նոր տարբերակով մը՝ բաց կը թողու անդամբերթերքի վակոնները, որոնք կը թալանուին Հայաստան չհասած: Կը պահէ նաեւ մազութ պարունակող կառախումբերը: Վրաստանի ճամբով առաքուող քիչ քանակութեամբ կազն ալ գլխաւորաբար կը տրամադրուի ջրաելեկտրակայաններուն, արդիւնաբերութեան: Խախտելով Թիւրքմենստանի հետ պայմանագիրը, Ազրպէյճան կազի առաքման նոր պայմաններ կը դնէ: Քննարկուած են նաեւ տուեալ պայմաններու մէջ, ուժանիւթի անհրաժեշտ մատակարարման կարօտ բնագաւառներու հարցերը եւ անոնց առընչուող միջոցառումներ:

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille

RECITAL DE PIANO
Samedi 28 Mars à 20 h 30
VARDAN MAMIKONIAN
1er Prix au concours de piano
des Républiques soviétiques en 1981
1er Prix au concours international
Yvonne Lefebure
Au programme :
Mozart — Chopin — Babadjanian...
P.A.F. : 50 F.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները --

Պր. Կարապետ Խաչատուրեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Սանոսեան 80, Պր. Արթօ Համբարձումեան 200, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Ազատեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժան -- Գլօտ Քէչիչեան 100, Պր. Սամուէլ Սահակեան 200, Տէր եւ Տիկին Լօիք Կիյմէն 150, Տիկին Ագնիւ Գրիգորեան 300, Տիկին Էօժէնի Շաղուլեան 50, Պր. Նշան Սամուէլեան 500, Տէր եւ Տիկին Հ. Սարունճեան 100, Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Կանիմեան 500, Տիկին Էլիզապէթ Կէլիպօլեան 200, Տիկին Սէլլա Ալթըբարմաքեան 500, Տիկին Ազատի Հալաճեան 200, Պր. Կարապետ Աչըգեան 500, Տիկին Էլիզ Վրթանէսեան 250, Տիկին Մելինէ Ղուկասեան 200, Պր. Փաթրիք Խալիլ 300, Տէր եւ Տիկին Գառնիկ Զուլումեան -- Գառզու 1000, Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Գարակէօզեան 500, Պր. Ժան -- Ալէն Ագըլեան 200, Տիկին Էլիզա Կարապետեան 200, Տէր եւ Տիկին Սերժ Ալթունեան 200, Տիկին Արփինէ Սէրվէրեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Պալեան 1500, Տիկին Սիրանոյշ եւ Տիկին Անահիտ Հայրապետեան 500, Պր. Տիրան Զոլաքեան 500, Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պազըրճեան 500, Պր. Մ. Տէրտէրեան 200, Պր. Արման Էրանեան 300, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Ֆէրմանեան 200, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Պօղոսեան 500, Պր. Խաչիկ Պալեան 100, Տիկին Նաթոսեան 300, Պր. Կիրակոս Կարապետեան 100, Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Զափարեան 200, Պր. Ֆրանսուա Արգումանեան 100, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Գառնիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Վարդան Բարախեան 200 ֆրանք:

ՅՂՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզեան Շրջանի
կազմակերպուած՝
Սկաուտներուն, Գայլիկներուն, Արենոյշներուն եւ Թեւիկներուն կողմէ
Նոր եւ Խնամուած Յայտագիր
Հայկական պարեր եւ երգեր ● Զաւեշտներ եւ ներկայացումներ
Սկաուտական կեանքի եւ ճէմպօրիի ներկայացումը:
ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 29, ժամը 14.30-ին
SALLE DE LA CHIMIE
28 bis, rue Saint-Dominique — Paris 7e
Մուտք՝ 70 Ֆր. -- Պիւֆէ

U.G.A.B.-PARIS
EXPOSITION
GANANTCHIAN
et VARTENI
(peintures et porcelaines)
du 26 Mars au 3 Avril
de 18 à 21 heures
Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
Tél. : 42. 27. 12. 26 — Mº Courcelles

RECITAL DE CHANT
Dimanche 29 Mars à 15 h 30
Salle Molière (18, quai Bondy, Lyon 5e)
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE DECINES
et
LES FRERES DES QUATRIEMES
DE L'OPERA DE LYON
présentent
EMMA PAPIKIAN
de l'Opéra d'Erevan
Œuvres de :
Verdi — Gounod — Delibes —
Mozart — Rimski Korsakov —
Armen Dikranian
Prix : 80 F.
Renseignements : 78. 49. 42. 97

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը, անդամական ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Մարտ 28, ժամը 15-ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Վերժին Ուզունեանէ 250 Ֆր. Արմաւ Անուշեանի մահուան առթիւ եւ 250 Ֆր. իր ամուսնոյն՝ Սիմոն Ուզունեանի մահուան 12-րդ տարելիցին յիշատակ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՄԱՐՏ 28-29

SAMEDI-DIMANCHE
28-29 MARS
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.765 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 67e ANNEE — No 17.765

ԱՐՑԱԽ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ցարաբերական հանդարտութիւնը կը շարունակուի Ղարաբաղի մէջ, թէեւ հաւաստի յայտարարուած հրադադարին Մարտ 26-ին 10 -- 12 սովական հրազէններ արձակուած են Շուշիէն Ստեփանակերտի վրայ: Բախումներ տեղի ունեցած են նաեւ Շահումեանի շրջանին մէջ:

**

Նոյն օրը Հայաստան ստացած է Վրաստանի Պետական Խորհուրդի նախագահ Է. Շեւարնածէի հեռագիրը որպէս պատասխան Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի խնդրանքին որ կը վերաբերէր արտասահմանէն Հայաստան ղրկուած ապրանքներու Վրաստանէն անցքին:

Հեռագիրով նշուած է որ Վրաստանի ղեկավարը համաձայն է որ Հայաստանի պատկանող բեռները փոխադրուին Պաթումի նաւահանգիստէն. տեղեկացուած է նաեւ որ ներկայիս անխափան կը բանի Բաթում եւ Փոթի նաւահանգիստները միացնող երկաթուղին: Ապահովութիւն տրուած է որ հացահատիկ բեռցած նաւերը անմիջապէս որ տեղ հասնին, անոնց ապահով փոխադրութիւնը կը կատարուի հսկողութեան տակ:

Այս կարգադրութիւնը որոշ չափով պիտի օգնէ մեղմացնելու Հայաստանի ու նաեւ Արցախի սննդեղէնի տագնապը:

**

Մարտ 26-ին գործնական բնոյթ ստացած է ֆրանքեւհայ դիւանագիտական յարաբերութիւնը. Ֆրանսայի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Տիկին Ֆրանս տը Հարթենկ Հանրապետութեան նախագահին յանձնած է Հայաստանի Ֆրանսական առաջին մշտական դիւանագիտական ներկայացուցիչի իր հաւատարմագիրը:

Կարճատեւ զրոյց մը տեղի ունեցած է դեսպանուհիին ու Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի միջեւ, որուն ընթացքին Հայաստանի նախագահը ներկայացուցած է Ղարաբաղի հիմնահարցին խաղաղ լուծումի մը ուղիներուն շուրջ Հայաստանի իշխանութեան մօտեցումները:

**

Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ Բաբգէն Արարքցեան որ Մարտ 24-ին վերադարձած էր Միացեալ -- Նահանգներ կատարած պաշտօնական այցելութենէն, Մարտ 27-ին կը մասնակցէր Ալմա - Աթայի մէջ գումարուած ժողովի մը. Ժողովը կը համախմբէր ՀԱՊ-ի երկիրներու Գերագոյն Խորհուրդներու նախագահները, օրակարգ ունենալով միջ -- խորհրդարանական ժողովի մը ստեղծումը:

ՀԵԼՍԻՆՔԻԻ ԺՈՂՈՎԸ ՓԱԿՈՒԱԾ

Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան Ժողովը (ԵԱԳԺ) Հելսինքիի մէջ իր եռօրեայ նիստը փակեց ընդհանուր որոշումով մը ինչ կը վերաբերի խաղաղապահ ուժերու կազմութեան: Այս որոշումը կը նկատուի համաժողովին կարեւորագոյն արդիւնքներէն մին, քանի որ յաջորդ երեք ամիսներուն համաեւրոպական այս կազմակերպութիւնը պէտք է զօրացնէ իր կարողութիւնը ներեւրոպական եւ նախկին խորհրդային երկիրներու քաղաքական հարցերը լուծելու համար:

Համաժողովին բոլոր մասնակիցները իրենց սկզբնական համաձայնութիւնը տուին խաղաղապահ ուժերու կազմութեան մասին: Սակայն տարակարծութիւններ կան տակաւին այդ ուժերու պատկանելիութեան շուրջ: Աւդարեւ՝ Գերմանիա կ'ուզէ որ ԵԱԳԺ-ն ունենայ իր սեփական ուժերը, իսկ Միացեալ - Նահանգներ, Անգլիա եւ ուրիշ եւրոպական երկիրներ կը չեշտեն որ Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Գործակցութեան Ժողովը զինուորական որեւէ պաշտօն չունի եւ թէ խաղաղապահ ուժերը պարտին միայն տրամադրութեան տակը դրուիլ ԵԱԳԺ-ին ուրիշ միջազգային կազմակերպութիւններու կողմէ՝ օրինակ ՕԹԱՆ-ի, Միացեալ Ազգերու եւ կամ Եւրոպայի Հասարակապետութեան:

Խաղաղապահ ուժերու կազմութեան հարցը կարեւոր է ո՛չ միայն նախկին Եուկոսլաւիոյ հանրապետութեանց թնճուկի քակման, այլեւ Արցախի խնդրի լուծման համար, քանի որ Եւրոպայի Ապահովութեան Գործակցութեան Ժողովը մօտ ապագային կրնայ նման խաղաղապահ ուժերու պէտքն ունենալ զանոնք հաստատելու համար Արցախի մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՍԱՆ ՌԵՄՈՅԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Սան Ռեմոյի շարժանկարի 35-րդ փառատօնը (Մարտ 25 -- 30) տեղի կ'ունենայ 31 երկիրներու մասնակցութեամբ: Նախկին խորհրդային պետութիւններէն պաշտօնական մասնակցութիւն մը կը բերեն միայն 2 հանրապետութիւն. Հայաստան եւ Ռուսաստան: Հայկական ժապաւէնը որ կը ցուցադրուէր Մարտ 27, Ուրբաթ առաւօտ, կը կոչուի «Սպիտակ գիշեր կոյր սուրհանդակի համար»: Գործն է բեմադիր Եդուարդ Վիրաբեանի: Ան որ նաեւ բեմանկարին հեղինակն է, գլխաւոր դերակատար Րաֆֆի Արաքսի հետ ներկայ է փառատօնին:

Կրօնական զոյութենապաշտ նիւթով ժապաւէն մըն է «Սպիտակ գիշեր կոյր սուրհանդակի համար»ը որ դերերապաշտ ոճով մը կը պատմէ Աստուծոյ գալուստին մասին: Սան Ռեմօ գալէ առաջ ցուցադրուած է Մոսկուայի իտալական հիւպատոսարանին մէջ:

Ոչ պաշտօնական բնոյթով նոյն փառատօնին կը մասնակցի նաեւ Բորիս Հայրապետեանի (Հայաստան) «Այնտեղ ուր երկիրը սկսում է դեռնից» ժապաւէնը:

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԺԱՄ

Մարտ 29, Կիրակի ժամը 2-ին ժամացոյցները պէտք է ժամ մը առաջ տանիլ, անցնելու համար ամառնային ժամու կիրարկութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՔՐՏԱԿԱՆ ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ

Հարաւ -- արեւելեան Անատոլուի վերջին ընդհարումներէն ետք կը շարունակուին քրտական բնակավայրերու խիստ խուզարկութիւնները եւ ձերբակալութիւններ կը կատարուին:

Թուրքիայէն Իրաք գիմող բեռնատարի մը մէջ Թուրք մաքսատան պաշտօնեաներ մեծ քանակութեամբ զինամթերք ձեռք անցուցած են ու կը պնդուի որ անոնք պիտի հասցուէին քիւրտ զինեալ ուժերուն:

Միւս կողմէ, Թուրք մամուլը կը դանդատի Արեւմուտքի քրտամէտ կեցուածքէն որուն ամէնէն ցայտուն օրինակը կը նկատուի Գերմանիոյ զինարգելը. արդարեւ, Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը կ'ենչէր Թուրքիան ամբաստանած է պատերազմ վարելով իր քաղաքացիներուն դէմ ու յայտարարած թէ իր երկիրը կ'առկախէ զինամթերքի օժանդակութիւնը Թուրքիոյ: Գերման նախարարը կոչ ուղղած է նաեւ Եւրոպայի Հասարակապետութեան որ իր կարգին դատապարտէ Թուրքիոյ ընթացքը որ հակասական է Հելսինքիի համաձայնագրին: Զէնքի օժանդակութիւնը պիտի չվերսկսի այնքան ատեն որ հարցը գոհացուցիչ լուսաբանութիւն չստանայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ օդուժը Մարտ 26-ին ռմբակոծած է հարաւային Լիբանանի տասնեակ մը գիւղերը որոնց բնակչութիւնը սկսած է խոյս տալ դէպի Պէքաայի դաշտը ուր բանակած են սուրիական զօրաբաժիններ: Այս ռմբակոծումը կը զուգադիպի Պէյրութի այն լուրին թէ ամառուան շրջանին ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան երկրին մէջ:

ՓԱՐԻԶԻ դատարանը Մարտ 25-ին վճռած է թէ Ներքին նախարարութիւնը ծանր ոտնձգութիւն կատարած է ապաստան խնդրող վեց օտարականներու ազատութեան: Հինգ Հաիթիցիներու եւ Զաիրցիի մը անցեալ աշնան Ֆրանսա մուտքի փափաքը մերժուած էր ու անոնք օրերով պահուած էին նախ Ռուասիի օդակայանը, ապա պանդոկի մը մէջ: Պետութիւնը դատապարտուած է 33 հազար Ֆրանք վնասներու հատուցում վճարելու:

ՈՒԿՐԱՆԻԱ Մարտ 25-ին որոշած է երկիր կանչել ուկրանացի այն զինուորները որոնք զինուորական իրենց ծառայութիւնը կը կատարեն Հայաստան, Ադրբեջան կամ Մոլդովա:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Խորհրդարանէն խումբ մը փափաք յայտնած է որ յանձնախումբ մը կազմուի, քննելու համար թէ Կարսի դաշնագրին յօդուածներուն դէմ խախտումներ կատարուած են թէ ոչ: Այս առաջարկը ներկայացուած է յենլով այն պատրուակին թէ Նախիջեւանի սահմանային քանի մը գիւղերը գրաւուած են Հայերու կողմէ:

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՄԱՐՏ 24 / 27)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻԱՑԵԱԼ -- ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՄԷՋ (*)

Միացեալ -- Նահանգներու Քոնկրէսի հրաւէրով Մարտ 13-ին տասնօրեայ այցելութեան մը համար Միացեալ -- Նահանգներ գացած է հայկական պատուիրակութիւն մը որ կը բաղկանար Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահ Բ. Արարքցեանէ, Ռ. Պապայեանէ, Ժ. Լիպարիտեանէ, Ա. Բայբուրդեանէ. իրենց կ'ընկերանար Միացեալ -- Նահանգներու Հայաստանի ներկայացուցիչ Ա. Արզումանեան: Երկու օր Նիւ -- Եորք մնալէ ետք, պատուիրակութիւնը անցած է Ուաշինկթըն ուր տեսակցութիւններ ունեցած է Քոնկրէսի, Սպիտակ Տան եւ այլ պաշտօնական անձերու հետ: Այդ հանդիպումներուն ընթացքին արծարծուած են Հայաստան -- Միացեալ - Նահանգներ յարաբերութիւններու, շրջափակման եւ Արցախի հարցերը:

(*) Լուրը տուած էինք Մարտ 24-ի մեր թիւով:

**

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Շրջանի քաղաքական իրավիճակին նըկատմամբ Հայաստանի դիրքորոշման ծանօթանալու նպատակով Հայաստան այցելած են Ռուսաստանի Արտաքին նախարարի ներկայացուցիչ Վ. Զեմսկոյ եւ Վ. Արխիպով: Անոնք տեսակցութիւններ ունեցած են Ազգ. Ապահովութեան գլխաւոր խորհրդատու Ա. Մանուչարեանի, Արտաքին նախարարի տեղակալ Գ. Ղազինեանի, ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի տեղակալ Գ. Պետրոսեանի, Հայաստանի Արցախի հարցերու Յանձնաժողովի քարտուղար Ս. Զոլեանի, Արտաքին նախարարի Ա. տեղակալ Ա. Կիրակոսեանի եւ պաշտօնական այլ անձերու հետ:

**

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻ ՄՕՏ

Մարտ 18-ին նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան ընդունած է Իրանի Արտաքին փոխ -- նախարար Վայէզին, որ Կովկաս կը գտնուէր միջնորդութեան առաքելութեամբ: Վայէզի տեղեկութիւններ տուած է Ազրբեջանի մէջ իր ունեցած տեսակցութեանց մասին եւ ներկայացուցած է Թեհրան տեղի ունեցած բանակցութեանց առթիւ Իրանի մօտեցումները: Իսկ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան բարձր գնահատած է Իրանի հաշտութեան ուղղութեամբ ըրած ջանքերը եւ անդրադարձած է մանաւանդ այն իրողութեան, որ Ազրբեջան կը միտի կնճիռին մէջ ներքաշել Հայաստանն ալ եւ կը կիրարկէ շրջափակում:

**

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ Է ՄԱԿ-Ի ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՆ

Արցախի խնդրին նուիրուած ասուլիսի մը ընթացքին Չինաստանի Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչը՝ Ցեանմին յայտնած է թէ Չինաստան համաձայն է ՄԱԿ-ի մասնակցութեան՝ Արցախի կնճռին կարգադրութեան:

ՓԷԼԷՇԵԱՆԻ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի «Ժէօ տը Փօմ» ցուցասրահին մէջ (20 Ռիւ Ռոայալ, Փարիզ 8-րդ, հեռաձայն՝ 47 03 12 50 եւ 47 03 12 51) Մարտ 20-էն ի վեր կը ցուցադրուին Արտաւազդ Փէլէշեանի հինգ ժապաւէնները, հետեւեալ ժամանակացոյցով.

Բացի Երկուշաբթիէ ամէն օր ժամը 13 եւ 16.30-ին, եւ յաւելեալ՝

Չորեքշաբթի, ժամը 19-ին

Շաբաթ եւ Կիրակի 10.30-ին

Մինչեւ Ապրիլ 5 կարելի է դիտել հետեւեալ գործերը՝

- Սկիզբը (1967)
- Մենք (1969)
- Բնակիչները (1970)
- Եղանակները (1975)
- Մեր դարը (1982)

ՏԻՏԱՆԻ ՄԸ ՄԱՀԸ

«Պրաւդա», որ թարգմանի ճշմարտութիւն, ինչպէս հաղորդեցին մաս - մեծամասնութիւնը, որոնց կարգին նաեւ «Յառաջ», Մարտ 14-ին դադրեցուց իր հրատարակութիւնը «որոշ ժամանակի մը համար» թէական բացատրութեամբ: Երեւոյթը ոմանք զարմացուց, ուրիշներ բնական նկատեցին: Չէ՞ որ ժամանակէ մը ի վեր այս թերթը՝ տիտան մը երբեմնի միահեծան կայսրութեան մէջ, ձերբազատած իր «պատուանուններ»էն, ինչպէս՝ պաշտօնաթերթ Խորհրդային Միութեան Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի, նշանախօսքէն՝ պրոլետարներ բոլոր երկիրներու միացէք, նաեւ թերթի հիմնադիրը նկատուող Լենինի դիմանկարէն, իր ուղին կորսնցուցած շլմորած եօրեայի վերածուած էր տեւէ մը ի վեր: Հազիւ մէկ միլիոնի հասնող տպաքանակով:

Փառքի շրջա՞նը: Հայկական Սովետական Հանրագիտարանի մէջ կը կարդանք, — 1983-ին «Պ.» միաժամանակ լոյս է տեսնում ՍՍՀՄ 47 քաղաքում, այդ թւում՝ Երեւանում, 10 մլն. տպաքանակով, տարածւում է արտասահմանեան 120 երկիր … ՍՍՀՄ-ում արտասահմանում աշխատում են «Պ.»ի 105 սեփական թղթակից … թերթն օրական ստանում է աւելի քան 1.300 նամակ ու թղթակցութիւն, եւայլն:

Պատմական հակիրճ ակնարկ: Թերթին անունը: Լենին 1912-ին կ'որոշէ համանուն թերթ մը հիմնել Ս. Պետերբուրգ (1914-ին վերամկրտուած Պետրոգրադ, այնուհետեւ 1924-ին՝ Լենինգրադ, այժմ՝ հիմնադրութեան անունը): Տրոցկի բուռն կերպով կը բողոքէ անունի վերագործածութեան դէմ: Ինչո՞ւ:

— 1908 Հոկտեմբերին Տրոցկի, որ տարի մը առաջ Փետրուարին յաջողած էր փախուստ տալ իր արգելակայանէն (Սիպերիա) կը ստանձնէ խմբագրութիւնը 1905-էն ի վեր Վիէննա հրատարակուող Ուկրէն Մենշեւիկներու «Պրաւդա» թերթին: Նիւթական դժուարութիւններու հետեւանքով սոյր հրատարակութիւնը կը դառնայ անկանոն: Տրոցկի, ինչպէս կը կարդանք ժան Էլէյնշթէյնի «Ստալին — Տրոցկի» 1979 թուականի գիրքին մէջ, իր վերջին լուման կը մուծէ թերթին գոյատեւումին համար, քանի սոյն մեծ ժողովրդականութիւն գտած էր բանուորական շրջանակներուն մէջ եւ Վիէննա հրատարակուելով հանդերձ կը սփռուէր նաեւ Ռուսիա: Վիէննական Պրաւդա-ի կ'աշխատակցէին ընկերվարական — ժողովրդավար ծանօթ դէմքեր, — Ադոլֆ Եօֆֆէ անձնասպան 1927-ին, Ռիազանով, ապագայ տնօրէնը Մոսկուայի Մարքս — Էնկէլս Հիմնարկութեան եւայլք: Թերթը, գլխաւորութեամբ Տրոցկիի ի զուր կը փորձէ տեսակէտներու մերձեցում մը հաստատել Մեծամասնականներու (Համայնավար) եւ Փոքրամասնականներու (Մենշեւիկ) միջեւ:

Հիմնադիրները: Նախկին խորհրդային գրիչները վերջին տասնամեակներուն «Պրաւդա»ի միակ հիմնադիրը կը նկատէին Լենինը՝ Լենինի կողմից հիմնադրուած բացատրութեամբ: Անխկա ձեւով մը ճիշդ էր, եթէ նկատի առնենք միտքին յղացումը եւ Լենինի կատարած կարեւոր դերը «Պրաւդա»ի բովանդակութեան ճոխացումին եւ տարածումին մէջ: (Յիշեցնենք այս առթիւ, թէ 1912-էն 1914 «Պրաւդա»ի մէջ լոյս կը տեսնեն Լենինի գրիչին պատկանող 280-ի հասնող յօդուածներ, ընդհանրապէս ուղղութիւններ եւ ծրագիրներ ճշդող): Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ, հիմնադիրներու անուններու մատնանշումի մարզին մէջ անհաւսումը կը դառնար ցայտուն: Չէ՞ որ նոյն նախկին խորհրդային պատմագրութիւնը երկար ժամանակ «Պրաւդա»ի հիմնադիրներ կը նկատէր, Լենինի ցուցմունքով, նաեւ Օլմինսկի, Պոլետաեւ եւ Ստալին: (Այս վերջին անունը թերեւս կարելի է խնդրոյ առարկայ դարձնել, երբ գիտենք, թէ Ստալին, իր մենատիրութեան ժամանակաշրջանին կը ճգնէր իր անունը ուէ ձեւով եւ ճամբով կապել Լենինի հետ, այնպէս ցոյց տալով, թէ Առաջնորդին ամէնէն մօտ եւ սրտակից գործակիցը ինք եղած է: Մինչդեռ փաստն այն է, որ Լենինի մօտիկ ընկերակիցները եղած են այլոց կարգին Տրոցկի, Կամենեւ, Զինովիեւ, Բուխարին եւ ուրիշներ):

«Պրաւդա», ինչպէս գրեցինք, կը հիմնուի 1912-ին: Ճշգրիտ թուական՝ Ապրիլ 22, Նոր Տոմարով Մայիս 5: Այս օրը նախապէս կը նկատուի բանուորական մամուլի տօն, այնուհետեւ՝ խորհրդային մամուլի օր: (Մեր կարծիքով՝ այս վերջինը ճիշդ):

Առ ի մանրամասնութիւն արձանագրենք, թէ Ցարական Ռուսիա գրաքննութիւններու եւ ճնշումներու ճամբով բազմաթիւ փորձեր կը կատարէ արգիլելու համար թերթին հրատարակութիւնը: Օրինակ, 1914 Յուլիսին, ցարական ժանտարմաներ կ'ուզեն խմբագրատունը, տպարանը, խափանարար ձգտումով: Իրոք այս վիճակին մէջ, պարզ է, որ թերթը ինքնաքանչիւր հարուածէ ետք հրապարակ կ'ելլէ նոր անունով մը, — «Զա Պրաւդու», «Պուտ Պրաւդի», «Տրուդովայա Պրաւդա» եւայլն:

Ցարական վարչակարգին տապալումը, Փետրուարեան ծանօթ Յեղափոխութեան հետեւանքով, առիթ կ'ընծայէ թերթին վերհրատարակութեան 1917, Մարտ 5-ին (18):

Նոյն թուականի Հոկտեմբեր 27-էն (Նոյեմբեր 9) «Պրաւդա» կանոնաւոր կերպով լոյս կը տեսնէ նախ Պետրոգրադ, ապա՝ Մոսկուա, 1918 Մարտէն սկսեալ:

1992 Մարտ: Աստ հանգչի «Պրաւդա»:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

«ՀԱՅ ՀՈՂԸ ՀԱՅ ՄԱՐԴՈՎ Է ՀՈՂ…»

ԽՄԲ.- Լեռնային Ղարաբաղի օրաթերթը ամիսներէ ի վեր լոյս չի տեսներ. անոր խմբագիրը Մաքսիմ Յովհաննիսեան որ նաեւ ծանօթ արձակագիր է, Մարտի սկիզբը գտնուած է Երեւան ուր զրոյց ունեցած է «Հայաստան»ի խմբագրութեան հետ. այդ զրոյցը իրողի վկայութիւն մըն է Ստեփանակերտ տիրող կացութեան մասին. կ'արտատպենք «Հայաստան»ի Մարտ 12-ի թիւէն:

⁂

- Մենք պէտք է բախէինք ձեր աշխատասենեակի դուռը եւ խօսէինք, զրուցէինք, ապա միասին մեկնէինք մարտի դաշտ՝ լրագրողի ու գրողի մեր սուրբ պարտքը կատարելու:

- Խմբագրութիւնն արդէն քանի ամիս է ոչ դուռ ունի, ոչ կտուր:

-Իսկ ի՞նչ կարող էք ասել Արցախի դուռ ու կտուրի մասին:

- Դուռ էլ ունենք, կտուր էլ: Մեր դուռը մեր կուրծքով ենք պահում, մեր կտուրը՝ մեր գոտից: Պահել ենք, պիտի պահենք: Թշնամին ոչ մի բանի առջեւ կանգ չի առնում: Նա կարող է խոտի դէզերը վառել, նորածիլ արտը էնպէս տրորել, տափանել, որ ոչ մի հասկ էլ չաճի, անգամ չհասկցուի, որ այստեղ արտ է ցանուած եղել: Մեր գոյամարտը մեր բուն հողի վրայ հազարամեակների խորութիւն ունի եւ մեզ արմատահան անելը դժուար է: Մենք ծնկի չենք գայ, մեր թիկունքը գետին չի խփուելու: Մեր հայ ոգին արթնացել է: Էս տան տէրը դու ես, էս հողի տէրը դու ես, եւ քեզ ոչ մի ուժով չեն կարող բաժանել քո տնից, քո հողից, եթէ դու չես ուզում: Էս աշխարհում ղարաբաղցին գնալու տեղ չունի, թէկուզ դրախտ խոստանան: Էս վերջին չորս տարում մենք աւելի հասկացանք, որ մեր հողն ու մենք ձուլուած ենք իրար ու մեզ բաժանում չկայ: Մենք կռւում ենք՝ ինքնապաշտպանուելով:

-Հարցերը շատ են, բայց իրաւունք չունեմ մոռանալու՝ ինչպէ՞ս են բժիշկները եւ տիկին Զոյան:

- Բժիշկները, ասել եմ, ասում եմ՝ հերոսական, սխրալի գործ են անում: Թող ոչ մէկը չվիրաւորուի, ես կ'ասեմ՝ կրակն իրենց վրայ են առել ու կռւում են յաճախ առանց զէնքի, ծանր վիրաւորներ են փրկում, երբ դեղորայք չկայ, լոյս չկայ, լոյս չկայ: Բժիշկներն ուրիշ մարդիկ են: Կինս, գիտէք, տաղնապ է ապրում: Նա ճանաչուած գինեկոլոգ է եւ փաստերով ասում է, որ երեխաները շուտ են ծնւում: Վախից, սարսափելի վիճակից է դա: Այսպէս ո՞ւր է գնալու:

- Երեխաները շուտ են ծնւում, որովհետեւ զգում են, որ օգնութիւն է հարկաւոր: Այդպէս էլ ասէք սիրելի բժիշկներին:

(Ժպտում է… Մեր զրոյցի ընթացքում առաջին եւ վերջին ժպիտը):

- Ինչպէ՞ս է տունդ, հօ…

- Երկու ալազան ենք ընդունել: Արդէն մեր աչքը սովոր է տեսնել աւերուածութիւններ, մահեր: Դաժան բան է երեխայի մահը: Իսկ եթէ կռիւ է, ու նա սպանւո՞ւմ է: Ամէն վայրկեան կարող է լինել քո, քո զաւակի, քո թոռնիկի, խաղալիքների հետ խաղացող, բլրացող, չորեքթաթ անող երեխաների ապրած կեանքի վերջին պահը: Թէկուզ այսպէս, բայց վստահ ասում եմ մենք պէտք է յաղթենք: Առանց հացի, առանց ջրի, առանց լոյսի ապրում ենք, կռւում: Մեր հաւատը մեզ հետ է: Եթէ մեզ վիճակուած է կռուել, ուրեմն առենք մեր պապերի խօսքը՝ մեր մայրն էլ է տղայ բերել նաեւ կռուելու համար, նաեւ զոհուելու համար:

- Յարգելի Մաքսիմ, մարտընչող Արցախի ձայնը արձագանգում է աշխարհի սրտում: Ինձ մտահոգողը մի բան է հիմա. փոքրիկ մեր հողը ի՞նչպէս է պարտակւում, իր վիրաւոր կրծքին ընդունում այսքան մահաբեր զէնք. այս քաղաքի վրայ՝ էսքան համազարկ, էս գիւղի վրայ՝ էսքան համազարկ, Քարինտակը պաշարուած է՝ էսքան տանկեր… խարխլւում է Արցախի հողը:

- Մէկ անգամ չէ, որ մենք թշնամուն զգացնել ենք տուել մեր ուժը, թող տեսնի, որ մենք էլ կարող ենք… Երեխադ զոհուել է, տունդ քանդուել է, էլ ի՞նչ լուռ մնանք, էլ ի՞նչ հաւատանք, որ դարձի կը գան: Ոչ, մենք չենք կարող խեղճ լինել: Քաջազուններ ունենք՝ հէնց մեր հողից ծնուած: Մի չորս-հինգ տարի առաջ տեսած աղերքից բան չի մնացել: Փոխուել են: Առաջ ամօթխած էին, սուսիկ-փուսիկ, հիմա արդէն լցուել է համբերութեան բաժակը, դարձել են կրակի կտոր, չամփրող կայծակ…

-Աշխարհը գիտի, տեսնում է եւ գրում՝ Արցախում կռիւ է, պատերազմ: Ո՞նց էք պահում երեխաներին, կանանց, ծերերին: Այ, հաճելի է իմանալ, թէ ի՞նչ են անում մեր գրողները՝ Սոկրատ Խանեանը, Հրաչեայ Բեգլարեանը, Վարդան Յակոբեանը, Նւարդ Ալավերդեանը, Անահիտ Քոչարեանը… Դերասանուհի Ժաննան բոց ու կրակ էր նաեւ խաղաղ ժամանակ…

- Մի երկու շաբաթ է՝ այստեղ եմ, իմ տան նման, իմ մօր նման կարօտել եմ իմ ժողովրդին, մաքառող, ընդվզող մարդկանց: Ղարաբաղցու համար իր տան դուռ ու այգի չկայ, ղարաբաղցին պէտք է կռուի այնտեղ, որտեղ պահանջւում է: Ձեր ասած սքանչելի բանաստեղծ Նւարդ Ալավերդեանի տասնվեցամեայ Սեւակ զաւակը մի առաւօտ շուտ վեր է կացել, մօրն ասել՝ լաց չլինես, պղմուկ չհանես՝ ես գնում եմ: Գնացել է: Կռւում է: Համալսարանում սովորող եղբայրը լսել է որ Սեւակն արդէն հայրենեաց զինուոր է, ասել է՝ ես ուսումս կը շարունակեմ մեր լեռներում: Շատերի մասին կարող եմ ասել, բայց… խօսելու սիրտ էլ չի մնացել: Եւ, ընդհանրապէս, հիմա խօսել պէտք չէ: Գործ է հարկաւոր:

- Զրուցում ենք եւ ես ոչ մի պահ չեմ մոռանում, որ դուք գրող էք, ծնուած Հարաւ գիւղում, որ ձեր գրքերում շինական մարդկանց հոյակապ կերպարներ կան:

- Նրանք արդէն փոխուել են: Եւ ես երազում եմ էն օրը, որ շինական մարդիկ կ'անցնեն իրենց խաղաղ աշխատանքին: Գարուն է գալիս, եւ մարդը հողից, իր հողից ամաչում է. սերմ չունի, որ պահ տայ հողին: Սերմ էլ ունենայ, ինչպէս է վար անելու, ցանքս անելու: Հողից ամաչում է չսերմելու համար: Իսկ Աստուած չանի, եթէ պարտուի, ապա էս հին երկնքի տակ նա մի տեղ չի ճարի, որ գլուխը թաքցնի: Իսկ ղարաբաղցին իր պատմութեամբ, իր լեզուով, իր արիւնով դարեր առաջ է Աստծոյ կողմից իրաւունք ստացել ապրել այս հողի վրայ: Եւ… հարեւաններ չի ունեցել:

Ամէն օր, ամէն ժամ մեզ հարց ենք տալիս ի՞նչ է լինելու այս ամէնի վերջը: Թւում է՝ մենք հարցի տէրը չենք: Մեզ հասնում է ապրել եւ կռուել, մենք էլ ապրում ու կռւում ենք: Գորբաչովը գիտէր, որ Սումգայիթ է լինելու, այդ մասին չորս տարի անց է ասում ու գրում, հաղորդում: Ոճրագործութիւն է կատարւում Լեռնային Ղարաբաղի խաղաղ բնակչութեան դէմ, քանի՞ տարի յետոյ պէտք է ասուի: Ռուս լրագրող Գալինա Կովալսկայան ճիշդ էր նկատել, որ ամենաուրախալին, ինչը վերջին ամիսներին տեղի է ունեցել տարածաշրջանում, այն է, որ Յունուարի 6-ին Ղազախում հայ եւ ադրբեջանական մասնաւորականները հանդիպեցին, ստորագրեցին դիմում, «որի նպատակն էր ամէն գնով հասնել խաղաղութեան»: Նման հանդիպումները պէտք է շատ լինեն, մեր հողի վրայ, հէնց ադրբեջանական հողի վրայ: Մտաւորականները Թումանեանի արիւնից գոնէ մի կաթիլ պէտք է ունենան: Մեզ չի գոհացնում, երբ նաեւ օտարներն են գրում՝ Հայերը լաւ են պաշտպանւում, Ադրբեջանցիները լաւ կռւող չեն: Լաւ կռւող չեն, բայց հէնց մարտադաշտում են սովորում, նրանք հմուտ ուսուցիչներ ունեն եւ մեր ազատամարտիկների նման զինակները չեն հաշւում: Հիմա շատ են գրում՝ Ղարաբաղը ռուս լրագրողի աչքերով, Ճապոնացու աչքերով, Ֆրանսիացու աչքերով, Ամերիկացու աչքերով… Բայց մենք պէտք է մեր հողին նայենք մեր պատմութեան, մեր ներկայի ու մեր վաղուայ աչքերով: Հայի աչքերո՛վ ու Հայի պատմութեա՛մբ պէտք է նայենք:

- Մեր պատմութիւնը մեզ յուշում եւ հերոսական իր էջերից ստիպում է, որ նայենք նրանց, որոնց անունը տալով ենք նաեւ մեծացել ու մեծացնում ենք մեր զաւակներին: Պատմութիւնը, ինձ թւում է, քայլում, շնչում է Ղարաբաղում:

- Այդպէս է: Մենք պէտք է ապրենք: Հերոսական այս օրերը պէտք է դառնան պատմութիւն: Հերոսներն արդէն ծնւում են: Եւ, դժբախտաբար, երեւում են նաեւ երկչոտները: Մենք կռիւ-կռիւ ենք ասում, բայց մի բան պէտք է հասկանանք, ժողովուրդն, ի վերջոյ, ինչքա՞ն կարող է դիմանալ: Մենք մեզ հարցեր շատ ենք տալիս: Վիճում ենք, բանակռիւ ենք տալիս: Մեր փրկութեան ճանապարհը ո՞րն է: Հասել ենք մինչեւ այնտեղ, որ մտածում ենք՝ կռիւն էլ վերջ ունի, ի վերջոյ ղարաբաղցին ինչպէ՞ս է ապրելու: Ի՞նչ գոյավիճակ, կարգավիճակ է տիրելու այստեղ: Նոյն Ադրբեջանի հետ մենք ի՞նչ յարաբերութիւններ կարող ենք մշակել: Քո տան մէջ գործ ես անում, մտածում ես հարեւանի մասին՝ լաւ չէ: Մենք ամէն մի ձայնի նկատմամբ շատ զգայուն ենք դարձել: Փոքրիկ մի Քարինտակ գիւղը կարողացաւ հարիւր անգամ գերազանցող թշնամական ուժերը ետ շպրտել: Ամբողջ Արցախը մի Քարինտակ է: Բայց ինչքան կարող է դիմանալ: Առաջին ընդգացողութիւնը ապշանքն է: Ապշելու բան է, թէ ո՞նց ենք ապրում եւ կռւում: Կռուելուն դիմանում ենք: Ձենք դիմանում ծաղրուծանակին: Ադրբեջանական հեռուստատեսութեամբ Հարսանիքի ժամանակ պարզապէս թամաշա են սարքում՝ հայ պատանդներին տարել են հարսանիք՝ ծաղրուծանակի ենթարկելու, հարս ու փեսային այդ ծաղրալի պահերը որպէս յիշողութեան փէշքէշ տալու: Նզովելի է:

⁂

Մաքսիմ Յովհաննիսեանը յուզւում է: Երեւի աչքերի առջեւով նման տեսարաններ են հոսում: Ասելիքները շատ են: Բայց… Ո՞րն է փրկութեան ափը: Ադրբեջանական բոլոր տարբերակները ծանօթ են մեզ, ոչ թէ Սումգայիթից սկսած, ոչ միայն Շուշիի դէպքերից, այլ աւելի առաջ: Թւում էր, թէ կարմիր սուլթան համիտեան Թուրքիան շատ բան է մոռացել, ուրիշ թուիչքների մէջ է, այլ ուղեծրում: Բայց հակահայկական հիստերիան նորից բորբոքւում է: Մի բան լաւ գիտեն՝ Ադրբեջանցիները իրենց եղբայրներն են եւ Ղարաբաղը նրանց… նեղւում է: Ուր էր, թէ նեղէր: Հիմա մի բանի տէր էլ մենք կը լինէինք:

- «Հայ հողը հայ մարդով է հող…», - Մեր ասաց Մաքսիմ Յովհաննիսեանը: - Մեր յաջորդ հանդիպումը Արցախում կը լինի:

ՊՈՒՇ-ՏԻՒ-ՌՈՆ ՆԱՀԱՆԳԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ — («Յառաջ») —

Մարտ 20-ին, Մարսէյլ — Փրովանս օդանաւակայանէն «Աէրոֆլոթ» օդային գիծերու «Իլիուշին»ը մը մեկնեցաւ դէպի Հայաստան, վարձուած Պուշ — Տիւ — Ռոն նահանգի ընդհանուր խորհուրդի կողմէ:

Այս նախաձեռնութիւնը կուգայ հաստատելու օգնութեան եւ համագործակցութեան համատեղ յայտարարութիւնը ստորագրուած հանդիսաւոր կերպով, Մարսէյլի նահանգապետարանը: Փետր. 25-ին, Աշտարակի շրջանէն ժամանած պատուիրակութեան կեցութեան (Փետր. 19-էն 26) ատեն:

Թէպէտ Շրջանային եւ նահանգային ընտրութիւնները օտար չեն այս շտապումին, փութկոտութեան մէջ, այլուհանդերձ սոյն մարդասիրական արարքով Պուշ — Տիւ — Ռոն նահանգի նախագահ՝ Լիսիէն Վիէկան ցոյց տուաւ թէ հաւատարիմ է իր յանձնառութեան եւ կ'ուզէ օժանդակել Հայաստանի Հանրապետութեան վերելքին սկսելով նախ օգնութեան գործողութեամբ մը:

Պուշ — Տիւ — Ռոնի ընդհանուր Խորհուրդը 400 հազար ֆրանքի պիւտճէ մը յատկացուց: Կէսը եւ քիչ մը աւելի օդանաւի վարձքն է, եւ միւս կէսը, շուրջ 200 հազար ֆրանքի դեղօրայք եւ վիրաբուժական առաջին կարիքի զանազան գործիքներ: Օդանաւը որ երեսուն թոն բեռ կրնայ ընդունիլ, լեցուեցաւ այլ ապրանքներով: «Ֆրանսա — Հայաստան Բողոքական Համակամութիւն» Միութիւնը շուրջ քսան թոն բեռնաւորեց: Նոյնպէս, ծրարներ դրաւ «Հայաստանի Որբերու Համակրութիւն»ը: ԷՍ — Օ — ԷՍ — Արմէնի Մարսէյլ Փ.Ա.Ք.Ա.-ն հինգ հարիւր վերմակ ղրկեց, իսկ աւելցուեցան մեծ քանակութեամբ զգեստ եւ կօշիկ: Շէն կազմակերպութիւնը օդանաւին մէջ տեղաւորեց նոր հիւանդակառք մը եւ վիրաբուժական կարգ մը գործիքներ:

Պուշ — Տիւ — Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի ղրկած դեղօրայքը Աշտարակի Շրջանային հիւանդանոցին համար է:

Երեք հոգի՝ բժիշկներ՝ Զ. Կապրիէլեան, Ժ. Քէհայեան եւ Կ. Յարութիւնեան մեկնեցան նոյն օդանաւով տեղւոյն վրայ զբաղելու համար բաշխումի գործով:

Մարսէյլի թերթերը հեռատեսիլի 3-րդ եւ 6-րդ կայանները իրենց տեղական հաղորդումներու լուրերուն մէջ լայն արձագանգ տուին Հայաստանի համար եղած օգնութեան այս գործողութեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԵՐՍԱՆԻ ԼԵՀԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քանի մը ամիս առաջ լեհ մամուլը վախ կը զգար Ռոպէր Հերսանէն, ֆրանսական մամուլին մեծ անունէն որ մենաշնորհ մը հիմնելու նպատակ ունէր: Ֆրանսայի մէջ ան ու իր ընտանիքը ազգային մամուլին 35%-ին եւ շրջանային մամուլին 18%-ին տէրն են: Ան վերջերս սկսած է հետաքրքրուիլ նաեւ լեհականէն զատ հունգարական, չեխ, եուկոսլաւ մամուլով. գնեց ամէնէն ժողովրդական երկու լեհական թերթերը, իսկ 40 եւ 50% բաժին ունի երկու ուրիշներու պարագային:

Աւելցնելու համար անոնց տպաքանակը, Հերսան դրաւիչ վիճակախաղերու միջոցին կը դիմէ: Օրինակ, թերթը գնելով ընթերցողը կրնայ մասնակցիլ արտասահման ճամբորդութեան մը, գործերու, մուշտակներու վիճակահանութեան: Ու ժողովուրդը վիճակահանութեան օրը առտուընէ երկար հերթեր կը կազմէ հակառակ որ թերթը լոյս կը տեսնէ կէսօրէ ետք:

Առկէ ետք Հերսան մասնակից կը դառնայ այլ թերթերու եւս: Անոնցմէ մէկն է կառավարութեան օրաթերթը:

Լեհերը ծանօթ ըլլալով Հերսանի աշխատութեան մեթոտին, կը վախնան անոր տիրանալիք մենաշնորհեալ դիրքէն. գիտեն թէ ան նոր թերթերու ճամբայ բանալու համար կը փճացնէ տեղական մրցակցութիւնը. Թերթեր կը գնէ ու զանոնք կորուստի կը մատնէ: Այսպէս, երբ ուզեց գնել «Ծիէննիք Սլասքի» թերթը Սոլիտարնոսք բողոքեց ու պահանջեց որ քննութեան ենթակայ դառնան վաճառքին պայմանները: Դատարանը այն եզրակացութեան յանգեցաւ որ այդ վաճառքով լեհական մամուլը վտանգուած չէր ու օրաթերթը 20 միլիոն ֆրանքի ծախուեցաւ ձեռնարկութեան մը որուն 50% բաժնեւէրն է Հերսան:

Մինչեւ այսօր 50 միլիոն ֆրանքէ աւելի ներդրում կատարած է ան լեհական մամուլի կալուածին մէջ, յաջողած ըլլալով շահիլ խմբագրութիւններու եւ նոյնիսկ «Սոլիտարնոսք»ի գործակցութիւնը:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԷՍ
ՊՈԼՍԱՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
1990 — 1991
Միչիկըն

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԵՐԸ

Շարժիչը բանեցնելէ ետք արագացուցիչին վրայ կոխելով ութ երկվայրկեանէն կը հասնիք ժամական 100 քիլոմեթր արագութեան: «Ճէնըրըլ Մոթորզ»ի ձուաձեւ այս կառքերը առեւտրականացնելու աշխատանք կը կատարուի: Գալիֆորնիոյ նահանգապետութիւնը շարք մը օրէնքներ քուէարկած է որոնց համաձայն 1997-էն սկսեալ մթնոլորտը չապականող այս կառքերը ինքնաշարժի պետական ճարտարարուեստին 2%-ը իսկ 2003-ին 10%-ը պիտի կազմեն: Անցեալ տարի նոյն նահանգին մէջ 17 միլիոն կառք ծախուած է. սակայն պէտք է գնորդները հիմնական պատճառներ ունենան ելեկտրական կառքեր գնելու համար: Այս մարզի գլխաւոր անպատեհութիւնը այն է որ հեղուկ վառելանիւթը բարդերու գրութենէ մը աւելի հարուստ է ուժանիւթով: Կապարի բարդերը որոնք 400 քիլօկրամ կը կշռեն ու զետեղուած են ելեկտրական շարժիչով կառքերու մէջ, 5,7 լիթր հեղուկ վառելանիւթի համազօր են: Ամենալաւ պարագային, առանց բարդը լեցնելու միայն 240 քիլոմեթր ճամբայ կրնան կտրել. իսկ լուսաւորումն ու օդափոխիչ սարքերը կը նուազեցնեն այս կարողութիւնը:

Կառքերը կը թուին բաւական խնայողական ըլլալ. 160 քմ. ճամբայ կրնան կտրել 45 սանթիմնոց ելեկտրականութիւն գործածելով: Սակայն ասոր քով, կապարէ կուտակիչները 32 — 48 հազար քիլոմէթրի կեանք ունին. եթէ այս կէտն ալ նկատի առնուի, բաւական սուղ գործածութիւն մը կը յայտնուի: Մասնագէտներ այլ տեսակի բարդերու ուսումնասիրութիւն կը կատարեն, բայց բոլորն ալ թէքնիք հարցեր կը յարուցանեն:

Ելեկտրական ինքնաշարժերը ոչ միայն զարգացած թէքնոլոժի մը, այլ վարորդներէն ալ որոշ վարպետութիւն կը պահանջեն: Արգելակներու գործածութիւնը տարբեր վարժութիւն մը կը պահանջէ օրինակ:

Կայ ջեռուցիչի հարցը. առիկա խնդրոյ առարկայ չէ Գալիֆորնիոյ համար, սակայն կարեւոր է հիւսիսային նահանգներուն համար: Ջեռուցումի դրութիւն մը շուտով կը պարպէ բարդերը: Ատոր համար ելեկտրական կառքերը ջեռուցիչ չունին: Կը մտածուի կազի ջեռուցիչ մը գնելու մասին:

Ուրիշ հարց մըն է ապահովութիւնը: Բազմաթիւ Ամերիկացիներ կը զգուշանան թեթեւ կառքերէ: Մանաւանդ եթէ անոնք ելեկտրականութեամբ կը բանին: Բարդերը լեցնելու գործողութիւնը պէտք է ապահովութեան չափանիշերը յարգէ: Ճէնըրըլ Մոթորզ կը ծրագրէ խելացի փրիզներ պատրաստել, արկածներու առաջքն առնելու համար: Ատով կարելի կ'ըլլայ նաեւ որ ելեկտրականութեան ընկերութիւնները ճշդեն ինքնաշարժի մը տէրը որ հանրային վայրէ մը իր կառքին բարդերը կը լեցնէ, ու իրեն ղրկեն հաշուեցոյցը: Խելացի փրիզներուն շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ նաեւ կառքի մը գողցուած ըլլալու պարագան ճշդել: Կարճ խօսքով, ելեկտրականութիւնը ինքնաշարժի աշխարհը բաւական փոփոխութեան ենթարկելու հակամէտ է:

ՔԱՂՀԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՄԱՐՏ 24)

ՇՓՈՒՄՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԻՐԱՒԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Միացեալ — Նահանգներէն վերադարձած է Հայաստանի Գերագոյն Դատարանի պատուիրակութիւնը, ուր հրաւիրուած էր ամերիկահայ իրաւաբաններու Միութեան կողմէ: Հայաստանի Գերագոյն Դատարանի նախագահ՝ Տարիէլ Բարսեղեան բացատրելով իրենց Ամերիկա այցելութեան նպատակները, ըսած է թէ հետաքրքրուած են մանաւանդ ամերիկեան դատավարական սկզբունքներով, քրէական եւ քաղաքական օրէնսդրութեամբ: Երկու երկիրներու իրաւաբանական շրջանակներու փոխադարձ գործակցութեան, պատուիրակութիւններու այցելութեանց եւ Հայաստանի նորաստեղծ իրաւաբանական դրութեան կազմաւորման Ամերիկացիներու օգնութեան առընչութեամբ համաձայնութիւն գոյացած է:

***

ԵԶԴԻՆԵՐՈՒ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Հայաստանի Եզդիներուն օգնութիւնը Լեռնային Ղարաբաղին կը շարունակուի: Աշտարակի Շամիրամ գիւղի Եզդիները Արցախ ուղարկած են 330 քիլօկրամ իւղ, Նայիրի շրջանի Ջրվունի գիւղի բնակիչները՝ երեսուն հազար ռուբլի, Երեւանի Եզդիները քանի մը տասնեակ քկ. պանիր եւ 21 հազար ռուբլի: Արցախի համար Եզդիներու սկսած հանգանակութեան ընդհանուր գումարը այսպէսով հասած է 200 հազար ռուբլիի:

Ֆ. ՎԵՐՖԵԼԻ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ 40 ՕՐԵՐԸ»

ՌԱՅԱ ՔՈՀԷՆ

Գ. —

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Այսուհանդերձ, պատումը հիմնովին ու լայնօրէն շրջանակուած է պատմական փաստաթուղթերով ու այս պարագան որպէս բարոյական երկընտրանք, որ անկասկած Վէրֆէլի հիմնական մտահոգութիւնը կը կազմէ, պատումին որպէս ամբողջական մասը հանդէս չի գար, այլ կը մնայ լուսանցքի վրայ եւ պատահարներէն դուրս, ինչպէս կը պահանջէ պատմական նախանիւթը: Վէրֆէլ խուսափած է բարոյական վարանումներ վերագրելու ցեղասպանութեան ուղղակի առընչուած անձերու, ըլլան անոնք զոհեր կամ դահիճներ: Ատոնք բաժին կ'իյնան Լեփսիուսի եւ ընթերցողին:

Յայտնապէս, Հայերու եւ Հրեաներու Վէրֆէլի համեմատականը 1933-ին, որուն կը մասնակցին իր ընթերցողներն ալ, չի մեկնիր բաղդատութենէն ցեղասպանութեան մը որ տեղի պիտի ունենայ, այլ այն վտանգներէն որոնք կը սպառնան ազգային ամէն փոքրամասնութեան որ կը գտնուի արդիական պետութեան մը մէջ որ «ժամանակի մտայնութիւնը» կրնայ մղել այդ փոքրամասնութեան մերժումին: Հիթլերի կողմէ ձեւակերպուած ցեղասպանութեան քաղաքականութեան մը հաւանականութիւնը արծարծուած չէ. ոչ ալ Հիթլերի պարագան որ էնվէր փաշային նման կրնար վստահ ըլլալ իր յաղթանակին ու ըսել ինքն իրեն, հրամանները արձակելէ ետք «ահա, եղա՛ւ»: Այս ձեւով, աշնան պիտի կարենայի պատասխանել այս մարդոց, մեծագոյն անկեղծութեամբ. «Հայկական հարց գոյութիւն չունի» (էջ 178):

Սակայն, նմանութիւնը որ կը յայտնուի պատահարներէն ետք, դիպուածի արդիւնք չէ. ան կը հետեւի Վէրֆէլի նախատիպին որ կը կերտուի Ի. դարուն նոյնինքն ցեղասպանութեան մը գոյութեան կարելիութեան հարցին եւ զայն պատկերացնելու իր ձեւին շուրջ: Այդ նախատիպին մէջ տիրապետող բնոյթ չունին ոչ Վէրֆէլի բարոյախօսական տեսակէտը, ոչ ալ զոհերուն ապրած ողբերգութիւնը:

Ի՞նչ է ուրեմն Մուսա լերան պաշտպանման պատմութիւնը: Ազգային գիտակցութեան զարթօ՞նք մըն է արդեօք, աշխարհին տալու համար տարագրութեան ու պաշտպանման դէմ հերոսական դիմադրութեան մը պատկերը, թէ արարքն է ափ մը փրկուածի որոնք ազատած են իրենց դիմադրութեան շնորհիւ:

Այս հարցումը անպատասխան կը մնայ: Փրկուածներուն միանալու Բագրատեանի մերժումը — անոնց որոնք օտար երկիր մը ապաստանած են այլեւս — մէկ կողմէն, անհեթեթ իր մահը միւս կողմէն, կասկածներու տեղի կու տան թէ՛ ազգային հերոսական պայքարին եւ՝ թէ պարզապէս փրկութեան մասին:

Այս երկու երեւակները կատարելապէս ներկայացուած են այն վէճով որ Պիալիսթոքի կէթթոյին դիմադրական շարժումին անդամները պառակտեց 1943 Փետրուարին: Հոն եւս, ինչպէս Մուսա լերան 40 օրուընէ ետք, մարդիկ իրենք իրենց հարց կու տային թէ ըմբոստութիւնը տեղի՞ն էր կէթթոյին կործանման պահուն. ըմբոստութիւն որ առոյգ մահուան համազօր էր, մինչդեռ թէական փրկութիւն մը կարելի էր յուսալ դէպի անտառ փախչելով: Մուսա լերան պաշտպանութիւնը անոնց համար խորհրդանշական արժէք մը ունի. ներշնչումի աղբիւր մըն է: Անոնք իրենց կացութիւնը կը բաղդատեն Հայերու հետ. երկու պարագային ալ հարցը կը վերաբերի ամբողջական համայնքներու արմատախիլ ըլլալուն ու տեղահանութեան, անոնց ֆիզիքական բնաջնջումին. երկու պարագային ալ դիմադրութեան շարժումը իր մէջ ունի, մէկ կողմէն մահուան եւ ազգային պատիւի գաղափարը, եւ միւս կողմէն որպէս անհատ փրկութեան մը յոյսը:

1933-ին Վէրֆէլ Բագրատեանի ըսել կու տայ «Չեմ ուզեր ապրիլ, այլ բան մը արժել» (էջ՝ 238), առիկա է իր մեկնակէտը որով Մուսա լերան դիմադրութիւնը կը կազմակերպէ, որոշելով չենթարկուիլ տեղահանութեան հրամանին, մաս չկազմել հօտին որ սպանդանոց կ'առաջնորդուի: Կէթթոյի անդամներուն վէճին թէ պէ՞տք է մնալ ու կռուիլ երբ յայտնի է թէ մահը մօտ է, թէ խոյս տալ դէպի անտառ ու փորձել փրկուիլ, մասնակիցներէն մէկուն խօսքերը կ'արձագանգեն Բագրատեանի ըսածին. «Մեզի կը մնայ ուրեմն մի միայն հասարակաց դիմադրութիւն մը կազմակերպել ամէն գնով. պէտք է մեր կէթթոյին մէջ տեսնենք մեր «Մուսա լեռ»ը եւ Պիալիսթոքի Հրեաներու պատմութեան ու մեր շարժումին աւելցնենք պարծանքի էջ մը»:

Այսուհանդերձ, նոյնիսկ անոնք որոնք կը նկատէին թէ աւելի լաւ էր խոյս տալ կէթթոյէն որուն բնակիչները ճակատագրուած էին բնաջնջումի, եւ փորձել անտառին մէջ զինեալ դիմադրութիւն կազմակերպել, «կը յիշէին թէ Մուսա լերան բնակչութեան ծերերն էին որոնք կ'ուզէին իրենց տուներու շեմին վրայ կռուիլ, իսկ երիտասարդները կը փափաքէին մեկնիլ եւայլն...»: Անոնք, ուրեմն, Մուսա լերան պաշտպանումը կը նկատէին գործնական հակազդեցութիւն մը, փախուստով վերապրելու միջոց մը եւ ոչ թէ որպէս մէկ խորհրդանիշը ազգային հերոսութեան որ կը նուիրագործուի սպանծալի մահով մը: Այսպէսով, Վէրֆէլի գիրքը նախատիպ մը կը դառնայ այնպիսի վայրի մը ու պայմաններու մէջ զորս ան նոյնիսկ չէր կրնար երեւակայել: Բայց Մուսա լերան 40 օրերը գրելու Վէրֆէլի կերպին մէջ կայ այն հաւանականութիւնը որ գիրքը յղումի կէտ մը ըլլայ Պիալիսթոքի Հրեաներու տարագրութեան առիթով բացուած վիճարկումին մէջ:

(Շար. 10 եւ վերջ)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Հ. Աստուրեան 300 Ֆր. կը նուիրեն Տիկին Ազնիւ Բարխեանի մահուան առթիւ, «Յառաջ»ի բարգաւաճման :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ-ի
ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ
կը կազմակերպէ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
«ՄԱՆՈՒԿԸ, ԾՆՈՂՔԸ ԵՒ ՀՈԳԵԲՈՅԺԸ»
«L'ENFANT, LA FAMILLE
ET LE PSYCHIATRE»
դասախօս՝
ՏՈՔԹ. ԺԻՐԱՅՐ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Յետ-դասախօսութեան ընթրիք՝ փափաքողներուն համար
suivi d'un dîner
le Vendredi 3 Avril à 20 h 30
à la M.C.A. — Salle «*Demirian*»
17, rue Bleue — 75009 Paris

ՀԱՅԿ. ՃԱՇԻ ԴԱՍԵՐ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի Արաքս մասնաճիւղը հաճոյքով կը հրաւիրէ ձեզ հայկական ճաշի դասերուն, որոնք տեղի կ'ունենան ամէն ամսուան առաջին Ուրբաթ օրերը, սկսելով Ապրիլ 3-էն ժամը 8·30 անց իրիկուան Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ :

Հասցէ ---
126, avenue Roger Salengro, Villeurbanne

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի Անի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր գպրոցին ի նպաստ. -- Օր. Օր. Մակի եւ Էլիզ Կասպարեան 300 Ֆր. իրենց մօր՝ Տիկին Զատիկեանի մահուան առթիւ, Տիկին Մ. Անտոնեան 500 Ֆր. Տիկին Էլիզ Սապունճեանի մահուան առթիւ :

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԱՐԱՄ
ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի Սիփան -- Կոմիտաս երգչախումբի հրաւէրով Հայաստանի երգչախմբային ընկերութեան «ԱՐԱՄ ՏԷՐ -- ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ» երգչախումբը Փարիզ կուգայ տալու համար երեք համերգներ ղեկավարութեամբ՝

ՏԻԿԻՆ ԷՄՄԱ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Ա. -- Շաբաթ, Ապրիլ 11,
ժամը 20·30-ին, Ալֆորվիլ
Eglise Notre-Dame
Նախագահութեամբ՝
երեսփոխան -- քաղաքապետ
ՌԸՆԷ ՌՈՒՔԷ--ի

Բ. -- Երկուշաբթի, Ապրիլ 13,
ժամը 20·30--ին Իսի --
Eglise Saint-Etienne
Նախագահութեամբ՝
երեսփոխան -- քաղաքապետ
Նախկին նախարար՝
ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ--ի

Գ. -- Երեքշաբթի, Ապրիլ 14,
ժամը 20·30--ին, Կոնէս :
Eglise Saint Paul - Saint Pierre
de Gonesse
Նախագահութեամբ՝ Արնուվիլ
Լէ - Կոնէսի քաղաքապետ՝
Պ. ՊԻԺԷԼԻ

Տարբեր յայտագիր՝ կրօնական, գեղջուկ եւ ազգային երգերէ բաղկացած :

Մուտք՝ 100 Ֆր.

Դիմել՝ Հայ մշակութային տուները - Սիփան - Կոմիտաս երգչախումբի անդամներուն մօտ, Ալֆորվիլի քաղաքապետարանը, Իսի - լէ - Մուլինոյի՝
Association spectacles d'Issy-les-Mlnx.
Tél. : 40. 95. 65. 38
ինչպէս նաեւ նոյն օրը տեղւոյն վրայ :

CLAUDE BOISGIRARD
COMMISSAIRE - PRISEUR
2, rue de Provence - 75009 Paris
Tél : (1) 47 70 81 36
Télex : 642 403F
Téléfax : 42 47 05 84

PARIS — HOTEL DROUOT — Salle 6
9, rue Drouot — 75009 Paris
Tél : (1) 48 00 20 06

LE JEUDI 16 AVRIL A 14 H 15

ARTS D'ORIENT

- Important ensemble de céramiques de KUTAHYA — XVIIIème s.
- Evangile Arménien du XVème s.

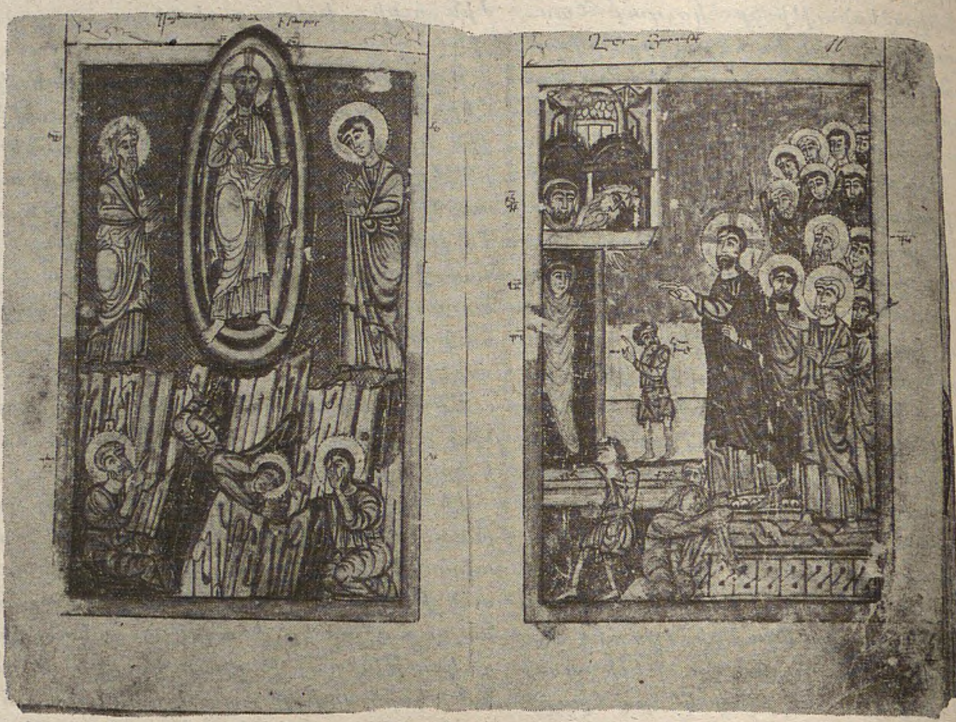

Expert : A. M. KEVORKIAN
21, quai Malaquais — 75006 Paris
Tél : (1) 42 60 72 91

Exposition publique : le Mardi 14 Avril de 11h à 18h
le Mercredi 15 Avril de 11h à 18h.

Catalogue sur demande à l'Etude : 80 F.

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1983 Դեկտեմբեր 29-ի իր կտակով Պ. Նափոլէոն Պուլլուքեան, մահկանացուն կնքած Լիոնի մէջ, 1984 Ապրիլ 12-ին, իր ժառանգական հարստութիւնը յատկացուցած է կազմելու՝

«ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ»ը Ֆրանսայի Հիմնարկին հովանիին տակ, յօգուտ հետեւեալ նպատակներուն՝

-- Քաջալերել բժշկական հետազօտութիւնը, ի մասնաւորի քաղցկեղի շուրջ.

-- Մասնակցիլ Էջմիածնական Հայաստանեայց Եկեղեցիին ընկերային եւ բարեգործութեան ձեռնարկներուն.

-- Քաջալերել երիտասարդ արուեստագէտները ըստ Հիմնարկի վարչութեան որոշումներուն.

Վարչական քարտուղարութիւն մը կը գործէ՝
FONDATION LEA ET NAPOLEON BULLUKIAN
Secrétariat Administratif / La Malmaison
18, rue Louis Tourte — 69410 CHAMPAGNE AU MONT D'OR
FRANCE

որ ապարանքը եղած էր Տէր եւ Տիկին Պուլլուքեանի եւ որ կրնայ օգտագործուիլ ցուցահանդէսներու, ժողովներու, համախորհրդակցութիւններու, մշակութային եւ երաժշտական հաւաքոյթներու եւ յաջորդաբար հաստատելու ղուտ հայկական մատենադարան, եւայլն :

Պիտի ձեռնարկուի Հիմնարկին հասոյթներուն նոր մէկ յատկացումին յօգուտ որեւէ ընկերակցութեան որ կրնայ նպաստ ակնկալել ըստ Հիմնարկին վերոյիշեալ նպատակներուն :

Առ այդ, դիմումները պէտք է յղել Հիմնարկին Քարտուղարութեան՝ մինչեւ 1992 Ապրիլ 30-ի պայմանաժամը :

Ցանկացումները պիտի հրապարակուին յետագային :

Ի Դիմաց՝
ԼԷԱ ԵՒ ՆԱՓՈԼԷՈՆ ՊՈՒԼԼՈՒՔԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀ
ՓՐՈՖ. ՓԻԷՌ ՄԱՌԻՈՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ

«ՄԵՐ ՊԱՊԵՐՈՒ ԳԱՂԹԱԾ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ ՀԵՏՔԵՐՈՎ»
Փարիզ - Դամասկոս - Հալէպ - ՏԷՅՐ-ԷԼ-ԶՕՐ - Փարիզ

PELERINAGE A DEIR-EL-ZOR

A l'occasion de la commémoration du 77ème anniversaire
du Génocide arménien de 1915
l'*Association* «*G A I D Z*» *Nor Seround*
organise un voyage sur le thème :
«UNE SEMAINE SUR LES TRACES DE L'EXODE
DE NOS ANCETRES»
Paris — Damas — Alep — DEIR-EL-ZOR — Paris
26 Avril — 2 Mai (une semaine et plus)

Une semaine séjour + avion, A/R Prix : 6000 FF.

Pour tous renseignements, réservations et programme détaillé, appeler :
Tél. : (1) 42 39 08 54 — 48 78 88 70 — 46 06 97 68 — 48 31 01 03

M.C.A. MARSEILLE
recherche

La M.A.J.C. de Marseille recherche du matériel de bureau d'occasion
- ordinateur IBM PC avec écran et imprimante.
- photocopieur,
- machine à écrire électrique,
- télécopieur,
- magnétophone,
- présentoir revues et journaux,
- rayonnages pour archives,
- vitrines pour expositions,
- panneaux pour expositions.

Ecrire: MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint-Bazile- 13001 Marseille
ou
téléphoner à Mlle Elise Sarkissian:
de 13 h 30 à 18 h 30 tous les jours
sauf les mardi et dimanche
au 91 50 15 09.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարտ 1--ին Մեծ Մայրերու տօնին պատրաստուած ճաշին առիթիւ Սէն -- Ժերոմի Կապոյտ Խաչի Զ. Շանթ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. -- Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան 500, Տիկին Մարի Ուղտենց 400, Պր. Զաւէն Նահապետեան, Տէր եւ Տիկին Պօյաճեան 300-ական Ֆր., Այրի Տիկին Մաքրուհի Խորտէքեան, Օր. Անի Ծամողեան 200--ական, Պր. Մանուկեան, Տիկին Սիմոնեան, Տիկին Մելքոնեան, Տիկին Յակոբեան, Օր. Մարի Պէրպէրեան, Տիկին Աճէմեան, Տիկին Տէր -- Կարապետեան, Տիկին Զուքուրեան, Տիկին Մէժան, Տիկին Նալպանտեան, Պր. Միսաք Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւտոյեան, Տիկին Խաչիճեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Սիվազլեան, Տիկին Իվան Մեսճեան 100--ական Ֆր., Տիկին Ճէրաճեան 90 Ֆր., Տիկին Թաթէքեան 35 Ֆր., Տիկին Սանտալեան (ծնեալ՝ Ներսէսեանի) մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սանտալեան եւ Օր. Մարի Սանտալեան կը նուիրեն 500 Ֆր. :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՄԱՐՏ 31

MARDI
31 MARS
1992

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

67րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.766 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 67e ANNÉE — No 17.766

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՀ. ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ Բ. ՇՐՋԱՆ

Ուրբաթ, Մարտ 27, ճակատագրական օր էր գլխաւորաբար կարգ մը շրջաններու համար, որոնց խորհուրդներու նախագահներու ընտրութիւնը բաւական փափուկ էր։

Միակ բախտաւորն էր Ժիսքար տ'Էսթէն, որ իր Օվէռնեին մէջ յաջողած էր բացարձակ մեծամասնութիւն մը ապահովել եւ իր ընտրութիւնը որեւէ ուրիշ հոսանքի պատկանող ձայնէ կախում չունէր։

Օրուան նորութիւնը եւ ի՛նչ նորութիւն, այն ծուղակն էր ուր ինկաւ ընկերվարական մեծամասնութիւնը, որ երկու նախագահութիւն ձեռք ձգեց — Լոռէն եւ Պուրկոնեը — շնորհիւ ... — Ազգ. Ճակատին։ Անկէ աւելի մեծ նախատինք չէր կրնար պատահիլ մարդոց, որոնք շաբաթներէ ի վեր, վերէն սկսեալ (Էտիթ Քրէսոն) ոչ միայն պայքար տարին Լը Փէնի դէմ, այլ՝ այպանեցին չափաւոր աջը, որ աթոռներ ապահոված է Լը Փէնի հոսանքին ձայներով։ Արդ, այս անգամ ընդդիմութեան (Իւ-Տէ-էՖ եւ Էռ-Փէ-Էռ միացեալ ճակատով ներկայացան) ոչ մէկ նախագահ ընտրուեցաւ Ազգ. Ճակատի ձայներու օգնութեամբ, ներառեալ Ժան-Գլոտ Կոէն որ 6 տարուան համար կրկին կ'անցնի ՓԱՔԱ-ի (Փրովանս Ալփ-Քոթ տ'Ազիւր) գլուխը միայն իր մեծամասնութեան ձայներով, երրորդ քուէարկութեան, անշուշտ համեմատական մեծամասնութեամբ, մինչ Պերնար Թափի չկրցաւ համոզել ոչ համայնավարները, ոչ ալ կանաչները (10+3) որ միանան իր հոսանքին 30 ձայներուն («Էճոլոժի սեբունգ»ն ալ 3-ի վրայ 2 ձայն կուտայ) եւ մնաց իր 30 ձայներով եւ դառնութեան բաժակով։ Որոշած է հիմնել նոր կուսակցութիւն մը՝ Էնէրժի, քանի մաս կը կազմէ նախագահական մեծամասնութեան բայց ընկերվարական չէ։

Ընդհանուր ձեւով 22 շրջաններու վրայ 18-ի նախագահները ընտրուեցան, նոյն քաղաքական պատկերով (աջ) բացի ուրեմն Պուրկոնեէն, ուր Իւ-Տէ-էՖ-ի աթոռը անցաւ նախարար Ժան-Փիէր Սուասոնի ձեռքը, շնորհիւ Ազգ. Ճակատին, ինչ որ կը մերժէ ընդունիլ։ Մնաց որ թէ Էտիթ Քրէսոն եւ թէ Լօրան Ֆափիւս բացայայտ եւ վճռական կերպով

(Շար.ը Դ. էջ)

ԱՅՍՕՐՈՒԸՆԷ ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ
«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ»Ը

Այսօր կը սկսինք հրատարակել մեր նոր թերթօնը. 1918-20-ի Ա. Հանրապետութեան շրջանին մէկ ներկայացումն է ան, կատարուած՝ Հայաստանի քաղաքական նոր ու առողջ գրիչներէն մէկուն՝ Կորիւն Սարդարեանի կողմէ։

ԱՐՑԱԽ

ՆՈՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՎՐԱՅ

Հազիւ հասած էր լուրը թէ երկու շաբաթով երկարաձգուած է հրադադարը, երբ յաջորդեցին անոր բռնաբարման մասին տեղեկութիւնները։

Անոնցմէ առաջինը կը վերաբերի հայկական օդային գիծերուն պատկանող օդանաւի մը գնդակոծումին. Ուրբաթ, Մարտ 27-ի կէսօրին օդանաւը որ լեցուն էր կիներով, մանուկներով ու վիրաւորներով ու Ստեփանակերտէն Երեւան կ'ուղղուէր, ազրպէյճանական տարածքէն անցքին կրակոցներու թիրախ դարձաւ. վնասուեցաւ շարժակներէն մէկը ու հրդեհ ծագեցաւ օդանաւին մէջ։ Հակառակ այս կացութեան սաւառնորդը յաջողեցաւ էջք կատարել Երեւանի «Էրեբունի» օդակայանը. ճամբորդներէն 8-10 հոգի վիրաւորուած էին։

Այս «նախաբան»էն ետք Կիրակի, Մարտ 29-ին մեծածաւալ, լուրջ յարձակում մը գործուեցաւ Ստեփանակերտի վրայ Կրկժան ազրպէյճանական գիւղին կողմէ. ազերի աւելի քան 500 զինեալներ 10-15 զրահակառքերով խուժեցին քաղաք, միեւնոյն ժամանակ հրետակոծութեան տակ պահելով զայն։ Կը տեղեկացուի որ աւելի քան 150 գրադ հրթիռներ ինկած են, 10 հոգիի մահուան եւ շուրջ հարիւր հոգիի վիրաւորուելուն պատճառ դառնալով։ Նոյն օրը երեկոյեան յարձակողները ետ մղուած էին ու Մարտ 30-ի առաւօտը քաղաքը խաղաղած էր։

Այլապէս, օդակայանին ազատագրումով մասամբ թեթեւցած է Արցախի շրջափակումը։ Արցախցին կարելիութիւն ունի ստանալու Հայաստանի մամուլը եւ անոր միջոցով տեղեկանալու արտաքին աշխարհի լուրերուն։

**

Այս ընթացքին հասած լուրերու համաձայն, Ազրպէյճանի Ազգ. Ճակատի Ջուլֆայի եւ Օրդուբադի Շրջանային Խորհուրդները կը քննարկեն Հայաստանի դէմ Մեղրիի շրջանի կողմերէն նոր ճակատ մը բանալու հարցը, որ կը միտի Ղարաբաղի ռազմական գործողութիւնները դիւրացնելու։

ԳԱՌԶՈՒԻ ՎԱՆՍԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ՞

«Ֆիկառօ»ի Մարտ 30-ի, ինչպէս նաեւ «Նիս Մաթէն»ի Մարտ 19 եւ 27-ի թիւերը կ'արձագանգեն այն վէճին որ կը հակադրէ Վանսի քաղաքապետութիւնն ու նկարիչը։ Ինչպէս ծանօթ է, այս քաղաքին մէջ 1986 Յուլիս 13-ին Մշակոյթի Նախարար Ֆ. Լէոթարի կողմէ բացումը կատարուած էր Գառզուի Թանգարանին որ տեղ գրաւած էր ԺԸ. դարու գեղատեսիլ դղեակի մը մէջ։ Այս առիթով նկարիչին կողմէ Վանսի նուիրուած գործերը կը գնահատուին 15-20 միլիոն ֆրանք։

Այսուհանդերձ, Մշակութային գործերու շրջանային տնօրէնութեան հրահանգով կազմուած հաշուառու տեսչութիւն մը այն եզրակացութեան յանգած է այսօր թէ աւելի նպատակայարմար կ'ըլլայ Գառզուի գործին տրամադրուած սրահներուն մէջ ժամանակաւոր ցուցահանդէսներ սարքել, իսկ Գառզուի թանգարանը փոխադրել այլուր։ Այս որոշումը կը պահանջէր որ մինչեւ Մարտ 30 թանգարանը փակուէր։ Իսկ Գառզուի փաստաբանը դիմած էր Նիսի վարչարարական դատարանին որպէսզի որոշումը բեկանուէր։

Գառզու ըսած է թէ իր նուիրատուութիւնը շէնքին միայն 20%-ը կը գրաւէ եւ ինք կ'ընդունի որոշ սրահներ զիջիլ բացառիկ ցուցահանդէսներու համար ինչպէս՝ Մաթիսի, Շակալի կամ Տիւպիւֆէի գործերուն յատկացուած։

Այս իրադրութեամբ յայտնապէս նեղ կացութեան մատնուած է Վանսի քաղաքապետը Քրիսթիան Իաքոնօ որ խոստովանելով հանդերձ թէ յանձնառութիւններ ունի Գառզուի հանդէպ, կ'ըսէ թէ պարտաւոր է քաղաքին շահերը դերադասելու։ Անոր ըսածին համաձայն 15 հազար բնակչութեան տէր Վանսի համար մեծ գրաւչութիւն չունի Գառզուի թանգարանը եւ ուշ անդրադարձած է թէ մեծ վարպետներու գործերուն յատկացուած ժամանակաւոր ցուցահանդէսներ աւելի պիտի նպաստեն շրջանի մշակութային կեանքին։ «Գառզուի հանդէպ բարեկամութիւնս անխախտ է. իրեն այլ վայրեր առաջարկեցի զորս յարմար չնկատեց, սակայն պատրաստ եմ նիւթական ջանք մը ընելու Գառզուի գործը Վանսի մէջ կառուցելի նոր շէնքի մը մէջ պահելու համար» կ'ըսէ քաղաքապետ Իաքոնօ։

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎՐԴՈՎՈՒՄԻ ԲԵՄ

Ազրպէյճանի Գերագոյն Խորհուրդը երկու օրուան դռնփակ փոթորկալի նիստերէ ետք մերժելով նախագահական դրութեան ջնջումը զոր կը պահանջէր Ժողովրդական ճակատը, որոշած է Ապրիլ 7-ին ընտրել Մութալիբովի յաջորդը։ Այնպէս կը թուի որ համայնավար շարքերէ հասած ղեկավարութիւնը տէրն է կացութեան, քանի որ մերժուած է նոյնիսկ միասնական կառավարութեան մը կազմութեան համար Ժողովրդական ճակատին առաջադրած պայմանը։ Ճակատը պայման կ'ուզէր դնել մինչեւ նոր Սահմանադրութեան վաւերացումը առկախել նախագահական դրութիւնը ու նախագահին իրաւասութիւնները բաժնել Ազգ. Ժողովին ու կառավարութեան միջեւ։

Ազրպէյճանի նախագահութեան զօրաւոր թեկնածու կը նկատուի Նախիջեւանի ներկայ նախագահը Հայդար Ալիեւ։ Ան մեղմաբարոյ ընթացք մը ունենալով կը մեղադրէ Մութալիբովը ու դէմ է Ղարաբաղի հարցին որպէս լուծում առաջարկուած այն ծրագրին որով կը նախատեսուի Ղարաբաղը Հայաստանի, Հայաստանի հարաւէն հողի շերտ մը դիջումով Նախիջեւանն ալ Ազրպէյճանի միացնել։ Ալիեւի համաձայն ատիկա պիտի նշանակէր ընդունիլ թէ Ղարաբաղը Հայաստանի կը պատկանի։ Նախիջեւանի նախագահը յիշեցուցած է Թուրքիոյ թէ ան պարտի իր հանրապետութիւնը պաշտպանել եթէ հայկական ուժեր օր մը յարձակում գործեն։

ԹՈՒՐՔԵՒԳԵՐՄԱՆ ԼԱՐՈՒԱԾ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Գերմանիա վստահ է թէ Թուրքիոյ տրուած զինամթերքը գործածուած է քրտական շարժումը ճնշելու նպատակով, խաղաղ բնակչութեան դէմ. կ'արժէ յիշել թէ Ծոցի պատերազմը 1,5 միլիառ մարքի զէնք «նուիրած» էր Թուրքիոյ...։ Այսօր հրաժարելու կոչեր կ'ըլլան Գերմանիոյ Պաշտպանութեան նախարարին որ այնպէս կը թուի թէ չէ յարգած հրասայլերը Թուրքիոյ յանձնելու արգելքը ու այսօր գլխաւոր պատասխանատուն կը նկատուի ծագած գայթակղութեան։

Թուրքիա խստիւ կը հակազդէ վաղեմի իր զինակիցին այս անսպասելի կեցուածքին. թերթերու խորագիրները կ'ըսեն — «Հանս պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ», «Գերմանացիին դիմակը ինկաւ...», «Զես տար, մի՛ տար...»։ Թուրք մամուլը որպէս գայրացկոտ հակազդեցութիւն կը յիշէ Գերմանիոյ անողոք կեցուածքը Պաթէր Մայնհօֆ կազմակերպութեան անդամներուն հանդէպ, հասնելու համար հետեւեալ եզրակացութեան. «Մարդկայնութեան մասին Գերմանիայէն առնելիք ոչ մէկ դաս ունինք»։

**

Այս կացութեան հետեւանքն է ապահովաբար այն փոփոխութիւնը որ կատարուած է Գերմանիոյ Արտաքին Նախարարին այցելութիւններու ծրագրին մէջ։ Կը նախատեսուէր որ Ապրիլին ան Թուրքիա այցելէ, բայց նախարարութեան բանբերը յայտնած է թէ նման այցելութիւն տեղի պիտի չունենայ։ Գերման Աշխատանքի նախարարն ալ որ թրքասէր մէկը կը նկատուէր, ջնջած է Մայիսին Թուրքիա կատարելիք այցելութիւնը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ աղբիւրներու համաձայն Իրան շարժման անցած է Նախիջեւանի ուղղութեամբ։ Թեհրան կը թուի ջնջած ըլլալ բոլոր սահմանակէտերը որոնք կը հակին սահմանին վրայ։ Մօտաւորապէս 3000 «փաստաբաններ» շուրջ 60 մոլլաներու ընկերակցութեամբ ղրկուած են Նախիջեւան ձեռք առնելու համար տեղական վարչարարութիւնը։

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Արտաքին Նախարարը Տաւիտ Լեւի հրաժարած է իր պաշտօնէն որպէս հակազդեցութիւն վարչապետ Իցաք Շամիրի իր անձին հանդէպ բռնած դիրքին։ Հրաժարեալ նախարարը դանդատած է որ Շամիր զինքը կ'անտեսէ «Լիքուտ» կուսակցութեան շարքերուն մէջ, որուն պարագլուխն է ան։ Լեւի ամբաստանած է նաեւ վարչապետը որ բան չի հասկնար Միացեալ-Նահանգներու քաղաքականութենէն։ Այս հրաժարումը լուրջ հարուած մը կը նկատուի «Լիքուտ»ի համար երբ երեք ամիս մնացած է ընտրութիւններուն։

ՊԱՍՔԵԱՆ գաղտնի Է.Թ.Ա. կազմակերպութեան ղեկավարներէն մին ձերբակալուեցաւ Կիրակի, Մարտ 29-ի երեկոյեան Պիտարի (Փիրէնէ-Ատլանտեան) մէջ։ Այս ձերբակալութիւնը կարեւոր հարուած մը կը նկատուի կազմակերպութեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ մտադրած կը թուի խիստ քաղաքականութիւն մը վարել Սուրիոյ եւ Լիբանանի հանդէպ, որպէս հակազդեցութիւն քրտական զինեալ կազմակերպութեան տուած անոնց նեցուկին։ Թուրք Ներքին Նախարարը կը պատրաստուի Դամասկոս այցելել, ուր պիտի պահանջէ որ Սուրիա արտաքսէ քիւրտ զինեալներու պարագլուխը։ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութիւնը կ'ափսոսայ որ Սուրիոյ ապահովութիւն տրուած ըլլալով հանդերձ թէ Իսրայէլի հետ միասնաբար Թուրքիա Պէքաայի դաշտին մէջ շարժումի մը պիտի չձեռնարկէ, Սուրիա կը շարունակէ զօրավիգ կանգնիլ քիւրտ ապստամբներուն։

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Գոնէ վեց դարերու ընթացքին, Վոսփորի երկներանդ ափերուն վրայ տարածուող Պոլիսը, իբրեւ օրրանը 1860-ին Օսմանեան Սուլթանէն շնորհուած հայկական Սահմանադրութեան՝ իրեն կը քաշէր հեռաւոր գաւառներու թրքահայութեան յուսակորոյս աչքերը, եւ ամէն տեսակի մտքի մշակներն ալ կը տարուբերուէին անոր մայրաքաղաքի շողշողուն հմայքով:

Քմահաճ որակուած ամիրաներուն անկումէն ետք, չէ՞ որ այնտեղ իրենց նիստերը կը գումարէին Քաղաքական Ժողովը, Կրօնական Ժողովը, Ուսումնական Խորհուրդը, Տնտեսական եւ Ելմտական Խորհուրդները, Դատաստանական Խորհուրդը իր բանտով, եւ ուր, շատ բնականօրէն կը վխտային ազգային ճակատագրով զբաղող բազմապիսի դրական, գիտական եւ գեղարուեստական պէսպիսուն փաղանգներ:

Թէեւ 1950-ի տարիներուն, Առաջին եւ Երկրորդ Համաշխարհային պատերազմները զգալապէս յեղաշրջած էին վերը յիշատակուած վիճակը, սակայն Պոլիսը դեռ կրցած էր պահել մասունքներ իր վառ անցեալէն, եւ այդ ոստանին վաղեմի հմայքով սնած եւ զարգացած միտք մը, ինչպէս էր պարագան ինծի նման արտասահմանի մէջ զուտ հայկական արուեստի ճիւղի մը հետեւողին, բնական էր որ տենչար այցելել պատմական մայրաքաղաքի հայ համայնքին, ցուցադրել իր պատրաստութիւնը եւ ենթարկուիլ անոր դատողութեան:

Բայց, նախ քան իբրեւ արտասանող Պոլսոյ հայկական աշխարհին ներկայացուիլս, որպէսզի մեր ընթերցողներուն աւելի մատչելի ըլլան գալիք դէպքերուն երեւէջները, տեղին կ՚ըլլար որ հակիրճ կերպով պատմուէր արտասանական արուեստին իւրացմանս պարագաները եւ ռեխթայի մը տեւողութեան ընթացքին, հաւաքականութիւն մը արթուն պահելու ջանքը, առանց նենգաւոր միջոցի եւ նուագարաններու միջամտութեան:

Մեզի համար, թերեւս աւելի քան ուրիշ ազգերու մօտ, ընդհանրացած իրողութիւն մըն է որ հայկական վարժարաններու մէջ, արտասանութիւնը նախասիրուած եւ լայնատարած դասանիւթն էր, եւ է ալ տակաւին, աշակերտի մը յայտնութեան պարագային, եթէ ան օժտուած էր նաեւ համարձակ ու խանդավառ խառնուածքով, որոշ յաջողութեամբ մը երանգաւորուած:

Այսպէսով, ես ալ, Օր. Գալէնիկի նախակրթարանէն մինչեւ քսան տարեկանս Եկեղեցիին մէջ, «Յառաջ»ի ընթերցողներուն այլեւս այնքան ծանօթ հայկական Պօմոնի տարածքին, հանդէսներուն «փնտռուած» արտասանողն էի եւ Ղազոյի թատերական խումբին «սիրուած» դերասանը: Ժողովրդական հաւատալիքով, այս շնորհը ի ծնէ ստացած ըլլալուս, բնաւ ո՛չ ոքի մտքէն չէր կրնար անցնիլ որ արտասանելու արուեստ ալ, դաշնակի կամ ջութակի նման, վարպետի մը միջնորդութեամբ կ՚ընկալուի: Ինքնաբաւ եւ ինքնահաւան՝ կը կանչէին զիս բեմերու վրայ եւ առատօրէն կը ծափահարուէի. այլեւս աւելի ի՞նչ կրնայի ցանկալ:

Նոյնիսկ հաւաքոյթի մը ընթացքին, մեծ մօրաքրոջս տղան՝ Օննօս, բնաւորութեամբ արդէն տաքարիւն, հանդիսականներու մէջ կորսուած, իր առջեւը նստող մարդու մը հետ վէճի բռնուիլ կը մտածէ, երբ այս վերջինը՝ բեմին վրայ յառաջանալս տեսնելով՝ քովի ընկերոջ բարձրաձայն կ՚ըսէ.

-- Արտասանութիւն ընելն ալ այս չունչան որդի տղուն տրուած է:

Քանի մը տարի ետք, երբ ան այս եղելութիւնը զայրոյթով կը պատմէր ինծի.

-- Բայց Օննօ, պատասխանեցի, այդ խօսքը ինծի համար գովասանք է:

-- Այո՛, ես ալ հասկցայ, բայց ի՞նչու համար «չուն չան որդի» ըսէ:

Այսպէս կ՚անցնէին օրերը, երբ 21 տարեկանիս, բանկայի վէճերէն սրդողած՝ որոշեցի այլեւս եկեղեցւոյ դպրութենէս հրաժարիլ, որովհետեւ յաճախումս հաստատուած էր ոչ այնքան կատարեալ հաւատացեալի հիման վրայ, -- ինչ որ անտարակոյս պարագան էր Հայերու մեծամասնութեան -- այլ անթերի պաշտամունք մը՝ մեր ազգային եկեղեցւոյ կանոններուն եւ ծիսակատարութեանց:

Եւ արդէն, իմ տարեկից ընկերներէս բոլորովին տարբեր ուղի մը բռնած ըլլալուս, զարտուղի էակի մը տպաւորութիւնը կը ձգէի: Անոնք տուն -- տեղ, գործ -- գործատեղի սահղծելու միակ նպատակին կը ծառայէին, իսկ ես, գիրք, տետրակ, չարական, բուրվառ: Ընկերական շրջանակ ալ չունենայ, եւ չէի ալ փնտռեր արդէն, որովհետեւ մտային եւ հոգեկան բաւարարութեան ուրիշ ճամբայ մը գտած էի:

Սակայն այս իմ կողմնակի մեկուսացումը թաղեցիներուն անձիս հանդէպ համարումն ու համակրանքը չէր նուազեցներ: Հայկական գաւառի մէջ, նմանողութեամբ հռչակաւոր Խելօք Դաւիթին, որեւէ հարցի լուծումին համար ինծի կը դիմէին, իրարու ըսելով՝ «երթանք Սարգիս»ին: Այսպէս, դպրոցէն վտարուած տղուն ձեռքը բռնող ուղեկորոյս հայր մը կուգար, զանազան դէմքով եւ թուաբանական խնդրին լուծումը չգտնող աշակերտը, գիրքն ու տետրակը ձեռքին, մօրը հետ իրիկուան ճաշի ժամանակ մուտք կը գործէր մեր խոհանոց -- հիւրանոցը: Մայրս ալ դեռ սուրճին բաժակները պիտի հանէր եւ տղուն ալ պօնպօններ տար: Լիսէ գացող տղաներն իսկ, ալճէպրայի հարցերու լուսաբանութեան համար կը դիմէին միշտ հօր կամ մօր մը կողմէ առաջնորդուած: Իսկ երբ իմ ոչ հմտութիւնս յայտնէի այդ ճիւղին մէջ, ինչ տեսակ փաստեր ալ ներկայացնէի, չէին հաւատար եւ չէին համոզուեր: Անոնց աչքին, ամենագէտ էակն էի թաղին:

Դեռ պաշտօնական նամակներ գրելու համար ալ կուգային, քաղաքապետ, նահանգապետ, ոստիկանապետ ... Հիմա երբ կը մտաբերեմ այդ հիւսած նախադասութիւններս, զանոնք ստացողներուն ժպիտն ու զարմանքը կ՚երեւակայեմ այդ օրերուն ... Կը յիշեմ յանկարծ, Սեղրակ անունով դրացի դերձակ մը, իր նորածին աղջկան մկրտութեան առթիւ, ուզեց որ իր Ֆրանսացի փարթոնին հրաւիրագիր մը գրեմ. եւ ես ալ սկիզբին գործածեցի votre majesté ամենապատուական կոչականը: Ո՞վ գիտէ որքա՛ն ծիծաղած էր այդ Ֆրանսացի ընտանիքը այս հրաւէրին ընթերցումէն: Եւ ես ալ գիտէ՞ք ո՛ւրկէ կը փնտռէի նման ձեւեր. Ֆրանսերէնով նամակ գրելու եւ պատասխանելու ժողովրդական բարակ գիրքերէն: Թագաւոր եւ գործատէր իրամէ զանազանելու ջանքէն անտեղեակ, «ոքան մեծ, այնքան ալ լաւ» դատողութեամբ կը կչռէի ամէն բան:

Անգամ մըն ալ, Ամերիկայէն եկող Զարանճաքցի նախկին կամաւոր մը, իր ընտանիքին անդամները հաւաքած՝ մեզի եկաւ, որպէսզի Մարսէյլցիներու համար նշանաւոր Coder քիմիական ֆապրիքայի տնօրէնին նամակ մը գրեմ՝ իր զայրոյթը յայտնելու համար՝ միւս գործաւորներուն մշտակայ ծաղանքին առարկան ըլլալու պատճառով: Ես քսան տարեկան, ան վաթսուն, կը սաստէ զիս. -- «Ա՛ս ալ գրէ, ան ալ գրէ՛»: Բաւական զինք լսելէ ետք, երբ հարցուցի թէ՝ ֆապրիքայի որ ճիւղին մէջ կ՚աշխատէր, պատասխանեց՝ «Անթիթէն»: Բան չհասկնալով, քանի մը անգամ կրկնել տուի եւ միշտ նոյն հնչումն էր: Եւ բարկացած՝

- «Անթիթէն», ֆրանսերէն է ծօ, ի՞նտոր չես հասկնար:

Տնեցիներ եւ ուրիշ հիւրեր ապշահար՝ կը հետեւէին մեր բանավէճին:

Անելի մը առջեւ հասած ըլլալով, յանկարծ մտաբերեցի հարցնել անոր թէ ի՛նչ տեսակ գործ կ՚ընէր ֆապրիքային մէջ:

-- Ամբողջ օրը աւելը ձեռքս աղբին -- անդին կ՚աւլեմ -- կը մաքրեմ: Եւ այսպէսով հետեւցուցի որ Անթիթէնը entretien էր եւ սկսայ չարադրել նամակս ու կարդալ ամէնքին առջեւ եւ ստանալ աներգուածին հաւանութիւնը:

Մեր համբերատար ընթերցողները վերեւի նիւթէն շեղումս նկատելով, ինքզինքնին դարձեալ Պօմոնի հայկական աշ-

---

ՊԱՅՔԱՐ

«ՏԷ՛Ր, ԿԵՑՈ՛Ւ ԴՈՒ ՋՀԱՅՍ...»

Կիրակի յետմիջօրէ մըն էր. գարնան շունչը արդէն կը զգացուէր, թէեւ ոսկորներուն թափանցող ցուրտը եւ անոր ընկերացող հովը փնտռել կուտային տունին ջերմիկ մթնոլորտը:

Եւ այդ տեսակ ջերմ մթնոլորտ մը կը տիրէր Պոսթոնէն քիչ հեռու տան մը մէջ ուր սեղանի մը շուրջ հաւաքուեր էինք ութ -- տաս անձ, ու կը խօսէինք, կը խընդայինք, ներկայ եւ անցեալ անձեր կամ դէպքեր կը վերյիշէինք:

Տանտէրը, ջութակներու սիրահար, պահարանէ մը հանեց թանկարժէք Սթրատիվարիուս մը, եւ սկսաւ հայկական եւ օտար եղանակներ նուագել: Բաւական ետք, որպէս վերջարան, լսուեցան հին երգի մը ծանօթ նօթերը որոնք, մեզմէ աննկատ, մեր դէմքերէն տարին -- սրբեցին յամեցող ժպիտները: Եւ դանդաղօրէն, հատիկ -- հատիկ բայց զգուշաւորութեամբ, հիմներգին բառերը մեր շրթներուն սկսան գալ.

«Տէ՛ր, կեցո՛ դու զհայս եւ սրա զնուսա...»

Քանի՛ տարի երգած ենք այս պաղատանքը -- հանդէսներու ընթացքին, դպրոցներէ ներս, պաշտօնական առիթներով, որպէս մաղթերգ -- հիմներգ, որպէս արտայայտութիւնը մեր ժողովուրդի տառապագին կեանքին, վիշտերուն, հեղուած արիւնին, թշուառութեան, ապագայի անորոշութեան:

Այդ մաղթերգին մէջ ամփոփած ենք ցեղային մեր ամբողջ հոգեբանութիւնը, աշխարհատեսողութիւնը, պիտի ըսէի նոյնիսկ՝ մեր քաղաքական ըմբռնումները:

Սակայն այդ Կիրակի, միեւնոյն մաղթերգը որ կը բխէր ջութակի մը լարերէն, տարբե՛ր իմաստ մը ունէր ինծի համար: Ա՛լ աղաչանք -- պաղատանքը չէ՛ր տեսներ անոր մէջ, աղօթքն ու խունկը չէի նկատեր հոն. այլ բառերուն ընդմէջէն կը հասնէր կանչը հին դարերու ռազմունակ հայութեան, գրեթէ պահանջը առ Աստուած՝ ապահով եւ անվնաս պահելու մեր ժողովուրդը, առիթ տալու անոր որ իր նո՛ր կեանքը կերտէ, իր ամբաշէն տունը ունենայ եւ ըսէ. «Ա՛լ տանս հպարտ տէրն եմ»:

Եւ այդ տունը կը կոչուի Հայաստան:
Եւ այդ տունը կը կոչուի Արցախ:

**

Մի քանի օր առաջ Պոսթըն այցելեց Արցախի Առաջնորդը՝ Պարգեւ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Առիթը ունեցած էի հետը հանդիպելու անցեալ տարի, եւ շատ լաւ տպաւորուած: Սակայն այս անգամ մօտ երեք ժամ մեզի հետ եղաւ, եւ առաջին լաւ տպաւորութիւնը վերածուեցաւ հաստատ համոզումի թէ ան պարկեշտ, նուիրուած, հմուտ, եւ իր հօտին ապահովութեամբ ու բարօրութեամբ մտահոգ առաջնորդն էր:

Բայց այս բոլորէն վեր, իր մէջ գտայ Արցախի քաղաքական եւ ռազմական ներկայ քաոսային կեանքին մէջ մեծագոյն դեր ունեցող ղեկավար մը, որ հանդարտ, պաղարիւն եւ համրուած բառերով կրնայ նկարագրել Ստեփանակերտի

խորհին մէջ պիտի վերադառնէն: Արդարեւ, անոր արմատները այնպէս են շաղախուած որ դիւրութեամբ չէ կարելի ձերբազատիլ անկէ: Սակայն այս յիշատակներուն նպատակն է ցոյց տալ թէ ինչպէս պզտիկ տարիքէս, թուղթի եւ գիրքի սիրահար՝ աստիէն -- անդիէն շահած լումաներովս հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակի գիրքեր կը գնէի: Դեռ Տէր -- Մեսրոպին փոքրաւորը, երկու տաղաւարներու տնօրհնէքներէն ընծայուած լումաներովս, զորս ամէն իրիկուն վերադարձիս, էնէէիս սեւ գոգնոցին մէջ թափելէ ետք՝ միասին կը համրէինք, որոշեցի Petit Larousse մը գնել: Էնէէս երեխս նայեցաւ ապշահար, կարծես հասկնալով թերեւս գիրքէն աւելի կարեւոր բան մը ընտրել: Բայց խակոյն քաղցր ձայնով մը աւելցուց.

-- Է՛հ չաղաս, քանի որ փափաքդ է, գնա՛ առ: Խեհիրլի օլսուն:

(Մնացեալը յաջորդով)

քանդումը հրէշային հրթիռներու տարափներուն տակ, կամ գիւղերու ոչնչացումը, երիտասարդ ռազմիկներու գերեվարումն ու յօշոտումը բանտերու մէջ:

Եւ այդ պաղարիւնութիւնը աւելի՛ ցնցող է քան բարկաճայթ յայտարարութիւնները կամ ուռուցիկ հռետորութիւնները: Սրբազանին գրեթէ լակոնական նախադասութիւններուն արտաքին ցրտութիւնը, չէզոք անտարբերութիւնը կը ծածկեն ա՛յն տառապանքը, ցաւը որ ի՛րն է, իւրաքանչիւր Արցախեցիինը: Սակայն այդ առերեւոյթ հանդարտութեան ետին -- ու ցաւին միախառնուած -- կայ նաեւ հաստատ ու ամրախարիխ հաւատքը յաղթանակին. կայ վճռակամութիւնը որ թերեւս մի՛ա՛յն Արցախի տառապահար այլ դիւցազուն Հայը կրնայ ունենալ: Ան՝ որ նահանջելու տեղ չունի. ան՝ որ չի կրնար լքել հողը -- զինք պահող, պահպանող, կեա՛նք տուող հողը -- եւ ան՝ որ գիտէ կռուիլ:

Այսինքն ան՝ որ գիտէ՛ զէնք գործածել, եւ կը գործածէ:

Այդ ե՞րբ էր որ Հայը զէնք առած՝ իր հողը պաշտպանած էր: Կը թուէր թէ Սարդարապատ ու Աւարայր դարեր առաջ պատահած դէպքեր էին, աւանդութիւններու եւ առասպելներու շուրջը մտած կէս -- իրական հէքեաթներ: Հայ եւ զէ՞նք. բոլորովին մոռցեր էինք այս հաւասարութիւնը:

Եւ հիմա Արցախի ափ մը Հայերը մեզի դաս մը կուտան. մեզի կը յուշեն որ անհատական եւ ազգային -- ցեղային ազատութիւնն ու արժանապատուութիւնը ձեռք կը բերուին զէնքով, ինքնապաշտպանութեամբ: Այս պարզ իրողութեան հասկացողութեան մէջ քաջագործութիւն, հերոսութիւն գործ չունին: Մանաւանդ՝ տեղ չունին գոհողութիւն, նահատակութիւն, մարտիրոսութիւն ըմբռնումները:

Արցախցին, այդ ժայռակերտ գիւղացին, իր անհասկնալի բարբառով մեզի կը սորվեցնէ որ քաղաքականութիւն, դիւանագիտութիւն, օրէնք, արդարութիւն հիմնուած են արդար -- կամ անարդար -- ուժի վրայ: Զօրաւոր եղի՛ր եւ քեզ կը յարգեն, կը ճանչնան մարդկային իրաւունքներդ: Այլապէս դուն չկա՛ս. դուն քաղաքականութեան կեղտոտ ճամբուն վրայ ինկած քար մըն ես զոր ոտքի մէկ հարուածով կը փշրեն կամ անդունդ կը գլորեն:

Արցախցին ցոյց տուաւ թէ կը բաւէ ունենալ կա՛մք եւ զէ՛նք թշնամին պարտութեան մատնելու համար: Պարգեւ Եպիսկոպոս իր բանախօսութիւններուն եւ խօսակցութիւններուն ընթացքին բազմաթիւ օրինակներ կուտար սքանչելի ինքնապաշտպանութիւններու, յարձակումներու, հակագրոհներու, գիւղերու եւ աւաններու գրաւումներու: Այսպէս է որ կարճ ժամանակի մէջ -- հազիւ վեց ամիս -- գրեթէ գերեվարուած Արցախցին այդ խրոխտ երկրամասը մաքրած է Ազերիներէ, հրաշքի համազօր յաղթանակ մը ապահովելով: «Հրաշք» ըսի: Ի՞նչ հրաշք. հրաշքով զբաղիլը մանուկներուն զբաղումն է. Արցախցին չատո՛նց, եօթանասուն տարիէ ի վեր «հրաշք» հասկացողութիւնը կորսնցուցած -- մոռցած է: Այլապէս տունը նստած հրաշքի պիտի սպասէր՝ մինչ իր ընտանիքը եւ օճախը պիտի քանդէր թշնամին:

Ո՛չ, Արցախի վերադարթօնքին մէջ հրաշքը տեղ չունի: Այլ կայ կամքը Արցախցիին, տենչը՝ ազատ ապրելու, որոշումը՝ որպէս հայ քալելու իր հողին վրայ:

Ազրբէջանցին կը յոխորտար թէ եօթը միլիոն Ազերիներ դիւրութեամբ պիտի կլլէին -- մարսէին Արցախն ալ, Հայաստանն ալ: Քսաներորդ դարու վերջին տասնամեակին, փողոցէն անցնող տղէտն իսկ գիտէ թէ ուժը այլեւս բանակներու թուաքանակին մէջ չէ, այլ զէնքերուն, անոնց՝ որոնք համատարած մահ կը սփռեն եւ աւեր:

Արցախի Հայը պիտի դիմանա՞յ այս անհաւասար պայքարին, պիտի կարենա՞յ տոկալ՝ ինք որ տասնամեակներ ցաւ ու հալածանք եւ անարդարութիւն տեսած է միշտ ու ապրած:

Այո՛, պիտի ապրի, դիմանայ եւ յաղթանակէ եթէ ունենայ ուժը, զէնքը:

Բայց աւելի կարեւորն ու անհրաժեշտը՝ Արցախցիին ֆիզիքական գոյութեան պահպանումն է: Անօթի եւ հիւանդ Արցախցին -- որքան ալ քաջարի -- չի՛ կրնար կռուիլ: Ստեփանակերտի մէջ իւրաքանչիւր ընտանիք օրական -- բայց յաճախ չարաթական -- միայն մէկ դոյլ ջուր կը ստանայ: Ո՛չ կարագի երես կը տեսնէ ան, ոչ հաւկիթ, կամ շաքար, սուրճ, միսկաթ: Հիւանդանոցները քանդուած են.

«ՄԵՆՔ ՆԱՀԱՆՋԵԼՈՒ ՏԵՂ ՉՈՒՆԵՆՔ»

ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՑ Ս. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գ.Խ.Ի ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ -- («Յառաջ») ---

Մարտ 20-ին, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, հրաւէրովը Մարսէյլի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կոմիտէին, ելոյթ ունեցաւ Սէյրան Պաղտասարեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհուրդի երեսփոխան եւ Արցախի Յանձնախումբի նախագահ։

Լեցուն սրահի մը առջեւ է որ Վարդան Գաբրիէլեան բացաւ այս հանդիպումը, ողջունելէ այս օրերուն համայն հայութիւնը յուզող հարցերը եւ ներկայացուց դասախօսը որ ծնած է Սիսիան, բայց ապրած Երեւան ու աւարտած Կիեւի տնտեսագիտութեան համալսարանը։

Սէյրան Պաղտասարեան նախ հակիրճ ակնարկով մը ներկայացուց Հայաստանի իրավիճակը։ Վերյիշեց քաղաքական յաջողութիւններ՝ անկախութիւն, միջազգային ճանաչում, ՄԱԿ-ի անդամակցութիւն, դիւանագիտական յարաբերութիւններ եւայլն..., եւ աւելցուց՝ «բայց քաղաքական յաջողութիւնները ուղեկցուեցան շատ խոր տնտեսական ճգնաժամով մը»։ Բացատրեց կացութեան բարդացումը Հայաստանի հարեւաններուն կողմէ կիրարկուող տնտեսական շրջափակումով, Վրաստանէն եկող երկաթուղագիծի քանդումով, հետեւանք քաղաքացիական պատերազմին։ Դիտել տուաւ որ վառելանիւթի պակասէն Դեկտեմբերէն ի վեր դպրոցները կը մնան փակ, բոլոր գործարանները կանգ առած են։ Գիներու բարձրացումը հասած է ահաւոր չափերու։ Միջին աշխատավարձն է՝ 500-էն 1000 ռուբլի, սակայն քիլօ մը կարագ կ՚արժէ 200 ռուբլի, երշիկը 150 ռուբլի։ Այլ խօսքով, շատ ծանր է վիճակը։ Բայց ժողովուրդը կը տոկայ, մեծ յոյսերով կը սպասէ գարունը, կը հասկնայ կրած տառապանքներուն իմաստը, կը միաւորուի Ղարաբաղի պայքարին շուրջ։ Այսուհանդերձ, կան ընկերային դժգոհութիւններ, ըստ Սէյրան Պաղտասարեանի եւ շարունակեց՝ «եթէ Հայաստանում մենք սկսենք տարուել ներքին ընկերային խնդիրները լուծել ամբոխավարական եղանակներով, կը խարխլենք պետութեան հիմքը եւ դա մեր վրայ շատ թանկ կը նստի։ Այսօր չի կարելի օգտագործել ժողովուրդին դժգոհութիւնը, մեզ անհրաժեշտ է ազգային միասնականութիւն յանուն երկրի եւ յանուն Ղարաբաղի»։

Ապա, Սէյրան Պաղտասարեան անցաւ Արցախի հարցին։ Բացատրեց ծանօթ քաղաքական իրավիճակը Դեկտեմբեր 1991-էն ի վեր, Ազրպէյճանի ռազմավարութիւնը այսինքն ամէն ինչ ընել Հայերը վտարելու, տարագրութեան ենթարկելու, Ղարաբաղը պարպելու եւ այդպէս հարցը լուծելու։ Ազերիները ունին իրենց տրամադրութեան տակ միջոցներ եւ կը պատրաստուին լայնածաւալ գրոհներու։ Հայերը ստեղծեցին Թիկունք հասկացողութիւնը ազատագրելով եւ գրաւելով ազերի գիւղերը, ինչպէսին է Խոջալուն, բանալու համար ճամբաներ։ Խոջալուի մասին, երեսփոխանը ըսաւ թէ մամուլը շատ զբաղեցաւ եւ խաբուեցաւ իրեն ներկայացուած չինծու տեսարաններէն։ Ասոր մէջ, Ազրպէյճանը հետապնդեց քաղաքական նպատակներ, յատկապէս փորձելով ստեղծել միջազգային կարծիք ի նպաստ իրեն, միջազգային կարեկցութիւն մը որպէսզի իրաւունքը ունենայ հակապատասխանի եւ արդարացնէ իր ապագայ գործողութիւնները։ Սէյրան Պաղտասարեան պարզեց նաեւ Ղարաբաղի խիստ մտահոգիչ տնտեսական իրավիճակը, ըսելով թէ չկայ տնտեսութիւն, ամէն ինչ դադրած է։ Չկայ ալիւր, չկայ վառելանիւթ, չկայ բժշկական դեղօրայք ... խնդիրներ, որոնք կը ցցուին Հայաստանի եւ Ղարաբաղի կառավարութիւններուն առջեւ։ Իսկ ռազմական տեսակէտով, յայտարարեց թէ հայկական ուժերը կազմակերպուած են, ունին ընդհանուր հրամանատարութիւն եւ բոլոր գործողութիւնները կ՚ըլլան համաձայնութեամբ Հայաստանի Ռազմական Նախարարութեան հետ։ Սակայն ամենամեծ հարցը կը մնայ զինամթերքի հարցը։ Ազերիները ունին մատակարարման աղբիւրներ՝ նախկին խորհրդային բանակը, Թուրքիան եւ այլ չհաստատուած ուժեր։ Հայերուն կը մնայ, ըստ, իրենց ճարպիկութիւնը, Հայ Պետութեան ինչ-ինչ միջոցները, գործօն կազմակերպութիւններու, կուսակցութիւններու միջոցները կամ կապերը։ Սէյրան Պաղտասարեան ըսաւ՝ «մենք նահանջելու տեղ չունենք, Հայաստանը «շագրենի» կաշի մը չէ, եւ հայ ժողովուրդը չի կարող իրեն թոյլ տալ որ մէկ տարածք կորսնցնէ։ Այս գիտակցութիւնը կայ Արցախի մէջ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի մէջ եւ յուսով եմ Սփիւռքում»։

Սէյրան Պաղտասարեան իր հետաքրքրական չափաւոր, շրջահայեաց եւ ազգային միասնականութեան մտահոգութիւն ունեցող ելոյթին վերջին մասին մէջ խօսեցաւ Հայաստանի յարաբերութիւններու մասին իր հարեւաններուն հետ՝ Վրաստան, Ազրպէյճան, Նախիջեւան, Պարսկաստան եւ Թուրքիա։ Թուրքիոյ հետ փոխ-յարաբերութիւնները, ըստ, խրթին են մեր պատմութեան պատճառաւ։ Եւ Հայաստանի իշխանութիւնները, Լեւոն Տէր-Պետրոսեան եւ ՀՀՇ-ի գաղափարախօսները ունին իրենց մօտեցումը այս հարցին։ Կը փորձեն ստեղծել յարաբերութիւններ, յատկապէս տնտեսական եւ հաղորդակցութիւններու, ճամբաներ հաստատելու առանց քաղաքական նախապայմաններ ունենալու մէկը միւսէն։ Բայց, Թուրքիան, աւելցուց ան, պատռեց իր դիմակը Խոջալուի հարցով ու Հայաստան մերժեց անոր միջնորդութիւնը։

Սէյրան Պաղտասարեան իր ճառը աւարտեց խօսելով Սփիւռքի մասին։ Որպէսզի Սփիւռքը օգնէ Հայաստանին եւ մասնակցի անոր կեանքին, նախ հարկ է, ըստ, որ Հայաստանի Պետութիւնը ստեղծէ պայմանները։ Մեր կարգախօսը պէտք է ըլլայ՝ մէկ ազգ, մէկ Հայրենիք, մէկ Պետութիւն։ Կոչ ըրաւ Ֆրանսահայութեան կազմել համագաղութային մարմինը իր ազդեցութիւնը ունենալու համար երկրի քաղաքականութեան վրայ եւ այդ միջոցաւ դրական կերպով սատարել Հայաստանի վերելքին եւ Ղարաբաղի պայքարի յաղթանակին։

Ապա եղան հարցումներ։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿԱՐԵՒՈՐ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻ

Շաբաթ, 1992, Մարտ 21, քաղաքիս Շերաթոն պանդոկի շքեղ դահլիճներէն մէկուն մէջ, տեղի ունեցաւ Լոս-Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի խրախճանքը՝ Վենետիկի Մխիթարեան նախկին աշակերտներու, բարեկամներու եւ համակիրներու հոծ ներկայութեամբ։

Օրուան խօսնակը, Ոսկան Մխիթարեան, իր բարի գալստեան խօսքերէն անմիջապէս յետոյ, հակիրճ խօսքերու սահմանին մէջ, անդրադարձաւ Վենետիկի Մխիթարեան Վարդապետներու դարաւոր նուիրումին ու ծառայութեան՝ կեդրոնացած, անշուշտ, հայ ժողովուրդի հոգեմտաւոր կազմաւորումի կենսական աշխատանքներու շրջածիրին մէջ։

Խօսնակը, մասնաւորելով իր խօսքը, շեշտեց որ Լոս-Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկը կարեւոր մասնաճիւղերէն մէկն է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան եւ թէ մեր գաղութէն ներս՝ անոր գործօն ներկայութեամբ, վերջին երկու տարիներուն արձանագրուեցան մշակութային եւ ուսումնագիտական շատ նշանակալից նուաճումներ։ Եզրակացնելով՝ ան ըսաւ --- Լոս-Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկը, մեր գաղութէն ներս, կոչուած է, արդարեւ, նոր դերակատարութեան մը՝ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան 300 տարիներու երկար փորձառութեամբ իմաստացած։ Այս Հիմնարկը արժանի է բոլորիս հոգածութեան եւ նիւթական աջակցութեան։

Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին Ատենապետ՝ Բժիշկ Յակոբ Այնթապլեան, ներկաներուն ուշադրութիւնը յատկապէս կեդրոնացուց Վենետիկի Մխիթարեան Վարդապետներու երեքդարեան աշխատանքներու լրջութեան ու կարեւորութեան վրայ, ընդգծելով որ անոնց ներկայութիւնը շատ կարեւոր ներդրում մը կը խոստանայ Լոս-Անճըլըսի մեր գաղութին. փաստացի իրականութիւն մը՝ եթէ նկատի առնուին վերջին երկու տարիներու խօսուն իրագործումները։

Խօսք տրուեցաւ նաեւ արուեստագէտ-նկարիչ եւ Վենետիկի Մխիթարեան միաբան՝ Հայր Յ. Պզտիկեանի, որ Լոս-Անճըլըս ժամանած էր Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի հրաւէրով նկարչական երկու ցուցահանդէսներ տալու։ Հայր Պզտիկեան՝ Լոս-Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի կատարած ուրախալի իրագործումներու մասին իր հիացումը եւ քաջալերանքը յայտնելէ յետոյ, պաշտօնապէս կարդաց ողջոյնի այն նամակը՝ որ այս առիթով Մխիթարեան Հիմնարկի Վարչութեան յղուած էր Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Ընդհանուր Առաջնորդ՝ Գէորգ Ծ. Վրդ. Պալեանի կողմէ (Իտալիայէն), ուր նորընտիր Առաջնորդը իր պատգամը կը խտացնէր յատկապէս սա տողերուն մէջ. -- «Կը մաղթեմ ի սրտէ որ Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկը աճի եւ հսկայ ծառ դառնայ, տարածելու համար իր հայապահպանումի թեւերը Լոս-Անճըլըսի հայահոծ գաղութէն ներս եւ փոխարէն իր զոհաբերումներուն եւ լուրջ աշխատանքներուն, գտնէ անկեղծ եւ յարատեւ գնահատանք»։

Տեղի ունեցաւ նաեւ վիճակահանութիւն՝ արուեստագէտ Հայր Պզտիկեանի երկու գեղեցիկ նկարներու եւ Վենետիկ տպագրուած հայ մանրանկարչութեան բացառիկ հրատարակութեան նուիրումով։

Երեկոն, զոր խանդավառեց երգիչ՝ Ճորճ Պաղտոյեան, հաճելի էր, զուարթ եւ պատուաբեր ձեռնարկ մը՝ Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի։

ՀԱՄԱԿԻՐ ՄԸ

բժշկական խնամք կարելի չէ՝ քանի որ դեղ չկայ։

Խոջալուի գրաւումով, Արցախի միակ կապը աշխարհի հետ՝ օդակայանը, բացուած է։ Ա՛լ կարելի պիտի ըլլայ սննդամթերք, դեղ հասցնել ժողովուրդին որպէսզի դիմանայ, ուժ ունենայ, կամքը վերահաստատուի։

Որպէսզի նորածին մանկիկները ապրին. փոքրիկները սնունդ ստանան. մարտիկները հաց ունենան ուտելու։ Եւ հագուստ։ Եւ տակաւին ամէն ինչ։

Պարգեւ Եպիսկոպոսի Ամերիկա այցելութիւնը այդ նպատակով է. իր հօտին ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովող անհրաժեշտ նիւթական միջոցները գտնել։

Արցախցին պէ՛տք է դիմանայ եւ ապրի։

Արցախը պէ՛տք է ըլլայ հայկական։

Եւ արտասահմանը պէ՛տք է անմիջական օգնութիւն հասցնէ։

Ա՛յս է մեր պարտքը։

Երկու ընտրութիւն ունինք. կամ կրնանք «Տէր, կեցո՛» երգել եւ երթալ քնանալ, եւ կամ գործնականօրէն կ՚օժանդակենք Արցախցիին՝ ֆիզիքապէս գոյատեւելու։

Ընտրութիւնը իւրաքանչիւր Հայու ձգուած է։ Մենք եւ մեր խիղճը։

Մարտ 21 ԱՐԱՑ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ԿՏՐԻՃ ՍԱՐԴԱՐԵԱՆ
Պատմական գիտութիւնների թեկնածու

ԾՆՈՒՆԴԸ

Հարիւրամեակների պետականութեան բացակայութիւնից յետոյ, երկու եւ կէս տարի՝ 1918-20 թուերին, հայ ժողովուրդը ազատ եւ անկախ երկիր ունեցաւ՝ Հայաստանի Հանրապետութիւն։ Մինչեւ վերջերս մենք գրեթէ ոչինչ գիտէինք մեր պատմութեան այդ դժուար, ծանր, բայց նաեւ անվերապահօրէն պայծառ շրջանի մասին։ Խորհրդային պատմագրութիւնը դէպքերն ու դէմքերը խեղաթիւրելու, ծուռ հայելու մէջ ցոյց տալու իրեն բնորոշ յատկութեամբ, միայն սեւ գոյնով պատկերելով Հայութեան այդ տարիների հերոսական ճիգը, փորձում էր առմիշտ ջնջել մեր յիշողութիւնից անկախ Հայրենիքի գոյութեան փաստը։ Բայց քանի դեռ ժողովուրդը կայ, ազատութեան ձգտումը նրա մէջ չի կարող մեռնել։ Եւ հիմա ամէնքիս ուշադրութիւնը բեւեռուած է այդ շրջանին։ Եւ սա բնական է։ Մենք փորձում ենք ճանաչել, ըմբռնել իրադարձութիւնների բարդ ու հակասական ընթացքը, դասեր քաղել պատմութիւնից, ինչը անփոխարինելի ուժ կարող է ներարկել մեր այսօրուայ պայքարին։

Ահա այս նկատառումներով էլ մենք ներկայացնում ենք Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութիւնը։

**

Առաջին աշխարհամարտի տարիներին հայ հասարակական-քաղաքական միտքը հայ ժողովրդի ուժն ու կարողութիւնը նպատակամղեց ռուսական զէնքի յաղթանակին, Ռուսաստանից ակնկալելով Արեւմտեան Հայաստանի ազատագրումը Թուրքիայի տիրապետութիւնից։ 1915 թ. Արեւմտեան Հայաստան մտնող ռուսական զօրքերը լուռ վկաները դարձան արեւմտահայութեան ոչնչացման։ Ինչպէս Թուրքիային, այնպէս էլ Ռուսաստանին Հայաստանի տարածքները պէտք էին առանց Հայերի։ Իրագործւում էր Ռուսաստանի վաղեմի երազանքը։ Նա գրաւել էր Հայազուրկ Արեւմտեան Հայաստանի տարածքները։ Սակայն 1917 թ. յեղափոխական իրադարձութիւնները արմատապէս փոխեցին ռուս-թուրքական յարաբերութիւնները։ Հոկտեմբերը արմատական փոփոխութիւններ մտցրեց միջազգային յարաբերութիւններում։ Արդէն 1918 թ. Մարտի 3-ին Խորհրդային Ռուսաստանի եւ Գերմանիայի խմբաւորման պետութիւնների միջեւ ստորագրուեց Բրեստ-Լիտովսկի պայմանագիրը, որով ինչպէս ռուսական զօրքերի կողմից գրաւուած Արեւմտեան Հայաստանի տարածքները, այնպէս էլ Կարսի մարզը յանձնւում էին Թուրքիային։ Հայ քաղաքական գործիչները եւ առաջին հերթին հայ ժողովրդի քաղաքական կեանքը տնօրինող Թիֆլիսի Հայոց ազգային Խորհուրդը, հաշուի չառնելով փոփոխուած իրադրութիւնը, սկսեցին բողոքել այս պայմանագրի դէմ։ Այդ նպատակով յատուկ պատուիրակութիւն ուղարկուեց Մոսկուա։ Պատուիրակութեանը Մոսկուայում սիրով ընդունեցին, լսեցին եւ նոյնիսկ խոստացան թոյլ տալ, որ Բրեստի պայմանագրի դէմ Հայերի բողոքը հնչի Սովետների 4-րդ համագումարի ամբիոնից։ Յետոյ էլ թոյլ չտուեցին՝ պատճառաբանելով, որ օրակարգում այդ հարցը չկար։ Պարզ է, որ թոյլ չէին տալու, որովհետեւ այդ արտահերթ համագումարը հրաւիրուել էր Բրեստի պայմանագիրը վաւերացնելու համար։ Այնուամենայնիւ Տրոցկին, Ստալինը, Չիչերինը եւ Կարախանը պատուիրակութեան անդամներին հասկացրին, որ անհրաժեշտ է Բրեստի պայմանագրի դէմ բողոքել գերմանական կառավարութեանը, որովհետեւ այն ոտնահարում էր նաեւ հայ ժողովրդի շահերը։ Ահա թէ այդ մասին ինչ է գրում պատուիրակութեան անդամ Արշակ Ջամալեանը Անդրկովկասի Սէյմի կառավարութեան անդամ Աւետիք Սահակեանին 1918 թ. Մարտի 23-ին. «...Տրոցկին ասաց, որ հայկական կազմակերպութիւնները պէտք է եռանդուն բողոքեն այդ դաշնագրի դէմ եւ պէտք է կոչ անեն Եւրոպայի հասարակական կարծիքին օգնութեան գալու հայ ժողովրդին։ Մասնաւորապէս այդ բանը պէտք է անեն Պաթումի եւ Կարսի ազգային եւ հասարակական կազմակերպութիւնները»։ Եւրոպական երկիրներ հեռագրեր տալու համար Տրոցկին առաջարկում է պատուիրակութեան անդամներին օգտուել իր հեռագրական գործիքից։ Անշուշտ, Տրոցկուն հետաքրքրում էին ոչ թէ հայ ժողովրդի պահանջները, այլ նրա բերանով եւրոպական Պետութիւններին՝ Ռուսաստանին պարտադրած Բրեստի պայմանագրի դէմ բողոքելը։ Այնուհետեւ այս պատուիրակութիւնը մեկնում է Գերմանիա։

Բեռլինում նրանք հանդիպումներ են ունենում տեղի քաղաքական գործիչների հետ։ Սրանք պատմում են, որ Գերմանիան պատերազմի ընթացքում մեծ վնասներ է հասցրել հայ ժողովրդին, որ նրանց գիտութեամբ է կազմակերպուել 1915 թ. Հայերի կոտորածը, եւ ահա այսքանից յետոյ էլ ստորագրել են հայ ժողովրդի շահերը վտանգող պայմանագիրը։

(Շար. 1)

(Շար. Ա. էջէն)

յայտարարեցին թէ այն պարագային երբ հաստատուի որ Ժան -- Մարի Բոշ (Լօռէն) եւ Ժան -- Փիէր Սուասոն Ազգ. Ճակատին կը պարտին իրենց յաջողութիւնը, պէտք է կրկին կատարել ընտրութիւնը, եւ այս մէկը չեղեալ համարիլ: Ժան -- Փիէռ Սուասոնի հակազդեցութիւնը անմիջական եղաւ եւ իր հրաժարականը տուաւ կառավարութենէն, նախընտրելով Պուրկոնեը պահել քան Նախարարի իր պաշտօնը: Ասիկա նաեւ ձախողութիւն մըն է Միթերանի համար, քանի Սուասոն ընկերվարական չէ եւ իբրեւ կեդրոնի մարդ, տիպար նախարարն էր «բացուելու» քաղաքականութեան: Սուասոն կ'արդարացնէ իր որոշումը, յայտարարելով թէ այն պարագային երբ Պուրկոնեի խորհուրդի նախագահութենէն հրաժարէր, պիտի նշանակէր թէ յանցանք մը գործած է, խնդրը հանդիսա չէ, կ'ընդունի իրեն եղած մեղադրանքը, մինչդեռ կը պնդէ որ չէ օգտուած Ազգ. Ճակատի ձայներէն:

***

Մարտ 29-ի Բ. շրջանի ընտրութիւնները ամրացուցին ընկերվարականներու պարտութիւնը, արմատական փոփոխութիւններու հրամայականին առջեւ դնելով յատկապէս երկրին Նախագահը: Ընկեր -- վարականներու համատարած պարտութեան մէջ շատ բան չի փոխեր նոյնիսկ վարչապետուհի Էտիթ Քրէսոնի ընտրութիւնը երբ Ընկերային հարցերու նախարարն իսկ պարտուածներու մաս կը կազմէ:

Կը սպասուի որ նախագահ Միթերան անյապաղ ձեռնարկէ կառավարական լուրջ փոփոխութիւններու որոնց ամէնէն ակներեւը կը թուի վարչապետին փոփոխութիւնը: Մամուլի քաղաքական մեկնաբանները համաձայն են որ Է. Քրէսոնի անհրաժեշտ ըլլալու պարագան լուրջ դեր ունի ընկերվարական ճակատին այս ծանր պարտութեան մէջ: Այս առումով, որպէս դարման, «Լիպերասիոն»ի մէջ Սերժ Ժիւլի ամէնէն նպատակայարմարը կը նկատէ Պէրէկովուայի եւ Ռըլորի միջեւ ընտրութիւն մը կատարել, վերահաստատելու համար ընկերվարականներու վարկը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԷՆԻՍ

Հայաստանի թէնիսի երկու մարզուհիներ՝ Այտա Խալաթեան եւ Կարինէ Կիւրեղեան Իսրայէլի մէջ մասնակցած են երկու մրցաշարքերու: Անոնք աղջիկներու զոյգերու խաղերուն հանդէս գալով բարձր որակ ցուցաբերած են Հայֆայի մէջ, իսկ Թէլ -- Ավիվ՝ զոյգը դերազանցելով բոլորը, արժանացած է բարձրագոյն պարգեւին եւ շահած 25 հազար տոլար: Ապրիլին, անոնք հանդէս կուգան Իտալիոյ մէջ:

***

ՃԱՏՐԱԿ

Աշխարհի ախոյեան Կ. Գասպարով համոզիչ յաղթանակով մը աւարտած է Լինարէսի ճատրակի համաշխարհային մեծագոյն մրցաշարքը: Ան 13 հնարաւոր կէտերէն շահած է տասը, առանց որեւէ պարտութեան:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Հ. Բիւզանդ մասնաճիւղը իր անկեղծ ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Մարկրիթ Շատոեանի, զաւակներուն եւ ընտանիքին՝ Քրիստափոր Շատոեանի մահուան առթիւ:

***

Մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ նաեւ Բարխեան ընտանիքներուն, Ազնիւ Բարխեանի մահուան առթիւ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ՄԱՐՏ 24 / 27)

ՀԱՅ ԵՒ ԱԶԵՐԻ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐՈՒ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած է հայ եւ ազերի համայնքներու ներկայացուցիչներուն առաջին հանդիպումը, որու մասնակիցներու ստորագրած դիմումով յոյս յայտնուած է, որ Ղարաբաղի հարցը քաղաքակիրթ եւ քաղաքական միջոցներով կարգադրուի եւ վերջ տրուի արիւնահեղութեան:

***

ՎԱՅԷՋԻԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հայաստանի փոխ -- նախագահ, վարչապետ Գ. Յարութիւնեան ընդունած է Իրանի Արտաքին փոխ - նախարար Վայէզին եւ իր պատուիրակութիւնը, որոնք շրջանը կը գտնուին միջնորդութեան նըպատակներով: Անոնց տեսակցութեան նիւթ եղած է իրանեան ծրագիրը, խաղաղութեան միջազգային ուժերու առաքման հարցը՝ Ղարաբաղի վերաբերեալ, ինչպէս նաեւ Հայաստանի եւ Իրանի միջեւ առեւտրա -- տնտեսական, գիտա -- մշակութային եւ ճամբաներու խնդիրները:

***

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ ՄԱԿ-Ի ՄԷՋ

Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բ. Արարքցեան Մարտ 24-ին ՄԱԿ-ի մէջ Ղարաբաղի ներկայ իրադրութեան մասին մամուլի ասուլիս մը տուած է ուր մասնաւորապէս ծանրացած է խաղաղութեան իրականացման մէջ միջազգային ուժերուն կարեւոր պատասխանատուութեան վրայ: Ան ողջունելէ ետք չէզոք երկիրներու, միջազգային կազմակերպութիւններու եւ ՀԱՊ-ի ուժերու խաղաղութեան ջանքերը, մասնաւոր գոհունակութիւն յայտնած է Ս. Վէնսի այցելութենէն եւ ՀԱՊ-ի խաղաղութեան բազմազգ կազմաւորումներ ստեղծելու որոշումէն: Բ. Արարքցեան եզրափակած է ըսելով, որ նախ եւ առաջ պէտք է կիրառուի հրադադարը, այնուհետեւ վերցուի շրջափակումը, ինչպէս նաեւ միջազգային դիտորդներու եւ ուժերու կողմէ պէտք է հսկուի հրադադարը:

***

ԴԻՒԱՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ՀԵՏ

Մոսկուայի Իտալիոյ դեսպանատան մէջ Հայաստանի եւ Իտալիոյ միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու համաձայնագիր ստորագրուած է: Համաձայնագիրը Հայաստանի կողմէ ստորագրած է Ա. Նաւասարդեան, իսկ Իտալիոյ կողմէ Մոսկուայի դեսպան՝ Ֆ. Սալլիօ: Զրոյցի ընթացքին արծարծուած են ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքները եւ Արցախի հարցին կարգադրութեան առընչուող նիւթեր: Իտալական կողմը հաւաստիք տուած է Հայաստանի օգնութիւն ցոյց տալու, տնտեսական հարցերու մէջ: Մշակուած են նաեւ գիտութեան եւ մշակութային բնագաւառներու փոխադարձ համագործակցութեան ծրագիրներ:

***

ՀԻՆԳ ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Ռուսաստանի «Մէմորիալ» ընկերութիւնը Ազրպէջանի ղեկավարութեան կոչ ըրած է ջնջելու համար հինգ հայ երիտասարդներու մահավճիռը, որոնք կ'ամբաստանուին ազերի լրագրողի մը եւ զինուորներու սպանութեամբ: Ըստ «Մէմորիալ»ի, դատը անկատար է եւ քննութեան արդիւնքները ձեռք ձգուած են դատապարտեալներու չարչարանքով:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՄԵԾ ՊԱՀՈՑ ամբողջ շրջանին, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ իրիկունները ժամը ճիշդ 6-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին եւ կը տրուի աւուր պատշաճի քարոզ՝ ըստ հետեւեալ ժամանակացոյցի եւ կարգի.

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 1
Քարոզիչ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 8
Քարոզիչ՝ ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութիւնը

ԿՈԳԵԿՈՉԷ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
ՅԻՇԱՏԱԿԸ

Բանախօսութիւն -- արտասանութիւն -- զրոյցի յայտագրով մը,

մասնակցութեամբ՝

Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի
Գարեգին Վրդ. Պէքճեանի
Տոքթ. Վարդան Կոմիկեանի (Պոլիսէն)
Տիկին Սիլվա Կոմիկեանի (Պոլիսէն)
Տոքթ. Միհրան Տապաղի (Գերմանիա)
Պր. Կարապետ Տաքէսեանի

Ապրիլ 4, Շաբաթ, ժամը 20.30-ին Սուրբ Յովհ. -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Ն. Ֆրէնկեան սրահը:

Մուտքը ազատ է:

U.G.A.B.-PARIS

EXPOSITION

GANANTCHIAN et VARTENI

(peintures et porcelaines)

du 26 Mars au 3 Avril
de 18 à 21 heures
Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 Paris

Tél. : 42. 27. 12. 26 M° Courcelles

«ՍԻՓԱՆ - ԿՈՄԻՏԱՍ»ի

նոր երգապնակը DDD
SK 11000 en CD

նուիրուած՝

ԿՈՄԻՏԱՍԻ

եկեղեցական երգերու

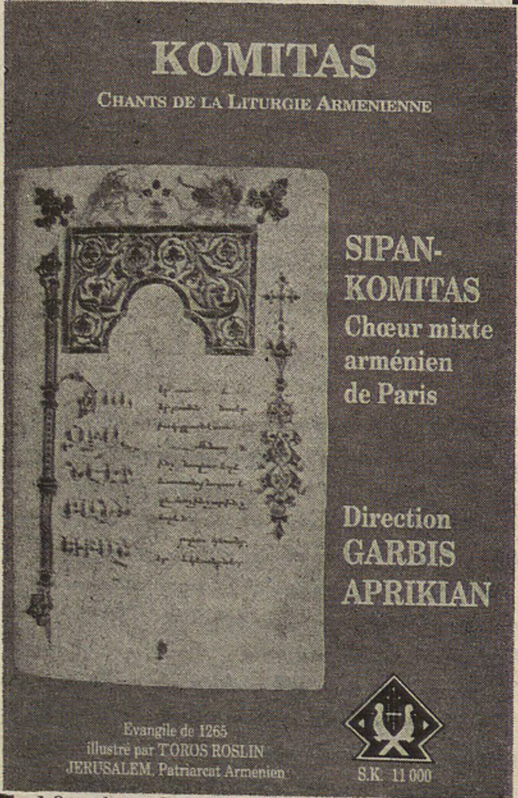

Փնտռել՝ երգչախումբի անդամներուն (17, rue Bleue — Paris 9e) ինչպէս նաեւ Ֆրանսայի Հայ Մշակութային Տուներու եւ հայ գրավաճառներու մօտ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Սեդրակ եւ Ժաք Սամուէլեան եղբայրները կը նուիրեն 250 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման Ովսաննա Հերլաքեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՄԵԾ ՊԱՀՔԻ ՀՍԿՈՒՄ ԵՒ ԱՐԵՒԱԳԱԼ

Ի գիտութիւն Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Շրջանի Հայ Հասարակութեան կը ծանուցանենք թէ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ՄԵԾ ՊԱՀՔի ամբողջ շրջանին Չորեքշաբթի երեկոները ժամը 5-ին, Հսկումի խաղաղական եւ Հանգստեան ժամերգութիւններ կը կատարուին հետեւեալ ժամանակացոյցով:

Ապրիլ 1, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին:
Ապրիլ 8, Չորեքշաբթի, ժամը 5-ին:

Իսկ Արեւագալի ժամերգութիւնները կը կատարուին Մեծ Պահքի Կիրակիներուն պատարագէն առաջ:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.45-ին:
Արեւագալ ժամը 9.45-ին:
Պատարագ ժամը 10.30-ին:

***

ՏՕՆ ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ

Շաբաթ, Ապրիլ 4, տօն է Գրիգոր Լուսաւորչին Մուտն ի Վիրապին:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, խորանին վարագոյրը բաց:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔԱՀԱՆԱՅ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն Պօմոնի եւ շրջակայից հաւատացեալ հասարակութեան, Կիրակի, Ապրիլ 5, Թաղիս Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան եւ Օծման 60-րդ կրկնակ տարեդարձները կը նշուին հոգեւոր եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով:

Օրուան հանդիսաւոր պատարագը կը մատուցանէ ու կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ Ծ. ՎՐԴ. ՃԷՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Հարաւ. Ֆրանսայի Հայոց

Ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ եկեղեցւոյս հովիւ՝ Մովսէս Ա. Քահանայ Գալէմտէրեան:

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին «Եկմալեան» եղանակաւ երգչախումբիս ամբողջական կազմին կողմէ, յատկապէս հրաւիրեալ երգիչ եւ երգչուհիներու մասնակցութեամբ:

Կը կատարուի նաեւ հոգեհանգստեան պաշտօն հանգուցեալ եկեղեցականներու, ուսուցիչ եւ ուսուցչուհիներու եւ եկեղեցւոյս բոլոր ծառայողներու հոգիներուն ի հանգիստ:

Պատարագի աւարտին եկեղեցւոյս կից սրահին մէջ հոգեճաշ:

Տախքերու մասնակցութիւն 100 Ֆր.:
Սկզբնաւորութիւն ժամը 10-ին:

ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՃԵԱՆ
կը ներկայացնէ իր աշակերտները
Կիրակի, Ապրիլ 5, ժամը 16-ին
Մայր Եկեղեցւոյ Ա. Չըրաշեան սրահը
339, avenue du Prado — Marseille 8e

Յայտագիր. -- Պախ -- Մոցարթ -- Պէթհովէն -- Շոփէն -- Խաչատրեան -- Պապաճանեան:

Մուտքը ազատ է:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Անիէռ Պուա -- Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Երկուշաբթի, Ապրիլ 6, ժամը 20.30-ին
CENTRE CULTUREL D'ASNIERES
16, Place de l'Hôtel de Ville
92600 ASNIERES